

G. HEINRICIUS

OBSTETRIKENS OCH GYNÄKOLOGIENS HISTORIA I FINLAND

UNDER 18DE OCH 19DE ÅRHUNDRADET

MED PORTRÄTT OCH ILLUSTRATIONER

HELSINGFORS
FRENCKELLSKA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET
1903

Förord.

„Die Geschichte der Heilkunde ist ein Stück Kulturgeschichte. Die Gegenwart ruht auf den Schultern der Vergangenheit".

J. Hirschberg.

På tider, hvilka jag haft lediga från min verksamhet som universitetslärare, klinikchef och praktiserande läkare har jag utfört forskningar i obstetrikens och gynäkologins historia i Finland under 18:de och 19:de seklet. Resultatet af dessa forskningar är nedlagdt i detta arbete. Mycket rörande ämnet är väl redan publiceradt och kändt, men flere förhållanden och fakta hafva hittils varit obekanta och redogörelsen för dessa har legat dold i arkivernas gömmor.

Af flere skäl har jag ansett den närvarande tidpunkten lämplig för en historisk öfversikt af de medicinska disciplinerss utveckling, hvilka utgöra mitt läro- och verksamhetsområde vid vårt universitet. Ett århundrade har nyligen afslutats och vi hafva skridit öfver tröskeln till ett nytt; vi befinna oss på det ställe af vår utvecklings väg, bortom hvilket vi kunna se en i många afseenden lycklig, fruktbärande och resultatrik tid; framför oss ligger framtidens land, höljdt i ovisshetens mörker.

Det gäller för oss i närvarande tid att söka fast behålla, väl förvalta och ytterligare förkofra det arf, hvilket våra föregångare lämnat oss. Då jag i denna bok sökt gifva en skildring af de personers verksamhet, hvilka till 1890 främst representerat obstetriken och gynäkologin vid Finlands universitet, och en framställning af det arbete, hvilket i vårt land till samma tid utförts för

dessa medicinska disciplinernas teoretiska och praktiska utbildning och förkofran, har det skett för att på ett varaktigt sätt befästa minnet af dessa mäns lifsgärning, för att visa, huru oförtrutet, hängifvet och framgångsrikt man äfven hos oss på dessa områden sträfvat för fosterlandets båtnad och till vetenskapens ära.

Jag har slutat min framställning af obstetrikens och gynäkologins historia i Finland 10 år före det 19:de seklets slut, vid 1890, då jag tillträdde professionen i obstetrik och gynäkologi vid universitetet i Helsingfors, af de skäl, hvilka jag framlagt på sidan 386.

Till universitetets i Helsingfors consistorium, hvilket med ett anslag bidragit till tryckningen af detta arbete, äfvensom till tjänstemän vid resp. arkiv, bibliotek och ämbetsverk, hvilka visat mig ett välvilligt tillmötesgående, frambär jag mina vördsammaste tacksägelser.

Helsingfors i sept. 1903.

G. Heinricius.

Materialet till mitt arbete har jag hemtat dels ur skrifna handlingar, förvarade i statens arkiv eller hos enskilda personer, dels ur tryckta redogörelser och böcker.

De handlingar i arkiv, hvilka jag begagnat, äro följande: Ämbetsberättelser af rikets i Finland anställda provinsialläkare till Kgl. collegium med. i Stockholm (Kgl. medicinalstyrelsens i Stockholm arkiv), Handlingar enligt Kejs. regeringskonseljens resp. senatens för Finland ekonomie departements brefdiarium[1]) 1811—1890 och departementets protokoll under vissa år (Finlands statsarkiv), Komiténs för organisationen af Viborgs län missivbok och protokoll för 1812 o. 1813 (Finlands statsarkiv), Consistorii acad. i Åbo och Helsingfors protokoll 1808—1890, Medicinska fakultetens protokoll 1832—1890 (Universitetet i Helsingfors), Collegii med. i Finland räkenskaper 1812—1834 (Finlands statsarkiv), Collegii med. tidigare och medicinalstyrelsens i Finland expeditioner 1824, 1826—1867 (Finlands statsarkiv) 1868—1890 (Medicinalstyrelsens arkiv), Provinsialläkarnes i Finland årsberättelser 1828—1890 (Finlands statsarkiv och medicinalstyrelsens arkiv), Styrelsens för allmänna sjukhusets protokoll 1861—1868, 1870—1890 (Sjukhusstyrelsens arkiv), Det kliniska institutets och det allmänna hospitalets i Helsingfors journaler och sjukförslag (1834—1860, 1843—1860 (Kirurgiska sjukhusets, barnbördshusets arkiv och Finlands statsarkiv), Åbo lasaretts journaler 1824—1870 (Åbo lasaretts arkiv), Accouchementsinrättningens i Helsingfors journaler 1833—1890 och gynäkologiska afd:s af allm. sjukhusets journaler 1861—1890, Handlingar i Finska läkaresällskapets arkiv, Josef Pippingskölds d. ä. handskrifna föreläsningar och hans på Perno gård i Reso socken förvarade brefsamling, Israel Hwassers och Carl Daniel von Haartmans handskrifna föreläsningar.

De tryckta källorna äro angifna i texten. Särskildt följande arbeten hafva begagnats:

---

[1]) De från gen. guvernören ankomna brefven äro betecknade: „gen. guvernörens B. D.“

Finlands medicinalförvaltningar utgifna af Rabbe I, II, III, IV 1685—1870. Helsingfors 1837, 1839, 1846 och 1874, utgifna af v. Collan V, VI 1871—1893 Helsingfors 1881 och 1894.

J. J. Tengström: Chronologiska förteckningar och anteckningar öfver finska universitetets fordna procancellerer samt öfver fakulteternas medlemmar och adjunkter. Helsingfors 1836.

L. V. Fagerlund och Robert Tigerstedt: Åbo universitets lärdomshistoria I. Medicinen. Skrifter utgifna af Svenska Litteratursällskapet i Finland, XVI, Helsingfors 1890.

R. Renvall: Finlands Universitet 1828—1890. Biografiska uppgifter etc. Helsingfors 1891.

Otto E. A. Hjelt: Svenska och finska medicinalverkets historia 1663—1812 I, II, III. Helsingfors 1892—1893.

Ursprungligen var min mening att till detta arbete foga korta biografiska uppgifter om de in- och utländska läkare, hvilkas namn förekomma i texten och om hvilka dylika uppgifter icke finnas i densamma. Jag har likväl funnit detta onödigt, emedan biografiska uppgifter om de äldre svenska och finska läkarne finnas i del III af Otto E. A. Hjelts arbete: Svenska och finska medicinalverkets historia och i J. Fr. Sackléns arbete: Sveriges läkarehistoria ifrån Gustaf I:s till närvarande tid, 1822. Biografiska notiser om finska läkare från senare tid ingå i Otto E. A. Hjelt: En återblick på Finska Läkaresällskapets femtioåriga verksamhet I. Skrifter utgifna af Finska läkaresällskapet vid dess femtioårs fest. Helsingfors 1885, H af Schultén: Finlands läkare och apotekare 1889 och Louis Gratschoff: Finlands läkarekår etc. 1900. De utländska i arbetet anförda vetenskapsmäns och läkares biografier finnas i Hirsch-Gurlt: Biograph. Lexicon der hervorragender Aerzte Berlin 1884—1888.

Jag hänvisar intresserade läsare till dessa arbeten.

De i texten ingående förkortningarna inses lätt utan närmare förklaring.

Innehåll:

Första Kapitlet.

Akademien i Åbo till 1808.

Läkekonsten i Norden under medeltiden och början af den nyare tiden. De äldre med. professorerna vid Åbo akademi. H. D. Spörings arbeten af obstetriskt-gynäkologiskt intresse. Geitels och Mounseys operation för extrauterint hafvandeskap i Åbo 1742. Universitetets i Leyden inflytande på medicinens utveckling, särskildt vid akademien i Åbo. J. Leche. Johan Haartman. Obstetrik och gynäkologi i Haartmans läkarebok och öfriga arbeten. Kirurgins och barnförlossningskonstens utveckling hufvudsakligen i Sverige. Serafimerlasarettets i Stockholm uppkomst. Inrättandet i Åbo 1784 af en professur i kirurgi och barnförlossningskonst. G. E. Haartman. J. Pipping; hans föreläsningar i obstetrik och gynäkologi.

Under medeltiden vann den vetenskapliga forskningen en fristad i klostren: sjukvården var öfverlämnad åt kyrkan och dess tjänare. De sjukstugor och hospitaler, hvilka voro inrättade i Norden, i Finland i Åbo och Viborg, voro afsedda närmast för gamla eller vanföra personer, fattiga utan hem och af spetälska angripna sjuka.

Klostermedicinen omfattade dock nästan uteslutande den inre medicinen och behandlingen af inre sjukdomar. En inskränkt kirurgisk verksamhet utöfvades af empirici, badare och bardskärare, hvilka i medlet af 1500-talet voro anställda för krigsfolket i Finland och bosatta i landets bägge största städer, Åbo och Viborg.

Konung Gustaf I, nogsamt inseende behofvet och nyttan af läkare i sitt rike, hade väl inkallat utländska sådana och utsändt svenskar att vid universiteten i främmande länder studera medicin, men på grund af deras anställning vid hofvet, i högadelns tjänst eller vid krigshären var deras verksamhet inskränkt och utan betydelse för läkekonstens utveckling i landet. Det egentliga folket synes hafva varit hänvisadt till badarne och bardskärarne, hvilka

skötte sårskador eller yttre åkommor eller till de bland folket själft lefvande och verkande folkmedici. Vid förlossningen biträdde uteslutande kvinnor, hvilka af andra eller under egen verksamhet hade lärt sig enkla, ofta förvända handgrepp.

Då akademien i Åbo stiftades 1640 erhöll det bland 11 professorer en professor i medicin och anatomi. Till medicine professor hade den 9 April 1640 blifvit utnämnd Olof Regelius, men denne, hvilken efter i Upsala afslutade studier hade vunnit sin utbildning i Holland, kvarstannade därstädes som praktiserande läkare. Den förste medicine professorn var Eric Achrelius [1]) (1641—1670). Angående dennes ståndpunkt inom den medicinska vetenskapen och verksamhet som läkare har man nästan ingen kännedom; något synnerligt intresse för medicin tyckes han icke hafva haft. Däremot finnes den dåförtiden gängse uppfattningen om människokroppens uppkomst, form och utveckling återgifven i några af de dissertationer, hvilka utgåfvos af professorerna i fysik vid Åbo akademi Georg Alanus [2]) (1640—1648) och Anders Thuronius [3]) (1660—1665), hvilka undervisade äfven i botanik. I den af Alanus den 6 Nov. 1647 utgifna dissertationen „De generatione viventium" lämnar han, stödjande sig på Hippokrates, Aristoteles, Plinius, Plater m. fl. en ganska utförlig, fullkomligt noggrann och af kritik präglad framställning af hvad man på denna tid kände om konceptionen i lifmodern, fostrets utbildning och förlossningen. Thuronii afhandling „De hominis in utero formationi" den 4 maj 1661 utgör blott en upprepning och omskrifning af Alani dissertation. År 1648 den 9 dec. utgaf Johan Ketarmannus [4]) en dissertation: „De corpore humano" i många afseenden påminnande om Alani ofvannämnda disputation och till stor del följande J. Sperlings framställning i „De foetu formatione."

Achrelii efterträdare Elias Tillandz [5]) (1670—1693) hade bedrifvit sina hufvudsakliga studier i Holland vid universitetet i Leyden under den store humoralpatologen Franz de la Boë Sylvius, anatomen Johan van Hume och botanikern Flor. Schuyl. Tillandz

---

[1]) Achrelius var född i Sverige 1604, studerade i Upsala latin, vältalighet och matematik, sedermera medicin. Var gift sedan 1643 med biskop Isak Rothovius' dotter Margaretha.

[2]) Alanus var född i Jomala på Åland 1609, studerade i Upsala, blef 1637 matheseos lektor vid Åbo gymnasium, 1640 professor i fysik och botanik, flyttades 1648 till till teologiska fakulteten; död 1664.

[3]) Thuronius var född 1632 i Tavastkyrö, studerade i Åbo, blef 1656 logices och metaphyseos professor, 1660 fysices och botanices professor; afled 1665.

[4]) Ketarmannus var född i Kumo, studerade i Åbo, uppfördes 1649 på förslag till eleqventie professionen. Dog i Stockholm 1652.

[5]) Tillandz var född i Sverige 1640, studerade i Åbo, Upsala och Holland. där han på en i Leyden 1670 utgifven dissertation „De atrophia" erhöll med. doctors värdighet, utnämndes till medicine professor i Åbo 1670. Död 1693.

har gjort sig mest bekant som botanist men äfven som medicinare, isynnerhet i egenskap af anatom och praktisk läkare. I Åbo fanns på hans tid äfven en s. k. stadsmedicus Michael Stochado, hvilken tidigare varit språklärare, samt några fältskärer.

Tillandz' samtida, professorn i fysik Petter Hahn [1]), utvecklade en liflig skriftställareverksamhet äfven i fysiologiska ämnen, hvilka han behandlade i några dissertationer. Angående fostrets uppkomst följer han Sennert, Plater och Sperling, i afseende å fostrets lif i uterus åberopar han Descartes åsikter. [2])

Tillandz' närmaste efterföljare Lars Braun [3]) (1693—1698) Nils Vallerius [4]) (1699—1704) och Petter Hielm [5]) (1705—1715) hade äfven ungefär samtidigt studerat i Holland, men hafva under verksamheten i Åbo lika litet som Tillandz, visat något intresse för obstetrik eller gynäkologi. [6]) Medicine professorerna i Åbo under

---

[1]) Hahn blef student i Åbo 1672, fysices professor 1683, dog i Stockholm 1718, dit han under stora ofreden hade flyktat.

[2]) De läsare, hvilka intressera sig för de af Alanus, Ketarmannus och Hahn uttalade åsikterna, hänvisar jag till „Medicinens studium vid Åbo universitet" af Fagerlund och Tigerstedt (Svenska litteratursällskapets i Finland skrifter XV) Helsingfors 1890, där en utförlig framställning af dessa lämnas.

[3]) Braun var född i Sverige 1657, med. doktor i Utrecht 1689, blef professor i Åbo 1693, men flyttades 1698 till enahanda befattning i Dorpat, blef senare fältläkare och amiralitetsmedicus; dog 1730.

[4]) Vallerius var född i Sverige 1666, studerade under Urban Hjärne, i Leyden och i Utrecht, där han blef med. doktor 1699.

[5]) Hielm var född i Sverige 1670, studerade i Rostock och Leyden, blef med. doktor i Greifswald, förordnades 1710 till fältläkare vid finska armén, vistades dock tidtals vid akademien och uppbar lön, blef tillfångatagen på Åland 1714 och skall hafva aflidit i Moskva 1715.

[6]) Vallerii i Utrecht 1699 utgifna doctorsdisputation handlar om bröstkörtlarna. Arbetet, hvilket af mig blifvit 1899 i universitetsbiblioteket i nämnda stad genomsett, har titelbladet af följande lydelse:

Disputatio medica inauguralis
dc
mammis,
Qvam, annuente summo numine, ex auctoritate magnifici D. Rectoris
D. Hermanni van Halen,
S. S. theologiae Doctoris, ejusdem Facultitis in Inclyta academia ultrajectina
professoris ordinarii, Verbi Divini ibidem in Ecclesia Præconis
nec non
Amplissini Senatus acad. cons. et Nobilissimae Facultatis med. Decreto
Pro Gradu Doctoratus,
publice ventilandan proponit Nicolaus Vallerius, O. Gothia Svecus ad diem
15 Decembris, loco horisque solitis
Traj. ad. Rhenum
30 sidor 1699

Denna disputation, 30 sidor, är dedicerad till Haquin Spegel och Urban Hjärne. I slutet af arbetet finnas verser tillegnade författaren af Joh. Arent Bellman, svecus och Magnus Bromelius Holmiae, svecus samt en annan tillegnan på prosa af prof. Fr. Dekkers.

Arbetet, uppgjordt enligt bekanta förff. och vittnande om stor litteraturkännedom (Mauriceaus verk citeras ofta), gifver en beskrifning af bröstkört-

Sveriges politiska storhetstid inskränkte sig i vetenskapligt hänseende till teoretiska spekulationer och till återgifvande af hvad andra före dem skrifvit. Den medicinska undervisningens uppgift ansågs vara att lämna en noggrann kännedom af de för tiden gällande lärosatser, hvilka skulle tillämpas i läkarens praktiska verksamhet. Den egentliga medicinen var byggd på spekulation, teorier och gifna förutsättningar; sjukdomarna voro icke ännu föremål för iakttagelser och undersökningar och kunde sålunda icke fattas med däraf härflytande åskådning.

Från 1713—1722 hvilade det vetenskapliga lifvet vid Åbo akademi; krigets fasor och olyckor under den stora ofreden förstörde odlingen och förintade det kulturella arbetet. Akademien var upplöst, lärarna hade flyktat till Sverige, studenterna hade följt med eller gripit till vapen emot fienden.

Den 7 Jan. 1720 blef Peter Elfving [1]) utnämnd till medicine professor i Åbo och tillträdde sitt ämbete den 29 nov. 1722, tredje dagen efter akademiens högtidliga restauration. Hans för doktorsgrad i Utrecht utgifna, af mig därstädes genomsedda afhandling „De cataméniorum sufflamatione“ har följande titel:

Disputatio medica inaugurali de catameniorum sufflamationi, quam annuente summo numine rectoris Henrici Pontani p. e. submittit Petrus Elfving, Dalecarl Svecus. Trajecti ad Rhenum 1702 6 april.

I arbetet, 20 sidor, dediceradt åt Urban Hjärne, omnämnes först åldern vid menses uppträdande, abnormiteter därvid, symptom vid menses upphörande och vid deras suppression. Vidare skildras de anatomiska förhållandena i uterus, särskildt dess blodkärl, och anföres sjukdomar från lifmodern och andra organ, hvilka uppstå då menses uteblifva. Slutligen uppräknas medel att framkalla menses, ss. åtskilliga växtämnen, kataplasmer, bad, mineralvatten, särskildt vid Medevi brunn.

Elfvings efterträdare blef Herman Diederich Spöring [2]), hvilken såsom vetenskapsman och lärare öfverträffade sina föregångare. Då denne i Stockholm åhörde Bromells föreläsningar i anatomi, stod han i vänskapsförhållande till Johan von Horn, men synes

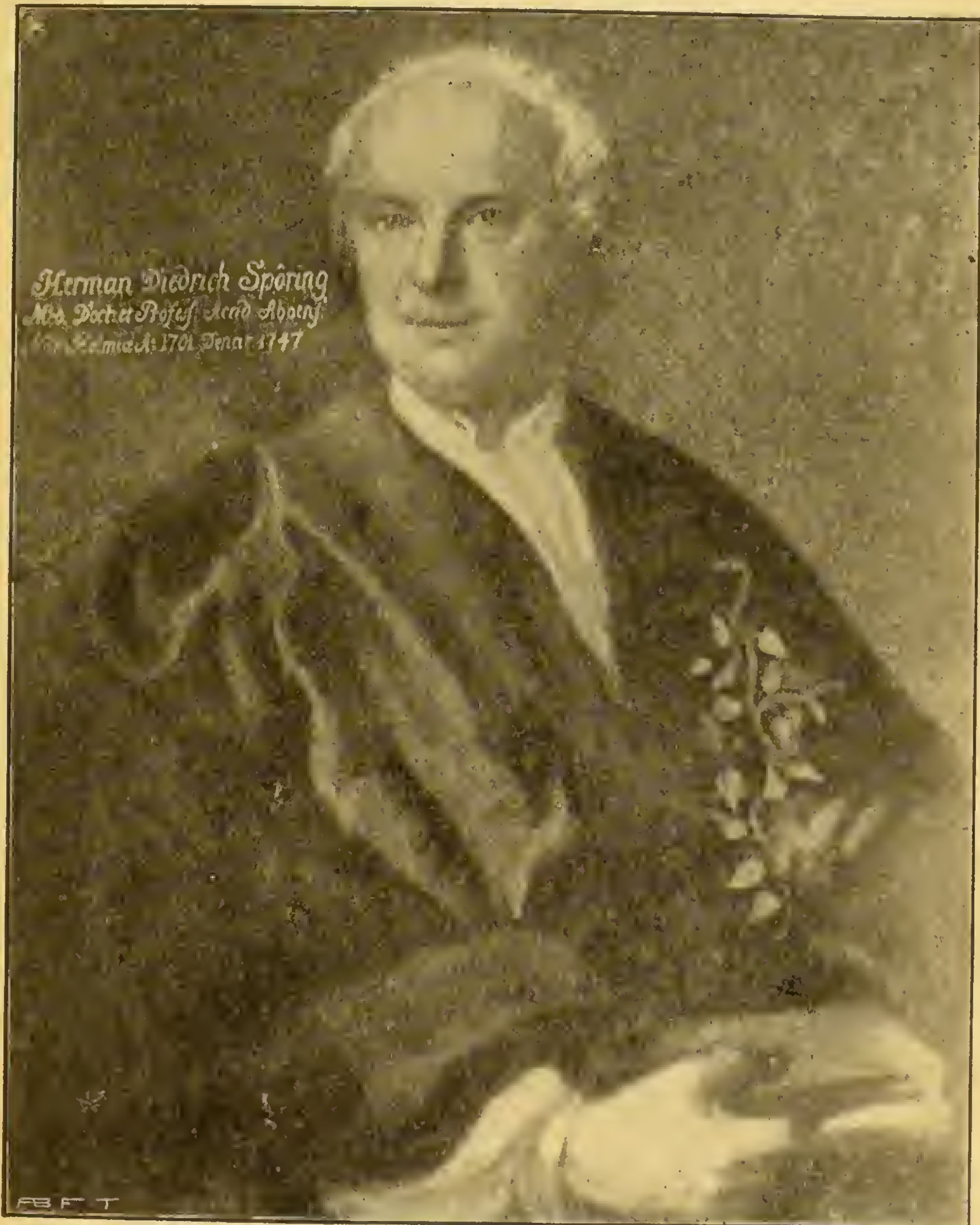
---

larna och deras funktioner. Förf. skildrar blodkärlens, nervernas, lymfkärlens, körtlarnas och körtelgångarnas förhållande, körtlarnas funktion under amningen och under graviditeten, mjölkens bildning ur blodet i bröstens blodkärl.

[1]) Elfving var född i Sverige 1677, studerade medicin i Upsala under Olof Rudbäck d. y. och i Holland, promoverades 1702 i Utrecht till med. doctor efter utgifven afhandling: „De catameniorum sufflamatione.“ I sitt första äktenskap var han gift med en dotter till Urban Hjärne. Dog 31 juni 1726.

[2]) Spöring, son till konrektorn vid tyska kyrkan i Stockholm, föddes därstädes 1701. Efter studier i Upsala och Stockholm uppehöll han sig i Leyden 1723 och 1724, besökte Tyskland och studerade i Paris. 1726 promoverades han i Hardervik till med. doctor. Dog 1747. Afbildningen af Spöring är gjord efter ett af prof. M. Sondèn i Stockholm vänligen ombesörjdt fotogram af en i svenska medicinalstyrelsens sessionssal befintlig oljemålning.

likväl under sin vistelse i Holland, Tyskland och Frankrike icke särskildt vinnlagt sig om förlossningskonst eller kvinnosjukdomar. I minnestalet öfver Linnés svärfar Moraeus, publiceradt bland Svenska Vetenskapsakademins åminnestal 1743, nämner han om denne, att „då han saknade mera kunskap i jorde-gummekonsten, begaf han sig på hösten 1704 till Paris, hvarest han hos de be-

H. D. Spöring.

römdaste accoucheurs eller jordmästare hade lyckligaste och ymnigaste tillfälle att komma till det sig föresatte ändamålet.“ Spöring hade själf 1725 i Paris studerat anatomi och besökt därvarande sjukhus, men jag känner icke om han ss. Johan von Horn 38 år förut intresserade sig för den då redan i Paris högt stående obstetriken.

Bland de af Spöring iakttagna sjukdomsfall, hvilka han meddelat dels i Upsala vetenskapssocietets, dels i Svenska vetenskapsakademins skrifter finnas trenne af obstetriskt, resp. gynäkologiskt intresse.

I Upsala Vetenskapssocietets Handlingar för 1740 sid. 111 (med tryckår 1744) finnes en af Spöring offentliggjord och med kopparstick efter hans egna teckningar försedd anatomisk beskrifning (Vitulus biceps, bicors etc. Observatio anatomica) öfver ett dubbelmissfoster af kalf: den första på egna iakttagelser grundade anatomiska undersökning, som utsändts från det finska universitetet. Det andra meddelandet är „Berättelse om en Qvinna vid Åbo Stad, som i 13 samfälda år hyst et Foster i sitt lif" i Svenska Vetenskaps Academins Handlingar, 1744 s. 162.

Spöring inleder sin uppsats med följande ord:

„En Qvinna, som Gud har välsignat med lifsfrukt bör efter den Lagen vår allvise Skapare har satt i naturen, bära sitt Foster inom sin qved i 9 månaders tid, under hvilken tid hon kallas vara hafvande. Detta vitnar dageliga ärfarenheter; Men at Mödrar i många år med ängslan och vedermöda måst hysa deras lifsfrukter inom deras qvedar, samt sielfve vara lefvande grafvar åt deras döda Foster, det är en sällsynt sak."

Han meddelar först från litteraturen några fall af extrauterint hafvandeskap, där fostret en längre tid kvarstannat, och beskrifver därefter ett fall från Åbo. Jag återgifver Spörings berättelse om det intressanta fallet med hans egna ord:

„Det fägnar mig högeligen, at jag fått tilfälle at tjäna Kongl. Vetenskaps Academien, med följande berättelse, öfver en, med de nyss anförde nära förvant, men mera sällsynt händelse, hvilken här i Finland, icke långt ifrån Åbo timat, med en qvinna, som i 13 samfälte år burit sitt Foster i sin qved, hvilket ock ur hennes lefvande kropp, efter förutgången Chirurgisk operation, til större delen blifvit, med konstig hand, uthemtadt, förutan det, som naturen sielf, genom dess egen drift och värkan, tilförene har velat skilja sig vid. Dock förr än jag skrider til sielfva berättelsen, har jag funnit nödigt, at gifva Kongl. Vetenskaps Akademien vid handen, huru jag har haft tillfälle, at blifva underkunnig om denna i sitt slägte makalösa händelsen.

Jag har icke förr än vid slutet af år 1741, blifvit underrättad, om denna qvinnans tilstånd, sådant som det då var, ock det skedde af Reg. Feldscheren vid Kongl. Åbo Infanterie Regemente Herr Paul Müller, til hvilken hon sig ifrån första början, addresserat. Han förärte mig då 3ne små ben-bitar, hvilka han ur vår olyckliga qvinnas buk, genom en liten bålde funnit med varet utflyta, hvarom längre fram skall förmälas. Qvinnan hade ock säkert skolat blifva ifrån sitt olyckliga Foster, genom operation af våra Chirurgis förlossad, så framt de hade haft lägenhet därtil, i synnerhet den tiden, då det olyckeliga Krigsbullret satte altsammans här i villervalla, utom det at qvinnan bodde utom Staden ock kunde ej altid igenfinnas. Vi måste om våren

derpå 1742 begifva oss til Sverige, men Qvinnan blef här qvar i Åbo. Kortt före min afresa från Stockholm hit tilbakars igen, förnam jag genom rykte, at denna Qvinnan hade blifvit af härvarande Ryske Medicis ock Chirurgis opererad ock at qvarlefvorne af hännes förruttnade foster, blifvit ur hännes kropp lyckel. uthemtade.

Fördenskull lät jag strax efter min hemkomst hittil orten, vara mig mycket angelägit, at noga fråga efter hela denna sällsynte sakens sammanhang. Til den ändan lät jag strax efterspana Qvinnan ock kallade til mig hänne ock hännes man, hvilcka aldrig tilförene, utan då första gången voro i mit hus, af hvilka jag genom många, intet en, utan flera gångor anstälte frågor, samt derå ärhållne rena ock rediga svar, har blifvit öfvertygad om sanningen i saken: til styrko der af har jag i Kongl. Vetenskaps Academiens sköte skolat nedlägga hela denna Berättelsen.

Förafskedade Soldatens vid Åbo Läns Infanterie-Regemente, Jöran Höks hustru Valborg Johans dotter, som nu är 47 år gammal, har blifvit född af friska ock sunda föräldrar, hon har ock i sin barndom varit fri från besynnerliga sjukdomar. Vid 17de ålders-året har hon känt de första märken till sin månads renselse, hvilken haft sin riktiga ock gilla gång, hvar månad, som sig bör, efter naturens lag. År 1725 blef hon gift; Hon födde efter den tiden tvänne barn til verden, ock det i goda barnsängar.

År 1730 vid Simonis Judæ tid, kände hon sig åter vara hafvande, ock efter den tiden började hon at klaga öfver oro i kroppen, spänningar i buken, vämjelser, med mera, så at hon stundom 2 a 3 veckor måste hålla sig til sängs, gick oppe deremellan, med svaga krafter, ock åter siuknade. Hännes plågor drefvo hänne at söka hiälp hos grann-qvinnorne. De voro icke heller senfärdige, utan efter gamla vederstyggelige vanan, förde hänne i badstugan, at badas ock strykas, som de det kalla, emedan de föregåfvo, at Modren var lös på hänne, hvilken genom deras fördömmeliga strykande skulle flyttas i sitt förra rum ock ställe igen. Hon badades ock ströks; men ganska olyckligen, ty hon befant sig derefter mycket illa. Käringarnas hårda handalag hafver, utan all tvifvel giort en svår våldsvärkan på det arma oskyldiga fostret ock qvinnans ömma qved. Hon blef elendigt siuk.

År 1731 vid vintermarknads tiden, som här hos oss infaller den 19 Januar. sprack blåsan hvaruti fostret låg, och en myckenhet vatten gick ifrån hänne, ock under detsamma följde också ett stycke af blåsan med. Samma år vid Påsketiden, kände hon, fostrets rörelse ock at det qvicknat. Hon fant sig derefter bättre, gick oppe ock förrättade sina syslor i hushållet. Pingestiden var hon så frisk, at hon kunde vara på gästebud; men blef där, af en oförnuftig människa ganska svårligen skrämd, af hvilken alteration hon känt som en ilning ränna hänne tvärt genom qveden. Desutan har hon en annan gång haft en svår åkomma, i det hon skulle lyfta en diskbunka öfver en hög tröskel, då hon kommit at stöta sin buk mycket hårdt emot

buncken, så at hon strax derpå med stor svårighet, värk ock sveda måst lägga sig till sängs. Derefter berättar hon också hafva åtskillige gånger förlyftat sig.

Buken tog imedlertid dageligen til. Tiden instundade at hon skulle föda, ock det var efter hännes vissa räkning vid Bertils-mässan. Hon kände ock utstod faseliga värkar, hvilka likväl ej trängde neder åt, utan höllo sig med en obeskrifvelig heftighet jemt öfver buken, så at hon icke annat viste, än at hon med en knif eller såg blef sargad ock skuren ifrån ena sidan af buken til den andra. Hon fick sedan så heftiga blodstörtningar genom födslolemmen, at man mente det all bloden skulle förrinna hänne. Buken smalnade af ock blef något flatare; men hännes bröst begynte at svälla ock gifva en sådan myckenhet miölk ifrån sig, som hade kunnat vara tilräckelig, åtminstone för 2 barn; ock därmed var detta bedröfliga födande alt. Vår arma qvinna blef något derefter så siuk, at ingen kunde annat förmoda, än at hon skulle dö, och således låg hon i 10 månaders tid til sängs, under hvilken tid så väl som efteråt hon ej mera kände någon rörelse af sitt foster, utan hon hade åtskillige gångor blodstörtningar genom födslolemmen, stundom heftigare stundom lindrigare, alt som det råkade til, at hon på något sätt kunde komma at förse sig. Hon brukade derföre hvad som hänne föreskrefs, blodstörtningen lade sig; men hännes buk började å nyo at taga til, så at hännes vänner ej annat kunde föreställa sig, än at det skulle blifva alvare af med en ny ock rätt barnsäng; Men det stadnade på sätt som tilförene: Ty när hon blef af med någon samlad myckenhet blod, gick det öfver igen. Blodstörtningarne saktade sig änteligen så småningom, men buken däremot tog å nyo til ock blef så hög, som den plägar vara hos hafvande qvinnor, ock därvid blef det också, i så många år bortåt.

Under de åren hon således var hafvande, hade hon sin månads renselse, dock ganska oordentligen ock så sparsamt, at allenast tecken var dertil. Det som gick ifrån hänne var allenast som et blodvatten. Detta varade i 10 års tid, under hvilken tid hon kände i sin buk en tung klimp, som vältrade sig af ock an, alt som hon vände kroppen til.

År 1741 i September månad, märkte hon en liten knöl, så stor som en ärt eller böna växa ut på buken, en handbred under naflen åt vänstra sidan. Den begynte at värka och göra hänne så ondt, at hon inte viste hvar hon skulle taga vägen. Hon märkte at det ville blifva en bålde af, ock lade därpå hvad hon tyckte vara tiänligt at få densamma til mognad. Bålden bulnade alt mer och mer, ock som hon förmente at han var mogen, så öpnade hon honom med en syl. Då rann et gult vatten ut, och sedermera något var, ock med varet kom en hop förrutnade små ben, til anseende som gryn ur hålet. Deslikes kommo en annan gång 3 små benbitar ut, hvilka jag fåt af Regem. Feldscheren Herr Müller, hvarom tilförene sagt är. Jag har dem afritat i deras naturliga storlek, ock sådane som de äro har jag den äran til Kongl. Vetenskaps Academien at öfversända dem, på det de i dess gömmor måge förvaras, såsom märken af en ganska

sällsynt händelse, hvars like jag intet kan påminna mig hafva set i Medicinske Minnesböckren. Se figura I. Tab. III. a. b. c.

Vår usla qvinna beklagade sig alt jemt öfver sina svårigheter, men tyckte likväl at hon fått någon lindring, sedan bålden öpnades, hvilken dageligen gaf sitt innanmäte ifrån sig, jemte en hop med små förrutnade benbitar. I sådant tilstånd blef hon quar här i Åbo då jag år 1742 om våren jemte många flera måste begifva oss til Sverige. Efter Käjserl. Ryska Generalitetets ankomst hit til Åbo, blef det bekant, at der skulle finnas en Qvinna, hvilken varit i så många års tid hafvande, ock äfven nyligen hade fått åtskillige små ben, genom bålden som var på hännes buk, ock emedan hännes plågor dageligen öktes, addresserade hon sig, til Fäld-Medicus vid Käjserl. Ryska Armeen under H. Exc. Keiths Commando, Herr Doct. Mounsey, hvilken tillika med Reg. Feldscheren vid Kgl. Lifdragonerne Hr. Geitel, tog i en lycklig stund på sig, at genom Chirurgisk operation befria denna qvinnan från sit olyckeliga foster. Dagen blef beramad til operation, ock efter tiänlige förestälningar hos Patienten samt riktigt giorde förberedelser, begynner Herr Geitel incision, genom sielfva bålden snedt neder åt linea alba (vid. fig. 2. b. c.) då en myckenhet blod rann ut, af en obeskriflig stank, som var nästan olidelig, så väl för Patienten, som dem, hvilcka då voro sysselsatte med hänne. Vid detta tillfället drogos några ben ut af en arm, hvilcken ännu hade kött och senor om sig. Deslikes blefvo också några andra ben den gången utdragne. Ock därvid blef det för den gången. Emedlertid sköttes såret på bästa sättet ock hölts öppet; Men Qvinnan som intet kunde utstå den myckna svedan ock värken hon kände i såret, af det som där i lades, blef otålig ock ville intet mera låta handtera sig.

I Februarii månad 1743. Då hännes plågor ville blifva alt för odrägeliga, fattade hon mod ock begärade at få blifva andra gången skuren, gånge mente hon, til lifs eller döds. Hon skars, ock skedde incisionen under naflen långs åt linea alba neder åt. vid. fig. 2. d. c. När nu öppningen var så stor, at man väl kunde hafva tilgång til sielfva ihåligheten, eller påssan, hvaruti fostret låg, hemtades på behörigt sätt hufvudet ock kroppen, jemte de andra benen ut. Under sielfva operationen hade operateurerne måsta besväret med en myckenhet fett, som velat tränga sig ut, genom hålet. Det lärer utan tvifvel vara omentum, eller isterhinnan. Några dagar, sedan benen af fostret blifvit lyckl. uthemtade, yppade sig hos qvinnan en omständighet, som är ganska märkvärdig ock intet bör förtigas.

Qvinnans bröst begynte svälla, ock gifva en sådan myckenhet mjölk ifrån sig, att alla människor som hänne i detta tilståndet sett, hafva stadnat därvid i högsta förundran.

Nu som vid sårets handterande ock så många bens utdragande ej annat hända kunde, än at ehuru ömt ock försigtigt därmed har kunnat tilgå, det samma, kan ske blifvit på något sätt illa medfarit, så var ej under, at inflammationen blef heftigare, hvilcken ock derefter begynte at gifva tecken til en instundande kallbrand. Den förekoms

på alt sätt genom varma omslag af vin. Qvinnans man hvilcken i sin ungdom hade tjänt hos en Feldscher, gick utan at sägja någon til, bortt at skaffa sig Vindrank. Han kokade den samma, doppade klutar däri ock lade dem öfver hela buken på hustrun; därmed fortfor han 4 a 5 gånger å rad, tätt efter hvarandra, med god värkan, han tillagade också en liten mässings tång, hvarmed han på en afton halp fram 22 små benbitar, dem han samlade ock bar til D. Mounsey, hvilcken ock strax gick til qvinnan ock genom tjänlige utvärtes medel lagade sedan så väl om hänne, at hon efter hand blef alt bättre ock bättre.

Hvad hännes nu varande tilstånd vidkommer, så är det sådant, at hon ser frisk ock frodig ut, ock kan någorlunda sköta sina hushålds syslor. Incisionen d. c. vid. fig. 2. blef också läkt, men vid c. skedde å nyo af naturen en öpning, så stor, som en liten ärt, hvilcken öpning stundom gror ihop, stundom ock öpnar sig ock gifver någon materia ock vätska, samt små bensmulor ifrån sig, hvaraf jag nu har den äran at tilsända Kongl. Vetenskaps Academien 2ne stycken, at jemte de andra förvaras. Af denna lilla öpningen har qvinnan ännu men, i synnerhet då hon skal lyfta något, som är tungt, då tarmen, som hon säger, vill lika som tränga på, hvarföre hon också ständigt måste och bör hålla en god bandage därpå. När detta lilla såret vill gro ihop finner hon sig strax värre, i synnerhet då varm väderlek är: tecken, at något småtт-knåp ännu lärer vara qvar, hvarom hännes goda ock starka natur lärer i framtiden gifva oss mera oplysning".

Spöring slutar sin berättelse med en beskrifning öfver kvinnans buk och bifogar en teckning af densamma.

Senare begaf sig denna kvinna till Stockholm „at söka sig någon hjälp under sin ohälsa och fattigdom, då ock Kongl. Academin meddelte hänne det görligt bistånd och understöd" (l. c. s. 115). Hon blef inför academien noga skärskådad och förhörd af arkiater Ribe.

Emellertid ådrog sig Spöring genom sin berättelse „oskyldigt en ledsam strid" såsom arkiater Bäck uttrycker sig i sitt äreminne öfver Spöring i Vetenskaps Academiens åminnelsetal 1743 s. 55. Emot honom inkom nämligen till akademien en „hård och oanständig" skrift af „en främmande doctor som operationen förestält" hvarför akademien anmodade Mounsey att afgifva en omständlig beskrifning öfver fallet. Mounsey afgaf denna på engelska och finnes den intagen i Kgl. Vetenskaps Academiens Handlingar Juli, Aug., Sept. 1744 s. 183 „Herr Mounseys berättelse om Curen, som han förrättat uppå den Qvinnan, hvilken varit hafvande under 13 års och om de ovanliga händelserna, som tilldragit sig ifrån det hon blef rådder til des hon blef förlossad" i öfversättning af M. Triewald.

Mounseys korrekta och om stor lärdom vittnande relation börjar sålunda:

Naturens värkan sträcker sig vidare, än at den kan instängas innom gräntsor af vårt svaga Begrep. Och då hon ofta hindras eller brister i des syftemåhl, så at Läkarenas bemödande at hielpa henne, äro förgäfves, då börjar hon nyt arbete, at visa oss vägen i det hon ibland viker ifrån sina vanliga Lagar. Vi böra derföre vara mycket flitiga och acktsame, i hennes Lagars utforskande, tolmodiga och varsamma at göra anmärkningar, hvilka ofta äro tvetydiga och varit tillika kiällan af sanning och af villfarelse: Likväl böra vi ej lita allena på fina argumenter, at vi icke, igenom någon oss kiär favorit mening, bemöda oss at komma naturen til at klemta efter vår inbildning, och således ålifva hennes otrogna tålkar, och på slutet med en rädd förundran, öfvergifva våra Patienter säsom oboteliga, de der sedermera, fly til gamla kiäringar och Quacksalfvare, således förgås, ja ibland blifva af en slump curerade, eller ock förblifva uti et så eländigt tilstånd många år boråt, vår ädla Vetenskap til ej ringa vanheder.

Lärdoms och Vetenskapers fortkomst beror, näst myndighet, uppå en allmän antagen smak, om den blir fördärfvad, då hindras de i deras tilväxt, och falla af, som omogen fruckt: Läkarekonsten ibland andra, tror jag lider mäst. Ty ej allena den vimmelkantiga gemena hopen, utan ofta folck af högre stånd förledas, at befodra Quacksalfvares, skryt och undervärk, och det långt mer än uppricktig och väl grundad kunskap och öfning i Läkarekonsten samt en sann Lärdom.

Detta gör at de som med alfvare all sin tid lagt på en så ädel Vetenskap, ledsna och bli försummelige, at bruka den kunskapen de redan förvärft sig, och at vinna mera, emedan de se dageligen Quacksalfvare, och deras oförstånd och skryt mera vördas och skattas, än all den kunskap och Lärdom de någonsin äga eller förvärfva kunna.

Ifrån det Grekiske Käysaredömets tid, begynte denna gudomeliga konsten, med annan Lärdom at aftaga: Och på slutet stadnade i intet annat än i Rotvälska, låg ock i mörkret, förquafd och obrukad, til det sista hundra åra talet, då åtskilliga med stora snillegåfvor beprydde, åtogo sig allmänna vilfarelser at optäcka och blotta naturen sielfvan och bevisa hvad sanning var.

Vetenskaps Societeterne uti London ooh Paris blefvo insticktade, hvarigenom kunskapen i naturen har tilltagit med undrans värde påfund; och det skulle vara en svår sysla, at räkna up alla de förmåner, som til flyta det menniskeliga slägtet igenom deras arbeten. Desse framsteg har opmuntrat andra nationer til et slikt företagande, hvarigenom många naturens hemligheter, äro blefne uptäkte: Och som borgare i verlden, så bör hvar och en bidraga alt det han kan, til det allmänna bästa och Efterkommandernas nytta.

Då den Kongliga Academien härstädes fick kunskap om detta ovanliga målet, gjorde den sig stor möda, at blifva rätteligen om sanningen och omständigheterna deraf underrättad, ej allena igenom bref och mundteliga berättelser; utan äfven relationer, samlade af deras Ledamöter, en dels af den lärda Doctor Spöring, Medicinæ Professor i Åbo, och en annan igenom den lärde och mycket berömlige Archia-

tern Ribe, hvilken äfven presenterade sielfva quinnan för Kongl. Academien, den der efter en noga examen, lät henne resa hem igen, ej utan en ganska mild och hederlig skiänck.

Och som Kongl. Academien giort mig den äran at begära min berättelse angående denna saken, så finner jag mig förpliktad at insända följande

Därefter beskrifver Mounseys Valborg Johannesdotters tillstånd före operationen och fortsätter med följande ord:

När hufvud quarteret af vår Armee var i Åbo 1742, uti October månad, kom denna arma quinnan til mig; uti hennes beklageliga tilstånd; giorde en berättelse om hennes siukdom, och visade mig några små ben bitar, som kommit utur det lilla såret efter båldan; som var fistuleus, och 4 finger bredt neder om Naflan; något til vänster om linea alba. Igenom hvilket jag förde en sonde och kände benen ligga bara.

Sedan jag fulleligen hade examinerat henne, och hon dageligen bad mig om hielp, lofvade jag att förlossa henne igenom operation, alt annat var fåfängt. Hon ville intet gierna deran, för någon tid, men som hon hade lidit så mycket i så många år, och hennes elende dageligen tiltog; görandes sig hopp at blifva förlossad, bad hon mig intet öfvergifva henne, och hemstälte Gud sitt öde.

Jag recommenderade denna arma Quinnan til Hans Excellences General Keiths barmhertighet och medlidande, som gaf henne penningar at uppehålla sig med och äfven intet hölt sig för god at göra henne besök uti hennes hydde, beledsagad af många förnäma Ståndspersoner, medan hon var under Curen.

Herr Geitel, Regements Feltskiär vid Åbo Läns Lif-Dragoner, som bodde i grannskapet, och är väl bekant för des skickelighet i des konst, tilböd härvid kärligen sin tiänst.

Dagen til operationen blef faststäld och alla nödiga tilredningar giorde, en ihålig sond fördes in uti fistulen, uppå hvilken bemälte feltskiär med en Bistorie giorde incision, up åt och snegt ifrån linea alba; såsom uti Tab. V. fig. 5 ifrån A til B. Denna öpnade sig i caviteten af buken, men som hon var oregerlig och operationen gick intet för sig efter min håg, så sköt jag up resten til följande dagen; tagandes allenast ut några lösa ben, förbant så såret med vhelar och compresser, at innehålla omentum, och hålla såret öppet. Men hon ville en tid bort åt ej samtycka at vidare något skulle göras, til dess hennes värk och besvär blefvo olideliga, och tvingade henne at samtycka til vidare operation: och då giorde vi incision ifrån A fil C och sedan til D. Jag regulerade desse incisioner alt som jag fant adhaæsion vid Peretoneum af den Påssan eller secken, hvaruti Fætus, mäst sträkte sig. Jag bemödade mig at spara det yttra såret så mycket som någonsin möjeligit var, at förekomma det tarmar och feethinnan ej måtte komma ut, och at suppuration af detta stora såret ej måtte öfverskrida naturens förmågo, hvilken nu mera var så tilsäjandes redan uttömder. Nu var väl den yttre öpningen stor, men det rutna fostret

var så tätt omgifvit af des egen hinna, at jag ej torde våga til at draga det ut med kraft, af frucktan at sarga och såra med de bara benen: fördenskul förde jag med fingren af den vänstra handen, spitzen af en sax, och utvidgade denna Possen, borade och skar hufvudskålen uti stycken, hvilka jag uttog: men som hon då varit länge under operation, dånade hon bort, så förbundo vi såret. Samma quell hade hon opkastning, och jag förordnade henne en hiertstyrkande lindrande drik, et klister, samt dukar doppade uti varmt vin, och sedan utvridne och lagde öfver hela lifvet, hvilket sedan ofta ömsades, som gaf henne nog lisa. Följande dagen tog jag ut rygg knotorne och merendels alla öfriga ben, med deras ligamenter och rutit kött.

Förlusten af blod var ganska liten under hela operation: materien som först kom ut med många membraner och fet rutit kiöt, luktade ganska illa. När hufvudskålen blef skuren, kom hiernan ut, och hade sin naturliga färg, men af den kunde jag intet märka någon lukt, emedan rumet var så opfylt af den förra stanken.

Materien som kom ut, några dagar bortåt, var af en mörk brun färg, som härrörde af bloden som utdrefs igenom de öpna och utvidgade kiärillen af förbemelte Posse. Färgen af des innra sida var mörk röd, och när den förändrades, så ändrade sig jämväl materien som utflöt.

Och jag inbillade mig, at detta var i stället för afslaget efter barnsbörd: ty så snart detta rutnade fostret blef uttagit, så var det ganska märkeligit, at hennes bröst svulnade och gofvo miölk; och varade uti 2ne månader efter, såsom vid en naturlig barnsäng, til vanlig myckenhet, färg och egenskap.

Som jag ännu var oviss om denna Possans rätta skaplynne, så undersökte jag densamma med mycken flit med mina finger, medan han ännu var tunn och intet sammandragen; fast dän inuti var skrynklog, igenom hvilken jag kände rätatarmen, vattublåsan, och som jag tyckte botn utaf modren. Der lågo ännu många små ben uti rynkiorne, men som hon ej mera klagade öfver någon värk, så brydde vi oss intet om dem, til suppuration kom på: undantagandes dock de, som Possen, i det han drog sig tilsammans, ut skiöt.

Vi omlade fomentationer, och såret blef förbundit med en mognande balsam, och sammanhållit med et stort hefte plåster. I början brukades renande insprutningar til at aftvätta den orena materien, och sedermera skiölja ut de benbitar som dölgde sig uti follarne af Possen.

En dag då det trängde til stolgången, fant hon at något slank igenom slidan (Vagina), hvarpå hon sade mig at moder mun var mera öppen än vanligen, och så nedertryckt, at hon fruktade, at densamma ville komma ut, om hon med möda och svårighet skulle komma at kasta vatnet. Vid undersökningen fant jag modren uti sin naturliga Päronformiga skapnad, men något större: moderöppningen tillät endan af mit finger, och jag kände en kropp liksom en half böna innom halsen af uterus, jemte några andra ojämnheter, men intet hårda. Hvad desse voro kan jag ej väl säga, antingen kiörtlarna i uterus

voro schirreusa, eller allenast opsvulnade efter denna nya inflammation. Hon märkte aldrig någon materia oftare komma denna vägen, än då hon gick til stols. Jag försökte alla medel at utspana denna communication först med insprutningar, men kunde aldrig komma någonsin at gå derigenom, hvarföre jag begynte fatta den tanckan at detta var allenast materia ifrån desse kiörtlar, och utvidgade kiäril, samlad uti uterus, som således utdrefs igenom krystning: men som moderslutet (os tincæ) var så öppet, och afgången så ojämn, kunde jag intet fastställa denna tanckan.

Sedan jag några dagar sökt, hittade jag änteligen på en trång väg, som jag medelst en liten Sonde fant gå in uti ihåligheten af uterus. Detta pröfvade jag åtskillige gånger, men fant altid igen vägen med mycken svårighet. Jag kände ändan af sonden igenom halsen af uterus, men des krökning hindrade densamma at gå igenom moderslutet. Possan eller secken drog sig dageligen tilsamman, blef slät och liten in uti, til skapnad af en tratt, och det smalare alt som densamma nalkades uterus.

Mounsey anser att fostret icke legat i uterus, utan att ägget fastnat i „modertrumman“ och därstädes utvecklat sig. Han bifogar en teckning af kvinnans buk [1]).

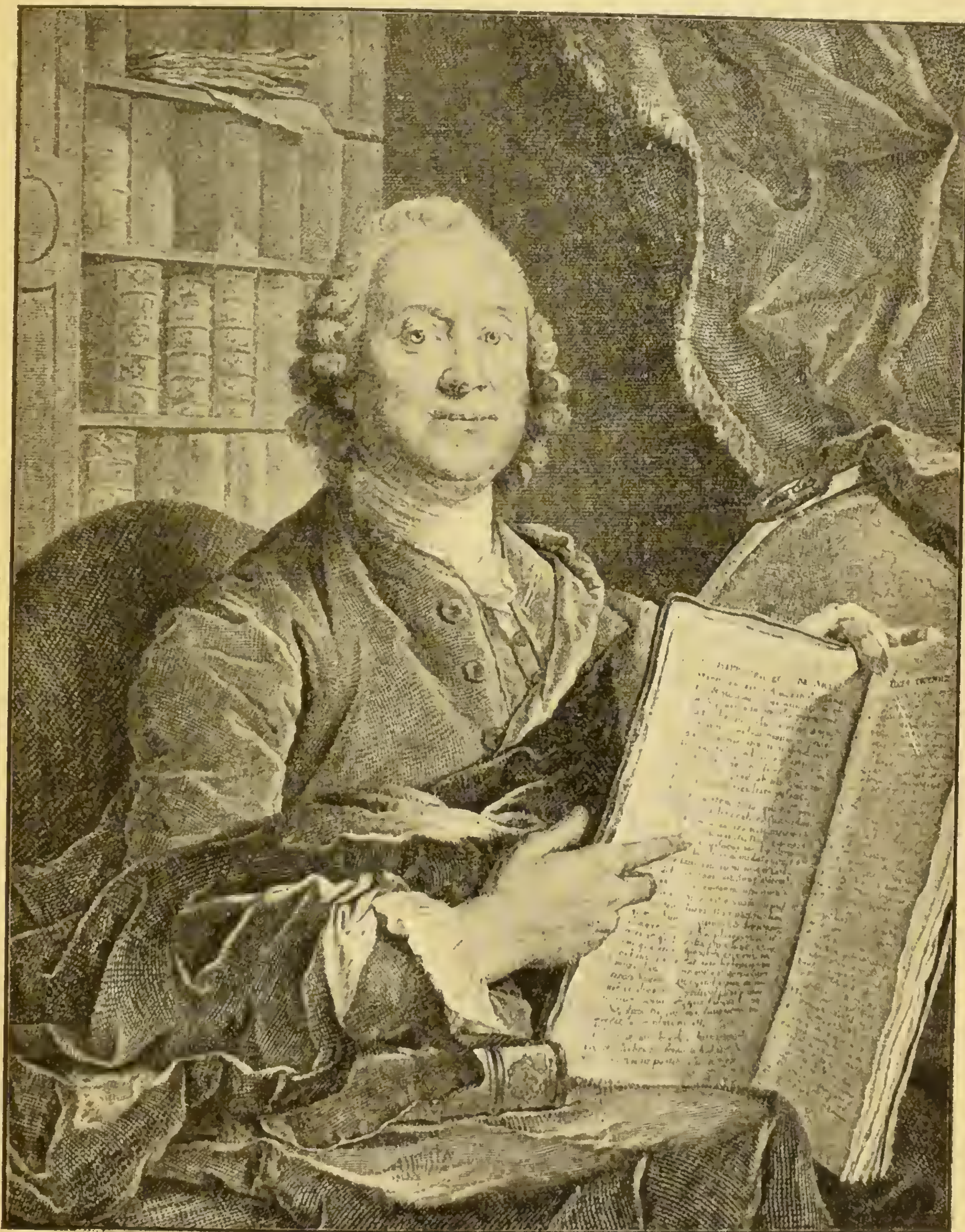
James Mounsey, hvilken genom händelsernas lek kom att spela en rol i den finska medicinens historia, föddes i Skottland, kom 1736 till Ryssland och blef anställd som läkare vid admiralitets hospitalet i S:t Petersburg. Följande år blef han kommenderad till den af Münnich anförda armén vid Dnjepr i anledning af inom denna utbruten pest, men dröjde ej länge där, utan begaf sig med general James Keith till Paris. Återkommen med Keith 1740, erhöll han afsked från sin tjänst, begaf sig till Rheims och förvärfvade sig där med. doctors diplom. 1741 blef han examinerad i Petersburg och hans doctorsbref blef gilladt. De följande åren var han läkare vid armén i Finland, Livland och Moskva, där han utöfvade en vidsträckt praktik och gifte sig den 1 maj 1754 med Johanna Griewe, dotter till stadsfysicus James Griewe; han erhöll 1756 afsked. Efter Condoidis död blef han 1760 lifmedicus hos kejsarinnan Elisabet och behandlade henne intill hennes död 1761. Af Peter III blef han d. 20 jan. 1762 utnämnd till förste lifmedicus, arkiater (direktor för det medicinska kansliet) och geheimeråd, men blef efter 6 månader af Catarina II afskedad från denna post. Mounsey åtnjöt i Ryssland ryktet af en skicklig och erfaren läkare; han utgaf en omfattande och förträfflig berättelse om medicinens tillstånd i Ryssland, en redogörelse för rangskalan för läkare och en ledning för läkarne till uppfyllandet af deras plikter. Efter sitt afsked begaf sig Mounsey till England och dog därstädes. (Jmfr Richter: Geschichte der Medicin in Russland.

---

[1]) Det ofvan relaterade fallet finnes i korthet beskrifvet af Rabbe i Finlands minnesvärda män. I s. 74.

Moskva 1817 sid. 476 och Hirsch: Biographisch. Lexikon der hervorragender Aerzte, IV s. 296.

Afbildningen af J. Mounsey är gjord efter ett mig genom förmedling af akademikern Albert Edelfelt vänligen tillsändt kopparstick tillhörigt enkefru öfverstinnan Manzei i St. Petersburg, hvars man var en afkomling af J. Mounsey. Under bilden finnas graverade orden:

Jacobus Mounsey.

Sacrae Caesariæ Majestatis Russiæ Consiliarius intimus & Medicus Primarius nec non Cancellariæ totiusq: Facultatis Medicæ per Universum Imperium. Archiatrus et Director Supremus. Collegii Medici Regalis Edimburgensis et Societatis Regalis Londinensis Socius.

G. F. Schmidt sculpt: Regis ad vivum fecit. Petrop. 1762.

Henrik Lewin Geitel, som biträdde Mounsey vid operationen, var född i Braunschweig, regementsfältskär vid lifdragonerna den 31 nov. 1716, död i Åbo 1766. Afbildningen af Geitel är gjord efter en på Åbo historiska museum befintlig oljemålning af hans broder målaren Geitel.

Spörings tredje meddelande är: „Kort berättelse om musci islandici eller Hedegräsets värkan i en qvinnokropp, hvars Uterus var med en stor myckenhet af Vattublåsor (hydatides) upfyld" i Svenska Vetenskaps Academiens Handlingar 1743. Oct., Nov., Dec. s. 306.

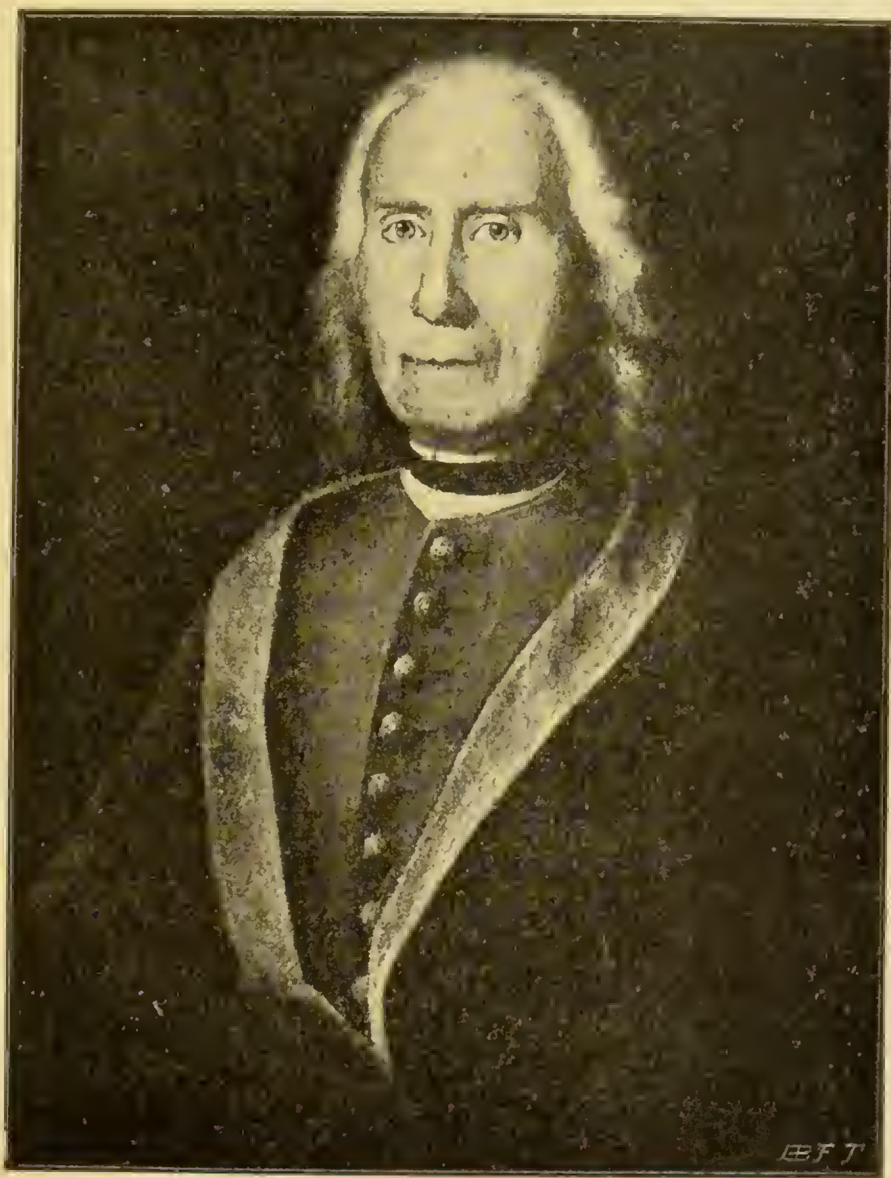
En 41 års qvinna i Österbotten, hvilken födt 13 lefvande barn, samt varit länge besvärad af svår stenpassion, så att hon gemenligen efter 1 1/2 års förlopp mellan hvar gång födt åtskilliga stenar af en liten mandels storlek, fick i Febr. 1741 en oordentlig menstruation, som fortfor till Mars. Uterus tilltog i volym såsom vid fullgånget hafvandeskap. Qvinnan blef kraftlös, sökte förgäfves bot af en resande fältskärsgesäll och af från Vasa hemtade hetsande och stoppande medikamenter. Efter intagandet af en soppa af muscus islandicus gaf uterus ifrån sig under starka värkar en myckenhet koaguleradt blod samt små blåsor till en mängd af 2 kannor. Med anledning af detta fall anmärker Spöring 1) om det märkvärdiga att naturen behöft hos denna qvinna 1 1/2 år att i hennes kropp tillverka stenar af en liten mandels storlek, 2) reflekterar öfver uteri förmåga att under grossess utvidga sig, 3) anser det vara skadligt att vid dylika fall intaga starka hetsiga och stoppande, adstringerande medel, 4) håller före att den oordentliga månadsreningen var rätta sjukdomen och att de öfriga tillstötande svåra krämporna voro ej annat än grenar af roten och 5) uttalar önskvärdheten af anställandet af flere nyttiga och hälsosamma försök med muscus islandicus.

I beskrifningen af vattnets i Kuppis källa nära Åbo sammansättning (Examen chymico-medicum fontis soterii Kuppisensis; resp. J. Ekelund 1741) anför Spöring blödningar från uterus bland de sjukdomar, i hvilka vattnet från nämnda källa blifvit med fördel begagnadt.

Spöring hade studerat i Holland förnämligast vid högskolan i Leyden. Denna befann sig ock under senare hälften af det 17:de och under förra delen af det 18:de århundradet på höjden af anseende, ära och rykte. Som kontinentens mest berömda lärdomssäte i de protestantiska länderna besöktes det af en mängd vetenskapsmän, isynnerhet från Norden och Tyskland. Den medicinska undervisningens tillstånd i Sverige under denna tid var sådan, att de unga läkarne icke i hemlandet kunde finna någon praktisk klinisk undervisning i medicin, kirurgi och obstetrik.

I denna rika och blomstrande stad med 100,000 innevånare på 1680 talet icke allenast föredrogos och demonstrerades naturvetenskapernas och medicinens teori, utan meddelades äfven en verklig klinisk undervisning vid sjuksängen. Matheseos professorn

i Åbo Lars Tammelin, hvilken vistades i Leyden samtidigt med Vallerius och på hvars uppmaning denne sökte den lediga professionen i medicin i Åbo efter Braun, berättar i ett bref till biskop Gezelius d. y. att i Leyden (i början af 1690-talet) funnos 3 med. professorer, 20—30 doktorer samt en otrolig myckenhet studerande, som sysselsatte sig med medicin, isynnerhet anatomi på djur och människor samt exp. physik i öfverensstämmelse med Cartesisk filosofi.

H. L. Geitel.

Den store humoralpatologen François de la Boë Sylvius och de medicinska teoriernas reformator Boerhave, „hvilken“, som arkiater Bäck uttryckte sig, „som ett klart ljus drog folk till sig från alla världens ändar“, voro de, hvilka hufvudsakligen förlänade glans åt den medicinska skolan i Leyden, men äfven den obstetriska fysiologin hade i Holland och Leyden i J. van Horne, R. de Graaf, Svammerdam, Hoboken och Drélincourt (Johan von

Horns lärare) utmärkte idkare och lärare. Under tidsrymden 1668—1685 utkommo flere betydande arbeten i denna teoretiska del af barnförlossningskonsten. I den praktiska förlossningskonsten synes däremot i Leyden varit mindre att inhemta; först senare, 1719, upprättades därstädes ett „collegium ad negotia obstetriciae artis“, sammansatt af en professor i medicin, fyra stadsläkare och en ackuschör, hvilken ledde barnmorskeundervisningen. Denna plats bekläddes 1725 af Jacob Denys, hvilken sedan 1706 hade verkat såsom ackuschör, och senare 1731 utgaf en lärobok i obstetrik. Den praktiska förlossningskonsten lärdes bättre samtidigt i Amsterdam, där Fr. Ruysch, lärjunge af J. van Horne i Leyden, utöfvade verksamhet som barnmorskelärare och var anlitad äfven af främlingar, bland dem af Johan von Horn.

Påverkade af Boerhaves mäktiga inflytande utöfvade professorerna under frihetstiden, såsom hos oss Elfving och Spöring, mera empirisk forskning och meddelade sina iakttagelser af naturen, de hyllade Boerhaves fordran, att medicinen bör tillfredsställa både vetenskapliga och praktiska anspråk, och att medicinens utveckling som vetenskap skall ske såväl genom den kliniska erfarenheten som genom anatomi och fysiologi.

Det var naturligt, att vistelsen i Holland, särskildt i Leyden, skulle uppväcka hos dessa äldre med. professorer i Åbo intresse främst för naturvetenskap i allmänhet och för den teoretiska medicinen. Studiet af den praktiska kirurgin, dit utöfvande af förlossningskonsten hörde, omfattades i mindre grad af läkare den tiden än senare; de kirurgiska operationerna utfördes vanligen af fältskärer och obstetriken låg mestadels i händerna på barnmorskor. Därför hörde studium af kirurgi och obstetrik, utbredandet af kunskapen i dessa discipliner eller utöfvandet af dem praktiskt icke till dessa mäns verksamhet. Det är först hos Spöring, man finner något intresse för dithörande frågor.

På en högre ståndpunkt än i Holland stod denna tid obstetriken i Frankrike, hvilket konsolideradt genom Richelieus öfverlägsna statskonst, hade under Ludvig XIV uppstigit till dominerande inflytande äfven i vetenskap och konst. Obstetriken representerades af de lysande namnen Moreau, Clement, Mauriceau, Viardel, Portal, Peu o. a. De nordiske läkarnes väg gick denna tid sällan till Paris. Moraeus och Johan von Horn underläto dock icke att inhemta förlossningskonst därstädes och Spöring vistades 1726 i Paris, men okändt är, om han där vinnlade sig om denna gren af läkekonsten.

Tyskland, splittradt i politiskt och religiöst hänseende, hade ännu icke hämtat sig från det 30-åriga krigets olyckor och härjningar; barnförlossningskonsten var i händerna på barnmorskor; där var ingenting i detta afseende att lära. I England stod obstetriken på en ännu jämförelsevis låg ståndpunkt. Kännedomen om förlossningstången, den Chamberlen'ska familjens hemlighet, var

ännu icke allmännare spridd, Smellies ryktbara och följdrika verksamhet inföll först något senare.

Spörings efterträdare blef 1748 svensken Johan Leche[1], hvars håg låg hufvudsakligen åt naturalhistoria och meteorologi. Bland hans skrifter finnes ingen enda klinisk observation[2]. Ett visst obstetriskt intresse har följande uttalande i hans „Tal om Luftens beskaffenhet i Åbo samt huru Politien i Samråd med Medicin bör förekomma Sjukdomar, Hållit i Åbo vid Rectoratets afläggande d. 28 Julii 1761" (Stockholm 1761) sid. 15 o. 16.

„Så bedrages Barnmorskan genom sin Känsel, då hon inbillar sig at fostret ej skall frysa, efter hon sjelf ej fryser, och derföre håller hon detsamma bart, til dess hon hunnit sköta Modren. Hon förstår icke at barnets helsa lider af den stora och hastiga förändring af värme, som det därigenom nödgas undergå; nemligen från 37 till 40 graders hetta i Moderlifvet till 20 i kammaren; en skillnad af 17 til 20 grader. En fullvuxen människa, som kommer från Solhettan in i et svalt rum, får lätt Catarr eller andra Flussar. Barnets lilla kropp har i proportion mycket större yta, än en människa af fullkommen växt; därföre blifver denna förändring hos barnet desto förr och mer känbar. Vi födas ej alla til verlden med lika starka fibrer, ådror och nerver. Et svagt barn kan genom flit och aktsam skötsel behållas vid lifvet; men när aktsamhet ej brukas, dör alla barn, som födes svage".

Efter Leches död 1764 blef provincialläkaren i Åbo Johan Haartman den 17 jan. 1765 medicine professor vid akademin. Med honom börjar raden af de framstående män af den Haartmanska släkten, hvilka intaga så bemärkta rum i den finska medicinens historia, särskildt i obstetrik och gynäkologi. Haartman föddes den 19 sept. 1725 i Pemar och var son till d. v. log. et metaph. professorn Johan Haartman. Han studerade i Åbo och Upsala, var elev af Linné och Rosén, prom. med. doktor i Upsala 1754, förste provincialläkare i Åbo 1754, med. adjunkt i Åbo 1764. Haartman inlade dels genom värdefulla skrifter, dels genom praktisk läkareverksamhet, dels genom utbildande af elever, stora förtjänster om läkekonsten i Finland. Han ville bland allmänheten sprida kännedom om de vanligaste sjukdomarnas symptom och behandling och utgaf för detta ändamål den bekanta boken „Tydelig Underrättelse om de mäst Gångbara Sjukdomars Kännande och

---

[1]) Johan Leche föddes i Skåne, studerade i Lund; 1745 Ostindiska kompaniets i Göteborg läkare.

[2]) Under Leches tid anställdes 1757 såsom biträde vid den anatomiska undervisningen en anatomie prosektor, hvilken dock först 20 år senare erhöll aflöning på stat. Bland andra förbättringar i den medicinska undervisningen må nämnas, att den 14 januari 1752 ålades medicine studerande att öfva sig i kirurgiska operationer, och den 4 april 1753 förordnades, att läkare, som ville göra sig kompetent till befattning i statens tjänst under ½ till 1 år måste studera kirurgi i Stockholm.

Motande genom Lätta och Enfaldiga Hus Medel etc.“ Åbo J. C. Frenckell 1759 (1:sta upplagan) och 1765 (2:dra uppl.) Jag återgifver här i sammandrag hans föreskrifter vid förlossning och sjukdomar i de kvinnliga genitalia som prof på denna tids terapi i dylika fall.

I första upplagan af Haartmans bok finnas sid. 4—6 uppräknade en hel mängd medel och förfaranden vid förlossning:

„Barnsbörder eller Barnsängar böra altför sällan, om ej aldrig befordras med invärtes drifvande Saker, häldst sådana som hetta. Då Modren eller Barnets ställning ej har fel, är Win-Wasla eller Thee af Sötblommor, Chamillae Blommor kallade Johannexen-Kukkaiset eller 1 à 2 Skjedblad Ringebloms-Win såsom ock, at taga et eller annat skaladt Lagerbär, eller litet Bäfvergjäll såsom Pulver eller med Win, tilräckeligit invärtes, då man utvärtes derjämte brukar varmt Wattn och Libsticki-Blader eller Angelica Blader eller Gråbo, Pujo, Artemisia vulgaris, blandadt, och imman deraf drifves småningom up til Födseln, med det varma Stenar kastas efter hand i Watt-Ämbaret; detta gjör ofta mer än alla invärtes Medel. At med kraft derhos hålla något i Handen, och hålla Ande-drägten i det längsta i sender har sin stora nytta; At nytja Honung eller taga $^1/_4$ eller $^1/_2$ Fingerbär Rågblomma det är Rågbloms-Dammet, eller Knopparna som finnas på Rågbloms-Ståndarena, Pollen s. Anthera Secalis cerealis, eller Han-Blommorna af Enar, hvilka åstadkomma det så kallade Enarnas rykande om Wåhrarna, som ock förmodligen alla Blom-stofter, Pollen flor., äro påliteliga, och skada visst intet, deräst de ej gagna. Ormskin på Magen lagdt kan gjöra någon häpenhet, annars hjelper det intet. Jag skyr vid at utnämna andra obetänkte och vidskepeliga Drifnings-sätt, de som wetat, förstå hvad jag menar, och skjämme sig at gifva androm, hvad de sjelfva ej gitta, eller åtminstone ej borde taga. Jaspis Stenen gjör ej mer än Lefren eller all annan Fisks eller Djurs Galla, men kan åstadkomma convulsioner häldst om den är gammal. Tattar-Hustrur, som stryka Landet igenom bruka Dadel-Stenarna sönderskafvade härtil med Bränvin och tror man at det samma utur andras Händer, som ej föra den tro och alteration med sig såsom detta Folkslag, ej hafva samma värkan; Bäfvergjäll blanda de ock litet deribland.

Från 2:dra upplagan:

Åt barnaföderskor gifvas s. 31—34 råd att icke genom det som drifver, retar eller hetsar skynda med sin nedkomst, utan endast med mjukande medel hjälpa till delarnas utvidgning och fostrets sänkning: åderlåtning på foten, klystirer, omslag öfver magen, vattenånga öfver födslodelarna. Vid svaga värkar rekommenderas en mängd vegetabiliska och alcoholiska präparat. Krystningarnas betydelse påpekas. Efterbörden bör ej med våldsamhet lösas. Efter förlossningen betäckas yttre födslodelarna med i varm mjölk utkramade dukar, och öfver buken samt brösten utbredas dukar, bestrukna med Maj- eller Taubeska balsamen; invärtes gifvas grynsoppa, essentia dulcis 40 dr. eller Camphert pulver hvarje afton, klystirer hvarje morgon. Vid eftervärkar

gifvas olika slags medikamenter och appliceras öfver buken varma omslag af infusioner eller en varm klufven limpa. Afslaget underhålles med grynsoppor och 5 pepparkorn samt sönderstött saffran och rhabarber. Vid blödning gifves kylande pulver några gånger med feberdroppar blandadt och essentia dulcis. Vid mjölkfeber kamphert pulver.

En amma bör „dricka tilräckeligen och ej vara Lätje- eller Kätjefull, ej heller Obstruerad utan Laxera lindrigt med rhabarber pulver, hafva liflig Färg, gladt och nögdt Sinne“. Vid blodgång (s. 49—51) tages kylande pulver flere ggr dgl. och essentia dulcis till nätterna. Vid blodfullhet och hufvudvärk åderlåtning på armen 8—12 dagar före den vanliga tiden. Pat. bör undvika öfverflödig mat och hetsande drycker, akta sig för obstruktion, ligga på tagelmadrasser, lefva ogift till 24 ålders året m. m. Vid svårare anstöt, isyn. efter förlossning, kan 1 del alun med 2 delar muskott eller nejlikerot eller pomeransskal sammanblandas och till 1/2 eller hel nöts storlek tagas med kylande pulvret. Hafvande fruar, som inklinera till missfall, böra mellan andra och fjärde månaden preservera sig för denna anstöt med åderlåtning på armen, som ock de sista dagarne före förlossningen, om de äro blodfulla.

„Ligbari Sympathiepulver, det är soletorkad eller bränd Victril, berömmes at til 2 qvintin kokas med litet af den sjukas Blod, til des det stelnar, då det sedan nedgräfves. Månne Pulvret, eller månne Blodens kokning kan göra något, äfven som at Blodens drypande på het tegelsten vid Näseblod säges stilla. Excrementernas brännande vid Rödsot och Durchlopp stämma, och urinens sjudning med Victril, Salt och Svafvel, förorsaka svettning? Grodromm eller Ägghvite, med Victril, Alun eller Saltpetter klappad, til des det blifver som en gröt, på Hampa bredt och öfver Korsryggen samt bägge Höfterna appliceradt, synes vara lämpligare, som ock omslag af Sot och Ättika eller af wärmdt Pontack med Ekebark eller Tormentillaerot kokadt. At röka födseln med Ekebark eller Ene- och Myrstackskåda, kan försökas. Nålfilspån eller Smedjeslang passar sig ej ofta at med Bomolja nyttja“.

„För Magvärken efter Förlossningen, den där i gemen kallas Eftervärkar (Colica puerperarum. Jälkentulemuxet) är, jämte Essentia dulcis eller Panacea Fennorum, eller Bjelkens Slagbalsam, Majbalsamen, med 1/4 Hufvudspiritus försatt, god at smörja Magen med. At koka Malört, Libesticka eller Andorn med svag Lut eller Sallake, och utkramadt lägga varmt öfver Magen; eller at bruka en varm, klufven Limpa, med Lut eller Ättika fuktad, samt at gifva dricka, som med nämnda Krydder blifvit digereradt, med 6 a 7 skalade Lagerbär, är ock godt“ (sid. 92).

S. 192 o. 193 gifvas föreskrifter för hafvande att iakttaga vid af detta tillstånd betingade förhållanden.

Leucorre (s. 219) kan ofta stillas med the af conium, nässlor, rölleka, åkermönja, väpling och blindnässla; sönderklippt rått silke kan intet uträtta, men brunnskurer mycket. Vid benägenhet för missfall (s. 267) rekommenderas diet, omslag öfver magen, essentia dulcis m. m.

Vid blodafgång och värkar åderlåtning på armen för blodfulla, klystirer och essentia dulcis om kvällarna, stillhet „At nedsvälga Kycklingehjertan, förnöger endast inbildningen; icke heller uträtta Pärlorna mer, än Ägg- eller Snäckskal och Kräftstenar“. Prolapsus uteri (s. 270) mötas i början med att pat. håller sängen, tager bad på åtskilliga örter och erhåller klystirer. Gammalt moderfall tillbakahålles med lagom stora svarfvade eneträdsbållar, som, vaxade och med talg smorda, bäras i moderskidan.

Vid uteblifven menstruationsblödning (s. 271—274) efter stark åderlåtning eller förblödning, af mycket purgerande, eller stora sår eller under tärande sjukdomar bör icke brukas något som drifver på reningen, utan sådant som häfver sjukdomen och ersätter blodbristen. För bleklagda, kalla, sömniga och pussiga med svullna fötter äro åderlåtningarna merendels skadliga utan den vecka reningen bör komma nyttjas immebad eller fotbad af libesticka, malört, enbär o. s. v. och till nätterna 30 dr. mjelttinktur, eller 50 af det förbättrade Madagascar eller Hjärnes elixir. För bleka och klena är bäst stålvin ock rhabarberpiller. Tryter reningen hos rödletta, som lefva utan bekymmer, åderlåtning på foten några dagar före reningstiden, immebad och kylande pulver. Vid kramper klystir, eller katarralpiller och 40 dr. essentia dulcis, vid förkylning preserverande droppar, klystirer och immebad, sedan åderlåtning.

„Käringedikt är det att Reningen ibland uphört af det Urinen blifvit kastad på något osundt ställe. De vid slike, som ock vid andra tillfällen, brukeliga Nederslag äro lemningar af Ålderdomens sladder, och uträtta alsintet; att förbigå andra för förnuftiga Människor oanständiga Curer.

När Fruentimren blifva 43 à 50 år gamla, upphörer gerna Månadsräkningen; men de få ofta i des ställe de så kallade Käringebadden (Phlogoses) några år bortåt. De stillas med Åderlåtningar och Feberdropparna, jämte det Laxerpulvren ibland brukas i halfva priser“.

Af obstetriskt intresse äro följande uttalanden i „Swar på den af Kongl. Wettenskaps Academien för år 1769 Framstälta Frågan: Huru all slags Frisel kan Förekommas och Botas, så hos Barnsängs-Hustrur som andra?“ af Johan Johansson Haartman M. Doctor och Professor i Åbo. Stockholm 1770.

I 1 Afhandlingen: Practiske Observationer nämner Haartman sid. 11—17:

„4:de Casus. Frisel af för starka Evacuationer (Miliaris ex Inanitione e. Catarrho arthritico et mixto). En tämmeligen stor, fyllig och rödlätt Hysterica, af Obstruction, Flussar och Gickt, mer under dess vistelse i Staden än eljest på Landet besvärad, får d. 3 nov. 1768 emot 4:de månaden, om aftonen anbud till Missfall. Clystir brukades först morgonen derpå, och åderlåtningen kom ej heller at värkställas förrän andra afton; utom dess kom och Frun at nog alterera sig deröfver at första incision misslyckades, för mycken Blod blef ock tagen:

Orsaker som bidrogo til det straxt derpå följande Missfallet, med rätt stark Störtning.

Ehuru Frun var de följande dygnen mycket matt och blek, samt klagade utom Hufvudvärken, öfver någon Fluss i Tändren, som redan för Missfallet sades gjordt nättren oroliga; brukade man utom Clystirer intet annat än Arkiatern och Riddaren Rosen v. Rosensteins Antispasmodiske Pulver, och sedermera en Emulsion til nättren med Antimonio diaphoretico, samt ytterligare, i stället för Clystirer hvilka hon sade mycket söka henne, et öpnande Mos af Electuario lenitivo, Manna, Tartaro Tartarisato och litet Rhabarber".

Mot den „Frisel" som visade sig de följande dagarne med rysningar, hetta och oro, bröstklämma, hicka, erhöll pat. en hel mängd olika läkemedel invärtes, lavemanger, senapsdegar. Hon tillfrisknade småningom, fick „sistledne Vinter" (1769) åter missfall och „Gicktflusser". Angående fallet gör Haartman följande anmärkning: „Denna Fruns Frisel kan man ej anse såsom någon rätt Miliaris Puerperarum eller af Humorum cruditeter, emedan Tungan var ren och Locchia continuerade de fyra första dagarna utan minsta röta; icke heller märktes någon rötaktighet, då Menses instält sig tempore consveto. Med större skäl tyckes den starka hastiga störtningen, efter en för stor åderlåtning, hafva vållat de i kroppen varande orena Vätskors stockning, hvarpå följdt deras förvandling til en Frisel. Symptomernas tiltagande äfven vid lindrigaste affcöringar och Clystirers bruk och samma Symptomers drägelighet under sista Missfallet, tyckes ock bestyrka at den starka Blodafgången utgjorde första orsaken, fastän de mångahanda orena Vätskorna fått sedan tiltaga i större proportion samt underhålla sjukdomen dess längre".

Sid. 26—29 beskrifver Haartman ett

„12 Casus. Barnsängs Fruars Frisel (Miliaris Puerperar). En til åren kommen Fru som hade rätt svår förlossning, fick andra dagen verk öfver hela magen med hård och stark Puls. Efter Locchia lika fult gingo ymnigt, ty upsköts åderlåtningen, och i stället gofvos Antiphlogistica samt Clystir med 2 Drachmer Nitrium, som gjorde 6 sedes; hvarjemte öfver magen lades Oleum Laurinum och Theriac med Muskot Balsam blandadt, fortfarandes de följande dagarne med nämnde Medel och helt lindriga Clystirer.

På 6:te dygnet, sedan Mjölk Febern redan var öfverstånden, och följande dagen fick Frun Rysning, hvar gång alt starkare, med någon Yrsla och Colic-verkar kring Nafveln, tung Andedräckt med suckningar, små stickningar i Hullet, samt svindel med Gnistrande för ögonen, då hon skulle resa sig up, alla säkra anbud åter til Friseln. Dock som Locchia nu ock skäligen continuerade, så repetertes allenast förra Julepen och de demulcerande Pulvren med Sale sedativo Homb. och Arch. v. Rosensteins Pilulae antispasmodicae jemte liten tilsats af Croco. Och som sedermera någon röta märktes med Lochia, ty brukades Kinkina-droppar. För öfrigt hölts Lifvet öpet dels genom Clystirer dels genom Elixir salutis, och Friseln undgicks utan vidare medels bruk,

fastän hon sedermera nog altererade sig öfver Fostrets begrafning, det hon nog efteråt sporde.

Anm. Utom anförda Symptomer, såsom tekn til förestående Frisel, har man all skälig anledning at befara den hos en Barnsängs Fru, och böra i tid tagas nödiga praecautioner deremot, om man förnimmer Henne före sin Nedkomst hafva varit mycket obstruerad och suttit mycket stilla: brukat mycket The och Caffe eller hettande och rötande spis: om Hon under samma tid varit mycket besvärad af ängslan, brännande Flog i hullet, utan at med åderlåtning eller koppning och afföring blifva lättad: Om hon är til åren, eller eljest haft svår och långsam Förlossning, af elak ställning eller dödt Foster: Om hon haft stark Blodgång eller efterbörden våldsamt blifvit ifrånskild, eller hon på annat sätt blifvit för tidigt eller hastigt eller eljest ovarsamt handterad och skött: om hon efteråt besväras af verk i höften, eller de så kallade Eftervärkar envisas eller Tandflussar tilstödt: om Lochia afstadnat hälst de som varit rötblandade eller lefrade: Om hon är mycket tungbröstad, ovanligt het i hullet med Matthet, sedan Mjölken ovarsamligen ifrån Bröstet blifvit tilbaka drefven; eller om hon af någon tilfällighet blifvit svårliga skrämder.

2 Anm. Bland de svåraste och tillika oftare förekommande orsaker til Barnsängs Friseln räknar man billigt skrämslor och alterationer, til hvilka de i detta tilståndet och ofta af minsta tilfällighet mer än eljest inclinera; såsom ock afslagets otilräckeliga eller hindrande afgång. I gemen har denna framför alla andra Frislar här å orten varit almänast, dock icke numera så almän, än mindre med så bedröfvelig utgång som i de förra Tijo åren, förmodeligen derföre, at allmänheten, sedan de fått Provincial Medicus til orten, aldeles kommit utur vanan at genom öfverflödiga Svettcurer och Hetsigare regimer befrämja Friselns utbrott, utan genom tilräckelig rening för och under Barnsängen samt medelst svalkande och kroppen förfriskande Lefnadssätt hindrat Rötämnens qvarstadnande och generation.

3 Anm. Hvarest Lochia hos raskare men eljest sensibla, efter häfd hvila med Paregoricis Crocatis och efter brukade Clystierer etc. ej velat vara tilräckeliga, där anser man koppning innan på Låren vara det säkraste hjelpemedlet. Att Koppning innan på Låren säkrare befordrat Menses än åderlåtning, har man flere resor erfarit på en Phtisica, hvilken, då den vanliga Reningen borde inställa sig, fick Blodspottning oaktadt åderlåtning blifvit brukad; men sedermera flere resor förekommits med det Menses genom koppningar tillrätta kommit.

Sid. 30. „Tvänne nog öfver höfvan fetlagda och löshylta Fruar, med mycket irritabelt och häftigt Hysteriskt systema nervorum, fingo altid i sina förra Barnsängar Friseln utan Feber såsom ock dessemellan vid häftigare motion t. ex. Dansande etc., utan at deraf märka någon betydande olägenhet. De äro och dessemellan mycket af Giktvärkar besvärade“.

I tredje afdelningen som innefattar „Conclusion: huru all Frisel bäst botas och förekommas kan“ skrifver Haartman (sid. 57—58):

„Så bör man och vid Barnsängs-Hustrurs Frisel noga rätta sig efter deras behof och tillstånd, i de fall Friseln vore af Uteri inflammering att befara, och Lochia hos en Plethorica afstadnat, då straxt skrida til åderlåtning, först på armen och sedan på Foten, eller som bättre är koppning på inre sidan af Låren, jemte det Fomentationer af Malört och med Sallake och Lut kokt närmast öfver magen applicerade varda; Derest några stockade rötande Blodlefrar varit skulden, bör man med Borax eller Sal Sedativum eller Soceborum lactis med Croco et Anodynis försatte, undanrödja de samma, såsom den 12 casus vittnar: Har den yppats af rötande samlingar i tarmarna, som för nedkomsten ej noga afförde blifvit, kan man med starkare Clystirer i början och sedan med Elixir salutis eller Rhabarber Win, eller andre lindrige Laxer medel afhjelpa orsaken: Har för stark Flöd och deraf kommen Matthet bidragit till Friseln, bör man med Spirito antiscorbutico och litet Essentia Cascarillae gå dem tillhanda, samt med Anodynis och nämnda Omslag eller dylikt öfver magen, om Eftervärkarna ansätta svårare; vilja brösten vara mycket smärtande och hårda, brukas emollierande grötar och dessemellan sugglas: Hafva de blifvit illa altererade, nyttjas straxt Haustus salinus ad neodun Riverii, cum Aqva Chamomillae & menthae composita samt Syrupo Aurantiorum tillredd, skedbladsvis.

Hade koppning jemte detta med Anodyno försatt blifvit brukadt för en som af yppad Eldsvåda i grannskapet nattetid blef illa skrämd i sin Barnsäng, torde hon genomgått sin dödeliga Frisel“.

Om friselns förhållande till menstuation säger Haartman (sid. 61.) „Hvarest stockade Menses väcka Frisel Symptomer, där har man ock funnit Åderlåtning på Foten hafva rum“.

Att förekomma frisel vid barnsängar gifver Haartman (sid. 68) följande råd:

„De som vid sina Barnsängar förr haft Friseln åligger det, til desto vissare Friselens undgående at, under deras fruktsama tilstånd, vara i jämnare rörelse än vanligt, och i synnerhet de sednare veckorna bruka lindrigt afförande, jämväl och mot slutet Clystirer, såsom tjenliga til barnsbördens lättande. De böra straxt betäcka Brösten jemte sjelfva Vårtorna och Magen med Maj Balsam och Altheae Salfva til Mjölkens befrämjande och Eftervärkarnas förekommande, samt, om de plågas af bristande Rening, i tid befrämja den genom kylande Diaet, Clystirer och vidare med Catarrhal Pillerna. Äro de fylliga af sig med Blekpussig Hy, fordras under Bördans dragande Decoct af China Rot. Hysteriska fordra ofta efter nedkomsten något stadigt och salt spis, som ej förmenas bör, allenast det ej är tillika rörigt och kan upreta Coliquer; då de och så mycket bättre finna sig af Grötar, Watn- och Drickssåppor, som de första 4 à 9 dygnen äro högstnödiga“.

Som den tidens läkare saknade J. Haartman djupare kunskaper och öfning i kirurgi och obstetrik, hvarför ock vid lasarettet i Åbo, till hvars förste läkare Haartman 1759 utsågs, anstäl-

des en särskild kirurg (gesäll), af hvilken enligt Haartmans utsago lasarettet icke hade synnerlig nytta.

Mot slutet af 1700-talet fick kirurgin och barnförlossningskonsten fast fot vid akademien i Åbo genom Gabriel Erik Haartman och isynnerhet Josef Pipping. Ofvannämnda grenar af läkekonsten hade i Europa och äfven i Sverige i senare hälften af århundradet erhållit en jämbördig ställning med den inre medicinen, medan inrättandet af akademier och sjukhus befordrade medicinens, kirurgins och obstetrikens utveckling.

Jag anser det vara skäl att här gifva en kort öfversikt af kirurgins och barnförlossningskonstens utveckling i kontinentens förnämsta länder och hufvudsakligen i Sverige. Det vetenskapliga arbetet vid Åbo akademi och den praktiska utöfningen af läkekonsten i Finland rönte ju ett stort inflytande af denna.

På den grund, som blifvit lagd genom anatomins stora och djupt ingripande utveckling under renässancen, uppblomstrade kirurgin i förädlad form, först i Frankrike. Det sedan 13:de århundradet i Paris befintliga kirurgiska kollegiet, Collège de S:t Cosme, hade efter långvariga och bittra strider med den medicinska fakulteten i Paris i midten af 16:de århundradet erhållit rättighet att kreera doktorer i kirurgi och samma privilegier, som förut åtnjutits endast af universitetets medicinska fakultet.

La Peyronie hade redan 1724 fått 4 demonstratorer i anatomi och kirurgi, hvilka ledde undervisningen på deras egen amfiteater; från 1729 infördes där en examen, hvilken berättigade till befordran i kirurgiska statsämbeten och ställningar. 1731 upprättades Academie de chirurgie och 1750 Ecole pratique.

De andra länderna följde på den tiden Frankrikes exempel. I Berlin var Collegium medico-chirurgicum redan 1724 ordnadt till utbildande af kirurger och den bekanta Josephs akademin i Wien för samma ändamål följde snart efter.

I Köpenhamn öppnades 1644 Domus anatomica. Dess föreståndare var Simon Paulli och därmed var betingelsen gifven för utbildningen af kirurgin såsom lärofack. Då Domus anat. förstördes af branden 1728, upprättade 1735 Christian VI:s hofkirurg Simon Kryger Theatrum anatomico-chirurgicum enligt förebilden af La Peyronie och Academie de chirurgie i Paris samt Collegium medico-chirurgicum i Berlin. Kryger blef generaldirektör för kirurgerna och utbildade under en 24-årig verksamhet närmare 500 kirurger. 1740 inrättades Collegium med. och 1757 öppnades för klinisk undervisning Fredriks hospital. Chr. Joh. Berger var dess mest framstående läkare, isynnerhet som ackuschör (prof. i okt. 1761) och införde en regelbunden teoretisk och praktisk undervisning i obstetrik. 1766 upprättades det „Almindelige Hospital“ och 1785 inrättades den Kgl. chirurgiska Academin [1].

[1] Jmf. Berntzen: Chirurgien i Danmark. Univ. program 1869. Panum: Med. fakultetens uprindelse. Festskrift i anl. af Universitetets 400-års fest

Svenska läkare hade bildat en förening, Collegium medicum, hvars första privilegier stadfästes 1663. Till en början ett slags fritt läkareförbund, blef det så småningom förvandladt till ett kungligt collegium, ett ämbetsverk, som hade att tillse medicinalordningarnas (de första utkommo 1688) upprätthållande, pröfva nyinflyttade läkares diplomer och meriter samt i viss mån utöfva undervisning. Dess ledamöters antal var i början obegränsadt, men blef 1736 fixeradt till en praeses och 6 assessorer.

Ur det gamla, redan af Johan III med privilegier 1571 hugnade bardskärarskrået hade den kirurgiska societeten framgått. Denna skulle föra samma uppsikt öfver de militära och civila fältskärerna i riket, som Collegium medicum öfver läkarne och tillika vara den examinerande myndigheten för de förre.

Under dessa stodo badarnes skrå, som hade rättighet att bada, koppa, raka och sköta smärre sår, men ej att utföra operationer. De hade fått dessa privilegier mot förbindelsen att i pesttider stanna kvar i staden och sköta de pestsjuka.

Kirurgins studium tillhörde tidigare i Sverige uteslutande kirurgiska societeten i Stockholm, där eleverna jämte konsten att sköta om rakknifven och frisersaxen, lärde sig att slå åder, anlägga förband, sätta lavemang, öppna bölder och andra enklare kirurgiska handgrepp. Det ansågs vara under den vetenskapliga läkarens värdighet att egna sig åt den kirurgiska konstens utöfning. Hvarje ung man, som ville egna sig åt kirurgins studium och utöfvande var förpliktad att tillbringa sin lärotid hos någon privilegierad mästerfältskär.

Vid förlossningarna anlitades „kloka gummor“ eller barnmorskor.

År 1716 konstituerades assessorn i Collegium med. M. Bromelius att vara professor anatomiae och förrätta årliga anatomiska demonstrationer med biträde af en anatomiae et chirurgiae operator publicus. Bromelius öfvergaf 1720 denna befattning. På 1740-talet hade några af Stockholms yngre kirurger idkat studier i utlandet och därunder öfvertygat sig om vikten af en mera vetenskapligt anlagd undervisning än den, som dittils kommit fältskärerna till del. I ett till kirurgiska societeien 1746 inlämnadt memorial erbjöd sig N. M. Ramström att för fältskärerna hålla offentliga föreläsningar i kirurgi, hvilket anbud emottogs af societeten. Då bristen i elevernas anatomiska underbyggnad snart gjorde sig kännbar, bemödade sig kirurgiska societeten och Collegium medicum att erhålla en anatomisk institution i Stockholm. Collegium med. hemstälde 1747 till Kgl. Maj:t om nödvändigheten att förordna någon skicklig medicus till anatomie professor, som hvarje år efter slutad cursus anatomicus skulle hålla lectiones in Operationes chirurgicos samt att „den som utnämnes till anatomiae et chirurgiae operator, förrättade hvarje gång efter slutad föreläsning sjelfva operation på cadaver, såsom det i Paris skier uti Jardin de Roy och i

---

1879 och Inbydelseskrift till Kjöbenhavn Universitets Aarsfest med Erindring af Kirkens Reformation, 1880.

L'Ecole de Medécine". Äfven kirurgiska societeten vidtog åtgärder till befrämjande af de anatomiska och kirurgiska studierna. År 1749 blef Abr. Bäck utnämnd till anatomie professor i Stockholm, men hans håg stod mera till den praktiska medicinens utöfning, och blef han samma år utnämnd till lifmedicus. År 1752 föreslog Collegium med. hos Ständerna att en anatomie och chirurgie professor skulle tillsättas i Stockholm med så tillräcklig aflöning, att han icke genom praktik hindrades från sitt arbete. Med biträde af en prosektor borde de unga kirurgerna inöfvas att själfva dissekera och verkställa operationer på lik. Frågan drog emellertid i följd af ekonomiska svårigheter och andra orsaker ut på längden. Först den 31 jan. 1756 utnämndes R. Martin till anatomie och kirurgie professor i Stockholm. Efter många förberedelser och svårigheter hade en lärostol i nämnda discipliner kommit till stånd i Stockholm och utan samband med landets öfriga medicinska undervisningsanstalter bibehöll den under en lång tid framåt sin plats som en fri vetenskaplig institution. Martins (död 1788) efterträdare i tjensten voro L. Ch. Tingstadius till 1792, A. J. Hagström till 1823.

Enligt instruktionen för anatomie och kirurgie professorn af 1768 stadgades, att han skulle hålla offentliga föreläsningar i anatomi och kirurgi samt gifva en kurs i de s. k. operationerna. Till biträde erhöll professorn 1763 en prosektor, som bland andra åligganden hade att „öfva unga ämnen i operationer på cadaver".

Länge gällde i Sverige den bestämning, att endast de kirurger, hvilka varit inskrifna i kirurgiska societeten, genomgått de föreskrifna läroåren och blifvit af densamma examinerade, kunde göra anspråk på regementsfältskärssysslor. Denna bestämning var det svåraste hindret för läkarene att egna sig åt kirurgins studium. Omsider blefvo kirurgerne medvetna om nödvändigheten af akademisk undervisning, de började förena medicinska och kirurgiska studier, de unga fältskärerna tillbragte en del af sin studietid vid universitetet och togo den medicinska graden.

I Sverige liksom annorstädes förefanns länge en af tidens åskådningssätt skapad skarp skillnad mellan medicin och kirurgi. Tanken på att lägga gemensamma vetenskapliga studier till grund för en sammanslutning af dessa discipliner uttalades första gången af Peter Hamnerin i ett till Kgl. M:tet inlämnadt förslag af den 7 febr. 1741. Collegium med. afböjde detta och därmed förföll denna tanke, som först senare skulle blifva verklighet.

I en skrifvelse af den 21 april 1773 till Collegium med. förklarade med. fakulteten i Åbo orsaken till bristen på kirurgiska ämnen vid akademierna ligga i den ringa uppmuntran de enligt författningarna ägde, då de all skicklighet oaktadt icke kunde få undergå kirurgisk examen och befordras till sysslor, så framt de icke tjänat vissa år på en barberstuga.

Med 1740 började för med. fakulteten i Upsala ett nytt tidehvarf, sedan Rosén och Linné öfvertagit lärareplatserna därstädes. Under dessa utmärkta mäns ledning utvecklade sig medicinens studium till

en i Sverige förut okänd höjd. Desse män utöfvade dock icke kirurgi eller lämnade någon undervisning däri.

Förtjänsten att hafva i Sverige infört kirurgins studium och vetenskapliga utöfning tillkommer Olof Acrel, den „svenska kirurgins fader". Han hade under fleråriga resor i utlandet besökt de förnämsta sjukhus och studerat vid kirurgiska läroanstalter; ss. chirurgien major hade han tjänstgjort vid den franska Rhenarmén.

Acrels rykte gaf kirurgin ett ökadt anseende och med. fak. i Upsala insåg nödvändigheten af undervisning i detta läroämne. Joh. Acrel, en brorson till Olof Acrel, blef 1767 utnämnd till med. adjunkt och började året därpå föreläsa öfver bandagelära. 1774 inrättades vid med. fakulteten i Upsala en särskild anatomisk profession. Förut hade de 2 professorerna fördelat läroämnena sig emellan så, att den ene hade anatomin, fysiologin, therapien och kemin samt prefekturen öfver det akademiska sjukhuset, medan den andre hade botaniken, materia medica, semiotiken, dietetiken samt naturalhistorien i allmänhet och prefekturen öfver den botaniska trädgården. Till professor i anatomi utnämndes 1774 A. Murray; stadd på en utrikes resa hemkom han först 1776. Jämte anatomin och fysiologin öfvertog han kirurgin och rättsmedicin. Genom Kgl. brefvet af den 11 febr. 1788 uppgjordes en fördelning af läroämnena mellan professorerne i med. fakulteten och undervisningen i kirurgins alla deler ålades professorn i anatomi. Ehuru anat. professorn hade skyldighet att undervisa och examinera i kirurgins alla delar, så hade han dock hvarken rättighet eller skyldighet att undervisa de studerande i de på akademiska sjukhuset förekommande kirurgiska sjukdomsfallen eller i de operationer, som därstädes kunde göras. Detta senare åliggande tillhörde en af fak:s adjunkter, som därför äfven kallades Chirurgus nosocomii. Först 1837 kom i Upsala en särskild profession i kirurgi och barnförlossningskonst till stånd.

Då kirurgiska societeten 1797 upplöstes, hade vården om den kirurgiska undervisningen öfvergått på Collegium medicum, under hvars styrelse de i Stockholm inrättade professionerna i anatomi och kirurgi, naturalhistoria, medicin och farmaci samt obstetrik stodo. Det af Kgl. M:tet 28 aug. 1797 utfärdade „Reglementet för chirurgiska undervisningen och dem, som i fältskärskonsten sig vilja inöfva", som åsyftade att ställa „den chirurgiska undervisningen på en mera scientifique fot än den hittils varit" bibehöll likväl en del af de föråldrade formerna. Efter godkändt förhör förklarades eleven för chirurgie studiosus, så att föreningen af de medicinska och kirurgiska studierna ännu icke var fullständigt genomförd. De egentliga medicinska vetenskaperna ansågos fortfarande tillhöra universitetet, medan de kirurgiska studierna nästan uteslutande, som förut, bedrefvos i Stockholm och föllo under Collegii med. pröfning.

Sedan gammalt hade den operativa förlossningskonsten hört till kirurgin, hvarför framstegen på kirurgins område kommo äfven obstetriken till godo. Kirurgerna vinnlade sig om denna och den hos all-

mänheten djupt rotade fördomen att påkalla läkares eller kirurgers hjälp vid förlossningar började småningom försvinna. I början af 18 seklet meddelade Dionis att „les Princesses et toutes les Dames de qualité choisissent des accoucheurs, les bonnes Bourgeoises suivent leurs exemples, et l'on entend dire aux femmes des artisaus et du meme peuple, qui si elles avoient les moyens de les payer qu'elles les prefereroient aux Sages-femmes".

I hög grad bidrog till obstetrikens utveckling i Frankrike den vid det stora sjukhuset Hôtel-Dieu inrättade undervisningsanstalten för barnmorskor. De vid sjukhuset anstälda kirurgerna, hvilkas hjälp påkallades i svårare fall, erhöllo sålunda intresse för och skicklighet i obstetrikens konst.

Förlossningskonstens uppblomstring i Frankrike under 17:de och 18:de århundradena utöfvade snart inflytande på grannländerna, förnämligast på Holland och England, senare på Tyskland, Danmark och Sverige. I Danmark utbildades obstetriken under det 18:de århundradet af v. Buchwald, Berger, Bing och isynnerhet af M. Saxtorph, hvars rykte som vetenskapsman och lärare drog läkare från främmande länder till den genom Bergers bemödanden 1761 upprättade förlossningsanstalten i Köpenhamn.

Sveriges förnämsta obstetriker, Johan von Horns verksamhet som lärare afsåg förnämligast barnmorskornas utbildning.

Undervisning i förlossningskonst för läkare infördes i Sverige först i medlet af 1700-talet.

Informatorn för barnmorskorna i Stockholm Alstrin dog 1749 och efterträddes 1750 af E. Elff, hvilken kort förut hemkommit från en resa i utlandet, där han i Strassburg hos J. J. Fried och i Paris hade studerat äfven förlossningskonsten. Efter att 1753 tillika hafva blifvit öfverläkare vid det året förut öppnade Serafimerlasarettet, utverkade Elff, att 1755 i och för den praktiska undervisningen i förlossningskonsten ett särskildt rum med tvänne sängar där uppläts för fattiga barnaföderskor. Detta var den första obstetriska klinik i Sverige, ty genom Kgl. brefvet af den 18 okt. 1757 samt genom instruktionen af d. 19 aug. 1761 stadgades att hvarje läkare för att kunna till provincial- eller stadsläkare befordras, måste hafva begagnat undervisningen och däröfver förete bevis.

År 1761 inrättades en särskild profession i förlossningskonsten, och sedan Elff samma år aflidit, blef David Schulz den 22 juni utnämnd till informator för barnmorskorna med titel af professor och med professors åligganden den 19 aug. Schulz hade studerat obstetrik hos Smellie i London och Levret i Paris. Schulz, inseende nödvändigheten att, såsom det på Kontinenten redan hade utförts, sätta undervisningen i förlossningskonst i förbindelse med barnbördshus, genomdref 1775 med den honom utmärkande klokhet och energi inrättande af det s. k. allmänna barnbördshuset vid Fredsgatan (Röda Bodarna).

Det ålåg professorn i obstetrik att i likhet med andra professo-

rer föreläsa 4 timmar i veckan för unge medici och kirurger; han skulle äfven hvarje termin föreläsa om barnsängskvinnors och nyfödda barns sjukdomar; i enskild praktik skulle han, så ofta görligt var, hafva, isynnerhet vid svårare fall, sina elever närvarande.

År 1778 nedlade Schulz på en gång alla sina befattningar och efterträddes af Johan Kraak, hvilken hade studerat obstetrik i Stockholm. Denna tog afsked redan 1781. Till professor och direktor för allm. barnbördshuset utnämndes Jakob Alm, hvilken hade studerat i Upsala. Alm innehade befattningen under en lång föijd af år, ända till sin död 1821. Han efterträddes at P. G. Cederschiöld.

År 1766 inrättades en adjunktur i barnförlossningskonst, hvartill C. Ribe (adlad Ribben) förordnades 1767.

År 1774 hade Cl. L. Ramström, hvilken efter i Paris idkade studier i barnförlossningskonsten hade i Stockholm förvärfvat sig anseende som praktisk ackuschör, med understöd af enskilda personer grundlagt en förlossningsanstalt, där han gaf undervisning i obstetrik. Denna anstalt kallades barnbördshuset „Pro Patria“. Under en lång tid, 42 år, från 1779 till 1821 var dess föreståndare A. F. Wedenberg.

I Sverige saknades länge läroinrättningar och sjukvårdsanstalter för läkarnes praktiska utbildning för sitt kall. De äldre medicine professorerna i Upsala liksom i Åbo höllo allenast teoretiska föreläsningar, hvarför de unge läkarne voro nödsakade att utomlands söka de praktiska kunskaperna i läkekonsten. I de för Upsala akademi 1655 utfärdade konstitutionerna finnes icke ens omnämnd läkarens praktiska utbildning för sitt kall. För detta ändamål saknades helt och hållet läroinrättningar; bristen på sjukkhus omöjliggjorde dessa. Det ofta enda och vanliga sättet för den unge läkaren att lära känna sjukdomarna och deras behandling var plägseden att som elev sluta sig till en ansedd läkare, följa med denne på hans sjukbesök och att hjälpa honom i hans praktik. Först i början af 1700 talet blef det första egentliga sjukhuset i Sverige, afsedt tillika för klinisk undervisning, grundlagdt af Lars Roberg, det s. k. „nosocomium upsaliense“, hvars inflytande på den praktiska läkarebildningen i Sverige och Finland varit af ganska stor betydelse. Kgl. brefvet till Universitetens kanslerer den 14 jan. 1752 ålade medicine studerandene att förvärfva sig åtminstone någon kännedom om operationskirurgin, hvilken den tid föll inom fältskärernas verksamhetsområde. Denna bestämning var likväl länge svår att genomföra, emedan akademierna i Sverige och Finland en längre tid därefter saknade lärare i kirurgi. Kgl. brefvet af den 4 april 1753 stadgade obligatorisk tjänstgöring vid det nyinrättade (1751) Serafimerlasarettet i Stockholm åtminstone under 1 eller 1/2 år. Någon klinisk undervisning enligt vår tids uppfattning ägde dock icke rum. Först från 1802 (Kgl. M:tets bref af den 21 sept. 1802) blef en regelbundet anordnad undervisning vid Serafimerlasarettet införd; öfverläkaren och öfverkirurgen blefvo ålagde att hvar inom sin afdelning hålla kliniska föreläsningar för de tjänstgörande.

I Karolinska Institutets reglemente af den 6 dec. 1805 stadgas, att

tjänstgöringsskyldigheten för medici och chirurgi på allm. barnbördshuset blifvit bestämd på det sätt, att ingen skulle få admitteras till den s. k. 3:dje med. chirurgiska examen, förrän han företedt betyg från direktorn vid allm. barnbördshuset, att han där minst två månader behörigen och flitigt tjänstgjort, hvilket äfven gällde för dem, hvilka efter att hafva vid universitetet aflagt de teoretiska och praktiska examina uti invärtes och utvärtes läkarevetenskap, därefter önskade undergå samma 3:dje med. chir. examen.

Före 1778 fanns blott en lärare i medicinska fakulteteten vid Åbo akademi, nämligen professorn i medicin. Genom donation af J. Haartman och d. v. assessorn J. Hisinger inrättades en medicine adjunktur, hvars innehafvare tillika kunde vara botanices demonstrator. År 1783 lemnade Haartman till akademien en större summa till en fond för aflöning åt en anatomiae, chirurgiae och artis obstetriciae professor vid medicinska fakulteten med förbehåll att hans lärjunge och anförvandt, d. v. prosektorn Gabriel Erik Haartman skulle till denna tjänst blifva utnämnd med befordringsrätt till den indelta medicineprofessorslönen, såsnart denna genom donators död blefve ledig. Haartmans donation blef af regeringen bifallen 1784 och samma år den 7 sept. blef G. E. Haartman utnämnd till professor i anatomi, kirurgi och barnförlossningskonst. Efter J. Haartmans död den 20 okt. 1788 öfvertog G. E. Haartman den 13 juni 1789 den medicinska professionen.

Den 16 nov. 1784 blef Joseph Pipping med rättighet att efterträda G. E. Haartman som professor i anatomi och kirurgi utnämnd till innehafvare af den 1777 ord. inrättade prosektorssysslan, hvilken var förenad med en andra adjunktur i medicinska fakulteten. Denna hade sålunda från 1784 fyra lärareplatser: 2 professioner och 2 adjunkturer.

Den 13 nov. 1789 utnämndes Pipping till e. o. professor i anatomi, kirurgi och obstetrik med säte och stämma i fakulteten. Den ord. professionen i nämnda discipliner stod dels i följd af 1788—1790 års krig, dels för den anslagna lönens knapphet ledig och sköttes 1790—1794 af Gabriel Bonsdorff, hvilken den 18 juni 1786 hade blifvit utnämnd till innehafvare af den af J. Haartman 1785 stiftade professionen i naturalhistoria och veterinärmedicin vid filosofiska fakulteten. Genom en Kgl. resolution af den 19 juni 1794 blef denna sistnämnda profession öfverflyttad till den medicinska fakulteten och sammanslogs med den anatomiska, hvarvid Bonsdorff utnämndes till innehafvare af den sålunda ombildade professionen i anatomi, kirurgi och veterinärvetenskap.

Akademien hade således från denna tid i medicinska fakulteten tvänne ord. professorer G. E. Haartman [1]) och G. Bonsdorff, en e. o. professor J. Pipping och tvänne adjunkter.

---

[1]) Gabriel Erik Haartman, född 1757, student i Åbo 1771, med. licentiat 1779, begaf sig på våren 1779 till Stockholm, där han lät inskrifva sig i kirurgin hos d. v. ledamoten af kirurgiska societeten A. J. Hagström; han öfvade

Haartmans medicinska utbildning och åskådningssätt skiljde sig i väsentlig mån från hans föregångares i det hänseende att att han under vistelsen i Stockholm ägnade sig i hufvudsaklig del åt den praktiska läkekonsten, isynnerhet kirurgin. Han förestod icke fullt 5 år den nyinrättade professionen i anatomi, kirurgi och obstetrik. Under de 3 första åren föreläste han i anatomisalen anatomi och äfven fysiologi, 1785—1787 höll han privatim föreläsningar i kirurgi. 1788 genomgick han privatim läran om svulsterna. De två senare åren, då J. Haartman var svårt sjuk, skötte han större delen af dennes tjänst och föreläste medicin.

Tack vare de kunskaper i kirurgi Haartman under sin vistelse i Sverige hade förvärfvat sig var hans betraktelsesätt fritt från de systematiserande spekulationer, hvilka under inflytande af de vid det 19:de århundradets början rådande naturfilosofiska åskådningarna förefunnos bland läkarne och med hvilka man sökte utforska lifvets och dödens hemligheter, lösa hälsans och sjukdomens gåtor. Haartman ställde erfarenheten högre än teorien; han förkastade Browns lära om de lefvande varelsernas förmåga att lifvas af yttre inflytanden till verksamhet och hyllade den från Frankrike utgående, i Tyskland af Alexander von Humboldt omfattade vitalismen: organismens uppehälle genom retbarheten och den kemisk-vitala processen.

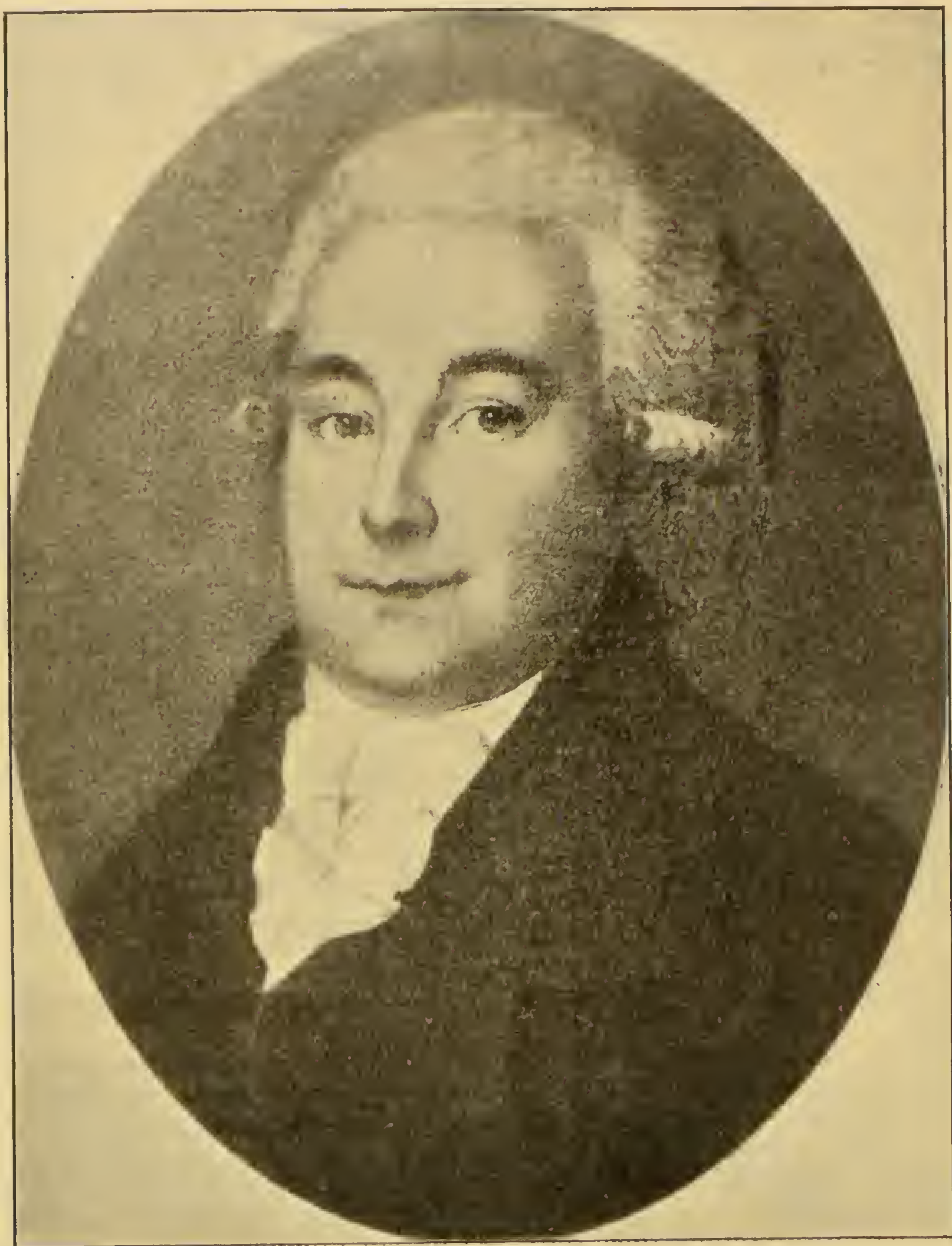
Genom sina iakttagelser öfver borax' gynnsamma verkan på isynnerhet orena sår och sina försök öfver dess förruttnelse hindrande inverkan på blod och kött kan Haartman betraktas som en föregångare till den sedermera så viktiga antiseptiken.

Genom öfvertagande af professionen i medicin 1789 rycktes Haartman från läkekonstens mera praktiska discipliner och senare länkades hans verksamhet in på för medicinen fullkomligt främmande banor.

Som professor i Åbo utöfvade Haartman en liflig skriftställar-

sig i anatomi och kirurgiska operationer, besökte Serafimerlasarettet, hvars kirurgiska afdelning då förestods af Olof Acrel, samt allmänna barnbördshuset, hvars föreståndare var Johan Kraak och adjunkt Trendelenburg. Större delen af år 1780 vistades Haartman i Upsala som elev af professorn i kirurgi Murray. Medicineadjunkt och anatomieprosektor i Åbo 1781, promoverad till med. doktor s. å. Stadsläkare i Åbo 1782. Professor i anatomi, kirurgi och barnförlossningskonst 1784. Professor i medicin 1789. Föreståndare för medicinska afdelningen af länelasarettet i Åbo från 1794. Deltog 1797 i stiftandet af Finska Hushållningssällskapet. En af direktörerna för det då inrättade diskontverket i Åbo 1806. Akademiens rektor 1808—1809. Adlad 1810, hvarvid han antog namnet v. Haartman. Praeses i Collegium medicum 1811, Ledamot af Regeringskonseljens ekonomiedepartement och adjoint hos chefen för finansexpeditionen s. å. Chef på nämnda expidition 1812. Statsråd s. å. Död 2 aug. 1815. H. var ledamot af Vetenskapsakademien i Stockholm 1801, af Medico-kirurgiska akademien i S:t Petersburg 1808, af Svenska läkaresällskapet 1813. Bilden af Haartman är tagen efter ett fotogram af en pa Frugård i Mäntsälä hos familjen Nordenskjöld befintlig oljemalning. (En af Haartmans döttrar från hans andra gifte var gift med statsrådet Nils Gustaf Nordenskjöld och moder till prof. Adolf Erik Nordenskjöld, död 1901.)

verksamhet, men bland de arbeten han själf eller hans lärjungar utgifvit, af hvilka flera fria från gällande teorier och förut fattade åsikter stöda sig på egna iakttagelser och erfarenheter, finnes

Gabr. Fr. Haartman

upptagen eller behandlad nästan ingen fråga rörande obstetrik eller gynäkologi. I ett visst sammanhang med barnförlossnings-

konsten står blott A. I. Orrströms dissertation: De pyophtalmia neonatorum 1801. Haartman afslutade sin medicinska författareverksamhet 1810 med utgifvande af tvänne dissertationer: Diss. inaug. med. sistens sciographiam studii medici I resp. J. W. Rudolphi och

Gabr: Bonsdorff

II resp. S. E. Albom, i hvilka han lämnar en öfversikt af de för en läkare nödvändiga kunskaper och hvilka kunna anses såsom ett uttryck för hans medicinska åskådningssätt. Han håller före att

kirurgin och medicinen icke böra skiljas från hvarandra, men att den förra bör uppfattas som en speciell terapi, hvilket uppfattningssätt bör tillämpas äfven på obstetriken (II, s. 28). Då vid botande af sjukdomar icke sällan kirurgiska ingrepp äro nödvändiga, anser han den blifvande läkaren under vistelsen vid sjukhuset böra öfva sig i kirurgi, i början med lättare, sedan med svårare operationer. Detsamma gäller äfven utöfningen af barnförlossningskonsten. Den blifvande läkaren bör vinnlägga sig äfven om studiet af barnsängens och den späda ålderns sjukdomar (II, s. 52 o. 53).

G. Bonsdorffs [1]) skrifter beröra hufvudsakligen entomologi, men äfven anatomi, medicinalhistoria och rättsmedicin. Tidigare intresserad af de medicinska studierna utvecklade han senare en omfattande verksamhet i allmänna och ekonomiska värf.

Den egentliga grundläggaren af kirurgins och obstetrikens studium och utöfning i Finland var J. Pipping [2]). Han hade förvärfvat sig en stor praktisk färdighet i kirurgin, hvarjämte han under en lång följd af år idkade en vidsträckt praktik i Åbo och dess omnejd. Ehuru äfven Pipping var intresserad i ekonomiska företag, deltog i allmänt medborgerliga värf och ifrade särskildt för vaccinationens införande, gaf han sig likväl tid att som före-

[1]) Gabriel Bonsdorff, född i Borgå 1762, studerade i Åbo och Upsala 1783 och 1784 under Sidrén, Murray och Thunberg, med. kandidat 1784, studerade vid Serafimerlasarettet i Stockholm, med. doktor i Upsala 1785, studerade veterinärläkekonsten i Skara hos Hernqvist, professor i naturalhistoria och veterinärvetenskap i Åbo 1786, professor i kirurgi, anatomi och veterinärvetenskap vid med. fakulteten i Åbo 1794, en af stiftarna af Finska Hushållningssällskapet 1797, ledamot af Collegium med, 1811, dess praeses 1815, arkiater 1817, adlad med namnet von Bonsdorff 1819, afsked som emeritus 1823. död i Åbo 22 nov. 1831. (Porträttet af Bonsdorff är taget efter en hans sonsonson, e. o. prof. i kirurgi, friherre Hj. von Bonsdorff tillhörig miniatyrmålning af okänd mästare.)

[2]) Josef Pipping, född i Åbo 1760, student 1776, fältskär vid lifdragonerna 1780, lät inskrifva sig vid Kirurgiska societeten i Stockholm 1781, studerade i Upsala under Sidrén, Murray och Thunberg, med. licentiat 1783. studerade vid Serafimerlasarettet och barnbördshuset i Stockholm (under J. Alm) 1782 och 1783. Medicineadjunkt och prosektor i Åbo 1784. Med. doktor i Upsala 1785, stadsphysicus i Åbo s. å. Regementsfältskär vid lifdragonerna 1786. Deltog i 1788—1790 års krig som läkare vid lasarettet i Sörnäs. E. o. professor i anatomi, kirurgi och barnförlossningskonst med säte och stämma i fakulteten samt rättighet att bibehålla sina förra tjänster 1789. Skötte den kirurgiska afdelningen af länelasarettet i Åbo 1793—1812. Ledamot af Collegium medicum 1811, adlad med namnet Pippingsköld 1812. Befordrad s. å. till den efter akademiens nya stat inrättade professionen i kirurgi och obstetrik. Död 26 febr. 1815 som universitetets rektor. P. var ledamot af Sällskapet för allmänna medborgerliga kunskaper 1796, af Finska Hushållningssällskapet 1797, af Vetenskapsakademien i Stockholm 1804. (Porträttet af J. Pipping är taget efter ett fotogram af en miniatyrmålning af okänd mästare, tillhörig enkefru K. Värnhjelm, hvars man, bankkommissarien C. G. R. Värnhjelm var första gången gift med Pippings dotter från dennes andra gift, Berenice P.)

ståndare för länelasarettets i Åbo kirurgiska afdelning och lärare i kirurgi och förlossningskonst vid akademien meddela praktisk

Joseph Pippingsköld

och teoretisk undervisning isynnerhet i kirurgi. Enligt praelectionskatalogen för Åbo akademi föredrog Pipping om vulnera och

ulcera 1792, 1793, 1800, 1803, 1808, 1312, om tumörer 1793, 1794, 1797, 1805, 1809, 1810, om ögonsjukdomar 1798, 1799, 1802, 1806, 1807, 1811, 1814, om benets sjukdomar 1794, 1799, 1803, 1807, om kirurgiska operationer 1791, 1792, 1801, 1804, 1805, 1813. På anatomisalen framställde han kirurgiska operationer 1795, 1796, 1811 och tillät operationers utförande på lasarettet i Åbo 1802, 1811.

Pippings tryckta medicinska afhandlingar beröra mestadels praktiska frågor, äfven kirurgi och ögonsjukdomar, utan intresse för obstetrik eller gynäkologi, men af den af J. P. Granberg gjorda skriftliga sammanställningen af Pippings föreläsningar [1]) framgår att han äfven i obstetrik och gynäkologi ägde både teoretisk kunskap och praktisk erfarenhet.

Jag meddelar här en del af dessa föreläsningar, hvilka väl upptecknades efter 1808, men Pippings hufvudsakliga verksamhet som akademisk lärare infaller dock under den svenska tiden. Första delen af dessa „Annotationes miscellaneæ sub Prælectionibus nobiliss. Domini Professoris Josephi Pippingsköld memoriæ proditæ af Johanne Petro Granberg Annis 1809—10—11", omfatta: Annotationes chirurgicæ. De fasciis et vincturibus chirurgicis, Vulnera, Ulcera, De Tumoribus, De Operationibus chirurgicis, De Facturis ossium, Luxationes, Morbi ossium. Andra delen, anno 1814, omfatta föreläsningarna De morbis oculorum, öfver Läkares Theorier, Systemer och Kurmethoder från Hippocratis til närvarande tider efter Hofrådet A. J. Hecker, De Morbis Mulierum, öfver Chemiska Grunder, Characteres Animalium in genere (hufvudsakligen fysiologisk kemi).

Kapitlet „De Morbis Mulierum" omfattar 40 sidor och slutar med anteckningen „Herr Professoren Pippingskölds död afbröt fortsättningen af dessa intressanta föreläsningar". Jag meddelar här i sammanhang kapitlets innehåll.

De morbis Mulierum.

Hysteria, Passio hysteria.

hvilken „sjukdom angriper nästan alla förnämare fruntimmer så at man har anmärkt att ju förnämare et fruntimmer är dess mera är hon antastad af sjukdomen".

Efter beskrifning af symptomen anföres som orsak till sjukdomen infirmitas ventriculi, nimiaque sensibilitas systematis nervosi. „Den fortplantas genom arf; en häftigare sinnesrörelse kan orsaka denna infirmitas ventriculi hos klena, sensibla frumtimmer, hvaraf blodet blir blekare, de öfriga vätskorna mera utspädda, matsmältningen dålig etc.,

[1]) D:r I. Sternberg i Mäntsälä äger ett exemplar af dessa föreläsningar, mig veterligen det enda i landet.

som ökas genom klemighet, kräslig och god föda samt för mycket varma rum o. d. Et mycket retligt nerfsystem försvagas genom nimiæ evacationes sanguinis, som lätt kan öfvergå till cachexia om ej hjelp mellankommer. Ofta finnes i ovaria hos sådana fruntimmer en Sebaccös vätska, som fordom troddes vara orsaken till sjukdomen, men den är endast en effect af sjukdomen, äfven troddes fordom at uterus höjde sig up under bröstet och förorsakade Hysteria, hvaraf och namnet är taget".

Curen kan delas i cura generalis och cura specialis. Cura generalis kan åter indelas i 2:ne särskilda afdelningar a) Remedia sub Paroxysmum och b) Remedia extra Paroxysmum. Till de förra höra Castoreum, Assa foetid. Camphora, Succinum, Opium, Theriacæ; till de senare Martialia, Balnea, Stomachica amara, Dieta. Cura specialis afser Dolor capitis, Convulsiones et Spasmi, Syncope, Dolor Pectoris, Cardialgia hysterica, Vomitus hysteric, Dolor hypochondr. sinistr., Colica hysterica, Arthritis rheumat. hyster., Risus hysteric.

Obstructio mensium.

„Menses komma förmodligen af Plethora, emedan den ej infinner sig hos barn, som ännu vexa, utan först vid 14:de, 15:de ell. 16:de året, hos flickor bland de folkslagen som bo under zona torrida plägar der komma bittnare, ja redan vid 8:de året, men den uphör och för än hos våra fruntimmer, hvilka ha den till 45 à 50:de året, då den uphör hos dem redan vid 30:de året; man kan anse den härröra af Plethora, emedan äfven gossar vid 15:de och 16:de året, som oftast synes få ett sådant periodiskt blodaflopp, ty de blöda näsblod på bestämda tider.

Orsakerna till fluxus mensium tros vara dessa att arteriæ iliacæ som äro mera laxa och stora tillföra mera blod än venæ iliacæ, som äro mera stadiga och vanliga i anseende till sin fasthet, kunna afföra, derföre blir bloden tvunget att ingå i vasa laterales och söka sig utväg genom uterus samt det på vissa bestämda tider som vanligen är emellan hvarje gång 28 dygn; denna flod kallas Fluxus mensium — at den uphör med åldern, kommer däraf at de solida delarne blir mera starka och fasta samt således göra mera motstånd för den tillflytande bloden, men det stadnar ej på engång utan bortblifver vanligen en à 2:ne gånger och återkommer sedan den 3:die inträffande vanliga tiden med mera häftighet och fortfar på detta sätt tills det slutligen aldeles upphör; då alt upphör i förtid genom några andra förekommande omständigheter så kunna däraf Schirrer i mamma, äfv. i uterus, ja och flera andra sjukdomar upkomma; då qvinnan är frisk och menses ha sin naturliga gång förflyta de vanligen långsamt och räcka 2:ne, 3:ne till 6 dygn, hos somliga åter inställa sig äfven härvid en dolor lumborum, som sträcker sig ända ned till pelvis, för några äfven feber ja också convulsioner, spasmer o. d.

Då fluxus mens. är supprimerad, så plägar däraf förorsakas matleda, spänningar i underlifvet, colica, cardialgia, spasmer i abdomen ja

och epileptiska anfall och slutligen cachexia. Hos somliga inställa sig morbi cutanei o. d. som något tycks lindra symptomerna, men de komma åter med svårare anfall nästa period; ibland tager sig naturen andra utvägar såsom genom näsan, lungorna, då alltid svårare blodstörtningar kunna uppstå som äro ganska farliga, äfven genom öronen o. s. v., då blodet kommer per pulmones, kan det äfven lägga grund till lungsot.

Orsakerna till denna suppression kunna vara

a) *vitia partium genitalium,* som åter kunna vara α elitoris prolonga, så att orificium uteri däraf tillslutes, hvilket dock är mera rart; β conlitio vaginæ uteri; det har händt att vagina uteri efter en föregående inflam. eller sårnad blifvit så tillsluten ell. hopväxt at catamenia ej kunnat utgå; γ induratio uteri a schirro, som kan röras af uteri tyngd nedåt födslodelarna, äfven däraf at hårdhet kännes öfver os pubis, ja uterus kan och vara cartilaginos då fluxus mensium förhindras.

b) *morbi diuturniores* såsom efter långvariga febrar i synnerhet qvartana o. d. af hvilka krafterna försvagas och obstr. mensium härrör inopia sanguinis, äfven kan den uphöra efter Hæmorrhagiæ uteri variæ, men som dock är mera sällsynt.

c) *animi affectus* som äro deprimentes o. excitantes. Deprimentes äro isynnerhet mocror, ty en långvarig sorg förstör matlusten, gör sinnet och alla förrätningar svagare hvaraf obstr. mensium sedan genom inopia sanguinis upkomma. Ibland excitantes är terror et ira subfluxu affecter som värka ganska hastigt och hastigt åstadkomma en obstr. mensium.

d) *Frigus admissum sub tributa lunare.* Detta är en orsak, som ofta förorsakar obstr. mensium hos qvinfolk af sämre klassen som ej veta ell. kunna agta sig; äfven bättre utsätta sig under sitt tribut. lunar. för kyla som gör en obstr. mensium för dem.

c) *Venæsectiones intempestivæ* är och ofta en orsak till obstr. mensium, då v. s. anställes under det qvinnan har sitt tributum lunare, hvilket förorsakar en obstr., således bör aldrig en v. s. anställas på en qvinna utan att man är förut underrättad om hon har sitt trib. lunare ell. ej.

Cura. Består förnämligast däruti at man gifver sådana medel, som drifva menses". Sådana äro sapo alicantus, G:i ammoniacum, G:i galbanum, assa foetida, myrrha aloe, crocus, 6 rad Hellobor. nigr. Borax, Meliosa, matricoria, Bacc. juniperi etc. Innan något gifves bör man undersöka om något organiskt fel finnes och undanrödja detta; finnes ej sådant böra ofvannämnda medel gifvas de tider menses väntas; om dessa ej infinna sig göres venæsection på foten „då pläga de oftast inställa sig". Äfven vattenångor under födslodelarna kunna anbringas.

Slutligen, om ej menses komma, så böra aqvæ minerales martiales brukas, „då det visst hjelper". Äfven blodiglar vid inre delarna af låren eller på labia vulvæ „för att draga bloden nedåt och sålunda låcka den att komma". Man bör dock iakttaga vissa „cautelæ";· ej

drifva hos sådana som hafva organiska fel eller förmodas hafva brist på blod, hvilka böra först stärkas med väl födande diet, vin, järn, ej heller hos dem, hvilka man misstänker få „claudestina conceptio“ och hvilka man genom exploration bör undersöka, då man finner orificium uteri tillslutet samt uterus fallande som ett klot tillbaka, då man med fingret lyftar på den. Är hafvandeskapet redan på 5:te månaden så kännes, om man doppar handen i kallt vatten och håller den utanpå magen en rörelse som barnet gör i uterus.

Utom obstructio mensium förekomma andra vitia mensis 1:mo menses dolorisici, beroende på spasmer i vasa uteri. Bästa medlet mot smärtorna äro jernvatten, „men en del fruntimmer slippa dem ej för än de blifva gifta, en annan del sedan de fått barn o. s. v.“ 2:do menses irregulares, mot hvilka äfven jernvatten äro af nytta, 3:io mensium vices nimiæ, då menses flyta starkt så att de likna menorrhagier; förefinnes plethora skadar ej en åderlåtning på foten eller på armen.

Menorrhagia (Hemorrhagia Uteri).

Menorrhagier förekomma post och extra puerperium. Då menorrhagier få fortfara uppkomma däraf infirmitas corporis, då serum sanguinis och ej blod föras till fibræ musculares, debilitas, callor faciei et totius corporis, frigus extremitatum, nauseæ, macies, oedema commun, cachexia. Orsakerna til menorrhagiæ kunna vara: a) abortus l. partus immaturus. „En qvinna som haft abort bör vara noga i sin diet, ej gå för bittida up.“ Äfven vid andra förlossningar, om placenta borttages strax efter fostrets förlossning, innan naturen bjuder den, så kunna härigenom rätt svåra menorrhagier uppstå, som lätt, sedan de blifvit hämmade, återkomma. Äfven då någon bit af placenta genom dess för tidiga utdragning kvarblifver i uterus, som då ej kan utfås innan den genom dess förruttnelse själf utkommer, som alltid sker sålunda att „en materia utflyter som har en odräglig lukt, hvilken härrör af den ruttnade biten“, då kan man endast bruka lindriga adstringerande injectioner af svagt Kina Decoct o. d. men innan denna utflytning kommer, händer ofta att menorrhagier uppstå, som äro rätt svåra at häfva. 2:o partus præmaturus, 3:o nixus valentiores sub Tributo lunare, 4:o vitia uteri, närmast carcinoma uteri. Mot menorrhagier rekommenderas att i början af sjukdomen göra åderlåtning, då lifmodrens kärl liksom „snörpa sig“, att gifva sådana medel som stilla orgasmus sanguinus ss. p. nitrosus, vidare invärtes tinctura thebaica 2 droppar hvarje timme, adstringentia, tonica, utvärtes kataplasmer, kompresser, insprutningar i uterus af infus. Theæ viridis, i svårare fall af en lösning af vitr. martis. Insprutningar böra dock icke brukas då någon bit af placenta kvarblifvit efter abortus, utan bör den få ruttna och själf utkomma. Diet och stillhet.

Chlorosis.

„Unga fruntimmer plågas mest deraf i synnerhet då deras Tribut lunare första ggn skall inställa sig, de som äro af naturen svaga och klena äro mäst fallna därföre och inställer sig sjukdomen med skoftals kommande feber, med blekhet i huden, som sedan blir nästan gul och slutligen gröngul. Skoftals kommande feber med däremellan varande matthet, matlusten minskas, pat. blir trög till alla sina förrättningar, obstruct. alvi, Palpit.cordis, Asthma, fastidium cibi, som dagligen ökas, men däremot appetit till andra onaturliga saker, som krita, kol, aska o. d. Under alt detta tyckes pat. ändock vara frodig som härrör däraf at ansigtet är svullet, sedan svullna fötter och ben, men det i förstone endast mot qvällarna. Pat. är nu modfäld, fryser om händer och fötter emellan feber anstöterna; härefter får pat. vattsot, ell. marasmus, eller och tuberculæ l. schirri in mammis l. utero och så dör pat. slutligen".

„Orsakerna till denna sjukdom är at de annars af naturen svaga och klena fruntimmer föra en vita sedentaria i varmt rum, äta läcker och kräslig föda, dricka mycket varma saker, som Thee, Caffe o. d. hafva liten eller ingen rörelse o. s. v. ännu mera härigenom gifva anledning till sjukdomen."

„Curen" består i amara, stomachica, tonica, lätt diet, kroppsrörelse, landtluft, hafsbad.

Leucorrhoea l. Fluor albus.

Leucorrhoea liknar mycket Gonorrhoea virulenta och skiljes därifrån på följande sätt: „1:mo Gonorrhoea virulenta flyter äfven under den tid fruntimren ha sitt tribut. lunare, det fluor albus intet gör, ty de kärl som ge denna mucösa vätska i uterus gifva nu blod, men som flytningen i gonorrhoea virulenta kommer från glandulæ muciparæ vaginæ så är det intet som hindrar den att flyta sub tributo lunare. 2:do Ökar gonorrhoea sig hastigt med en klining i födslodelarna samt en sveda vid urins låtande, men fluor albus deremot kommer och ökar sig.ganska långsamt. Pat. har ingen plåga härvid om ej då fluor albus redan är gammal. 3:io Färgen i den utflytande vätskan i gonorr. virul. är ifrån början gul, blir sedan mera höggul och slutl. grönaktig, men fluxus leucorrh. är ifrån början hvit, blir sedan då fluxus är gamlare gul, så ock grönaktig, har då en högst stinkande lukt. 4:o Ex causis morbi som böra undersökas". Leucorrhoea uppstår vanligen efter svåra förlossningar. Orsaken till gonorrhoea virulenta är svårare att få reda på, i synnerhet som pat. sällan vill bekänna om hon haft samlag med någon smittad o. s. v.

Leucorrhoea delas i 2:ne species, som man noga bör åtskilja vid dess botande; sjukdomen härrör dels af laxitate part. genital, universalis s. partialis, dels af obstructione viscerum. I det förra fallet uppstår leucorrhoea hos fruntimmer, som föra ett stillasittande lif i varma

rum, bruka mycket varma trycker. I det senare fallet blir vätskan skarp och om den länge får fortfara öfvergår uterus till carcinoma; den skarpa vätskan medför brånad och urinlåtandet.

Sjukdomen är ganska svår att bota samt „förorsakar ofta sterilitet, äfvensom abort, bidrager till prolapsus uteri, förorsakar då den länge får fortfara Tabes, hvarefter slutligen Hydrops inställer sig som öfvergår till ascites". Det slag af leucorrhoea, som härrör a laxitate partium genitalium behandlas med tonica, adstringentia, injektioner i uterus (vagina) af infusion af the, kalla aftvättningar af länderna och ljumskarna med en svamp doppad i kallt vatten, stundom varma bad med flores Chamomillæ. Vid värk i länderna äro vesicatorier applicerade på os sacrum af god nytta.

Behandlingen af det andra slaget af leucorrhoea består i början af aperientiæ af olika slag, senare af tonica. Dieten bör vara stärkande, måttlig rörelse och landtluft, om så kan erhållas.

Carcinoma l. Schirrus Uteri.

„Carcinoma uteri kan härröra ant. af en inflammatio genuina l. infl. chronica.

Då den är en följd af inflam. genuina, så är den lättare känd, däraf at en infl. gådt til förut utan at Pat. därefter blifvit frisk, men en större matthet inställer sig, Febr. hectica etc. då man jämte andra symptomer kan sluta till en carcinoma uteri.

Om den åter skulle vara en följd af en inflam. chr. så klagar Pat. öfver förlorad matlust, blir emacierad, har en beständig värk i regio Hypogastric. jämte knölar i mammæ etc. dock är sjukdomen i detta fall svår att känna i sin början, men sedan den är mera avancerad, så äro signa diagnostica följande:

1:o Sensus ponderis in ima pelvi præsertim sub statu erecto. 2:o kännes schirrus uteri ex uteri ejusque orificii duritiæ. 3:o ex descensus uteri in vaginam 4. ex segnitia alvi et urinæ.

Dessutom liknar den ganska mycket graviditas, men skilljes dock därifrån sålunda at graviditas kännes af följande tecken, som ej infinna sig vid carcinoma uteri; dessa äro 1:o ex tumore abdominis, vid en carcinoma uteri svullnar ell. tjocknar ej abdomen, som i graviditas, 2:o ex moto infantis, sedan fostret är fullgånget, 3:o ex mammarum intumæscentia så de gifva och mjölk några månader efter conceptionen, om de sugas, hvilket ej händer i carcinoma uteri, 4:o ex orificio uteri, som under graviditas är mjuk, jämn ooh blöt, men vid carcinoma uteri hård och ojämn."

„Om denna sjukdom ej hjälpes i sin början så blir sjukdomen dödlig, därigenom at en varus cancer inställer sig. At en sådan (cancer varus) formerat sig kännes af en svår värk i uterus, dolores lancinantes, som skoftals komma med en däremellan varande beständig brännande känsla i uterus, då stundom stora blodlefrar framkomma

med svår pina, dessa härröra af den materia ichorosa som angripit paricetes uteri jämte dess vasa sanguiferæ som nu gifva blod. Detta är sjukdomens sista period, då döden snart nog därefter inställer sig.

Orsakerna till carcinoma uteri kunna vara följande: 1:o Prævia uteri inflammatio, 2:o Suppressio fluorum tam albi, tam rubri; om en fluor albus som härrör af obstr. viscerum blir orätt behandlad, så kan häraf en carcinoma uteri uppstå, äfven så om suppressio mensium längre tid får fortfara, 3:o Virus venereus. Denna är och en af de allmännaste orsaker i syn. på sednare tider och kommer sålunda att ulcera, som kunna finnas i vagina, sträcka sig upp till uterus och således grundlägga detta onda. 4:o Tabes scrofulosa."

Cura. Om någon nytta af curen önskas, så bör den strax vid sjukdomens början vidtagas. Härtill tjäna 1:o martialia — — 2:o mercurialia — —. Härmed bör fortfaras i 6 veckor, och ehuru sjukdomen redan varit längre kommen så har det dock hulpit.

Man kan dock i de flesta fall i synnerhet då sjukdomen redan är längre kommen intet annat än gå palliative tillväga och således förskrifva en tjänlig diet då all hårdsmält föda bör undvikas som kött o. d. Pat. bör endast lefva af vegetabilier. Seltzervatten eller Perlgrynssoppa med mjölk blandad är god att dricka dagligen.

För at hindra dolores lancinantes som äro de svåraste plågor för pat. så kunna lavement af infus. chamomill. försatt med Tra Opii gtt xx och xxx, äfven opium interne, som dock kan brukas i dubbla doser om man skall vänta någon lindring i plågorna.

Hydrometra l. Hydrops Uteri.

„Denna sjukdom kännes af en tumor hypogastriæ succesive crescens, hvilken tumor liknar figura uteri, ger ofta vid påtryckning. Bör dock noga skiljas från Ischuria, som sker sålunda at urinen ej kan låtas i ischuria, men det kan den nog i Hydrops uteri. Och från graviditas därigenom at gravid. kommer långsammare och denna (Hydr. ut.) tilltager ganska fort. De symptomer som åtfölja Hydr. uteri äro a) murmur ventri, b) difficultas spirandi, c) svårighet at gå, d) catameniarum turba l. suppressio, e) dolor uteri et vaginæ.

Den kan vara ant. cum eller sine graviditate, då den är sine graviditate så intar vattnet hela uteri hålighet, men då den åter är cum gravid. så kan vattnet vara ant. emellan parietes uteri och de membraner som omgifva fostret eller och emellan båda membranerna (chorion och amnios) eller och in ipso cavo där fostret ligger eller och i särskilda Hydatider (blåsor), som simma i liquor amnii.

Man kan i denna sjukdom intet göra utan bör man endast bida tiden, ty uterus låter endast till en viss rymd utvidga sig och därpå kommer dess tour att sammandraga sig, som sker genom värkar, då ock vattnet utdrifves. Det kan hända at då hydr. uterin är jämte gravid. så kan alt flera veckor före partus afgå som ger mindre kunniga anledning at tro det partus är nära förhanden, ehuru det ej så är."

Affectiones Gravidarum.

Bland hafvandes „tillfälliga plågor“ upptagas 1:o *Vomitus,* hvars orsaker kunna vara uteri förändring, dess uppstigning till fundus ventriculi, som då tangeras af uterus. Vid måttliga kräkningar bör hårdsmält föda undvikas och „lifvet hållas öppet“, vid svårare användes om dagen emplastrum stomachicum utanpå magen och spir. æther. nitr. eller tinct. Thebaica invärtes. Vid plethora kan en liten åderlåtning göras. Tangerer uterus ventrikeln bör iakttagas att äta litet. 2:o *Obstructio alvi,* som besvärar „sexus seqvior“ i allmänhet och gravidæ i synnerhet. „Fruntimren böra varnas att ej äta hårdsmält föda, utan kokta frukter, päron, äpplen och i syn. plommon, de böra äfven dricka mera samt noga iakttaga då naturen påminner dem till någon exsecretion“. Lavemang af ljumt vatten, salt och olja äro lämpliga, men om de själfa ej kunna applicera den och „blygas för andras åtgärd“ kunna de bruka stolpiller. *Abortus.* Orsakerna till abort kunna vara: a) violentia externa, b) nixus valentiores. c) ira et furor „men mocror (sorg) förorsakar det ej som man dagligen ser“, d) dispositio naturalis, e) fluor albus, f) nimia sensibilitas systematis nervosi, g) abusus veneris. „Det kan ofta hända nygifta fruntimmer at de på denna orsak få abortus och böra således varnas därföre“.

Efter beskrifning af abortens symptom, rekommenderas stillhet de tider menses borde infinna sig samt invärtes acid. tartar, thea citrata och opiidroppar 10 à 12.

De morbis puerperii.

Dessa indelas i sådana som förekomma före och efter partus. Till de förra höra: 1:o mucus copiosissimus e genitalibus profluens, 2:o dolores præsagentes, 3:o urinæ incontinentia i följd af lifmodrens tryck på blåsan, 4:o urinæ suppressio i följd af tryck på collum vesicæ, 5:o osäker gång, 6:o partus dolores. Efter beskrifning af förlossningens förlopp varnas att genast uttaga placenta, ty däraf kunde en svär menorrhagia uppstå; man bör vänta tills uterus sammandragit sig och efter 4 à 5 värkar med nafvelsträngen ganska långsamt utdraga placenta; skulle nafvelstängen brista och placenta bli qvar i uterus, fås den ej ut förrän den ruttnat och utflyter som en ichor putr.

Till de sjukdomar, som inträffa efter partus, höra: a) Locchia rubra et alba. Värkar under puerperium härröra af blodkoagula i uterus och behandlas med ylleklăder eller en blåsa doppad i eller fylld med varm mjölk och vatten laggda på pubis, dessutom kunna i uterus göras injectioner af varm mjölk och vatten, hvartill kan brukas ett instrument som förskrifves från apothekaren under namn af instrum. pro inct. uteri. Äfven kan opium invärtes begagnas. Vid slapp uterus hos multiparæ användes emplastrum foetid. utbredt på sämsk och laggd på buken eller yllekläden doppade i en blandning af ättika 2 delar och olja 1 del; b) Locchia haesitantia, hvarvid gifves varma lavementer af

mjölk och vatten samt invärtes sal. succin. med sacchar lactis. c) Locchierna kunna och supprimeras, hvarvid åderlåtning genast bör göras samt clysmata emoll. jämte andra evacuantia, fomentationer utvärtes, injektioner af varm mjölk och vatten i uterus, invärtes emmenagoga ss. borax veneta begagnas. d) febris lactea. Denna är ej någon farlig sjukdom, inställer sig vanligen på 2:dra eller 3:dje dygnet då locchia rubra straxt börja minskas, vätskorna draga sig åt mammæ. Då senare feber inställer sig, klagar pat. öfver en matthet i armarna, spänning emellan axlarna jämte en liten kyla med ombytande af svett och hufvudvärk och matthet i hela kroppen; denna feber varar blott ett dygn och upphör sedan genom en lindrig svettning.

Om en moder själf ej ger di, „kunna många olägenheter uppstå såsom mjölkkastning, frisel, andra exanthematiska febrar, puerperalfeber, om den är gångse, hvaruti pat. ofta dör“.

c) Febris puerperalis. „Denna feber är ganska farlig och ibland epidemisk samt attaqverar mest dem som ha en svag constitution, vanligen kommer den på 2:dra, 3:dje eller 4:de dygnet post partum med dolor sincipit. et vomitus; dagen derpå blir kroppen het, pulsen irreguliair etc., åter följande dagen inställer sig en svår värk öfver umbilicus, som sträcker sig upp till cardia och hypochondr. och märkes mäst om man tager på magen då pat. ropar till och vill ej låta taga på den; hos en del är locchia suppressa hos andra jämt flytande, men hos alla försvinner mjölken från brösten och de blifva slappa.“

Symptomen af peritonit och allmän sepsis skildras och det vanliga fyndet vid sektionen beskrifves. Medverkande orsaker äro dietfel, varma och heta rum, hvilka disponera till imflammation; om febern är epidemisk, så kommer den genom contagio. „Indolis febris är inflam. men i afseende därtill at denna inflam. vidt och bredt angriper menbranerna internæ så kan den anses vara en inflam. erysipelatosa och ej härrörande af uterus, ty denna har vid obduktionen befunnits oskadd.“

Cura. 1:o Venæsection är nyttig, men bör göras strax då sjukdomen angriper, annars kan man ej vänta någon synnerlig nytta af den, äfven bör den ej heller under sjukdomen repeteras. 2:o Emetica, om vomitus spontanei äro starka och häftiga så bör man ej gifva dem, men om man har anledning anledning att tro att pat. förr öfverlastat magen, böra de gifvas. Om kräkningarna äro alltför svåra och häftiga, böra de stillas för att hindra alltför stort tillopp af vätska till magen, som skulle öka inflammationen; de stillas med mixt. ☉ lina. 3) Evacuantia, om puerperan varit obstruerad under grossessen, magnes. vitriol eller ricinolja (2 uns rifves med en äggula, hvaraf tages en matsked hvar timme).

Bland „Tumores“ upptages Prolapsus uteri. Denna sjukdom indelas i Descensus uteri et Prolapsus uteri. Descensus uteri är sådant nedfall af uterus då den nedfaller i vagina och hvilar där. Prolapsus uteri, då uterus nedfallit och hänger nedom födslodelarna.

„Oftast förblandas prolaps uteri med andra svulster, som hänga ned om genitalia, men skiljas därigenom att vid prol. uteri synes alltid orif. uteri. Orsak är alltid en relaxatio ligamentorum uteri, som kan uppkomma efter svåra förlossningar, äfven då qvinfolk bära svåra tyngder o. d. äfven kan uterus blifva ut- och invänd, som kan hända att då man hastigt straxt efter födseln utdrager secundina. Då sjukdomen uppkommer så märker pat. en värk bakåt ryggen och hon märker äfven något som hänger framåt och sänker sig, då det lägger sig i vagina. Om ej medel vidtagas så faller den ned om genitalia, då alltid en svårighet at urinera inställer sig.“

Cura.

Den kan vara både palliativa och radicalis.

Cura palliativa består däri at man inför uterus i sitt rätta läge och söker att där qvarhålla den med Pessaria, som man har både af flera ämnen och flera slags skapnader. De brukas af Kork, Buxbom o. d. Pelliots passarium at med en binda om lifvet fasthålla en i form af en Bilboqve införd pessar.

Cura radicalis anställes sålunda at man gör stora incisioner i parietis uteri, dock ej genom hela paries, utan endast till en del, då uterus under helnandet skall draga sig upp.

Inflammatio mammarum. „Denna infl. inställer sig oftast hos digifvande, genom congestiones lactis. Dessa congestioner uppkomma lätt genom bröstens förkylning o. d. Då en congestion är i bröstet blir det styft, värkande och mjölken kan ej utfås, horripilationer, sömnlösa, törst och febersymptomer inställa sig.

Indic. curat. äro at bidraga til tumors resolution; om pat. ej nyligen födt barn och är svag är en V. s. god at göra, äfv. S. m. localt på bröstet. Laxantia leniora, Lavement, dieta tenuis på det ej mjölkens qvantité må ökas, värken bör lindras med Opium i små dos. Applicat. topicæ äro: at gnida bröstet med ung altheæ, ol. olivar, ol. amygd. dulc. o. s. v. foment. af OH:ci uplöst i vatten och ättika; foment. Saturninæ appliceras med flanelscompresser något varmt; en god foment är Solutio alt. lign. depurat ʒß solve in aq. calida Hj, häri doppas compressen och appbliceras på bröstet. Sedan bröst. genom dessa foment. blifvit mjuka är Emplastr. de spermat. ceti godt at bära på bröstet, men om ej resolut. lyckats utan värken tiltar, så bör cataplasmata emollientia et maturantia brukas, gröt af Hafregryn med gåsister eller och Emplast. a melilotho, därpå applic. af gröt, hårdt kokad. Omslag af mica panis trit. med grädde och mjölk varmt pålagdt. Då nu absc. ökadt sig och mognadt vilja en del Läkare ej låta öpna den, utan lämna den åt naturen, men som dessa delar äro mycket eftergifvande så samlar sig här mycket var och mjölkstockningar, därföre är bäst at med en lancett öpna et helt litet hål på tumor, om man gör det stort faller pat. ofta i svimning en eller flera gånger.“

Vulnera uteri ejusque apendicum.

„Diagnosis skaffar man sig medelst sondering som sker i fall såret är större och mera vidsträckt bäst med fingret, men är det mindre så kan den ske med en sonde; är uterus gravidus så är detta sår förenadt med svåra symptomer: En stark blodflöd, som tömmer sig i cavum abdom; denna blodflöd stannar ej för än uterus tömt sig då lumina vasorum få draga sig tilsammans.

Om vid vulnera uteri gravidi symptom inställa sig som visa att partus eller abortus ej äro långt borta, så bör man ej sätta något hinder i vägen som uppehålla partus: men om åter dessa symptom ej visa sig så bör fostret uttagas och uterus tömmas genom operatio cæsarea, annars dör pat. af förblödning. Då detta skedt och uterus fått sammandraga sig läkes såret på den lätt. Pat. bör iakttaga en dieta antiphlogistica etc.“

I kapitlet „De operationibus chirurgicis“ anföres paracenthesis abdominis vid Hydrops ovarii äfvensom ascites cystæ.

Ophtalmia purulenta neonatorum. „Små nyfödda barn plågas ofta af variga och suppurerande ögon, vanligen lida båda ögonen hvars låck stundom vända sig ut och in och förorsaka ett Ectrop. Har man intet att förmoda något veneriskt gift hos föräldrarne eller barnet så är sjukdomen ofta orsakad af något scrofulös gift. Äfven kan den ofta härröra deraf att barnet blifvit utsatt för yttre lufter.

Ware, en Engelsman recommenderar astringentia i alla perioder af denne sjukdom. Detta af honom upgifna vatten bör hopblandas med rent vatten för ʒj, minst ℥j à ij.

Rec. Vitr. roman, Boli armen aa ʒiv, Camphor ʒj M. f. p. af detta pulfver blandas ℥j med 4m℔jv kokhett vatten som sedan får stå att kallna, när det skall nyttjas bör det alltid blandas med rent vatten som sedan insprutas mellan ögat vid ögonlåcken 2:ne à 3:ne ggr om dagen.

De flesta som skrifvit om denna sjukdom ha recommenderat uppmjukande gröt omslag, men som aldeles af Ware förkastas, om något yttre medel säger han skall brukas, så är bäst att badda det med ölostvassla ystad med alumen. Då ögonen sammanklibbas bör det med mjölk uppmjukas. Ett godt medel är äppelmos med camfer och saffran äfven är D:ct af malva et godt.

Äro ögonen mycket röda så kan det ej skada om en liten igel appliceras på tinningen och en vesicat. mellan axlarna.

Bäst är dock att modren ofta mjölkar från sina egna spenar i barnets ögon samt slickar dem några gånger om dagen.“

Andra Kapitlet.

Obstetriska och gynäkologiska händelser uttagna från provinsialläkarnes ämbetsberättelser, från tidskrifter och från tryckta redogörelser från sjukhus i Finland före 1808. Obstetrikens och gynäkologins ståndpunkt i Finland före 1808.

På 1700 och ännu långt in på 1800 talet voro läkarne utom de med akademierna förenade eller af dessa oberoende kliniska inrättningar icke särskildt förfarne i den praktiska läkekonstens utöfvande. Till förlossningsfall kallades de sällan, och de kvinnliga genitalorganernas sjukdomar uppfattades eller behandlades ännu icke som en särskild grupp för sig.

Särskildt i Finland var antalet läkare i städerna och på landsbygden jämförelsevis litet. 1760 funnos i Finland 4 provinsialläkare, näml. i distrikten Åbo sedan 1753, Vasa sedan 1749, Helsingfors sedan 1750 och Lovisa sedan 1755. I samband med länefördelningen (6 län) 1776 reglerades prov. läkaredistrikten och bestämdes till 8 med stationsort i Åbo, Björneborg 1758, Helsingfors, Tavastehus 1752, Lovisa, Kuopio 1776, Vasa och Uleåborg 1773. Sedermera tillkommo distrikten Åland 1779, Torneå 1781, Heinola 1795, Karelen 1804 och Kajana 1807. Vid Finlands skilsmässa från Sverige funnos således 13 prov. läkaredistrikt i landet [1]).

Stadsläkare (stadsphysici) i Finland funnos i Åbo, egentligen först från 1766, i Helsingfors från 1775, i Uleåborg från 1784, i Björneborg från 1805.

I Åbo tjänstgjorde mot slutet af 1700 talet två regementsfältskärer med deras „gesäller“. I de vidsträckta provinsialläkaredistrikten i norra och nordöstra Finland samt i flere af landets städer voro dels anställda, dels fri praktiserande s. k. fältskärer [2]).

I den del af Finland, som genom fredssluten 1721 och 1743 hade afträdts till Ryssland, det s. k. gamla Finland (Viborgs gu-

---

[1]) Hjelt: Svenska och finska medicinalverkets historia 1663—1812. Helsingfors 1892 II, sid. 64—128.

[2]) Hjelt l. c. II, sid. 174—194.

vernement) inrättades [1]) efter guvernementsförordningen af år 1775 ett „Collegium allgemeinen Vürsorge“. År 1797 infördes i guvernementet en medicinalförvaltning, bestående af 1 inspector eller stadsphysicus som ordförande, 1 operatör och 1 accoucheur för biträdande vid förlossningar som ledamöter. I hvarje af guvernementets 6 „Kreisar“ (härader) fanns en kretsläkare, hvilka emellertid år 1812 voro blott 3. Några af kronan eller städerna aflönade stadsphysici funnos icke, ej heller särskilda praktiserande läkare. Fältskärer eller kirurger tyckas hafva funnits i guvernementet. I städerna Nyslott, Sordavala, Kexholm och Fredrikshamn funnos mindre sjukhus för militärer, hvilka förestodos af en kirurg. I Viborg fanns ett militärsjukhus för 240 invärtes och 60 utvärtes sjuka, vid hvilket voro anställda 3 läkare och 1 kirurg.

I de ämbetsberättelser, hvilka af provinsialläkarne i Riket inlämnades till Collegium med. i Stockholm finnas likväl några berättelser om af dem observerade eller behandlade obstetriska och gynäkologiska fall. Särskildt utmärka sig prov. läkaren J. G. Bergmans i Åbo och B. Björnlunds i Björneborg berättelser för utförlighet och omsorg samt innehålla flere viktiga upplysningar till medicinens historia i Finland under 1700 talet.

I „Provincial doctorernas till Kongl. Collegium medicum inlemnad berättelse rörande deras ämbetsförrättningar dessa senare åren“. Stockholm 1761 och i „Berättelse inlemnad till Kongl. Collegium medicum rörande medicinalverkets tilstånd i Riket“. Stockholm 1765, har jag funnit några notiser af obstetriskt-gynäkologiskt intresse. Så berättar B. R. Hast i Vasa för 1757 om barnsjukdomen „riset“ och upptager bland orsaker „mödrarnas diaet, då de äro hafvande, som mäst består af sur och seg mjölk“; han tillägger att „de qvinnor, hvilka besväras af hvita flöden föda äfven sådana barn“.

„Prolapsus uteri, moderstörtning, är en mycket gängse sjukdom, fast Allmogen derföre aldrig söker bot, den förorsakas mycket af Hustrurnas förtidiga uppstigande af Barnsängen, jemväl af brist på förnuftiga barnmorskor, hvilka ofta ej förstå at skilja Barnvärkar från Svedvärkar, at förtiga undersökningar om Barnets vändning i fall det var illa stält.“

I J. Haartmans, Åbo, och C. F. Zandts, Tavastehus, berättelser finnes icke något särskildt af intresse för mitt ämne.

Björnlund, Björneborg, skrifver i sin berättelse för 1764: „Uti Accouchementet har jag vid skilda tilfällen adsisterat och förlossat en hustru, hvarest utom et trångt bäcken och elak fostrets läge samt brist på värkar, vänstra armen var född samt naflesträngen vicklad omkring halsen, hvilken förlossades, dock med dödt foster. En annan, hvarest fants et trångt bäcken och elakt fostrets läge, förlossades med

---

1) Committéens för organisationen af Viborgs län missivbok för 1812 och 1813. pag. 778 o. f., Finlands statsarkiv.

lefvande barn. Vändning togs här i agt och fostret framdrogs med fötterna. Några utom dessa hos hvilka fostret merändels haft elakt läge, har jag förlossat. Med Fruntimmers och Barnsjukdomar har jag mycket haft att sysla, sedan jag hitkom. Vid förlossningar bruka somliga på Landsbygden, då pellerande medel kunna få rum med fördel några hela Lagerbär at nedsvälga".

I „Berättelsen till Riksens Ständer rörande medicinalverkets tillstånd i Riket ingifven vid Riksdagen 1769 af Kgl. Collegio medico etc." Upsala 1769 skrifver för 1765 sid. 278 B. R. Hast.

„*Barnvärkar* liknande pleuritiska håll och stygn. En ung Fru, som hade allenast en vecka qvar af sin räkning, blef förkyld under en promenade i vagn och feck derpå en ganska häftig pleuresie, hvilken dock med åderlåtningar, vesicatorier och invärtes medef blef häfven på det 3:dje dygnet. Uti 3:ne dygn mådde hon tämmeligen väl, men straxt derpå får hon åter acuta sting i vänstra sidan af bröstet, för hvilket brukades allehanda omslag jemte invärtes medel, men utan särdeles lindring. Man började märka att styngen kommo skåftals ock att patienten rådnade mycket i ansigtet vid deras anfall; detta gaf mig anledning att förmå den sjuke att låta undersöka sig af barnmorskan, hvilken ock fann vid sådana attaquer af sting at os uteri öpnade sig mer och mer till dess vattnen yttrade sig och litet förrän de sprungo infann sig rätta barnvärkar och de pleuritiska styngen märktes ej mera till". Sid. 289 beskrifver han följande fall:

„*Spina bifida* feck jag denna månad se på 2:ne barn, ett från Lillkyrö om 11 månader och det andra här från staden (Vasa) som hade det straxt det blef födt. Den förra var på os sacrum som var klufvit, öfver hvilken formerat sig en svullnad lik en svamp (lycoperdon) med tjock stjelke var hård och gaf sig ej vid påtryckning, den hade en mörkblå fläck på sig. Denne svulst har och vist sig straxt barnet blifvit födt. Barnet såg eljest tämmeligen friskt ut; men kunde ej stå på sina ben. Uppå andra barnet var spina klufven vid 3:e och 4:e ryggkoten till par fingers bredd, en blodblåsa betäckte öpningen. Ingen rörelse märktes uti den".

I densamma Berättelse finnes af Björnlund för 1767 s. 344 följande: „Uti Vesilax Församling förlossades af mig en Fattig Hustru med lefvande foster under samma resa; hvilken var primipara och några 30 år gammal. Uterus hade här ett snedt läge och barnets hufvud var enclaveradt uti orificio uteri". och sid. 349 „Uti Sept. månad kallades jag til en Hustru 3 mil härifrån ut åt Skären, hvilken hade i 8 dagar qväljts med barn. Fostret låg tvärtföre, genitalia voro svullne, barnet dödt, en hand hängde ned ur födseln, som var halfrutten. Omöjeligt var att kunna söka fötterna och med vändning lätta barnets utdragande. Instrumenterne kommo ej väl till pass, dock nyttjades Haken, hvilken ofta slintade och ej kunde få fast i det halfrutna, som gick sönder. Armarna aftogos och början gjordes med kroppens sönderpläckande och hufvudskålens minskning, hvarigenom kroppen styckevis utplåckades. Modren dödde straxt därpå, hvilken i

en vekas tid ej förtärt mer än endast vatten". och sid. 373 „Barnaförlossningar hafva en och annan gång af mig blifvit förrättade; såsom 1767 hos en Hustru, primipara och några 30 år gammal, hvarest uterus hade ett snedt läge, och Barnets hufvud var enclaverat uti orificio uteri, hvilken utan instrumenters tillhjelp med lefvande barn förlossades. Äfven hos en hustru, som mer än 8 dagars tid plågats af barnvärkar och derunder af barnmorskan blifvit illa handterad. Då fostret, som var dödt och halfrutet, uttogs med instrumenters tillhjelp".

I ämbetsberättelser afgifna af rikets provinsialläkare till Collegium med. finnas af några af de finska prov. läkarne följande redogörelser för fall af obstetriskt och gynäkologiskt intresse.

Björnlund. Ämbetsberättelse för 1769.

„2 Juli kallades till en Hustru uti barnsnöd liggande hæruti staden, hvilken tilförene hade framfödt flere barn. Vid undersökningen befants halsen och axlarne presentera sig hos fostret, hvarföre efter dess vändning fötterna uppsöktes och dermed framdrogs lefvande. Både modren och barnet lefva ænnu och befinna sig væl".

Björnlund. Ämbetsberättelse för 1772.

„Uti December månad bitrædde en hustru, primipara, 30 år gamal, under svår förlossning hær i Björneborgs stad, hos hvilken åtskilliga en svår förlossning värkande omständigheter och hinder sig företedde, såsom brist uppå värkar, ett trångt bäcken, nafvelsträngens omvikling kring barnets hals, hvilken dock med lefvande barn utan något mehn förlöstes. Uti samma månad gjorde äfven en annan med förlossning, hvilken var primipara, i staden biträde. Denne hade några dagar förut fått en contusion uppå magen. Fostret, som hos henne var fullgånget, förspordes dödt, nafvelsträngen omkring halsen, och hvarutom hufvudets storlek, brist på værkar, och ett särdeles trångt bäcken, utgiorde flere svårigheter, för hvilkas skull, och som vændning ei kunde förrættas, mögelighet sig ei företedte, att utan instrumenters tillhjelp kunna värkstælla förlossningen. Därvid nyttjades först Smellii tång men utan verkan, hvarföre den enda utväg stod öfrig, att genom hufvudskålens öpning och förminskande, kunna befordra förlossningen. Haken nyttjades först försigtigt, adplicerad uti hufvudskålen, dock enär den ei heller var så lämpelig, med fingrens fäste deruti, utdrogs änteligen kroppen och modren sålunda härifrån befriades och förlåssades. Efter Barnsängshustruns förlossning förmärktes ingen af förlossningen härrörd åkomma eller något ovanligt utan allt aflopp uti barnsængen efter önskan, ænda till det 10 dygnet, då genom denna barnsängshustruns förande, mig oveterligen, ett stycke utom hus uti badstuga och hvarest hon bemödat sig att klifva up före en hög stega uppå badstugulafvan, åtskilliga svåra anstötar efter hemkomsten hos henne yppades, såsom Lochiers afstannande jemte inflammatio et tumor uteri som mycket sysselsatte mig och hvilken igenom åderlåtning, fomentationer och cataplasmata uppå magen, clysterer, m. m. änteligen öfvervants och lochia äfven återstälts, men incontinentia urinæ, som vid samma tid yppats hos henne, har allt sedan

och tills nu, ehuru något förminskad, henne åtfölgt; och som hon hærföre ei vetat något bruka, hvarken in eller utvärtes, til hjelp, under förhoppning att detta med tiden af sig sjelft skall uphöra, såsom en och annan hændt, befinner hon sig ännu, i anseende hærtill, uti samma belägenhet".

Björnlund. Ämbetsberättelse för 1773 o. 1774.

„Samma månad förlossades en Hustru här i staden, som haft någon Hæmorrahgia uteri förut, men æntln afstanat, innan förlossningstiden kom. Fostret låg på tværan och blef af mig genom vændning och fötternas uppsökande och utdragande förlöst med et dödt barn. Samma hænde sedermera flere anstöter i barnsængen, såsom stark och continuerande Diarrhoe, afslagets afstadnande, svår frossa med flere plågor, hvaraf hon utmattad, efter flere dagar dödde. Uti samma månad förlåssades äfven en annan fattig hustru hær i staden, som fick svåra convulsioner, liknande Epileptiska rörelser och ryckningar så vida sansningslösning hærvid var, då födsloværkarne började, under hvilka anfall hon bet tungan sönder. Sedan convulsionerna blifvit mæstadels stillade genom ut- och invärtes medel, som varat et halft dygn igenom, företogs förlossningen af mig, då fostret vid framkomsten befants dödt. Samma hustru återfick efter hand sansningen och målet, tungan renades och læktes och alt förhölf sig ordenteligen uti barnsængen då hon hastigt efter 3:ne dagar utan någon vetterlig orsak mer än att hon hastigt utdruckit en myckenhet färskt dricka, som dess granhustru tii henne öfverbragt, hastigt och en a 2:ne timar derefter satte lifvet til".

Björnlund. Ämbetsberättelse för 1773 o. 1774.

„Uti September månad kallades till en hustru ute på landet hvilken flere dygn varit stadd i barnsvånda, hvarunder kjæringar sökt at giöra henne biträde. Fostret, som var dödt, var liggande på tværan med svullen och utehængande hand utom födseln. Fåfængt försöktes at införa handen, emedan den åter utföll. Utan samma hands aftagande värkstældes förlossningen igenom fötternas upsökande då igenom ena foten, som kunde finnas, fostret medelst starkt dragande utdrogs.

Uti Oktober månad bitrædde jag en hustru hær i staden, under svår barnsbörd, som med lefvande barn förlöstes. Uti november månad företogs förlossning hos en hustru på landet, primipara, och några 40 år gammal, som længe varit stadd i barnsnöd, under långsam prässning af födsloarbetet och hustrurs handterande, som blifvit kallade til bitræde, hade genitalia blifvit mycket svullna. Fostret som var dödt var hårdt enclaverat och kunde för hufvudets storlek, ej fortkomma genom några födsloværkar. Särdeles trångt bäcken med andra hinder mötte under förlossningen, hvarföre, då ei igenom Smellie tång, eller andra anstalter, för trångt rum skull, fostret kunde förlåssas, jag måste skrida till hufvudskålens öpnande och förminskande, igenom hjernans uttagande, då fostret sedan lætteligen utdrogs och förlåssningen fullbordades".

Björnlund. Ämbetsberättelse för 1775.

„Den VI September förlåssades af mig en borgarehustru hær i staden af en svår barnsbörd. Denne, hvilken haft flere barn förut, hade dragits med Fråssan hela somaren igenom och 8 dagar före förlåssningen först derifrån blifvit fri samt var deraf således mycket afmattad.

Värkarne började et halft dygn, innan jag påkallades, med häftig blodstörtning ur lifmodren, hæmorrhagia uteri, at hon mente sig skola förgås deraf och afstadnade samma efter min ankomst. Med gæsping och svimningar instälde sig hvarje gång födslovärkarne, at hon ej förmådde hålla sig uppe utur sængen, och hvilken tilfællighet hade beledsagat værkarne altifrån början. Kroppen var under förlåssningen mycket kall. Fostret, som var dödt låg med ansigtet up åt os pubis vändt och med hufvudet snedt åt os ischium på vänstra sidan. Såsom förlåssningen syntes långsamare genom fostrets vändning och rættande uti det læge, uppsöktes af mig fötterna och hvarmed fostret utdrogs. Placenta ikring var hårdt fastvuxen och måste således med möda och försigtighet skiljas. Fostret såg mycket blekt ut och tycktes varit et dygn eller något mera dödt. Hustrun kjænde sig ænnu mycket kall efter förlåssningen fast stark heta och feber derhos märktes invärtes. Hon fant sig længe matt efter barnsængen, dock kom sig efterhand til krafter igen“.

Nedanstående redogörelse gäller det första i Finland utförda kejsarsnitt.

„Fram uti denna månad (Februari) blef jag nödsakad hos en puerpera primipara några och 30 år gammal, 14 mil hærifrån, för besynnerligit af naturen format trångt bäcken och födslopartier, hvarigenom fostret omögeligen kunde födas, eller på annat sätt uttagas, at företaga operatio cæsarea sedan andra utvægar såsom omögeliga, fruktlös blifvit försökte. Vagina uteri var trång, at ej fingret mycket mindre handen kunde införas och samma ei heller på något sätt utvidgas. Orificium uteri var högt uppe stående och kunde ej på något sätt dilateras. Hufvudet var ganska stort och hårdt, Såsom sækra tecken utmärkte, at fostret redan före min ankomst blifvit dödt, försöktes terebration å hufvudskålen, men hvilken ej kunde värkställas för vaginæ trængsel med mera. I sådana omständigheter, såsom modren ænnu var vid tämel. goda krafter och hon, jämte dess föräldrar och anhöriga enständigt påyrkade att detta räddningsmedel, hvilket de hört omtalas, hafva någon gång hulpit, måtte försökas, hældre æn intet, då, såframt samma ej kunde skafa hielp, man ændock vore tilfredsstælld at hafva försökt det yttersta, så vida döden i annat fall ändå var oundvikelig, måste jag se mig tvungen at försöka detta, ehuru ovissa medel, til at blifva befriad ifrån ansvar, efter intet annat räddningsmedel kunde vidtagas och naturen för sig sjelf ei kunde på tiden expediera förlossningen. Operation uthärdade Patienten med största frimodighet och hænde henne ingen svimning derunder. Blodflytningen var måttelig och ei særdeles afmattande. Denne miste efteråt och

på et dygn næstan alla förut hafda plågor, feck adpetit och sof temeligen roligit följande natten, men på andra dygnet förændrade sig det goda hoppet så att hon småningom begynte afmattas och afsomnade stilla kl. 11 andra aftonen, eller halftannat dygn efter operation. Hon hade redig sansning tils en half tima ungefär för döden. Uti lifmodren viste sig ei særdeles eller å nærliggande delar några tekn til inflammation utan denna så i dess incision, som den yttre öpningen et stycke på vägen at lækas. Några blodlefrar hade igenom öpningen och vagina uteri efter operation et par gånger utkommit, som varit lættande. Ehuru denna operation så ganska sällan behöfver vidtagas, kan dock tillfælle, som fordrar densamma dock någon gång under ens lifstid förekomma, dock skulle den vidare hænda, har jag föresatt mig at aldrig vidare densamma försöka, utan i den hændelsen, efter modrens död, fostret under förmodan at vara vid lif, borde utskiæras. Vid de svåraste tillfællen har jag förut utredt utom denne operation, som för första gången nu för mig blef en nödvændighet, emedan fostret på annat sätt ei kunde framhjelpas. Några gånger hafva tilfællen förekommit, då til modrens befriande ifrån et dödt foster, enär detta ej på annat sætt kunnat uttagas, jag måst öpna hufvudskålen å fostret til dess förminskande och hvarefter förlåssningen straxt blifvit verkstæld. Utom et par andra annorstædes, lefver ænnu en hustru hær i staden, och hvilken sedermera har framfödt, hos hvilken jag sådan slags förlåssning måst för några år sedan företaga".

Björnlund skrifver för 1777: „i September biträdde en Hustru med Förlossningen, hos hvilken var brist på värkar. Fostret hade något snedt läge och stort hufvud. Samma förlöstes med lefvande barn, hvaraf begge, modren som barn, ännu lefva".

Björnlund för 1779 beskref ett missfoster med ett öga och flere andra deformiteter. Fostret lefde en dag.

Björnlund för 1780 berättar att i hustru Sandelins „practique" förekommit:

„1 gång har fostret legat på tværen, 1 gång ena höften budits, 1 gång snedt läge med hufvudet och nafvelsträngen vicklad om halsen, 1 gång ett missfoster. Till 2 svåra förlossningar har B. varit kallad, hos en där fostret hade snedt läge med omväcklad nafvelsträng omkring halsen och hos en annan under brist på värkar och trög födsel, hvilka bägge blifvit med lefvande barn förlösta".

I berättelse afgifven d. 18 maj 1776 af J. A. Dahlgren efter tillträdande af provinsialläkaretjensten i Savolaks (inr. 1773) proponerar denne för distriktet „en byggnad, der Corps de logis utgjorde: under apotheket och ofvanom Länsmedici våningsrum samt flyglarne fingo inrättas, nederst i den ena accochements- och koppympningshus i den andra samt öfverst i den ena rum för veneriska och i den andra för öfriga chroniska och feber-häftande personer". „Hvad för en snygg syn, om Parterren blefve trädgård", men beklagar genast att för detta ändamål icke finnas pengar.

Bergman, Åbo. Redogörelse för 1778.

„En mycket frodig, löshult 37 års gammal Fru som 14:de gången var hafvande på 8:de månaden dog af slag på 5:te dygnet, efter det hon under convulsioner födt qvickt foster. I slutet af januari månad gjorde hon et svårt fall, hvarefter hon kräkte up blod. Hon var i flere år ansatt af andtäppa, hysteriska och hæmorrh. plågor och domning på vänstra sidan. Fostret lefde allenast et dygn. Märkeligt var at Frun fick stora blåsor omkring nafveln 2 dagar före förlossningen lika som hon hade brändt sig. I sina föregående täta barnsängar hade hon alltid copiosa lochier med svindel och yrsel. Denne frun hade aldrig svettats“.

Bergman. Redogörelse för 1778.

„Uti febris puerperarum Leake dog förmodligen en förnäm Fru i Nyland, som 8 dagar förut haft en långsam förlossning, hvarvid placenta med möda ficks lös. De första 3 dagarna skal hon mått skäligen väl efter omständigheterna; men dagen därpå ansattes hon af en stark frossa, hvarpå följde en lika stark hetta, törst, gallaktiga kräkningar, ängslan, värk, ref och slitningar i underlifvet med diarrhee. Lochia minskades och ⊡ afgick sparsamt, magen blef utspänd af väder. Alt detta continuerade med hosta och andtäppa till 8 dygnet, då värken och refven tvärt afstannade med kall svett och oro, små ryckningar i armar och ben, hon afled på 9:de dygnet utan yrsel. Kort därpå ankom jag och underrättades af Herr Regementsfältskären Bäkker som med åderlåtningar och enemata, diluerande mucilaginosa och china m. m. soignerat patienten, som var därjämte en stark hysterica, födt 12 barn och för 2 år sedan drogs ett halft år med qvartan. Vi hade ei tilfälle at öpna henne“ .

Björnlund. Ämbetsberättelse för 1790.

„Til en Hustru på Landet en fjerdedels mil härifrån, blef jag kallad til bitræde under barnsnöd. Denna hade i 2 veckor förut haft en stark Hæmorrhagia uteri, som skoftals dageligen sig infan, hvaraf hon blifvit mycket svag. Liquor amnii hade ei ännu afgått. Værkar som kændes sällan och ganska ringa hade börjat dagen förut, hvilka befordrade blods framskiutande hvarje gång. Igenom modersmunnens öpnande och utvidgande mer och mer, som förut var mæst tilsluten, blef fostret änteligen förlöst, som var dödt och låg på tværen, igenom fätternas sökande, då så, efter födelsen, litet blod afgick, som i barnsængen och har denna hustru efteråt, först efter en lång tid kommit sig före“.

Björnlund. Ämbetsberättelse för 1791.

„En i barnsnöden stadd hustru, primipara, dödde snart efter förlossningen af svåra derunder tillstötta convulsioner, som infunno sig straxt under barnvåndan och varade mäst oafbrutet, med största häftighet, 6 á 7 timmar til slutet af förlossningen. Desse, som liknade Epileptiska anfall, med fragga för munnen och med sansningens förlust, hade skoftals förut om dagen påhållit, innan födsloarbetet med små korta värkar, emot aftonen påkom, hvarunder Fostret ej något

sänkte sig eller modersmunnen, som var ihopsnörd, blef förrän emot slutet efter 6 a 7 timmar, öpen, då, såsom fostret var dödt, och ei kunde på annat sätt framhjelpas, detta af mig, som blef mot slutet kallad, förlossades med Instrumenters tillhjelp. Efter förlossningen sagtade sig fuller convulsionerna d. v. s. fortforo små rörelser, jämte sansningens förlust, hvarefter hon 5 à 6 timmer därefter utan återkommen sansning, af slag afled. De fortfarande convulsionerna gjorde en gång uppehåll på en half timme, efter öfverflödigt bomolja gifvande, som sedan ei vidare utrettade, icke heller renande lavement, antispasmodiska medel och föregången åderlåtning m. m. Två tre personer voro sysselsatte at hålla henne under de tätt påkommande convulsionerne, som äfven länge påhöllo hvarje gång. Denne hustru hade et par dagar förut gjort ett fall i från en högd, hvaraf hon blifvit altererad, såsom ock et år förut blifvit mycket skrämd af en eldsvåda, hvaraf hon sedan haft intryck och benägenhet til hastig skrämsel. Hon kom dock ei i förtid, utan i rættan tid, at föda.

Et Fruntimmer på landet, ei långt hærifrån, hade för et år sedan och något mera, råkat at nedsvälja en synål, som hon hållit i munnen. Fjorton dagar förut, innan nålen utskars af mig, som blef derföre kallad, hade hon i underlifvet haft ömma kænningar och stickningar deraf. Två dagar, innan den utkom, märktes den flytta sig ifrån det ena stället till det andra i fethinnan, ner åt Bröstet, ner åt liumskarne, och sist ei långt ifrån naflen, derest den blef af mig utskuren. Den satt nog fast i fettet at den måste med en Pincette utdragas. Diapompholygos Plåster lades öfver stället, som fördelte ömheten och snart helade såret".

Björnlund. Ämbetsberättelse för 1791.

„I början af månaden (December) kallades til en barnaföderska, primipaar, som gått med tvillingar, bægge gossebarn, hvaraf det ena lætt framföddes, men det andra svårare, som barnmorskan ei trodde vara qvar, förr æn flere timmar efteråt. Det förste framkom om morgonen dödt, men det andra kunde ei framfödas, förr æn frampå aftonen för brist på värkar. Fostrets liggande i något sned ställning och högt uppe, lifmodrens mera sammandragande och rummets trængsel at ei Fötterna kunde åtkommas. Omsider, sedan man rættat Fostrets läge, och det något sänkt sig, kom naturen til hjelp med upväckta värkar, hvaraf det lefvande framföddes. Detta hade sin egen placenta uterina, såsom det förra. Modren var länge svag efteråt, men hämtade sig i småningom, som tillika med barnet lefver".

Björnluud. Ämbetsberättelse för 1794.

„En barnaföderska, Primipara, af några och 30 års ålder bitrāddes under förlossningen af mig närvarande, hos hvilken voro falska värkar, med en ojämn lifmodersammandragning och blott pinsamma slitningar omkring naflen, hvarje gång dessa åkommo, men ei någon värk från Korset och Höfterna hvarigenom fostret ganska litet framskred i sender, som ett par dagar varat, hvilken, sedan detta tillstånd blifvit rättadt, snarare blef förlöst".

Björnlund. Ämbetsberättelse för 1796.

„I denna månad (November) kallades utom staden till biträde vid Barnförlossning hos en Piga, hos hvilken käringar straxt i börian, innan vatnet afgådt, arbetat med fostrets framdragande, hvarigenom detta kommit i mycken oordning, modren blifvit afmattad, samt svullnad sig instäldt. Härmed hade påhållits ifrån söndagen till fredagen, då Barnmorska ifrån Staden blef kallad, som ei kunde sig härmed befatta. Såsom rummet var ganska trångt, att man ei kunde genom vändning, eller på annat sätt förlossa fostret, som var dödt, måste Tången användas, hvarmed fostret med Hufvudet ända till halsen framdrogs, då den ena axlen så häftade vid Isbenet, at det ei ville fås i forstone därifrån, tils, under en tilkommen värk, och jämkning dervid, Fostret därifrån lossades. Modren dödde sedermera i barnsängen".

N. A. Lönroth, Tavastehus. Ämbetsberättelse för 1799. „Märkeliga händelser hafva i min practique under förlidet år 1799 icke förefallit. Också påkallas läkaren här i landet ganska sällan. Man är nöjd med badstugan och bränvin o. kommer härtil Haartmans laxerpulver och præserverande droppar, är det redan en Herrskaps Medicin".

H. Deutsch, Torneå. Ämbetsberättelse för 1799.

„Af förekomne casus morbosi torde föröfrigt icke några förtjena Collegii upmärksamhet om ei derifrån kan undantagas: 1:o En excrescentia fungosa ovarii dextri af 14 marckers vigt. Sjukdomen sköttes i 2:ne år som bukvattusot".

Deutsch, Godby. Ämbetsberättelse för 1800.

„Et insnärdt omentum bortskuret utan ligatur. En sexårig flicka trädde en knif genom bukens betäckningar öfver naflen 2 tum från linea alba på vänstra sidan, hvarefter fethinnan utföll och fans uppdrifven till storlek af et gåsägg men frisk. Emedan sårets vidgande til reduction i flere afseenden ei var at påtänka, så förrättades afskärning och det i såret qvarblefna stycket infördes dagen derefter, utan att hæmorrhagia, Suppuration eller sedermera någon svårare digestion kunde märkas. Denne obetydliga och vanliga händelse tar jag mig friheten at anteckna såsom stridig mot Galeni erfarenhet, hos hvilken jag sedan funnit flere olägenheter anförda såsom omedvillige följder vid en sund isterhinnas exstirpation".

A. J. Lille, Heinola. Ämbetsberättelse för 1806.

„Retroversio uteri. Den 12 sistledne December kom Postiljonen här i Residenset sent om qvällen till mig och bad mig följa med sig till hans hustru, som vore så illa sjuk att han tviflade om hon kunde öfverlefva den instundande natten. Jag följde honom genast hem och fann hustrun qvidande ligga på bara golfvet, dit hon låtit hjelpa sig, emedan hon icke funnit någon ro i sängen. En gammal hustru var närvarande, som qvinnan kallat till sin hjelp. Jag frågade då huru sjukdomen börjat och hvaruti plågan bestod? Qvinnan svarade att hennes menses för 12 veckor afstadnat och att sex veckor efter det de uteblifvit, hade hon en dag manglat kläder, och då känt något i

underlifvet fossna och nedfalla, hvarpå en hæmorrhagia instält sig, som alltsedan i 6 veckor continuerat, stundom ymnigare stundom sparsammare, hon hade nyttjat några huscurer, men utan hjelp, nu voro både urin och alvus aldeles tillstängda och hon kände öfver korset och magen en pinsam värk. Derpå tillsporde jag den tillkallade Gumman om hon undersökt qvinnan? Hvartill hon svarade att hon det gjort, men förstod icke hvad det var som där kändes. Sedan jag låtit hjelpa qvinnan i sängen, undersökte jag egenhändigt och fann moderknappen högt uppe under isbenet, samt fundus uteri hvilande på rectum. Mitt första göra var då att hämta Catheteren och sedan jag aftappat en stor skål urin, gaf jag ett gran opium och lemnade patienten, som nu sade sig känna så stor lisa, som om hon födt ett barn. Följande morgonen mådde Qvinnan något bättre och sade att i tvänne repriser urin afgått. Som blåsan ännu kändes stor, så försökte jag åter catheteren, men kunde endast aftappa några unz urin, gaf derföre ännu ett gran opium, ordonnerade ett lavement och anbefalte qvinnan stillhet — Hæmorrhagien, som hvarannan dag återkom, viste sig äfven nu. Efter middagen gick jag åter till patienten åtfölid af Kirurgen Bökman och förrättade då, sedan jag stält qvinnan på knäna och armbågarne i sängen, reposition, med ett finger af högra handen genom rectum och med tvänne af vänstra genom vagina. Med genom rectum uträttades det mästa. Den hjelp man genom vagina åstadkommer är så obetydlig att den knapt förtjenar nämnas. Sedan jag genom Rectum upskjutit fundus uteri så högt jag kunde, lade jag qvinnan åter på rygg och undersökte uteri läge genom vagina. Moderknappen var nu på sitt ställe, ehuru hela Lifmodren tycktes vara något nedfallen, hvarföre jag genom vagina nu uppsköt henne med fingret så högt i bäckenet jag kunde och lemnade patienten, sedan jag föreskrifvit kylande pulver och förmant henne till stillhet. Följande morgonen sade Qvinnan sig må bättre; urin gick obehindrad och depositio alvi, ehuru med någon smärta, dock lättare. Kylande pulvret fortsattes så väl att förekomma inflammation som att underhjelpa excretio alvina, och insprutning af ättika och vatten anstäldes. Dagen derpå om morgonen undersökte jag åter genom vagina och fann moderknappen på sitt behöriga ställe, men något öppnad så att jag kunde införa fingret, samt kände der en rund, glatt knöl, som förmodligen var inre ytan af fundus uteri, som ärnade utfalla. En skrynklig påse kändes strax under os pubis, som icke annat var än en nedfallen del af vagina. Qvinnan, som trott sig vara hafvande, förmodade nu missfall, äfven jag befarade detsamma, hellst jag trodde den nämnda knölen som kändes vara den fostret omgifvande hinnan. Men tiden har återfört oss utur denna villfarelse; ty sedan jag undervist qvinnan att i vagina införa en svamp doppad i alunsolution sammandrogs os uteri och intet missfall fölide, och den inbillade grossessen har icke besannat sig. Kan likväl vara, att fostret, utan att Qvinnan det märkt, under hæmorrhagien, för än jag blef kallad, afgått. Som hæmorrhagien ännu fortfor, gaf jag T:a cinnamonii 10 drop. i timmen,

och efter två dagars bruk stadnade denna plåga utan att återkomma. För värket öfver korset lät jag ingnida Hoffmans droppar, hvaruti Camphert blifvit uplöst. Två dagar derefter mötte mig, emot min förmodan, patienten på gatan, som nu sade sig må alldeles väl, undantagande att hon stundom kände slitningar öfver korset och framtill ifrån crista ilei neråt till pubis. — Som jag förmodade att dessa slitningar härrörde af den spänning ligamenta uteri hade deraf att uterus ännu var något nedfallen, så föreslog jag pessarium, men qvinnan kunde dertill icke beqväma sig. Sedan den tiden har hon mått väl och förrättat alla sina sysslor, ehuru slitningarna stundom plågat henne. Hustrun är 22 år gammal och har tillförene framfödt ett barn.

Denna händelse skiljer sig ifrån andra, hvars beskrifningar jag läsit, deruti 1:mo att de svåra symptomerna instälde sig successivt så att en fullkomlig obstructio alvi et urinæ först på sjette veckan från sjukdomens början inträffade, 2:o att den åtföljdes af hæmorrhagia, 3:o att Qvinnan icke var hafvande eller om hon det var, att fostret småningom under hæmorrhagien afgått, 4:o att en prolapsus uteri tillika var förhanden".

A. R. Boucht i Tavastehus skrifver den 26 okt. 1807.

„Ett af de barn, som af mig blifvit obducerat funnits vara födt aldeles utan någon hjerna. Hufvudet var ej större än vanligtvis hos mognade foster (som detta äfven var), men i stället för hjerna var hela cavitas cranii uppfylld med ett grumligt grågulblandadt vatten, som genast vid första öpningen, som gjordes på hufvudskålen, utflöt utan att hafva någon särdeles stank med sig. — Uti detta vatten fants inga tecken till lämningar af förut befintliga vasa eller nerver; således kunde man ej heller förmoda någon Pathologisk förändring genom Hydrocephalus internus".

I Vecko-Skrift för Läkare och Naturforskare (Läkaren och Naturforskaren), Stockholm 1781—1807, hvilken ofta innehåller utdrag ur provinsialläkarnes i riket ämbetsberättelser, finnas följande obstetriska och gynäkologiska fall berörande redogörelser från Finland:

Utdrag ur ett bref ifrån Björnlund III. s. 270. „Hos en hustru, som föll i Barnsäng sistledne sommar (1781) tillstötte på femte dygnet i barnsängen värk i ena Ljumsken med svullnad och af färg, liknande hullet, hvilken först efter fyra veckor förgick efter Medikamenters bruk. Före Förlossningen, hade hon i 8 dagar haft en dubbel hvardags Frossa, som uppå andra dygnet i Barnsängen kontinuerade. Brösten högde sig ei det ringaste efter en lindrig hafd Mjölkfeber, såsom ej heller något blifvit pålagdt till Mjölkens utdrifvande. Afslaget gick nog starkt uti 9 dygn med blodklimpar, och sedan mindre, til det 15 dygnet. Efter 14 dagar blef jag tillkallad och anmodad om råd för den plågande värken i ljumskan och höften, som var olidelig. Såsom jag förmodade, at denne svullnad hade til grund någon mjölkkastning til detta ställe, förordnades Epitheme af Lixivium Alcalinum

med Mjölk och Venedisk Tvål, i afsigt såsom fördelande uppå stället, och till bruk om dagen, samt Emplastrum Diapompholyg. eller Saponatum till natten, samt invärtes lindriga laxantia, Chlystierer, Salia Medica, ljumma bad och Diuretica til denna samlings evacuerande och afdrifvande från kroppen. I stället för Epithemet, måste omsider ombytas med Cataplasme af Mjölk och Bröd, Chamilleblommor och Venedisk tvål, som ännu medförde lindring för värken. Härigenom och desse medel förgick svullnaden efter 14 dagar, samt efter et par veckor, all känning, hvarefter hon sedermera varit frisk. S. 289: Monetas Salva för såriga Bröstvårtor hos ammor, har jag et par gånger försökt, och funnit den snart och inom några dagar helande. Salvan aftvättades med charpie, doppad i ljum mjölk, då Barnet anlades at di och sedan åter påsmordes. Vårtorna täcktes dessemellan med en vaxhatt, at förekomma gnidning af kläderna. S. 290: Uti Manie åkommen hos en Barnsängshustru igenom alteration och sorg, och som då och då öfvergick till raseri, gjorde Opium af mig ordinerad, och tagit til et gran, med litet Nitrum och några gram Saffran blandat, 3 á 4 gånger om dagen, snar verkan till Maniens stillande, sedan andra medel utan förbättring blifvit brukade, och hvarigenom Manien efter et par dygn upphörde".

Björnlund. Ämbetsberättelse för 1782. IV. s. 254. „I hæmorrhagia uteri har kräkroten, Ipecacuanha, i liten dosis visat god värkan". D:o för 1783. V. s. 289. „En missfödsel har förekommit mig, på hvilket vänstra armen, os humeri, ulnae, radii, med handen och Scapula, å samma sida, voro borta. Det vänstra knäet och benet var krokigt och inbögdt, samt kunde ej utsträckas utan var orörligt, såsom och lår och benet å samma sida var kortare och smalare än å den högra. Scrotum hade storlek af et Gåsägg. Barnet, som var fullgånget, hade lefvat 8 dagar, under ständigt qvidande".

Björnlund: Några händelser vid ut- och invärtes sjukdomar. VI. s. 388.

„En Retroversio Uteri har förleden höst 1784 förekommit hos en hustru af 37 års ålder och 3:ne månaders grossesse. Moderbotten var vänd ned i korsbensgropen åt stolgången, och Moderknappen updragen mot isbenet. At rätta Uterus och föra den i sitt läge har Barnmorskan ej förmådt, ehuru Hustrun var bragdt i behörig ställning därtil, efter vattnets aftappning igenom Catheter, och tagit Lavement förut — — — För henne ordinerades af mig, utom åderlåtning i förstone och lindrig laxering, halfbad, lenande omslaget och fomentationer till värkens lindrande, samt kylande pulver eller Emulsioner. Lindriga diuretica, Antispasmodica, Anodyna och Opiater gåfvos då och då. Lenande Clystierer togos ofta. Efter 3 veckor tycktes Uterus litet ändrat sin ställning, så att plågorna något minskades och urinen fick ett friare lopp ibland och hvilket var så mycket mer efter önskan, som Catheteern nu mer med möda och sällan kunde appliceras och hvarmed urinen visade sig mera tjock och liksom purulent. Uppå fjerde veckan mot slutet fick hon missfall och emot 4 månaders foster".

Ämbetsberättelse för 1788. X. s. 176. „Til nyfödda Barns upplifvande, som synes apparenter döda, lägges en klut eller fint Linnekläde uppå Fontanellen, då Barnmorskan igenom et lindrigt sugande eller lika såsom diande med munnen, anlagd til kluten, öfver Fontanellen, hastigt upmuntrar lifvet hos Barnet, då det ej än är dödt och som altid lyckeligen skal aflöpa".

Ämbetsberättelse för 1789. X. s. 305. „En piga som hade strypt sitt fullgångna foster, bekände hela tilgången. Hon gick också frampå sommaren härföre til döden och blef i båle bränd. S. 317. Lifmodrens omstjelpning hos en Primipara i fjärde månaden. Stämma å urin och förstoppning, catheter med svårighet använd. Fullgånget lefvande barn, skött af madame Sandelin, en examinerad och snäll barnmorska. Hon förlöste 1789 en hustru med barn af nog vigt och af 14 marker och et år förut, samma barnatöderska, med ett barn af 12 markers vigt. För Procidentia uteri och vaginæ brukas härstädes af en gumma en igenomborrad kula af flarn, som skall väl uppehålla vagina och stärka densamma. Procidentia af 20 år skall därmed blifvit fästad och hulpen. At detta äfven kan verkställas med andra vanlige Pessaria, inses, hvarvid inflammation i början bör afvärjas".

För 1795. XII. s. 255. „Biträddes en Fru, Primipara, vid en svår barnsbörd, hos hvilken Fostret låg i en vidöppen ställning, med ansigtet åt Ossa Pubis, tillika med et snedt uteri läge, jämte ringa värkar, hvarvid Barnmorskan ej kunde något uträtta. För mig blef ej heller möjeligt, at igenom vändning, med fötternas sökande för rummets trängsel, att värkställa förlossningen; hvarföre, igenom Forcipis, Smellii tångs användande, samma utdrogs".

„Ett andra foster förlöstes likaledes med tång".

För 1798. XIII. s. 214. „Förlöstes en primipara öfver 40 år 4 mil fr. Björneborg, som i 5 á 6 dagar blifvit hårdt hanterad af käringar, hvarefter examinerad Barnmorska omsider kallades. I förstone försöktes (af B.) tången, som ej passade, hvarpå, efter barnet var dödt, öpning skedde i hufvudskålen, då förlossningen snart verkställdes. Denne fru, som ännu lefver, hade af käringarnas våldsamma framfart, efteråt känt en och annan olägenhet".

För 1800. XIV. s. 263. „Förlöstes af mig en förstfödande Qvinna, som i 8 dagar varit plågad af falska värkar, som 2 dagar förut begynt öfvergå i rätta, så att modermunnen ej förr än et halft dygn före min ankomst, begynte at mera öpna sig. Liquor Amnii hade et par dagar förut afflutit, utom oordentliga och svaga värkar då och då åkommande, hade Uterus et snedt läge, så att Fostrets hufvud var prässat emot det ena höftbenet, och Fostret låg til en del tvärt före. Såsom detta läge med svårighet kunde väl rättas och barnet troddes vara svagt, blef nödigt at söka fötterna hos Fostret och igenom vändning förlösa den våndande, som verkställtes. Barnet dödde et par dagar derefter, men modren blef snart frisk".

J. Cronholm (Åland). Ämbetsberättelse för 1783. V. s. 296. „En enda onaturlig och svår Förlossning sedan min ankomst, där min

närvaro behöfts och jag blifvit kallad: för en Hustru i Torps by i Hammarland som med Tvillingar var hafvande, den ena däraf blef ordentligen född lefvande; men det andra barnet var dödt och kunde af den närvarande Bondhustrun ej borthjelpas; en af mig tillärd Klåckarehustru tillkallades, hvilken åter begärde min närvaro. Vid min ankomst var högra armen och axeln född, qvinnan ganska matt, alla värkar borta och partes genitales svullna; efter en venæsection, bad, m. m. blef dock Hustrun kort därefter genom vändning förlöst af ett dödt flickebarn; men oaktadt alla förmaningar till Hustrun om varsamhet under dess sjukliga tillstånd, gick hon dock för bittida opp och dog på 9:de dygnet af en tilslagen diarrhé med blodstörtning, utan att någon hjelp däremot söktes".

Chr. H. Carger (Uleåborgs län). Ämbetsberättelse för 1783. V. s. 304. „Vid Barnförlossningar, långsamma, mer eller mindre svåra, naturliga och onaturliga, har jag ganska ofta blifvit tillkallad; och haft den lyckan att kunna göra dem biträde samt tillika det nöje, genom mina föreställningar, undanrödja många fördomar under Barnsängstiden, hälst de första 8 dagarna, noga efterlefva den föreskrefne diæt och regime, samt numera i rättan tid rådfråga sig, då dem något tillstöter, som med allt förtroende efterlefves, sedan några obehagliga händelser den framfarne tiden sig tildragit och gjordt dem mera uppmärksamma".

K. D. Ekmark (Kymmenegårds län). Ämbetsberättelse för 1784. VI. s. 226. „Sjukdomar som hos Fruntimmer förekomma vid negotium menstruationis hafva ofta visat sig. De hos hvilka denna evacuation emellan 40 á 50 år nu skulle upphöra, hafva ganska många därvid blifvit af stora plågor oeh svårt lidande anfallna. Vid de tillfällen, där Ipecacuanhan i liten dosis, efter Hr Bergsrådet Dalbergs uppgift med skäl kunnat brukas, har den visat en besynnerlig nytta.

Komministern M. Forslin i Evijärvi, hvilken som civis academicus 1764 under J. Haartmans handledning lärt sig läkarevetenskapen nämner 1796 i ett bref till utgifvaren, XII. s. 337, att han, „på en med Buk-Vattusot och andtäppa plågade hustru uttappat närmare 7 kannor vatten som liknade mörkaktigt Blod-vatten. Denne pat. en ung hustru från Ruovesi som under grossessen med sitt första barn, som nu var 2 månader gammalt, hade känt liksom någon åder brustit, efter hvilken tid hon räknade Sjukdomens början, emeden Bukens volume efter Barnsbördan föga blifvit förminskad, berättas nu vara frisk".

I ett bref till Collegium med. 1780 intygas af Lochteå sockneboar att mag. Michael Forslin med intresse skött sjuka. Det uppräknas en hel mängd personer med både yttre och inre sjukdomar, bland andra en obstructio mensium och ett fall af modersjuka med convulsioner, hvilka blifvit af Forslin hulpna och förbättrade. (Forslin kom 1773 till Lochteå).

Kapellanen Ch. Ganander i Frantsila nämner 1788 i „Berättelser om de Hus Curer och vidskeplige Sympathier etc. i Frantzila Capell af Siikajoki socken" i X. s. 71: „om Bäfver fett af svant-

sen mot colique och i svåra förlossningar, äfvenså castoreum i Bondens vanliga krydda, det kära Bränvinet. Ormskinn bindes öfver magen i Colique, barnvärkar m. m. Med hvit och röd Väpling botas Bubones mammarum. Artemisia vulgaris brukas i bad och omslag i Barnsängen".

Publicerade arbeten utom akademien i Åbo före 1808, i hvilka obstetrik och gynäkologi beröras, äro följande:

Professorn i naturalhistoria i Åbo, K. N. Hellenius, meddelar [1]) „Berättelse om en Ko som framfödt fem lefvande Kalfvar", (enligt beskrifning af comministern Abraham Fellman). „Uti Limingå Socken och Törnävä Capellgäll framfödde en Klåckaren Pitzén tilhörig ko . . . . på en gång fem stycken lefvande Kalfvar. Hon har aldrig varit gall och tilförene redan kalfvat fem resor. Efter denna tid har hon varit omåttlig uti sin brunst, som och tillika påstådt ovanligen länge. . . Födsloplågan varade vid pass i sex timmar, efter hvilken Kon utmattad knappast öfverlefde et halft dygn. Kalfvarne, af hvilka 2:ne voro Oxe- och 3:ne Ko-kalfvar, framkommo fullkomliga och af den storlek, som smärre slaget af vanliga kalfvar, lyftade genast up sina hufvuden och råmade. Til färgen voro de alla rödspräcklige lika tecknade med modren. Ehuru i begynnelsen så svaga at de ej kunde stå på fötterna, hafva de dock synbarligen med qvicka och lifliga rörelser utmärkt, at de med skötsel och tilräckelig föda kunnat bringas til växt och trefnad. Men jämte brist på vederbörlig näring efter modrens död, gjorde en dåraktig vidskeppelse, at desse kräk, hvilka, enligt Allmogens antagna fördomar om alla sällsynta händefser, sades förebåda de svåraste olyckor, innom et dygn blefvo dödade".

Hellenius tror att „hos friska och väl lagda djur en tätt på hvarannan följande coitus, ehuru frustaneus, dock åtminstone bidraga til flere vesicularum ovarii snarare och liktidiga skicklighet, eller om man vil säga mognad til fecundation, hvilka vid en påföljande conception sedan lätteligen på en gång kunde fecunderas. At af någon skedd superfetation förklara denna underbara fruktsamhet, hvartil äfven Koens långvariga brunstetid kunde gifva anledning, torde så mycket mindre låta göra sig, som emellan dessa Kalfvar man icke märkt den minsta skilnad hvarken i storlek eller liflighet, födsloplågan ej heller påstådt längre än vanligen ske plägar, åtminstone vid deras svårare partus".

Sällan berördes i tidningsprässen i landet (Tidningar utgifna af Et Sällskap i Åbo) medicinska förhållande och då nästan alltid blott sådana af allmänt nyttig betydelse. I n:ris 33, 34, 48, 50 o. 51 år 1772 ingå „Bref till en Fru, med bifogade anmärkningar til befrämjande af könets hälsa" af prov. läkaren i Åbo G. Bergman.

I N:o 30 1804 finnes följande notis:

„I Sordavala socken, lefver en person som anses vara Hermaphrodit; är ungefär 30 år gammal af stark kroppsbyggnad, bär

---

[1]) Veckoskrift för Läkare och Naturforskare VI. 1785, s, 252.

qvinlig drägt; men har skägg och betalar som halfkarl endast halfva mantalspenningar“.

I Finska Läkaresällskapets arkiv finnes ett utdrag ur Ilmola moderkyrka församlings kyrkobok angående en 1758 inträffad förtidig börd, hvilket upplästes på Läkaresällskapets möte den 5 febr. 1842 och är af följande lydelse:

Nybyggaren Wiitasaaris hustru Helena Thomasdotter födde åhr 1758 den 24 Januarii ett piltebarn effter hennes egen uträkning tre månader förr den naturliga tiden: Barnet kom till doop och kallades Gabriel, modren äfven, som förut warit sjuklig, till någorlunda hälsa; men hoos bägge är något besynnerligit at anmärka. Hoos barnet är såsom för något besynnerligit at ansee, at det under de 3 månader, som det bordt ligga i det fördolda, låg invicklad uti ylle och skin på en varm ugn eller spishälla, hvarcken åt eller förtärde någon föda, utan hade allenast en försokrad lapp i munnen, den han sugade, följachteligen kunde ei heller deraf hafva någon naturlig afgång: Man hörde honom aldrig gråta, men väl lät han genom et besynnerligit matt läte och rörelse märcka, då honom feltes hans jämna wärma: — Omsider då hans naturliga födelsetid inföll, begynte han först äta, gråta och i alt bärga sig som andra nyfödda barn: gåssen lefver än och är snart twå åhr gammal: Hoos Modren deremot kan det för något sällsamt ansees, at ehuru hon med vanlig wärck och sveda i förtid framfödde detta sitt barn, och dereffter återkommit till en tämmelig hälsa, så kände hon icke thessmindre, då barnet effter naturlig räckning bordt födas, de vanliga födselvärckarne.

In fidem extracti:
O. Strömberg.

Provinsialläkaren i Björneborg B. Björnlund utgaf i Åbo 1797 en bok: Materia medica selecta, däri vissa läkemedel rekommenderas i gynäkologiska fall.

Mot obstructio mensium: Angelica, Artemisia, Ferrum, Galbanum, Helleborus, Levisticum, Marrubium, Matricaria, Melissa, Myrrha, Pulegium, Rosmarinus och Sagapenum; mot supuressio mensium: Crocus, Dictamnus; vid suppressio mensium et locchiorum: Borax; vid retentio mensium et locchiorum Dulcamara; vid hæmorrhagia uteri: Alumen crudum, Cinnamonum, Ipecachuanha, Kinkina och Simaruba; vid leucorrhoea, resp. fluor albus: Cascarilla, Cinnamonum, Corallium, Guajacum, Ipecachuanha, Mastiche, Quassia, Rosa, Uva Ursi; som emmenagogum: Fummi ammoniacarum och Thymus; vid fissuræ mammarum Cacao (ss. oleum eller butyrum); vid imminutio lactis mammarum apud Nutrices: Fœniculum; vid abortus: Opium och vid procidentia uteri: Pinus (fumi).

Den första inrättning för vården om sjuke och vanföre personer i Finland finner man hafva varit Helge Ands Huset i Åbo. Detta omtalas redan i biskop Bero Balks bref af 1396, och blef

troligen sedermera förenadt med det Hospital eller Fattighus i Åbo, hvartill ett gåfvobref af 1544 ännu finnes i behåll. Genom Kgl. resolutionen af den 29 nov. och brefvet af den 17 dec. 1756 beviljades inrättandet af det första länelasarettet för Finland i Åbo och Kgl. resolutionen af den 14 febr. 1759 innehåller de lasarettet beviljade förmåner. Sjukhuset, beläget vid Slottsgatan, öppnades den 1 mars 1759, då 6 sjuke intogos. J. Haartman, då provinsialläkare, utsågs till läkare vid detsamma. Under en lång tid var lasarettet i Åbo den enda praktiska plantskolan för de finska läkarne. År 1767 blef provinsialläkaren i Åbo J. G. Bergman lasarettsläkare. I Tidningar utgifna af Et Sällskap i Åbo 1771 N:o 10 lämnar Bergman utdrag ur Åbo lasarets journal från 1 maj 1767 till 1 maj 1771. Under denna tid voro 503 patienter intagna på sjukhuset. Bland diagnoserna af gynäkologiskt intresse förekomma „stannad rening“ 10 ggr, och „felande rening“ 10 ggr.

I samma tidning N:o 25 1772 upptagas bland de patienter, som vårdats under tiden från 1 maj 1771—1 maj 1772 2 lidande af Hectique härrörande af afstannad månadsrening, hvilka utgingo ansenligen bättre samt 3 af stockad månadsrening med blodhostning, hvilka utgått med återstälda menses.

I de följande årgångarna af nämnda tidning ingå ej några meddelande från lasarettet i Åbo, men väl i N:o 2 och 5 af år 1775 ett af prov. läkaren B. R. Hast i Vasa lämnadt utdrag af „Lazarets Inrättningens i Vasa Journaler“ för nov. 1768 till årets slut 1771.

Bland därstädes intagna fall må anföras: 1 flicka med Hydrops vaginæ uteri, frisk., 1 piga, cachexia med obstructio mensium; sedan den förra omständigheten halps, infunno sig de senare, frisk., 1 flicka med obstructio mensium, frisk., 1 piga mania af obstructio mensium, frisk.

På 1780 talet funnos 8 sängar i ett rum; antalet sjuka om året var omkring 90.

Vid Bergmans död 1793 skiljdes lasaretsläkarebefattningen från provinsialläkaretjensten. G. E. Haartman blef 1794 ss. professor i praktisk medicin lasarettsläkare och handhade vården af de invärtes sjuka (till 1811), medan J. Pipping skötte de kirurgiska fallen (till 1815).

1768 öppnades lasarettet i Vasa. 1777 inrättades lasarettet i Helsingfors, men flyttades 1785 till Tavastehus. Lasarett funnos vidare i Uleåborg från 1792, i Kuopio från 1794 och i Heinola från 1795 [1]).

I „Extract af Sjuk-Journalen i Uleåborgs stad“ inl. till Coll. med. 1793 af stadsfysikus, assessor J. A. Dahlgren (Veckoskrift f. Läkare o. Naturforskare XII. s. 76) finnas på 593 sjukdomsfall „9 missfall och barnsängsföljder, 2 öfverflödig månadsrening, 1 lifmoderblodflöd“. För 1794 uppgifvas „6 fall lifmoderblodflöde, 8 miss-

1) Hjelt l. c. III, s. 83—115.

fall och svåra förlossningar, 4 fall öfverflödig månadsrening" på 698 sjukdomsfall. För 1795, T. XII. s. 275, på 549 fall „4 missfall, förtidig börd och barnsängssviter, 1 rätt svår lifmoderblodflöd, 3 öfverflödig månadsrening, 2 utfallen lifmoder och ändetarm".

Bifogade bild (tagen efter ett fotogram tillhörigt Läkaresällskapet i Åbo) visar länesjukhuset i Åbo vid Slottsgatan, som sådant begagnadt till 1857. Det långa envåningshuset längre bort uppbygdes omkr. 1810 till länekurhus. Båda dessa träbyggnader, redan 1862 i yttersta grad förfallna, nedrefvos efter 1881, då det n. v. länesjukhuset i Åbo var färdigt och belades med sjuka.

Då länesjukhuset och kurhuset i Åbo enl. K. brefvet af den 21 april 1857 öfverfördes till den s. k. stenkasernen, det ursprungliga kliniska institutet i Åbo, begagnades den gamla byggnaden af länesjukhusets kosthållerska.

I anledning af en på landet uppkommen smittosam sjukdom blef 1758 på Kejsarinnan Elisabets befallning i Viborg för fattige och för i kronohäktet insatta personer inrättadt ett länelasarett med ett anslaget årligt underhåll af 2,000 rubel. I åtlydnad af guvernementsförfattningen af den 1 dec. 1775 och sedan det befunnits

att länelasarettet icke mera motsvarade ändamålet blef ett rymligare s. k. Landt- och Stads-Hospital anlagdt. Detta inrymde i början 26 sjuksängar, men blef, sedan den veneriska smittan hunnit utbreda sig, äfven befunnet otillräckligt, hvarför inrättningen ytterligare utvidgades till 46 sängar, af hvilka 20 bestämdes för patienter, besvärade med hetsiga och chroniska sjukdomar, 20 för veneriska sjuka och 6 för curabla vansinniga. Fattiga personer åtnjöto medikamenter och kost för intet; andra däremot och ståndspersoners betjäning erlade betalning. Läkare var icke i staten aflönad. Viborgska kretsläkaren hade omhänderhaft denna befattning till 1809, hvarefter hofrådet d:r Chr. Jänisch utan arvode skötte lasarettet [1]).

Sjukjournaler från eller redogörelser för detta sjukhus finnas icke.

Någon särskild gynäkologisk vetenskap eller läkekonst i den mening som i våra dagar fanns ännu icke under slutet af det 18:de och början af det 19:de århundradet. De kvinnliga genitalorganernas sjukdomar hörde mestadels till medicinens område och föllo under de egentliga läkarnes iakttagelser och behandling. S. k. gynäkologisk touchering eller inre undersökning utfördes dock, som framgår af redogörelser af Björnlund 1762 och Lille 1806.

Barnförlossningskonsten, hvars utöfvande låg hufvudsakligen i de „kloka gummornas“ eller barnmorskornas händer, hade dock, egentligen efter inrättandet af barnbördshus, i de svårare fallen kommit inom läkarnes resp. kirurgernas verksamhetsområde.

Fostrets vändning på fot, af de äldre franska ackuschörerna Ambroise Paré och hans efterföljare, Mauriceau och dennes samtida drifven till en virtuosmessig höjd, var ett förfarande icke främmande för kirurgerna i de nordiska länderna under 18:de århundradet och förlossningstången, detta förträffliga instrument att utbefordra ett lefvande foster i sådana fall där man förut var nödsakad att utföra en för modren lifsfarlig vändning af fostret eller genomborra och uttaga dettas hufvud, hade under förra hälften af århundradet blifvit allmännare bekant och använd i England och på Kontinenten. Jämförelsevis sent kom tången till den europeiska Norden. I Danmark [2]) infördes den på 1740 talet af Jens Bing, som i Paris hade lärt känna instrumentet; i Norge är den första tångförlossning sannolikt utförd i Bergen den 14 febr. 1748 af J. G. Erichsen, som studerat i Halle och Frankrike. Hvem som egentligen först begagnade tången i Sverige är icke bekant, men antagligen var instrumentet kändt och användt af E. Elff, hvilken 1747—1749 hade studerat förlossningskonst i Strassburg och i

[1]) Committéens för organisationen af Wiborgs läns missivbok för 1812 och 1813 (Finlands statsarkiv).

[2]) Ingerslev. Födseltangen, Kjöbenhavn 1887, s. 54.

Paris. Hvilken läkare, som hemtade förlossningstången till Finland, kan icke utredas, men redan 1772 nämner Björnlund om „Smellies“ tång, hvilken han synes hafva begagnat på både lefvande och dödt foster. I allmänhet synes han dock föredragit vändning på fot framför tång på hufvudet. Vändning vid trångt bäcken utförde han 1764. Vid tvärläge och dödt foster gjorde han dels embryotomi (1767) (instrumentet uppgifves icke) dels borttog han armen och utförde därefter vändning (1773), dels gjorde han genast vändning. Vid hufvudbjudning och dödt foster utförde han perforation (instrumentet ej nämndt) och extraktion med hake. Märkeligt är kejsarsnittet 1775 utfördt af Björnlund. Vid eklampsi använde han lavemang, antispasmodiska medel, åderlåtning (1791). Efterbörden uttog han en gång manuelt. Barnsängsfeber behandlades af regementsfältskären Bäkker med åderlåtning, enemata, diluerande mucilaginosa och china (enl. Bergmans berättelse 1788). Reposition af retroflekterad gravid uterus var icke främmande för Björnlund och Lille. Mot prolaps nyttjades pessarium (Lille 1806).

Tredje Kapitlet.

Barnmorskeväsendets utveckling i Finland till 1808. Planer till utgifvande af lärobok för barnmorskor på finska språket. Barnmorskeväsendet i det s. k. gamla Finland.

Innan jag går att redogöra för barnmorskeväsendet i Finland under den svenska tiden, vill jag meddela en kort öfversikt af dess utveckling i Sverige.

Collegii medici privilegier af 1663 pålade kollegiet en tillsyn i viss grad öfver dem, „som sig vilja för hiordegummor och barnmorskor bruka låta". Medicinalordningen af 1668 tillade, att blott den får utgifva sig för barnmorska, som af stadsfysikus blifvit examinerad och aflagt ed. Det ålåg barnmorskorna att hvarje månad till stadsfysikus afgifva redogörelse för hennes verksamhet och af denne emottaga undervisning i „det som hon ej vet sig finna uti". Dessa barnmorskor voro förpliktade att under fyra år lära andra, inskrifva dessa namn hos stadsfysikus, för hvilken eleven hvarje månad eller hvart fjärdedels år hade att redogöra för hvad hon lärt och att inhemta kunskaper. Vid sektion af kvinnolik borde barnmorskorna vara närvarande för att blifva undervisade i till deras vetande hörande stycken.

Det var sålunda stadsläkarens åliggande att för sin närmaste krets utbilda barnmorskor och hålla kontroll öfver dem. Antalet examinerade barnmorskor kunde dock i slutet af 17:de och i början af 18:de århundradet ej vara stort, ty allenast i få af Sveriges städer funnos då stadsläkare. De lärdomar i förlossningskonst, läkarne den tiden kunde meddela åt barnmorskorna, voro dock mycket ofullständiga och bristfälliga, ty liksom kirurgin ansågs äfven den manuela obstetriken icke ligga inom den bildade läkarens kunskaps- och verksamhetsområde.

Det första uttalande om behofvet af en läroanstalt för praktisk utbildning af barnmorskor återfinnes i ett af Urban Hjärne den 15 april 1682 framstäldt förslag „om ett barnsängshospitals inrättande till barnmorskors undervisning".

Förtjänsten att i Sverige hafva infört den vetenskapliga obstetriken och en ordnad barnmorskeundervisning tillhör Johan von Horn. År 1697 utgaf han till handledning för blifvande barnmorskor „Den Svenske väl öfvade Jordegumman“ och redan innan han blef stadsfysikus i Stockholm 1706, meddelade han med Collegii med. bifall åt barnmorskor undervisning, hvilken han fortsatte flere år.

I den skrifvelse af den 12 nov. 1706 om ordnande af undervisningen för barnmorskor som Coll. med. insände till Kgl. M:tet betraktas barnmorskorna såsom en inom sig sluten förening med gemensamma intressen. Det första reglementet för barnmorskorna utkom 1711, i följd af von Horns ifriga bemödande.

Vid riksdagen 1723 blef barnmorskeundervisningen föremål för Ständernas uppmärksamhet. von Horn inlämnade till sekreta utskottet ett memorial för denna undervisning, hvilket Coll. med. i infordradt utlåtande den 11 mars s. å. tillstyrkte. Med anledning häraf resolverade Kgl. M:tet i ett till Coll. med. den 26 nov. 1723 utfärdadt bref att, då lifmedicus Horn erbjuder sig att såväl undervisa tvänne därtill skickliga manspersoner i förlossningskonsten som i instrumenters brukande, som fortsätta sina informationsläror tvänne terminer om året, så att hvar province, stad eller socken, som önskar barnmorska, kan insända en skicklig kvinna, hvilken tvänne gånger om veckan skall hafva nödig undervisning, — Kgl. M:tet befallt öfverståthållaren och landshöfdingarna att förmå vederbörande i städerna och på landet att till von Horns lektioner insända till barnmorskor lämpliga personer, och ålades Collegium med. att befordra denna sak.

v. Horn skildrar i sina arbeten förlossningskonstens och barnmorskeväsendets tillstånd i Sverige som i högsta grad bedröfligt vid den tid, då han där började sin verksamhet. Han beskrifver barnmorskorna såsom nästan fullkomligt okunniga. Den enda lärdom, som den ena inplantade hos den andra, var, att hela konsten bestod blott i en viss tilltagsenhet eller „dristighet“ och ej något vidare. Om allt gick väl och barnet kom af sig själft, då visste barnmorskan „mycket om sin förfarenhet att skryta“; men gick allt ej väl och „fostret måste med ett konstigt handgrep hjelpas“ då satt hon framför hustrun „som en sijfra och visste ej hvad hon skulle begynna“. Det „vigtiga Embetet“ var dessutom „förfallet uti många Samvetslösa Fyllkäringars händer, som mera betiente, ja misshandlade deras nästa för et stycke Bröd skul, och at de måtte alldstädes få vara med Fingren uti Fatet och med Näsan uti Kannan, än at hjelpa en uti Döds-ångest sväfvande Hustru uti des svåra Barnafänga“.

Efter v. Horns död 1724 blef J. Chr. Nordenheim barnmorskelärare och fortfor med undervisningen till sin död 1740. Nordenheim föreslog inrättande af ett barnbördshus i Stockholm. 1742 erhöll C. Alstrin informatorssysslan för barnmorskor. Efter Alstrins död 1749 blef E. Elff 1750 utnämnd till denna befattning.

Elff anhöll 1761 om afsked från sin befattning och den 22 juni s. å. blef D. Schulz informator och „director artis obstetriciæ“; den

19 aug. 1761 erhöll barnmorskeläraren professors namn och värdighet. Härmed var en profession i barnförlossningskonst i Stockholm inrättad med skyldighet för innehafvaren att meddela medicinare och barnmorskeelever undervisning i barnförlossningskonst. År 1775 inrättades det s. k. Allmänna Barnbördshuset i Stockholm för medicinares och barnmorskeelevers undervisning. Föreståndare för detta voro efter Schulzenheims afgång 1778 Johan Krank (till 1781), Jacob Alm (1782—1820) och P. G. Cederschiöld (1820—1848).

Coll. med. och Kgl. M:tet uppmanade tid efter annan landshöfdingarne att insända lämpliga personer, en från hvarje socken, till deltagande i barnmorskeundervisningen. I Collegii med. cirkulär af den 17 okt. 1750 anmärktes att dessa personer böra „hafva qvickhet att fatta och ej vara mycket till åren, intet mycket feta och oviga, ej sjukliga och ofärdiga uti armar och händer, kunna väl läsa svenska samt vara försedda med godt vittnesbörd af det wördige prästerskapet om deras christendom och förda lefverne“.

Dessa uppmaningar vunno ringa gehör. Elevernas antal var och förblef litet, ty i sin riksdagsberättelse 1765 anförde Schultz att under åren 1761—1764 från hela riket anmält sig endast 19 personer.

Barnmorskeundervisningen fortgick med tvänne föreläsningar i veckan under tvänne terminer om året, näml. om våren under mars, april och maj, under hösten i september, oktober och november. Vid inskrifningen erlades 15 dal. kmt och lika mycket vid utskrifningen. En två månaders kurs ansågs vara tillräcklig för att meddela en elev kunskap om det viktigaste i hennes yrke. Då på Serafimerlasarettet icke förekommo mera än 10 à 18 förlossningsfall om året, voro tillfällena till praktisk undervisning ganska få. Öfningarna skedde på fantom. Till hvarje kurs hörde en kort framställning af de qvinnliga könsdelarnas byggnad, hvilken lämnades dels på anatomisalen, dels på lasarettet. Eleverna uppmanades att följa med någon af de mest erfarne bland Stockholms barnmorskor och biträda henne i hennes praktik. Till ersättning lämnades af eleverne 20 à 40 dal. smt.

Enligt Kgl. brefvet af den 18 okt. 1757 var meningen, att provinsialläkare och stadsfysici ej allenast skulle „tillhålla Barnmorskorna i orterna till alla skyldigheters fullgörande, samt dem i svårare fall biträda“, utan ock att „de med tiden sjelfve hvar å sin ort skulle informera de ämnen, som till barnmorskor utsågos“. De voro dessutom skyldiga att minst engång om året förhöra under deras kontroll stående barnmorskor.

Den kännbara bristen på barnmorskor gjorde att i Sverige såväl från myndigheternas som från läkarnes och barnmorskors sida gjordes försök att äfven på andra orter än Stockholm bringa en barnmorskeundervisning till stånd. Dessa försök strandade vanligen genom afrådan af Collegium medicum.

Vid riksdagen 1772 hade Ständerna föreslagit att en lärare i barnmorskekonsten måtte förordnas för södra delen af Sverige. Kgl. M:tet förordnade 1778 provinsialläkaren i Kristianstad K. Stobœus att

bestrida en sådan lärarebefattning. Denne, hvilken enligt egen uppgift hade inöfvat 133 barnmorskor, blef 1783 utnämnd till professor i barnförlossningskonst i Lund. Genom hans bemödande kom en obstetrisk klinik därstädes till stånd 1786. Barnmorskeundervisning meddelades i Malmö af professorn och ackuschören i Malmöhus län C. Trendelenburg.

I den nya medicinalstaten af den 21 juli 1773 fordrades af provinsialläkarena, att de ägde draga nitisk försorg därom, „att jordegummor i hvarje län varde underviste och inöfvade". I Kgl. brefvet af den 3 april 1780 förklarades att, enär svårigheter yppat sig vid barnmorskelärlingars afsändande till Stockholm, undervisning må få sökas hos provinsialmedici och de i orten varande edsvurne jordegummor, enligt K. cirkulärbrefvet af den 30 okt. 1752 och såsom äfven öfverensstämmande med § 6 af det nya barnmorskereglementet af den 14 oktober. 1777, hvartill v. Schultzenheim uppgjort förslag. [1])

Före medlet af 1700-talet torde examinerade barnmorskor knappt hafva funnits i Finland, måhända undantagsvis i någon stad. Först vid denna tid börja sådana omnämnas. Orsaker till bristen på barnmorskor är att sökas dels i befolkningens likgiltighet för anställande af sådana, dels i svårigheten att erhålla undervisning i yrket. Den långa vägen till Stockholm, kostnaderna för resa och vistelse därstädes samt obekantskap med det svenska språket voro väl orsaker, att läroanstalten i Stockholm besöktes af få elever från Finland. Uppmaningar till befolkningen att sända lämpliga personer till Stockholm ställdes dock.

Redan under prof. Elfvings tid gjordes försök att till Åbo erhålla en examinerad barnmorska. På anmodan af borgerskapet i nämnda stad föreslog prof. Alstrin vid consistorii sammanträde den 5 juni 1722 att akademien jämte de andra staterna skulle vidtaga åtgärder i detta syfte. I anledning häraf upplyste Elfving, att han redan talt om saken med Johan von Horn i Stockholm, men att denne icke kunnat förmå någon barnmorska att begifva sig till Åbo [2]).

I en till riksdagen den 2 dec. 1751 afskrifven berättelse af Coll. med. omnämnes att Vasa stad, jämte Nykarleby, Jakobstad och Gamlakarleby under vissa vilkor lofvat förskjuta kostnaden för en barnmorska i och för hennes resa och undervisning i Stockholm. Ett Kgl. bref af den 30 okt. 1752 till landshöfdingarna och konsistorierna anbefallte dem att draga försorg om lämpliga personers öfversändande till Stockholm för undervisning i barnmorskekonsten. Äfven från Finland inkommo förslag om, att enskilde läkare

---

[1]) Jmfr Stenberg: Allmänna barnbördshuset i Stockholm etc. Inbjudningsskrift, Stockholm 1864 och Hjelt l. c. II, s. 467—507.

[2]) Jmfr Fagerlund och Tigerstedt. Medicinens historia vid Åbo universitet, Helsingfors 1890 s. 65.

finge undervisa i barnmorskekonsten, men afböjdes dessa 1753 af Coll. med. [1])

Emellertid hade man till några orter i Finland efter medlet af 1700-talet anskaffat examinerade förlossningsbiträden.

B. R. Hast i Vasa uppgifver i sin berättelse rörande sina ämbetsförrättningar [2]) 1757 att „Jakobstad, Ny och Gamla Carleby äro de enda städer, hvilka hafva examinerade barnmorskor, de andra äro äfven vid vite pålagda at anskaffa skickeliga personer".

Björnlund [3]) i Björneborg skrifver i sin berättelse för 1764: „Jag har nyligen gjort en och annan församling föreställning om Sockenbarnmorskors anskaffande, hvilka kunde på Församlingens kostnad hit till Staden (Björneborg) sändas och få undervisning i det nödvändigaste för intet, hvilket torde hända blir wedertaget och kommer efterhand i bruk".

I de till Collegium med. insända berättelser af provinsialläkarne, hvilka inlämnades till Rikets Ständer 1769 [4]), upplyser J. G. Beyersten i Borgå i berättelsen om med. verkets tillstånd i Nyland, afs. den 15 mars 1769, att i Helsingfors finnas 2 approberade barnmorskor för stadens räkning, hvilka ock betjena landet där omkring.

B. R. Hast i berättelsen om med. verkets i Österbotten tillstånd från 1765 t. o. m. 1768 omnämner, att examinerade barnmorskor finnas i alla städer utom i Brahestad och Cajana. I berättelsen om med. verkets tillstånd i Tavastehus län säger Zandt i Tavastehus: „Här i länet finnes ingen examinerad barnmorska och ej heller har någon af dem anlitat mig om råd och biträde, som här finnas, hvilket oftast tillförene skedt, där jag förut varit. Fruntimren både af bättre och sämre stånd äro starka til naturen och nögde med dem, så länge alt går af sig sjelf, men så snart det går från den naturliga fostrets ställning, måste en sådan våndande qvinna oaktadt sin starka natur, efter onaturligt marterande, oftast jemte fostret gå förlorade. Sådana exempel förefalla dageligen, men väcka ej någon omhugsan. De Herrskapen åter, som ej äro Landets egne, och ej vela låta en så vigtig sak ankomma på et vågspel, hämta barnmorskan med stor kostnad ifrån Helsingfors, på hela 12 milen. Men det låter ej gjöra sig för många, står ej alltid tillreds om man än hade råd at betala aldrig så mycket. Här gifves Soknar så vidlöftiga och stora, att de allena kunna löna en examinerad barnmorska, om allenast Herrskaperna kunde förena sig uti en så angelägen sak".

---

[1]) Hjelt l. c. II, s. 534, 535, 536.

[2]) Provincial doctorernas till Kgl. Collegium med. inlemnad berättelse rörande deras ämbets förrättningar dessa senare åren. Stockholm 1761.

[3]) Berättelse inlemnad till Kgl. Collegium med. rörande medicinalverkets tilstånd i Riket. Stockholm 1765.

[4]) Berättelse till Riksens Ständer rörande medicinalverkets tillstånd i riket ingifna vid riksdagen 1769 af Kgl. Collegio medico hvarjemte äro bifogade samtliga provincial medicorum till Coll. insända berättelser. Stockholm 1769 s. 132, 298.

I sin ämbetsberättelse för 1767 skrifver Björnlund: „Beklagligt är att inga Sokne Barnmorskor, ehuru jag så ofta derom gjort framställning, ännu uti Socknarna blifvit antagna, utan betjenar den ena den andra så godt den förstår och hvilket vid naturliga och lätta förlossningar låter sig verkställas; men då någon præter naturalis förekommer, vet man ej huru tillgå, att barnet och modren eller bägge då måtte sätta lifvet till. Jag har tillbudit Församlingar att undervisa skickeliga ämnen, som hit till staden försändas, för intet uti samma konst och handalag, men ännu har ingen från Församlingarna till den ändan blifvit hitsänd; dock vill jag väl framdeles hoppas värkställighet häraf“.

På en 1767 företagen resa i fem socknar af länet framhöll Björnlund nyttan af socknebarnmorskors antagande. Han åtog sig att för intet undervisa dem, allenast församlingarna ville underhålla dem i Björneborgs stad en tid till undervisningens inhemtande.

I ämbets berättelsen för 1768 nämner Björnlund att blott en barnmorska var i Björneborgs stad bosatt.

I ämbetsberättelsen till Coll. med. för 1771 upprepar Zandt i Tavastehus: „Oaktadt olyckeliga händelser dageligen tima med barnaföderskor kan sådant föga undvikas. Den som råd hafver betjenar sig af Björneborgs stads barnmorska, som lemnar henne dertill hjelp. Men barnmorskan i Helsingfors är deremot att förhjelpa qvinnor denna frihet af dess Magistrat förmenad och betagen. Till bägge orter räknas 12—16 mil alt eftersom man bor til“.

Den 18 maj 1776 skrifver Dahlgren från S:t Michel till Coll. med.: „Barnmorskor finnas inga, utan folket hjelper sig sjelfva, men i Leppävirta äro qvinnorna utsatta för svåra barnsängar utan tvifvel af deras jämna, hårda arbete och grofva diæt æn på andra orterna, hvaraf en Rigideté i deras skiörbjuggiga kroppar inkomma. Nog är i S:t Michel tilgång på fattiga enkor, som skulle kunna blifva goda barnmorskor, men på hvems kostnad skulle de i Stockholm få lära konsten?“

Enligt berättelse till Coll. med. af C. H. Vänman om tillståndet i Nyland 1776 funnos där (i Helsingfors antagligen) 2 examinerade barnmorskor. Den 7 okt. 1776 skrifver Ekmark från Lovisa:

„För Kongl. Collegii medici höggunstiga försorg och åtgärd till afhjelpande af den här i Länet varande betydliga brist på Barnmorskor får här med äran aflägga allerödmjukaste tacksägelse. Den enda gamla och sjukliga här i Lovisa var är nu ock död, så at nu fins i hela Länet icke en enda. I samråd med Magistraten är jag nu sysselsatt att anskaffa hit från Helsingfors en examinerad och skicklig barnmorska, men vet ej ännu om det lyckas.

Carger, Uleåborg, skrifver, att Anna Selman hade utan lön såsom examinerad barnmorska tjenat i Uleåborg i 15 år, var nu trött och sjuklig, och var den enda barnmorska i länet. „Den af mig inöfvade hustrun Killiander har jag bjudit till att förmå resa till Stockholm, hvartil jag tror hon känner sig benägen“.

1780 funnos i Björneborgs län 3 examinerade barnmorskor, Maria Pahlman och hustru Sandelin i Björneborgs stad och hustru Henriksdotter i Ulfsby (Björnlunds ämbetsberättelse för 1780).

I provinsialläkaren Ekmarks ämbetsberättelse af den 1 mars 1780 från Lovisa skrifves: „På skickeliga Barnamoderskor är här nu brist, så vida i detta vidsträckta och nära 30 mil långa Län icke finnes mer än en i hvardera af de 2 härvarande städer, Lovisa och Borgå. Om Härads- eller Sockne-Barnamoderskors antagande har väl varit fråga och folket vid Tingställen blifvit hörda, men ännu är det icke längre kommet".

J. Haartmans bemödande i medlet af 1700-talet att till Åbo skaffa en barnmorska tyckes icke då hafva burit frukt, utan först den 11 juni 1771 antog Coll. med. för Åbo stad en barnmorska, åt hvilken borgerskapet lofvat betala 100 dal. smt. År 1777 funnos i Åbo tre barnmorskor: Renaud, Fremling och Tammelin, „af hvilka ståndspersonerna betjena sig, men allmogen merendels af hvarandra" [1]). Angående hithörande förhållanden skrifver Bergman i sin berättelse till Coll. med. för år 1777: „Vid svåra fall, som Gudi lof äro sälsynta, söka de bildade ock hjelp från staden. En otidig badstugång, mindre tjenlig spis och oömt förhållande efter förlossningen döda flere än en svår förlossning. Tiden skall visa huru allmogen kan förmås att skaffa sig några förfarna och examinerade soknebarnmorskor. Der herrskap på landet finnes kan en sådan hafva förtjenst och syssla, men i annat fall ringa, åtminstone i början".

På 1780-talet funnos i Åbo 4 examinerade barnmorskor, af hvilka den äldsta erhöll en aflöning af 16 rdr 32 sk., som efter hennes afgång skulle delas mellan två [2]).

1777 meddelade Carger i Uleåborg Coll. med. att „han anmält hos rådhusrätten i anledning af Collegii bref om nödvändigheten att föranstalta det barnmorskor enl. § 14 i Kgl. Instructionen varde anskaffade". Genom allmän publication sökte han hindra alla obehöriga personer, som med barnförlossningskonst sig befatta. Han gjorde ock anmälan därom hos landshöfdinge-ämbetet samt hos magistraterna i Brahestad och Kajana.

I ämbetsberättelse till Coll. med. af 14 Febr. 1780 skrifver Bergman i Åbo:

„De uti Stockholm undervista och examinerade Jordgummor ifrån Åbo län hafva hos mig upvist sina constitutorialer. De vinna väl efterhand allmogens förtroende. Jordgumman i Nådendahl har anklagat en examinerad. Jag har afrådt henne från detta upptåg, som, ehuru billigt, likväl förorsakar missnöje och mindre benägenhet för denna nyttiga inrättning, hos andra nästgränsande sockneboar, hvilka ej ännu kunnat förmås att utvälja och kosta på dylika ämnens afsändande till Sverige. Efter min oförgripelige tanke borde allmogen på landet ej

[1]) Hjelt l. c. II, s. 538.
[2]) Hjelt l. c. II, s. 538.

straxt påläggas vid vite, at endast betjena sig af examinerade Barnmorskor, såvida flere Casus infalla uppå landet, på en och samma tid uti aflägsna byar, til hvilka alla en examinerad ej kan komma. En annan sak är i sådana städer, hvarest flere examinerade äro at tilgå".

Ekmark[1]) i Lovisa projekterade 1787 att i värklig brist på barnmorskor alla härvidlag på 3 à 4 mil belägna Sätesgårdars innehafvare skola åtaga sig att för närvarande och tillkommande tid såsom en beständig afgift af egendomen årligen till en barnmorskas aflöning betala så mycket, at en examinerad och edsvuren kan blifva antagen och lönad.

Barnmorskereglementet af den 14 okt. 1777 påbjöd, att i hvarje församling en barnmorska borde finnas antagen. I afseende å Finland kunde detta påbud icke följas äfven af orsak, att finska talande barnmorskor icke funnos att tillgå, hvarför ock domkapitlet i Borgå medelst cirkulärbref af den 6 maj 1778 uppmanade presterskapet i stiftet att söka förmå allmogen att till Stockholm afsända lämpliga personer för att inhemta undervisning i förlossningskonsten. Sedan ansvaret för begagnandet af icke edsvuren barnmorska blifvit upphäfdt, förnyade domkapitlet den 13 maj 1881 uppmaningen till församlingarne att antaga och aflöna af provinsialläkaren eller edsvurna barnmorskor inöfvade jordegummor[2]).

Den 26 mars 1800 anmäler Joh. Fredr. Glasberg i Kuopio, att ingen barnmorska finnes i länet utom Madame Maria Chr. Finnberg, men blott i Libelitz och Tohmajärvi socknar. „Det är väl sant at en som heter Madame Nordfors vistas här, men jag har beklagligtvis funnit at hon engång icke kunde uträtta hvad hon bordt och sedan har jag erfarit at hon ännu ei prästerat Barnmorskeexamen. Jag anhåller således ödmjukast at Höglofliga Kongl. Collegium medicum ville antaga Madame Maria Chr. Finnberg, som är examinerad och ganska skickelig til Barnmorska uti hela detta Län, ty i annat fall är jag verkeligen uti största trångmål.

I den berättelse, som Finska Hushållningssällskapet afgaf till Kgl. M:t angående ympningen mot smittkoppor 1804 anföras, att jordgumman A. M. Sundberg vaccinerat 60 barn i Vasa och 1802 i Kuortane ympat 111 barn med vanliga smittkoppor. Sveaborgs barnmorska, styckjunkarehustrun Vestberg, hade vaccinerat „14 ståndspersoner och 31 sämre mans barn" [3]).

Det var naturligt, att de svenska barnmorskorna ogärna flyttade öfver till Finland. Utom att obekantskapen med det finska språket utgjorde ett hinder, var den erbjudna ersättningen icke lockande. Så bjöd magistraten i Helsingfors 100 dal. smt. om året och 200 dal. kmt. till respengar åt en barnmorska från Stockholm och erhöll äfven en sådan 1758. Borgå erbjöd blott 60 dal. smt.

---

[1]) Veckoskrift för Läkare och Naturforskare IX, s. 230.
[2]) Hjelt, l. c. II, s. 537.
[3]) Björksten. Vaccinationens historia i Finland I. H:fors 1902 sid. 161 o. 167.

Coll. med. fordrade dessutom hjälp till städsel och respenningar. Ekenäs magistrat erbjöd 1778 i årlig lön 16 rdr 32 sk. utom andra förmåner. Magistraten i Uleåborg begärde 1778 en i finska språket kunnig barnmorska och beviljade utom fri resa endast den samma summa i penningar. Till Sveaborg söktes 1777 en barnmorska mot fri bostad och årlig lön af 28 rdr. sp. utom hvad hon i enskild praktik kunde förtjäna.

De erbjudna lönebidragen från en del socknar voro så ringa, att Coll. med. betviflade, huruvida lämpliga personer kunde på sådana vilkor erhållas. Äfven respenningarna gjorde svårighet. Medan Ingå socken erbjöd sin barnmorska 4 rdr till respenningar, vägrade Pojo socken att betala sådana. Esbo socken måste 1780 med vite åläggas att utbetala den barnmorskan utlofvade reskostnaden af 8 rdr 16 sk.[1]).

Marie församling invid Åbo hade hos Kgl. M:tet anhållit om antingen befrielse från någon barnmorskelärlings anskaffande eller ock tillstånd att få denna framdeles utlärd i Åbo stad och slippa dennas öfversändande till Stockholm. Vid af församlingen hållen sockenstämma den 14 och 21 juni 1777 uppstäldes följande grunder för nämnda anhållan: 1:o „at en enda barnmorska i Mariæ Församling icke skulle vara tillräcklig och flere ej kunde hafva sin utkomst; 2:o at församlingen ej hade tilgång på någon svensk, än mindre skrifkunnig och til dessa prof hågad lärling; 3:o at i Åbo stad, som ligger så godt som i Mariæ församling, icke felas tilgång på skickeliga medici, chirurger och barnmorskor, som ej allenast kunna vid svåra förlossningar biträda, utan ock undervisa och tilöfva barnmorskelärlingen med mindre kostnad för församlingen; 4:o at i socknen finnes sådana hustrur, som genom inhemtad, nödigaste kunskap af Åbo stads edsvurna barnmorskor vid förefallande tilfälle så kunnat betjena Barnaföderskor i socknen at på 21 år ej en enda med döden oförlöst afgått“.

Prof. Kraak, hvars yttrande inhemtades, tillstyrkte afslag å denna anhållan och Coll. med. resolverade „att församlingen borde åläggas att inom ett fixeradt antal år hafva åtminstone en i Stockholm examinerad och approberad barnmorska för sin egen räkning och sedan för framtiden i lika motto förfara; dock att en sådan lärling må obetaget vara att först i Åbo låta sig undervisas, på det elevtiden i Stockholm måtte förkortas och kostnaden minskas, så framt hon ditkommer med sådana insigter, som icke åter glömmas“ [2]).

Jag känner icke om någon särskild instruktion utfärdades för städernas barnmorskor i Finland. Ett förslag till dylik upp-

---

[1]) Hjelt l. c. II, sid. 539, 540.

[2]) Collegii med. protokoll den 12 juli 1779. Jmf. äfven J. Kraak. Berättelse om Barnbördshuset i Stockholm. Veckoskrift för Läkare och Naturforskare II, 1781 s. 1.

gjordes likväl i Åbo på 1782-talet af d. v. stadsläkaren J. Pipping, hvilket framgår af följande „ödmjuka memorial“ [1]).

„Den Högtärade Magistraten har behagat för några år sedan til Jordegummor för denna stad antaga examinerade Barnmorskorna Autén och Hallman, med det til Dem gifna löfte at hvardera efter gamla Jordegumman Renaus död bekomma hälften af den lön, som af Stads Cassan bestås och hvilken af Renau såsom gammal Jordegumma i dess lifstid skulle upbäras; hvaremot barnmorskorna Autén och Hallman förbundo sig at ständigt vara boende i staden och betjäna Stadsens såväl förmögne som fattiga invånare vid de tilfällen som deras biträde skulle äskas. Alt sedan den tiden har och Barnmorskan Autén uppehållit sig här i staden och trogit upfylt det kall Henne ålegat. Men hvad Barnmorskan Hallman angår har Hon i senare tider måst varit vistande på landet, hvartil orsaken varit brist på arbete och förtjänst som är en följd af et förloradt förtroende. I anseende til dessa omständigheter tyckes mig Barnmorskan Hallman icke vara berättigad til hälften af den lön, som efter afledne Jordegumman Renau blifvit ledig och til hvilken Hon bordt göra sig förtjänt genom de skyldigheters fullgörande en Stads barnmorska tilkomme at iakttaga.

I anledning häraf får jag altså den äran at hos den Högtärade Magistraten anmäla examinerade Barnmorskan Vetterblad at uti nämnda Hallmans ställe blifva antagen til Stads jordegumma med åtnjutande af halfva lönen, som til detta ändamål bestås. Denna ynnest tyckes Hon och hafva rättighet at vinna såvida Hon äfven tvänne år varit vistande här i Staden och sin konst utöfvat såväl hos fattiga som förmögne, hvarvid jag ofta både vid naturliga och onaturliga förlossningar varit närvarande och altid funnit Henne kunnig i barnförlossningskonsten, försiktig i dess utöfning, anständig, öm och beskedlig mot dem, som Hon vårdat.

Barnmorskorna Autén och Vetterblad synas således framför andra förtjäna den Högtärade Magistratens ynnest och förtroende, hvartill jag dem i bästa motto recommenderar.

Som det altid är en god sak at, jämte de rättigheter och förmoner som enom med en syssla tilflyta äfven känna de skyldigheter man har at fullgöra, så önskade jag at uti de constitutoriales och protocolls utdrag, som den Högtärade Magistraten för desse Barnmorskor låter utfärda, få följande såsom til någon instruction för den tjänande inryckt, neml.

1:o) At noga hafva i minnet den Barnmorske Ed.

2:o) At ständigt vara vistande uti staden.

3:o) At, om de til någon sjuk på landet blifva kallade, först inhämta Stads physici tilstånd.

4:o) At betjäna Stadsens fattige för intet.

5:o) Vara ömma och beskedliga mot fattige och rike.

---

[1]) Koncept därtill har jag funnit i den Pippingsköldska brefsamlingen på Perno gård i Reso s:n.

6:o) Föra et anständigt sedigt och dygdigt lefverne, hvilket hvar och en rättskaffens Jordegumma tilkommer.

7:o) At, innan lönen upbäres, för magistraten upvisa stadsphysici betyg öfver deras förhållande, at de så länge de i akttaga sina skyldigheter böra vara försäkrade om sysslan och den dermed förknippade lönens åtnjutande.

Man umgicks i Finland jämförelsevis tidigt med planer på utgifvande af en lärobok för barnmorskor på finska språket.

I sin ämbetsberättelse till collegium med. för 1777 skrifver Bergman: „Jag håller på at jämte en i finskan väl kunnig prestman öfversätta den i år utkomna förbättrade Ziphra: de 3 sista capitlen återstå allenast. Det är ei lätt at på ett språk, som har inga namn på partierna och vissa termini tecknici göra saken begripelig. Det förtiente visserligen at få del af framlidne professor Elfvings manuskript, hvarom professor Bergius nämner i sitt tal: jag spår min öfversättning lika öde, neml. at blifva otrykt, ty näppeligen torde någon boktryckare vilja förlägga en bok, hvarpå i början ei kan blifva särdeles afsättning, främmande hafva svårt at vinna almogens förtroende och stöta sig ofta på almogens indifferenta hemseder och agera intet deras vederlike“.

Det har uppgifvits, att med. professor Elfving i Åbo till finskan öfversatt i manuskript von Horns bok „Siphra och Pua“, men dette arbete har spårlöst försvunnit. När lifmedicus N. Dalberg återkom från sin resa i Finland, dit han följde med Gustaf III, anmälde han i Coll. med. „den jemmer och klagan, som är i Finland öfver bristen på barnmorskor och nödig kunskap i detta stycke“. Han föreslog att Coll. med. skulle från trycket utgifva en tjänlig handbok i ämnet och hade prov. läkaren i Åbo, Bergman, lofvat att däraf lämna en öfversättning, „helst allmogen till ingen annan än dem, som förstå deras språk, skall kunna något förtroende fatta“. Coll. med. ansåg att den af assessor Ribben utarbetade nya upplagan af „Siphra och Pua“ vore därtill lämpligast och skulle Coll med. sända den till Bergman att öfversättas [1]).

Till bekämpande af den finska allmogens misstroende mot barnmorskor och spridande af upplysning i detta hänseende förordade landshöfdingen i Åbo F. U. von Rosen att Bergmans öfversättning af von Horns handbok blefve genom Collegii försorg utgifven och spridd i landsorterna. På förfrågan förklarade likväl Bergman i skrifvelse af den 21 maj 1778, att han icke kunde gå i förskott för tryckningen af nämnda arbete. Coll. med. uppdrog åt honom då att därjämte öfversätta och bifoga de af von Horn beskrifna „Händelser“, hvilka han fann vara mest lämpliga, och lofvade anskaffa medel till arbetets tryckning, hvilka äfven af Kgl. M:tet den 13 juli 1779 beviljades [2]). Handboken blef likväl icke tryckt.

---

1) Hjelt l. c. II, s. 537.
2) Hjelt l. c. II, s. 538.

I ämbetsberättelsen till Collegium med. af den 14 febr. 1780 skrifver näml. Bergman: „Min finska öfversättning af von Hoorns handbok är färdig, men som jag af säker hand förnummit, att Herr Professor Kraak arbetar på en törhända lämpligare, så håller jag för rådeligast att afvagta densamma; och åtager mig att besörja dennes öfversättning, på det finnarna må äga en och samma som framdeles nyttjas vid informationsverket i Stockholm". En dylik öfversättning blef emellertid icke gjord och först 1861 utkom en lärobok på finska språket för barnmorskor.

Barnmorskeväsendets organisation i det s. k. Gamla Finland, hvilket 1811 återförenades med det öfriga Finland, framgår af komiténs för organisationen af Viborgs län missivbok [1]).

„En af ledamöterna i medicinalförvaltningen har namnet accoucheur, utan att för biträdet vid förlossningar uppbära någon slags lön, hvarken af kronan, städerna eller landsorten. Men staten aflönade särskilda priviligierade och edsvurna barnmorskor, såsom i Viborg tvänne, af hvilka den äldre, madame Ade åtnjöt 120 och den yngre, madame D'Alavo 80 rubel; i Kexholm en, Petersson, med 80 rub.; i Ruotsensalmi eller Svensksund en, Vestergren, med 120 rub., i Fredrikshamn en, Schmidt, med 80 rub. och i hvarje af städerna Villmanstrand, Nyslott och Sordavala en med 80 rub. i lön. (Tjänsterna i de tre sistnämnda städerna voro 1812 obesatta).

Pastor Silianders enka hade särskildt blifvit priviligierad att såsom barnmorska nedsätta sig i Kexholms socken, kring hvilken trakt hon mot enskild vedergällning gick vederbörande tillhanda.

Enligt medicinaltaxan af 20 sept. 1789 var barnmorskan berättigad att för hvarje barnförlossning, som icke upptog mera än 9 dygns uppassning beräkna sig 5 rubel."

Något barnbördshus fanns icke i länet. Enligt benäget meddelande af d:r A. Ruth antogs 1777 af magistraten i Viborg en „Hebamme".

---

[1]) Committéens för organisationen af Wiborgs län missivbok för 1812 och 1813, pag. 783 (Finlands statsarkiv).

Fjärde Kapitlet.

Akademien i Åbo 1808—1828.

Förslag till förbättrande af den medicinska undervisningen vid akademien i Åbo. Projekt till inrättande af ett kliniskt institut. Lärarne vid den medicinska fakulteten i Åbo. Ord. profession i kirurgi och barnförlossningskonst. J. Pippingsköld, J. A. Törngren. Arbeten af obstetriskt och gynäkologiskt innehåll utgifna i Åbo.

I följd af 1808 och 1809 års krig lösrycktes Finland från dess 700-åriga förening med Sverige och gick en ny framtid till mötes, en framtid, som i det 19:de århundradets början tedde sig i flere afseenden ljusare och förhoppningsfullare än i seklets slut.

Då under pågående krig flere åtgärder vidtogos att befästa och utveckla de nya förhållanden, i hvilka Finland hade kommit, och då det icke af segraren sparades på ynnestbevis, utan dessa i rikt mått kommo vissa institutioner och personer till del, blef äfven akademien i Åbo i hög grad föremål för välvilja och omvårdnad.

Äfven den medicinska undervisningen drog nytta och fördel af det nya läget. Lärarnes antal i den medicinska fakulteten ökades och en förbättrad undervisning genom inrättande af en klinisk sjukvårdsinrättning och en accouchementsanstalt ifrågasattes till verkställande.

I nådig skrifvelse från Alexander I till prokansler, biskop J. Tengström, af den 16 juli 1808 stadfästades Åbo akademis privilegier och förmåner samt anbefalldes dess medlemmar att inkomma med förslag om de tjänligaste medel till läroverkets utvidgande och fullkomnande.

I det i anledning däraf den 14 dec. 1809 af consistorium acad. afgifna underdåniga förslag till förbättrande och utvidgande af undervisningsanstalterna vid akademien, framhölls bl. a., att medicinska fakulteten måtte förses med tre professorer på ordinarie stat „en för praktiken och cliniken, en för chirurgien och accouchementsvetenskapen samt en för anatomien och physiologien“, samt med tvänne adjunkter utom de två tillförene förordnade ordinarie adjunkterna, så att en adjunktur skulle åtfölja hvarje profession, oberäknad botanices demonstrators beställnin-

gen, hvilken det var ålagdt att biträda oeconomie professorn i botaniska trädgårdens vård och med handledning i botaniska vetenskapen samt att hålla föreläsningar i materia medica och diætetiken.

Tillika hemstälde consistorium om nödvändigheten att äga „ett Cliniskt Institut eller Lazarett, ej mindre för hvarjehanda invärtes sjukdomar och chirurgiska operationer än för vården af barnaföderskor“ med 30 sjuksängar under medicinæ practicæ och chirurgiæ och artis obstetriciæ professorns vård [1]).

I de nya statuterna för akademien, utfärdade den 22 febr. 1811, bestämdes, att medicinska fakulteten skulle omfatta 3 ord. professurer i de ofvannämnda disciplinerna samt 4 adjunkter. Antalet lärare på ord. stat var sålunda 7.

I anledning af en af akademiens kansler, grefve G. M. Armfelt, till consistorium aflåten skrifvelse af den 1 nov. 1813 infordrades medicinska fakultetens förslag till inrättande af ett kliniskt institut. Fakulteten afgaf den 30 april 1814 ett yttrande [2]), däri det föreslog ett sjukhus af sten för 30 sjuka („12 med invärtes Krämpor behäftade, 3 af Veneriska åkommor ansatta, 12 af utvärtes sjukdomar besvärade och 3 barnaföderskor“) med årlig stat af 6,600 rubel s:r. Consistorium instämde den 14 juli 1814 i fakultetens utlåtande samt afsände förslaget jämte skrifvelse till kanslern.

Äfven det nyss inrättade collegium medicum, bestående af professorerna E. v. Haartman, Pippingsköld, Bonsdorff och J. Gadolin, hade i memorial af den 13 dec. 1813 [3]) till generalguvernören F. Steinheil påmint om inrättande af ett kliniskt institut och ett accouchementshus.

Emellertid lämnades på högsta ort i följd af en framställning från regeringskonseljen frågan om uppförande af det kliniska institutet t. v. beroende, såsom framgår af Kejs. brefvet af den 14 maj 1816 till coll. med. angående inrättande af ett accouchementshus i Åbo. (Se därom längre fram i femte kapitlet).

Frågan om inrättande af ett kliniskt institut återupptogs 1820. Den 30 aug. s. å. föredrogs i consistorium acad. [4]) en af med. fakulteten inlämnad skrift, med förslag till upprättande af en för läkekonstens praktiska lärande vid universitetet nödvändig klinisk inrättning. I följd af meningsolikhet inom consistorium om platsen för den projekterade byggnaden afgick först den 1 mars 1822 hemställan till kanslern. Den 18 april 1824 biföll H. K. M:t till inrättande af ett kliniskt institut med 30 sjuksängar vid Slottsgatan i Åbo och årsstat fastställdes till 4,403 rubel 25 kopek s:r. Sedan arkitekten K. L. Engel uppgjort ritningar och kost-

---

[1]) Åbo Academis registratur för år 1809, 14 dec.
[2]) Consistorii acad. protokoll för år 1814, 14 juli § 12.
[3]) Finlands statsarkiv. Generalguvernörens bref 1814 N:o $^{10}/_{2}$.
[4]) Consistorii acad. renskrifna protokoll för år 1820, 30 aug. § 7.

nadsförslag, beslöt consistorium den 25 febr. 1825 uppförande af byggnaden, hvilken väl blef färdig, men icke kom till användning, då närmast i följd af branden i Åbo den 4 sept. 1827, hvilken likväl icke förstörde det kliniska institutets byggnad, akademien flyttades till Helsingfors [1]).

Under och den närmaste tiden efter kriget 1808 och 1809 föreläste fortfarande med. fakultetens trenne professorer G. E. Haartman, G. Bonsdorff och J. Pipping, medan J. A. Törngren var prosektor. Botanices demonstratorstjänsten var vakant efter F. W. Radloff (1806—1809).

Efter de nya statuterna af d. 22 febr. 1811 voro ord. professorer i med. fakulteten fortfarande v. Haartman och G. Bonsdorff. Ord. professor i kirurgi och barnförlossningskonst blef den 7 april 1812 Pippingsköld, sedan han till tjänstens erhållande utan afbidande af andra sökande, utan särskildt specimen och utöfver förslag blifvit af consistorium anmäld. Till adjunkt i klinisk medicin utnämndes den 10 febr. 1813 Jacob Sundius, hvilken från hösten 1813 skötte v. Haartmans lärarebefattning, då denne af andra offentliga värf var hindrad att göra det. Till adjunkt i kirurgi och obstetrik utnämndes den 2 dec. 1813 N. A. Ursin. Anatomie prosektor var fortfarande Törngren. Botanices demonstrator blef 1810 C. R. Sahlberg till 1813, då han blef adjunkt i naturalhistoria och efterträddes af L. J. Prytz (till 1820).

Emellertid var v. Haartman mera blott till namnet professor. Statsmannens värf ryckte honom från vetenskapsmannens. Dock var hans inflytelserika ställning inom den högsta administrationen den medicinska fakulteten till nytta och hans död 1815 beröfvade densamma ett verksamt bistånd. Genom Pippingskölds tidigare samma år inträffade död förlorade universitetet och med. fakulteten en annan medlem, hvilken som skicklig läkare och lärare, som intresserad kommunalman och administrator förvärfvat sig ett framstående rum i den finska medicinens historia.

Af triumviratet v. Haartman, Pippingsköld och Bonsdorff återstod således den sistnämnde, hvilken skötte professionen i anatomi och fysiologi till den 17 mars 1820, då han erhöll befrielse från sina akademiska göromål. Den 25 maj 1823 erhöll han afsked som emeritus, men tjänstgjorde dock fortfarande som preses i coll. med., hvartill han den 2 aug. 1815 hade utsetts. Hans efter-

---

1) Om det cliniska institutets historia i Åbo se närmare G. Heinricius: Det Cliniska Institutets Historia i Finska Läkaresällskapets Handlingar 1901 N:o 6 sid. 653 o. f.

Det kliniska institutets byggnad användes sedermera till olika ändamål; i början var det upplåtet för den i Åbo stationerade ryska militärens räkning och fick då namnet „stenkasernen“. Enligt H. K. M:tets bref af den 21 april 1857 blef byggnaden öfverlämnad till landets civila styrelse för att begagnas till lokal för länesjukhuset i Åbo; den nedra våningen användes till sjukhus både för staden och landsbygden, den öfra var kurhus.

Numera är byggnaden packhus och tullkammare.

trädare i professorsämbetet blef Ursin den 8 febr. 1825. Under sin senare lefnadsbana utöfvade Bonsdorff en mångsidig och kraft-

J. Törngren

full verksamhet i flere ekonomiska och allmänt nyttiga värf. Han dog i Åbo 22 nov, 1831.

Pippingskölds efterträdare som professor i kirurgi och barnförlossningskonst blef Johan Agapetus Törngren [1]). Son till föraren

[1]) Bilden af Törngren är gjord efter en universitetet i Helsingfors tillhörig, af Lindh målad tafla.

vid Nylands infanteriregemente J. J. Törngren föddes Törngren i Borgå den 18 aug. 1772. Kompanifältskär vid Tavastehus regemente tjänstgjorde han som fältskär och underläkare vid fältlasaretten under kriget 1789 o. 1790. Kompanifältskär vid Åbo läns regemente 1796 o. 1797. Student i Åbo den 26 febr. 1796, innehade han bataljonsfältskärs tjänsten vid Björneborgs regemente 1798—1805, blef med. kand. 1799, studerade vid serafimerlasarettet i Stockholm 1799—1800, bestridde under aug. och sept. 1800 acc. adjunkt tjänsten vid allmänna barnbördsinrättningen därstädes, blef med. licentiat i Åbo 1800, stadsfältskär i Åbo s. å., medicine adjunkt och anatomie prosektor i Åbo 1802, med. doktor s. å. Publik vaccinatör hos Finska hushållningssällskapet 1804—1813. Regementsläkare vid Nylands dragoner med bibehållande af sin befattning vid akademien 1805, hvarför han vid 1808 års krig kvarstannade i Åbo. Stadsläkare i Åbo efter Pipping 1811, förordnades att sköta de kirurgiska fallen på lasarettet 1812, skötte professionen i medicin, då Haartman 1811 för sjuklighet hade tjänstledighet och 1812 vårterminen i egenskap af ledamot af regeringskonseljen ej var i tillfälle att hålla sina föreläsningar.

Till erhållande af professionen i kirurgi och barnförlossningskonst rekommenderades Törngren den 13 sept. 1815 af consistorium „med afseende å hans kända och ådagalaggda skicklighet ej mindre i den academiska lärostolen än såsom särdeles lycklig och allmänt crediterad både läkare, chirurg och accoucheur“. Till professor i nämnda discipliner utnämndes Törngren den 11 maj 1816.

Under en lång följd af år utöfvade Törngren i Åbo en vidsträckt läkarepraktik samt lade genom denna och senare genom lyckliga affärsföretag grunden till en för dåvarande förhållanden stor förmögenhet. Han upphöjdes i adligt stånd 1826.

Som professor föreläste Törngren hufvudsakligen kirurgi. Enl. prael. katalogen gaf han 1816 en kurs i kirurgi, föreläste 1817 om hernier och gaf samma år därjemte undervisning i lasarettet i Åbo. 1818 om hösten föreläste han om sår, 1819 och 1820 om kirurgins principer, 1821 om ögonsjukdomar, 1823 och 1824 om kirurgiska sjukdomar, 1825 om hernier, 1826 om ögonsjukdomar, 1828 kirurgi. Blott våren 1818 och 1822 föredrog han obstetrikens elementer.

Törngren utöfvade en jämförelsevis mindre vetenskaplig verksamhet; hans håg tyckes hafva legat mera åt den praktiska läkekonstens, särskildt kirurgins, utöfning [1]).

Bland de under Törngrens presidium utgifna disputationerna äro två af obstetriskt-gynäkologiskt innehåll, näml. C. D. v. Haart-

---

[1]) Den 25 Nov. 1820 hemställde han i consistorium om inköp af kirurgiska instrumenter, „hvilkas brukbarhet och värde nyare försök och sednaste tiders erfarenhet tillräckligen bestyrkt“, till förökande af samlingen af kirurgiska instrumenter, från Stockholm för 200 rub. s:r. Cons. biföll.

mans: Observationes circa partum præmaturum obstetricia manu parandum, Åbo d. 15 mars 1817 och A. W. Wallenius: Duos atresiæ vaginæ uteri membranaceæ casus sistens, Helsingfors den 7 juni 1832 (2 fall af retentio mensium hos unga flickor i följd af atresia hymenalis: incision, hälsa). De öfriga behandla kirurgiska fall och vaccinationen, för hvilken Törngren hyste ett varmt intresse, hvarom vittnar ock hans inträdesföreläsning vid professionens tillträdande om Jenners välgörande upptäckt att vaccinera samt dess stora nytta och framsteg isynnerhet i Finland. Mig veterligen finnas icke några anteckningar efter Törngrens föreläsningar eller af honom efterlämnade manuskript i medicinska ämnen.

I Finska läkaresällskapets arkiv finnes ett ex. „Tillägg till Nordblads „Sundhets Lärobok för menige män“ af archiater Törngren“ afskrifvet af E. Lönnrot. De ställen däri, hvilka beröra obstetrik och gynäkologi äro följande:

P. 19. . . . . derunder liggande. „under hafvande tillståndet præpareras bröstvårtorna beqvämast för sina ändamål derigenom att de ofta bestrykas med spott och derjemte uttänjas med fingrarna. Till bröstens formerande bidrager, att de täckas, men icke sammanpressas af kläder och att qvinnan syslosätter sig med arbete, hvartill armarnas rörelse mest erfordras.

P. 20. . . . . till sänghjelpare. „Chinesiske läkare råda föderskor att sofva och skratta så mycket ske kan, hvilket icke skadar“.

P. 23. . . . . och vatten. „Till blodstörtningars hämmande recommenderas tryckning med händerna öfver isbenet, eller en sandpåse, bestänkt med kallt vatten, och laggd öfver underlifvet. Påsen bör väga 15 à 20 ℔. I svårare fall gifves en thesked sönderstött kanel med vin eller litet bränvin hvar tredje timme, och i födslodelarna införas ihoprullade linnelappar doppade i ättika“.

. . . . kunna anskaffas. „Stillande eller lenande lavemanger och underlifvets gnidning med oljor, ister eller skiradt smör gagna fortare och säkrare än laxermedel, som i vissa fall kunna skada föderskan“.

P. 25. . . . . ljumma påläggas. „En lagom varm deg, tillredd af såpa och råg- eller kornmjöl och lagd öfver bröstet, genast i början af sjukdomen, fördelar fortast mjölkstockningen. För samma ändamål recommenderas en salva af osaltadt smör och sönderhackade millefoliiblommor sammanblandade. . . Sår efter bulnade och öppnade spenbölder täckas med linnelapp, bestruken med grädde eller osaltadt smör 3 ggr om dagen, hvarvid bröstet tvättas med varmt tvålvatten“.

P. 26. . . . . stundom hjelpa. „Sårnader å bröstvårtorna förekommas och botas säkrast, om amman endast ordentligen gifver bröstet hvar 4:de timme, och icke oftare, samt derefter tvättar vårtan med kylslaget vatten och bränvin. Är vårtan sår, täckes den med en lapp af slitet linne bestruken med söt grädde“.

Till v. Haartmans efterträdare som professor i medicin blef den 31 mars 1817 svensken Israel Hwasser, hvilken hade ansökt och i Åbo specimineradt för tjänsten, utnämnd.

Till adjunkt i kirurgi och barnförlossningskonst blef den 2 dec. 1813 utnämnd Nils Abraham Ursin.[1]) Han föreläste 1814 och 1815 allmän kirurgi, 1816 obstetrikens principer, 1817 om luxationer och frakturer. Af hans skrifter äro inga af obstetriskt innehåll. Dock synes Ursin hafva utöfvat en icke obetydande obstetrisk praxis, ty i sin ansökan till lärareplatsen vid accouchementsinrättningen i Åbo 1816 uppgaf Ursin sig sedan 1812 hafva prakticerat i Åbo, och hafva dels i staden, dels på landet biträdt barnföderskor och därvid förrättat 27 instrumentalförlossningar.

År 1818 uppträdde för första gången inom universitetslärarnes krets den man, som med rätta bör anses som Finlands förste särskildt vetenskapligt bildade ackuschör och gynäkolog och hvilken i flere afseenden intager en af de främsta platserna i landets medicinalhistoria, näml. Carl Daniel von Haartman, son till Erik Gabriel von Haartman.

Nils Abraham Ursin.

Den 10 juni 1818 anhöllo hos consistorium d. v. stads- och lasarettsläkaren i Åbo C. D. v. Haartman och med. lic. M. Kalm[2]) om förslags erhållande till den efter Ursin lediga adjunturen i kirurgi och obstetrik. Törngren intygade, att v. Haartman sedan hemkomsten från utlandet varit i lasarettet vid viktigare tillfällen ständigt närvarande, och att han ofta under Törngrens inseende förrättat flere operationer, hvarigenom han röjt en färdig och redan öfvad hand. Med. fakulteten förklarade bägge kompetenta, men ansåg v. Haartman hafva mera meriter, samt

---

[1]) Ursin föddes i Iittis 1785, blef student 1805, med. kand 1811, tjänstgjorde i Stockholm vid Serafimerlasarettet och allm. barnbördshuset (under J. Alm) sommaren 1811. Med. licentiat 1812. Adjunkt i kirurgi och barnförlossningskonst 1813, adjunkt i anatomi 1818, hvilken befattntng sedan 1816 varit ledig efter Törngren. Allmän vaccinatör 1813—1824. Professor i anatomi och fysiologi 1825. Adlad 1845 med namnet af Ursin. Afsked ss. emeritus 1646. Död 1851. (Afbildningen är gjord efter en af Lindh på 1840-talet målad tafla, nu tillhörig Finska läkaresällskapet.

[2]) Mathias Kalm föddes i Jomala på Åland 1793, blef med. licentiat 1817, med. doctor s. å. Tjänstgjorde sommaren 1816 och 1817 vid Serafimerlasarettet och barnbördshuset i Stockholm. Docent i kirurgi 1818. Medicine adjunkt och botanices demonstrator 1822. Förestod under en del af vårterminen 1826 kirurgieprofessorns föreläsningar och examensskyldighet. Adjunkt i kirurgi och barnförlossningskonst 1828. Professor i teoretisk och praktisk medicin 1831. Död 1833.

uppförde honom på första förslagsrummet. Då v. Haartman den 1 aug. 1818 blef utnämnd till adjunkt, rekommenderade fakulteten den 19 sept. 1818 Kalm till vinnande af venia docendi i kirurgi. Consistorium biföll därtill och anmälde därom hos kansler. Till docent i kirurgi blef Kalm utnämnd den 25 nov. 1818.

v. Haartman föreläste 1818 i kirurgi och obstetrik, 1819 om kirurgiska operationer, 1820—1824 efter åhörarnes önskan. Han blef 1819 t. f. och 1825 ord. lärare och föreståndare vid accouchementsinrättningen i Åbo. Redan i Åbo var v. Haartman den af akademiens lärare, som utöfvade den största verksamheten som ackuschör och gynäkolog. Hans lefnadslopp och betydelse för obstetriken och gynäkologin i Finland skall af mig längre fram beskrifvas.

Af adjunkten i klinisk medicin, J. Sundius, finnes en disputation af obstetriskt intresse: De artificio, quo in nutriendo fetu humano utitur natura. Resp. J. P. Granberg, Åbo 4 april 1812, däri äggets anatomi och fostrets fysiologi behandlas.

Likaså är af obstetriskt intresse den beskrifning af sammanvuxna tvillingar, adjunkten i naturalhistoria, L. J. Prytz, lämnar i disputationen: De monstro humano bicipite et bicorpore truncis ad anteriora coalitis artubusque duplicatis. Resp. C. Tengström. Åbo 27 nov. 1816.

T. f. landshöfdingen i Viborgs län underrättade i början af 1815 coll. med., att bondehustrun Helena Koski från Lahnajärvi by i Säkkijärvi socken den 24 dec. 1814 hade framfödt då lefvande tvillingar, hvilka voro sammanvuxna med buken. Collegium med. förordnade prov. läkaren i Lovisa distrikt J. Edgren att taga närmare reda på fallet. Ur dennes berättelse framgick bl. a., att Helena Koski var 37 år och moder till 3 lefvande barn och att tvillingarna, hvilka i dopet erhöllo namnen Anna och Eva, hade kort tid efter födelsen dött. Liken sändes genom coll. med. till anat. prosektorn Prytz, som närmare beskref de anatomiska förhållandena. Barnen voro sammanvuxna med thorax' nedra och abdomens öfra del. I den nedra vinkeln var nafveln med rest af en nafvelsträng.

Femte Kapitlet.

Accouchementsinrättningen i Åbo 1816—1833; dess inrättande och verksamhet.

I consistorii acad. den 14 dec. 1809 afgifna förslag till förbättrande och utvidgande af undervisningsanstalterna vid akademien i Åbo framhölls bl. a. nödvändigheten af inrättande af ett kliniskt institut äfven för vården af barnaföderskor, „så mycket mera som de i Stockholm befintliga läroanstalter för utbildandet af med. doktorer, chirurger och barnmorskor, hvilka tillförene blifvit äfven af elever från Finland sökte och begagnade, icke mer voro lika lätt och med samma framgång tillgängliga“.

I medicinska fakultetens, i anledning af kanslers, grefve G. M. Armfelts till consistorium aflåtna skrifvelse af den 1 nov. 1813 afgifna yttrande den 30 april 1814 föreslogs, att det kliniska institutet för 30 sjuka skulle innefatta äfven plats för 3 barnaföderskor, ett större rum för barnsängskvinnor, en mindre kammare till förlossningsrum och ett rum för barnmorskan, hvilken föreslogs till erhållande af 100 rubel s:r i lön jämte en portion mat dagligen.

Consistorium instämde den 14 juli 1814 i fakultetens utlåtande och förslaget jämte skrifvelse afsändes till kansler.[1])

Collegium medicum, bestående af proff. Pippingsköld, C. N. Hellenius och J. Gadolin hade den 16 sept. 1813 till K. K. M:t insändt ett memorial angående bristen på examinerade barnmorskor i landet, särskildt i dess östra del, och frågat, huru kollegiet i detta afseende skulle förhålla sig innan det föreslagna kliniska institutet med accouchementsinrättning i Åbo kommer till verkställighet. Memorialet hade följande lydelse:

„Till Eder Kejserliga Majestäts Collegium med. hafva ifrån flere orter i Landet inkommit underrättelser om en tilltagande brist på behörigen underviste och examinerade Barnmorskor och sednast har Landshöfdingen m. m. Carl Stiernvall genom memorial af den 16 sist-

---

[1]) Cons. acad. protokoll för 1814, 14 juli, § 12.

lidne Augusti tillkännagifvit att sådana icke finnes i Kexholms, Sordavala och Nyslotts Härader af Wiborgs Län, samt att af denna orsak åtskilliga olyckor vid barnförlossningar derstädes inträffat i anseende hvartill Han jemväl begärt att nyssnämnde Härader måge genom Collegii åtgärder blifva med kunnige Barnmorskor försedde. Collegium kan således icke undgå att denna angelägenhet hos Eder Kejserliga Majestät underdånigst anmäla med lika underdånig förfrågan, huru Collegium sig deruti förhålla bör, intill dess det af Eder Kejserliga Majestät nådigst anbefallte Cliniska Institut med Accouchements Inrättning här i Åbo och dertill hörande Fantomer samt öfrig attirail kommer till verkställighet, och Collegium sålunda blir i tillfälle att besörja det hvar och en Landsort erhåller behöriga Barnmorskor, som dertill lämpeliga personer att undervisas hitsänder.[1])

I memorial af den 13 dec. 1813 till generalguvernören F. Steinheil yttrade coll. med., då bestående af proff. Haartman, Pippingsköld, G. Bonsdorff och J. Gadolin, bl. a., att kollegiet hade sig bekant, att ett förslag till upprättande af ett kliniskt institut och ett accouchementshus torde inom kort till H. K. M:ts bepröfvande blifva hemställdt.[2])

Coll. med. blef emellertid af regeringskonseljen d. 25 jan. 1814[3]) anbefalldt att inkomma med det förslag till inrättande af ett kliniskt institut med acc.hus, hvilket kollegiet enligt förut erhållen befallning ägde att afgifva. Regeringskonseljens utalande var följande:

„Kejs. Reg. Conseillen fann väl, det särskilda icke obetydliga olägenheter genom den anmärkta bristen på skickliga Barnmorskor vållades, ehuruväl densamma, hvad Wiborgs län angår, syntes hafva kunnat lätteligen afhjelpas om endast vederbörande begagnat de många goda tillfällen, det närbelägna S:t Petersburg erbjuder att i Accouchements Vetenskapen förvärfva nödiga insigter, på sätt sådant varit öfligt i det öfriga Finland, der innevånarene i de flesta Städerne sjelfva på egen bekostnad försett sig med skickelige Barnmorskor, de der i Stockholm inhemtat kännedom af sistberörda Vetenskap utan att statsverket till dessas undervisning eller aflönande något bidragit; dock vore för det närvarande någon utväg ej att vidtaga till afhjelpande af sagde brist, utan skulle Collegium Medicum endast erinras att skyndsammeligen insända det Projekt Collegium enligt förut erhållen befallning äger afgifva till ett Cliniskt Institut och dermed förenad Accouchementsinrättning; och ägde Collegium emellertid och intill dess erforderliga anstalter i detta afseende hunnit vidtagas tjenligen söka uppmuntra dem, som i ofvan nämde Vettenskap önska inhemta nödig kännedom, att begagna de utvägar, som dertill dels i S:t Petersburg dels i Stockholm eller andra Städer äro förhanden. Hvarom svar till Collegium expedieras borde.“

---

1) Ekon. dep. B.D. N:o 20/454 1813.
2) Gen. guvernörens B. D. N:o 10/2 1814.
3) Reg. Conseillens Oekon. dep:s protokoll den 25 jan. 1814, 5:o.

En dylik hemställan från coll. med. den 9 juni 1814 kom under ompröfning vid ekon. departementets af regeringskonseljens sammanträde den 4 okt. 1814, samt föranledde följande uttalande och beslut: [1])

11:e. Coll. Med. underd. Memor. af den 9 Juni innev. år, dessmedelst jemlikt ågången befallning, insändes förslag till inrättning af ett Cliniskt institut med Accouchements hus. — Som upplästes jemte ett af Chefen för Cancellie Expeditionen Werkelige Stats Rådet Baron Mannerheim i ämnet författadt betänkande, så lydande:

„Till bildande af skickelige Läkare, Chirurger och Barnmorskor i den praktiska delen af Wetenskapen, har Coll. Med. uppå Nådig befallning nu mera inkommit med förslag till Cliniskt Institut, förenadt med en accouchements inrättning. — Ehuru jag visserligen icke tilltror mig, att med vetenskaplig nogranhet, bedömma de för en dylik inrättning erforderliga behofver och utsträckning, synes mig densamma på sätt nu föreslagit är, i vissa delar nog tilltagen och kostsam, för ett land, af så liten folkmängd och så ringa penninge tillgångar som Finland. — Då ett Läne Lazarett för utvärtes siuke, förenadt med ett stående Veneriskt Curhus, redan inom Stadens område finnes, och med Statswerkets dryga kostnad underhålles, synes den praktiska undervisningen, hvilken för blifvande Läkare är nödvändig, likaså lätt, med någon tillökning af siuksängar för inwärtes siukdomar, kunna därstädes vinnas, som wid ett kostsamt, särskildt och med academien förenadt, så kallat Cliniskt institut. — Jag hemställer således för min underdåniga del till H. K. M:s Nådiga bepröfvande, om icke på Läne-Lazaretts tomten en ny flygelbyggnad af 6—8 rum kunde på Kronans bekostnad uppföras, hvaruti 8 sängar för Febricitanter och andre invärtes siukdomar inrättades, och borde desse tillökte siuka förplägas och underhållas efter enahanda grunder som för Lazarettet redan faststälde äro, samt hela Medicinal vården ställas under Coll. Medici allmänna och de 3:ne Medicinal Professorers enskilta tillsyn, samt blifvande Läkare, innan de till publike tjenster äga competence, åläggas att med bevis styrka, det de åtminstone ett halft år tid vid Lazarettet practiserat".

„Ännu angelägnare änn det Cliniska Institutet anser jag ett Accouchements hus. — Utan en sådan inrättning blir det väl omöijeligt, att i Finland hädanefter erhålla skickelige Barnmorskor. — Det är således ganska nödvändigt, att med första vidtaga anstalter till Barnmorskors undervisning och danande för ett yrke, hvarigenom mångfaldiga menniskors lif frälses. Huruvida likväl ett accouchements hus må kunna med Lazarettet förenas, vågar jag väl icke med säkerhet bedömma, men det synes mig som en sådan inrättning för många ordsakers skull fordras en särskild byggnad och service, oberäknadt den

---

[1]) Reg. Conseillens Ockon. dep:s protokoll den 4 okt. 1814, s. 1921 o. f. (Collegii med. hemställan om inrättande af ett cliniskt institut och acc:hus, uppfördt i Ekon. dep:s B. D. 1814 N:o $^{11}/_{312}$ finnes icke på Finlands statsarkiv).

fara, som torde kunna uppkomma genom smittosamma feber siukas vistande inom samma hus, som barnsängs qvinnor. — Jag tillstyrker således för min underdåniga del uppköp af någon lämplig gård i Staden till inrättande af ett sådant Accouchements hus.

Antalet af barnafödershor, som därstädes utan betalning kunde emottagas, torde fixeras till fyra och emot fastställd betalning ett lika stort antal. — En Läkares antagande för Inrättningen blir väl nödvändigt. Denne bör jemte lön erhålla rum i huset, samt under Collegi Medici allmänna inseende, hafva den speciellare tillsynen, och under terminerna hålla föreläsningar i Barnförlossningskonsten. — Såväl i hänseende till de siukas emottagande, som deras skötsel och hvad mera i såväl Medicinskt, som Oeconomist afseende erfordras, torde H. K. M., i händelse inrättningen Allernådigst bifalles, tillåta Coll. Med. att med project till lämpeligt Reglemente i underdånighet inkomma.

Förslag till stat för Accouchements huset:

1 Bokhållare 100: —, 1 Läkare 600: —, 1 Barnmorska 100: —, 1 Dräng 30: —, 1 Kokerska 25: —, 2 Sjukvagterskor à 15: — 30: —, 9 portioner dagligen à 25 kop. 821: 25, 30 famnar Ved 90: —, Medicamenter 200: —, Inventariers underhåll 30: —, Ljus 16: —, Stipendier för lärande Barnmorskor 200: —. Summa 2,242: 25 Rub. s.

Efter skedd öfverläggning (närvarande voro ledamöterna landshöfdingen, grefve De Geer, v. statsrådet, baron Mannerheim, öfverste Reuterskjöld och koll. rådet Ladau. Ledamöterne statsrådet v. Haartman, öfverste Schultén och ref. sekreteraren Stierwald hade kl. $^1/_2$ 11 lämnat sammanträdet för att i academiehuset afhöra ett latinskt fägnetal i anledning af den i Paris afslutade freden och intogo sina domsäten först efter frågans slutbehandling) blef Mannerheims betänkande till alla delar antaget och gilladt och skulle i anledning däraf hemställan till H. K. M:t expedieras, åtföljdt af collegii med. insända förslag i ämnet.

På högsta ort lämnades frågan om uppförande af det kliniska institutet t. v. beroende, men den 5 april 1816 [1]) afläts till generalguvernören F. Steinheil ett Kejs. reskript angående inrättande i Åbo stad af ett accouchementshus jämte den för denna inrättning faststälda stat. Reskriptet sändes till senaten den 3 maj, föredrogs där den 14 maj och samma dag utfärdades Kejs. brefvet till collegium med. ang. inrättande af ett accouchementshus.

„Sedan I under den 9 juni 1814 till Oss inkommit med underdånigt förslag till de i Finland, i afseende å skicklige Läkares, Chirurgers och Barnmorskors bildande, nödige inrättningar hafve vi i Nåder låtit Oss detta ärende föredragas. Och hvad anläggningen af ett kliniskt instiangår, så ehuru Wi insett den ofelbara nytta detsamma skulle medföra hafva Wi dock af förekommen anledning i Nåder velat med Wårt närmare utlåtande derom tills vidare låta anstå, men som deremot hos

---

[1]) Generalguvernörens bref 1816 N:o $^{180}/_{39}$.

Oss i Nådigt öfvervägande kommit, att Landet icke längre, utan betydlig afsaknad af Folkmängdens tilltagande, kunde umbära en Inrättning, hvars ändamål vore att tilldana kunnige och erfarne barnmorskor, så hafve Wi i Nåder för godt funnit förordna att ett accouchementshus hvarest fyra Barnaföderskor skola vårdas och underhållas utan betalning, samt lika många mot fastställd ersättning, bör med det första i denne Stad (Åbo) inrättas och att någon tjenlig gård för denna inrättning varder hyrd, så länge och intill dess Wi annorlunda förordna" etc.

Coll. med. vidtog nu med inrättande af acc:inrättningen samt insände den 27 juli 1816 till H. K. M:t nedanstående memorial: [1])

„Sedan Collegium medicum i anledning af Eders Kejserliga Majestäts Nådiga Reskript af den 14 sistlidne Maji angående en blifvande Accouchementsinrättning här i Staden öfverlagt om antalet och beskaffenheten af de rum, som för nämnda inrättning erfordras, och dervid till en början ansett oundgängligt att följande rum varda för sina vissa behofver utsedde och emot en viss öfverenskommen hyra anskaffade, nemligen

För sjelfva inrättningen

Ett Förlossningsrum	1	
Ett större och tvänne mindre sjukrum, hvaraf det ena skulle användas för dem, som önskade att såsom okända intagas	3	
Ett större receptionsrum, der äfven de vid inrättningen tjenstgörande barnmorskelärlingar kunde uppehålla sig	1	
Ett inventarie och medicinalrum	1	= 6

För Betjeningen

Läkaren, en mindre lectionssal och 2:ne mindre boningsrum .	3	
Bokhållaren	1	
Barnmorskan	1	
Kokerskan jämte sjuksköterskorna	1	
Drengen	1	= 7
		13

större och mindre varma rum, utom Kök, Bagarstuga, Källare och andra nödiga uthus samt derefter genom 3:ne gånger efter hvarandra införd annonce uti Åbo Allmänna Tidning anmodat hugade Gårdsägare här i Staden att genom skriftliga anbud hos Collegium medicum erbjuda sådan gårdslägenhet till ofvannämnde behof emot skälig hyra; så hafva följande gårdsanbud blifvit gjorda, dem Collegium får nåden härhos till Eders Kejerliga Majestät öfverlemna, och derjämte anföra Collegii underdåniga mening om desamma:

---

[1]) Ekon. dep:s B. D. N:o $^{21}/_{301}$ 1816.

N:o 1. Borgaren S. Willgrens gård belägen uti Östra Qvarteret vid Lilla Nylandsgatan under N:ris 113 & 114 för en hyressumma af 1,350 Rbl b:o assign.

N:o 2. Handlanden J. Kisilevs tvenne invid hvarandra belägna gårdar, Funderingen kallade, uti Nystads Qvarteret för 1,100 Rbl b:o assign. årligen.

N:o 3. Borgarene Östlings, Cajanders och Pihras gård, Tulensu kallad, belägen uti Kyrkoqvarteret å Ryssbacken, under N:o 175 1/2 för en hyressumma stor 1,000 Rbl b:o assign.

N:o 4. Borgaren J. Lindroos' gård uti Kyrkoqvarteret N:o 160 för 1,500 Rbl b:o assign.

N:o 5. Kopwardie Kaptenen J. Chr. Petreys gård, Baerska Huset kallad, belägen uti Klösterqvarteret vid Lilla Ågatan, mot 3,200 Sbl b:o assign.

N:o 6. Enkefru Kyrkoherdskan Ch. Mjödhs gård, belägen uti Klöster Qvarteret vid Lilla Ågatan under N:o 42, för en hyressumma af 1,500 Rbl b:o assign. årligen.

Hvar och en af nämde Gårdar hafva Collegii Medlemmar närmare besett och deraf förnummit att de under N:ris 1 och 2 anförda Gårdar äro såväl i anseende till belägenheten, som rummens beskaffenhet för ifrågavarande inrättning högst otjenlig; att de under N:ris 3 och 4 omnämda, väl i nödfall vore tjenlige för inrättningen och sinsemellan nästan af lika beskaffenhet i afseende å rummens inredning, men att N:o 4, ehuru taxerad till drygare hyra, bör föredragas i afseende å dess läge; att N:o 5 är i afseende å läget och rummens antal och brandfria beskaffenhet vida öfverträffande hvar och en af de öfriga anbudna Gårdarna, men att rummen till större delen äro mörka, kalla, små och bristfälliga samt hyressumman så mycket större än de öfriga, att Collegium ej vågar att i anseende härtill, oaktadt gårdsägaren muntligen gifvit anledning till någon jämkning af hyran, detta anbud tillstyrka, hvaremot Collegium ansett Gården N:o 6 vara af den egenskap, att Collegium icke bör draga i betänkande att i underdånighet tillstyrka antagandet af densamma till ifrågavarande ändamål, såsom varande, enligt Collegii underdåniga mening, både till belägenhet, samt rummens inredning och goda skick, äfvensom öfriga beqvämligheter, för detta ändamål ganska tjenlig och har Collegium i underdånigt hopp om Eders Kejserliga Majestäts bifall härutinnan förslagsvis öfverenskommit med ägarinnan af denna gård, Enkefru Kyrkoherdskan Mjödh, om följande vilkor, dem hon förklarat sig villig att antaga ifall Eders Kejserliga Majestät täckes detta Collegii val bifalla:

1:a att såsom uti Gården finnes flere rum och lägenheter än dem fru Mjödh i anledning af Collegi annonce för accouchementshus inrättningen erbjudit, så skulle hon upplåta 13 af de uti Gården varande boningsrum, dem Collegium kunde finna tjenligast att, i anseende till deras sammanhang sins emellan och öfriga omständigheter, för inrättningen utvälja, samt dessutom 2:ne Källare, tvenne Kök, ba-

garstuga, brunn och flere vedbodar, allt tillsammans för den begärda hyressumman af 1,500 Rbl b:o assignationer årligen.

2:a att i händelse flere rum än 13 framdeles kunde anses för inrättningen nödiga eller den blifvande Läkaren på stället skulle behöfva flere än de för honom bestämda 3:ne rum, ägarinnan förbinder sig att några rum utöfver det bestämda antalet efter behofvet upplåta mot derföre erhållande serskildt skälig hyra.

3:e att tillstånd utverkas för ägarinnan att den för gården belöpande inqvarteringen med penningar efter gällande taxeringsgrund godtgöra, på det ej trängsel och andra olägenheter, måtte genom inqvartering på stället uppkomma — och

4:e att hyrescontractet skulle afslutas på 3:ne års tid, räknadt ifrån den 1:sta nästkommande october, samt förbehåll göras af 1/2 års uppsägning.

För öfrigt får Collegium i underdånighet anmäla att Collegium för sin del anser accouchementshus Inrättningen kunna i nästkommande october månad komma i full ordning samt lika underdånigt tillkännagifva de gårdsägares yttrade önskan, hvilka erbjudit sina gårdar för inrättningen, att ju förr dess heldre erhålla nådigt utslag, emedan de under underdånig afvagtan häraf, ej våge ingå i hyresförhandlingar om sine gårdar med andra hugade hyresmän, och derigenom möjeligen löpa fara att gå miste om lägenhet till sina rums uthyrande.

Åbo den 27 Julii 1816.

Gabr. Bonsdorff.

Johan Törngren.

Carl N. Hellenius,

Jacob Sundius,
adjungerad.

Lars Joh. Prytz.

Detta anbud fann senaten den 6 aug. 1816 för godt att på 3 år antaga, dock att i händelse H. K. M:t angående acc.inrättningen annorlunda skulle förordna, de till densamma begagnande nu antagna rum finge före denna tid enligt lag uppsägas och därefter afträdas.

I Kejs. brefvet af d. 14 maj 1816 hade H. K. M:t förordnat att en ordinarie läkare skulle vid accouchementshuset i Åbo antagas. Tjänsten anslogs i behörig tid ledig och ansöktes af assessorn och provinsialläkaren i Tavastehus län, lic. A. R. Boucht, adjunkten i chirurgi och barnförlossningskonst vid akademien lic. N. A. Ursin, botanices demonstratorn och medicine adjunkten, dr L. J. Prytz och fil. magistern, med. kand. C. D. von Haartman.

Då både Ursin och Prytz förbehöllo sig att med den ansökta sysslan få förena en akademisk adjunktur och då coll. med. den 19 sept. 1816 ansåg ifråga varande tjänst taga i anspråk sin förvaltares hela och odelade uppmärksamhet och omsorg, trodde

kollegiet sig icke kunna lämna dessa bägge sålunda något egentligt rum på förslaget, utan fann kollegiet assessoren Boucht vara till tjänsten i alla afseenden kompetent, då han för öfrigt under ett städse ådagalagt berömvärdt uppförande gjordt sig hos coll. med. känd för nit uti sina ämbetsmanna befattningar och grundlighet uti sina kunskaper. Då mag. v. Haartman ännu icke hade aflagt alla de akademiska lärdomsprof, hvilka enligt 1688 års Kgl. privilegier för coll. med. och i instruktionen för samma collegium af 1763 förklaras nödvändiga för att erhålla förslag till någon praktisk läkaresyssla, kunde kollegiet af sådan grund icke anse honom till närvarande förslag berättigad, men som likväl Ursin och Prytz af kollegiet för kompetente sökande erkändes och Haartman icke allenast förbehållit sig tid att sig till förslags vinnande legitimera, utan ock gjort sig hos coll. med. känd för flit och vackra insikter, så ansåg sig kollegiet böra uti det förslag, som till H. K. M:t ingifves, omförmäla nämnda sökande och bilägga deras ansökningar med därtill hörande meritlistor och vittnesbörder [1]).

v. Haartman besvärade sig öfver uteslutningen från förslaget. Den 10 dec. 1816 kom detta till afgörande i senaten. Vid föredragningen yppade sig olika meningar, hvarför omröstning skedde. Ref. sekreteraren Wallenius röstade för Boucht och med honom förenade sig kammarrådet Nyberg och lagmannen Sacklén. Den 17 dec. fortsattes behandlingen af frågan. Då v. Haartman innan besvärstidens utgång fullgjort alla lärdomsprof, ansåg koll. rådet Ladau v. Haartman böra uppföras på förslaget; samma mening hade öfverste af Schultén, landshöfdingen, grefve

---

[1] Ursin uppgaf sig hafva under tjänstgöring vid accouchementshuset i Stockholm i svårare fall åtskilliga gånger biträdt accouchementsdirecteuren, sedan 1811 praktiserat i Åbo, dels i staden, dels på landet biträdt barnaföderskor och därvid förrättat 27 instrumentalförlossningar. Prytz presterade ett intyg af prof. J. Alm i Stockholm af d. 2 aug. 1816, däri denne förklarade att Prytz 1811 vid accouchementshuset i nämnda stad sökt förkofran, särskildt i utöfningen af svårare barnförlossningshändelser, hvarvid han oförtrutet biträde gjort och såväl inom som utom barnbördsinrättningen skickligen och väl sådana förrättat. v. Haartman lämnade följande intyg:

Testimonium

Philosophiae & medicinæ Candidatus, Carolus von Haartman ex petitione sua ad ægrotos in Nosocomio urbico Obuchovenci curandos admissus, haque negotio a die 20 Januarii usque ad diem 1 Junii anni currentis 1815 functus, per totum illud tempus cognitionem & peritiam singularem in morbis plurium generum medendis ostendit, studioque laudabili & operationibus variis, felici cum successu confectis, attentionem & comprobationem præfectorum insignem in se convertit. Quod ex officio, atque jussu Medici Nosocomiorum primercii, his testatum facio. Petropoli die 24 Junii 1815.

Medicus ad stabum senior, Consiliarius aulicus
Bremmer.

Secretarius A. Beketof.

De Geer och generalguvernören, grefve Steinheil. Angående utnämning till tjänsten röstade Wallenius, Nyberg, Sacklén och Ladau för Boucht, af Schultén, De Geer och Steinheil för v. Haartman [1]. I enlighet med de flesta rösterna utfärdades fullmakt för Boucht [2].

Den 20 sept. 1816 anmälte coll. med., att detsamma ingått kontrakt om den för acc:inrättningen bestämda gård och ansåg sig närmast angeläget att för inrättningen nödiga inventarier med görligaste första skulle anskaffas. Coll. med. hade därför upprättat ett förslag å de inventariepersedlar, hvilka till en början ansetts oumbärligast och underställde detsamma H. K. M:ts pröfning med anhållan om förordning, om dessa persedlar borde på entreprenad utbjudas eller efter räkning upphandlas och om anvisning, hvarest såväl medlen till deras anskaffande, som ansågs uppgå till en summa af 2,500 à 3,000 rubel b:co assign., som ock de i stat för acc:-inrättningen anslagna medel skulle få lyftas, hvilka kollegiet föreslog att få kvartaliter uppbära. Vidare hemställde coll. med., om icke kosthållningen vid inrättningen kunde på entreprenadauktion erbjudas, emedan sålunda en betydlig besparing af ved komme att äga rum och kokerskans arfvode skulle försvinna, för hvilket entreprenören borde ansvara. Slutligen gaf coll. med. tillkänna, att det gått i författning därom, att, intill dess inrättningen kunde hinna med egen läkare förses, föreläsningar i barnförlossningskonsten komme att hållas uti inrättningens hus från den 1 nov. 1816, då kollegiet hoppades, att inrättningen kunde taga sin början [3].

Den 1 okt. 1816 fann senaten godt tillåta coll. med. att, sedan dimensionerna af inventarierna och deras öfriga beskaffenhet af kollegiet blifvit närmare bestämda, på entreprenadauktion till den minst fordrande upplåta anskaffningen af desamma, samt anbudet sedan i senaten anmäla och skulle coll. med. likaledes äga att genom entreprenadauktion tillsvidare bestrida kosthållningen för sagda inrättning samt i följd däraf på ett års tid utbjuda densamma samt anbudet till senaten äfven hemställa. Landshöfdingen i Åbo skulle lämnas del af staten för berörda inrättning samt anbefallas att på coll. med. rekvisition kvartaliter utanordna de efter densamma utgående medel samt dem i rekvisitionsförslaget jämväl framdeles upptaga.

---

1) Ekon. dep:s protokoller 10 o. 17 dec. 1816 (sidd. 2392 o. 2431).

2) Adolf Reinhold Boucht född 1779, inskrifven i Borgå gymnasium 1793, student i Åbo 1798, fil. kandidat 1802, efter föregången examen af Kgl. collegium med. i Stockholm förklarad 1802 chirurgiæ studiosus, med. kandidat i Åbo 1804, bataljonsfältskär vid Åbo läns infanteri regemente 1804, från 15 maj till 27 nov. 1805 tjänstgjort vid serafimerlasarettet och allm. barnbördshuset i Stockholm, med. licentiat i Åbo 1806, försvarat disputation för doktorsgrad under prof. G. Bonsdorffs presidium 1806, prov. läkare i Tavastehus d. 9 aug. 1806, assessor 1816, stadsläkare i Helsingfors 1819, död 1826.

3) Ekon. dep:s B. D. 1816 N:o 22/302.

Till åtlydnad af H. K. M:ts befallning af den 1 okt. 1816 anmodade coll. med. genom kungörelse i Åbo allmänna tidning och i stadens domkyrka hugade spekulanter att till den 6 nov. 1816 utsatt entreprenadauktion göra sina anbud på leverensen af de för acc:inrättningen nödiga persedlar, äfvensom å kosthållningen för samma inrättning på ett års tid. Åtskilliga anbud blefvo gjorda, hvilka af coll. med. den 6 nov. 1816 aflämnades till H. K. M:ts pröfning och stadfästelse, hvarjämte kollegiet aflämnade den för inrättningen uppgjorda spisordning och närmare beskrifning öfver inventariepersedlarnes beskaffenhet.

Anbud på leverens af samtliga bland inventariepersedlarne varande snickarearbeten inlämnades af snickaren Sigfrid Cederqvist à 162 rub. b:o assign. 50 kopek, af förlossningssoffa och två andra med läder beklädda soffor af sadelmakar Brusell à 200 r. b. a., af kopparredskap af kopparslagaren L. M. Sjöberg, af blecksakerna af bleckslagaren M. Carén, för hvilka priserna ej kunde bestämmas, af tennpersedlarna af tenngjutaren Almqvist à 50 r. 25 k., å samtliga öfriga i inventarieförslaget upptagna persedlar, med undantag af trädkärlen, af chirurgiae candidaten J. B. Lilja à 1,203 r. 45 k.; s:ma 1616 r. 56 k. b:o ass., å kosthållningen af accouchementsbokhållaren J. G. Caloander för 1 rubel hel portion och trädgårdsmästaren Borgström likaledes för 1 rubel portionen.

„Spisordningen för accouchementshuset i Åbo:

Till middagsmåltiden.

1. Färskt kött och köttsoppa af	$1/2$ ℔ färskt kött 6 lod gryn
2. Brödsoppa och Fisk.	2 $1/2$ qvarter Svagdricka $1/3$ ℔ Bröd $1/2$ lod kumin 1 lod smör 8 lod torr eller salt fisk eller dubbel färsk
3. Ölsupa och Fisk.	2 qvarter Svagdricka 2 lod Sirap 3 lod kornmjöl 8 lod fisk

N:o 1 nyttjas 4 gånger i veckan, N:o 2 två gånger och N:o 3 en gång i veckan.

Till aftonmåltiden.

Gryn och mjölgröt turvis med söt mjölk; dertil $1/2$ qvarter gryn, eller miöl 1 qvarter, Sötmjölk 1 qvarter.

Till hvar portion bestås dessutom 1 ℔ torrt bröd och 2 lod smör. Entrepreneuren tillsätter salt, afredningsmjöl och kumin samt grynsoppa till daglig dryck. 1 $1/2$ stop soppa tillredes på 6 lod gryn.

Läkare äger rättighet att vid inträffande tillfällen efter omständigheterna förändra ofvanstående spisordning. För betjeningen vid inrättningen bestås 1 1/3 portion dagligen."

H. K. M:t fann godt den 26 nov. 1816 antaga de vid anställd entreprenadauktion den 6 nov. 1816 gjorda och af coll. med. samma dag hos H. K. M:t anmäldta anbud, och befallte coll. med. att upplåta anskaffande af förberörda inventarier till vederb. entreprenör och sedermera åt honom utgifva den betingade betalningen, som skulle hos landshöfdingen i länet rekvireras. Coll. med. skulle vidare hvarje år inom mars månad till H. K. M:t insända redovisning öfver acc:inrättningens utgifter under det föregående året och räkning på de inrättningen tillhöriga inventarier.[1])

Sedan dessa af H. K. M:t beviljade inventariepersedlar blifvit aflevererade och likviderade, öfverlämnade coll. med. den 26 mars 1817 till H. K. M:t summarisk räkning och fullständigt inventarium öfver de anskaffade persedlarna och specialräkningar öfver desamma [2]).

Enligt denna räkning utbetalades af coll. med. för upphandlade inventariepersedlar [3])

„1816 nov.	29	till	tunnbindaren Boman för 1 badbalja . . .	7: 50
dec.	17	„	fabrikör Richter för läder	31: 50
	21	„	Sim. Brusell för 2:ne soffor	200: —
	21	„	kopparslagar Sjöberg för kopparkärl . .	314: 20
1817 jan.	3	„	M. Carén för diverse blecksaker	19: 84
	20	„	Bokh. Calloander för div. trädkärl . . .	31: 31
febr.	12	„	Snickaren Sederqvist för sängar, stolar bord och skåp m. m.	162: 50
	12	„	Handl. Hjelt för diverse.	6: 50
	14	„	tenngjutar Almqvist för tennarbete . . .	51: —
	21	„	J. B. Lilja för sängkläder m. m.	1171: 65
	21	„	Kamr. Mozelli för accouch. instrument . .	76: 10
	27	„	repsl. Helander för klädstreck	3: —
mars	4	„	handl. Sjöblom för div. jernsaker . . .	8: 50
	21	„	handl. Kjöllerfeldt för papper och pennor.	6: 75
			Summa b:co ass. r.	2093: 45
			som beräknades efter 3 pappers på hvar silfver rubel utgöra	697: 81 2/3"

I den långa förteckningen [4]) på inventariepersedlar vid acc:inrättningen i Åbo i början af år 1817, hvilka persedlar inventerades och ställdes till begagnande under vård af acc:läkaren

---

1) Collegii med. räkenskaper för 1816 s. 210.
2) Collegii med. räkenskaper för 1816 s. 213.
3) Collegii med. räkenskaper för 1816 s. 215.
4) Collegii med. räkenskaper för 1816, s. 217—233.

Boucht och bokhållaren Caloander d. 22 mars 1817, finnas bland träsaker bl. a. upptagna:

„2 st. accouchementssoffor, 3 aln långa inom gaflarne, 5 1/2 qvarter breda, 1 1/3 aln höga, med Nöthårsstoppning och svart Läder öfverdrag, tillhörande hvardera 1 Hufvud-dyna och 1 Pöl af svart läder, hvardera med Nöthårs stoppning à 200 Rubel b. ass.; 12 st. Brädsängar med Brädbottnar à 48 R. b. a.; 8 st. Barnsängar à 20 R. b. a.; 2 st. Nattstolar, 3 st. Lections Bänkar à 6 R. b. a.;" bland koppar-tenn- och järnsaker bl. a. „1 st. öppet Badkar af koppar, inuti förtennt, vägande 4 £ 2 ℔ à 131 R. 20 k. b. a., 3 st. Stick Bäcken af Tenn à 27 R. b. a., 1 st. Lavements Spruta af Tenn à 15 R. b. a."

„Madrasserna och dynorna voro af rafvenduk med halm stoppning, barnmadrasserna och dynorna för barn af rafvenduk med nöthårsstoppning, lakanen af hvit rafvenduk, sängtäckena af randig rafvenduk med blår stoppade och fodrade med hvit rafvenduk, barntäckena af grönt comisskläde fordrade med hvit rafvenduk, linntygena af hvit rafvenduk, nattklädena af hvit lärft, nattrockarna af randig rafvenduk, fordrade med hvit d:o, tofflorna af svart smorläder."

Instrumenterna voro följande:

„1 st. Silfver Qvinno Catheter:	B:o ass.	3: 50
2 st. Bröst-kupor af Bläck:	„	—: 50
1 Cubus Scarificatorius cum Cucurbitulis binis vitreis	„	15: 20
2:ne Pessaria Lignea ad modum D:ni Suretti fabricata:	„	1: 10
1 Pileum Ligneum pro papillarum defensione, (cum binis Papillis Juvencis præpar.)	„	1: 70
2 Torcularia Morelli:	„	1: 10
1 Forceps obstetricia D:ni Smellie	„	15: —
1 „ „ „ Levretti:	„	12: —
2 Forcipes obstetriciæ folliculo indutæ	„	6: —
2 Vectes obstetriciæ	„	5: —
1 Forfex Perforatoria: } 1 Forceps obstetricia hamata, pro extrahendis Capitis ossibus: } . .	„	10: —
1 Uncus acutus } 1 Uncus obtusus }	„	3: —
1 Forceps Vulgaris hamulis instructa:	„	2: —
		76: 10"

Om dessa instrumenter finnes antecknadt, att de inropades på auktion den 16 nov 1816.

I Kejs. brefvet till coll. med. med 1818 års stat för medicinalverket i Finland af d. 16 april 1818 bestämdes *stat* för accouchementshuset i Åbo: „1 bokhållare, lön oindelt 100 rubel, 1 läkare, som bör utom vården af de sjuka hålla publika föreläsningar i accouchementsvetenskapen, lön oindelt 600 jämte rum i accouchementshuset, 1 barnmorska, lön oindelt 100, och en portion

mat dagligen, 1 dräng, lön 30, 1 kokerska, lön 25, 2 sjuksköterskor, lön 15 samt en portion mat för dessa fyra dagligen. För dessa samt fyra ständiga frisängar tillsammans: 9 portioner mat dagligen à 25 kop. om dagen 821: 25, för 30 famnar ved 90, till medikamenter 200, till inventariers underhåll 30, till 4 lisp:d ljus 16, till stipendier för lärande barnmorskor 200, till hyra för rum till acc:huset 1,500 rub. b:co ass. Hela staten uppgick till 2,742 r. 25 k. s:r.

Acc:inrättningens *lokal.*

Inrättningen var, ända tills den 1833 upplöstes, belägen i olika gårdar i Åbo hvilket framgår af följande relation:

Då kontraktet med fru Mjödh utgick i sept. 1819 stälde coll. med. uppmaning till husägare om ett nytt kontrakts uppgörande. Blott fru Mjödh erbjöd sig att på 3 år framåt uthyra lokalen för 1,200 rubel b:co ass. per år. Coll. med. tillstyrkte den 14 juli 1819 anbudet, men senaten anbefallte att hyreskontrakt med fru Mjödh skulle uppgöras på ett års tid och att hyressumman skulle utbetalas i svenskt mynt med 21 $^1/_3$ skilling b:co för hvarje rubel b:co ass. (Ekon: dep. B. D. N:o $^{27}/_{272}$ 1819).

Då hyreskontraktet med fru Mjödh utgick i sept. 1820, kungjorde coll. med. om kvarter och tillkännagaf att 13 boningsrum, bagarstuga och kök inberäknade samt dessutom en källare ooh nödiga vedlider borde finnas i den gård, hvilken inrättningen „kan med beqvämlighet begagna.“ 3 anbud inlämnades: 1:a af fru Mjödh, som för tredje gången erbjöd sin gård N:o 42 i klösterkvarteret för årlig hyra af 1,200 rub. b:co ass., 2:a af handlanden J. Thorén för 250 r. s:r eller 750 r. b:co ass. åtskilliga lägenheter i borgerskapets gård N:o 5 i klösterkvarteret, hvilka efter besiktning voro otillräckliga och 3:e af ordföranden i coll. med., prof. G. Bonsdorff i hans gård i södra kvarteret i staden N:o 44 tvänne flygelbyggnader innehållande 14 större och mindre eldrum, tvänne rymliga och stängda vindar, en särskild källare och vedbod, äfvensom delaktighet i en med murgryta försedd bagarstuga, för en årlig hyra af 900 rub. b:co ass. (300 rub. s:r). Coll. med. föreslog, att Bonsdorffs anbud skulle antagas för 3 år framåt. Fru Mjödhs gård ansågs dyr, obeqväm och trångt belägen. Senaten bestämde den 22 aug. 1820, att, om fru Mjödh ville sänka hyran till 900 r., skulle hon på ett år få lägenheten uthyrd. Fru Mjödh gick in på förslaget. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{23}/_{237}$ 1820).

Då det den 29 sept. 1820 upprättade hyreskontraktet med fru Mjödh utgick den 31 sept 1821, kungjorde coll. med. den 5 juni 1821 om erforderliga rum. Blott fru Mjödh utbjöd åter sin lokal för 400 r. s:r, men då priset ansågs för högt, kungjorde coll. med. åter den 8 aug. om kvarter. Fru Mjödh erbjöd då den förra lokalen med undantag af 2 rum för 1,050 rub. b:co ass. och handlanden N. Kiseleff erbjöd för 525 r. b:co ass. rum och öfriga lägenheter i gården N:o 4 af kyrkokvarteret, hvilken lägenhet coll. med. ansåg tillräckligare och beqvämare

än fru Mjödhs, samt tillstyrkte för senaten antagandet af Kiseleffs anbud, hvartill senaten ock biföll den 18 sept 1821. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{29}/_{277}$ 1821). (För 1822 saknas uppgifter i Ekon. dep. B. D.).

1823 kungjorde coll. med. åter om kvarter för inrättningen från 1 okt. på ett år. Anbud gjordes nu af Kiseleff och fru Mjödh. Coll. med. rekommenderade den 24 juli Kiseleffs kvarter, emedan inrättningen varit väl och bekvämt förlagd i denna gård. Lokalen, belägen i gården N:o 4 i kyrkokvarteret, bestod af en sal och 4 kamrar på öfre bottnen af stenhuset, kök och kökskammare på den nedre och 3 kamrar på vinden af samma hus, jämte bagare- och badstuga i en träbyggnad invid stenhuset, 2 källare, 1 trämagasin, 1 vagns- och 2 vedlider samt en liten trädgård. Kiseleff begärde 850 r. b:co ass. i hyra och samma pris uppställdes af fru Mjödh för hennes förut begagnade lokel N:o 42 klöstergatan: 9 boningsrum, 2 kök, 1 kökskammare, 1 källare, del i bagarstuga och nödiga vedbodar samt vindar. Senaten antog d. 5 aug. Kiseleffs anbud. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{16}/_{224}$ 1823).

Vid kungörelse om kvarter från 1 okt. 1824 på ett år framåt gjorde blott Kiseleff anbud af samma lägenhet för 800 r. b:co ass.; hyran var högre, emedan reparationer hade blifvit verkställda. Senaten biföll den 10 aug. 1824 till uppgörande af kontrakt. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{7}/_{245}$ 1824).

För hyresåren 1 okt. 1825 resp. 1826 och 1827 till samma tid 1826, resp. 1827 och 1828 gjordes anbud blott af Kiseleff för ofvannämnda lokal för en hyra af 800, 900 (tillskottet betingad af reparationer) och 950 r. b:co ass. Senaten biföll hvarje gång anbudet, (Ekon, dep. B. D. N:o $^{11}/_{246}$ 1825, $^{16}/_{246}$ 1826, $^{15}/_{247}$ 1827).

Den 25 sept. 1827 ingaf barnmorskeläraren v. Haartman till coll. med. ett memorial, däri han bland annat tillkännagaf, att han genast efter den Åbo stad allmänt härjande vådeld för acc.inrättningen utrymt tvänne rum i sin gård samt erbjöd sig därjämte att i nämnda gård N:o 64 af stadens södra kvarter, för inrättningen från Michaeli 1827 till samma tid 1828 upplåta 6 boningsrum, kök och en stor vind, samt andel i en bagarstuga, källare, mangelrum och ett vedlider mot hyra af 750 r. b:co ass. Coll. med. tillstyrkte anbudet, hvilket ock antogs af senaten den 16 okt. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{37}/_{249}$ 1827).

Efter kungörelse om kvarter från den 1 okt. 1828 gjordes anbud blott af v. Haartman. Coll. med. tillstyrkte anbudets antagande, emedan tillgången på rum var högst inskränkt, ehuru rummen icke voro för inrättningen fullkomligt passande. v. Haartman erbjöd för 650 r. b:co ass. den af honom i förmodan om blifvande brist på tjänlig lägenhet för inrättningen redan länge sedan hyrda gården N:o 150 af klösterqvarteret med 8 rum, kök, vedlider och källare. Senaten anbefallte d. 17 juni uppgörande af hyreskontrakt. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{9}/_{246}$ 1828).

Efter kungörelse om kvarter från 1 okt. 1829 lämnades anbud af hofrättsassessorn S. N. Heurlin och apotekar J. Julin, hvilken sistnämnde erbjöd nedra våningen af kommerserådet Gestrins f. d. sten-

hus: 8 rum med kök och bagarstuga jämte nödiga uthus. Hvardera spekulantens anbud var 1,250 r. b:co ass. Generaldirektor Törngren rekommenderade Julins anbud, men Senaten antog d. 12 maj 1829 Heurlins. (Ekon. dep. B D. N:o $^{8}/_{254}$ 1829).

För hyresåret 1 okt. 1830 till samma tid 1831 lämnades anbud af hofsmeden C.F. Bernstedt och assessor Heurlin; den senares gård var N:o 1 af 2:dra stadsdelens 3:dje kvarter och bestod af 1 sal, 4 kamrar, 1 kök, källare med ingång från förstugan i en byggnad, 3 kamrar och 1 bagarstuga i en annan nära belägen byggnad, jämte vind, vedbod och 1 magasin. Hyran 1,250 r. b:co ass. Törngren rekommenderade Heurlins anbud och antogs detta af senaten. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{12}/_{284}$ 1830).

Efter det v. Haartman annonserat i Åbo tidning och låtit i domkyrkan kungöra om lokal för inrättningen från den 1 okt. 1831 ett år framåt, inlämnades anbud af assessor Heurlin och hofsmeden Bernstedt. Gen. direktör Törngren anmälte d. 13 maj 1831, att Bernstedts rum voro fuktiga och osunda och föreslog, att Heurlins lokal fortfarande skulle hyras för en summa af 1,000 r. b:co ass. Senaten godkände d. 14 juni 1833 anbudet. (Ekon. dep. B. D. N;o $^{7}/_{293}$ 1831).

För hyresåret 1833 inlämnades anbud af hökaren Hummelin och fru Grönlund. v. Haartman rekommenderade Hummelins gård, belägen i midten af staden, N:o 3 i 6:te stadsdelen; hyran var 1,000 rub. b:co ass. Senaten antog d. 10 juli 1832 anbudet. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{7}/_{400}$ 1832).

Kosthallningen vid acc:inrättningen var ordnad på sätt som af följande framgår.

Den 16 nov. 1816 hade coll. med. till senaten insändt gjorda anbud på kosthållningen vid acc:inrättningen för ett års tid, men senaten fann den 26 nov., att portionerna voro ovanligt högt beräknade och förständigade coll. med. att utsätta ny entreprenadauktion samt anmäla till senaten det minsta anbudet.

Coll. med. anmälte den 21 dec. 1816, att det utbjudit kosthållningen vid acc:inrättningen och därvid fastställt följande vilkor för kontraktet af denna entreprenad att

1:o entrepenören skulle i accouchementshuset hyresfritt få begagna kök med skafferi, källare och ett varmt boningsrum, 2:o att ved till matredning, bryggd m. m. finge tagas af inrättningens förråd, och 3:o att kostnaderna för portionerna utbetalas kvartaliter, men att entrepenören emot säker borgen finge, om så åstundades, förskottsvis uppbära den ungefärliga kostnadssumman för hvarje kvartal,

och att emot förenämnda villkor bokhållaren vid inrättningen Caloander samt jagtlieutenanten Fagerströms enka gjort lägsta anbuden, af 50 kop. b:co ass. för portionen. (Ekon. dep. B. D. 1817 N(o $^{1}/_{284}$).

Senaten fann godt att antaga Fagerströms anbud intill årets slut. (Ekon. dep. protokoll den 15 jan. 1817, s. 11).

Vid entreprenadauktionen d. 25 okt. 1817 gjordes anbud å kosthållningen af fru Mjödh för ett pris af 53 kop., med förbehåll af fri ved till bakning, kokning och brygd samt rättighet att disponera ett rum med eldning, som varit åt kosthållerskan upplåtet; det andra af fru Fagerström emot 50 kop. och samma villkor som förut. Coll. med. föreslog den 25 okt. 1817 fru Mjödhs anbud, emedan, då ingendera presterat borgen, man hade säkerhet i hyran till fru Mjödh. Angående fru Fagerström hade dr Boucht förklarat, att han ej funnit skäl till någon anmärkning i afseende å maten, men väl haft flere anledningar att vara missnöjd med hennes uppförande på stället, såvida hon, till uppenbart men för de sjuka, esomoftast varit bullersam och trätodryg emot bokhållaren vid inrättningen, då han enligt sin tjänsteplikt sökt rätta en och annan oordning. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{35}/_{288}$ 1817).

Senaten fann den 18 nov. 1817 för godt antaga fru Mjödhs anbud, men skulle coll. med. affordra henne borgen för uppfyllande af sitt åliggande.

Den 28 okt. 1818 anstälde coll. med. entreprenadauktion å kosthållningen för 1819 efter kungörelse införd 2 gånger i Åbo allmänna tidning och afkunnad 2 gånger vid svenska och finska gudstjänsten i Åbo domkyrka. Spekulanter voro fil. kand. Mjödh som ombud för sin moder, fru Mjödh, och eleven vid inrättningen, hustru E. Fabritius. Anbuden voro af Mjödh 37 kop. och af Fabritius 36 k. b:co ass. för portionen, men anhöllo dessa personer att från förenämnda anbud såsom af förhastande och missförstånd gjorda blifva befriade erbjudande sig att åtaga sig denna kosthållning: fru Mjödh för 55 k. och Fabritius för 51 kop. portionen. Coll. med. ansåg i skrifvelse till senaten den 4 nov. 1818 de vid auktionen gjorda anbuden så låga, att det befarade, att den blifvande entreprenören i anseende till d. v. höga priser å matvaror omöjligen kunde utan uppenbar skada uppfylla sina förbindelser.

Coll. med. anmärkte, att dr Boucht, som iklädt sig borgen för Fabritius och hvilken i egenskap af läkare vid inrättningen borde kontrollera kosthållningen, icke syntes lämplig eller befogad att för leveringen teckna borgen. (Ekon. dep. B: D. N:o $^{17}/_{274}$ 1818 och Ekon. dep. protokoll den 10 nov. 1818).

Senaten fann den 10 nov. 1818 godt att befria hvardera från deras vid auktionen gjorda anbud och antaga hustru Fabritius' anbud à 51 kop. portionen, i händelse hon gittade ställa ny proprie borgen för fullgörandet af sitt åtagande; men i motsatt fall ålåge det enkan Mjödh att för mathållningen, emot erhållande af förenämnde 51 kop. för portionen om dagen, ansvara, intill dess kosthållningen kunde ånyo utbjudas och, i anledning af därvid gjorda anbud, till någon annan upplåtas.

Den 17 nov. 1819 anställdes entreprenad auktion å kosthållningen för 1820. Kosthållerskan Fabritius bjöd 50 kop. och E. Fagerström 48 kop. för portionen. Coll. med. tillstyrkte den 17 nov. 1819 Fa-

britii anbud, hvilket antogs af senaten den 15 dec. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{38}/_{273}$ 1819).

Den 11 okt. 1820 anställdes entreprenadauktion å kosthållningen för 1821. E. Fabritius bjöd 42 kop. och jungfru M. Kekoni 43 kop. för portionen. Coll. med. tillstyrkte Fabritii anbud, hvilket äfven antogs af senaten den 7 nov. 1820. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{26}/_{237}$ 1820).

Vid entreprenadauktionen å kosthållningen för 1822 inställde sig blott en spekulant, d. v. kosthållerskan E. Fabritius med borgen af brukspatron G. E. Pychlau och apotekaren H. J. Kjöllerfeldt, och bjöd 49 kop. för portionen. Senaten biföll till anbudet den 30 okt. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{43}/_{279}$ 1821.

För 1823 saknas uppgifter i ekon. dep. B. D. 1822.

Densamma Fabritius var äfven ensam spekulant vid auktionen för 1824 med anbudet 46 kop. för portionen, hvilket anbud af senaten antogs den 9 sept. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{17}/_{224}$ 1823).

Vid entreprenadauktionen för 1825 gjordes 2 anbud, det ena af d. v. kosthållerskan Fabritius med 46 kop. och det andra af barnmorskan F. W. Grevlund med 45 kop. för portionen. Den sistnämnda bjöd borgen af hist. professor J. H. Avellan och snickareåldermannen F. R. Appelgren. Dessutom erbjöd sig vaktmästaren H. Grönqvist att för 44 kop. antaga kosthållningen. Hans borgesmän voro målareåldermannen F. Ellmén och garfvaren H. Rönnbäck. Senaten ansåg den 24 aug. anbuden för höga och anbefallte ny auktion, vid hvilken den 6 okt. anmälte sig tracteurskan A. Candelin med 34 $^{1}/_{4}$ kop. och barnmorskan Grevlund med 34 kop. för portionen. Candelin erbjöd borgen af målareålderman Ellmén, snickaremästaren J. G. Hammarström och plåtslagareenkan H. Söderbom. Senaten antog den 19 okt. Grevlund till kosthållerska. (Ekon. dep. B. D. N:ris $^{8}/_{245}$ 1824, $^{12}/_{246}$ 1824).

Vid entreprenadauktionen för 1826 gjordes det lägsta anbudet, 27 kop., af d. v. kosthållerskan Grevlund. Den andra spekulanten var mademoiselle J. Ahlström. Senaten antog den 30 aug. den förras anbud. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{12}/_{246}$ 1825).

Vid auktionen för 1827 erbjöd blott Grevlund 36 kop. för portionen, men senaten anbefallte den 24 oct. att kosthållningen skulle på nytt utbjudas, hvilket ock skedde den 15 nov. Därvid stannade Grevlund vid det lägsta anbudet, 41 kop., men senaten bjöd den 28 nov. att åter ny auktion skulle anställas och att, om kontraktet dessförinnan skulle utgå, coll. med. ägde att enligt räkning besörja kosthållningen. Vid förnyad auktion bjöd blott Grevlund 35 $^{1}/_{2}$ kop. för portionen, hvilket anbud den 16 jan. 1827 af senaten antogs. (Ekon. dep. B. D. N:ris $^{17}/_{246}$ 1826, $^{38}/_{248}$ 1826, $^{42}/_{248}$ 1826).

Vid auktionen för 1828 bjödo Grevlund och enkan E. Moberg hvardera 31 kop. för portionen. Senaten biföll den 4 sept. 1827 Grevlunds anbud. (Ekon. dep:s B. D. N:o $^{16}/_{247}$ 1827).

Vid auktionen för 1829 voro spekulanter fanjunkaren G. A. Hjelm, som bjöd 20 k. b:co ass. för hel portion och murarelärlingen

M. Sundell, som gick af för 19 kop. för portionen. Senaten biföll Sundells anbud. (Ekon. dep:s B. D. N:o $^{12}/_{247}$ 1828).

Till följd af från medicinalstyrelsen till landshöfdingen i Åbo aflåtna skrifvelse af den 17 juni 1829 att utbjuda kosthållningen för 1830, utbjöds denna. Barnmorskan Ester Sundell (hustru till murare-utlärlingen Sundell) stannade för 25 kop. b:co ass. för helportion. Efter auktionen bjöd enkan A. S. Rehnström 24 kop. Senaten antog den 6 okt. Sundells anbud. (Ekon. dep:s B. D. N:o $^{17}/_{255}$ 1829)

För 1831 saknas uppgifter i ekon. dep. B. D. 1830.

Vid entreprenadauktionen inför magistraten i Åbo till utbjudande af kosthållningen för 1832 stannade bokhållaren Holmstens enka vid det lägsta anbudet, 56 k. b:co ass. för dagportion. Senaten godkände den 27 sept. 1831 anbudet. (Ekon. dep:s B. D. N:o $^{25}/_{295}$ 1831).

Vid auktionen till utbjudande af kosthållningen för 1833 gjordes lägsta anbudet, 18 $^{1}/_{2}$ k. b:co ass. för hvarje hel dagportion, af hökaren Hummelin. Senaten godkände den 9 okt. 1832 anbudet för den tid inrättningen stannade i Åbo. (Ekon. dep:s B. D. N:o $^{25}/_{402}$ 1832).

Utgifterna för acc:inrättningen.

Den 26 nov. 1816 anbefallte senaten coll. med., att inom mars månads utgång det påföljande året till senaten insända icke allenast behörig redovisning för det näst förutgångna årets utgifter vid acc:inrättningen utan ock räkning på inventarierna vid densamma.

Från collegii med. räkenskaper framgå omkostnaderna för acc:inrättningen.

I hvilka poster utgifterna fördelade sig, framgår t. ex. af 1818 års räkenskaper: Utgifterna voro: Aflöning 836: 54, stipendier för barnmorskeelever hvarje termin 100—200, hushyra 500, kosthållning (2241 portioner à 17 $^{2}/_{3}$ kop. s:r) 395: 91, medikamenter 58: 86, ved 80: 25, ljus 23: 50, inventariers uppköp och underhåll 9: 25, diverse utgifter 36: 92 $^{5}/_{6}$. Levering: Åbo landtränteri påfördes det levererade centorial af läkarens och betjäningens löner 8: 45.

Acc:inrättningens financiela ställning ses af nedanstående tablå (enl. coll. med. räkenskaper):

	Balance från föregående år: Behållning i kassan	Uppbörd för året	Summa	Utgifter för året Summa	Balance till följande år. Behållning i kassan	
1817	304: 53 $^{2}/_{3}$	2500: —	2804: 53 $^{2}/_{3}$	2804: 53 $^{2}/_{3}$	781: 7 $^{1}/_{2}$	R. s:r.
1818	781: 7 $^{1}/_{2}$	2200: —	2981: 7 $^{1}/_{2}$	2981: 7 $^{1}/_{2}$	831: 38 $^{2}/_{3}$	»
1819	831: 38 $^{2}/_{3}$	1717: 45 $^{1}/_{6}$	2548: 84 $^{1}/_{12}$	2548: 84 $^{1}/_{12}$	503: 89	»
1820	503: 89	1256: 39 $^{2}/_{3}$	1760: 28 $^{2}/_{3}$	1760: 28 $^{2}/_{3}$	313: 56 $^{2}/_{3}$	»

1821	313: 56 2/3	1300: —	1613: 56 2/3	1613: 56 2/3	153: 80 1/3 R.s:r.
1822	153: 80 1/3	1500: —	1653: 80 1/3	1653: 80 1/3	153: 78 1/7 „
1823	153: 78 1/7	1450: —	1603: 78 1/4	1603: 78 1/4	148: 85 11/12 „
1824	148: 85 11/12	1450: —	1598: 85 11/12	1598: 85 11/12	187: 56 1/3 „
1825	187: 56 1/3	1500: —	1687: 56 1/3	1687: 56 1/3	204: 48 3/4 „
1826	204: 48 3/4	1700: —	1904: 48 3/4	1904: 48 3/4	129: 21 1/12 „

1827 inträffade Åbo brand, hvarvid äfven acc:inrättn. tillhöriga medel gingo förlorade [1]). För nämnda år utgjorde behållningen från 1826 129: 21 1/6, uppbörden var 2350, förskott 151, summa 2630: 33. Utgifterna stego till 2094: 66 3/4, balancen till 1828 belyses af följande den 4 dec. 1828 lämnade redogörelse af coll. med. i tablån öfver inkomsterna och utgifterna (enligt coll. med. räkenskaper för 1827 sid. 37):

„Som vid den Åbo Stad den 4 och 5 September år 1827 öfvergångne allmänna förödelse, behållningen af de under den 5:te Martii, 6 Junii och 11 September samma år utanordnade och lyftade accouchementshus medel, hvilka i sammanräknade poster utgöra 1500 Rubel Silfver eller 4500 Rubel Banco Assignationer, jemte Behållningen ifrån 1826 års Räkning 129 Rubel 21 1/12 kopek Silfver, gått förlorad; så har till vinnande af säker uppgift öfver brandskadan, som på annat sätt icke kunnat utrönas, närlagda Förteckning blifvit uppgjord, som bestämt utvisar att 3280 Rubel 64 1/2 kopek B:co Ass. eller 1093 Rubel 54 5/6 kopek Silfver blifvit för accouchementshusets behof, innan Åbo stad ödelades, använda. — Enär således dessa 3280 Rubel 64 1/2 kopek b:co ass. ifrån förberörda 4500 Rubel eller 1500 Rubel Silfver samt ofvansagde 189 Rubel 21 1/12 kopek Silfver, tillsammans 1629 Rubel 21 kopek Silfver afdragas, återstår en vid branden förlorad Behållning af 535 Rubel 66 1/4 kopek Silfver, om hvilka medels afföring i Collegii med. Räkenskaper Collegium ansett sig i underdånighet böra utverka Hans Kejserliga Majestäts nådiga bifall; kommande dessa uppbrända 535 Rubel 66 1/4 kopek Silfver emellertid att under denna Titel i Räkenskaperna balancera. För öfrigt observeras att en del utgifter för 1827 års förre hälft, såsom ved, ljus, Inventarier och Extra diverse utgifter icke kunnat närmare än som skett verificeras, af den anledning att de af vederbörande Lefverantörer utgifne qvitterade räkningar, hos numera förafskedade accouchementsbokhållaren J. F. Moberg, der de varit i förvar, vid ofvan omförmälde tillfälle uppbrunnit, och hafva oaktadt all derom fogad anstalt, några förnyade Räkningar af dem sedermera icke stått att erhållas, såvida ingen utredning nu mera kan vinnas derom, hvilka dessa leverantörer varit. Förstnämnda

[1]) Enligt rapport af coll. med. om eldsvådan i Åbo 4—5 sept. 1827 (Coll. med. exp. N:o 287, 1827) gingo vid accouchementshuset förlorade ett koppar badkar, andra koppar- och trädkärl samt åtskillige möbler, men det mesta af persedlarna blef räddadt. Barnmorskematrikeln räddades, men journalerna gingo förlorade.

observations innehåll utföres således här med 535: 66 $^1/_4$, summa 2630: 33."

Senaten beslöt den 6 febr. 1829 införskaffa utredning hvar pengarna förvarats och huru de förkommit. Coll. med. svarade, att pengarna hade varit öfverlämnade i prof. Törngrens vård och af honom under hans ledighet 2 månder nedlaggda i en med järnplåtar väl försedd kassakista i kommerserådet G. Gestrins kassahvalf. Den 8 april 1829 biföll Senaten till afskrifningen. (Ekon. dep:s B. D. 1829 N:ris $^1/_{254}$ och $^{119}/_1$).

För 1828 upptages observation enligt utgående balancen i 1827 års räkning 535: 66 $^1/_4$, uppbörden 1653: 33, balance till 1829 förskott 220: 92, summa 2409: 91 $^5/_6$. Utgifterna voro 2409: 91 $^5/_6$ inberäknade balance från 1827: förskott 151: 11 $^{11}/_{12}$, afkortning af medel, som gått förlorade vid branden 535: 66 $^1/_4$.

1829 var uppbörden 1712: 75, balance till 1830 193: 3$^1/_4$, summa 1905: 78 $^1/_4$. Utgifterna voro: balance från 1828 tillsammans med förskotten 220: 92 $^1/_4$ 1905: 78 $^1/_4$.

1830 fanns väl icke behållning i kassan efter 1829 års räkning, men som 1830 års räkenskaper påförde en behållning efter afl. bokhållaren Holmsténs kassabok, upptogs den här med 146: 9 $^1/_4$. Uppbörden 1830 var 1866: 66 $^3/_4$; summa 2012: 76. Utgifterna voro (med behållningen till 1831: 167: 28 $^3/_4$) 2012: 76.

För 1831 till 1833 voro räkenskaperna på följande sätt:

	Balance från föregående år	Uppbörd under året	Summa	Utgifter	Behållning	Summa
1831	167: 28 $^3/_4$	1954: 16,02	2121: 45	1874: 02	247: 43 $^1/_2$	2121: 45
1832	247: 43 $^1/_2$	1600: och öfverlevering 150	1997: 43 $^1/_2$	1990: 26 $^1/_4$	7: 17 $^1/_4$	1997: 43 $^1/_2$
1833	7: 17 $^1/_4$	1376: 50 af- och påföring 150.	1533: 67,1	1383: 67,1	150: —	1533: 67,1

Kejs. Hushållningssällskapet hade i af afl. apotekar A. Swahn i Tavastehus gjordt testamente erhållit bl. a. i uppdrag att å länelasarettet i nämnda stad inrätta och underhålla tvänne sjuksängar och tvänne barnförlossningssängar med en del af den årliga räntan på 5000 Rd. Hushållningssällskapet anhöll den 30 jan. 1826 hos coll. med. om upplysning om den årliga kostnaden för underhållande af tvänne barnförlossningssängar vid acc:huset i Åbo och hvad kostnaden blefve för sådana å lasarettet i Tavastehus. Coll. med. svarade den 15 febr. s. å., att kostnaden för årliga underhållet af en sjuksäng vid acc:inrättningen i Åbo steg till ungefär 180 rub. b:co. ass. (Collegii med. exp. N. 65 1826).

Personalen vid acc:inrättningen:

Läkare och barnmorskelärare var J. R. Boucht till 1819, då han blef stadsläkare i Helsingfors. Tjänsten bestriddes därefter af v. Haartman, men anslogs ledig 1824.

Sedan coll. med. 2 gånger kungjort om ledigheten af läkaretjänsten vid inrättningen, anmälte sig tvänne sökande: chir. och obst. adjunkten v. Haartman och prov. läkaren i Kuopio (Savolaks), d:r Chr. Ferd. Melart [1]). v. Haartman åberopade särskildt sin vistelse vid obstetriska kliniker i London, Edinburg och Stockholm, sin läkare- och lärarebefattning vid acc:inrättningen i Åbo 1819 till 1825 samt sin 1820 utgifna lärobok för barnmorskor. Melart bifogade sin ansökan intyg af prof. von Siebold öfver tjänstgöring vid den obstetriska kliniken i Berlin [2]) samt ett annat intyg af prof. Rust i samma stad.

Coll. med. uppförde den 30 okt. 1824 i första rummet v. Haartman, som den 18 jan. 1825 af senaten utnämndes till tjänsten.

I Kejs. brefvet till coll. med. af den 8 nov. 1825 anbefalltes kollegiet att af de acc:inrättningen å stat anslagna hushyresmedel utbetala åt inrättningens läkare en hushyreersättning af 500 rub. b. ass. om året, räknadt från den tid han till läkare å stat vid accouchementshusinrättningen utnämndes och intill dess han med fria husrum gemensamt med själfva inrättningen kan varda försedd.

Barnmorska var från den 16 nov. 1816 madam Lovisa Sandelin; från 4:de qvartalet 1824 var t. f. barnmorska C. F. Kannberg, men den 20 maj 1825 tillträddes platsen af Eva Hemming, hvilken erhöll afsked den 4 maj 1831 och efterträddes den 18 maj

---

[1]) Melart var född 1792, gymnasist i Reval 1803, gymnasist i Dorpat 1805, student i Dorpat 1809, hade vårdat sjuka vid militärlasarettet i Riga 4 mån. 1809, promoverad d:r i Dorpat 1813, samma år äldste läkare af andra klassen vid lifgardes sapeur bataillon, 1814 äldste läkare af första klassen, 1815 åtföljt gardeskorpsen till armén i Polen, 1816 på begäran afsked, 1817 prov. läkare i Nyslotts distrikt, 1819 d:o i Savolaks distrikt. 1822 företagit en resa till Tyskland. Studerat en tid vid universitetet i Berlin kirurgi och acc:-vetenskapen samt besökt de större sjukhusinrättningarna i Tyskland, Danmark och Sverige. Hufvudstadsläkare i Åbo 1828, död 1854.

[2]) „Mit grossem Vergnügen bezeuge ich dem Herrn Doct. Medic. C. Ferdinand Melart aus Finnland, dass derselbe im Wintersemester 1822—23 den Cursus der geburtshülflichen Uebungen am Phantom und von da bis jetzt die medicinisch-geburtshülfliche Klinik mit vorzüglichem Fleisse besucht, acht Kreissenden bei normalen Geburten beigestanden, zwey Zangenentbindungen selbst unter meiner Aufsicht verrichtet und sich überhaupt so betragen habe, dass ich ihm meine besondere Zufriedenheit hiermit an den Tag legen muss.

Berlin den 28:sten Julii 1823.

Der Director der Königl. Entbindungsanstalt der Universität, Königl. preussischer Geheimer-Medicinalrath, o. ö. Professor der Medicin und Geburtshülfe, Ritter etc.
D:r von Siebold.“

af J. Grönholm hvilken sedermera öfverflyttade med inrättningen till Helsingfors.

Bokhållare voro från nov. 1816 till 1820 J. G. Caloander, därefter Halenius; från 1823 Moberg, från december 1827 O. F. Holmstén, hvilken dog 1830 och efterträddes af C. F. Cederqvist.

Enligt Kejs. brefvet till coll. med. angående bestridande af de presterliga göromålen vid acc:inrättningen af den 23 mars 1819 anslogs ett årligt arvode af 25 rub. s:r för en prestman. Predikanter voro först kapellanen J. Grönlund, från 1821 Lundberg, fr. 1823 Kapellanen D. J. Wegelius, från 3 qvartalet 1824 kapellanen C. F. Lindewall, hvilken dog 1827 och efterträddes af Wegelius, hvilken från 2:dra qvartalet 1831 ersattes af kapellan J. Lindholm.

Drängar: fr. nov. 1816 A. Borenius, fr. 4:de kvartalet 1818 H. Lindholm, fr. 1819 Fabritius, fr. 1828 Greflund, fr. 1832 Lindblom.

Sjuksköterskor: fr. nov. 1816 C. Limnell, 1818 pigan Regina till 3:dje kvartalet, därpå C. Cronstedt, fr. 4:de kvartalet 1819 M. Grundström, fr. 1820 L. Grönlund, fr. 1821 M. Andersdotter, fr. 4:de kvartalet 1821 E. Wattlin, 1822 fr. 2:dra kvartalet S. Velander, fr. 4:de E. Henricsdotter, 1823 fr. 2:dra kvartalet M. Holmberg, fr. 3:dje M. Österlund, fr. 4:de E. Grönmark, 1824 fr. 2:a kvart., G. L. Arkelin, 1825, C. Lämpelin, f. 2:a kvart. C. Rosengren, fr. 3:dje L. Johansdotter, 1826 C. Grönlund, från 4:de kvart. H. Lindström, 1827 fr. 4:de kvart. A. Svanström, 1829 E. Pihlström, 1830 L. Lindeberg, 1831 4:de kvart. H. Lunden, 1833 4:dra kvart. L. Blomberg.

Antalet *barnaföderskor* vid acc:inrättningen.

Ehuru sjukjournalerna vid acc:inrättningen gingo förlorade vid Åbo brand 1827, kan likväl antalet af under hvarje år till 1828 intagna barnaförderskor utredas från collegii med. räkenskaper; från 1828 erhålles uppgifter därom från sjukförslagen. Detta utgjorde 1817 32, 1818 67, 1819 67, 1820 78, 1821 79, 1822 99, 1823 99, 1824 74, 1825 71, 1826 94, 1827 61, 1828 56, 1829 54, 1830 59, 1831 69, 1832 85, 1833 till 1 aug. 49. 1832 vårdades dessutom en kvinna med retroversio uteri.

Antalet och arten af *operationer* eller ingrepp kan blott ur sjukförslagen efter 1828 utredas. Tångförlossning utfördes 1828 1 gång, 1829 3 ggr, 1830 1 gång, 1831 3 ggr, 1832 2 ggr, 1833 2 ggr. Vändning gjordes 1828 1 gång, 1829 3 ggr, 1830 2 ggr.

Huru morbiditeten resp, mortaliteten förhöll sig kan icke i följd af brist på journaler utredas. Af med. styrelsens årsberättelse för 1826 framgår dock att detta år af 71 förlösta dogo 4. Enligt med. styr:s exp. 1832 dog 1831 af 69 barnaföderskor 1.

Undervisningen vid acc:inrättningen.

Hos coll. med. begärde Boucht föreskrift därom, huruvida med. och kir. studerande, som vid acc:inrättningen begagna

undervisningen såväl i teoretiskt som i praktiskt afseende, ägde att räkna sig denna tjänstetid till godo vid framtida examina och befordringar i likhet med dem, som gjort sin praktiska tjänst vid någon annan dylik inrättning. Då H. K. M:t hittils icke uttryckligen något härom hade stadgat, hemstälde coll. med. den 26 mars 1817 detta ärende till H. K. M:ts pröfning och afgörande och tillstyrkte för sin del att med. och kir. studiosi vid ansökningar till praktiska sysslor måtte få, i likhet med hvad som ang. tjänstgöringen vid accouchementshuset i Stockholm finnes stadgadt[1]) räkna sig den vid acc:inrättningen i Åbo gjorda tjänstetid till godo. (Ekon. dep. B. D. N:o $^{18}/_{286}$ 1817).

Den 14 dec. 1824 fann senaten det med ändamålet af berörda inrättning vara öfverensstämmande att med. o. kir. studerande skulle därstädes absolvera den kurs i ars obstetriciae de författningarna likmätigt böra undergå för att i medicinsk befordringsväg vinna behörig kompetens. (Kejs. brefvet till coll. med. af den 14 dec. 1824).

Eleverna vid acc.inrättningen.

I barnbördshusets i Helsingfors arkiv finnes en gammal bok „Matrickel, innehållande de Barnmors-Eléver, hvilka från Accouchements-Inrättningens början, den 1 November År 1816, och sedermera intil närvarande tid, sig i densamma lärt och inöfvat". Jag upptager här som utdrag från journalen elevernas namn, stånd, inskrifningsår samt, där det finnes antecknadt, vistelseort efter utskrifningen.

1816: Jungfru Hedvig Malmberg: Rådhus Vaktmästare dotter från Wasa. Till Östermyra. Madame Brita Lena Kirilef, född Iuthi: Sergeants Hustru från Åbo. Bosatte sig till en början i Åbo. Madame Juliana Lindberg, född Zimmerstedt: Fahnjunkare Enka i Åbo. Stannade i Åbo. Madame Maria Haldén, född Åström från Åbo: Comediants Hustru.

1817: Madame Ulrica Puust, född Sannholm ifrån S:t Mickell: Sergeants Hustru. Madame Maria Helena Exell född Hoffrén ifrån Lappträsk: Sjömans Hustru. Skräddare Hustrun Fredrica Lindholm, född Sellström ifrån Tohmajerfvi Socken. Hustrun Hedvig Helena Frisk: född Grönlund, ifrån Borgnäs kapell i Borgå socken. Madame

---

[1]) Nådiga Instruktionen för Informatorn och Direktorn uti Barnmorske Konsten i Stockholm gifven d. 19 Aug. 1761 föreskrifver i § 6 „att alla medici skola söka undervisning i Ars obstetriciae, innan de befordras till prov. medic., stads physic. eller medici pauperarum enligt K. M:tet Bref af d. 18 Okt. 1757".

Kgl. M:tets Instruction för artis obstetriciae adjuncten i Stockholm, gifven 28 Juni 1768 § 1 föreskrifver „att både medici och chirurgi hafva vid ansökningar till publique sysslor att bifoga vittnesbörd om inhämtad kunskap rörande barnförlossningar".

Justina Bergroth: Socken Skolmästare Hustru ifrån Lämpälä Församling. Kom till Lämpälä. Madame Rebecka Fredrica Häggström, född Ledmark i Åbo: Bokhållarehustru i Åbo. Madame Aspman, född Maria Qvist ifrån Åbo, Bulldans väfvare Hustru. Madame Gustava Lindblom, född Törnqvist: Betjent Hustru ifrån Kuopio. Hustru Gustava Englund, född Gyllenberg: Landbonde Hustru ifrån Finströms Socken på Åland. Kom till Åland. Madame Maria Elisabeth Hellgrén, född Palmgrén: Vaktmästare Hustru ifrån Kuopio. Kom till Kuopio stad. Madame Ulrica Hermonius, född Öster: Skärgårds Styrmans Hustru ifrån Helsinge Socken. Kom till Helsinge. Madame Ulrica Linder, född Sederholm: Sergeants Hustru ifrån Tavastehus. Kom till Tavastehus. Madame Eva Gustafva Diràgen, född Lindström: Styrmans Hustru. Madame Christina Jacobina Stäck, född Fabrill i Åbo.. Bosatt i Åbo. Glas Instrument Makare Fästeqvinna. Bonde Hustrun, Hyfvärins Encka Anna Christina Nordfors ifrån Idensalmi. Bosatt i Idensalmi. Brita Eriksdotter Lundqvist, ogift ifrån Nagu, Skräddare dotter.

1818. Johanna Christina Ahlström. Ogift. Ifrån Sverige. Stadsbarnmorska i Björneborg. Anna Willandt: Soldat Hustru ifrån Wehmo. Kom till Masku. Eva Fabritius, född Träsklund: Garfvare Värkmästare Hustru ifrån Kaxkerta Brinkhall. Bosatt i Åbo. Eva Agneta Frisén, född Rönnberg: ifrån Lampis Gammelgård: Sergeant Encka. Bosatte sig i Lampis. Maria Catharina Hillebrandh, född Hollberg, ifrån Keuru: Länsmans Hustru. Bosatt i Laukkas. Maria Södermark: ogift ifrån Wichtis. Hedvig Nyholm: Ogift: Tavastehus. Bosatte sig i Helsingfors.

1819. Maria Rebecka Dettloff: Löjtnants Hustru i Stockholm. Praktiserade i Åbo. Maria Elisabeth Nummelin: Ogift: Åbo. Anna Maximova Herman: Rysk Underofficiers Hustru i Åbo. Bosatte sig i Viborg. Maria Elisabeth Eklund, född Pihl: Färgare Hustru ifrån Björneborg. Nedsatte sig i Åbo. Agatha Lindgren, född Sonck 1791: Klädesväfvare Hustru ifrån Åbo.

1820. Eva Hemming, Ogift. Född i Lojo. Sockenbarnmorska i Halikko. Carolina Fredrika Kannberg, Ogift, född i Stockholm. Nedsatte sig i Åbo. Magdalena Jakobs Dotter ifrån Elfsiö i Korpo. Bondedotter, ogift. Anna Sofia Fröjman ifrån Åbo. Skiljd vid sin man Borgm. Fröjman. Margareta Elisabeth Norrman från Sverige, ogift.

1821. Anna Catharina Rangell. Kapellans Enka. Blef för vrångt och argt sinnelag skiljd. Christina Sophia Häggblom fr. Ilmola, Ogift. Margaretha Linquist, Enka från Wasa. Fredrika Greflund: Vaktmästar Hustru från Åbo.

1822. Johanna Lovisa Hultgrén. Ogift, från Borgå. Magdalena Westerman från Jakobstad. Återvände till sin hemort. Gift.

1823. Margaretha Berggren från Borgå, ogift. Susanna Elisabeth Wacklin från Uleåborg. Gift med Handelsman Wacklin. Återvände till sin hemort. Margaretha Christina Söderholm, gift med po-

lice Betjenten S. fr. Åbo. Lovisa Helin. Skepparhustru från Åbo. Maria Garsberg fr. Björneborg.

1824. Jungfru Catharina Elis. Lempelin fr. Åbo.

1825. Sara Lovisa Nylander: Skräddarhustru fr. Nummis. Ulrika Törnqvist, Ogift. Maria Rosenlund. Enka.

1826. Enkan Juliana Grönholm. Nedsatte sig i Åbo. Dog som föreståndarska vid acc.inrättningen i Helsingfors den 4 okt. 1847. Maria Hemming, Ogift. Anna Lisa Lidén, gift. Flyttade till Sverige.

1827. Cathar. Charlotta Hellström, gift. Begaf sig till Helsingfors. Anna Svanström från Jacobsstad, Ogift. Bosatte sig i Nykarleby. Cathar. Elisab. Kohse, Enka från Torneå. Återvände till sin hemort. Ester Sundell. Gift med en murare.

1828. Augusta Miltopé, Ogift. Blef skild från inrättningen dels för sjelfsvåldigt uppförande, dels för giftermål. Gustava Edner ifrån Åbo.

1829. Margaretha Lovisa Häggelin ifrån Helsingfors. Christina Rudin ifrån Sverige. Fredrika Wilhelmina Björklund. Gift med en Vice stadstjenare i Åbo. Maria Helena Linbom. Enka.

1830. Catharina Enevall, ogift, från Tavastehus. Albertina Adolphina Lindelöf, frånskild hustru fr. Gesällen Ekström ifrån Åbo.

1831. Maja Lisa Silfverklot, kopparslagar Hustru från Christinestad. Maria Forselius, Skräddar Hustru fr. Björneborg.

1832. Clara Hammarlund, postillions Hustru från Christinestad. Anna Maria Frilander, Sjömans Hustru från Pedersöre.

1833. Catarina Cederquist, Hustru till Bokhållaren vid inrättningen. Hedvig Sandholm, ogift, ifrån Borgå. Johanna Willenius fr. Helsingfors. Gustava Lilia. Enka, född 1791 fr. Åbo".

Angående eleverna finnas af Boucht skrifna anmärkningar. Jag anför dessa, såsom karaktäriserande lärarens omdöme.

„Malmberg förenar med skicklighet utmärkt ömt och godt sinnelag. Kirilef är till humeuret mera kall, likväl samvetsgrann och uppmärksam; till lefvernet stilla och indragen i sin caractere. Lindberg har ådagalagdt ärbar vandel och utmärkt anständighet i sitt lefverne samt visad skicklighet och goda kunskaper. Haldén till hummeuret något häftig, men glad och tjenstagtigt öm. Puust, till hälsan god, men har ett dåligt och kinkigt humeur. Mindre qvick och trögt tjensteagtig. Exell har god hälsa, sedigt och stilla sinnelag, snygg i sitt lefverne, samt ömsint och tjenstagtig. Lindholm tjenstagtigt och anständigt uppförande, beskedligt och muntert humeur med beslutsam karakter. Frisk är stilla och sedig, flitig, läraktig; till humeuret stilla och sagtmodig: som sjuksköterska vaksam, rådig och behändig. Berg-roth är af godt lynne, tjenstfärdig, vaksam, qvick, beslutsam med förstånd, driftig och äger god hälsa. Häggström är till lefvernet anständig; flitig med godt minne, men obeslutsam och rädd: fallen för beqvämlighet och kallsinnighet: har svagt bröst. Fjäskig i oträngt mål — häftig till humeuret, hårdhändt. Falsk och illslug. Aspman till

lefvernet anständig. — Till lynnet god och munter, tjenstagtig, snygg; verksam och tilltagsen med förstånd. Otröttlig i sin tjenst, vaksam, medlidsam: Har godt hjärta utan flärd. Lindblom är häftig och pratsjuk — mjältsjuk och missnöjd. Fallen för beqvämlighet. — Trög och mindre tjenstagtig. I utöfningen af sitt yrke tilltagsen, men ej alltid med nog öfverlagt förstånd. Englund — hennes goda uppförande, goda lynne och Sinnelag, sagtmod, gjorde henne afhållen. I utöfningen af sitt yrke är hon något långsam och rädd, men förståndig. Hellgrén är till hälsan krasslig, till humeuret jemn och nöjd — till caracteren modererad het och god. I samlifvet artig och snygg. I utöfningen af sitt yrke med förstånd tilltagsen och värksam, öm, vaksam och tjenstagtig. Hon förrättade på egen hand svår förlossning med vändning på dödt foster på konstenligt sätt att det ej i något fall kunde klandras. Hermonius är till humeuret jemn, till caracteren god och stadig. — I samlifvet belefvad och renlig. I förrättningen af sitt yrke förståndig och skicklig, driftig, vaksam och Tjenstfärdig, oförskräckt men ej vågsam med oförstånd. Linder har god hälsa; gladt humeur. Stadgad god caractere, artig och belefvad i umgänget. I utöfningen af sitt yrke förståndig, behjertad med ömhet och medlidande. beskedlig och tjensteaktig. Förrättade vändning med besked och lyckligen. Derågen är af god hälsa, jemnt och godt humeur, stadgad Caractère, i upförandet hygglig och artig, fördragsam. I utöfningen af sitt yrke rädd och obeslutsam, likvisst ej utan förstånd. Har god villja, qvick, vaksam och menniskoöm och ej utan stadgadt begrepp. Stäck. Hon är sjuklig, nervsvag. Till humeuret hysterisk. Caracteren stadig, beslutsam, i umgänget snygg och artig, men egenkär och behagsjuk. I utöfvandet af sitt yrke fjäskig, orådigt rädd, likvisst ej oförståndig ehuru ej beslutsam, är som sjuksköterska kall och fallen för beqvämlighet! Eljest ej ohjelpsam, men betänklig i hög grad, ja misstrogen. Nordfors är till humeuret munter och pratsam, till Caracteren fast och stadig, tystlåten i samlifvet, vettig, men med enkla seder. I utöfningen af sitt yrke förståndig, men rädd, hjelpsam, oförtruten. Lundqvist i sitt uppförande sedig och anständig, qvick och snygg. Til sinnelaget måttligt häftig, gladlynt. Har skarpt förstånd och minne, god hälsa och krafter, är medlidsam och vaksam. I utöfningen af sitt yrke förståndig och försiktigt tilltagsen. Ahlström är til lefvernet stadig och ordentlig, till lynnet något häftig, uti utöfningen af sitt kall skicklig och värksam, tilltagsen med försigtighet. Eljest som sjuksköterska snygg och renlig, god och ömsint men något fallen för beqvämlighet. Har god hälsa. Willandt är til sina begrepp slö och fördomsfull, til Charactèren listig och förställd. Eljest vaksam, tjenstagtig och driftig. Fabritius til lefvernet ordentlig, til lynnet falsk och illistig, men munter och tjenstaktig. I utöfningen af sitt yrke tämmeligen pålitlig och försigtig, utan att vara försagd. Frisén til lefvernet ordentlig och välfrejdad, til lynnet het, til charactèren falsk och afundsam. Hildebrandh är snygg, anständig och godsinnt, tjenstagtig samt fördragsam i allt. Södermark är til lynnet god och sagtmodig, i

utöfningen af sitt yrke ordentlig, samt försigtig och vaksam. Nyholm visade alltid flit och uppmärksamhet".

Äfven om de flesta af v. Haartmans elever finnas af honom gjorda anteckningar i journalen, men kortare än Bouchts. Vanligen voro epiteten „villig", „beskedlig", „snygg", „stilla och anständig", „flitig", „förståndig", „ordentlig" men ibland äfven „häftig", „utan minne", „oordentlig", „litet snusskig", „sjelfklok".

Acc:husets inventarier under det sista året af dess verksamhet i Åbo voro enl. coll. med. räkenskaper för 1832 följande:

„Trädsaker: Kista 1, Skofvel 1, Spade 1, Badbalja af ek 1, Klappträn 2, Klädes mangel 1, Vattenkar 2, Tvättbunke 1, Vattenstäfva 1, Vattenskopa 2, Vattenämbare 2, Vattensåar 3, Trädskedar 6, Trädpallar 2, Nattstolar 2, Stolar 24, Bord 7, Sängar för barn 3, Sängar 8, Accouchementssoffor 2, Brunmålade skåp 2.

Linne-, Säng- och Gångkläder: Nattkläder 12, Natträckar 14, Rullgardiner 9, Magbindlar 9, Ullstrumpor 4 par, Handdukar 24, Linnen 16, Hufvudkuddar för barn 9, Madrasser för barn 4, Madrasser 18, Lakan för barn 21 1/2 par, Lakan 34 1/2 par, Sängtäcken för barn 4, Sängtäcken 16, Dynor 20, Lädertofflor 5, Bruna kalfskin 10, Kuddar af d:o 4, Pölar af läder 4.

Koppar-, Tenn- och Jern Saker: Lyckta 1, Jernkilar 2, Treföter af Jern 3, Eldgafflar 4, Sax 1, Eldstål 1, Vedyxa 1, Tallrikar af tenn 6, Lafvementssprutor af tenn 2, Skrifanstalt af tenn 1, Ett mindre Bäcken 1, Nattbäcken 2, Tvättfat 1, Thekanna 1, Muggar 4, Badkar 1, Kastruller 2, Kittel 1, Flaskor med lock af koppar 6, Skålar af koppar 6, Ljusstakar af bläck 4, Lampor af bläck 2.

Stenkäril: Stenkrukor 2, Stentallrikar 12.

Diverse: Jaloucier 6 par, Klädestreck 36 famnar, Golf mattor 76 aln, Wägguhr 1, Biblar 2. (9 jan. 1833).

Kejs. brefvet af den 14 maj 1833 till t. f. gen. direktören för med. verket anbefallte acc:inrättningens i Åbo förflyttning tillika med det kliniska institutet till Helsingfors och samma år i nov. öppnades det kliniska institutets acc:afdelning i det för ändamålet uppförda huset vid Nikolaigatan i nämnda stad.

Sjette Kapitlet.

Barnmorskeväsendet i Finland 1808 till 1828.

G. Bonsdorffs 1818 afgifna berättelse om barnmorskeväsendet i en del af Finland. Förslag till och författningar om barnmorskeväsendets förbättrande.

Efter 1809 års fredsslut, då nydaningsarbetet inom flere områden i Finland påbörjades, blef äfven barnmorskeväsendet föremål för vederbörandes uppmärksamhet och omvårdnad.

Under den svenska tiden fanns icke någon undervisningsanstalt för utbildande af barnmorskor i Finland, utan förhållandet var sådant som det beskrifvits i 3:dje kapitlet och äfven framgår af de delar af J. Pippings förslag till medicinalverkets förbättrande i Finland [1]), hvilka afse barnmorskeväsendet.

„3:o Den som i Finland velat låta nyttja sig som Jordegumma har, enligt Författningarne, varit skyldig att resa till Stockholm, för att på Anatomie Salen derstädes förskaffa sig nödig kunskap i Anatomien; att bivista offentliga och enskildta föreläsningar öfver Barna Förlossningskonsten; att på allmänna accouchements-Huset göra halft års tjenst och att, efter fulländad lärotid, undergå inför Collegium Medicum offentligt förhör.

En sådan person har, efter aflagd Ed, erhållit öppet Bref att vara priviligerad Barnmorska med rättighet, att låta uppslå skylt å det Hus hon bebor.

Stundom har det händt, att Barnmorskorna blifvit undervista på Städernas bekostnad. De flesta hafva dock varit nödsakade att skaffa sig nödiga insikter genom egna medel.

6:o Ehuru det vore ganska nyttigt om i hvar Socken skulle finnas en examinerad Barnmorska, torde dock lång tid framlöpa, innan alla Församlingar på Landsbygden vilja en sådan antaga och aflöna. Flere Städer i Finnland sakna äfven en dylik person. Orsaken härtill är

---

[1]) Underdånigt memorial till medicinalverkets förbättrande i Finland. 15 jan. 1810, sid. 10, 27 o. 28. Pippingsköldska brefsamligen på Perno gård i Reso s:n.

och har varit den, att Barnmorskekunskapen måste inhämtas i Stockholm. De flästa Qvinnor, som haft hog och lust för detta yrke, hafva ej förmått företaga en så lång och med många utgifter förknippad resa, i synnerhet då halft års vistande på en dyr ort tillika dermed varit förenadt.

Men om en Accouchementsanstalt här i Staden, uti det föreslagna Lazarets Huset, warder inrättad, bör förmodas att många qvinnor skola anmäla sig till Barnaförlossnings Vettenskapens lärande, hvarigenom Finnland efter behof med examinerade och edsvurna Barnmorskor skall kunna förses.

Genom inrättande af acc:huset i Åbo afhjälptes bristen på en undervisningsanstalt för barnmorskor i Finland. Antalet årligen utdimitterade elever var ju icke stort, men efterfrågan på barnmorskor var icke heller stor och dessutom funnos ju den närmaste tiden efter 1809 kvar i landet de i Stockholm utbildade barnmorskorna.

Antalet och fördelningen af barnmorskorna i Finland efter landets förening med Ryssland till 1828 kan icke utredas, emedan de handlingar, från hvilka upplysningar i detta syfte kunde erhållas, främst provinsialläkarnes årsberättelser, gingo förlorade vid Åbo brand 1827.

Likväl lämnar några upplysningar i ofvannämnda hänseende den intressanta och för utredande af Finlands medicinala förhållanden mellan 1808 och 1827 så viktiga berättelse om medicinalverkets tillstånd, som afgafs den 28 okt. 1818 af collegii med. preses prof. G. Bonsdorff och f. n. förvaras på Finlands statsarkiv.[1])

S. 26. „I barnförlossningskonstens utöfning saknade Tavastehus län för det närvarande tillförlitliga biträden och examinerade och öfvade jordgummor förmältes på länge icke hafva varit att tillgå. Men som den af H. K. M. allernådigst stiftade acc:inrättning i Åbo redan haft den framgång att 19 barnmorskor blifvit inom ett år underviste och examinerade och tilloppet af elever i öfrigt synes äfven för framtiden i lika mon tillväxa som förtroendet hos barnaföderskor att begagna denna offentliga anstalt, till vinnande af nödig skötsel, altså trodde jag mig ega dubbel anledning att erinra Herr Landshöfdingen om nyttan deraf att Socknarne i Länet vid tjenliga tillfällen förmåddes att förena sig om vissa lönevilkor för Sockne Barnmorskor. Jag utfäste mig äfven å Collegii vägnar att till sådane beställningar utse tjenliga ämnen bland de Elever, som vid vår accouchementsinrättning redan blifvit danade och godkände, såvida icke Socknarnes innevånare

---

[1]) Ekon. dep. B. D. 1818 N:o $^{16}/_{273}$. „Underdånigste Berättelse om Medicinalverkets tillstånd och nödvändigaste förbättringar i Tavastehus och Nylands, Heinola, Cuopio och Wiborgs Höfdingedömen, grundad på samlade underrättelser under en med Kejs. Senatens tillstädjelse anstäld Inspectionsresa genom dessa Län 15 febr. till 18 april 1818, afgifven 28 okt. 1818.“

sjelfva önskade att till undersöknings och öfnings vinnande hit på sin bekostnad insända läraktige och välfrejdade personer. Herr Landshöfdingen förklarade sig beredvillig att genom alla medel som stodo i hans magt befordra denna nyttiga anstalt. Endast i Tavastehus stad var för det närvarande en Barnmorska anställd som i Stockholm undergått behörigt förhör och genom sin pålitliga skicklighet och tjenstagtighet förmältes hafva tillvunnit sig och förtjena Innevånarnes förtroende.

S. 43. Som Herr Landshöfdingen lika med Läkaren intygade att kunnige och examinerade Barnmorskor i ganska få socknar af Länet (Heinola) voro antagna, att i sjelfva Heinola Höfdingesäte ännu i denna stund saknas ett sådant biträde samt att flere barnaföderskor och nyfödde barn tvifvelsutan genom okunnige jordgummors förvållande blifvit om lifvet bragte, så anmodade jag Herr Landshöfdingen att under sina Embetsresor i Länet söka förmå de större och folkrikare socknarne hvar för sig och de mindre socknarne i förening att fastställa skälige lönevilkor och beqväme stationer för examinerade och edsvurne barnmorskor, dem jag utlofvade att bland Eleverne vid Accouchementsinrättningen i Åbo utse och till orten uppsända, såsnart vilkoren blifvit reglerade och nödige respenningar aflemnade.

S. 57. Genom Landshöfdingens försorg hade Cuopio och någre andre socknar till Accouchementsinrättningen i Åbo affärdat Elever, af hvilka redan tvenne äro utexaminerade och till sina bestämda stationer afgångne; att Landshöfdingen än vidare söker att befordra Barnmorskors anställande i de orter, som ännu deraf äro i saknad, derom är dess varma nit för Medicinalvårdens uppkomst i detta honom i nåder anförtrodde Län en säker borgen.

S. 67. Sordavala Stad och Provincial Läkare Station. Någon examinerad barnmorska finnes icke i hela Districtet anstäld, men på min persuasion lofvade Hofrådet (Wendt) och Borgmästaren taga de mått och steg att en godkänd Barnmorska af Åbo accouchementsinrättnings Elever varder med anständig lön till en början i Sordavala Stad och socken anstäld.

S. 73. Kexholms Stad och Provincial Läkare Station. På efterfrågan om Soknarne i Districtet voro försedde med kunnige och examinerade jordgummor utreddes att Kexholms Stad i denna väg biträddes af en priviligierad Barnmorska, som efter gammal Wiborgs länefördelnings staat ännu såsom pension åtnjuter en lön af 80 rub. b:co ass., men för öfrigt var hela landet i begge fögderierne i saknad af denna angelägne hjelpreda, genom hvilken dock många mödrars och barns lif kunde blifva räddade. Jag anmodade derföre såväl Läkaren som Kronofogden, att förmå Soknarne att med någon öfverenskommande lön antaga examinerade Barnmorskor, som derjemte vore inöfvade i konsten att vaccinera barn, om hvilkas anskaffande jag förbant mig att draga försorg.

S. 97. Wiborgs Stad och Höfdingesäte. Likaledes anmodades och åtog sig Lands Höfdingen, nitälskande för Medicinal Verkets upphjelpande i Länet, att genom Magistraterne i Länets Städer och Kro-

nofogdarne i Häraderna, hvar på sin ort anmoda innevånarne att antaga examinerade och godkända Barnmorskor, i brist af hvilka många mödrars och nyfödde barns lif erkändes gå i denna ort förlorade, samt för dem anslå bestämde löner af 150 à 200 rub. b:co ass. och en viss station jemte flyttnings och resekostnads ersättning af 100 rubel b:co ass., hvaremot jag mig förbant att från den af Eders Kejserliga Majestät i en lyckelig stund stiftade Accouchementsinrättningen i Åbo utstyra godkände Elever, som med bepröfvad insikt och erfarenhet i sin konst förena kännedom och öfning i Ryska Språket och skickelighet att vaccinera barn, i hvilken åtgärd Accouchements Läkaren Assessoren Doctor Boucht af mig redan för detta blifvit uppmuntrad att inöfva sina Elever. Landshöfdingen utlofvade äfven på min intercession att förhjelpa den nyss till Viborg från inrättningen i Åbo, genom Collegii anstalt i anledning af LandsHöfdingens kallelse ankomne Barnmorskan Kiriloff, som är väl inkommen i Ryska, Svenska och Finska språken, till de löneförmåner, att hon på denna dyra ort, der förre Barnmorskan madame Alavo med lön af 80 rubel på gammal Gouvernements stat i anseende till sin sjuklighet och bristande språkkunskap på långt när icke förmår eller medhinner hjelpa stadens Barnaföderskor, kan finna sin lifsbergning och utkomst.

S. 102. Fredrikshamns Stad och, Provincial Läkare Station. En berömd och allmänt i nejden anlitad Barnmorska vid namn Schmiedt är i Fredrikshamn anställd och af staden lönt med 175 rub. b:co ass. jemte fria husrum; men i Landsorten deromkring har ännu icke någon examinerad jordgumma sig nedsatt.

S. 104. Lovisa Stad och Provincial Läkare Station. Några Soknar i orten hade fogat sig till antagande af Examinerade Barnmorskor och Lovisa Stad var äfven dermed försedd.

S, 107. Bårgo Stad. En examinerad och af staden lönt Barnmorska biträder med bifall stadens Barnaföderskor.

S. 132. Helsingfors Stad och Provincial Läkare Station. Utom Helsingfors stad som antagit en examinerad och allmänt omtyckt Barnmorska, förmälte Läkaren att näppeligen någon godkänd jordgumma finnes i Districtet anstäld, hvarföre han anmodades att under sina Embetsresor söka förmå Ståndspersoner och Prästerskap att befordra Barnmorskors antagande med anslag af en liten lön.“

§ 20 i H. K. M:ts instruktion för collegium med. i Finland af den 8 febr. 1816 stadgar, att då H. K. M:t framdeles i nåder för godt finner, att till befrämjande af praktiska öfningar i läkarevetenskapen låta i Finland inrätta ett kliniskt institut för såväl invärtes som utvärtes sjukdomar och accouchementskonsten, bör collegium om detta institut hafva en särdeles omsorg. I § 22 af nämnda instruktion stadgas, att alla till medicinalverket hörande personer, äfven barnmorskor, äro ovillkorligen skyldiga att hörsamma och lyda, hvad collegium i kraft af denna instruktion och öfriga gällande medicinalförfattningar dem, vetenskapen angående,

tillsäger och befaller, och enligt § 6 böra alla priviligierade barnmorskor sig hos coll. med. anmäla, därstädes sina privilegier och bevis öfver aflagd ämbetsed uppvisa, då de i collegii matriklar införas.

För åstadkommande af bättre vård af barnaföderskor gjorde coll. med. i följande ord förslag [1]):

„Den ibland allmogen, om icke öfver allt, åtminstone på de flesta orter rådande vårdslöshet och råhet, i afseende på vården af Barnsängsqvinnor, synes nemligen, såsom ett mera universelt verkande ondt, vara förtjent af Statsförvaltningens uppmärksamhet och påkalla några kraftigare åtgärder till dess hämmande. Collegium vågar i afseende derpå i underdånighet föreslå, det Eders Kejserliga Majestät täcktes i Nåder om icke anbefalla, åtminstone anmana innebyggarne i Landet, att för hvarje församling hålla och aflöna en legitimerad Barnmorska.“

I H. K. M:ts kungörelse ang. examinerade barnmorskors antagande och aflönande i församlingarna af den 26 juni 1827 anmanas landets innevånare att i hvarje församling, efter föregången frivillig öfverenskommelse, antaga och aflöna en examinerad barnmorska.

I Kejs. brefvet till samtliga landshöfdingar af samma dag anbefalltes desse att genom vederbörande kronobetjente omsorgsfullt medverka till befordrande af ofvan anförda nådiga afsikter samt att i sådant afseende meddela dem nödig föreskrift.

I H. K. M:ts bref till collegium med. ang. förändring i öfverstyrelsen för medicinalverket i Finland af den 26 juni 1827 stadgas i mom. 5, att collegium med. skall, på sätt hittils skett, hafva befattning med vården om barnmorskors undervisning, examinerande och legitimation.

Angående barnmorskeväsendet i östra Finland yttrade sig komitén för organisationen af Viborgs län på följande sätt:

„Så hedrande det ock vore för menskligheten at gifva dem en synnerlig omvårdnad, hvilka för at skänka Världen varelser med Lif, ofta löpa fara att förlora eget, vågar dock Committéen, så vida de för Finland gällande stadgar icke bestå dylika aflöningar, icke heller föreslå att Kronan med jordgummors aflöning må belastas, hälst hvarje Provincial Medicus bör innehafva den skickelighet at med biträde af förståndige qvinnor vid Barnförlossningar, kunna vederbörande tillhandagå. Men at Städerna, där behofvet är mera concentreradt, må för egen därå beroende nytta, genom Landshöfdingen i orten kraftigt anmanas at antaga och aflöna Examinerade Barnmorskor, och at äfven

---

[1]) Betänkande om medicinalverkets tillstånd af coll. med. Åbo den 24 dec. 1824.

utan dylik särskild lön, andra i Barnförlossningskunskapen med bifall förhörda qvinnor, för egen utkomst genom undfående och af Collegium Medicum föreslående rikligare arfvode lämpadt efter uppassningstiden och den betalandes vilkor, måge upmuntras at i Städerna eller å Lands Orterna, för samma ändamål nedsätta sig, finner Committéen sig skyldig at i underdånighet tillstyrka.

Inom sist föreslagna halfår, räknadt från det Eders Kejs. M:tets förväntad nådiga Författning utfalla kan, torde jemväl de å Stat aflönta Jordgummors rättighet till sina innehafda löners upbörd böra uphöra“ [1]).

Angående aflönande af barnmorskorna i östra Finland bestämde H. K. M:t den 5 nov. 1816 på följande sätt:

3:o) Med jordgummors aflönande finna Wi Staten för framtiden ej böra belastas, dock komma de i Länet på statens omkostnad hittils aflönta jordgummor att vid de af dem begagnade lönförmoner att vidare bibehållas, så länge de förrätta sin tjenst, hvaremot, efter deras afgång, städerna, der behofvet är mera koncentreradt, måge för egen derå beroende nytta, genom Landshöfdingen i länet kraftigt anmanas att antaga och aflöna examinerade barnmorskor; äfvensom andra i barnförlossningskunskapen med bifall förhörda qvinnor, hvilka med särskilt lön icke äro försedda, genom undfående och af Eder föreslående rikligare arfvode, lempadt efter uppassningstiden och den betalandes villkor, böra uppmuntras att i Städerna eller i Landsorterna för samma ändamål sig nedsätta [2]).

I organisationskomiténs underd. förslag till aflöningsstat för städerna i Viborgs län finnas upptagna för Viborg två „Examinerade eller Edsvurne Jod-gummor eller Barn Morskor“ à 40 Daler silfvermynt hvardera, för Fredrikshamn, Kexholm och Nyslott en dylik i hvarje stad med lön af $33\frac{1}{2}$ D. s. [3])

---

[1]) Committéens för organisationen af Wiborgs län protokoller för åren 1812 och 1813 $\frac{26}{8}$ $\frac{\text{nov.}}{\text{dec.}}$ 1812 pag. 666 (Finlands statsarkiv).

[2]) H. K. M:ts reskript till Collegium med. angående Medicinal Verket i Viborgs län.

[3]) Enl. Committéens för organisationen af Wiborgs län missivbok för 1812 och 1813, pag. 1414.

Sjunde Kapitlet.

Universitetet i Helsingfors 1828—1870.

Akademiens i Åbo flyttning till Helsingfors. Medicinska fakultetens lärare 1829—1870 och deras vetenskapliga verksamhet, särskildt med afseende på obstetrik och gynäkologi. J. A. Törngren. Israel Hwasser. M. Kalm. I. Ilmoni. C. D. von Haartman. L. H. Törnroth. A. F. Laurell. A. E. Ingman. Det Finska läkaresällskapet och dess vetenskapliga lif. Carl von Haartman. W. J. Pipping. Inrättande af en ord. profession i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik. K. S. Sirelius. Återblick.

Den 25 oktober 1827 anlände till consistorium ett memorial från ministerstatssekreteraren, grefve H. R. Rehbinder med innehåll att enligt H. K. M:ts befallning universitetet framdeles under namn af Alexanders universitetet komme att hafva sitt säte i Storfurstendömets hufvudstad Helsingfors. Universitetet skulle därstädes t. v. begagna östra flygeln af senatshuset och den byggnad, som var uppförd för divisionschefen vid finska militären (det n. v. generalguvernörshuset).

Enligt statuterna för Kejs. Alexanders Universitetet i Finland, gifna den 10 dec. 1828, ålades i medicinska fakulteten professorn i physiologien och anatomien att undervisa i dessa vetenskaper och därjämte i medicinallagfarenheten och medicinska policen, samt äga inseende öfver de anatomiska dissektionerna, professorn i theoretiska och practiska medicinen att föredraga dessa lärostycken, samt därjämte den medicinska delen af kliniken och professorn i chirurgin och barnförlossningskonsten att föredraga, jämte dessa läroämnen, medicinens historia och den kirurgiska delen af kliniken, adjunkten i physiologien och anatomien, tillika prosector, att biträda professorn i samma vetenskaper vid ledningen af de studerandes anatomiska öfningar och verkställa antingen själf eller med biträde af eleverna dissectionen och præparationen af de kroppsdelar, hvilka af professoren i de offentliga föreläsningarna demonstreras, adjunkten i medicinen och adjunk-

ten i chirurgien och barnförlossningskonsten att undervisa i dessa vetenskaper samt adjunkten och demonstratorn i botaniken att anställa demonstrationer af de såväl uti landet vildt växande och odlade, som ock af officinella växters kännetecken och egenskaper, samt hålla föreläsningar i diaetetiken.

År 1828 voro i med. fakulteten professorer: i teoretisk och praktisk medicin I. Hwasser, i kirurgi och barnförlossningskonst J. Törngren, i anatomi och fysiologi N. A. Ursin; adjunkt i me-

I. Hwasser.

(Bilden af Hwasser är gjord efter en universitetet i Helsingfors tillhörig, af Lindh utförd oljemålning).

dicin var Sundius, med. adjunkt och prosektor I. Ilmoni, med. adjunkt och botanices demonstator M. Kalm, adjunkturen i kirurgi och barnförlossningskonsten var vakant.

Törngren föredrog väl från den 1 okt. 1828 till den 1 okt. 1829 i med. auditoriet chirurgiæ præcepta, men hans åligganden som professor öfvertogos från den 15 sept. 1829 till den 15 nov. 1831 af Kalm, då han själf som t. f. generaldirektor för medicinalverket (sedan den 20 jan. 1829) var förhindrad att sköta sitt professorsämbete.

Redan 1829, den 30 dec., erhöll Hwasser afsked för att flytta öfver till Sverige, där han den 17 sept. 1830 utnämndes till professor i teoretisk och praktisk medicin vid Upsala universitet [1].

För obstetrik och gynäkologi, lika litet som för hvarje annan af läkekonstens mera praktiska discipliner hyste Hwasser intresse. Med en rik och djup känsla, en stark och liflig inbillningskraft, hängaf han sig åt ett filosofiskt betraktelsesätt och spekulativ forskning. I Hwassers „Föreläsningar", hvilka i några exemplar förvaras här i landet, finnes högst litet berörande sjukdomar i de kvinnliga genitalorganen. Jag anför hans föreläsning om hydrops ovarii, såsom i sin mån karakteriserande det åskådningssätt, hvilket utmärkte den snillrike man, hvilken en tid i Finland representerade den inre medicinen och ännu sedan han lämnat landet genom sin mest trogne vän och älskade lärjunge Ilmoni hos oss utöfvade inflytande. Jag återgifver texten enligt den originala handskriften.

Hydrops Ovarii.

„Det utmärkande i den yttre beskaffenheten af den hos underlifvet märkbara svullnad, som af denna art hydrops förorsakas skall bestå deri, att den börjar i den ena sidan, vanligast i den vänstra och i sin början åtföljes af en tryckning, tyngd eller dåf värk i trakten af äggstocken samt någongång af eckel, kräkningar ock dylika vid graviditeten vanliga sptr. Denna känsla af en besvärd tryckning och

---

[1]) „Då man i Sverige var på väg att upplösa den gamla universitetsinrättningen genom ett försök att från dennas gemensamhet utbryta den medicinska undervisningen, uppfattade Hwasser, som sjelf betraktade den akademiska lärostolen som „en bland mänsklighetens höjder" och som åt universitetsinrättningen hängifvit sitt hjärtas starka kärlek och tro, när samtidigt den medicinska lärostolen i Upsala blef ledig, kallelsen att träda i spetsen för universitetets försvar som omedelbart ställd till sig och beslöt att lyda denna inre maning". (Valda skrifter af Israel Hwasser, utgifna af P. Hedenius. Stockholm 1888. Förord, p. VI).

Consistorium i Helsingfors rekommenderade Hwasser till erhållande af afsked i följande erkännande ordalag:

„Då nu professor Hwasser medelst dess förvärfvade vidsträkta insigter i den vetenskap han vid universitetet framställt, på ett utmärkt sätt bidragit ej mindre till den studerande ungdomens förkofran i sagde vetenskap än till befästande af detta lärosätes anseende, kan Consistorium väl icke annat än med saknad emotse förlusten af en man, hvilken både såsom lärare och vetenskapsidkare i hög grad tillvunnit sig universitetets samtliga medlemmars odelade aktning och kärlek, men då Consistorium, oaktadt sin lifliga önskan att ännu framgent få vid detta lärosäte fästa en så värdig och af detsamma förtjent medlem, å andra sidan af varm erkänsla för den möda professoren Hwasser under den kraftfullaste ålder till befordrande af detta lärosätes stora ändamål nedlagt, är uppmanadt att såvidt på detsamma ankommer äfven gå denne dess värdige ledamöts enskilda önskningar till mötes, kan Consistorium alltså icke undgå, att under vitsordande af professor Hwassers om detta lärosäte förvärfvade flerfaldige förtjenster, ifrågavarande afskedsansökning, åtföljd af Consistorii underdåniga förord, — — — öfverlemna. Helsingfors den 9 dec. 1829".

tyngd, är i afseende på stället, der den kännes i sjukd:ns början föränderlig, i det den sänker sig åt den sida, på hvilken den sjuka ligger, men denna den besvärd. känslans mobilite i afseende på situs aftager i samma mån sjelfva svullnaden ökas. — Denna tilltager småningom till den grad att den icke mer för den yttre betraktelsen visar sig såsom circumscriberad, utan s.s. öfver hela bukcaviteten jemnt och likformigt utbredd, och såsom det ngngång händer i dess avancerade utveckling, fluctuation uti svullnaden kännes, är det yttre fhdet hos buken alldeles likt det som tillhör ascites. Äfven i sin högre utvecklingsgrad synes sjukd:n vara utan någon betydeligt skadlig inflytelse på kroppens öfriga functioner. Urinens afgång är normal eller åtminstone blott omärkeligen minskad, digestionen icke störd. Nedre extremiteterna icke œdematösa. — En domning i låret och benet på den sjuka sidan kännes väl ngngång, i sy. i s:s början. men den är lätt öfvergående och vanligen af ringa betydenhet. Först sedan sjukd:n hunnit en betydligt hög grad, hken den sällan upnår förr än efter en duration af flera år, inställa sig småningom spt:mer af en allmen cachexie i förening med retention hos excretionerne i syn. hos urin afgången. Andedrägten som under sjukd:ns utveckling varit temmeligen oginerad blir nu sedan det degenererade organet uppnått en hela bukcaviteten uppfyllande svullnad kort och betyd. hindrad. Menstruationen är väl ngngg. ännu under sjukdms utvecklingsperiod ordentlig och blir först i det sista stadiet oregelbunden och sluteligen suprimerad, men detta torde likväl sällan hafva varit händelsen. Vanligen är oordningar i denne och ngngg dess fullkomliga suppression det första sptmet af den sjukd:ms process, genom hvilken ifrågavarande degeneration blef producerad.

Orsaker till hydrops ovarii äro sådana inflytelser som uti qvinnans fexualfunctioner åstadkomma abnorma fhden eller kanske rättare sagt, hos henne hindra sexuallifvets fullkomliga utveckling. Menstruationens suppression af yttre tillfälligheter kan väl äfven räknas hit, men den är likvel hvarken den vanligaste eller någonsin den egenteliga och ursprungeliga anledningen till ifrågavarande sjukdom. Den egenteliga orsaken torde väl deremot vara ett öfverretadt tillstånd hos de indre sexualorganerne eller rättare hos deras productivität, utan att denna gen:alstring får utlämna sig och till normalen återföra sig sjelf. Detta öfverretade tillstånd befordras gn. ett sedeslöst lefnadssätt under pubertets åren och ännu mera, om den, denna evolutionsperiod tillhörande phantasie occuperas med den crassa vällustens, icke af kärleken idealiserade och förädlade bilder. Denna phantasiens beklagligen ofta nog af tillfälliga omständigheter understödda och befordrade förnedring qualificerar sig så mycket mer till ett causalmoment för degenerationer uti genitalia, som den sällan äger rum, utan att förr eller sednare åstadkomma försök till sjelfkränkning af finare eller gröfre art. Ofta förnyad coitus utan att conception och gravidité deraf upkomma torde väl i denna högre grad disponera till denna sjukdom, som således förekommer icke allenast hos debaucherande och offentliga qvin-

nor, utan äfven hos ganska agtningsvärda gifta fruntimmer, hka dels i stöd af ett för denna hinderligt missförh:de ml dem och deras män icke blifva hafvande. Att många hos hvilka dessa inflytelser och följden i hög grad äga rum, hvarken få vattusot eller den med denna beslägtade degeneration i äggstockarne, hvarom jag straxt skall tala, intygar erfarenheten, äfvensom att hos flera med ifrågavard. sjukdom behäftade, dessa följder enligt all sannolikhet icke, åtminstone icke i betydligare grad än vanligen, ägt rum. Att dömma efter de få fall jag haft tillfälle att observera, gifves det ett tillstånd af exalterad retlighet hos det ena eller andra af ovarierne, som hufvudsaklig. gifver sig tillkänna gen. häftiga, menstruationen alltid åtföljande och tydligen ifrån trakten af det sjuka ovariet utgående smärtor, och som någongång öfvergår till acut eller chronisk inflammation i det imiterade partiet. Hos qvinnor hka af detta slags lidande äro besvärade, äger ganska sällan conception rum, utan coitus har endast en förhöjning af den sjukliga irritationen till följd och denna måste sluteligen öfvergå till degeneration. En annan orsak till hydrops ovarii är ett ovanligen starkt utveckladt sexuallif i följe hvrf. qvinnan, så länge hennes conceptions förmåga fortfar, är så till sägandes i en beständig gravidité. Dess beständigt förnyade alstring, genom hken det vegetativa lifvets centrum flyttar ouphörligt ml. det qvinnliga sexuallivets bägge poler lifmodern och mamma, uplöser qvinnans individualitet i hennes moderliga bestämmelse eller i hennes relation till slägtlifvet; i den ålder då en gräns af det andliga lifvets inskrängtare bestämmelse sättes för alstringsförmågan, och sexuallifvets organer, hvilka utan afbrott hittills fortfarit att i egenskap af centralorganer, göra qvinnans individualitet af dess relation till slägtlifvet beroende, skola träda tillbaka inom individualitetens sfer och förvandlas till betydelselösa peripheriska delar, måste, i sam. mån sexuallifvets verkshet stegrat deras organiska individualitet, deras förvandling blifva en orsak till hos dem upkomna sjukd:r och till dessa höra hufvudsakl. de generationer af de delar, hka inom spheren af genitalia utgöra det centrum, ifrån hvilket produktiviteten ursprungl. utgår, d. v. s. ovarierne. Att således qvinnor, hka under sin medelålder haft mycket täta barnsängar, i ålderdomen få hydrops ovarii, tyckes väl kunna härledas ifrån djupare orsaker, än på dem i ålderdomen verkd tillfälligheter.

Hvad åter den art af hydrops visceralis jag beskrifvit, neml. hydrops ovarii, beträffar, anser jag mig vid dessa böra uppehålla mig något längre. Den är ss. jag förut nämnt en local degeneration af det ifrågavarande organet och således grundad uti en afvikelse hos dettas enskilta organiska lif. Då äggstockarnes fullkomligt utvecklade lif mer än ngt annat organs består uti alstring, måste de denerationer som uti dem äga rum, jemförelsevis med analoga sjukd:r i andra organer vara utmärkta af en qvantitativt stark production. Detta är äfven händelsen enligt erfarenhetens intyg. Då en exalterad, men ifrån sin normalrigtning afvikande productivität hos ovarierna utgör grunden för dennas degenerationer, upstår den frågan om denna exal-

terade produktivität icke äfven åstadkommer andra degenerationer än vattusamlingar. — I anledning af denna fråga anser jag mig böra fästa herrarnes uppmärksamhet på den af de pathologiska anatomerna så mycket omtalade degeneration, hken med hydrops ovarii är ganska nära slägt och som troligen icke är något annat än en annan form af ett inre sjukdomstillstånd — jag menar dess förvandling till fett eller en ägghvitartad massa. Man kan således af de i frågan ord. degenerationerna antaga tvänne arter, den då produktiviteten upplöser sig i vattubildning och den, då den öfvergår till fettbildning. Af hvar och en af dessa arter har man tvänne variationer. Hos den sjukdom som beror på äggstockens förvandling till fett, urskiljer man 1:mo det tillstånd, då äggstocken blir till en mindre eller större beständigt tillvexande fettmassa förvandlad, uti hken man träffar små ossifierade noduli. 2:do det, då uti den adipösa svulsten finnas utbildade organiska delar, i syn. hår och tänder. — Tydeligen äro dessa tillstd ifrån hvarannan differenta icke i ngt något annat än graden, ty att den sednare berodde på en ofullkomlig extrauterin conception är en längesedan öfvergifven mening. Hos hydrops ovarii åtskiljer man äfven tvänne varierd. former, 1:mo då vattnet finnes församladt inom äggstocken i smärre celluler eller blåsor och 2:do då dessa blåsor icke finnas utan vattnet innehålles fritt uti äggstockens hinna. Då man jämnförer dessa sjukd:r tillstd med hvarannan, finner man att de utgöra en serie af degenerationer, hvars båda ändar äro den förvandling till fett, hken med produktionen af verkeligt organiserade delar är förenade, och den form af hydrops, uti hken äggstockens cellulerväfnad är gen. vattubildningen förstörd och vattnet innehålles fritt inom äggstockens yttre betäckningar.

De andre begge sjukdomsformerna utgöra mellandraden mellan dessa. Någongn torde gen. fettbildningens förvandling till vattubildning den ena af dessa sjukd:r hafva öfvergått i den andra, ehuru den factiska bevisningen af en sådan öfvergång icke allenast är svår utan nästan omöjlig. Den med produktionen af organiska delar förenade fettbildningen uttrycker en högre grad af kraft, en större approximation till den normala produktiviteten, än som uti de hydropiska sjukd:rne äger rum. Den tillhör derföre qvinnolifvets mest blomstrande period och torde alldrig förekomma utan att vara en produkt af en gn. vällustens njutningar och begäret derefter alstrad och längre tid fortfarande stark imitation. Hydrops deremot i syn: dess fulländade gestalt tillhör en sednare ålder, och torde hufvudsakl. och oftast härleda sig ifrån en conceptions förmågans upphörande och af dess förut exalterade vshet alstrad ännu qvarblifvande stegring hos inre könsdelarnes och i syn: äggstockarnes enskilta lif.

Mängden af det vattn, ht man vid sectiones cadaverum funnit vara produceradt är ofta ganska betydelig. Sjelf har jag varit närvarande vid en obduktion, der vattnquantiteten upgick till något öfver 7 kannor, men denna händelse är dock icke att räkna ibland de svårare, ty Frank säger sig en gång hafva funnit 72 liber och Dreysig anför

ur åtskilliga författare flera fall, uti hka vattenmängden uppgått till 80, 90, till och med 100 skålpund. Den af alla observerat. gemensamt intygade omständigheten, att den ifrågavarande degenerationen nästan alltid haft sitt säte i den vänstra äggstocken kan ännu icke på något tillfredsställande sätt blifva förklaradt. Hvad Pathologerne i afs. derpå hittills anfört, äger enligt min öfvertygelse icke det ringaste värde.

Diagnosis.

Ascites och Hydrops ovarii kunna förblandas med hvarannan och dessutom begge med graviditeten. De tecken gn. hka dessa sjukd:r kunna i de fall, då möjligen en yttre likhet gifver anledning till deras förväxling, ifrån hvarannan urskiljas, böra med noggranhet ihågkommas, medan faran af diagnostiska misstag naturligtvis här skulle vara mycket stor. Ehuru de mäst erfarna practici anse förväxlingen i många fall vara lätt, skulle jag dock tro att om man vid de sjukas undersökning och diagnosens uppgörande mera fäster uppmärksamheten vid de anamnesiska momenterna och de sptr, hka bero af reproduktionsprocessens tillstånd i allmänhet än vid localfhdet af bukens svullnad, anledning till misstag svårligen skulle kunna uppkomma. Den för Ascites utmärkande afmagringen hos alla delar, hkas rätta beskaffenhet i detta afseende icke utaf hydropiska svullnader undandöljes i förening med det nedslagna lynnet, trögheten uti både de kroppsliga och psychiska functionerne samt den ytterst höga graden af mattighet, synes mig mera tillförlitligen uppenbara sjukd:s sanna natur, än den i många fall bedrägeliga fluctuationen. Att ascites kan förekomma hos gravida intygar erfarenheten och de händelser, der en sådan complication äger rum måste naturligtvis innefatta både signa graviditatis och spt:ne af hydrops och en Läkare, som icke känner eller ihågkommer möjligheten af denna complication utan i stället endast vill igenfinna den ena af de sjukd:r som här tillsammans äro för handen, måste naturligtvis vara i en stor förlägenhet; likasom alltid, är det äfven här af mycken både olägenhet och fara att ensidigt fästa sig vid vissa sptr. Barnets egna rörelser märkbara för qvinnan sjelf och för den erfarne som lägger händerna på buken, hket anses för ett säkert tekn till gravidite, men Frank berättar en händelse af en enkel ascites, der dessa rörelser tydeligen märktes. Törst och anasarca pedrum anses af många practici såsom nödvändigt sptr af ascites, men ehuru vanliga äro de dock visst icke nödvändiga åtminstone icke i alla sjukd:s perioder. Urinens minskade afsöndring är visserligen ett nödvändigt sptm i ascites, men den kan tillfälligtvis äga rum äfven hos en hafvande eller hos en som har hydrops ovarii. Sås. utmärd. sptr för hydrops ovarii anser man sjukd:ns början med svullnad och värk i den ena eller andra, vanligast den vänstra sidan, missfhde ml. svullnadens storlek och den sjukes krafter, rörelseförmåga, fria andedrägt, ostörda digestion samt obehindrad urin afgång. Sjukd:ns långvariga duration (några författare

omtala väl en hydrops ovarii acutus, men denna sjukd:s verkeliga tillvarelse torde ännu böra anses ss. problematisk) det fruktlösa användandet af purganzer och urin drifvd. medel, domning i låret och benet på den sjuka sidan, alla dessa tecken torde väl i synnerhet då de tagas tillsammans förtjena all uppmärksahet, men troligen torde dock den sjukes habitus innehålla ss. nyss sades de tillförlitligaste känneteken.

Hydrops ovarii är i allmänhet betraktad incurabel, ehuru långsamt för dock säkert till grafven. Åtmins. gäller detta påstående om den fullkomligt utvecklade, hela bukcaviteten med sin svullnad uppfyllande sjukdomen. Men man har dock exempel på personer, hos hvilka hydropisk degeneration i den ena äggstocken fortfarit i flera år, utan att stiga till en beswärande eller vanställande swullnad, äfvensom att de conciperat, trol. till följe af det friska ovariets produktivität. För öfrigt uthärdar den sjuka ganska ofta länge nog, oaktadt svullnaden äfven är betydlig. Om den palliativa behandlingen gen. tid efter annan förnyade aftappningar icke åstadkommer skadeliga verkningar, kan, ss. af trovärdiga män berättade exempel intyga, den sjuka under användande af densamma i längre tid fortfara att njuta någorlunda drägligt lif."

Efter Hwassers afgång förestods professionen i medicin af Ilmoni och ansöktes af Kalm, hvilken äfven erhöll densamma den 30 mars 1831 efter ett häftigt motstånd från några af Consistorii medlemmar [1]).

Den 26 juli 1830 utnämndes Sundius till provinsialläkare i Saarijärvi. Fakultetens lärare i senare hälften af detta år voro således blott tre, prof. Ursin och t. f. professorerna, adjunkterna Kalm och Ilmoni.

Då Kalm blef professor i medicin, förordnades Ilmoni att delvis sköta professionen i kirurgi och barnförlossningskonst, „hvilka vetenskapers framställning ur den akademiska katedern kostade Ilmoni mycken ansträngning och arbete af orsak att de egentligen icke utgjorde föremål för hans specialstudium" [2]). Ilmoni hade likväl tjänstgjort 3 mån. vid allm. barnbördshuset i Stockholm. Enligt praelections katalogen föreläste Ilmoni kirurgi v. t. 1832 och 15 sept. 1833 till s. t. 1834.

Den 29 sept. 1832 föreslog med. fakulteten, att, då kliniska institutet vore så färdigt att det kunde öppnas den 1 nov., men då prof. Törngren ss. generaldirektör förklarat sig icke kunna på bestämda tider inställa sig på kliniken, ehuru han dock ville vid förefallande viktigare tillfällen biträda med råd och dåd, adjunkten

[1]) Cons. acad. protokoll 29 juli 1830.
[2]) Enl. Törnroth: Minnestal öfver Immanuel Ilmoni. Acta Soc. scient. Fennicae. Tom. V, 1857.

i fysiologi och anatomi, anatomieprosektorn Ilmoni, såsom varande den enda, åt hvilken ett slikt uppdrag kunde anförtros, måtte förordnas att äfven bestrida den delen af chirurgie professorns göromål, som angår kliniska institutet, med stöd af § 127, mom 4 af universitetsstatuterna. Vid diskussionen om detta förslag inom consistorium d. 12 okt. föreslog prof. Argelander, att Kalm skulle sköta hvardera afdelningen af kliniska institutet. Några medlem-

M. Kalm.

(Bilden af Kalm är gjord efter i Stockholm befintlig oljemålning; fotogramet benäget skänkt till Finska läkaresällskapet af lektor Th. Kalm i Helsingfors).

mar ansågo, att Ilmoni icke kunde åläggas att sköta den kirurgiska afdelningen såsom hörande utom hans vetenskapsområde, medan andra tyckte, att Ilmoni kunde förordnas, isynnerhet då han förestått professionen i kirurgi och barnförlossningskonst samt i st. f. Törngren hållit föreläsningar och examinerat i kirurgi. Vid consistorii möte d. 27 okt. ingaf Ilmoni en skrift, däri han anhöll att från ofvannämnda skyldighet frikallas. Han anförde flere grunder, bland andra sin olämplighet till kirurg och sin „synnerliga afsky att utgjuta lefvande menniskoblod“. Skriften remitterades

till med. fakulteten, men consistorium beslöt vid mötet den 3 nov., att Ilmoni skulle förordnas att förestå kirurgiska afd. af institutet. Den 6 nov. åberopade med. fakulteten sitt den 29 sept. afgifna protokoll, men Törngren förklarade att, om ingen annan utväg förefanns, ville han t. v. besörja den kirurgiska kliniken. Den 10 nov. frikallade consistorium Ilmoni från befattningen med nämnda klinik och beslöt att anmoda Törngren att åtaga sig inseendet öfver densamma.

I början af 1833 anhöll Törngren som emeritus om afsked från professionen. Consistorium rekommenderade den 23 febr. 1833 honom till dettas erhållande i följande erkännande ordalag:

„Bemälde professor har ej mindre inom universitetet genom sina grundliga teoretiska insigter och sin vidsträckta praktiska färdighet såsom lärare på ett utmärkt sätt bidragit till de medicinska vetenskapernas fortkomst, än äfven utom detta lärosäte genom fullgörande af åtskilliga honom nådigst anförtrodda viktiga värf icke allenast motsvarat Monarkens förtroende, utan ock af sina Landsmän dels såsom Universitets Lärare, dels såsom medborgare tillvunnit sig odelad aktning".

Den 20 april 1833 afsade sig Törngren inspektionen öfver den kirurgiska afdelningen. Consistorium anmodade med. fak. att föreslå person för vården och inseendet öfver afdelningen. Fak. förklarade sig sakna utväg att föreslå någon, åt hviken kirurgiska kliniken kunde öfverlåtas, men proponerade att dr Mårten Lindfors, hvilken under Törngrens öfverinsende redan från inrättningens början med beröm förestått den kirurgiska afdelningen, kunde anförtros den alldagliga vården och skötseln af patienterna på densamma, medan det egentliga lärarekallet finge t. v. hvila. Cons. biföll den 28 april förslaget och Lindfors blef af kansler förordnad att omhändertaga ofvannämnda värf för 250 rubels arvode.

Från professionen i kirurgi och barnförlossningskonst erhöll Törngren afsked den 24 april 1833 samt utnämndes till arkiater den 14 juli s. å. Närmast med anledning af det af Kejsar Nicolai I vid besöket i Helsingfors i juni 1833 uttalade missnöje öfver det kliniska sjukhusets tillstånd anhöll Törngren om afsked från generaldirektörsbefattningen och ordförandeskapet i collegium med. samt erhöll detta den 13 aug. s. å. Han bosatte sig därefter på sitt stora gods Laukko i Vesilaks. Vid jubelpromotionen den 20 juli 1840 blef han honorär filosofie doctor. Han dog på Laukko den 17 maj 1859 i den höga åldern af 87 år.

Professionen i teoretisk och praktisk medicin blef oväntadt ledig genom Kalms död den 2 mars 1833 och ansöktes af prov. läkaren i Tavastehus W. Granlund, adj. Ilmoni och adj. i teoretisk och praktisk medicin S. Sjöman. Den sistnämnde, hvilken denna tid vistades i S:t Petersburg för att inhemta kännedom om

därvarande sjukhusinrättningars organisation, fullföljde emellertid icke sin ansökan. Granlund, mot hvilken Ursin var e. o. opponens, blef af fakulteten, bestående af Ursin och adjungerade ledamöterna, professorn i naturalhistoria och ekonomi K. R. Sahlberg och adjunkten i zoologi och botanik J. M. af Tengström, underkänd, medan Ilmonis arbete blef gilladt.[1]) Ilmoni utnämndes den 5 febr. 1834[2]).

I. Ilmoni.
(Bilden af Ilmoni är gjord efter ett arkiater J. I. Björksten i Helsingfors tillhörigt fotogram).

1833 ansöktes lediga adjunkturen i kirurgi och barnförlossningskonst af veterinärläkaren Mårten Lindfors och e. o. läkaren Josef Joachim Alcenius. Lindfors' specimen: „De abscesso lymphatico" gillades af e. o. opponenten Ilmoni, men underkändes af

[1]) Consistorii acad. protokoll för den 6 nov. 1833 § 14.

[2]) Imanuel Ilmoni, född i Nummis 1797, student 1814, med. lic. 1824, adjunkt i anatomi och fysiologi samt anat. prosektor 1826, gjorde 1828—1830 en vetenskaplig resa till Tyskland, Sehweitz, Italien, Frankrike, Holland, England, Danmark och Sverige. Med. dr 1832, förestod professionen i kirurgi och barnförlossningskonst v. t. 1832—v. t. 1833. Professor i teoretisk oeh praktisk medicin 1834. Död 1856.

Ursin och adjungerade ledamoten professorn Sahlberg. Ursin ogillade arbetet på grund af att „specimen är afhandladt i ett alldeles förskräckligt förbistradt språk, utan det minsta fästadt afseende vid grammatikens reglor eller latinska språkets egentliga lynne“. Äfven Sahlberg ansåg språket vara af författaren ytterst vårdslöst behandladt. Mot Alcenius, hvilken specimnerade med afhandlingen „Observationes circa curam Herniarum incarceratarum continens“ opponerade e. o. Ursin och underkände det tillika med Sahlberg, medan Sjöman godkände arbetet. Bägge de sökande blefvo sålunda underkända. Consistorium utsatte den 5 aug. 1833 ny ansökningstid för nämnda adjunktur, hvilken därpå ansöktes af stadsphysicus i Åbo L. H. Törnroth, hvilken äfven den 12 juli 1834 utnämndes till tjänsten.

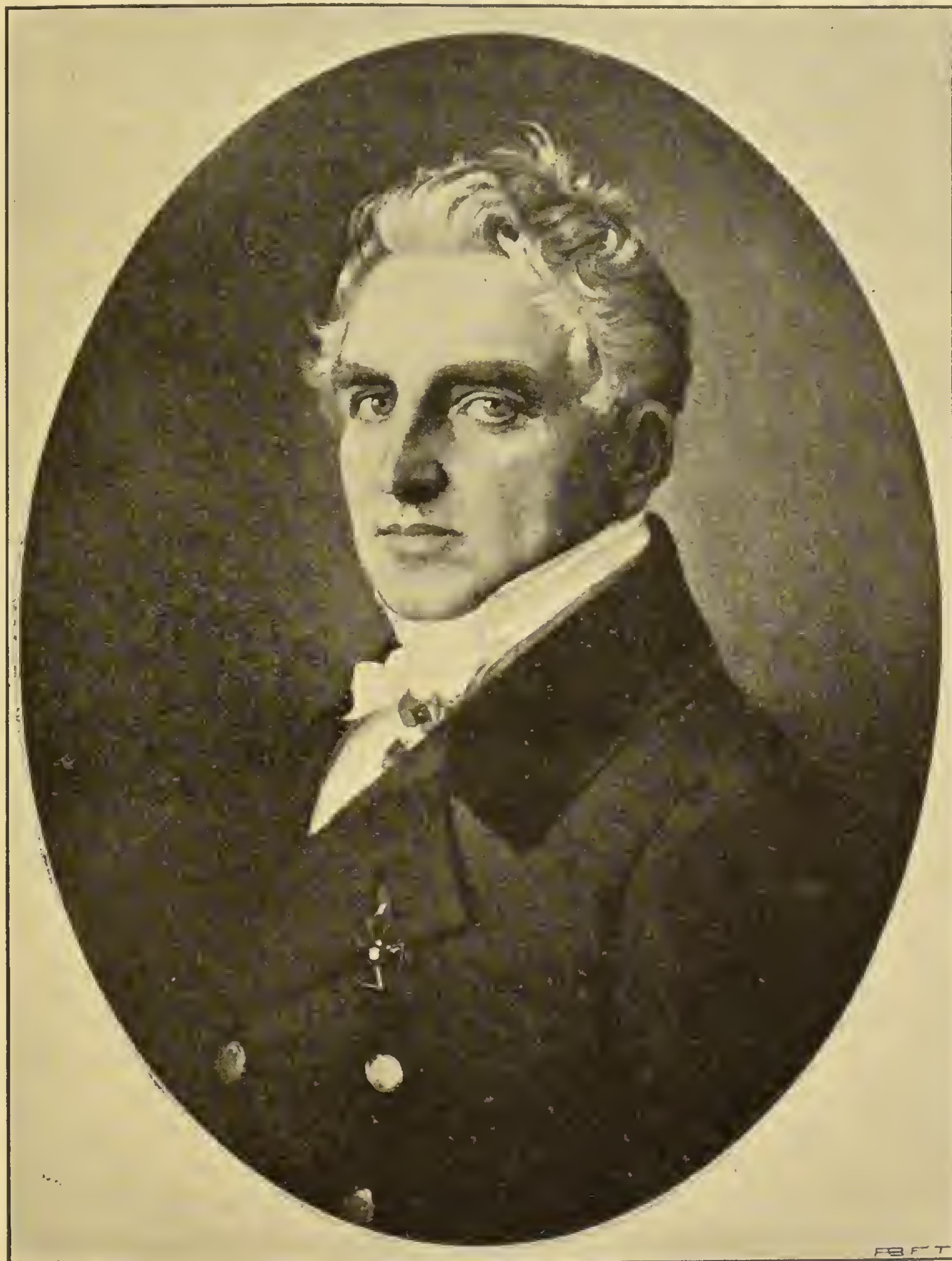
Törngrens efterträdare som professor i kirurgi och barnförlossningskonst blef Carl Daniel von Haartman. Uppmanad af Universitetets t. f. kansler, grefve Rehbinder, att ånyo ställa sin förmåga till högskolans tjenst, speciminerade v. Haartman för nämnda professur våren 1834 och utnämndes den 13 nov. till professor.

C. D. von Haartman föddes i Åbo den 5 maj 1792. Son till professorn i praktisk medicin, sedermera ledamoten i regeringskonseljen, statsrådet Erik Gabriel von Haartman och dennes första hustru Fredrika Lovisa von Mell[1]). Student den 4 juni 1805. Efter studier i Åbo och Upsala tog han filosofiekandidatexamen den 13 maj 1813. Därefter begaf han sig till Stockholm, studerade där, utom andra brancher af medicin, anatomi under Hagströmer och detta med den framgång, att han redan första året fick det hedrande uppdraget att funktionera som dennes prosektor. Återkommen till Åbo, tog han där med. kandidatexamen den 29 nov. 1814. Efter anställning vid Obuchoffska sjukhuset i S:t Petersburg från den 1 januari till den 20 juni 1815, först vid en kirurgisk afdelning, sedan vid en för febersjuka, blef han promoverad fil. doctor i Åbo den 13 okt. samma år. Efter sin faders 1815 timade död reste han öfver till London och lyckades där blifva som elev mottagen af världens då för tiden mest berömda kirurg Sir Astley Cooper, som synes med särskild vänskap hafva omfattat honom. Efter genomgången undervisningskurs under 5 mån. i London, där han särskildt besökte London Hospital under Sir William Blizard, sept. 1815 till febr 1816, begaf han sig till Edinburg, studerade där under 3 mån. våren 1816 obstetrik under Hamilton och pat. anatomi under Berkley. Öfver Paris, Leyden, Amsterdam, Bryssel, Berlin, Hamburg, Kiel, Kö-

---

[1]) C. D. von Haartmans lefnadslopp är hufvudsakligen återgifvet efter F. von Willebrands minnestal på Finska Vetenskapssocietetens års- och högtidsdag den 29 april 1878. Acta Societatis scientiarum Fennicae. Tom. XI, (1878) 1880.

penhamn och Stockholm, under hvilken resa han besökte en längre tid isyn. Hotel Dieu i Paris, Charitén i Berlin och Fredriks Hos-

Carl von Haartman

Bilden af v. Haartman är tagen efter en af akademikern Neff i S:t Petersburg på 1850-talet utförd oljemålning, tillhörig öfverste E. von Haartman i Helsingfors.

pital i Köpenhamn, återvände han till Åbo, där han tog med. licentiatexamen den 11 nov. 1816. Därefter begaf han sig till Stock-

holm, tjänstgjorde vid allm. barnbördshuset därstädes och antog anställning som t. f. föreståndare för barnbördshuset Pro Patria under arkiater Wedenbergs tjänstledighet hösten 1816 och vintern 1817. (Han förmälde sig i Sverige den 21 aug. 1818 med F. M. Franzéns dotter). Stads- och lasarettsläkare i Åbo den 28 april 1817. Ledamot af collegium medicum den 28 juni och promoverad med. doctor den 4 nov. s. år under den stora jubelfesten, som firades med anledning af Luthers reformation. Adjunkt i kirurgi och barnförlossningskonst den 1 aug. 1818. Som lasarettsläkare var v. Haartman i tillfälle att bidraga till den medicinska undervisningen på ett mera verksamt sätt än förut hade varit fallet. Enligt sin engelska medicinska uppfostran och uppfattning erkände han endast den exakta forskningen som den medicinska vetenskapens bas och kom därigenom stundom i konflikt med den snillrike Israel Hvasser, hvilken 1817 hade blifvit professor i praktisk medicin och representerade de för tiden rådande tyska naturfilosofiska teorierna i medicinen, erkännande anatomin och kirurgin blott våra för läkaren nödvändiga färdigheter. v. Haartman erhöll fullt erkännande af dem, hvilka voro i tillfälle att bedöma hans talent som kirurg, främst af professorn i kirurgi Törngren, hvilken omfattade honom med varm vänskap och tillgifvenhet.

År 1819 blef v. Haartman t. f. föreståndare och lärare vid förlossningsanstalten i Åbo. Till den efter G. von Bonsdorff lediga professionen i fysiologi och anatomi 1824 anmälte sig v. Haartman tillika med med. adjunkten Ursin, men återtog sin ansökan. År 1825 lämnade v. Haartman platsen som adjunkt vid akademin. Den 6 febr. 1825 blef han ord. föreståndare för den i Åbo för utbildande af barnmorskor 1816 inrättade acc:anstalt. Efter Åbo brand 1827 kvarstod han en tid vid sin innehafda plats. År 1831 då den indiska koleran inbröt härjande äfven i Finland, och man genom officielt vidtagna åtgärder af karantän, isolering, stränga, men oftast otillräckliga åtgärder, sökte hämma farsoten, reste v. Haartman till Viborg vid tiden för kolerans första uppträdande därstädes och sökte utröna sjukdomens art och smittosamhet. Efter återkomsten till Åbo vidtog han energiska åtgärder till förbättrande af de därstädes rådande bristfälliga sanitära förhållandena. Genom den erfarenhet han vunnit kämpade han för liberalare åsikter, afstyrkte karantäner och afspärrningar och ifrade för sjukvården inom hemmet. Dessa i många afseenden från det allmänna åskådningssättet afvikande åsikter sammanfattade han i sitt arbete: „Tankar om cholerafarsoten“, tryckt i S:t Petersburg 1832. Denna skrift förorsakade v. Haartman mycken olägenhet. Han hade nämligen, innan han offentliggjorde sitt arbete, sändt manuskriptet till sin svärfader, biskop Franzén, hvilken gaf de styrande i Sverge del däraf, på grund af att farsoten utgjorde föremål för tidiga farhågor i Stockholm. Genom föranstaltande

af den då i Sverige så mäktige grefve Magnus Brahe aftrycktes utdrag af manuskriptet i Sveriges officiela blad. Då de af v. Haartman omfattade åsikterna delvis innehöllo en indirekt kritik af de åtgärder, styrelsen i Finland vidtagit för kolerans hämmande, framkallade detta stort missnöje hos landets d. v. generalguvernör, Zakreffsky, som därjämte under kolerans framfart hade varit inrikesminister i Ryssland. v. Haartman fick i stället för sina själfuppoffrande ansträngningar till farsotens hämmande en så skarp tillrättavisning, att han för andra gången var nära att öfverflytta till Sverige, men genom förmedling af hans inflytelserika broder, Lars Gabriel v. Haartman, blef konflikten med generalguvernören bilagd.

v. Haartmans vetenskapliga arbeten:

För med. doctorsgrad utgaf v. Haartman den 15 mars 1817 i Åbo „Observationes circa partum praematurum obstetricia manu parandum. Praeside J. A. Törngren“, däri han behandlar den artificiela förtidsbörden enligt i Edinburg inhämtade lärdomar, särskildt dess framkallande genom Hamiltons metod att lösa hinnorna ofvan inre modermunnen.

För adjunkturen i kirurgi och barnförlossningskonst utgaf han den 27 maj 1818 i Åbo „Casus chirurgici, quorum primus vulneris scilicet contusi capitis cum fractura cranii et insigni depressione“. Ett fall af trepanation med god utgång utförd på sjukhuset i Åbo 1817 för fraktur och depression.

1821 utkom i Åbo „Handbok för barnmorskor“, den första i vårt land utgifna lärobok i förlossningskonst. Arbetet tillegnades prof. Törngren med följande ord:

„Som ett ringa vedermäle af fullkomligaste aktning för utmärkta förtjenster i vår gemensamma vettenskap, och af sannaste tacksamhet för mångfaldiga vänskapsprof, helgas detta första vågade försök åt dess i konsten fullmogne Lärare, professorn i chirurgien och förlossningskonsten, med. doctorn m. m. Joh. Agapetus Törngrén“.

Den 14 maj 1823 utgaf han i Åbo „Casus chirurgici, quorum secundus, partus scilicet convulsionibus aliisque morbis dirissimis concomitati:“

Ett fall af eklampsi hos en födande kvinna, observeradt 1820, behandlades med irriterande lavemang af salt, olja och vatten, åderlåtning på armen (12 uns blod), $^1/_2$ gran extract. theb., 5 droppar Lixirii tartari hvarann timme, kalla kompresser öfver buken. Då hufvudet kom ned till bäckenbottnen anlades tång. Efter partus åter åderlåtning på armen, (14 uns blod), vesicatorier på den rakade hjässan och retande lavemang. På 4:de dagen uppkommo delirier och mani. Då applicerades 20 blodiglar bakom öronen och öfver tinningarna, cantharidin pulver ströddes på såret efter vesicatoriet, engelskt salt gafs inv. Då manin mot aftonen minskades, gafs ett pulver af calomel och opium ā $^1/_2$ gran hvarann timme, ett ljumt bad under $^1/_4$ timme.

v. Haartman gör reflexioner öfver användande af åderlåtning vid graviditet och indikationerna därför. I afs. å denna och laxantiers användning uttalar han satsen: in medio vero semper veritas. Han anser venaesection indicerad vid plethora under grossess och partus, men förkastlig vid svaghet.

I afseende å behandlingen af eklampsi anser han att vid symptom, som icke tillåta dröjsmål, ss. sopor, från början redan lethargisk, vid livid ansiktsfärg, under intervallerna och vid permanenta anfall, då krampen i extremiteterna icke upphör, hänvisande till en lethal oppression i hjärnan, det vore dåraktigt att förlora tid på användande af läkemedel, hvilkas effekt synes tvifvelaktig, utan håller före att partus arte praematurus bör inledas. I sådana fall af konvulsioner, där soporn hastigt öfvergår och icke räcker under intervallerna efter flere upprepade anfall, där den livida färgen icke förefinnes och där krampen i extremiteterna upphört, kan mycket väntas af läkemedel, men om os uteri öppnas, bör förlossningen slutföras med konst: med tång, då hufvudet står i bäckenhålan, med hake vid sätesbjudning, genom vändning när hufvudet är rörligt.

Tankar om choleran. S:t Petersburg 1832.

Reglor för brunnsgäster vid Kuppis. Åbo 1833.

För professionen i kirurgi och barnförlossningskonst utgaf han den 25 sept. 1833 i Helsingfors „De indicationibus perficiendi, aut instrumentorum, aut sole manuum ope periculosos difficilesque partus.

v. Haartman uppräknar de förlossningsfall, där fara för moder eller foster uppstå, näml. svaghet, svedvärkar, stormande nervreaktioner af olika slag (ss. syncope, spasmer, konvulsioner och apoplexi), blödningar, organiska sjukdomar, uterus- eller vaginalruptur, barnaföderskans död, oedem i fosterhufvudet, svaghet hos fostret, för stort foster, abnormt fosterläge, extrauterin graviditet. Han genomgår behandlingen af och förfarandet vid dylika fall. De operativa ingrepp, hvilka kunna komma ifråga, äro extraktion med tång eller hake, vändning, embryulci, sectio caesarea, synchondrotomi (symfyseotomi), gastrotomi. Tång bör användas, då hufvudet står lågt i bäckenet eller redan passerat öfre bäckenöppningen och då det med sin långa diameter intager bäckenets raka diameter, vid farlig svaghet hos modren, svåra nervösa reaktioner, blödningar, organiska sjukdomar, ruptur af vagina, modrens död, då tiden ännu tillåter att extrahera fostret, oedem i fosterhufvudet. Däremot bör tång icke användas, då värkarna äro goda och ingen fara för handen, då hufvudet är rörligt i öfre delen af bäckenet eller nedstigit snedt, eller med sin långa diameter intager bäckenets sneda eller tvära diameter, då disproportion mellan hufvudet och bäckenet förefinnes, vid döende moder, då fostret genom vändning eller sectio caesarea bättre kan fås ut. Nyttan af tång på hufvudet högt i bäckenet synes v. H. tvifvelaktig och anser han vändning och extraktion vid fot i sådana fall böra föredragas. Förkastlig är den långa tången, sådan som t. ex. Brünninghausen an-

vänder och bör en dylik uteslutas från kirurgernas och obstetrikernas armamentarium. Hake begagnas vid sätesbjudning, där fingrarna icke räcka till. Vid fotbjudning extraheras vid fötterna. Indikationerna för vändning på hufvud förekomma, då hufvudet bjuder det ena hjässbenet, örat eller nacken, då halsen eller skuldran (humerus) äro bjudande. Vändning på fot bör utföras, då vändning på hufvud icke lyckas, då tvärläge förefinnes, då framfall af arm eller nafvelsträng invid hufvud inträffat, då blödning uppstått ss. vid placenta praevia, vid uterusruptur, modrens död, då tång ej synes att föredragas, då någon fara hotar modren eller fostret och hufvudet ännu befinner sig i öfre bäckenöppningen. Vändning bör däremot icke utföras, då hufvudet kommit till eller i nedre bäckenöppningen, om stort missförhållande mellan bäckenet och fostret förefinnes. Häfvelns användning vid snedställdt hufvud förkastar v. H. som farlig. Embryulci utföres i sådana fall, där en dylik disproportion mellan hufvudet och bäckenet förefinnes, att partus ej blir möjlig genom naturens egna krafter eller genom forceps, vare sig hufvudet står i bäckeningången eller i bäckenhålan. Sectio caesarea, då nämnda missförhållande är så stort att icke ens ett förminskadt fosterhufvud kan utbefordras. v. H. framhåller i sådana fall betydelsen af partus arte praematurus.

I det af honom 1835 stiftade „Finska Läkaresällskapet“ utöfvade v. Haartman en liflig verksamhet både genom föredrag vid dess möten som genom uppsatser i dess „Handlingar“.

Jag upptager här först v. Haartmans föredrag och uppsatser af obstetriskt och gynäkologiskt innehåll.

1835 relaterade han en å accouchementsinrättningen i Helsingfors yppad puerperalfeber.

1836 uppläste han historia morbi af en på accouchementshuset i Helsingfors 5 dygn efter förlossningen afliden 27 år gammal kvinna samt uppvisade ett några minuter efter födelsen å accouchementshuset aflidet fullgånget foster, behäftadt med exulcerationer och utslag på fötterna, ögonlocken och öronen, enligt all sannolikhet af veneriskt ursprung. v. Haartman anmälte såsom ett bepröfvadt medel emot envisa menorrhagier salmiak i förening med valeriana i vanlig dosis.

1837 anmältes särskilda i Helsingfors och dess omgifning gängse sjukdomar, ibland hvilka en särdeles uppmärksamhet egnades åt febris puerperalis, som yttrat sig såväl å accouchementshuset som i staden.

1839 relaterade v. Haartman en graviditas extrauterina samt uttagningen af det fullgångna döda fostret genom gastrotomi, hvilken operation han nyligen hade öfvervarat under en vistelse i S:t Petersburg. (Finska läkaresällskapets handskrifna protokoll 1835—1839) [Finska läkaresällskapets arkiv].

1844 gaf v. Haartman en relation af flere nyligen och samtidigt inträffade fall af barnsbörd med placenta praevia samt om nödvändigheten att i slika fall påskynda förlossningen och med konst verkställa densamma. (F. L. H. Bd. II, 1844—45, s. 245).

I Finska Läkaresällskapets Handlingar finnas af v. Haartman följande uppsatser:

I „Medfödda organisationsafvikelser, en qvinna utan genitalia“ (F. L. H. I. 1841—43 s. 196) beskrifver han en kvinna från Lemo, undersökt af honom 1825, hvilken saknade vagina och uterus.

1843 recension af Törnroths lärobok för barnmorskor (F. L. H. II, 1944—45 s. 100).

I „Varningar och råd för unga Läkare och Barnmorskor vid några de vigtigaste händelser kort före och under qvinnans förlossning“ (F. L. H. II, 1844—1845 s. 1) framhåller v. Haartman först den allmänna regeln: då en blödning inställer sig hos en kvinna i slutet af graviditeten, bör man genom stillhet och antiflogistisk behandling, och användande af s. k. blodstillande medel söka hämma blödningen; först när förlossningen, antingen i förtid, till följd af den verkan blödningen har att uppväcka lifmodrens sammandragningar, eller på tillbörlig tid, inställt sig, bör man, därest blödningen skulle vara hotande, genom en accouchement forcé, d. v. s. genom konstens biträde, göra slut på densamma. Mot denna åsigt framställer han regeln: vid all blödning ur födslodelarna hos en hafvande mot slutet af grossessen d. v. s. efter 28 veckor, skall hon ovillkorligen förlösas medelst vändning, innan blödningen angriper hennes krafter. v. H. påstår att blödningen har alltid den bestämdaste verkan att förslappa födslodelarna och specielt modermunnen, så att vändningen kan utföras. Han anser att expektativ behandling med stillhet, blodstillande medel, kalla baddningar och insprutningar, sura droppar, t. o. m. åderlåtning och tamponering af vagina, hafva till följd fortfarande blödning och kraftlöshet.

I afseende å blödning efter fostrets födelse påpekar v. H., att en farlig blödning kan föregå hos de nyförlösta, äfven där lifmodren tyckes ordentligt knyta sig, hvarför barnmorskan aldrig får lämna kvinnan, innan efterbörden är borta och lifmodren då sammandragit sig och någon tid förblifvit sammandragen. Uppstår blödning, bör efterbörden ofördröjligen förlösas. Äfven efteråt bör kvinnan noga öfvervakas och lifmodrens tillstånd beaktas. Uppstår då blödning, bör ovilkorligen till allra först en undersökning göras ända upp i lifmodren med hela handen, för att uttömma de blodlefrar, hvaraf den fylles och hvilka hindra densamma att ånyo sammandraga sig. Lifmodren bör med handen invändigt retas till sammandragningar och, så snart handen är uttagen, böra insprutningar göras i lifmodren med kallt vatten blandadt med ättika, stadig tryckning ske på buken öfver lifmodren, hvartill en med sand fylld påse är särdeles gagnelig, begjutningar med kallt vatten verkställes på nedre delen af buken och på födslodelarna och invärtes gifvas kaneldroppar, i värsta fall ock opium i stigande dosis med korta mellanskof.

Läran om behandlingen af nafvelsträngen, då den vid förlossning utfaller, förtjänar enligt v. H. en närmare granskning, ty sådan den finnes i de flesta läroböcker är den ett plagiat, till mera skada än gagn.

von H. anser läran, att nafvelsträngen skall kunna återföras bakom fostret och sålunda det senare nedtränga framför den förra eller ock medelst hvarjehanda åtgärder kunna skyddas emot klämning, vara fullkomligt falsk. Han uppställer som regel att så ofta nafvelsträngen bjuder sig, bör förlossningen med konst påskyndas, med vändning, innan fostret sänkt sig ner i lilla bäckenet och än mera, innan vattnet gått, med tång, då fosterhufvudet redan inkilat sig i nedre bäckenet.

v. Haartmans vetenskapliga arbeten berörde, såsom af ofvanstående framgått, förnämligast obstetrik och gynäkologi. Rent kirurgiska ämnen utgöra, utom hans disputation 1818, några uppsatser i Finska Läkaresällskapets Handlingar, näml. „Om en Raphanifarsot i Finland åren 1840 och 1841“ (F. L. H. I, 1841 s. 69). „Chirurgiska iakttagelser från min praktiska Läkaretid“ (F. L. H. I, 1841, s. 185), „Om Serösa Tumörer, belägna öfver vissa ledfogningar hos nyfodda barn“ (F. L. H. I, 1843 s. 387). I „Medfödda organisationsafvikelser“ (F. L. H. I, 1841 s. 193) beskrifves ett missbildadt foster. I F. L. H. II, 1844 s. 415 ingår „Anmärkningar vid d:r von Willebrands reflexioner öfver barnsjukdomarnas pathologi“ och i F. L. H. III, 1846 s. 65 „Vederläggning af den tolkning man i senare tider försökt gifva Missgerningsbalkens 30 Cap. 2 § med anledning af prof. Bonsdorffs kritiska anmärkningar rörande dödande laesioners indelning.“

Äfven i frågor, stående utom läkekonstens område, uppträdde v. Haartman som skriftställare. I Acta Societatis scient. fennicæ, Tom. II, 1845, sid. 845 finnes af honom en uppsats: „Försök att bestämma den genuina racen af de i Finland boende folk, som tala Finska“ däri det synes v. Haartman klart, att de i Finland boende folken, särskildt karelarne, tavastländingarne och savolaksarne, hvilka tala finska, äro till ganska ringa del ursprungne utur samma urstam eller åtminstone bibehållit denna stams urtyp. Han stöder denna åsigt på flere hundra mätningar af hufvudet (cranioscopi), på skiljaktighet i kroppsliga och andliga egenskaper hos dessa skilda folk. Han anser att karelaren och tavastlänningen höra till skilda racer, då savolaksaren är en blandning af dem, och håller för, att karelarnes ursprung bör sökas, där arabens — beduinens — står att finna, ty så passa resandes beskrifning på araben in på karelaren, att man förvånas öfver deras inbördes likhet; däremot vill han insätta tavastlänningen i den rätt att vara det folk som åtminstone inom Finland representerar en ren typ — och den ende rena af de folk, som tala finska.

År 1853 utgaf han i öfversättning: „Bref om uppfostran i hemmet“ af Dupanloup, (Felix D. biskop af Orleans d. 14 aug. 1851) samt i sin ålders höst „Skizzer ur Frans Mikael Franzéns lif, föredragna vid hans 100 åriga fest. Åbo den 9 febr. 1872“. Åbo 1872.

Till lycka för läkekonstens historia i vårt land finnas v. Haartmans föreläsningar i obstetrik och gynäkologi, afskrifna i åtminstone ett exemplar, hvilket äges af arkiater Otto Hjelt, och af honom benäget ställts till mitt förfogande. Jag meddelar i det följande utdrag af dessa föreläsningar, hvilka gifva en klar bild

af v. Haartmans kunskap i och uppfattning af förlossningskonsten och kvinnosjukdomarna.

Gynækologi.

„Gynækologien är den vigtigaste af alla medicinska vetenskapens delar och dess Studium fordrar den vidsträcktaste insigt i hela medicinen och bör betraktas såsom ett slutstudium vid den medicinska cursen.

Då det är fråga om qvinnan är det psycologiska momentet af största vigt att ihogkomma. Qvinnan är i allmänhet ytterst känslig fär Imponderable ämnen såsom Magnetism, Galvanism, Elektricitet, Mesmerism. Likaså utöfvar Läkaren ett stort inflytande på qvinnan genom sin blick, sitt uppträdande, genom den harmoni han måste åstadkomma och visa med den, hvars stormar han skall stilla.

För att utforska qvinnan behöfves finare iakttagelser än i afseende å mannen. En acouchör måste mer än andra aesculaper vara djupt gripen af sitt kall. Idealet af en acouchör är följande: En fullkomlig acouchör är den, som äger en fulländad Medicinsk och Chirurgisk bildning, den största menniskokännedom. Psykologi är för en acouchör mera nödvändigt än för annan läkare. Med en liflig inbillning, ett hastigt omdöme, en skarp blick måste acouchören förena ett allvarsamt, ingalunda fjeskande väsende. Han bör vara tålig, deltagande, skonsam, tystlåten, blygsam och hafva ett nätt och hyggligt maner. Sådane acouchörer finnas beklagligtvis ej, men jag hoppas att vi framdeles skola få sådane. Ofta har jag sett qvinnor och barn blifva offer för Läkarens brådska och oskicklighet“.

Qvinnans physiologi.

„Uterus är ett indifferent parti vid qvinnans physiologi och pathologi. Qvinnans egentliga Könsorgan äro Fallopi rör, fimbria och äggstockarne. Dessa partier likna en blomma. Hos obildade flickor äro de otydliga och man kan ej veta hvartill de äro bestämda, hos den mogna qvinnan äro de spända och lifliga; efter conception slakna de och falla ned i Bäckenet såsom lösa slimsor. Likaså förhåller det sig med växter, då knopp, blomma och frukt bildas. — Att uterus ej har någon del i denna blomning, derpå har man både directa och indirecta bevis. — Såsom indirecta bevis kan man anföra att om conceptionsbegäret, af en eller annan orsak, ej blir tillfredsställt, uppstår sjukdom, ej i uterus, utan i ovarierna. För directa bevis gälla följande: under samlaget svälla fransarne och tuberna, uterus är indifferent (observation är gjord å djur). Uterus har blifvit exstirperad, och denna blomma har bibehållit sig. Exstirperar man deremot äggstockarna, så ändras ej uteri lif, men qvinnans betydelse är försvunnen“.

I afseende å uteri ligament anser v. H. att deras ändamål icke är uteslutande att stadga uterus, utan att de ock spela en rol vid copulation och conception. Brösten stå i tydligaste vexelförhållande till placenta, ty om man suger ut brösten på en hafvande qvinna, blir abortus en följd deraf, ty då bröstens function stegras, upphör placenta att functionera.

„I Psychologiskt afseende är qvinnan skiljd från mannen, i anseseende till förstånd, känsla och vilja. Hon är ej vuxen speculation och djupt vetenskapliga forskningar, men äger förmågan att hastigt uppfatta. Tränger hon in på mannens område, så blir hon oftast rubbad till sina sinnen. Hon är qvickare, ehuru mannens inbillning är mera skapande; hon är ömmare, innerligare, hennes små passioner mer exalterade och främst bland hennes passioner står afundsjukan, med skäl kan man säga att hon är lättsinnig, nb. i god mening. I afseende å viljan är hon mindre kraftfull än mannen, men visar ofta en förundransvärd beslutsamhet. Såsom exempel på hennes starka, men ej uthållande vilja anföres: en qvinna i Åbo, som några dagar legat i barnsnöd, kom till Accouchementshuset för att med forceps låta förlösa sig, hvilket och skedde. Par minuter derefter dog hon“.

Efter att hafva genomgått de särskilda funktionernas olikhet hos mannen och kvinnan, den kvinnliga organismens samt könslifvets utveckling och återgång, omnämner v. H. därunder inträffande sjukliga störingar. Dessa äro under evolutionstiden amenorré, menses praecoses, chlorosis och nymphomania. Orsakerna till amenorré äro: atresi i vagina eller i ostium uteri, malformation i uterus, stockning i viscera abdominis, stegrad vitalitet i bukens öfriga organ, hårdnad i bukens körtlar.

„Vid atresi i os uteri måste man föra in en krokig sond under det molimina påstå. Stadnar den, så vet man att öppningen är tillsluten. Då sker operation med krokig troiqvarts. Vid malformation i uterus, då uteri parenchym är fastare och hårdare och den innersta membranen så styf att der ingen blod kan excerneras, uppstår en hämning, en återgång af menstruationsblodet, som söker sig åt annat håll och vållar symptomer af allmän plethora. Den kastar sig på hjernan, åstadkommer epileptiska symptom, på bröstet, vållar blodhostning, åt anus m. m. Hyperesthesien måste dämpas genom locala blodtömningar, blodiglar applicerade på perineum, på korset, på labia externa och i regio epigastrica — tillika nyttjas varma bad, som nedstämma irritabiliteten, ljumma insprutningar i födslodelarna, lösande extracter, lösande salter, litet retande diet, sparsam sömn, landsluft, resor, Carlsbader vatten.“

„Orsakerna till menses precoces äro en missbildning i uterus, sjukdomar i Portåder- och Körtelsystemet, en förvänd lefnad, hvarigenom uterinlifvet drifves till alltför tidig och hög känslighet; härtill hör bruket af hetsande drycker, Caffe och Thée, kryddad mat, canel och vanille, att flickan sitter stilla, sofver mycket, verklig eller moralisk onani, genom läsning af oanständiga böcker.“

„Orsaken till chlorosis äro en felaktig digestion, bekymmer, passioner, olycklig kärlek, otillfredsstäld lusta, onani. Läkaren bör söka vinna flickans förtroende, hon bör komma i sällskap för att skingra dysterheten, resor till sjös, brunskurer; är hemlig kärlek orsaken, måste den blandas bort eller tillfredsställas, men att tillställa giftermål, såsom några tillstyrka, är en galenskap, som störtar flickan; diet, undvikande af retande ämnen och öfveransträngning, martialia, brunnsdrickning, amara. Att pådrifva menses är olyckligt. Exempel ur min erfarenhet: en chlorotisk flicka hade blifvit behandlad med drifvande medel, hvarunder chlorosen tilltog och hydrops utvecklade sig, då hon kom till mig. Jag nyttjade lösande medel med martialia och hon blef synbarligen raskare, men kunde ej då mera undgå att dö."

„Nymphomanin karakteriseras af en allmän störing i flickans psychiska och somatiska lif; den yttrar sig ss. religiöst svärmeri, (exempel Johanna d'Arc) somnambulism, melancholi och mani."

v. H. anser sjukdomen bestå i äggstockarnes abnormt stegrade lif. „Orsakerna ligga i ett yppigt lefnadssätt, njutning af saker, som stegra nerverna och blodkärlen till abnormt lif, stillasittande lefnad, liggande på varma sängkläder, romanlectur, sinligt umgänge med flickor eller karlar, onani, kärlek, amenorhe, haemorhoider, maskar, stenplågor, tillbakadrifna utslag, olyckor, sorg, onaturlig behandling af läkaren, om han velat forcera menstruation, förkylning. Har sjukdomen öfvergått till melancholi eller mani, är det sälsynt att den kan hjelpas — vanligen går det raskt till dårhuset. Men icke alla galna flickor äro nymphomaniska, många kunna vara riktigt galna, många brås på galna föräldrar.

Kuren bör riktas mot ovarierna: passande diet och förströelser, lagom kroppssysselsättning, långsamma resor, kylande föda och sängkläder, hennes psycke bör ej hetsas genom kittlande lectur, hon bör välja reela och stadiga sällskaper. Den egentliga medicinen består i locala och allmänna bloduttömningar, antiphlogisk behandling. Har sjukdomen gått längre, griper man till qväljkur, Ipecachuanha eller Tart. emet., hvarigenom det onda lockas från genitalia till magen. Vid mani nervina. Samlag såsom medel mot nymphomani skada, emedan de reta. För äldre flickor kunde samlag vara tjenliga."

v. H. uppräknar de fysiska och psykiska fenomenen vid kvinnans revolution; man finner då ingenting inbjudande hos kvinnan, en knarrig käring återstår, om hon ej genom förvärfvad moralisk bildning förtjänar namn af den goda gumman. I korthet skildras de patologiska företeelserna vid menses upphörande.

De patologiska afvikelserna i den könsmogna åldern delas i 2:ne klasser: 1:o, de, som förekomma i könsorganen och 2:o, de, som förekomma i dessa organers funktioner. Är orificium vulvae trång, nyttjas pressvamp, men ej incisioner, ty då uppstå ärr; äro labia minora för stora, klippas de något af; är hymen hel, öppnas den med ett korssnitt; vid stark blödning från hymen (vid coitus) användas stypptica, tamponering eller slutligen underbindning. Om vagina är kon-

tracterad, men uterus normal, dilateras den med vanliga medel eller göras incisioner. Vagina kan vara dubbel eller utgöra en canal med rectum eller med urethra.

Desorganisationer i uterus äro congenitæ eller acqvisitæ. De kunna hänföras till följande slag: 1:o Atresi, contraction af os ext. eller int. eller i hela collum, 2:o Snedhet i uterus, 3:o Uterus delad i flere caviteter. Os ext. är slutet genom en conglutinationsprocess eller genom en membran. Utredes med fingret eller med sond. Kuren är att köra in en troiqvarts eller en cacherad bisturi ledd på fingret. Öppnas ej os uteri vid partus, göras små incisioner.

De egentliga sjukdomarna med dynamisk orsak indelas i sådana: A) som träffa qvinnan som manbar, ej gravid, B) som träffa qvinnan som gravid och under förlossningen, som är graviditetens crisis, C) som träffa qvinnan under lactationsperioden.

Sjukdomarna A delas i 3 classer: 1) De, som bero af störingar i qvinnans organiska function, menstruationen, 2) De, som bero af störingar i reproduktionssystemet, 3) De, som bero af störingar i de animala functionerna.

Till gruppen 1 höra: *menses nimii,* (knappa menses), *menostasia,* (menses suppresi), *dysmenorrhagia*, *discoloration* och *vicarierande menses.*

Menses nimii äro störtningar eller protraherade m. Fortsätter menstruationen öfver 8—14 dagar eller gå menses öfver $^1/_2$ liter, så är det sjukdom. Orsakerna: 1:o praedisponerande allmänna temperament, 2:o praedisponerande local svaghet i uterinsystemet och i blodkärlen, isyn. de venösa, 3:o occasionela. Emedan menses är en secretion, ej excretion, bör behandlingen vara allmän, ingen hetsande mat eller dryck, rörelse, qvinnans passioner böra styras, måttliga samlag. Den egentliga kuren bör ske mellan menstruationsperioderna. Blodiglar i trakten af genitalia, på korset, på buken, på benen samt dragmedel på armar, ben och bröst. Svafvelsyra, nitrum i starka doser, emedan den förstör tarmkanalens verksamhet och nedstämmer således reproduktionen. Ligger orsaken i en allmän eller local retlighet, svaghet i nervsystemet, blir behandlingen annan. Man bör då använda en medicinsk kur, china, järn, vistelse på land eller vid kusten. Under sjelfva perioden är opium det bästa medlet, 8—15 droppar 5—10 ggr om dagen. Är atoni i uterus enda orsaken, begagnas locala medel: insprutningar af kallt vatten, rent eller blandadt med ättika eller några droppar vitriolsyra. Är stockning i viscera orsaken, bör denna först häfvas.

Vid knappa menses är orsaken antingen en minskad nutrition eller för ringa retlighet, vitalitet i sexualsystemet eller någon local åkomma i uterus ss. desorganisationer, indurationer, spasmodisk retning af dess blodkärl. Kuren rättar sig efter orsakerna. Vid minskad nutrition böra krafterna höjas. Är lifvet i något annat organ för högt stegradt, bör detta först nedstämmas. Visa sig detta oaktadt ej menses, användas emenagoga, hvilka directe verka på uterus.

Vid induration, congestion eller scirrhös affection i uterus, måste man influera på dessa, hvilket är svårt. Pat. måste föra en noggrann diet, nyttja lösande medel, sättas i lyckliga omständigheter. Spasmodisk affection i uteri blodkärl häfves genom antispasmodica (narcotica), som kunna förenas med emenagoga. Dessa bestå först i Drastica (afförande medel) och sedermera egentliga emenagoga, som äro Rubia Tinctorium, Gummata, Myrha, Aloë, Assa foetida, Sabina.

Menses suppressi uppkomma hos qvinnor, som äro fallna för congestioner åt andra organer, vid häftiga hysteriska eller psychiska intryck, förkylning. Till följd af hämmade menses uppstå sjukdomar i åder- och nervsystemet. Kuren består i åderlåtning, helst på fötterna, vid svallning åt genitalia blodiglar och koppning på dem, buken, korset och i ljumskarne. Antiphlogos metoden. Vid förkylning varma fotbad och baddningar kring genitalia, friction af låret, korset, ljumskarne; ljumma insprutningar af oljaktiga ämnen. Vid kramper lavementer af Camil blommor eller Valeriana eller Castoreum, Assa foetida, Hyoscyamus, Nervina, Liqvor cornu cervi, Opium i små glesa doser, varma aromatiska baddningar i genitalia.

Dysmenorrhagia. „Den påstås vara endemisk i England och jag skulle påstå att den är endemisk i Finland. Ofta eller alltid komma tillika slimsor, membranösa delar, som likna membrana decidua Hunteri. Orsakerna äro många. I allmänhet då man säger att en sjukdom har många orsaker, utvisar det att man ej rätt förstår sjukdomen och så är det också fallet med denna.

Kur: Den rättas efter indicationerna, som åter hemtas af orsakerna. Är en onaturlig spenstighet och rigiditet orsaken, så måste qvinnan nedstämmas i allmänhet och specielt sexualorganerna. Ett sådant nedstämmande sker 1:o genom en så litet retande diet, som möjligt, vegetabilisk föda, vattsoppor, vatten blandadt med syra eller med socker till dryck. Ljumma bad, lösande medel, hälsokällor, som hålla Alkaliskt vatten, helst varma t. ex. varmt Carlsbader. Local behandling af nedre delen, varma baddningar, blodiglar kring genitalia, ljumma strålbad. Ett medicinskt medel är calomel nyttjad som alterans till salivation. Allt detta må nyttjas under mellanperioderna — under sjelfva paroxysmen nyttjas varma baddningar, någongång blodiglar, opium till natten. Kvinnan bör hållas varm, helst till sängs, emedan det slappar. — När kvinnan sålunda blifvit nedstämd, kunde man, om menstruation ej går normalt, nyttja Emenagoga, likväl verka de sällan, emedan kvinnan då är för mycket nedstämd för att en sådan åtgärd skulle passa. Ligger orsaken i retlighet, svaghet såsom hos bleka, hysteriska Chlorotiska kvinnor, så bör man under mellantiderna nyttja stärkande regime, hvartill hör: landtluft, sjöbad, resor, china, jern som brunskur t. ex. Pyrmont, Spaa. När menstruationsperioden nalkas, bör kvinnan stängas in för att aflägsnas från den yttre verlden, nyttja ljumma bad eller, då hon går till sängs, svettdrifvande medel och opium. Under sjelfva svettningen upphöra smärtorna och kvinnan känner sig frisk, men så snart den är förbi åter-

komma också smärtorna. Detta kommer deraf, att svetten vikarierar för menstruationsflödet. Lokalt för genitalia nyttjas frotteringar med ylle, baddningar, insprutningar på det uterus må retas att expediera den abnorma hinnan. Likväl upphöra ej alltid smärtorna, fast hinnan och blod komma fram, men ofta är det fallet. Electricitet använd åt genitalia rekommenderas, men gör ej ofta en önskad verkan. Om krämporna under paroxysmen äro stora, bör det ej skrämma, ty de äro i allmänhet ej farliga, ehuru någongång lifvet kan äfventyras; man nyttjar emot krämporna nervina, som valeriana, opium, aether, Castoreum, Kolsyra, Ammoniac fr. 1—3 gran hjelper ofta för tillfället; slutligen må man taga till Emenagoga, ibland hjelpa de, ibland skada de, men man måste försöka. — Bland Emenagoga må särskildt nämnas Aloë och Crocus. Emot denna liksom mot många andra sjukdomar rekommenderas också giftermål. — Om kvinnan derigenom kan bli hafvande och framföda barn, så hjelper giftermål, annars ej.

Discoloration. Menses hafva annan färg och annat väsende än blodets, de äro hvita, grå, gröna och hafva en infam lukt. Sjukdomen är en vicarierande menstruation med okänd orsak och har ännu aldrig blifvit curerad. Curen består i att genom diet, decocter och calomel omstämma hela secretionsapparaten och åstadkomma en annan secretion".

Till gruppen 2 (sjukdomar, som bero af oordningar i reproductionen) höra *Fluor albus,* — *Leucorrhoe,* — *Methritis,* — *Hysteritis,* — *Inflammation i uterus,* — *Molae, Månadskalfvar,* — *Sterilitet,* — *Polyper i uterus,* — *Andra växtformationer i uterus,* — *Hydatider* (Vattblåsor) i uterus, — *Hydrops uteri,* — *Stenar,* Grus, Väder i uterus, — *Prolapsus uteri,* — *Prolapsus vaginae,* — *Kräfta i lifmodern,* — *Hysteri.* — *Varices,* — *Bråck,* — *Klining* (Pruritus) i genitalia.

Fluor albus. Om den kommer ur uterus eller vagina är ej afgjordt. Det är troligt att den kommer engång ur den ena, engång ur den andra, engång ur bägge. Leucorrhoe delas vanligen i maligna och benigna; den förre har till grund syphilis, den senare är en icke syphilitisk flytning. I motsats till Carus anser v. H. att dessa tvänne slag af flytning äro af helt olika beskaffenhet och ej kunna räknas för arter af samma sjukdoms species. Dröppel är väl ej syphilitisk sjukdom, den kan ej anses för samma sjukdom som chancher, men likväl är den retning i urinröret och vagina, som vid dröppel äger rum, af helt annan art, än den s. k. benigna leucorrhoen. L. är alltid till sitt förlopp acut eller chronisk. Ibland är den periodisk, isyn. höst och vår, neml. hos fullblodiga raska om våren, hos klena om hösten. Äfven exacerberar den mot afton eller morgon, vanl. hos uslingar om aftonen, hos raska om morgonen. Den skall finnas intermittent; det har v. H. aldrig sett. Orsaker äro dels dynamiska, dels mechaniska retelser åt vagina och uterus, metastaser af andra sjukdomar t. ex. gikt, rheumatism; hos vällustiga qvinnor händer det att podagra och leucorrhoe vexla om. På Åland förekommer den ofta, hvartill utom ett sjelfsvåldigt lefverne efter v. H:s åsigt klådmetastas mycket bidrager.

— Många qvinnor tåla sjukdomen hela sin lifstid, andra blifva snart utmärglade. Utom locala olägenheter åstadkommer sjukdomen en förstörd digestion, qvinnan blir svag, phtisis inställer sig eller andra sjukdomar ss. chlorosis, furor uterinus, m. m. Sjukdomen består i abnormt stegrad verksamhet i membranernas sekretionsförmåga, som beror antingen deraf att hela organismen är till sin reproduction stegrad eller deraf, att sedan de högre systemerna redan sjunkit från sina stegrade functioner, uterinsystemet ännu fortfar i sin höjda verksamhet; eller är kroppen för öfrigt rask och uterinsystemet sjunket, d. ä. flytningen beror af slapphet och är af asthenisk art. Dessa orsaksmomenter inverka på therapin. Det är således lika orätt, som vanligt, att alltid behandla en leucorrhoe med stärkande medel. Prognosen är god. Hvad som förlänger sjukdomen är att patienten springer från den ena läkaren till den andra, emedan hon anser det för en så lumpen åkomma.

Kuren. „Den bör rättas efter orsakerna, såväl de praedisponerande som occasionella. Om det är en rask flicka med röda kinder, hvilket isynnerhet träffas bland de högre stånden, så måste hon nedstämmas. Dertill hör en reglerad diet, mindre sömn, kylig luft, undvikande af hetsande sysselsättningar, kalla bad eller rättare kyliga baddningar, kylande laxermedel bestående af Tamarinder, manna, Senna och salter, hvilka nedstämma Reproduction. Härunder saktar sig organismen och fluor stadnar af. Carus säger att man ej bör nyttja salt till laxermedel, men jag förstår ej hvarföre, ty saltlaxermedel, isynnerhet Engelskt salt, nedstämmer alltid. Detta gäller om en i hela organismen stegrad reproduktion. Är Reproduktion ensamt stegrad i genitalia, blir behandlingen local. Retningar, samlag undvikas — kalla baddningar nyttjas. Likväl måste jag varna för kalla baddningar, ty ofelbart är, att mången qvinna derigenom ådragit sig lungsot. Således, då jag säger kalla baddningar, menar jag icke iskallt vatten, utan kyliga baddningar, bestående i decocter, adstringerande metallsalter, mercur m. m. emedan det ej är kylan, utan sjelfva medlet som bör verka.

Är allmän atoni orsak till sjukdomen, så bör qvinnan stärkas genom vanliga roborantia, China substance hellre än China salter, Jernpraeparater. Är local atoni orsak, eller qvarblir lokal atoni sedan den allmänna är häfven, så rigtas den stärkande behandlingen åt genitalia och det antingen med insprutningar i vagina (modersprutningens gagn kan jag ej inse, emedan ingen spruta tränger in i uterus), eller stärkande baddningar såsom kalla China infusioner med viner, äfven till insprutning, såsom ock ek- och vidbarks decoct, bly, alun, jern och såvidare i solutioner. Aromatiska plåster och påsor omkring underlifvet. Har en Leuccorrhé oförmodadt blifvit hämmad, så äro dess följder enahanda med följderna af en hämmad menstruation. Här bör Leuccorrhen åter framkallas genom varma fotbad, varma halfbad, dragmedel å fötterna, vesicatorier på låren, hvilka vesicatorier specielt verka på urin och uterin systemet, varma baddningar och insprutningar i genitalia; lindrigt lösande och drifvande medel“.

Metritis, Hysteritis inträffar blott under den könsmogna åldern, kort före eller efter menses. Den acuta idiopathiska m. framträder med alla fenomen till ett vigtigt organs inflammation, den chr. formen med smärtsam menstruation, tyngd i bäckenet, försvårad urinering och stolgång samt hysteriska lidanden. Praedisponerande orsaker: friska, raska med abnormt stegrad reproductionsförmåga försedda qvinnor med retliga nerver, täta barnsängar. Occasionela orsaker: häftiga retelser åt genitalia, drastica, emenagoga, fördrifvande af foster o. s. v. Sjukdomen fördelas ofta, men öfvergår stundom i suppuration, då illaluktande flytning uppstår. Prognosen är i allm. god. Kur: allmänna och locala blodtömningar med rask hand, man kan ej gerna tömma för mycket; antiphlogisk behandling i hela sin vidd, stillhet, undvikandet af allt retande, nitrum i starka doser, som verkar en ökad urinsekretion och på tarmkanalen, calomel, localt kalla isbaddningar eller vattenbegjutningar. Inga insprutningar, ty de reta.

Inflammation i uterus ger ofta anledning till *Molae,* som består däri, att qvinnan den ena månaden efter den andra föder massor af åtskillig beskaffenhet, som kallas molae. Ibland äro de en följd af conception, men de bildas också hos oskyldiga flickor. Orsaken är ej nog bekant. Sjukdomen är i det afseende oskyldig, att, då qvinnan släppt molan, är den förbi, men de qvinnor, som engång börja föda molae, pläga sedan fortfara och det bör förekommas. Uppkommer sjukdomen till följd af inflammation åt uterus, nyttjas allmän och local antiphlogistisk behandling, calomel m. m. Har qvinnan redan blifvit nervsvag, stärkande behandling. Det vore vigtigt att kunna skilja molae från grossesse, ty behandlingen är i hvardera fallen olika. Konsten bjuder nemligen att hindra missfall, men påskynda utkomsten af en mola. Om qvinnan lyckas att blifva hafvande, så upphör merendels sjukdomen och hon får sedan rigtiga foster. Exempel finnas på qvinnor, som med en man födt molae och med en annan barn. Detta torde väl ej bero af något fysiskt hos mannen, utan af de lyckligare omständigheter, som inverkat på qvinnan.

Sterilitet beror på om qvinnan har ett manligt väsende, är en virago, som har lust att umgås med qvinnor, ej med män, om qvinnan är behäftad med deformiteter i könsorganerna, har parasitformationer i uterus, isyn. polyper, om slapphet i födslodelarna eller allmänna sjukdomar förefinnas, om täta samlag utöfvas. Måhända ligger orsaken i de innersta delarna, i tubae, äggstockarna, fimbriae. Kuren rättar sig efter orsakerna.

Polyper i Lifmodren kunas hålla sig inom eller sänka sig utom lifmodren; framkalla dels locala känslor, dels allmänna lidanden. De förra äro fullhet i uterus, känsla af tryckning, lust att framföda något, oordningar i tarmkanalens och blåsans functioner. Får det onda tilltaga, inställer sig illaluktande, ibland blodig flytning. Allmänna lidanden äro mest symptom från ventrikeln. En polyp kan förvexlas med graviditet, inversio eller prolapsus uteri. Diff. diagnosen framställes

af v. H. såsom i våra dagar. Kuren är blott chirurgisk: afknytning, afklippning, skärning, afvridning.

Andra växtformationer i uterus. De gifva sig tillkänna genom en dof känsla i bottnen af uterus och en illaluktande flytning; vid exploration kännes i uterus en massa, ibland hård, (Steatoma) ibland mjuk (Sarcoma). Vid vidare utveckling börjar växten ulcerera och ulcerationsprocessen uttömmer krafterna. Prognosen är bedröflig. Kur: Medicamenter äro fruktlösa såsom i allmänhet vid bulnader och växter. Chirurgin lofvar ej mycket. Om växten är högt uppe i uterus, är det svårt att åtkomma den och om den är i nedre delen så att den kan åtkommas, är dock operation i de flesta fall contraindicerad, emedan den oftast sammanhänger med uterus' parenehym och ej kan tagas bort, utan att man borttager en del af uterus, hvilket är betänkligt.

Hydatider i uterus följa ofta efter grossess på det sätt att det nybildade ägget ej normalt utbildar sig, utan äggets form försvinner och hydatider finnas i stället. Men de bildas också som primär formation utan grossess. De äro en sjukdom i uteri hinna. Kuren består i ingenting, emedan uterus nog har magt att trycka fram dem.

Hydrops uteri består i en sjuklig vattensamling och secretion i uterus, som beständigt flyter bort eller samlar sig och störtar periodiskt. v. H. har aldrig sett sjukdomen. Ej heller har han sett

Stenar, Grus, Väder i uterus.

Prolapsus uteri et vaginæ består deruti, att uterus antingen genom åbragdt våld eller genom laxitet i banden, isynnerhet de breda, sjunker ner. Cardialgiska smärtor förekomma ofta. Kan förvexlas med polyp och inversion. Prognosen är ej god. Sjukdomen är väl ej farlig för lifvet, men obehaglig och ofta ohjelplig. Vid gammal prolaps är reposition lika farlig som vid ett gammalt brock. I bägge fallen uppkomma incarcerations symptom och det måste släppas ut. Kur: Uppstår prolapsus genom våld och förefinnes inflammation, bör denna minskas genom locala och allmänna bloduttömningar; diet och lugnt läge. Då moderknappen kännes i nedre delen af vagina, reponeras uterus med 4 fingrar, qvinnan ligger med benen uppdragna, uterus fixeras med tjenliga medel, lavement, katetrisering af blåsan, kontrollerande insprutningar af china- eller ekbarks decoct, rödt vin och vatten. Då patienten legat 3—4 veckor kan hon försöka att stiga upp. Om den prolaberade uterus liksom incarcereras af vulva, blodet stockas och den sväller till, har v. H. efter lokala och allmänna bloduttömningar begagnat 2 medel: 1:o att genom kalla baddningar af campher i mucilaginöst menstruum, med spiritus vini minska turgescensen, 2:o starka compressioner, en egen binda med 3 hufvuden, hvilken dagligen tilldrages hårdare, då uterus går in eller fås in. Ulcerationen läkes under insprutningarna som efter reposition användes. Har kuren icke lyckats, återstår bruket af pessarier.

Kräfta i Lifmodern, en hos oss icke sällsynt sjukdom, tyckes bero af ett allmänt lidande, en carcinomatös diathes, hvarför den är svår, om ej omöjlig att curera. Någongång är den local och då är

den lättare att curera. Sjukdomen börjar i de flesta fall med scirrh — uterus börjar hårdna, desorganiseras till sitt inre väsende och öfvergår sedan till ulceration, då sjukdomen kallas carcinoma eller öppen kräfta. v. H. håller före att sjukdomen icke uppstår efter menstruationens upphörande. Han beskrifver dess symptom och utveckling. Prcgnosen är dålig. Misstänker läkaren kräfta, bör han undersöka med fingret och det alltid sjelf. På barnmorskor är ej att lita. Vid begynnande scirrh i uterus är behandlingen lika med den för kräfta vanliga. Blod tömmes från scirrhn localt genom iglar, en låg diet föreskrifves. För att förändra qvinnans reproduction bringas hon först till minimum af krafter och upplifvas sedan åter. Insprutningar af cienta Hyoscyamus, Conium, Belladonna. Mercur har v. H. funnit skadlig. Pat. bör försättas i lyckligare omständigheter. Har sjukdomen utbrutit i öppen kräfta är intet hopp af medicinska åtgärder. Slutligen återstår chirurgisk operation. Osiander i Göttingen var den förste, som föreslog operation 1801. Man skrattade åt honom, emedan man trodde att han skulle taga bort hela uterus, men han exterminerade blott den nedra sjukliga delen. Sauter gjorde exstirpation af uterus med framgång; många hafva gjort den efter honom, utan framgång.

v. H. beskrifver Osianders operation, hvarvid han efter skildringen af huru O., efter genomstickandet af collum uteri med nålen, möter denne på andra sidan med fingret, i hvilken spetsen af nålen går in, anmärker: Obs., han fruktade ej Icor. Dupuytrens förfaringssätt beskrifves, likaså Langenbecks och Sauters totalexstirpation af uterus.

Hysteri. „Denna intressanta sjukdom är svår att beskrifva, men har man engång sett den, kan man aldrig misstaga sig. Den vanliga tiden, då den inställer sig, är emellan 25—40 året. Jag har ibland tyckt mig finna den tidigare hos præcosa flickor, men det måste vara inbillning. Den hafvande och ammande qvinnan är fri för Hysteri, åtminstone den hafvande, ty hos ammande tror jag mig någongång ha sett hysteriska affectioner — de hysteriska symptomerna kunna manifestera sig i alla kroppsdelar, hos en hysterisk qvinna kunna alla tänkbara krämpor infinna sig. Symptomerna indelas efter de olika systemer och sphærer, som dervid äro lidande. Hvad först den animala sphæren vidkommer, så visar sig 1:o Sensibiliteten störd, ibland är hon särdeles slö för intryck (stumpf) ibland ytterligt sensibel. Ibland är hon stockblind, ibland tål hon ej ljus utan att få kramp. Stundom döf, stundom ytterst finhörd. Anæsthesin är stegrad, de inre organerna meddela dem sjukliga känslor. 2:o Muskel verksamheten störd. Tetanus, opistotonus äro vanliga. Dessa muskelutbrott äro liksom en crisis, den lindrar hysterin; mången gång har jag sett hysteriska affektioner slutas med katalepsi, hon faller i en slags sömn, som icke bör störas, om ej indicationer äro förhanden, ty hon uppvaknar lättad. I afseende på den vegetativa sphæren märkas 1:o oordningar i ådersystemet, stundom bulta artererna starkt, stundom stadna de alldeles, man bör således ej skrämmas, om pulsen står. Ibland finnes hjert-

klappning, ibland ingen rörelse i hjertat. 2:o störd Digestion, matsmältningen ibland ökad enormt, ibland minskad. Andedrägten, ibland häftig, hon flämtar, bröstet flyger, en annan gång märkes ingen andedrägt. Det är rysligt att se huru hon ligger liksom skendöd med stirrande ögon utan att visa tecken till andedrägt och med stående puls. 3:o Generationssystemets funktioner störda, ibland furor efter karlar, ibland leda. I allmänhet ha dessa phænomener ingen betydelse, de tyda blott på ett djupare lidande — så betyder obstruction i tarmkanalen 2—3 veckor ingenting. Ibland är urinsekretion hämmad, ibland enormt ökad — tarmcanalen häfver sig liksom der vore väder, men det är troligen motus peristalticus eller antiperistalticus. Äfven inställa sig nerv fenomen. Glavus Hystericus och Globulus hystericus. Ibland kännes fixerad smärta i os bregmatis (clavus hyster.), om biten genom trepanering tages bort, blir smärtan på stället ändå qvar — Globulus Hystericus, då från bröstet, mellan mat- och luft-strupen, något uppstiger, som liknar ett nystan och som liksom kväfver qvinnan. Den ena klumpen stiger upp efter den andra — man kunde tänka att det är en spasmodisk sammandragning i musklerna, men sådant kan ej märkas och man måste således säga, att det är ett nerv phenomen, ehuru dermed ingenting förklaras. Hysteri tyckes ofta vara oberoende af uterus, derföre är benämningen kritiserad. Troligen har benämningen uppkommit i anledning af de fenomen, som stundom inställa sig. Det händer nemligen att då qvinnan får en hysterisk paroxysm, hon faller i samma rörelse, som i högsta njutningen af samlaget, hvarvid hon exsernerar ett slem liknande det vid samlaget. Oaktadt detta kan man ej antaga, att hysterin står i närmare förhållande till uterus. — Alla icke gifta qvinnor äro vid någon period hysteriska, ehuru förnuftet dominerar så att sjukdomen ej tar öfverhand“.

Prognosen är i allmänhet ej god. Kuren riktas mot prodromerna och mot sjelfva sjukdomen. Då prodromerna äro gemensamma för alla nervsjukdomar, inses att behandlingen af dem på sin höjd kan bli palliativ. Hvad kuren af sjelfva hysterin angår, bör läkaren äga patientens fulla förtroende, han bör influera på henne både med godo och ondo. Behandlingen af en hysterisk qvinna är ohygglig i anseende till hennes besynnerliga nycker. Hon bör sättas i lyckliga eller andra förhållanden. v. H. uppräknar en mängd olika läkemedel, hvilka gifvas i hänseende till olika symptom. Han anser giftermål icke vara medel mot hysteri, ty denna beror ej af uterussystemet. v. H. framhåller förvexlingen mellan hysteri och epilepsi och skildrar differentialdiagnosen.

Varices. Orsaken är i de flesta fall en under grossessen befintlig abnormitet i bloden, som ej ger den retning åt nerverna som fordras. Kuren består i bindor eller snörstrumpor på benen. Mera isolerade varices, äfven i födslodelarne, kunna skäras bort.

Bråck under graviditeter återhålles genom förband.

Pruritus i genitalia plågar qvinnorna ibland så att de bära sig åt som galna. Då v. H. anser att hæmorrhoider äro orsaken till

pruritus, har han försökt samma behandling som mot hæmorrhoider, men förgäfves. Likaså utan resultat lösande medel. Det enda, han tyckt hafva välgörande verkan, är campher användt i stora doser in- och äfven utvändigt. I senare tider har han begagnat Copaiva balsam, men kan ej uppgifva dess verkningar.

Hafvandeskapet.

Efter att hafva refererat olika teorier om conceptionen slutar v. H. med orden: „Hvaruti således Conception består och under hvilka omständigheter den kan försiggå, är för oss en hemlighet och det torde vara det lyckligaste att så är". Mot Carus, som påstår att ägget är en produkt af samlaget, antager v. H. att verkliga små ägg finnas i äggstocken och att de befruktas därstädes. Äggets första utveckling i uterus beskrifves enl. Hunter.

Efter en beskrifning af lifmodrens och öfriga förändringar hos modren under grossessen samt af fostrets fysiologiska förhållanden under denna tid, öfvergår v. H. till den hafvande qvinnans sjukdomar:

Inflammation af uterus förorsakas af våld på uterus eller af allt sådant, som drifver bloden åt uterus ss. sjelfsvåldig diet, retande saker, spirituosa. Symptomerna äro desamma som vid inflammation i den ohäfdade uterus, dels allmänna, dels locala. Om sjukdomen ej motverkas, inträffar abort, om den ej kan häfvas, sprider den sig ibland åt buken, öfvergår någon gång i suppuration eller kallbrand. Kan äfven fördelas. Behandling: åderlåtningar, locala blodtömningar, antiphlogistisk diet. Likväl får man då ofta se att under denna behandling grossessen stannar af och en abortus följer. Man kan äfven på den friskaste menniska genom 2—3 åderlåtningar åstadkomma abortus.

Putrescens i uterus enl. Boër analog med sfacelus hos en scorbutisk. v. H. anser den uppkomma primärt på samma sätt som man i en febris putrida ser sfacelus inställa sig. Den angriper egentligen uteri egen inre sida, vanligen ej djupare än 1—2 linier, någongång angripes hela uteri parenchym af röta samt de närliggande partierna, apendices och tubae Fallopii. Symptomerna äro frossa, feber, diarrhoe, convulsioner, abortus; efter förlossningen Hippocratiskt utseende, stinkande lochier, svett colliquation och döden. Qvinnan dör alltid. Vid obduction finnes inre sidan af uterus putrescerad, beklädd med en gröngul, svart massa.

Rheumatisk affection i uterus. Symptomerna äro oro och spänningar i buken, starka ristningar, likt värkar, feber, ömhet i uterus. Får sjukdomen fortfara, börjas en partus præmaturus med svedvärkar. Orsaken förkylning. Prognosen god. Behandlingen densamma som mot rheumatism, som v. H. anser vara en inflammation i muskelfibrerna; antiphlogistisk behandling, locala och allmänna bloduttömningar, diaphoretica, bad, frotteringar. Förkylning bör undvikas.

Vattsot i lifmodren. Hydrops kan uppkomma antingen så att parenchyma uteri fylles med vatten, eller så att vatten samlas mellan

chorion och lifmodrens inre hinna. Beror på ett missförhållande mellan absorbtion och exhalation. Vid undersökning per vaginam kännes lifmodren mjuk och vatten slipper utmed fingret. Qvinnan är oedematöst uppdrifven. Kan förvexlas med för mycket barnvatten eller mola. Kuren är ingen under graviditeten, emedan alla hydragoga åstadkomma abortus. Digestionen bör hållas i ordning genom bittra medel och en sund diet. Efter förlossningen ordentlig kur mot hydrops.

Carcinoma uteri. Plågor, flytning, sprickor, hårdheter i modermunnens läppar. v. H. har i ett fall skurit upp uteri hals med en korsskärning och fostret blef lefvande.

Retroversio uteri. Symptomen och befundet vid undersökningen per vaginam beskrifvas. Behandling: cathetrisering af blåsan, reposition per vaginam i knä-armbågsläge. Lyckas ej reposition, göres paracentes med troiqvarts eller bräckas med fingret hinnorna i orificium uteri.

Uterus kan ock ligga åt ena sidan eller vända sig fram eller framfalla. Prolapsus uteri har v. H. ej sett. Brösten äro liksom en barometer för det hafvande tillståndet, dels i afseende å dess utveckling och bestånd, dels i afseende å bedömmandet af fostrets vitalitet. Sjukdomar i brösten äro: *Hypertrophi i brösten,* behandlas med kardad bomull laggd tjockt på brösten. *Bristande utveckling af brösten* inträffar vid mola eller mångfald af foster. Man bör med frottering, baddning irritera brösten, nyttja torra kopphorn, lägga barn till brösten.

Inflammation i brösten. Ofta är orsaken den att qvinnans bröst förstöres genom en dum uppfostran — när hon då kommer i grossess och colostrum samlas, har den ej fri passage genom körteln, utan stockas och vållar inflammation. Ibland uppkommer den till följd af det högre åder- och nervlifvet. Ibland är den rosartad. Enligt v. H:s erfarenhet öfvergår den alltid i suppuration. Är det förkylning gifves ett starkt diaphoreticum, bäst ett starkt kräkmedel, som verkar ej allenast på huden, utan tillika mechaniskt genom den skakning det åstadkommer och dynamiskt genom att relachera irritationen. Därpå användas blodiglar, salia medica och baddningar. En local inflammation kan behandlas antingen med kalla eller varma baddningar (grötar). Man bör låta bölden sjelf öppnas, ej öppna den med lancett eller cauterium, emedan inflammationen då kastar sig på ett annat ställe. *Induration* uppkommer efter en suppuration, eller som följd af scrophler eller som början till kräfta. Behandlas med fördelande medel. *Sprickor* eller *ulcera* på vårtan anser v. H. bero kanhända af scropheldiathes. Bäst är att förbinda vårtan med tjockt, fint linneskaf beströdt med kalk eller krita; på såret gräddolja.

Oedema pedum et genitalium beror på depramisk orsak, ej genom tryck af uterus. Kuren är nästan ingen.

Af nervlidanden, som qvinnan under graviditeten är underkastad, äro flere af ingen betydelse, blott två förtjena att framhållas: *eklampsia* och *mania.* Eklampsins symptom beskrifvas. Qvinnan förlöses

eller vanligen inträder apoplexie. Orsakerna äro ej utredda. Man har trott det varit förkylning af de nedre delarna, hvarigenom blodet stockar sig åt hjärnan. Orsaken har äfven sökts i underlifvets ganglier. Prognosen är alltid dålig. En bland hundrade kan möjligen bli hulpen. Prognosen rättar sig efter förlossningens närhet. Den eklampsi, som under förlossningen inställer sig, är ej farlig, af den dör 1 af 100.

„Läkare äro ej ense om behandlingen. Man råder att 1:o starkt åderlåta isynnerhet på jugularen. Jag har aldrig deraf sett någon nytta. Gör man åderlåtning, som likväl alltid bör göras, så bör man göra den stark. Jag gör åderlåtningar ej för att verka en radikal kur, utan för att åstadkomma en momentan lättnad, förekomma Apoplexi och påskynda förlossningen, ty det är bekant att åderlåtningar i synnerhet å fötterna vålla partus; 2:o nyttja sådana saker som verka på tarmkanalen för att derigenom åstadkomma en revulsion från hjernan och en retning åt uterus. Härtill nyttjas ej drastica, utan saltlaxermedel i starka doser — ifall hon kan svälja, men emedan detta nästan aldrig är fallet, så nyttjas lavementer af Engelskt Salt, tvål och ricinolja. Äfven af dem har jag sett ingen nytta. 3:o Lutbad, invärtes opium och kali. Bad äro opassliga, dels emedan de äro svåra att hastigt arrangera, dels emedan det är svårt att få qvinnan dit. Man måste inskränka sig till heta baddningar med härfror ell: dylikt. Af dem har jag sett ganska liten nytta. 4:te Ett medel som jag i min nöd tillgripit, är att sätta längs med ryggraden 30—40 kopphorn och strax derefter bränna kvinnan här och der med kaust. kali, K. Caut. actuale; jag brände 3—4 plättar på ryggen, det tycktes vara välgörande, likväl dog kvinnan. Emedan hon ändå är förlorad kunde man försöka, om man får, att bränna med jern längs med hela ryggraden. Kan hon svälja, nyttjar man starka nervina ætherea, helst æther aceticus. Emedan convulsioner under partus upphöra såsnart den är förbi, så har man rekommenderat att åstadkomma en våldsam förlossning. Några säga att man skall gå in genom orific. uteri antingen med instrument eller med fingret och spränga hinnorna samt genom vattnets tömmande påskynda förlossningen. Men det är ej nog, man måste gå in med handen i Uterus och göra förlossning. Detta har jag ej försökt — jag tviflar på om det hjelper. Af en Engelsk läkare är rekommenderadt brännjern på hjessan och att bränna ända till benet. Detta har jag engång försökt. Hon dog".

Mania gravidarum. „Hafvande qvinnor lida i anseende till sin Psyche ofta en complett förändring. En dum blir qvick, en glad blir alvorsam o. s. v. I högre grad äro dessa manie, som i de flesta fall är en ren Hypochondri — sällan öfvergår den till furor. Qvinnan är i yttersta grad svårmodig, mediterar på sjelfmord; vid furor så går hon och ramlar och skramlar hela dagen, sofver ej om natten".

Blodsystemets lidande: Varices, Hjertklappning, Epistaxis, Hæmoptysis, Hæmatemesis, Hæmorrhoider, Asthma.

Digestionsorganernas lidanden. Kräkningar i högre grad behandlas med små, då och då repeterade blodtömningar, åderlåtningar, blodiglar under bröstet, baddningar på regio epigastrica med spirituosa. Små laxativer. Antispasmodiska lavementer. *Diarrhé, Colik. Stranguri.*

Äggets sjukdomar. Skildras symptomerna vid missfallet och dess orsaker: 1:o Äggets förtidiga lossnande från lifmodern, 2:o Felaktig näring af ägget, 3:o För tidigt väckta contractioner af uterus, utan att ägget är dödt, 4:o Förtäring af hvarjehanda medel, som hafva specifik verkan på uterus. Man bör tillika komma ihog att qvinnan ej alltid ensam är skulden till missfallet, utan mannens dålighet är, åtminstone efter v. H:s öfvertygelse, äfven verkande. Om manliga impulsen vid conceptionen är dålig, kan fostret ej behörigen utvecklas. Är fallet sådant, bör mannen också undergå en kur. Kuren består i Prophylaxis, men har blödningen fortfarit flere dagar, hafva klunsar kommit, finner man vid inre undersökning modermun öppen och uterus slappare, har vattnet gått, kan det ej mer arreteras. Till den ändan sättes uterus i sådan verksamhet att den snart expedierar sin börda, man ger Tinct. Cinnamonii, 10—dr. då och då, gnidningar på uterus; om det ej hjelper, sprängas hinnorna och slutligen, då ej annat hjelper, göres accouchement forcé. Om blödningarna ej äro farliga så kan man tranquilt vänta på förlossning. v. H. har aldrig funnit någon nytta af åderlåtning, då abortus ej kan förekommas. För att förekomma abort vid följande grossess bör, om qvinnan är svag, hon och möjligen hennes man stärkas, förrän de tänka på coitus. v. H. har sett en fru, som 26 ggr aborterade och den 27:de födde ett fullgånget foster.

Graviditas extrauterina. v. H. har sett ett dylikt fall, där han inslog en exspektativ behandling; värkarne vid fullgångenheten afstannade, han vakade öfver peritonitis, underhöll patientens krafter, inom året repade hon sig, behöll klunsen i magen, dog efter 6 år i en gastrisk feber och vid obduction befans en benklump omgifven af en hinna i buken. v. H. beskrifver olika slag af e. u. grossess och dess utgång.

Förlossningen.

v. H. kallar förlossningen en dynamisk akt, genom hvilken ägget lossas och utdrifves ur qvinnan. Tvärtemot flere stora författare kan han ej medge någonting mechaniskt vid en förlossning. Det är också hans princip att vid alla förlossningar, där konsten måste ingripa, undvika användandet af alla mechaniska medel och konstgrepp; i de fall der han vikit från denna princip, tror han sig gjort mer ondt än godt. v. H. utvecklar sättet för undersökningen af den födande qvinnan. I afs. å bäckenmätningen anser han pelvimetrar vara onödiga och osäkra. Längden af conj. vera utredes på det sätt att man med fingret går in genom vagina upp mot promontorium, då man efter fingrets längd, som man bör känna, kan bedömma detta afstånd. Vill man mäta conjugata i nedre aperturen, för man fingret mot stjertbenet. Tvära

diametern i nedre aperturen undersökes på det sätt, att man går in med 2 fingrar i vagina, spärrar ut dem så mycket som möjligt, och om de sedan otvunget låta draga ut sig, så är den diametern tillräcklig.

Han beskrifver vidare utförligt förlossningens gång under dess 5 skiften, förlossningsmekanismen, de olika slagen af förlossningar i hänseende till den bjudande delen. Han antager blott 3 slags naturliga förlossningar, neml. 1:o nackförlossning, då hakan är starkt tryckt mot bröstet och lilla fontanellen bjuder sig, 2:o hjessförlossning, då hufvudet är oböjdt och stora fontanellen mäter sig och 3:o ansigtsförlossning, då hufvudet är böjdt bakåt och ansigtet mäter sig i *Levret'*ska diametern, (det ställe där nedre aperturens räta och tvära diameter skära hvarandra). Vid förlossningen bör läkaren vara försedd med några instrumenter och medicamenter, hvilkas antal dock bör vara så ringa som möjligt. Instrumenter: a) Qvinnocatheter, b) ett starkt vändningsband, helst af ylle, c) Forceps, d) en s. k. Humulus (vanligen en hvass och en trubbig), e) Perforator, en sax att söndra barnhufvudet, f) en Lavementsspruta. Medicamenter: a) kallt friskt vatten, b) ättika, c) retande liniment, vanl. campherliniment, d) tinctura opii, e) t. cinnamonii, f) aromatiska krydder.

v. H. ger förhållningsregler huru en förlossning bör skötas. „Ställningen hos oss är vanligen på rygg, i England på sidan". Stödande af mellangården sker så att man starkt stöder inre handvristen mot denna, h. e. barnets panna. „Härtill fordras ofta karlakraft och är detta en särdeles angelägen hjelp, ty af 100 bondhustrur hos oss, hvilka vanl. föda utan förståndigt biträde, äro knappt 2, hvilkas mellangård ej är sprängd". Om efterbördsskiftet säger v. H. att fordom följdes den regel, att secundinæ borde utskaffas genast efter fostret, men nu lemnas vid normal förlossning detta skifte åt sig sjelf. Efterbördens afgång kan underhjelpas genom att man sakta drar på nafvelsträngen.

Barnsängen.

Företeelserna och skötseln därvid behandlas i korthet. Behandlingen bör vara sådan att, sålänge afslaget hålles till den för hvarje dag normala mängden, skall intet göras åt qvinnan. Aftager secretionen, så måste observeras, huruvida aftagandet är förenadt med andra symptomer. Är buken öm, finnas feber, prodromer, hetta och hufvudvärk, så är faran för handen och flytningen bör återställas. Detta sker 1:o genom varma olleösa insprutningar i lifmodren. v. H. anser det vara nyttigt att de 3 första dagarna efter partus göra insprutningar, dels emedan den illa luktande flytningen deraf bortsköljes, dels för att förekomma kastningar åt lifmodren, 2:o genom laxativ, om qvinnan är förstoppad.

Vanligen får qvinnan på andra eller tredje dygnet frossa, spänning i brösten, hvilka upplösas i svettning och mjölksekretion. Förr behandlade man detta tillstånd så, att man gaf lavement, svälte ut henne,

höll henne varm m. m. Nu lemnar man henne i fred och befordrar mjölksecretionen medelst att man lägger barnet ofta till bröstet.

---

v. H. delar de „innormala“ förlossningarna i 3 hufvudslag: 1:o Sådana, som bero af qvinnans antingen organiska eller dynamiska oordningar, 2:o Sådana, som bero af fostrets organiska eller dynamiska oordningar och 3:o Sådana, som bero af omständigheter, som härröra dels af qvinnans, dels af fostrets oordentliga förhållanden.

Till första slaget höra *oregelbundna lifmodercontractioner* s. k. svedvärkar, hvilka v. H. anse bero af derangerad mage, hos qvinnor, som hafva skral digestion eller förvärfvat den genom onaturligt lefnadssätt, njutande af för mycket caffe, the, spirituosa, vekligt eller sorgligt lif. Då de träffas hos raska, äro de af rheumatisk natur. Han behandlar dem med laxans, valeriana, lenande insprutningar i vagina, varma baddningar på buken, opium i raska doser. „Opium i förlossningen och barnsängen är ett af mina favoritmedel, under grossessen är det ej bra“. Är orsaken rheumatism, nyttjas karbad i början af förlossningen eller varma, våta baddningar på buken, Dovers pulver, prinsens droppar. Vid svedvärkar i 5:te skiftet, då placenta är incarcererad, bör efterbörden uttagas med handen. Falska värkar bero på kolik. Svaga värkar behandlas på följande sätt: är det för mycket barnvatten, spränges blåsan, är det flere foster, kan intet ändras, är det svaghet, nyttjas localt och invärtes stärkande medel, är det organiska destructioner, underhållas krafterna, är det inflammation eller congestion i uterus, gör man 1 eller 2 åderlåtningar; kan man ej upptäcka orsaken till atonin, nyttjas inciterande medel ss. ætherea och vinosa. Finnas inga värkar: tång eller vändning. Vid för starka värkar försökas opium, varma insprutningar, imbad, åderlåtningar. „Ibland har jag funnit att ett kraftord, ett hutande varit det bästa medlet“. Smärtsamma värkar häfvas bäst med opium. Ofta bero de på pjåk. „Enligt min erfarenhet äro Ryska fruar isynnerhet pjåkiga“. Till de dynamiska oordningarna höra lungornas lidanden, då qvinnan hellst bör förlösas med tång, bronchocele, som består i en utvidgning af glandula thyreoidea, då krystningar böra undvikas, aneurysma, då förl. bör fullbordas utan ansträngning eller med tång, congestioner åt hufvudet, då detta bör hållas högt upp, åder slås, bråck, då pelott eller kompression, vid incarceration bör qvinnan genast förlösas med tång eller vändning och bråcket därpå behandlas med taxis eller operation; allmän svaghet, då det är bäst att lägga tång, så snart fostret kommit i nedre bäckenet, då det är i öfre bäckenet heldre vändning, psykiska lidanden, da man bör få fostret bort, convulsioner, hvilka ibland påkomma plötsligt, ibland med förebud och bero af sjuklig irritabilitet. Behandlingen inskränkes till att vårda qvinnan så att hon ej skadar sig, att genom en högst två åderlåtningar hindra stockning af blod

och sedan förlösa henne med konst. Qvinnan blir ibland till sin Psyche efteråt förändrad. När qvinnan är förlöst, pläga convulsionerna upphöra, fortsätta de i 5:te skiftet, bör efterbörden förlösas, fortfara de ännu efteråt, är faran större, likväl kan qvinnan ofta räddas genom blodiglar kring hufvudet eller derigenom att man ökar locchialflytningen, att man irriterar tarmkanalen eller gifver starka salinska laxantia, genom isbaddningar på hufvudet, calomel till aperativ verkan, senapsdegar på fötterna eller vadorna.

Barn, som födas efter convulsioner, få sjelfva convulsioner, eller dö i lifmodren. På de första dygnen efter partus få de vanligen hjertsprång och dö. Dåningar, då det är rådligast att förlösa qvinnan. Kräkningar. Anasarca då vid oedem i vulva scarificationer användas. Ascites är ledsam, men af ingen betydelse. Hydrothorax är af alla den värsta, tång eller vändning bör användas.

Organiska abnormiteter hos qvinnan under förlossningen.

För litet bäcken. Såsom exempel på hvad naturen här kan uträtta, anför v. H. en köpmansfru i Åbo, som 3 ggr hade blifvit förlöst genom excerebration, och den 4:de ggen, då han var hennes läkare, efter 1 $^1/_2$ dygns arbete födde ett välbildadt foster. Snedheter i mindre grad i bäckenet äro mycket allmänna. Rachitiska bäcken, som finnas förvarade i präparatsamlingar, har v. H. ej träffat i vårt land. Om disproportionen mellan bäckenet och fostret är sådan att hvarken ett lefvande eller dödt foster kan utgå, så är exitus den, att qvinnan dör, antingen af ruptura uteri eller af kallbrand, som uppkommer till följd af den våldsamma klämningen eller till följd af utarbetning.

Åtgärderna vid bäckenträngsel beskrifver v. H. med följande ord:

„1:mo Då caput är incuneatum, men trängseln ej är dess större, så är det naturligast och lättast, att nyttja forceps, hvarigenom hufvudet mechaniskt sammantryckes och tillika fostret kan utdragas. Men det är ej alltid så lätt att väl anlägga tången, och om trängseln är stor, hjelper den ej, utan tvärtom skadar det mechaniska våldet. Man bör derföre noga öfverväga allt, innan man anlägger tången. När jag var ung, var jag mycket kvick att anlägga tången och trodde mig med den kunna uträtta stora saker, men ju äldre jag blifvit dess mindre förlitar jag mig på den. Är det vår öfvertygelse, att trängseln ej hindrar, så skulle tången vara indicerad, men är det inflamation, eller är fostret dödt, hvilket Läkaren bör kunna bedömma, så är den contraindicerad. Är tången contraindicerad, så har man 2:do *Perforation, Embryulcien, Embryotomien* och *Excerebration.* Lefver barnet, så är detta en ohygglig operation, men är trängseln sådan att barnet ej på annat sätt kan på naturlig väg framfödas, så anser jag den i vissa fall bättre än operatio cæsarea. 3:tio *Operatio Cæsarea* bestående deri att buken och lifmodren öppnas. Förhållandet mellan Excerebration och operatio Cæsarea är sådant, att i ena fallet fostrets lif, i andra modrens är förstördt. Det finnes väl exempel af att vid en operatio

Cæsarea såväl modren som fostret blifvit vid lif, men de äro alltför få. Likväl om man strax i början af förlossningen, innan qvinnans födslodelar tagit någon skada, är öfvertygad om att förlossning per vaginom är omöjlig, så är operatio Cæsarea indicerad. Men har man hoppet att kunna förlösa henne per vaginam, har hon arbetat länge, så hafva hennes krafter redan sjunkit så lågt, att barnet vanligen är dödt och att hon sjelf dör strax efter Operation. Således om Operatio Cæsarea ej sker tidigt, anser jag Embryulcien mera indicerad, emedan modren då kan sauveras, om den göres nätt. Ännu finnas några åtgärder, som blifvit använda i ifrågavarande fall. 1:mo Synchondromien, som en tid rasade i Frankrike. Den användes nu ej mera, emedan bäckenet, då isbenen skiljas 1 tum från hvarandra, blir endast 1—2 linier större. Att skilja isbenen mer än en tum är farligt, emedan deraf uppkommer caries (benröta) m. m. i junctura sacro-iliaca och Qvinnan blir både halt och lam 2:o För 60 år sedan föreslogo 2:ne Läkare att sätta qvinnan på svält, på det fostret ej skulle blifva stort. Men det gagnar ingenting, ty det finnes qvinnor, som under hela grossessen undergå sväItkur och likväl föda frodiga barn. Dessutom är det observeradt, att skrala barn ändå hafva normalt stort hufvud och således göra samma hinder för förlossningen. Nu talar man ej mera om den kuren. 3:o En præserverande åtgärd, som ännu är sub reatu, torde förtjena större uppmärksamhet; det är: *partus præmaturus artefactus,* så sent gjord att fostret kan lefva, men att hufvudet ännu ej är fullmoget d. v. s. i 7:de månaden. Om nyttan af denna åtgärd är ännu strid. Jag har några ggr försökt den med nytta, och om jag hade för mig en kvinna med litet bäcken der Embryulcien eller operatio Cæsarea vore oundviklig, så skulle jag alltid försöka en partus præmaturus om ock fostret derigenom skulle gå förloradt, emedan förlossningen i 7 månaden går oändligen lätt".

Vid *för stort bäcken* uppkommer brådstörtad förlossning med dess följder, hvilka böra förebyggas. Om bäckenets *inclination* är för liten, uppkommer samma olägenhet som vid ett stort bäcken. Om inclinationen åter är för stor, om qvinnan är svankryggig, hänger uterus öfver bäckenet. v. H. har sett en qvinna, hvars buk, då bandaget borttogs, hängde mellan benen. „Orsaken till stor inclination har man sökt i höga klackar, emedan den träffas hos små och de vanligen äro försedda med höga klackar, men det är ridicult."

De mjuka delarnas i bäckenet abnormiteter äro: 1:o lifmodrens sneda läge, 2:o atresi i orificium uteri, 3:o d:o i vulva, 4:o d:o i vagina, 5:o abnorm seghet i hinnorna.

Orsaken till snedläge anser *v. H.* vara en spasmodisk affektion i de breda banden eller någongång desorganisationer i desamma. Är snedheten liten, korrigeras den af sig sjelf; är den allvarsammare, hjälper ej läge, utan en ingripande medicinering ss. retande insmörjningar å ljumsken, å buken, der spänningen är och, ifall af värk, blodiglar, någon gång åderlåtning.

Då modermun ej öppnas, kan det härröra dels af organiskt lidande, dels af kramp, inflammation, dels af callositeter, scirrher m. m. Är här sällsynt, men i större städer freqvent. Att genom operation öppna modermun anser v. H. vara förderfligt, ehuru stora författare tillstyrka den. Den kan göras ant. oblodigt med instrumenter eller med handen, eller blodigt med knif. Indicationerna att dilatera modermun utan knif skulle enligt författare vara följande: om qvinnan har så våldsamt blodflöde eller häftig apoplectisk, convulsivisk affection, om hon har envis kramp, om hufvudet eller nafvelsträngen klämmas af modermun, om efterbörden dröjer. Alla dessa indicationer anser v. H. ogrundade och den oblodiga operationen enligt hans öfvertygelse onyttig och skadlig. Blodflöde, convulsioner hindras ej derigenom, ty operation kan ske under $^1/_2$ timme och under tiden dör qvinnan, emedan enda räddningen vid blodflöde är att få henne förlöst. Är det convulsioner så är åtgärden läglig, emedan eklampsi hos en parturiens ej är farlig. Medicin måste der spela hufvudrolen och endast i nödfall chirurgien komma till hjelp. Äfven apoplexi måste i ögonblicket hjelpas. Om barnet krampaktigt klämmes, är operation orimlig, emedan det genom fingrarna eller instrumenterna än mera klämmes. Efterbördens dröjande är ej farligt. Går man vid kramp att söka utvidga modermun, så åstadkommes irritation, hvaraf krampen stegras. Den blodiga operationen, som med knif verkställes, har däremot flere fördelar, ty den medför ingen smärta, ändamålet vinnes genast och kan ej gerna användas af fuskare, hvilka vanligen ha respect för knifven. Intet farligt parti kommer vid operation att skadas, ty nedra segmentet af uterus är så ofarligt, att det kan skäras bort. Denna operation har v. H. flere gånger gjort. Den boutonnerade, krokiga bråckknifven är den bästa. Man skär i kanten på 3—4 ställen efter behof. Franska chirurger operera med speculum, men det är såsom den franska chirurgien i allmänhet mera sqvadroneri. Speculum är onödigt, ty chirurgen bör hafva ögat på fingret.

Atresi, strictur i vagina finnes isynn. hos Veneris dyrkare. När atresi finnes hos en parturiens är accoucheuren alldeles bortblandad. Han vet ej hvar han är. Tvänne atresier har v. H. sett och det till följd af veneriska sår. När en strictur är för handen, öppnar sig ej vagina, utan förlossningen stannar af. Då peta käringar först tills krafterna uttömmas och slutligen kallas läkaren. Först försökas insmörjningar, sedativa m. m. Är indication till hastig förlossning tager man till bråckknifven och skär åt sidorna.

Prolapsus uteri, då nedre segmentet af uterus jämte barnhufvudet sjunkit djupt ned i bäckenet, hvaraf följden är, att kanterna af modermun klämmes mellan barnhufvudet och bäckenets ben, de inflammeras och enl. v. H:s öfvertygelse är det derför som modermunskanterna ofta kännas svullna. Då bör man gå med väl oljade fingrar mot orificium uteri och under pågående värkar söka 10—15 ggr poussera upp modermunskanterna.

Prolapsus vaginae. Under förlossningen trycker man upp vecken af vagina.

Ruptura uteri inträffar vanligen i midten, peritoneum brister med och antingen tränger fostret i bukkaviteten eller komma viscera abdominis in i uterus. Någongång sker rupturen endast vid collum och är då mindre farlig. Orsaken är abnorma våldsamma värkar med för starkt motstånd. Ofta uppkommer den af våld vid vändningsförsök vid förlossningar. Den enda gång v. H. sett den var vid ett vändningsförsök, då han använde ett ofantligt våld att komma in och följden var att handen slank in i buken När uterus remnar, hör såväl qvinnan som läkaren ett brakande, blod strömmar ibland ut, men oftast går det in i buken. v. H. skildrar symptomen och, då döden alltid inträffar, råder han att blott rädda fostret, förlösa antingen genom vändning per vaginam eller göra operatio Cæsarea.

Ruptura vaginae uppkommer genom bruket af instrumenter och följden är en obotlig fistula recto-vaginalis. Behandlas enligt allmänna chirurgien.

Varices. Blödningen stannar efter förlossningen.

Vattensamling i labia vulvae i högre grad. v. H. har flere gånger gjort ristningar i inre membran af vulva, men utan särdeles nytta. En gång, då svulsten var mycket stor, använde han manuel compression $^1/_2$ timmes tid, hvarigenom svulsten minskades så mycket att han kunde nyttja instrumenter. Då svulsten såsom i detta fall skjuter nära ett qvarter fram, är det omöjligt att med den lilla tång, v. H. alltid nyttjat, komma fram till barnet.

Retentio urinae. Vid mekaniska hinder begagnas catheter, vid spasm varma aromatiska eller narcotico-aromatiska kryddpåsar, doppade i varm mjölk eller vatten, lagda öfver mons veneris. Vid cathetricering är det ofta svårt att hitta in utan att nyttja ögonen, hvilket ej alltid är tillåtet, samt är obehagligt för qvinnan och läkaren. Lämpligt är ock att trycka upp hufvudet och därunder anmana qvinnan att släppa sitt vatten. Hjelpa ej dessa åtgärder, bör qvinnan hastigt förlösas.

Prolapsus recti gör hinder eller åtminståne smärta vid förlossningen. Hvarje accoucheur derför, som vill förtjena namn af en nätt och snäll accoucheur, måste fråga barnmorskan, om en prolapsus ani möjligen finnes. Den bör reponeras.

Haemorrhoidalsvulster i rectum göra smärta och kunna åstadkomma stark blödning. v. H. har sett en fru, som fick convulsioner, då barnet gick öfver knölarna. De böra öppnas och, om blödningen är svår, tamponeras med fingret, tills förlossningen är förbi.

Fel hos ägget, som gör att förlossningen blir abnorm.

För sega membraner. Indicationerna för sprängning af membranerna äro: 1:o om förlossningen kommit så långt att modermun är öppen, 2:o om blodflöden inställa sig, 3:o om ägget antingen genom

vatten eller flere foster är så mycket utvidgadt att man befarar att uterus ej skulle förmå sammandraga sig, 4:o om lifmodrens contractioner äro orimligt våldsamma. Hinnorna kunna sprängas genom stöt med fingret. Ibland gagnar det att sätta på fingerspetsen ett salt- eller sockerkorn och rifva det mot blåsan. Att skrapa med nageln bör ej komma i fråga, ty så nyttigt det än är för chirurgen att ha lång nagel på pekfingret, emedan den tjenar honom till pincett, så absurdt och onaturligt är det för accoucheuren att ha långa naglar. Åfven spetsig sond kan användas.

För svaga hinnor. Härvid kan konsten ingenting uträtta. *Hinnorna kunna vara för starkt sammanväxta med inre membranen af uterus,* hvarvid spänningar uppstå.

Placenta företer ibland abnormiteter. Placenta prævia, hvarvid man har att iakttaga följande omständigheter: 1:o skilja fostret från qvinnan genom accouchement forcé, 2:o stoppa till den blottade moderkakan genom tamponering. Båda dessa kunna och måste ofta användas tillika. Är modermun fullt öppen, förlöses qvinnan med tång eller vändning. Blir blödningen farlig förr än modermun öppnat sig, så är tamponering välgörande. Att med konst öppna modermun är gement. Tamponering sker med linnelappar formade till bourdonetter.

Placenta vill ej lossna, då den är hårdt sammanvuxen, till en del lossnat, lifmodren contraherar sig oriktigt eller lifmodrens contractioner äro för svaga. Begagnas irriterande linimenter eller vatten i trakten af lifmodren. Tvenne huskurer äro både allmänt nyttjade och ofta välgörande. Det ena är kaffe, som vid ren svaghet ofta har god verkan, det andra är att gifva qvinnan en sådan ställning att vigten af efterbörden kommer att verka till vår förmån, v. H. har ofta sett välgörande verkan att låta qvinnan vandra. Men skulle lifmodren trots allt detta icke tömma sig, har v. H. tagit för regel att vänta $^1/_4$ timme, högst 20 minuter och så låta borttaga efterbörden. Skulle lifmodren ej contrahera sig, sedan placenta blifvit uttagen, så nyttjar man kalla insprutningar af vatten, ensamt eller med ättika, samt kaneldroppar. I många fall har v. H. funnit det nyttigt att ligga med handen i lifmodren längre eller kortare tid (10 minuter), till dess den börjat contrahera sig och då först uttaga placenta.

Abnorma lifmodercontractioner, när den formerar timglas, då efterbörden bör uttagas med handen.

Placenta fastväxt med lifmodren liksom till en massa. Lemnas efterbörden qvar öfvergår den i förruttnelse, åstadkommer stank och feber med typhös caracter; qvinnan duker under eller får ett förstämdt nervsystem. Om man vill taga bort den, behöfves ett fasligt våld. Man kan ej använda annat än fingrarna och följden af detta krafsande är methritis, peritonitis m. m. Det blir då ofta bitar qvar, och nu inställer sig allt detta onda som vid en helt och hållet qvarstannad efterbörd. „Jag har några gånger låtit narra mig att taga bort den, men ej kunnat få allt ut. Likväl, om man har något hopp att få den helst något så när helt och hållet bort, bör man taga den. Detta

hopp har man, om det inställer sig blödningar och Lifmodren contraherar sig. Några qvinnor äro så kloka att de vilja se efterbörden; jag har derföre, då den ej kommit helt och hållen ut, genast låtit gräfva ned den — men jag tror att den åter blifvit uppgräfven. En utväg, som man nyligen påfunnit, hvilken jag ej försökt, men som låter klok, är att injicera nafvelsträngens ådrår med irriterande aromatiska ämnen. Sker det tidigt, vinner man åtminstone den fördelen, att få moderkakan liksom balsamerad, äfvensom kan det bidraga till väckande af contractioner i Lifmodren".

Barnvattnet är ibland abnormt, dels till qvantitet, dels till qvalitet.

1) Kan barnvattnet vara för mycket. Då bör man bräcka hinnorna.

2) Kan barnvattnet vara för litet, en abnormitet som läkaren ej kan afhjelpa.

Abnormiteter i afseende å fostret, som göra förlossningen onaturlig.

Dessa äro 1:o en mångfald af foster, 2:o fostrets abnorma formation, 3:o fostrets abnorma läge.

v. H. genomgår tvillingsförlossningens komplikationer och gifver råd för deras behandling, särskildt vid kollision af fostren. Då ett foster blifvit framfödt, men det andra dröjer och värkarna afstanna, anser v. H. manuel åtgärd att afsluta förlossningen vara svår och farlig, ty lifmodren är sladdrig och det första fostrets hinnor ligga i vägen; man kan ej utan våld vinna sitt ändamål. Han har varit närvarande vid en tvillingsförlossning, där det ena fostret kom fram i naturlig ordning, men det andra blef qvar ännu i 3 dygn; han försökte insprutningar, ingnidningar, stärkande saker t. o. m. kaffe, men ingenting hjelpte — slutligen på tredje dygnet började värkarna åter och qvinnan förlöstes. Han gifver det rådet att i sådana fall lemna qvinnan, ifall ej farliga symptomer äro för handen, hvilka alltid indicera förlossning, till dess naturen börjar sitt arbete. Att under tiden ingen reaction uppkommer i lifmodren är säkert, åtminstone om man låter bli att gå dit och gräfva såsom barnmorskorna vanligen göra.

Missfoster göra sällan eller aldrig hinder för förlossningen, men skulle de göra det, så hjelpes det genom manuel eller instrumental åtgärd, det förra genom vändning. Är hindret absolut, bör fostret styckas. I alla fall, när ett missfoster är framfödt, bjuder försigtigheten att ej yppa det för modren. En gång har v. H. varit närvarande vid förlossningen af ett harmynt foster, fostret visades åt modren, som var en timmermans hustru, hon fick convulsioner och blef galen.

Då fostret är för litet, inträffa samma olägenheter, som af ett för stort bäcken, neml. hastig förlossning, dåningar, inversio uteri, hvarjemte fostret kan skadas. Förlossningen bör arreteras.

Då fostret är för stort inträffar samma olägenheter, som vid ett för litet bäcken. Är hufvudet så stort, att lifmodren sjelf ej kan tvinga fram det, men att det likväl med konst kan tagas ut, så må tången appliceras. Lyckas man ej med tången, styckas fostret eller

tages det ut på onaturlig väg, men i sednare fallet kan man också taga för afgjordt, att qvinnan är förlorad.

Då fostret är benvuxet. Äro värkarna goda, låter man naturen verka, äro de dåliga, kan tången appliceras.

Abnorma förlossningar till följd af fostrets oriktiga läge.

Dessa förlossningar höra egentligen till onaturliga förlossningar, ty i alla andra fall är det en möjlighet att förlossningen kan ske utan konstens biträde. De onaturliga lägena äro nästan oändliga. Hufvudafdelningarna äro, då armar, ryggen, magen eller endera sidan bjuda sig. Smärre afdelningar äro de, då örat, halsen, höften m. m. bjuda sig. Konsten bör i sådana fall vända på hufvud, på säte eller på fötter.

Vändning på hufvudet anser v. H. enligt sin erfarenhet vara en nyttig operation, han anför indikationerna och beskrifver utförande genom yttre resp. inre grepp.

Vändning på sätet. Indikationerna och utförande relateras.

Vändning på fötterna är den mest användbara och vigtigaste operation, är lätt och oskyldig, då vattnet är qvar, men ryslig, då vattnet bortgått; „åtminstone har det händt mig, ehuru jag ej är ovan, att jag hvar gång fått feber och nästan diarrhé under operation. „Indikationerna för vändning på fötterna äro: 1:o onaturligt läge, 2:o då jämte hufvudet en arm bjuder sig, 3:o då funikeln faller ut, (*v. H.* har aldrig lyckats att föra funikeln tillbaka), 4:o då fostret ligger för högt för användning af tång, 5:o då fostret blifvit excerebreradt, men ändå ej fås ut med tång. Förberedande momenter äro: 1:o chirurgen skall hafva en klar idée om fostrets läge, 2:o bör chirurgen bestämma qvinnans läge, (på kortsäng, på sida eller på fyra fötter), 3:o bör bestämmas, hvilken hand nyttjas; (den som passar mot fötterna). Följande saker böra anskaffas: 1:o olja att smörja handen, 2:o en slinga, hvilken äfven kan göras af ett strumpeband, 3:o Baudelocqska tången, hvarmed man för upp slingan, 4:o forceps, som behöfves om hufvudet fastnar. Därjemte bör man hafva tillhands: 1:o något som lifvar qvinnan, om hon dånar, 2:o något att väcka fostret, om det är skendödt, 3:o bad för fostrets räkning. Först införes handen under värkarne; har man infört orätt hand, bör man byta om hand. Hinnorna spränger v. H. alltid midt i uterus under värkpaus och pousserar in handen i säcken med raskhet. Fötterna söker han längs med ryggen till knäet (då han vet hvartåt vändningen skall ske), hvarpå han trycker med 2 fingrar knäna mot fostrets buk, fattar fötterna och drar ut dem. Man lemnar förlossningen åt naturen, om det ej är indication för snar förlossning. Kommer man blott till ena foten, nedtager man den och får åtminstone en half förlossning, som ej är så svår. Att börja söka andra foten, är onödigt. Om fostret ej vänder sig på fötterna är det bäst att lägga snara om foten, draga med ena handen och trycka hufvudet upp med den andra, så vänder det sig. Vändning då vattnet är borta och lifmodren contraherad. Lifmodrens contractioner kunna vara af

3 slag: 1:o passiv normal contraction (enl. Merriman), 2:o spasmodisk, inflammatorisk contraction (enl. Busch), 3:o tetanus uteri (enl. Busch och Boër). Contractionen bör upphäfvas, förrän man vänder. Mot passiv contraction nyttjas allt sådant som är indiceradt vid muskelcontractioner: varma baddningar ut- och invändigt, oleosa, mucilaginösa insprutningar i vagina. Är contraction mycket envis, måste man gripa till venæsektioner. „Jag har ibland nödgats åderlåta till dåning". Är contractionen krampaktigt inflammatorisk, nyttjas först locala och allmänna bloduttömningar, därpå varma våta baddningar eller bad, krampstillande lavementer, hvilka reta tarmkanalen och locka spasmen från uterus. Vid tetanus uteri gifves opium, 60—70 droppar. Då man i dylika fall försöker att få handen in, är det i de flesta fall nödvändigt att en person stryker efter armen, eljest går den ej in. Med andra handen tryckes på buken att lifmodren ej får gå undan. Emedan handen vanligtvis domnar inom 1/4 minut, så måste man genast gå till fötterna, der man väntar dem; att börja söka längs med ryggen, går här ej an. Man fattar i fötterna, fixerar dem stadigt och gör vändning. Vid tetanus uteri ogillar v. H. vändning och anser operatio Cæsarea i sådant fall indicerad.

Extraction göres på kortsäng. Præparationer äro: 1:o en krok, 2:o sådana instrument, som behöfvas till hufvudets extraction, tång, eller till dess söndring, 3:o medel, som väcka fostret, 4:o en mängd små varma handdukar. v. H. beskrifver korrekt de olika handgreppen vid extraktionen. Han löser alltid först den öfre, bakom blygdbenet belägna armen. Hufvudet utbefordras så, att man går upp med 2 finger längs med bröstet och halsen, lägger dem i kindbenens gropar och drager ned ansigtet under värkarna, hvarjemte man med andra handen trycker nacken upp. I nödfall må man föra fingrarna i munnen, i stället att lägga dem i kindgropen; detta göres vanligen vid vidöppet läge.

Vid extraktion af hufvudet, antingen det kommer först eller sist, nyttjas *tång,* ifall det fastnar eller om det är brådska. Tången har redan i äldsta tider varit nyttjad, likväl var deras tång då ganska oformig. Levret [1]) var den förste, som använde en konstmässig tång. Tången kan vara antingen aldeles rak eller kan den hafva bäckenets krökning och vara med eller utan lås. v. H. har alltid begagnat Smellies lilla tång. Med den långa tången är det meningen att fatta hufvudet i öfre bäckenet. Det är likväl omöjligt, dels emedan handen, hvarpå man skall leda tången, ej går in, dels emedan hufvudet går af och an. Dessutom är vändning i sådant fall bättre. Tången bör användas: 1:o då os uteri är öppnad, 2:o då hinnorna äro brustna, 3:o då hufvudet är i nedre bäckenet, 4:o då hufvudet har något så när rätt ställning. „Det finnes väl stora Chirurger, som påstå att man bör fatta hufvudet hur som helst. De säga att de vrida hufvudet under förlossningen. Jag har aldrig lyckats deri och förstår ej huru det

---

[1]) I originalet står *Lebrecht* (?).

skall gå an. Om man ej lägger den på sidorna, bak processus mastoideus, så slintar den, utom andra olägenheter", 5:o bör bäckenets storlek vara normal. Indicationerna för tång äro: 1:o dåliga eller abnorma värkar, 2:o då qvinnan besväras af sjukdomar, som under ett långvarigt förlossningsarbete kunna förvärras, 3:o trängsel i födslodelarna, isynnerhet i bäckenet, då disproportionen mellan fostret och bäckenet ej är så farligt stor, 4:o inkilning, 5:o prolapsus eller ruptura funiculi umbilicalis, då vändning ej mera kan göras, 6:o då hufvudet ensamt är qvar och den öfriga kroppen antingen alldeles borta eller blott genom slimsor sammanhängande med hufvudet. „Då är endast tången indicerad, men der är arbete. Första gången jag gjorde operation, arbetade jag $^1/_2$ dygn. Svårigheten ligger deri att hufvudet vänder sig så att tången ej tar. Slutligen hittade jag på det rådet, att gå upp med min hand och nyttja den som vectis. Derpå införde jag ena armen af tången och anlade den — och förde sedan längs med handen den andra armen", 7:o då hufvudet vid en fotförlossning fastnat i födslodelarna. „Operationen är tråkig, det är fara för fostrets lif, men man måste vara tranqvil, ty med fjäsk får man aldrig hufvudet ut".

v. H. ger rådet att använda tången hellre för tidigt än för sent, men ej missbruka den, emedan den i alla fall har menligt inflytande på qvinnans psycke. Engelska läkare göra det i allmänhet för sent, tyskarne för tidigt. Läkaren bör vara försedd med följande apparater: 1:o 2:ne tänger, emedan den ena kan få fel, 2:o en krok, 3:o sådant som behöfves för fostret ss. kläder, sax m. m., 4:o analeptica, att lifva qvinnan om hon dånar, ty om man då fortsätter, så dödar man qvinnan, 5:o medel till fostrets lifvande. Före begagnandet bör tången sättas i varmt vatten. *v. H.* beskrifver sättet för tångens användning.

Då hufvudet har ett snedt läge, kan det ej förlösas med tång, förr än läget blifvit rättadt. „Vid corrigerandet af läget har jag min egen metod. Jag går upp med handen till den del af truncus, som jag lättast kommer åt och skjuter under påstående värkar den tillbaka. Ligger hufvudet transverselt, så lägger jag handen på skuldran och vrider och trycker tills det vänder sig. Då hufvudet är endast litet snedt, kan man ändå lägga tången".

Vinner man ej sin afsigt med vändning eller med tång, men qvinnan måste förlösas skyndsamt, så återstå följande våldsamma operationer: 1:o att minska fostrets volym, 2:o att öka qvinnans volym (synchondrotomi), 3:o att på onaturlig väg taga ut fostret. Fostrets volym minskas genom perforatio cranii och uttömmande af hjernan eller genom embryulcie, då fostret styckas helt och hållet. Perforationens verkan på qvinnan är ej dödlig, om den göres i riktig tid och konstmässigt. För fostret är den absolut dödande, om ock ej genast. „Jag har perforando förlöst ett foster, som lefde 14 timmar." Perforation göres, då bäckenet är mellan 2 $^1/_2$ och 3 $^1/_2$ tum. Man bör försöka naturens verksamhet. Det händer att värkarna bearbeta och tillspetsa

det så att det stjäl sig fram. En fru i Åbo, som 2 ggr blef förlöst med perforation, födde 3:dje ggn sitt foster ostyckadt fram, ehuru dödt. Kan naturen ej föda fram barnet, men bäckenet ej pröfvas vara allt-för trångt, så kan tången appliceras. Däremot om det bestämdt är för trångt (likväl ej så trångt, att basis cranii ej kan passera) så gör man genast perforation, fostret må lefva eller vara dödt. Att man nyttjar tång, der man sedan måste taga till perforation, är ej rätt, men det kommer af mensklig svaghet. Operation bör göras, då qvinnan ännu är rask, eljest dör hon vanligen under operationen, som räcker 2—3 timmar. Då v. H. gjort den i tid, har qvinnan aldrig dött. Nödiga red-skap äro: 1:o perforations instrumenter, som äro af 2 slag, punkte-rande och skärande eller borrande. Trepan är lämplig då basis cranii på efterföljande hufvud skall perforeras, 2:o en excerebrationspincett att draga ut hvad man vill, 3:o en hvass krok, 4:o en accouchements forceps, att fixera hufvudet, om det blir för mycket rörligt, 5:o en spruta att spruta in vatten i genitalia och hufvudet och rensa det, 6:o något, som muntrar och lifvar qvinnan, att hon ej dånar, utan tvärt-om understödjer vårt bemödande att få ut fostret.

v. H. beskrifver operationens utförande, hvarvid blod utkommer vid omröring af hjernan „ibland så mycket att man kan bli rädd“. Kunna ej värkarna utdrifva fostret, extraheras det med krok. Savig-nes förbättrade Smellies krok. När man med denna ej kan få fäste inom cranium, kan man gå utanpå, der man alltid får fast tag, i ögon-hålorna, i någondera maxillen, eller bakom protub. os. occipit. Denna me-thod, att gå utanpå, har han sjelf påfunnit och tycker att den är så beqväm, att han i senare tider alltid följt den. v. H. opponerar sig bestämdt mot att göra vändning på fot; nyttjar man krok, bör intet hända, om man ej är komlig. Ben uttagas med perforationspincetten.

Embryulcie är indicerad; 1:o om fostret är dödt, bäckenet så litet att intet foster kan födas fram och qvinnan ej går in på operatio Cæsarea, (hvilken skulle här vara indicerad, om läkaren finge qvinnan från början af förlossningen), 2:o om fostret sänkt sig så lågt ned i bäckenet, att vändning ej kan göras, men vändning vore indicerad; så måste man skaffa sig rum, derigenom att man tar bort armen, 3:o då fostret har oriktigt läge och således vändning vore af nöden, men ute-rus råkat i inflammation, 4:o då man varit så orationel och perforerat fostret, der perforation ej bort komma i fråga. Operation göres så att man med sax, under ledning af fingret, klipper af en liten del i sender och tager ut den. Man tager alltid först bort den del, som ligger i midten af bäckenet. v. H. har aldrig behöft göra operationen.

Angående *Synchondrotomien* anför v. H. Baudelocques invänd-ningar och beskrifver operationens utförande.

Sectio cæsarea, dess indikationer och utförande beskrifver v. H. efter flere utländska autorer. „I vårt land kommer operationen ej ofta i fråga. Jag skötte en Fru, hvars conjugata var mindre än 2 tum, ty jag kunde ej få 3 finger in mellan os pubis och promontorium, och

jag trodde då att jag skulle få göra oper. Cæsarea — men barnet stack sig fram på ena sidan af bäckenet.“

„Inställer sig ömhet i buken (fix. i sår kanterna är oskyldig) förenad med kräkningar, hicka, sjunkande puls, kalla extremiteter, kall svett på ansigte och fingrar, så tyda de lika lätt på inflamation, som på nervöst lidande. Jag skulle gifva några reglor för bedömmandet af ofvannämnda fall. Det vigtigaste är Anamnesen. Om hon är rask och fallen för inflamation, om hon förut haft inflamatoriska sjukdomar, om hennes nervsystem är raskt, om man derjemte betraktar alla de phænomen, som manifestera verklig inflamation, d. ä. pulsens tillstånd, som icke blott skall vara liten och undertryckt, utan hafva en viss spänning, som skiljer den från den nervösa, om Secretionerna äro arreterade, urin sparsam, mörk och saturerad, om tungan är torr och röd, om ögonen äro torra, blanka och blicken skarp, om ömheten i buken är häftig och ihållande, så är det anledning att förmoda Inflammation. Är åter förhållandet motsatt, är qvinnan klen, fallen för nervösa, Hysteriska krämpor, är hon af svag constitution, är pulsen spasmodisk d. v. s. att den slår hastigt, men slår ej fullt ut sina slag, utan arreteras, är ömheten i buken eftergifvande, är urin hvit, klar, blicken krampaktig, är det anledning att förmoda nervsystemet vara afficieradt. Tror man då sig hafva utredt detta, så blir behandlingen derefter. — — — Jag tror en mild antiphlogistisk inre behandling och en rask yttre är det bästa. Invärtes nitrum, utvärtes blodiglar och is, som är mycket verksamt vid inflammation i buken och Encephalon. Häfves ej inflammation härmed, så måste man gripa till raskare behandling, starka blodtömningar, åderlåtningar, merkur, men då anser jag också allt förloradt och man mister patientens förtroende. Är det rent nervlidande, så gagna lindriga nervina, antispasmodica, opium, aqua laurocerasi m. m.“

Blodflöden under och efter förlossningen.

Blödningar efter förlossningen indelas i 2 slag: 1:o blodstörtningar, som komma våldsamt och inom få qvarter resolvera sig till lif och död, 2:o blodflöden, som aflöpa långsamt och ej så hastigt döda. Orsakerna till blödning äro: 1:o egenskap af blödare, 2:o svaghet eller för stor activitet i ådersystemet, 3:o retande ämnen, ingifna under förlossning, 4:o atoni i uterus, remnor i orificium uteri, 6:o retention af äggdelar i uterus, 7:o missfall efter halfgången grossess, polyper och molæ. v. H. skildrar symptomerna vid hvartdera slaget af blödning. I afseende på prognosen anser han att hänsyn bör tagas till åldern. Blödningar hos unga personer af 15—16 år äro mycket farliga, beroende derpå att deras kropp och uterinsystem ej äro nog utvecklade. Han nämner att tvänne flickor af denna ålder förblödt i hans händer. Deremot kunna qvinnor af 35—40 år blöda „ohyggligt“ utan fara. Kur. I afseende å den latenta blödningen anmärkes att man bör förlösa qvinnan från blodcoagulum samt att handens införande i uterus

genom sin irritation är välgörande. Efter förlossningen bör man alltid lägga handen på qvinnans buk och undersöka om uterus contraherar sig. Man bör aldrig lita på barnmorskan. „Derigenom att jag engång litade på barnmorskan, har jag mist en Fru. — n. b. patient“. Qvinnan bör läggas långsträckt med hufvudet lågt, hon bör ligga stilla, och fri från sinnesrörelser. Visa sig det oaktadt blödningar, bör man först och främst ej förlora concepterna och rusa villrådig, utan man bör gå i ordning med sina medel. Ofta äro kalla insprutningar i lifmodren tillräckligt. Man bör alltid hafva kallt vatten och ättika under sängen. Behandlingen af en allvarsam blödning bör hufvudsakligen rättas efter orsakerna. Bland de medel, som nyttjas, innan man fått reda på blödningens natur, äro åtsklIliga huskurer. De äro 1:o Ligatur, Bindning. Man brukar surra låren ända från knä med en binda. Binder man armarne med, så är det ännu bättre. Detta hjelper för ögonblicket, ehuru ej i längden. Bindningens verkan kunde förklaras på det sättet, att domningar i venerna meddelar sig äfven åt uteri vener, ty derifrån kommer bloden. 2:o Tamponering, som v. H. dock förkastar, ty tamponen kan ej göra tillräcklig tryckning och andra medel finnas att irritera uterus till contractioner. Kommer man således strax då blödningen börjar, så lägger man ej tampon, men kommer man, då tampon redan är laggd, så kan det bli fråga, om man skall taga bort den eller ej. „Jag har engång blifvit kallad till en Brandvakthustru i Åbo, som var tamponerad, jag drog tamponen och hon dog. Jag fick skulden att hafva vållat döden, men hon hade i alla fall dödt några minuter senare. Min regel är således att alltid taga ut tampon, hon må dö eller ej. Deremot är tamponen nyttig vid blödningar före förlossningen“.

Ligger orsaken till blödningen i en stegrad irritation och blödningens verkan på qvinnan är menlig, måste man tänka på att stilla den abnorma verksamheten. Detta sker 1:o genom köld. Svalt i rummet, qvinnan bör hafva sval beklädnad och ej omgifvas af mycket folk, som vanligen packar sig till sängen. Drycken bör vara kylig med syror. Localt nyttjas kalla pladasker, hvarmed menas att det kalla vattnet skall hastigt gjutas öfver buken och genitalia. Derjemte kalla insprutningar. Skulle det oaktadt orgasmen och blödningen fortfara, då 2:o opium från $1/2$ till $1\,1/2$ gran pro dosi. Fortfar ännu blödningen, måste atoni uppkomma och då inträda samma indicationer, som om atoni från början vållat blödningen. Bland medel att rekommendera äro syror, isynnerhet blåsyra, från $1/2$ till 1 droppe, emedan den både nedstämmer nervsystemet och verkar directe på blodsystemet. „Ex. Doctorinnan Ignatius i Halikko accoucherade, nyttjade under förlossningen alla möjliga irritantia, blef förlöst och fick blodstörtningar. Jag blef tillkallad och då jag kom, efter 7 timmar, hade hon blödt ofantligt. Många medel hade blifvit använda utan verkan. Som uti huset fanns Blåsyra, tog jag till den och redan vid första $1/2$ droppen märktes arretering: — då hon fått 2 droppar slutade blödningen“.

„Är atoni orsaken, måste det slocknande lifvet väckas. Irritantia in- och utvärtes och det crescendo, börjande med de svagare. T. Cinnamoni och 1 dr. opium och ökt hvar 5:te minut 2 dr. ända till 15 droppar. Derjemte låter man kallt vatten rinna längs med bäckenet och gör insprutningar. Hjelper det ej kan man gå in med sin hand, som man förut hållit i kallt vatten, och, om man så vill, hålla en isbit. Handen verkar genom kylan och kanske genom animal magnetism. De utvärtes medlen mot atonisk blödning användas ej alla på engång, utan man begynner med kalla insprutningar, derpå kalla plättningar, derefter störtbad och sist går man in med handen. Derjemte frictioner på buken. I nyare tider har man trott sig finna att Secale cornut, vid dylika tillfällen gör god tjenst, hvar 10:de minut från 3 till 20 gr. pro dosi. Skulle en oriktig, spasmodisk contraction i uterus vara orsaken till blödningen, placenta må vara qvar eller ej, så finnes intet annat medel än att gå med handen in i uterus, hålla den der och irritera uterus. Emot en sådan contraction har jag sett Hamilton gifva 60 droppar opium pro dosi, utan minsta verkan. Är det remaneuser af hinnorna eller placenta, som vållar blödning, så finns intet annat medel än att förlösa dessa remaneuser med handen. Vid irritations fenomen gifvas anodyna och antispasmodica. Efter 2—3 dygn föder uterus då fram en slimsa och blödningen stannar. Finnes ej irritationsphenomen, utan inställer sig blödningen som följd af en onaturlig förening mellan hinnan och lifmodren, hvilken ger uterus caracteren af en fortsatt grosess, så lyckas man bäst genom åderlåtning, ty denna knäcker grosessen. Uterus föder då efter några timmar fram slimsor af hinnorna. Det sista medlet är transfusion.

Detta om Blodstörtningar. Nu till det andra slaget eller Blodflöden.“ [1])

Anm. härom talas i 4:de delen (hvilken icke finnes).

v. Haartman var icke länge fästad vid universitetet som professor i kirurgi och barnförlossningskonst. Redan 1833, då Törngren tog afsked från generaldirektorsämbetet, blef v. Haartman d. 13 aug. anmodad att förestå tjänsten. Den 4 maj 1836 blef han utnämnd till generaldirektor för medicinalverket i Finland, men hans åliggande som professor skulle i 2 års tid af honom bestridas emot åtnjutande af de löneförmåner, hvilka sagde beställning medföljde.

Till 12 maj 1838 skötte han professionen, hvilken emellertid den 1 febr. samma åt hade anslagits ledig till ansökan. Tjänsten ansöktes af adj. Törnroth, hvilken efter godkändt specimen blef därtill utnämnd den 17 febr. 1838.

v. Willebrand uppgifver att v. Haartman opererade med stor skicklighet och elegans samt att hans föreläsningar voro fritt hållna samt framsagda med lif och inspiration.

v. Haartman föreläste under läseåren 1834—1836 i klinisk-patologiska auditoriet om de kirurgiska sjukdomarnas speciela

---

1) Jag har vid återgifvande af dessa handskrifna föreläsningar, äfven där det icke skett ordagrannt, användt den originala ortografin.

terapi; på kliniska institutet lämnade han undervisning i klinisk kirurgi. 1836—1837 föredrog han på klinikum kirurgi och 1837—1838 i kliniska auditoriet obstetrik.

Då v. Haartman afgick från professionen, gåfvo hans elever den 5 maj 1838 på ett landställe nära Helsingfors en fest, där vid den skål till v. H., som vid detta tilifälle lika hjärtligt föreslogs och dracks, som besvarades, afsjöngos följande verser:

Att allt blott för sin like vara,
Dess enda tröst och hjelp, näst Gud,
Och helsa sjelf och lif ej spara:
Det är för Läkarn pligtens bud;
Hvad kan till hvarje offer gifva
Nog mod, nog styrka åt hans själ?
Jo, kärlek skall hans hjerta lifva
För konsten och hans likars väl.

Och Konsten Du oss älska lärde,
Med undren, som Du förde ut,
Och se och tro dess höga värde,
Och segra genom den till slut.
Och lifvet och naturen pröfva,
Ej fängslas i Systemers band.
Men vid erfarenheten öfva,
Vårt mod, vårt öga och vår hand.

Nu bort Du går från manga vänner
Och från Ditt kära lärar-kall,
Men än af oss, som mogna männer
Dig många tacksamt minnas skall;
Han då med egna rön besannat
Den lärdom, här af Dig han fick,
Och ej vid faran rådlös stannat,
Ledd af Din säkra kännar-blick.

Med saknad se vi väl tillbaka —
Dock skild ej än, fast högre ställd,
Du är från oss — att lika vaka
Med nit för alla, utan väld. —
Haf tack för hvad Du var — Vi trycka
Med söners värma nu Din hand; —
Haf sällhet i Din krets — haf lycka
Att verka för Ditt fosterland.

(Enl. Helsingfors' Morgonblad 1838 N:o 40).

I samma tidning skrifves: „Under den tid af fyra år v. Haartman var professor, hade han genom allvar och godhet, samt en såväl genom natur och erfarenhet, som studier och meditation

förvärfvad skarp läkareblick i högsta grad tillvunnit sig sina elevers högaktning och tillgifvenhet.“

Den 12 maj förärade v. Haartman till universitetets särskilda samlingar allehanda föremål, bland andra präparat af foster i olika månader, 5 forcipes af äldre form, 2 vectis af d:o, 1 perforatorium af d:o, 3 pessarier, några böcker om kancer samt adresserade till consistorium en skrift, hvari han betygade dess ledamöter sin varma och innerliga tacksamhet för den vänskap och välvilja han af dem fått röna under den tid af nära fem år, han varit medlem af den med. fakulteten.

Under de första åren af v. Haartmans verksamhet som generaldirektor härjade svåra farsoter i landet, härrörande af flere på hvarandra följande missväxtår. Dessa föranledde honom till vidsträckta ämbetsresor i landet samt till arbeten för den allmänna hälsovården, i hvilket syfte han utgaf flere cirkulär till läkarene och i tryck lämnade allmänheten råd och upplysningar. (Kort underrättelse för menige män om den nu gängse febersjukan och dess behandling 1836; ang. åtgärder till den veneriska smittans hämmande 1837 och 1838; ang. observationer af dragsjukan 1842; råd för allmogen i afseende å de späda barnens uppfödande i norra Finland 1844; ang. choleran 1848; ang. rödsoten 1852; ang. förskrifter vid farsots hämmande 1854).

Till samma ändamål författade han ett populärt arbete med titel: „Anvisning till igenkännande af de vanligaste sjukdomar hos menniskan samt den första behandlingen af dem, ämnade för sjuke och dem, som vårda sjuke på landet“. 2 delar. Helsingfors 1843 och 1845. Den första delen omfattar barnsjukdomarna, den andra åkommor hos äldre personer i allmänhet.

v. Haartmans förslag att kronan skulle inköpa samtliga priviligierade apotek i landet blef väl på högsta ort gilladt, men kom icke till utförande. Han bestämde att å alla ifrån apoteken expedierade medikament formeln för dess sammansättning skulle antecknas.

Det vackraste minnet af v. Haartman som medicinalchef är reformen af vården om sinnessjuka. Dessas tillstånd var vid den tid v. H. tillträdde sin befattning bedröfligt och dårvården stod allt ännu på sin gamla ståndpunkt, ännu icke påverkad af Pinels och Esquirols humana och människovänliga förslag. v. Haartman utverkade nu den författning att hvarje sinnessjuk i landet skulle, där han i hemmet icke kunde erhålla tjänlig vård, sändas in till allmänt sjukhus och att tjänstgöring vid dårvårdsanstalter skulle som obligatorisk för hvarje finsk läkare föregå hans legitimation. Vid samtliga länesjukhusen inrättades små dårvårdsafdelningar, Själö hospital blef ombyggdt till asyl för obotliga dårar och Lappviks dårvårdsanstalt invid Helsingfors uppfördes.

v. Haartman inlämnade i augusti 1854 sin afskedsansökan och erhöll sitt entledigande från tjänsten den 10 jan. 1855. Han

bosatte sig på fädernegodset Radelma invid Åbo, där han med oförsvagade själs- och kroppskrafter framlefde sina återstående dagar. Då och då besökte han Helsingfors. Som läkarekorpsens veteran och läkaresällskapets stiftare hälsades han vid sällskapets möte den 8 febr. 1867 efter många års frånvaro med oförminskad hälsa och kraft. Vid magisterpromotionen den 29 maj 1869 blef han jubelmagister. Han dog vid 85 års ålder den 15 aug. 1877. Tre gånger gift hade han haft 22 barn, af hvilka 17 öfverlefde honom.

v. Haartman var ledamot af Sällskapet pro fauna et flora Fennica 1833; af Finska vetenskapssocieteten 1839; af Finska hushållningssällskapet och af Finska litteratursällskapet 1857; hedersledamot af Tyska läkaresällskapet i S:t Petersburg 1869; ledamot af Societas fautorum rei veterinariae i Köpenhamn; af Svenska läkaresällskapet; af Svenska fornskriftsällskapet; af Kgl. Nordiska oldskrift selskabet i Köpenhamn samt af Society for the promotion of permanent and universal peace i London.

v. Haartmans efterträdare som professor i kirurgi och förlossningskonst blef den 17 febr. 1838 Lars Henrik Törnroth. Son till kyrkoherden i Kjulo, sedermera i Euraåminne, prosten Henrik Törnroth i hans andra gifte med Sofia Albertina Demoën, föddes Törnroth i Kjulo den 24 nov. 1796. Han blef student i Åbo den 20 juni 1814, fil. doktor den 28 juni 1819 sedan han den 26 juni för fil. doktors grad utgifvit: „De tonis combinationis“, praeside M. G. Hällström, phys. prof., med. kand. i juni 1821, studerade vid serafimerlasarettet och barnbördshuset i Stockholm aug.—dec. 1821, medicinelicentiat i december 1822. Törnroth blef stadsfysikus i Lovisa 1822, provinsialläkare i Saarijärvi den 5 juni 1824, prov. läkare i Tammerfors den 6 april 1829, slotts och lasarettsläkare i Viborg den 16 juni 1833, stadsfysikus i Åbo den 8 okt. s. å. Till med. doktor promoverades han den 20 juni 1832, sedan han den 15 juni för med. doktorsgrad utgifvit: „De vitiis auditus e statu morboso tympani pariter ac tubae Eustachianae derivandis, praeside N. A. Ursin, prof. anat.et physiol.“ 1834 blef Törnroth anställd vid universitetet. Han blef nämligen den 12 juli 1834 utnämnd till adjunkt i kirurgi och barnförlossningskonst, sedan han den 30 april för denna tjänst utgifvit specimen: „De blenorrhoea oculi neonatorum“. v. Haartman, som var e. o. opponens gillade arbetet med en viss reservation, då han ansåg detsamma beröra ett ämne, hvilket låg egentligen utom det läroområde, adjunkturen omfattade. Fakultetens öfriga ledamöter, Ursin och Ilmoni, förenade sig med v. Haartman. Angående försvaret af afhandlingen voro åsikterna i fakulteten delade: v. Haartman ansåg att Törnrot på ett försvarligt sätt utfört det, medan de två andra medlemmarna förklarade att han gjort det „braf.“

(Bilden af Törnroth är gjord efter en 1853 af en tysk artist Weniger utförd pastellmålning, tillhörig Törnroths döttrar, fröknarna T., i Helsingfors).

Som orsaker till blenorré hos nyfödda anför Törnroth förkylning, lues sub partu, vaginalleukorré, skämd luft, klart ljus, smitta, läsioner af ögon och hufvud under svår förlossning, mekanisk retning af ögat. Han skildrar symptomerna och behandlingen, hvilken består i blodut-tömningar, köld (kallt vatten eller is) kvicksilfverpräparat, derivantia (sinapismer) emollientia, narcotica, adstringentia, caustica (isyn. lapis) chlorina. Några egna fall anför han icke.

Från slutet af augusti 1835 gjorde Törnroth en 3 månaders vetenskaplig resa till Sverige, Danmark och Tyskland. Enligt öfverenskommelse med stabsläkaren vid I finska sjöeqvipaget, lic. C. H. Lindeqvist skötte denne under tiden läkarebefattningen vid accouchementsinrättningen. Under samma resa uppköpte Törnroth kirurgiska instrument för 3,0C0 rubel, hvilken summa v. Haartman hade utverkat af consistorium. Kurator för Satakunda studentafdelningen var Törnroth 1836—1838.

För den efter v. Haartman lediga professionen i kirurgi och barnförlossningskonst utgaf Törnroth den 30 sept 1837 specimen: „De inflammatione aurem mediam excercente“. Till professor i nämnda discipliner utnämndes Törnroth den 17 febr. 1838.

Törnroth föreläste (enl. praelectionskatalogen) under en lång följd af år, 1838—1853, i kliniska auditoriet (först på gamla, sedermera på nya klinikum) „modern kirurgi“. Dessutom meddelade han på kirurgiska afdelningen af klinikum undervisning i kirurgi samt syfilidologi (1839—1840, 1840—1841). Han föreläste på våren och hösten 1843 obstetrik, på våren 1844, 1845 och 1846 ögon- och öronsjukdomar, på våren 1847 gynäkologi, 1847 —1848 gynäkologi och obstetrik, 1849 gynäkologi, 1848—1849 om sår och privatim praktisk oftalmologi, 1850—1853 modern kirurgi. 1853—54 föreläste han kirurgisk patologi, höll kirurgisk-kliniska föreläsningar vid sjuksängen och verkställde operationer; en dag, på eft., instrumentlära och accouchements teknik. 1854 —55: 4 dagar i veckan nutidens kirurgi, kirurgisk klinik och läran om kirurgiska operationer, 2 dagar accouchements-klinik och teknik. 1855—56: 4 dagar nutidens kirurgi, kirurgiska operationer och fall ur den kirurgiska kliniken, en dag topografisk anatomi med hänsikt till kirurgin. 1856—57: 4 dagar ledgångarnas sjukdomar, klinisk kirurgi och barnförlossningskonst.

Törnroth var känd som en skicklig operatör och egnade sig förnämligast åt rent kirurgisk verksamhet. Han införde i Finland etern för uppnående af anästesi under operationer. Enligt benäget meddelande af arkiater O. Hjelt begagnades vintern 1847 af Törnroth eterinhalationer vid en underbindning af art. anonyma i ett fall af aneurysma art. subclavia dextra hos ett äldre fruntimmer.

Törnroths vetenskapliga verksamhet var (utom de nämnda arbetena) i obstetriskt och gynäkologiskt hänseende följande:

„Lärobok för barnmorskor". Helsingfors 1843, tillegnad generaldirektorn C. D. von Haartman „såsom en ringa gärd af sannaste aktning för Dess stora förtjenster af Chirurgien och barnförlossningskonsten". Arbetet innehåller — enligt företalet — grundsatserna i läran om förlossningen, framställda på det sätt och i den ordning Törnroth uttalat den som barnmorskelärare. Tidehvarfvets utmärktaste författare en Cederskiöld, Nægele, v. Siebold och Schmidt hade utgjort hjälpkällorna.

I „Chirurgiska Iakttagelser" (F. L. H. II 1844 s 134) finnes beskrifning om en cellulär serös cysta bildning på stora omentet hos en kvinna, intagen 1839 på kirurgiska kliniken och i „Underrättelser från klin. Institutets i Helsingfors chirurgiska afdelning 1838—1844" (F. L. H. II 1845 s. 421) uppräknas bland de på nämnda afdelning förekommande sjukdomar 1 atresia hymenaica, 1 atresia vaginae, 6 cancer uteri, 1 haematocele, 2 hydrops ovarii och 2 ulcus menstruale.

1845 meddelade Törnroth Finska läkaresällskapet resultaterna af behandlingen och operationen af en större hydrops cysticus utgående ur ovariet hos en yngre fru (F. L. S:s handskrifna protokoll och F. L. H. II 1845 s. 601). Punktion och aftappning af cystan efter hand. 1847 föredrog han om de nya medlen mot prolapsus uteri samt förevisade elythromochlion af fiskben öfverdragna med kautschuk och nämnde om de nyare hysterothermerna eller uterusdoucherna, med anledning af deras fördelaktiga användande i hans praktik (F. L. S:s handskrifna protokoll) samt afgaf redogörelse öfver resultaterna af Pragerskolans forskningar i afseende å puerperalfeberns etiologi (F. L. H. III 1846—47 s. 546). 1851 redogjorde han för ett fall af fullständig atresia vaginae (N. bl. 1851 s. 30). 1852 relaterade han ett föredrag af Nélaton rörande användande af serres-fines mot prolapsus uteri (N. bl. 1852 s. 78); redogjorde han för Joberts och Demonvilliers sätt att bota vesico-vaginala fistlar genom en s. k. autoplastic par glissement (N. bl. 1852 s. 137); omnämnde ett förlossningsfall på landet, behandladt af en barnmorska på ett rått sätt så att fostret sönderslitits och stympats och kvinnan på tredje dagen aflidit „per syncopen", då vid obduktion någon organisk läsion ej upptäcktes (N. bl. 1852 s. 77); 1853 föredrog han om en vesico-vaginal fistel med förstöring af urinröret och blåshalsen hos en äldre I para, där läkning slutligen icke stått att erhållas, utan pat. blifvit försedd med urinrecipient (F. L. H. V 1853—1856 s. 286) och redogjorde för det fall af fistula vesico-vaginalis, öfver hvars första uppkomst Ingman 1852 lämnat en detaljerad beskrifning. Fisteln behandlad med förnyade kauterisationer var nu stadd i läkning (N. bl. 1854, s. 27).

Bland de under Törnroths praesidium afgifna akademiska disputationer för med. o. kir. doktorsgrad hafva de af Bernhard Gustaf Holmström (underläkare vid finska skarpskyttebataljonen), Carl Henric Palmros (e. o. läkare vid medicinalstyrelsen) 1847

och Christian Gustaf Sibelius (med. kandidat) 1855 obstetriskt, resp. gynäkologiskt intresse.

B. G. Holmström. „Om den sjukdomsform, som kallas Kräfta". Helsingfors, maj 1847.

Efter några allmänna betraktelser öfver kräfta beskrifver Holmström ett fall från kliniska institutet och länelasarettet i Helsingfors. En 60 årig enka, behandlad 1845, karcinom i collum uteri, hvilken var omvandlad till en hård tumör, medan uterus för öfrigt var atrofierad; dessutom anasarca och ascites. Terapin bestod i järn invärtes, insprutningar af inf. herb. conii 2 ggr dgl., lokala bloduttömningar å regio pubis och r. lumbalis. Efter nära 1 års behandling gåfvo oedemerna sig och svulsten i collum uteri minskades något. Sommaren 1846 fick pat. i 6 veckor en decoct på Sarsaparill, Guajak och Dulcamara. Genom denna behandling hoppades H att sjukdomen kunde hållas i tygel; han slutar med uttalandet: „just i sådana fall, som detta har exstirpationen af många blifvit särdeles rekommenderad, men min tro är den, att utgången i slikt fall blifvit vida bedröfligare".

C. H. Palmroos. „Om metritis under förlossningen". Helsingfors, maj 1847.

I afhandlingen nämnes om metritens, resp. endometritens etiologi, symptom, diff. diagnos och behandling. Därpå skildras ett fall, som behandlades på kliniska institutets med. afd. 1842. En 26-årig kvinna ansågs lida af kronisk, numera akut metrit, komplicerad med retroversio uteri och sannolikt graviditet. Symptomen voro feber, hicka, kräkningar, värk i underlifvet och benen, smärtsam defäkation och urinering, som dessutom var försvårad. Behandlingen bestod $^5/_8$ i antiphlogistisk och sedativ sådan: kuren började med införande af kateter, applicerande af 10 koppglas på regio hypogastrica, ingnidning af ung. hydrarg. och hyoscyami öfver samma ställe. Invärtes gafs en oleöst-salinisk emulsion. Pat. erinrades om att ligga på buken. $^6/_8$. 14 koppglas på reg. hypogastrica och sacralis, lavemang, fotbad, calomel gran 1 omväxlande med emulsionen. $^7/_8$ smärtstillande lavemang, 10 iglar på yttre genitalia, calomel gran 2. $^9/_8$ 9 iglar på regio pubica, calomel utbytes mot tart. emet gr. 1, karbad. $^{12}/_8$ då tillståndet försämrades applicerades 9 iglar på yttre genitalia, lika många på reg. pubica och r., iliaca d., öfver hvilket ställe på aftonen lades en moxa af lapis. Insprutningar af varm chamomilllösning och varma kataplasmer på regio pubica. $^{16}/_8$ uppstodo kräkningar, liten, tät puls, frossa, feber, ömhet, värk i h. benet, smärta vid defäkation och urinering. $^{17}/_8$ flytning af blodig vätska ur genitalia. Gafs tart. emetic. gran 1 och benet ingneds med lin. sapon. amon. et. t. opii. $^{22}/_8$ symptom af sepsis. Valeriana infusion och Dovers pulver. $^{26}/_8$ Ipecach, inf. $^1/_9$ Elixir Halleri. $^3/_9$ delirier, svåra septiska symptom. Arnica inf., campher; tvättning af kroppen med varm linolja. Pat. dog $^{13}/_9$.

Vid obduktionen upptäcktes mörka fläckar på peritoneum, missfärgad, till nafveln sig sträckande uterus, i hvars kavitet fanns illaluktande, tjärlik blod och ett 9 tum långt människoskelett utan mjuka delar; uterusparenchymet var brunsvart, skört.

Palmros delar metritis i simplex och complicata. I den förra formen framträder det inflammatoriska i sin möjligaste renhet, i den senare hafva de i inflammationsprocessen väsentligen ingående momenterna: det spasmodiska eller degenerativa, till öfvervägande grad erhållit öfvervikt. Dessa former kunna uppträda hos en ohäfdad, häfdad och i förlossning stadd kvinna såväl i uteri parenchym, som i dess mukösa och serösa beklädnad, samt härvid antaga ett akut eller kroniskt förlopp. Flere af de af P. beskrifna symptomen vid akut metrit äro de, som f. n. antagas vid pelveoperitonit och peritonit. Symptomen vid kronisk metrit äro tyngd, hetta i bäckenet och korset, smärtsam menstruation, svullen, öm uterus, ulcerationer kring modermun, blodigt puriformt slem. Utgången kan blifva: resolution, suppuration, abscesser i parenchymet eller afgång af var genom modermun, exsudation, då sammanväxningar uppstå, brand, död. Metriten uppstår idiopatiskt eller sympatiskt och kan förvexlas med oophoritis, psoitis, nephritis, urocystitis, proctitis, peritonitis; kr. metrit kan förvexlas med scirrhus och kancer, uterinpolyp, hysteri.

P. nämner om undersökning med fingret per vaginam och per rectum samt om instrumental undersökning (nämner dock icke om uterussonden).

Hvad behandlingen af metritis beträffar, bör vid den antiphlogistiskt-sedativa afseende göras så väl på individuella förhållanden, som inflammationens orsak, intensitet och lokalisering. Inträffar sjukdomen mellan menstruationsperioderna, är en måttlig antiphlogistisk behandling: en mindre åderlåtning, ofta endast lokala bloduttömningar, samt kylande, lindrigt afförande medel, vanligen tillräcklig till häfvande af densamma. Har däremot inflammationen vid menstruationen angripit uterus' parenchym eller serösa beklädnad och är kvinnan ung, arteriell-florid, så är åderlåtning ovillkorligt nödvändig, hvilken efter omständigheterna äfven bör förnyas, hvarjämte äfven lokala bloduttömningar i närheten af uterus, eller, som några tillstyrka, å orificium uteri äro indicerade. Hos ett svagt, nervöst individuum och vid metritis mucosa och chronica kunna repeterade lokala bloduttömningar ersätta de allmänna, ehuruväl dessa för ingen del här böra anses såsom alldeles umbärliga. Är kvinnan hafvande, så är en sträng antiphlogistisk behandling högst nödvändig, för att genom en snar resolution förekomma abortus och andra menliga följder. Äfven under förlossningen är en allmän bloduttömning oftast enda medlet till kvinnans räddning. Denna bör dock afpassas efter inflammationens häftighet och den sjukas kroppskonstitution, emedan den eljest inverkar menligt på förlossningens gång. Invärtes använder man calomel, nitrum och andra neutralsalter, hvilka befordra se- och excretionerna, tartarus emeticus, oleöst-saliniska emulsioner, antingen med eller utan sedatica. Tarmka-

nalens stegrade verksamhet är af största vikt, dock böra retande medel och framför allt drastica undvikas. Utvärtes kunna sedan en mängd smärtstillande, fördelande och, om kvinnan är svag eller nervös, aromatiska medel begagnas, såsom varma fomentationer, cataplasmer antingen å buken eller inbragta i vagina, insprutningar, inledning af varma ångor därstädes, som dock lätt kunna stegra inflammationen och öka smärtan, smärtstillande klystirer, ingnidning, senapismer å nedre extremiteterna, half- och helbad o. s. v. Vid metritis under förlossningen bör, med afseende å inflammationens intensitet och själfva förlossningens fortskridande, applikation af tången icke för länge uppskjutas, medan hvarje dröjsmål merendels försämrar tillståndet. Är vändning indicerad, fordrar dess utförande stor försiktighet. Dessutom måste allt, som retande inverkar på genitalorganerna, ovilkorligen undvikas, den sjuka njuta en mindre närande, icke hetsande föda, iakttaga stillhet, ett horisontellt läge på hårda underlag. Har häfvandet af inflammationen sålunda lyckats, bör en särdeles uppmärksamhet fästas vid de följande menstruationerna samt allmänna och lokala tonica, som isynnerhet efter en kr. metritis äro indicerade, icke försummas.

Chr. F. Sibelius. „Anteckningar om Hafvandeskap utom Lifmodren". Helsingfors den 31 maj 1855.

Sibelius redogör för de olika slagen af extrauterin graviditet och anför ett fall från allmänna hospitalets kvinnoafdelning, som ansågs vara en graviditas abdominalis primaria och hvilket blifvit 1855 meddeladt af Pipping (se sid. 206).

Törnroth fick arkiaters titel den 25 jan. 1844, var universitetets prorektor 1848—1855, dekanus för med. fakulteten 1853—55. Efter v. Haartmans afgång blef Törnroth den 10 jan. 1855 utnämnd till t. f. generaldirektor för medicinalverket. Den 18 mars 1857 erhöll han ss. emeritus afsked från professionen och blef den 18 juni s. å. ord. generaldirektor. I denna befattning kvarstod han till 10 mars 1863, då han erhöll afsked. Som generaldirektor för medicinalverket inlade Törnroth förtjänster särskildt om provinsialläkareinstitutionen, barnmorskeväsendet och vaccinationen. Han afled i Helsingfors den 13 aug. 1864. Vid hans frånfälle ingick i Helsingfors Dagblad N:o 188 1864 följande ord:

„Såsom akademisk lärare intog arkiater Törnroth en högst framstående plats vid det finska universitetet och var onekligen på sin tid vårt lands förnämsta kirurg. Men äfven såsom praktisk läkare åtnjöt han under loppet af många år i Helsingfors det största anseende och handhade länge en praktik, så vidtgrenad och rik på framgångar, som få läkare i vårt land kunnat berömma sig af. I detta afseende egnar säkert mången medlem af vårt samhälle den bortgångne ett tacksamt minne, medan äfven största delen af Finlands nuvarande läkarekorps i honom icke skall förglömma en af sina utmärktaste lärare".

Törnroth var ledamot af Finska vetenskapssocieteten 1846 och dess ordförande 1858—59; korresponderande ledamot af Medico-kirurgiska akademin i S:t Petersburg 1850 och af Tyska läkareföreningen därstädes 1854; hedersledamot af Badiska läkaresällskapet 1855.

A. F. Laurell.
Bilden är tagen efter en Laurells brorson bankiren A. Laurell i Helsingfors tillhörig oljemålning af Lind.

Efter utnämningen till professor i kirurgi och barnförlossningskonst den 17 febr. 1838 bestred Törnroth adjunkturen i samma discipliner, tills denna blef den 31 juli 1839 besatt med Alexander Fredrik Laurell, hvars specimen „De prolapsu uteri“, granskadt af Törnroth, godkändes af honom, Ursin och Ilmoni.

Laurell var född i Kuopio den 4 april 1811. Son till prov. läkaren A. F. Laurell och Sofia Gustava Tigerstedt. Student den 27 mars 1827. Primus vid magisterpromotionen den 21 juni 1832. Med. kandidat den 13 okt. 1835, med. licentiat den 5 maj 1837. Gjorde åren 1837—1838 med understöd af 500 rubel af för resestipendiet för unga ackuschörer bestämda medel en vetenskaplig resa till England, Frankrike, Portugal m. fl. länder, under hvilken han studerade vid Guys hospital i London vintern 1837 och sommaren 1838 samt vid l'hopital de Pitié i Paris under 3 månader 1837.

I Laurells disputation för doktorsgrad: „Afhandling om mellersta örats katarrh“ (præs Törnroth) 1839 anföras 5 fall, bland dem ett intaget på kliniska institutet, då gen. direktor v. Haartman var den kirurgiska afdelningens föreståndare. I den för adjunkturen den 5 juli 1839 utgifna afhandlingen: „Diss acad. de prolapsu uteri“ delar han lifmoderframfallet i prolapsus incipiens, temi prolapsus, pr. completus; han genomgår dess orsaker, symptom, differentialdiagnos och diagnos; behandlingen anför han såsom bestående i allmänt tonisk, i adstringentia, isyn. tannin, köldapplikation, elythrorraphi och pessarier. Egna fall har han icke. 1839 relaterade Laurell på ett af Finska läkaresällskapets möten en på accouchementshuset i Helsingfors yppad puerperalfeber samt redogjorde för accouchements- och sjukinrättningarna i Dublin (F. L. S:s handskrifna protokoll för 1839).

Laurell bortrycktes vid 29 års ålder från en lofvande bana helt hastigt den 19 maj 1840. Hans dödsfall väckte så mycket större uppmärksamhet i Helsingfors, som det kom alldeles oväntadt förenadt med ovanliga omständigheter; han hade dagen förut, den 18 maj, tagit sig ett bad i det då ännu kalla hafsvattnet och afled natten därpå.

Laurellsförtidiga död omnämnes i det af Ursin den 17 juli utfärdade latinska programmet för med. och kir. doktors jubel promotionen 1840 med följande ord: „Alexander Fredericus Laurell, nocte, qvam dies 19 mensis nuper præterlapsi Maji excepit, in magnam Universitati et pro tempore irraparabilem jacturam, luctumque cognitis et amicis omnibus tristissimum, præmatura mors, inopinato impetu irruens, oppressit, præmiisque longe meritissimis spoliavit, majoribus, pro morum candore animique integritate in eo præ primis insigni viserens æternis gaudiis“.

Efter Laurells död blef Törnroth åter förordnad att under ledigheten ombesörja den med adjunkturen förenade barnmorskelärarebefattningen. Den 25 juli 1840 anslogs adjunkturen ledig andra gången, sedan efter första ledig anslåendet ingen sökande hade anmält sig. Den ansöktes nu af stadsläkaren i Kristinestad, A. E. Ingman, men han underlät att i behörig tid specimінera, hvarför consistorium beslöt den 13 okt. 1841 att tillsvidare icke anslå tjänsten ledig, tills tillgång på hugade sökande kunde för-

spörjas. Den 12 febr. 1842 förklarade sig Ingman hugad att söka ofta nämnda adjunktur, hvarför consistorium anslog tjänsten ledig att ansökas. Den 21 maj disputerade Ingman med afhandlingen „D. a. excerebrationis fetus in partu legem examinatura", hvilken berör hufvudsakligen de förlossningshinder, isyn. det trånga bäckenet, som indicera excerebration samt dennas förhållande till kejsarsnitt och artificiel förtidsbörd. Törnroth var e. o. opponent, och afgaf ett gillande utlåtande [1]), hvarom fakultetens öfriga medlemmar: Ilmoni och adj. ledamoten, professorn i zoologi och botanik J. M. af Tengström förenade sig. Den 12 okt. 1842 blef Ingman utnämnd till tjänsten.

E. A. Ingman.

Erik Alexander Ingman [2]) var född i Lochteå den 14 febr. 1810, son till kommissionslandtmätaren Henrik Johan Ingman och Brita Magdalena Cajanus. Han blef student i Åbo den 22 juni 1827, fil. kandidat den 17 juni 1833, promoverad fil. magister den 21 juni 1836, kanslist i medicinalstyrelsen den 3 juni 1835, med. kandidat den 13 juni 1836, med. licentiat den 30 april 1838, utgaf för med. doctorsgrad: „Om behandling af syfilis utan qvicksilfver" H:fors den 19 maj 1838, stadsläkare i Kristinestad den 30 juni s. å., promoverad med. doctor ss. ultimus den 18 juli 1840.

Med publikt understöd företog Ingman 1842—1843 en studieresa till Sverige, Danmark, Tyskland, Österrike, Frankrike och England, hvarunder han idkade medicinska, kirurgiska och obste-

---

[1]) „Åsigter af den mäst stridiga natur om indicationerna till företagandet af execrebration hafva tid efter annan gjort sig gällande. Att i en sak af denna beskaffenhet framhålla någon ny förut icke hyllad åsigt, blifver nästan sagdt en omöjelighet; förtjensten af en ung Läkares arbete ligger redan deri att med fästadt afseende å de gällande indicationerna för Excerebrationen, ur de olika åsigterna hemta den allmännaste regeln för användandet af denna i sina följder på mer än ett sätt betydelsefulla Operation. I det sistnämnda hänseendet uppfyller ock D:r Ingmans Dissertation hvarje billig fordran — en, genom ett vackert språk uttryckt klarhet och conseqvens i framställning genomgår hela arbetet och den af D:r Ingman ur de i arbetet uppställda premisserna dragna slutsatserna rörande lagen för Excerebrationens användande är väl ostridigt den rätta".

[2]) Bilden af Ingman är tagen efter en till barnbördshuset i Helsingfors af Ingmans dotter i Dresden förärad afbildning.

triska studier vid klinikerna i Paris, Heidelberg, Wien, Prag, Berlin och Köpenhamn. Efter återkomsten från denna resa bestred Ingman läkarevården vid allmänna hospitalet i Helsingfors äfvensom barnmorskeundervisningen vid dess accouchementsafdelning från den 15 okt. 1843 till den 15 maj 1847, lämnade därunder kl. $^{1}/_{2}$8—10 f. m, med. studerande klinisk handledning i obstetrik och kirurgi vid sjuksängen och barnmorskeeleverna undervisning i förlossningsläran. 1846—1848 gjorde Ingman åter en resa i vetenskapligt syfte till Tyskland, Ungern, Italien, Frankrike, Belgien, Danmark och Sverige. Under hösttermin 1848 höll han en föreläsningskurs i pat. kemi och mikroskopi, särskildt om cellen. Under sommaren och hösten 1850 besökte han åter Sverige och Danmark. 1853 den 4:de febr. blef han af fak. utsedd att förestå lediga professionen i farmakologi och farmaci och hösten 1855 förestod han professionen i kirurgi och barnförlossningskonst och höll därunder föreläsningar i förlossningsläran. Den 24 mars 1856 erhöll Ingman professorns namn och värdighet.

Den 18 juli 1857 anslogs den nyinrättade professionen i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnes klinik (hvarom längre fram) till ansökan. Ingman ansökte den och skulle senast den 15 maj 1858 speciminera. Han utgaf den 9 dec. 1857 disputationen „Om urinförgiftning hos hafvande, födande och i barnsäng stadda qvinnor“.

Afhandlingen omfattar 26 fall af puerperal urämi utan och med eklampsi: 24 från medicinska tidskrifter och 2 af Ingman själf upptecknade. Ingman anser den puerperala urinförgiftningen uppkomma af skilda slags orsaker och symptomen härröra af blodets förgiftning genom kvarhållna urinbeståndsdelar, hvilka alstras i följd af en genom hafvandeskapet föranledd störing i njurens funktion.

Ingmans egna första fall gällde en 30 årig I para med symptom af nefrit och sopor, till hvilken, sedan barnmorskan användt lavementer, senapsdegar och åderlåtning, Ingman kallades på tredje dagen efter förlossningens början. Kvinnan låg då i djup sopor med lungoedem; modermun var fullt utvidgad, fostret dödt. Döden inträffade efter några timmar, utan att konvulsioner hade ägt rum. Efter döden skedde en spontan förlossning med ett fullgånget, något macereradt foster.

Det andra fallet var en 20-årig värdshusflicka från Helsingfors, I:para, hvilken intogs på allmänna hospitalet den 25 dec. 1844, lidande af urämi med eklampsi i 33:dje veckan. Denna kvinna hade legat på sjukhuset i augusti s. å., besvärad af en lindrig blenorrhagia vaginalis. Hon hade en uterus bilocularis jämte dubbel modermun och vagina fullständigt delad af ett septum. Hon var hafvande i den högra lifmoderhälften. Hon behandlades under det eklamptiska tillståndet med åderlåtning (3 ggr, 1 libra blod åt gången) isomslag på hufvudet, sinapismer på vadorna, tartarus emeticus 1 gran pro dosi hvar 10:de minut (inom $^{3}/_{4}$ timme 4 gran), i olika repriser, varmt bad. Fostret dog under förlossningen, som försiggick spontant, sedan pat. därunder återfått medvetandet.

Innan pat. lämnade sjukhuset, undersöktes hon både med och utan speculum vaginæ. Den förut omnämnda numera betydligt utvidgade mellanbalken afdelade vagina i tvänne lika hälfter; ett vanligt rundt speculum kunde föras med samma lätthet först i den ena sedan i den andra hälften genom att undanskjuta det i kroppens medellinie befintliga veka, böjliga septum åt höger eller åt venster; man kunde därjämte i hvarderas botten urskilja en skild modermun, hvilken i den högra hälften både kändes och syntes mera lös och större än i den venstra.

Ingman tillägger i en anm.: „Emedan äfven denna sjukdomsberättelse tillkommit på en tid, då man lika litet här i Finland som på många andra ställen i Europa visste härleda eklampsin ifrån ett ursprungligt njurlidande, så torde det icke böra väcka stor förundran att här finna urinundersökningen alldeles försummad. Också bör denna försummelse kunna anses så mycket mera ursäktlig, som uti närvarande sjukdomsfall icke heller några tecken till föregången hudvattsot förefunnos, hvilka kunnat gifva anledning att pröfva urinen på ägghvita, hvars närvaro i urinen vid det slags vattsot, som framkallas af den Bright'ska njurdegenerationen, då redan äfven härstädes blifvit af mig flerfaldigt konstaterad".

Ingman drager följande slutsatser: a) Såväl de eklamptiska företeelserna, som ock de öfriga urinförgiftningssymptomerna af lindrigare grad böra alla hänföras till en genom öfverretning uppkommen, rytmisk till- och aftagande förlamning i den stora sympatiska nerven. b) Denna sympatiska nervförlamning, som vid all urämisk eklampsi är vidt utbredd, men däremot af inskränktare omfång vid den ensamt förekommande amaurosen, hufvudvärken m. m. är den första och närmaste följden af blodets öfvermättning med urinens exkrementala beståndsdelar, eller egentligen af dessas aflagring och sönderdelning på ventrikelns och tarmarnas slemhinna. c) Denna blodets exkrementala förorening framkallas vanligast af en vidt utbredd störing i njurarnas funktion, som till hafvande tillståndet, födseln och barnsängen står uti ett direkt orsakligt förhållande, men kan i vissa fall äfven härröra af ett genom de nämnda tillstånden framkalladt mekaniskt hinder i urinkastningen.

För att förebygga eklampsins utbrott bör läkaren inskränka mängden af kött och annan stark animalisk föda, för att icke öka fortbildningen af de i blodet kvarstannande kväfvehaltiga urinbeståndsdelarna; söka att framkalla ökade afsöndringar från tarmkanalen och huden; söka minska spänningen i bukmusklerna genom ljumvarma bad och omslag på underlifvet; använda därefter lindrigt urindrifvande medel; om han gjort den upptäckt att urinämne redan börjat afsöndras från och på ventrikelns och tarmkanalens slemhinna, göra ett flitigt bruk af milda syror ss. vinsyra, citronsyra och t. o. m. saltsyra m. m. för att den kolsyrade ammoniaken, som uppkommer genom urinämnets sönderdelning, må in statu nascenti förvandlas till ett kemiskt ämne af oskadlig beskaffenhet.

Vid eklampsins utbrott bör läkarens handlingssätt bestämmas af följande indikationer: 1:o frigöra blodomloppet i njurarna, 2:o hämma blodtilloppet till hjärnan eller minska det genom att framkalla sammandragningar i dess vidgade blodkärl, 3:o hindra urinämnets förvandling till kolsyrad ammoniak, 4:o öka och underhålla de vikarierande uttömningarna från huden och tarmkanalen till dess att blodomloppet i njurarna kan hinna frigöras.

1:sta indikationen fordrar fostrets skyndsamma aflägsnande från lifmodren, ehuru alltid med iakttagande af all möjlig skonsamhet. Om eklampsin utbryter under hafvandeskapet eller under förlossningens utvidgningsskifte, bör läkaren, om anfallen äro lindriga, inskränka sig till bruket af rent medicinska medel, men om dessa äro af våldsam natur, bör han med konstens tillhjälp framkalla eller påskynda förlossningen genom yttre retmedel: vesikatorier eller senapsdegar på underlifvet öfver lifmodertrakten, men, om dessa ej anses kunna leda till målet nog hastigt, anlita mera ingripande åtgärder ss. införande af en elastisk kateter i lifmodren förenadt, om skyndsam förlossning är af nöden, med ljumvarm uterus-douche eller tamponering af moderslidan med kolpeurynter. Sedan genom dessa medel goda värkar uppstått, kan förlossningen påskyndas dels genom ägghinnornas sprängning, dels genom digital dilatation af modermunnen.

Den andra indikationen, som består i att minska eller hämma blodtilloppet till hjärnan, uppfylles genom isomslag eller kalla begjutningar på hufvudet, hastiga bestänkningar af hals, ansikte och hufvud med iskallt vatten, en eller flere åderlåtningar från armen, i några minuter fortsatt kompression af de stora halsartererna, då tecken till kramprycktningar visa sig. Narcotica, isyn. morfin och opium, verka på samma sätt genom åstadkommande af sammandragning i hjärnans fina kapillarkärl.

Fullgörande af den tredje indikationen utföres sålunda att man låter pat. flitigt dricka vatten, försatt med en afpassad mängd syra, hvaraf ammoniaken, åtminstone i ventrikeln, neutraliseras. Samma ändamål kan delvis vinnas i tarmkanalen genom ättikhaltiga lavementer. Den fjärde indikationens uppfyllande fordrar lämpliga laxermedel jämte afförande lavementer samt vidtutbredda hudtvagningar med varm ättika.

Vid eklampsi strax efter förlossningen bör moderkakan aflägsnas samt därefter gifvas secale cornutum, hvarigenom sammandragningar i lifmodrens och njurarnas blodkärl uppstå. Vid eklampsi under barnsängen äga de 2:dra, 3:dje och 4:de indikationerna sin fulla tillämpning; för framkallande af kontraktioner i njurarnas blodkärl gifvas secale corn., garfsyra, blysocker, järnmedel m. m.

Fakultetens e. o. opponent, prof. v. Willebrand ansåg den 15 dec. 1857 „att förf. på ett sannt vetenskapligt sätt behandlat det svåra ämne, han företagit sig att utreda, belyst detsamma fran flere nya af honom originelt uppfattade synpunkter och i allmän-

het ur en vidare synkrets och på ett fullständigare sätt utfört detta ämne än någon annan författare före honom".

Cons. uppförde Ingman den 16 dec. 1857 på förslag till professionen.

Till professor i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnes klinik utnämndes Ingman den 19 febr. 1858. Hans inträdesföredrag, hvilket han af sjukdom var hindrad att själf uppläsa, hvarom han den 14 april hos cons. anmälte, utgjorde: „Några anmärkningar om de i Finland öfliga sätten att uppföda späda barn", (publiceradt i Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning N:o 4 1858). Programmet till installationen, utfärdadt af med. fak:s dekanus, prof. E. J. Bonsdorff, afhandlade förändringarna i fostrets lifsyttringar vid födelsen.

Knappt hade Ingman blifvit utnämnd till den första innehafvare af professionen i obstetrik, innan han af ett oblidt öde bortrycktes den 14 maj 1858 [1]).

I Helsingfors tidningar 1858 N:o 39 för den 19 maj ingår följande nekrolog öfver Ingman och beskrifning af hans jordfästning.

„En vetenskap är åter enka, en ny lärostol är åter ledig; läkarekonsten och den fosterländska litteraturen ha båda förlorat en af sina främsta och ädlaste söner. — — var också en af de verksammaste ledamöterna af Finska Litteratursällskapet och en af de mäktigaste och likväl anspråkslösaste krafterna i samtidens sekulärarbete för det nationela språket och litteraturen. Har var ett af de ädlaste bevisen uppå att båda dessa stora mål kunna förenas. Hans skriftställareverksamhet delades också mellan båda.

Som läkare var prof. Ingman allmänt älskad, är derföre också allmänt saknad. Hans personlighet var en sällsynt förening af allvar och godhet, bestämdhet och sagtmod. Sjelf en man af fast öfvertygelse, stod han likväl i en tid af strider som en försonande länk mellan kämpande meningar. Han lade i vågskålen det tysta kärleksfulla arbetets vigt; derföre lefver hans arbete längre än han och hans handlingar prisa hans minne.

Prof. Ingman ledsagades af sörjande vänner till sitt hvilorum. Kliniska institutets amanuenser buro kistan. Då man passerade förbi Universitetet, slöto sig med. fak:s samtliga medlemmar och en mängd studenter sorgklädda till tåget. T. f. pastor M. Forsten förrättade jordfästningen på finska, (likasom den aflidne fordom äfven vigdes på samma språk) och talade några till hjertat gående ord. Till sist ljöd Integer vitæ klar och allvarlig i den herrliga vårqvällen. En stor folkmassa af alla stånd och åldrar hade sjelfmant samlats kring grafven".

Ingman utvecklade under sin vistelse i Helsingfors en mång-

---

[1]) Ingmans sista sjukdom, kancer i tarmen, för hvilken ett operativt ingrepp utfördes af prof. von Becker, och obduktionsfyndet finnas beskrifna i Notisbladet för läkare och pharmaceuter 1859 sid. 56.

sidig och intensiv vetenskaplig verksamhet, grundad på omfattande och gedigna studier i utlandet samt observationer i hemlandet.

1845 föredrog Ingman „en mängd intressanta fall“ å allmänna hospitalet och accouchementshuset i Helsingfors. (F. L. H. Bd II 1844—45) s. 601) och redogjorde för i Paris brukligt sätt att behandla granulationer i collum uteri (F. L. S:s handskrifna protokoll), 1846 refererade han i Tyskland begagnadt sätt att framkalla med elektricitet partus arte praematurus (F. L. H. Bd III 1846—47 s. 282) och föredrog om puerperalfebern på accouchementshuset (F. L. H. Bd III. s. 547), 1848 gaf han en framställning af mola bildningen, såsom beroende på en hypertrofi i chorionvilli med sekundärt oedem (F. L. H. IV. s. 79). 1849 refererade han innehållet af Robins 1848 offentliggjorda undersökningar om lifmodrens slemhinna samt dess nya lära om uppkomsten och betydelsen af membrana decidua Hunteri, af moderkakan och af de s. k. ovula Nabothi (N. bl. 1850 s. 10). 1850 föredrog han om Meckels i Halle undersökningar öfver menstruationens anatomiska förhållande, äggets afskiljande från ovariet och uppkomsten af decidua (N. bl. 1851 s. 13) samt förevisade en tumör, som haft sitt sätt på labium ext. pudendi, därifrån afknutits och slutligen afskurits (N. bl. 1851 s. 14). 1851 förevisade han en Garriels tampon af kautschuk att användas vid svåra uterinblödningar under och efter förlossningen (N. bl. 1851 s. 182). 1852 redogjorde han för 2 fall af svår och ovanlig förlossning, verkställd med tång. I det ena hade en vesicovaginal fistel uppstått (N. bl. 1852 s. 134). Berättelsen är i sammandrag denna:

Det första fallet gällde en 30:årig I:para, hvars foster efter långvarigt förlossningsarbete extraherades med tång. Fostrets öfverhud hade på skilda ställen aflossnat och i nafvelsträngen kändes ingen pulsation, men då en viss, churu ganska ringa grad af spänstighet i underkäkens muskler iakttogs, vidtogos medel att återkalla fostret till lif, däribland äfven inblåsning genom munnen af luft i lungorna. Efter $^1/_2$ timme drog barnet några andetag och lefde svagt i 3 dygn. Huden var öfverallt förhårdnad, samt öfverhuden glatt, torr och glänsande. Ingman anser fallet vara ett ojäfaktigt bevis därpå att icke heller öfverhudens aflossande under förlossningen får anses såsom ett fullkomligen säkert tecken till barnets död, utan kan inträffa iföljd af en på asfyxi beroende långsam sänkning af lifsverksamheten.

Det andra fallet gällde en 4 $^1/_2$ mil från Helsingfors bosatt äldre I:para. Efter långvarigt förlossningsarbete var hufvudet bjudande jämte framfallen arm. Fruktlösa tångförsök. Fostret dog, kvinnan fick konvulsioner och hämtades till staden. Bäckenet var trångt och snedt, fostrets hufvud inkiladt i den trängre eller högre bäckenhälften, venstra armen framfallen. Efter fruktlösa tångförsök gjorde Ingman perforation af fosterhufvudet och extraktion med tången. Efter partus uppstod en mindre ärrig förträngning af ostium vaginae och en fistel, som intog en del af blåshalsen och bakre ändan af urinröret.

I „Notisbladet för Läkare och Pharmaceuter“ refererade Ingman (1849 N:o 5) om de på lifmodrens halsdel förekommande sjukliga granulationerna (enl. Union médical). I F. L. H. publicerade han (Bd VI. 1856—1857 s. 351) om belladonnans verkan i kikhosta och halsfluss (på tyska i Reils Journal für Pharmakodynamik und Therapie 1857. 3 Heft: Ueber die Wirkung der Belladonna bei Keuchhusten und Angina). (Om Ingmans i F. L. H. förda polemik med Ilmoni skall längre fram regogöras).

Varm vän af det finska språket och litteraturen var Ingman en af Finska litteratursällskapets stiftare 1831 och dess sekreterare från hösten 1844 till våren 1845. Han öfversatte till finskan Iliadens första rhapsodi (Iliadis homericae prima rhapsodia fennicae reddita, pro exerc. præs. C. N. Keckman, linguae fennicae lector H:fors den 3 mars 1832), och Anakreons sånger (Lauluja Anakreonilta sekä myös laulu Sapfolta. Greikan kielestä suomentanut ja lyhykäisti selittänyt. H:fors 1834 XIII + 50 sid.) I Suomi 1844 sid. 185 publicerade han en uppsats „Om fremmande namns skrifning på Finska“.

Ingman var kurator för Österbottniska studentafdelningen från maj 1849 till utgången af 1852, ledamot af Ungerska naturforskaresällskapet i Pest 1847. Medlem af redaktionen af „Notisblad för läkare och pharmaceuter“ från år 1849.

Ingman var onekligen en ovanligt mångsidig man, hvilket nogsamt framgår af de olika områden af läkekonst och annan vetenskap, på hvilka hans skriftställareverksamhet rörde sig samt af de olikartade befattningar i med. fakulteten, hvarmed han ombetroddes.

Ännu medan Finlands högksola vid Aura strand var medelpunkten för landets intellektuela lif, stiftades, hufvudsakligen på prof. I. Hwassers initiativ, ett medicinskt sällskap, ursprungligen en förening af medicine studerande, hvilka hade öfverenskommit att sammanträda till dryftning af läkekonstens frågor, till utarbetande af medicinska afhandlingar och till bildande af ett gemensamt bibliotek. Sällskapets stadgar stadfästades den 10 okt. 1820. Den ödesdigra branden 4 och 5 sept. 1827 gjorde ett snart slut på sällskapets verksamhet.

Redan vid ett möte i Helsingfors den 11 dec. 1832 af medicinare, i hvilket äfven med. fakultetens lärare togo del, föreslogs att söka återupplifva det i Åbo stiftade medicinska sällskapet, men först några år senare återupptogs förslaget af v. Haartman, blef verklighet och utsträcktes därhän, att föreningen skulle omfatta landets samtliga läkare. Den 11 okt. 1835 hölls „det Finska läkaresällskapets“ första möte hos v. Haartman. Samtliga i Helsingfors närvarande läkare voro församlade. Till ordförande utsågs v. Haartman, till sekreterare F. J. Rabbe. Som ledamöter inskrefvos samtliga legitimerade finska läkare, till antalet endast 64.

I detta sällskap meddelade de finska läkarne sina egna erfarenheter och redogjorde för utländska medicinska uppsatser. De krafter, hvilka uppehöllo det vetenskapliga lifvet inom sällskapet, voro till en början icke många. De ledande männen voro v. Haartman, Ursin, Ilmoni och Törnroth, hvilka omvexlande voro sällskapets ordföranden under åren 1835 till 1847. Föredrag höllos och meddelanden inlämnades under denna tid af de förut nämnda samt af prof. C. R. Sahlberg, prov. läkarne A. J. Orrström, S. Roos, C. V. Fontell, batalj. läkaren H. Cajander, d:ne C. H. Lindeqvist, F. J. Rabbe, adj. S. Sjöman, bat. läkaren E. Bonsdorff, kand. G. S. Crusell, d:r L. Fahlander, lic. J. E. A. Wirzén, adjunkterna A. E. Laurell, A. E. Ingman (från 1845), K. F. v. Willebrand (från 1845), dr J. J. Alcenius, prov. läkaren J. Ascholin, stadsläkaren P. U. Flodin, slottsläkaren H. E. Arnell, extra läkaren N. J. W. Idman och lic. G. F. Forstén.

År 1848 utbröt den språkstrid, som ledde till v. Haartmans afgång och till en intressant polemik mellan Ilmoni och Ingman.

Då Finska läkaresällskapet 1841 offentliggjorde sina Handlingar, var det naturligt att endast svenska språket kom i fråga, då alla till sällskapet ingifna skrifter och afhandlingar voro författade på detta språk. Emellertid ingick i förordet till det första häftet i följande ord en ursäkt för att sällskapet icke på allmännare kändt språk än svenska, t. ex. latinet eller tyskan, utgaf sina Handlingar, hvarmed en större läsarekrets hade kunnat vinnas: „om sällskapets litterära försök förtjäna någon uppmärksamhet, kunna de också i modersmålets (svenskans) dräkt bli kända för den öfriga bildade världen, och förtjäna de det åter icke, så hjälper dem ej om de iklädas äfven den mest i ögonen fallande främmande gestalt.“ 1848 nedsattes en komité, bestående af v. Haartman, Ilmoni, Ingman, Pipping och Rabbe för utarbetande af förslag till stadgar för sällskapet. Pluraliteten af komitén bestämde på grund af ofvannämnda förhållande, att i redaktionen af paragrafen 5 angående Handlingarnas utgifvande skulle ingå orden: „utgifvas på Svenska språket.“ Då vid sällskapets sammanträde den 16 dec. 1848 detta förslag förekom till granskning och stadfästelse anmärkte några af sällskapets medlemmar, att genom detta stadgande det finska språket, hvilket äfven vore att betraktas i Finland såsom modersmål, vore utestängdt från att få begagnas i dess handlingar om äfven afhandlingar af värde på detta språk till sällskapet framdeles kunde ingifvas, samt föreslogo stiliseringen: „antingen på svenska eller finska språket.“

Häremot uppträdde v. Haartman, som förmenade, att han för sin del icke gillade metoden att offentliggöra ett sällskaps handlingar på blandadt språk, utan borde desamma affattas alltid på endast ett tungomål, att det finska språket ännu icke förvärfvat sig nödig utbildning, att flere af sällskapets ledamöter icke voro så mäktiga det finska språket, att de förstodo och kunde behandla detsamma som skriftspråk och att de sålunda skulle blifva partiellt uteslutna från de förmåner säll-

skapet borde erbjuda en och hvar ledamot, samt att han själf, anseende sig annars kompetent att ingå som medlem i sällskapets redaktionsutskott, i händelse han blefve invald i detta, hvilket det ålåg att granska ingående afhandlingar, vore, såsom mindre hemmastadd i finska språket urståndsatt att fullgöra sitt åliggande. v. Haartman yrkade därför på, att de komiterades förslag borde äfven i denna punkt oförändradt i stadgarna intagas.

Häri instämde Ilmoni med anförande af de skäl, som för svenska språkets uteslutande begagnande i Handlingarna voro upptagna i det ofvannämnda förordet. Han föreslog, att om uppsatser på finska nödvändigt skulle af sällskapet utgifvas, sådana kunde utgöra supplementhäften till sällskapets handlingar.

Emellertid voro alla de öfriga talrikt församlade ledamöterna af den mening, att finska språket, såsom pluralitetens af befolkningen i landet egentliga modersmål, icke borde genom en sådan ordalydelse i stadgarna, som den förslaget upptagit, helt och hållet och för alla tider utestängas ur sällskapets handlingar, samt att billigheten fordrade, att rättighet lämnades att i Handlingarna offentliggöra tilläfventyrs ingående värdefulla uppsatser på detta språk i genuint skick och utan att till svenskan öfversättas, helst öfverhetliga stadgar anbefallte läkarne i landet kännedomen af finska språket, hvilket de ock genom sådana uppsatser blefve i tillfälle att än bättre lära sig. Det anmärktes därjämte, att om ock någon af sällskapets ledamöter för närvarande ännu icke vore finskan såsom skriftspråk fullt mäktig, han framdeles ju kunde lära sig detsamma.

Rabbe föreslog att stilisera bestämningen i stadgarna angående språket för sällskapets handlingar sålunda, att dessa „utgifvas på landets officiella språk", hvaremot den anmärkning gjordes att landets officiella språk f. n. möjligen kunde förklaras vara femfaldigt, såvida landets befolkning utgjordes af till modersmålet icke allenast finnar, utan äfven svenskar, lappar, ryssar och tyskar. Med anledning däraf uppkastade Rabbe det förslag, att i sällskapets stadgar icke skulle intagas någon bestämning om språket; man skulle låta detta bero därpå, huruvida värdefulla uppsatser för sällskapets handlingar på något annat språk än det svenska blefve till införande i Handlingarna ingifna, och sedan skulle redaktionsutskottet efter sig företeende omständigheter närmare bestämma. Detta förslag godkändes af sällskapet och skulle förty ur stadgarna utelämnas bestämningen angående språket för sällskapets handlingar.

Denna diskussion om språket i Handlingarna hade oväntade och öfverraskande följder.

Sällskapets till årsdag bestämda första sammanträde för 1849 utsattes till den 23 januari såsom sekulardagen af åminnelsetalet i svenska vetenskapsakademin öfver den förtjänte medicineprofessorn i Åbo H. D. Spöring, och sällskapets i staden bosatta ledamöter inbjödos att å en namnlista anteckna sig till deltagande i ett festligt begående af dagen. Men efter slutade cirkulationer saknades å listan

v. Haartmans namnteckning. Aftonen före sammanträdet insändes till Rabbe som sällskapets d. v. ordförande en skrifvelse, daterad den 10 januari 1849, däri v. Haartman förklarade sig utgå ur sällskapet.

Språkstriden i sällskapet var emellertid icke afslutad. Den fick ett efterspel, däri Ingman åter spelade hufvudrollen, denna gång mot Ilmoni.

Den 24 nov. 1849 anmälte Ilmoni hos ordföranden Rabbe, att han för den finska afhandlingens skull Ingman ville hafva införd i sällskapets akter och däri Ingman, bekämpande idèen om sjukdomen som en organism hade riktat sin kritik mot Ilmoni, ansåg sig böra anhålla om att blifva skild från sällskapets redaktionsutskott.

Vid sällskapets möte den 8 dec. förklarade Ingman, att han i sin uppsats mot idén om sjukdomen som en organism ingalunda afsett Ilmonis personlighet, utan endast själfva saken, hvilken han önskade få upptagen till diskussionsämne inom sällskapet. Ilmoni godkände enligt sällskapets önskan Ingmans förklaring samt kvarstod som ledamot i redaktionsutskottet.

Misshälligheten mellan Ilmoni och Ingman berodde på, att den senare hade efter häftigt motstånd fått i läkaresällskapets Handlingar Bd IV 1849, h. II s. 171 införd sin uppsats: „Ovatko taudit itsenäisiä eläväisiä olentoja“ (äro sjukdomarna lefvande organiska väsenden), däri han som motto anför Liebigs ord: „Nichts ist schädlicher für die Fortschritte der Wissenschaft, nichts ist hemmender für die Einsicht, als ein alter Irrthum, denn es ist unendlich schwerer eine falsche Lehre zu wiederlegen, eben weil sie auf der Ueberzeugung beruhe, dass das Falsche wahrer ist“. I denna uppsats bekämpade Ingman det då ännu ganska allmänt rådande ontologiska betraktelsesättet öfver sjukdomarnas natur, som fattade sjukdomen såsom ett utanför organismen varande tillstånd, hvilket kunde införas i denna. Han kritiserar därför Ilmonis uppfattning af sjukdomsbegreppet, sådan denne uttalar den i det stora arbetet „Bidrag till Nordens sjukdomshistoria“ (Helsingfors 3 delar 1846—1853), där det säges: „En sjukdom är såsom en organisk process, och lika med hvarje annat väsen i Naturens och Andens värld någonting lefvande och helt“ och „icke allenast den individuellt uppträdande sjukdoms-processen är ett sådant, under ständig utveckling fortgående lefvande helt utan äfven sjukdomsvärlden måste anses för ett organiskt helt, en kollektiv process, att man så må yttra sig, hvilken har sin evolution, efter sina lagar i likhet med den stora organiska kollectivhelhet (mänskligheten), hvarå densamma liksom parasitiskt lefver“. (Bd I, s. 1 och 2). Anhängare af det då moderna medicinska åskådningssättet skärskådar Ingman i den öfriga delen af sin uppsats några sjukliga förhållanden från den nyare fysiologins och patologins ståndpunkt.

Den liflige Ilmoni blef icke Ingman svaret skyldig. Kort därefter publicerade han i samma band af sällskapets Handlingar, sid. 289 „Några ord i anledning af H:r D:r Ingmans uppsats“ etc., däri han, fritagande sig från beskyllningen att hylla sjukdomsontologismen i dess

ensidiga, krassa form påminner om, att han under sin långa läraretid alltid definierat sjukdomen som „en afvikelse i organismen från dess lifs normala skick“ eller med andra ord, som „ett organismens affall från lifvet“, och håller före att i denna tanke icke ligger den ringaste antydning på någonting själfständigt parasitiskt lefvande, utan att det tvärtom är fråga om organismens inre lif, ehuru försatt uti ett förändradt tillstånd. Yttrandet att man kan hafva skäl att betrakta sjukdomen på samma sätt som ett lefvande organiskt väsen har varit blott en liknelse, hvarmed han velat antyda såväl sjukdomens identitet, enhet inom sig, som densammas egenskap att vara en lefvande process.

Därjämte förklarar han Ingmans användande af det finska språket i Handlingarna vara högst olämpligt och ogrannlaga mot alla utlänningar, för hvilka tidskriften äfven är ämnad, och säger sig hafva försport mycket tadel, både skriftligen och muntligen, ifrån utlandet däröfver, att Handlingarna intagit en uppsats, som af deras läsare utrikes icke kan förstås. I ett på svenska skrifvet genmäle, F. L. H. Bd IV s. 349, gendrifver Ingman Ilmonis förklaringar öfver sitt betraktelsesätt af sjukdomarnas natur och utvecklar begreppet organism, sådant det fattas i betraktelsesättet af sjukdomsvärldens företeelser. Emot Ilmonis påstående, att Ingmans stil är bondisk, försäkrar han, att han ej någonsin vill tillägna sig den „lärdt späckade still, hvari hr professor Ilmoni ådagalagt verkligt mästerskap“. I afseende å Ilmonis utfall mot finska språket, som är hvarderas modersmål, påminner Ingman om det heliga budet, som säger: Du skall hedra din fader och din moder på det dig må väl gå och du må länge lefva på jorden. Med uppsatsen „Svar på Dr Ingmans genmäle“ (Bd IV s. 387), håller Ilmoni på sin uppfattning af sjukdomen och anser „ett sådant äflande med Finskan hafva utseende af fåfänga och paradmakeri, som icke klär oss, enär modesti alltid ansetts utgöra ett hufvuddrag i det Finska nationallynnet“ och anser det finska språket ej brådstörtadt böra dresseras till någonting, hvarför detsamma, med all sin bildbarhet, ännu ej är moget, samt att man ej hedrar sin moder genom att trugande införa henne i sällskaper, där hon ej är förstådd. Till sist förklarade Ilmoni sig icke mera komma att svara Ingman, utan komma att använda sin tid och sina krafter till nyttigare göromål än till en ändlös, alltmera uppretad och i afseende å sina resultater intet gagnande polemik. Därmed afslutades den 30 maj 1851 denna „förargeliga strid“.

Orsaken hvarför den af Ingman till publikation i sällskapets Handlingar inlämnade uppsatsen uppväckte Ilmonis indignation, var icke allenast dess finska dräkt, utan fastmer den kritik af Ilmonis åsikter Ingman däri uttalade.

Så slutade striden inom finska läkaresällskapet mellan de gamla och de unga. v. Haartman drog sig nästan alldeles från sällskapet. Ilmoni deltog nog i sällskapet, men icke på långt när så flitigt som

---

[1]) Språkstriden i Finska läkaresällskapet 1848 och 1849 finnes utförligare skildrad af mig i Finsk Tidskrift, maj 1902.

förr. Det var en ny generation läkare, som från 1849 blef ledande i sällskapet: Ingman, v. Willebrand, Pipping o. a.

1841 utkom första häftet af Finska Läkaresällskapets Handlingar med uppsatser af v. Haartman, Ilmoni, Törnroth, Rabbe och Bonsdorff och 1849 utkom Notisbladet för Läkare och Pharmaceuter under redaktion af Ilmoni, Törnroth, Bonsdorff, Rabbe, Ingman och Pipping, hvilken tidskrift fortgick från 1849 till och med 1852 och från 1854 till och med 1869. De viktigaste föredragen vid sällskapets möten publicerades i nämnda tidskrifter. Protokollen vid mötena från 1835 till 1841 förvaras handskrifna i sällskapets arkiv. Från 1870 utgaf sällskapet sina Handlingar i följd, som självständig vetenskaplig tidskrift.

Från 1848 till 1870 voro nya föredragare C. von Haartman, W. J. Pipping, univ. adj. A. Moberg, prof. A. v. Nordmann, F. G. Sanmark, A. Collan, K. Steven, O. Hjelt (fr. 1852), F. Nylander, F. J. v. Becker (fr. 1853), O. E. Dahl, koll. rådet J. F. Oberg, A. E. Åkeson, prof. (i rysk tjänst) Heyfelder, apothekarne Salingre och Vikberg, A. Elving, M. af Tengström, B. O. Blåfjeld, B. G. Hahl, G. G. Winter, K. S. Sirelius (fr. 1858), J. Pippingsköld (fr. 1858), J. A. Estlander (fr. 1860), J. Szymanoffskij, O. Wasastjerna (fr. 1860), W. af Ursin, G. J. Strömborg, J. N. Friman, D. Forssman, F. Saltzman, J. G. Hårdh.

Bland de yngre läkare, hvilka i medlet på 1800 talet intogo ett bemärkt rum i den finska medicinens, särskildt i obstetrikens och gynäkologins historia och hvilka, hemkomna från längre vistelse i utlandet, verkade väckande och lifgifvande, böra nämnas främst C. von Haartman och J. W. Pipping.

Carl Frans Gabriel von Haartman, äldste son till professorn, gen. direktören C. D. von Haartman i dennes första gifte med Maria Helena Rosina Franzén, föddes i Åbo den 8 dec. 1819, blef student den 10 nov. 1836, fil. kand. den 4 juni 1840, vistades med publikt understöd vid universitetet i Moskva 1841 och 1842, blef med. kandidat den 27 april 1843, extra kanslist vid collegium med. den 12 juni s. å., underläkare vid allmänna hospitalet i Helsingfors 31 maj 1843 till 12 juni s. å., besökte med publikt understöd hospitalerna i S:t Petersburg hösten 1843 och våren 1844, med. licentiat den 5 juni 1845, förordnad att under E. A. Ingmans tjänstledighet på tvänne månaders tid öfvertaga läkarebefattningen vid allmänna hospitalet och det därmed förenade accouchementshuset i Helsingfors den 10 juni s. å., förordnad att bestrida slotts-, lasaretts- och kurhusläkaretjänsten i Wasa i sept. s. å., erhöll afsked på begäran från extra kanslisttjänsten i collegium med. den 9 dec. s. å. företog med understöd af Tronföljarens stipendium i början af 1846 en vetenskaplig resa till Sverige, Danmark, Preussen, Österrike, Italien, Frankrike och England un-

der hvilken resa, som fortgick åren 1846, 1847 och 1848 särskilda brancher af medicinen studerades. Sålunda tjänstgjorde v. Haartman i Stockholm 3 månader på Serafimerlasarettets medicinska afdelning under Huss och lika lång tid å allmänna barnhuset under Berg. I Berlin studerade han med ledning af Dieffenbach operativ kirurgi. I Prag använde han 3 månader till studium af

Carl von Haartman

(Bilden af C. v. Haartman är tagen efter ett hans syster, friherrinnan F. von Born tillhörigt fotogram).

patologisk anatomi under Dlohi, allmän sjukdiagnostik under Oppolzer och Jaksch, operativ kirurgi under Pitha och Blazina samt ögonsjukdomar och de därvid förekommande operativa åtgärderna under Hasner. Ett helt år tillbragte v. Haartman i Paris, hvarunder han, under begagnande af dels publika, dels privata lektioner och operationskurser hos de flesta d. v. utmärkta kirurger såsom Velpeau, Roux, Blandin, Jobert, Malgaigne, Maison-

neuve, Guerin, Guersan, Desmarres och Civiale, ägnade särskild uppmärksamhet åt studium af kirurgien, såväl i dess helhet som i alla dess speciella brancher. Barnförlossningskonst studerade han under Paul Dubois och Chailly-Honoré, hudsjukdomar under Cazenave, Devergie och Duchesne-Duparc, syfilis under Ricord, experimental fysiologi under Magendie och Bernard, patologisk anatomi under Pigné, mikroskopi under Grubi och en längre tid äfven sinnessjukdomar under Falret.

Ifrån Paris gjorde v. Haartman en kort resa till Brüssel för att taga närmare kännedom om det där nyss uppförda och högst ändamålsenligt inrättade hospital.

Under 5 månaders vistelse i London studerade han allmän kirurgi under Lawrence, Stanley, Cooper och Key, ögonsjukdomar under Mac Murdo, kvinnosjukdomar under Rigby och Lever samt barnförlossningskonsten, uti hvilken sistnämnda branche han jämväl inhämtade vidsträcktare praktisk erfarenhet genom det benäget erbjudna tillfället att under nära 4 månaders tid bestrida sjukvården af de å allmänna barnbördshuset i London såväl inom som utom inrättningen befintliga sjuka. Han var vårterminen 1848 huskirurg (House Surgeon) vid allm. barnbördshuset i London (General Lying in Hospital)[1]. Med studium af barnförlossningskonsten och kvinnosjukdomarna fortsatte han slutligen i Edinburg under den utmärkte J. Simpsons ledning[2].

Det var vistelsen i Storbritannien som blef den bestämmande för v. Haartmans framtida verksamhet som läkare. Liksom hans fader hos den bekante J. Hamilton hade utbildat sig i barnförlossningskonst, hade sonen den förmånen att i Edinburg inhämta gynäkologi hos James Simpson, hvilken då stod på höjden af anseende och rykte. v. Haartman vistelse i Edinburg inföll ock på en tid, då kloroformen af Simpson infördes i barnförlossningskonsten. Kort efter det den amerikanska tandläkaren Morton i Boston 1846 hade infört etern i kirurgin och Liston redan samma år den 21 dec. i London utförde den första operationen under eternarkos, använde Simpson medlet vid förlossningar. Jag känner icke om v. Haartman var närvarande vid de sammankomster

---

[1]) Öfver denna tjänstgöring erhöll v. H. följande intyg: (i öfversättning).

Härmed intygas att dr Carl v. Haartman tjenstgjort såsom Hus-Chirurg (House Surgeon) vid Allmänna Barnbördshuset (General Lying in Hospital) ifrån och med Januari månad 1848 intill April månad 1848 honom sjelf till stort förtroende och till icke mindre förmån för de patienter, som varit under hans vård.

Charles Locock, Consulterande läkare. Edv. Rigby, Läkare.
Lawron Cape, Läkare. Johan F. South, Chirurg.

[2]) v. Haartmans vistelse utomlands är återgifven efter en af honom inlämnad meritförteckning bifogad hans ansökan om underläkaretjänsten vid allmänna hospitalet 1849. Ekon. dep. B. D. 1849 N:o 10/395.

hösten 1848 i Simpsons hem, där försöken med kloroform gjordes; hans vistelse i Edinburg sammanföll emellertid med denna tid.

Man kan säga att v. Haartman införde kloroformen i London. Han hade den ovanliga fördelen att vårtermin 1848 under 4 månader vid General Lying Hospital vara anställd som barnbördshusets kirurg och under denna tid blef kloroformen använd i nämnda inrättning. v. Haartman förtäljer själf (F. L. H. IV, 1848—50 s. 15) tillgången därvid: „Min önskan att pröfva den nyss förut upptäckta chloroformen blef, efter hvarjehanda små svårigheter, slutligen af Hospitals direktionen bifallen, med det förbehåll likväl, att jag dermed icke skulle taga lifvet af någon. Medlet var nemligen i barnförlossningskonsten i London ännu vid den tiden nästan obegagnadt, hvaraf directionens tvetydiga omtänksamhet finner sin förklaring“. Han använde kloroformen enligt den Simpson'ska metoden.

Efter återkomsten från sin långa och lärorika vistelse i utlandet förordnades v. Haartman den 19 juni 1848 att från 1 juli s. å. förestå den nyss inrättade öfverläkaretjänsten vid allmänna hospitalet i Helsingfors. Han skötte denna tjänst till den 8 mars 1849 och bestred på särskild anmodan af gen. direktören för med. verket såväl sjukvården å accouchementshuset som barnmorskeundervisningen. På sistnämnda afdelning infördes kloroformen af v. Haartman. Det finnes nämligen i afdelningens journal för 1848 antecknadt (af Pipping) att den 27 nov. i fallet 157 „en mola uttogs styckevis under kloroformnarkos af dr v. Haartman“. I F. L. H. Bd IV s. 80 omnämnes att t. f. öfverläkaren v. Haartman föredrog på ett sammanträde under år 1848 om exstirpation af en mola hydatidosa under behandling af kloroform.

Den 22 maj 1848 hade öfverläkaretjänsten vid allmänna hospitalet blifvit anslagen ledig att ansökas [1]).

Tjänsten ansöktes inom 17 juli 1848 af slottsläkaren i Helsingfors H. E. Arnell, stadsläkaren i Helsingfors P. U. Florin, stadsläkaren i Åbo A. W. Wallenius, lasaretts- och kurhusläkaren i Åbo F. G. Sanmark, prov. läkaren i Nyslott P. Ph. Lindfors, prov. läkaren i Ekenäs J. F. Elfving samt t. f. öfverläkaren vid allm. hospitalet C. v. Haartman.

T. f. generaldirektören för med. styrelsen N. A. Ursin uppförde i första rummet Wallenius, i andra Sanmark och i tredje rummet v. Haartman och på grund däraf att v. Haartman „förut lagt hand vid lasarettets vård och med utmärkt skicklighet förestår den tjenst han ansökt som ock i anseende därtill att han under sina vidsträckta utländska resor haft tillfälle både att freqventera och att tjenstgöra vid Europas mest berömda sjukvårds-

---

[1]) Ekon. dep. B. D. 1848 N:o 23/400 och med. styrelsens expeditioner 1848 N:o 230.

inrättningar och sålunda förvärfvat sig fullständig kunskap och färdighet ej allenast som medicus och psychisk läkare utan ock som chirurg och accoucheur och grundlig kunskap och skicklighet i alla de medicinska vetandets särskilda grenar, som äro för öfverläkaren oundgängligen nödvändiga“ — rekommenderade han „i lika ödmjukhet“ hos H. K. M:t v. Haartman.

Den 20 sept. infordrade H. K. M:t Ursins utlåtande öfver de besvär, hvilka blifvit anförda öfver det af honom upprättade förslaget till besättande af öfverläkaretjänsten vid allmänna hospitalet[1]). Ursin anförde den 30 sept. 1848, att han i betraktande af allm. hospitalets fullständigare organisation och rikare utstyrsel vågat hysa den öfvertygelse, att H. K. M:ts nådiga afsikt med hospitalet icke varit den att däraf få ett vanligt länelasarett, utan fastmer att det skulle utbildas till en allmän sjukhusinrättning, som borde utgöra modellinrättning för öfriga i landet samt i värde och anseende framdeles kunde jämföras med utlandets celebrare sjukhus. Han hade föreställt sig, att, om detta kunde vinnas, hade Finlands yngre läkare icke mera behof af att, hvad man härtill ansett för fulländningen af deras medicinska utbildning såsom oundgängligen nödvändigt, bekosta vidsträckta utländska resor, utan att tvärtom utländingens uppmärksamhet kunde i mediko-praktiskt afseende därigenom fästas vid vårt aflägsna land. — För vinnande af detta ändamål vore första oeftergifliga villkoret, att öfverläkaren vid inrättningen är en man, som icke blott vet huru ett lasarett skall skötas, utan efter tagen intuitif kännedom om större sjukhusinrättningar utrikes har kunskap och skicklighet att organisera en ny inrättning på den storartade fot, den förtjänar, och har ungdomlig kraft och förmåga att upprätthålla det anseende, som inrättningen framgent bör äga. — Denna åsikt hade ledt honom till upprättande af det nu öfverklagade förslaget. Han hade tagit hänsyn till det stadgande i landets lagar (Regeringsformen af 21 aug. 1772 § 10), som bjuder att på förslag skola uppföras „tre de förståndigaste, värdigaste, till den lediga tjensten tjenligaste personer, som finnas att tillgå“. — Då han sålunda trott sig hafva gått H. K. M:ts hulda landsfaderliga afsikter till mötes och efter förmåga sökt befordra sitt fosterlands sanna väl och framtida anseende, vågade han till H. K. M:ts rättvisa bepröfvande underdånigst öfverlämna, huruvida man må kunna onäpst inför Majestätet beskylla honom dels för egenmäktigt förfarande, som dr Florin behagat rubricera hans åtgärd, dels för laghotande principer samt att hafva velat befordra någon viss familjs eller adelsståndets fördelar, som dr Lindfors sökt att insinuera. Med anledning af den af besvärandena gjorda anmärkningen, att dr v. Haartman icke tjänstgjort å dårhus den i författningarna påbjudna tid, bifogades af Ursin ett af öfverläkaren Falret vid La

[1]) Ekon. dep. B. D. N:o 23/400 1848.

Salpetrière i Paris den 21 nov. 1847 utfärdadt intyg öfver att dr v. Haartman under 2 månaders tid följt med hans kliniska konferenser „avec un zèle constant". Falret tillade att „les conversations frequentes et prolongées que j'ai eu le plaisir d'avoir avec ce digne confrère, m' ont donné la certitude qu'il s'est livré avec un grand succès à l'etude des maladies mentales."

Den 31 okt. afförde senaten v. Haartman från förslagsrummet och uppförde Lindfors i tredje rummet af förslaget samt rekommenderade Sanmark [1]) till tjänstens erhållande, hvilken äfven utnämndes till öfverläkare.

Då Sanmark den 4 jan. 1849 blef öfverläkare vid allm. hospitalet, förordnades v. Haartman att t. v. bestrida underläkaretjänsten vid samma sjukhus från 10 mars 1849 (till 23 maj) och utnämndes den 5 juni 1849 till ord. underläkare, men inlämnade kort efter utnämningen ansökan om 9 månaders tjänstledighet för att „vid de i St. Petersburg och Moskva befintliga stora och förträffliga sjukanstalter få vid återkomsten från en resa i trakterna af Ural fullända sina medicinska forskningar i allmänhet, men isynnerhet i afseende å förlossningskonsten och fruntimmerssjukdomarna". Ansökan beviljades den 9 okt. 1849. Han var en kortare tid anställd som läkare vid ryska marinen, men lämnade snart denna befattning för att undgå att nödgas följa med på en längre expedition. 1850 åtföljde han öfverstinnan Aurora Karamsin, född Stjernvall, tidigare förmäld med en af Rysslands rikaste magnater, furst Paul Demidoff, på en resa till trakterna af Ural.

Kort efter återkomsten från Ryssland anhöll hos med. styrelsen v. Haartman om afsked från underläkaretjensten, hvilket beviljades af senaten den 9 april 1850. Han öfverflyttade därefter definitivt till S:t Petersburg.

I den ryska hufvudstaden begynte nu för v. Haartman den lysande bana, på hvilken han, ägande ovanliga yttre företräden, ett förbindligt väsen, vidsträckt språkkännedom, erfarenhet och kunskaper som läkare, snart skulle erhålla en stor praktik samt en hög värdighet vid det Kejserliga hofvet. Det var hufvudsakligen som ackuschör och gynäkolog v. Haartman gjorde sig bekant, aktad och uppburen i S:t Petersburg, särskildt inom den högre societeten. Några lyckade kurer inom densamma och protektion af storfurstinnan Maria Nikolajevna, hertiginnan af Leuch-

---

[1]) Sanmark var född 22 aug. 1798, blef medicinekandidat 12 juni 1822, företog i mediciniskt hänseende en resa till Stockholm 1823, med. licentiat 1 april 1825. Kanslist i collegium medicum i Finland 22 juni 1825. Lasaretts- och kurhusläkare i Wasa 25 april 1826. Slottsläkare vid Korsholms kronohäkte 13 dec. 1826, företog i mediko-praktiskt hänseende en resa till Danmark och Tyskland 1828 och 1829, prom. med. doctor 20 juni 1832, stadsläkare i Åbo 2 sept. 1834, tog afsked från denna tjänst 26 maj 1835, slottsläkare i Wasa 9 april 1839, stadsläkare i Wasa 9 april 1839, lasaretts- och kurhus- samt t. f. slottsläkare i Åbo 21 mars 1843. Sanmark blef pensionerad 1861, dog 1888.

tenberg, Nicolai I:s dotter, gjorde att han kallades till Kejsarinnan Maria, Alexander II:s gemål. Han assisterade vid hennes senare förlossningar och blef 1863 utnämnd till hennes lifmedikus.

I medlet af 1870-talet lämnade v. Haartman Petersburg utsatt för intriger af inflytelserika personer och undanträngd från sin ställning vid hofvet af den bekanta klinikern Botkin. Han tillbragte återstoden af sitt lif på utländskt botten, i Sverige, Tyskland, Italien, södra Frankrike och den längsta tiden på den villa han lät uppföra åt sig i närheten af Luzern, där han dog 1888 [1]).

Under den tid v. Haartman var anställd vid det allmänna hospitalet utvecklade han en jämförelsevis rik vetenskaplig verksamhet:

1848 meddelade v. Haartman om exstirpation af svullna körtlar på en patient behandlad med kloroform och föredrog om exstirpation af en mola hydatidosa under behandling med kloroform (F. L. H. Bd IV 1849 s. 80). 1849 meddelade han uppgifter om ovariotomin i anledning af en af honom med dödlig utgång verkställd exstirpatio ovarii samt statistiska uppgifter öfver utgången af särskildt i andra länder utförda betydligare kirurgiska operationer, enligt hvilka ovariotomin står i jämnbredd med lithotomien samt har i afseende å farlighet plats mellan lårbens- och underbens amputationerna (N. bl. 1849 s. 64). S. å. publicerade han i Notisbladet, s. 18, några praktiska anmärkningar om kloroformen. Han redogjorde s. å. för ett fall af en svår barnsbörd hos en kvinna i Helsinge till följd af trängsel i bäckenets nedra öppning med prolapsus och inversio vesicæ urinariæ och de operativa åtgärder han i detta fall tillgripit (N. bl. 1849 s. 93). Vidare beskref han ett i Moskva nyligen förekommet fall af extrauterin graviditet (N. bl. 1850 s. 11), refererade Retzii i Hygiea publicerade uppsats om användande af kloroform och ether i obstetrisk praxis (N. bl. 1849 s. 63) och förevisade ett af honom konstrueradt plant phantom af trä, egnadt att åskådliggöra barnförlossningens gång samt vitsordade därefter bruket af följande nya instrumenter: a) Simpsons uterinsond jämte dess användande i retro- och anteflexio uteri, b) ett nytt speculum vaginæ af engländaren Smith (F. L. S:s handskrifna protokoll och N. bl. 1849 s. 94).

I Finska Läkaresällskapets Handlingar publicerade v. Haartman „Några iakttagelser om chloroformens bruk i förlossningskonst" (Bd IV. 1849 s. 11) och „Ovariotomi förrättad å allm. Hospitalet i Helsingfors" (Bd IV. 1849 s. 69).

Då denna ovariotomi är den första dylika operation i Finland och då v. Haartman är den första finska läkare, som utfört en ovariotomi, meddelar jag här beskrifningen af detta fall i något förkortad form:

---

[1]) Utförligare om v. Haartman i Pippingskölds minnesord öfver v. H. i Finska Läkaresällskapets Handlingar 1889 N:o 2 samt i „Till minnet af den första i Finland för 50 år sedan af C. von Haartman utförda ovariotomin" af G. Heinricius. Finska Läkaresällskapets Handlingar 1899 N:o 3.

Torparehustrun Stina Sjöström från Nurmijärvi inskrefs på allmänna hospitalet i Helsingfors den 15 febr. 1849: III-para. Senaste förlossning för 15 år sedan. Pat. märkte jultiden 1845 i högra ljumsken en äggstor knöl. 1847 och 1848 tilltog buken något i storlek och smärtor inställde sig. I jan. 1849 svullnade benen, andnöd uppstod. Vid undersökning anmärktes, att pat. var särdeles emacierad, de undre extremitäterna och genitalia ödematöst uppdrifna; bukens omkrets 1 aln 22 tum, jämnt rundad och starkt utspänd af flytande exsudat, som omgifver en större elastisk tumör af betydlig fasthet; i främre och bakre slidhvalfven kännes en mjuk, elastisk kropp.

Sedan diagnostiken blifvit uppgjord och då den multilokulära ovariicystan ansågs vara utan alla adhärenser, så beslöts exstirpation, såsom det enda räddningsmedlet och då kvinnan gärna härtill samtyckte, företogs densamma i närvaro af de flesta stadens läkare kl. 12 f. m. den 19 febr. Kloroformeringen leddes af d:r Pipping. En 5 tums lång incision gjordes på vänstra sidan af buken, begynnande ungefär 2 tum ofvanom midten af crista ilei nära refbensranden och löpande i böjning på 1 $^1/_2$ tums afstånd förbi sp. il. a. s., nästan parallelt med lig. Pouparti ända, nära yttre randen af m. rectus abd. Då de mjuka betäckningarna genomskuros, utstörtade jämte en mängd blodblandad vätska flere starkt rodnande tarmslingor, hvilka likväl, sedan fluidum till det mesta afrunnit, ganska lätt reponerades. Ovariet, som blåaktigt syntes i öppningen, penetrerades med en större troiquart och ett grumligt, brungult liqvidum utan någon särdeles lukt uttappades; men då ovariet hade tendens att draga sig inåt bukhålan, uttogs canulen och svulsten fixerades med en slinga vid buköppningen samt punkterades anyo. Tillsammans utflöt omkring 3 $^1/_2$ kannor vätska, hvaraf den sista var ganska tjock, gröngul och bemängd med varflockar. Den på detta sätt minskade cystan, som befans fri från adhärenser och utgående från närheten af uterus, uttogs, och då pedunkeln var ganska tjock, beslöts att genom en dubbel ligatur afdela densamma. En dubbel tolfträdig ligatur fördes genom midten af pedunkeln så lågt ner, som utrymmet det tillät. Den första ligaturen omslöt den ena hälften af pedunkeln jämte det på sidan af svulsten fästade moderröret, den andra den återstående. Den af de bägge ligaturerna sålunda hårdt sammansnörda pedunkeln, som hade 1 $^1/_2$ tums diameter, afskars omkring $^1/_2$ tum ofvanom tilldragningen. Ligaturerna utfördes på närmaste väg igenom den främre sårvinkeln, såret renades och en surura clavata anlades. Såret betäcktes med charpiekakor, på buken applicerades stora kompresser och en väl tilldragen lifbinda anlades.

Den exstirperade cystan befans vara af omkr. 4 kannors rymd, bestående af en 1 à 2 linier tjock läderartad membran på flere ställen knölig, hård och mångdubbelt tjockare. Dessa ställens textur var späckigt fibrös med små håligheter, hvarifrån en tjock gräddlik materie utsipprade. — — — Växten tycktes hafva uppkommit i ovariet och därifrån uppträngt mellan bägge bladen af lig. latum. På tubens fimbrier,

hvilka voro något hårda, funnos dels fasta hårda knölar, dels serösa cystor af en ärts till en nöts storlek.

Symptom af peritonit inställde sig snart och pat. dog d. 21 febr. Obduktionen utvisade, att dödsorsaken var allmän peritonit. S-romanum var adhärent till buksåret och till resten af lig. latum. Af tumören återstod en äggstor massa, bestående af en späckig, fibrös textur, flere blodkärl jämte omkr. 1 tum af tuben och nedtill hopsnörd af 2:ne starka ligaturer samt upptill företeende en jämn, men ren snittyta. I regio hypogastrica och ingvinalis sin. funnos ett par nötstora hårda tumörer af späckig, fibrös textur och å såväl högra tuben med dess fimbrier som ock å samma sidas ovarium påträffades en mängd mindre och större cystor med dels tunnt, dels tjockt flytande innehåll.

Angående detta fall säger v. Haartman: „Utgången af detta fall talar väl emot ovariotomin, men det oaktadt får man icke, såsom många vilja, fördöma densamma. Operationen hörer väl, isynnerhet under närvarande förhållanden, då den vanligen förrättas i senaste laget, till en af de olyckligare — — —. För många torde det likväl vara oväntadt att höra, att ovariotomin, enligt såväl statistiska uträkningar som utmärkta mäns uppgifter, icke är mera dödande än många andra operationer, hvilka tidt och ofta företagas“.

Enligt hvad Hjelt [1]) erinrar sig från autopsin, befans det, ehuru det icke tydligt framgår af liköppningsberättelsen, att svulsten var af „kanceratisk natur“.

Under sin vistelse i S:t Petersburg utvecklade v. Haartman litterär verksamhet i mindre grad än i Helsingfors. I Petersburger med. Zeitschrift ingå tvänne uppsatser: „Ueber einige Formen von Dysmenorrhoë mit Sterilität und deren Behandlung“, 1862 samt „Einiges zur Lehre der Deviationen der Gebärmutter in ungeschwängertem Zustande und ihrer Behandlung auf mechanischen Wege“, 1863. v. Haartman hade i Edinburg lärt känna den mekaniska behandlingen af lifmoderns deviationer framåt och bakåt. På grund af 60 med Simpsons supporters behandlade fall af versioner och flexioner af uterus fann han icke några betänkliga följder af denna behandling; tvärtom återtog efter denna terapi lifmodren icke sitt förändrade läge i så hög grad som förr, dess retlighet blef nedsatt och 8 förut sterila patienter konciperade.

I Bulletin de la classe phys. math. de Académie imp. des Sciences de St. Petersbourg, Tome IX. (1850) s. 321 har v. Haartman tillika med dr. Marcusen publicerat: „Merkwürdiger Fall von Eierstockcysten“. Förff. nämna om de teorier, hvilka om uppkomsten af dermoidcystor i ovariet blifvit uppställda; de anse, att fallet talar emot teorin om coitus och befruktning som verkande orsak och förmoda, att ovula eller de Graaf'ska folliklerna bilda grunden för cystorna, hvilka utvecklas till följd af retning af genitalia.

---

[1]) Hjelt: Skrifter utgifna af Finska Läkaresällskapet vid dess femtioårsfest. I, Återblick på Finska Läkaresällskapets femtioåriga verksamhet. Helsingfors 1885, sid. 35.

Carl von Haartman var den siste medlem af familjen von Haartman, hvilken under det 19:de århundradet i Finland egnat sig åt läkareyrket.

Samtidigt med och ännu något senare än C. v. Haartman verkade i Helsingfors Joachim Wilhelm Pipping, äfven han i förtid ryckt från en löftelserik och gagnande verksamhet som kirurg, ackuschör och gynäkolog.

Pipping, son till professorn, sedermera senatorn F. W. Pipping och Engla Kristina Florin, föddes i Åbo den 29 nov. 1818,

J. W. Pipping.

(Bilden af J. W. Pipping är tagen efter ett Finska läkaresällskapet tillhörigt fotogram).

blef student den 19 okt. 1835, med. kand. den 7 dec. 1843 och licentiat den 2 mars 1846, förestod slotts- och lasarettsläkaretjänsten i Vasa fr. april till nov. 1846, utgaf den 1 mars 1847 för med. doktorsgrad (praes. E. J. Bonsdorff) „Anatomiska anteckningar om de sex sednare nervparen hos hunden“, hvarefter han från febr. 1847 vistades i Tyskland, Österrike och Frankrike till juli 1848. Under denna studieresa inhämtade han obstetrik i Prag hos Kiwisch, Seyfert och Scanzoni och i Paris, där han äfven följde särskildt med kirurgen Jobert på l'hopital S:t Louis. Som från-

varande promoverades han till med. o. kir. doktor den 21 juni 1847. Den 9 mars 1849 blef han t. f. ordinator vid allmänna hospitalet i Helsingfors och 5 juni 1849 ordinator. Den 16 maj 1849 blef han förordnad att under C. v. Haartmans tjänstledighet förestå underläkaretjänsten och den 23 aug. 1850 blef han underläkare vid samma sjukhus.

Genast efter sin återkomst från utlandet deltog Pipping med ifver i det vetenskapliga lifvet i Helsingfors, hufvudsakligen som föredragare inom läkaresällskapet och medredaktör i det 1849 utkomna Notisbladet, delgifvande sina kunskaper och erfarenheter förnämligast från kirurgins och obstetrikens områden. Han kom nog tidigt hem för att vara med om den schism, som utbröt i nämnda sällskap med anledning af striden mellan Ingman och Haartman samt Ilmoni och för att närvara vid den af hans jämnårige, äfven nyligen från utlandet återkomne kollega C. von Haartman utförda ovariotomi. Anställd vid ett af landets största sjukhus, det allmänna hospitalet i Helsingfors, blef han i tillfälle att i praktiken tilllämpa sina i utlandet inhämtade lärdomar.

Pipping blef docent i kirurgi och barnförlossningskonst den 3 sept. 1853, sedan han den 28 maj s. å. hade specimineralt med afhandlingen: „Framställning af de olika metoderna att framkalla förtidig börd“, i hvilket arbete han, omnämnande de olika metoderna för partus art. praematurus och deras utförande sammanställde 40 fall från literaturen och 2 egna.

I tvänne fall (i det ena i 30:de, i det andra i 37:de veckan af grossess) användes den Kiwisch'ska duschen. Metoden visade sig fullt verksam, men resultaten voro icke lyckliga; i det ena fallet var indikationen eklampsi, i det andra en bäckenabscess i korsgropen. Mödrarna dogo hvardera några dagar efter partus. Fostren, extraherade efter vändning på fötterna, voro dödfödda; det senare dog under extraktionen genom det trånga bäckenet. I det förra fallet hade duschen, 37—43° C., användts 13 ggr, först med 3—6 timmars mellanskof, senare hvarje timme, så att vändning efter 30 timmar kunde utföras. I det senare fallet applicerades duschen ungefär 30 ggr, från början 2 à 3 ggr i timmen, så att värkarna redan 6 timmar senare begynnte. Pipping använde duschen som den pålitligaste och skonsammaste metoden näst pressvampen. Han kom dock till det allmänna resultatet, att uterusduschen som medel att framkalla förlossning är osäker och att dess verkan sent inträffar“.

Professorns namn och värdighet erhöll Pipping den 7 dec. 1856.

Våren 1857 gjorde han en 4 månaders utrikesresa till Berlin, där han besökte särskildt Graefes och Langenbecks kliniker, samt till Paris.

Pipping meddelade (enl. praelectionskatalogen) 1853 till 1856 på allm. hospitalet enskild klinisk undervisning i kirurgi; Törnroth omnämner i sitt bedömande af Pippings afhandling för do-

centur den 31 maj 1853 att han en längre tid hade handledt de studerande i acc: vetenskapen.

Pippings vetenskapliga verksamhet bestod, utom i de förut nämnda arbetena, i följande föredrag på läkaresällskapet samt uppsatser i dess Handlingar och i Notisbladet.

Den 29 sept. 1849 konsulterade Pipping läkaresällskapet angående en på allmänna hospitalet intagen kvinna i 9 månadens gravidetet, där bäckenets korsgrop företedde en betydlig, med ändtarmen förmedelst en fin fistelöppning kommunicerande svulst, hvarifrån en varlik vätska tidtals tömde sig. Tillstyrktes inledandet af förtidsbörd (N. bl. 1850 s. 10). Den 27 okt. meddelade han resultatet af den förtidsbörd, han medelst varm dusch framkallat i det ofvan anförda fallet (N. bl. 1850 s. 11). 1850 förevisade han ett på ett eget sätt missbildadt trångt bäcken af en I:para, afliden på accouchementsafdelningen efter en ytterst svår tångförlossning (N. bl. 1851 s. 9); redogjorde för P. Dubois' uppsats om blödningar från uterus före och under förlossning samt meddelade sina egna erfarenheter om desamma (N. bl. 1851 s. 13); refererade Dubois' lära om förlossningar vid nedredelslägen (N. bl. 1850 s. 90 o. 95). 1852 omnämnde han ett ovanligt förlossningsfall med egen missbildning i urinvägarna och födslodelarna hos fostret (N. bl. 1852 s. 140). 1854 förevisade han en fibrös lifmoderpolyp af ett plommons storlek, som han exciderat, redogjorde för två andra extirpationer af liknande polyper samt för en tångförlossning (N. bl. 1854 s. 105). I F. L. S:s handskrifna protokoll finnas fallen af polyp på följande sätt återgifna:

„Vid F. L. S. möte den 1 april 1854 förevisade Pipping en fibrös polyp af ett plommons storlek, hvilken han aflägsnat från ett medelålders fruntimmer. Polypen, utgående med lång stjelk från uterinhålan, hade börjat utskjuta genom modermunnen, drogs utom de yttre genitalia och stjelken afklipptes med sax. Pipping redogjorde för 2 andra exstirpationer af lifmoderpolyper. På en 51 årig qvinna borttogs genom excision en fibrös polyp af circa 2 skålpunds vigt med något bred bas.

Den 12 nov. 1853 anlades ligatur å en hela bäckenkanalen uppfyllande lifmoderpolyp hos en 51 årig qvinna. Andra dagen uppstod häftig feber och pat. afled den 18 nov. förr än ligaturen hade genomskurit polypens breda stjelk. Vid obd. befanns att oedem i lungorna förorsakat döden. P. ansåg excision af fibrösa polyper böra komma i fråga och ligaturen helt och hållet förkastas".

1854 omtalade han ett förlossningsfall, där en gumma på landet sökt med en järnspik utfå hufvudet (N. bl. 1854 s. 110). Detta fall är i F. L. S:s handskrifna protokoll relateradt på följande sätt:

„6 maj 1854 omtalade Pipping såsom ett prof på huru förvänd och olycksbringande den hjelp ännu ofta är, som lemnas barnaföderskor på landet, följande af honom nyligen observerade förlossningsfall:

Torparehustrun S. från Esbo inhemtades den 26 april, 30 år, I:para. 24 april började partus. Då fostret ej hade framkommit, sökte

den 25 på e. m. en gumma, som biträdde henne, att med skarp jernspik framskaffa fostret. Vid undersökningen på sjukhuset befanns hufvudet djupt neddrifvet i lilla bäckenet och å ena hjessbenet ett hål, hvarifrån hjernmassa och benskärfvor framsköto. Stinkande vätska utrann från slidan. Fostret uttogs med tång under kloroformnarkos, sedan af några doser secale värkarna ej hade förbättrats. Qvinnan afled den 6 maj".

1855 redogjorde Pipping för ett fall af graviditas extrauterina (abdominal grossess) (N. bl. 1855 s. 110). Detta fall var följande (i F. L. S:s handskrifna protokoll).

„D:r Pipping omtalade följande fall af graviditas extrauterina. — Enkan F., 38 år gammal, intogs i nov. månad 1854 å allmänna hospitalet. 17 år förut hade hon regelbundet accoucherat. I början af sept. månad insjuknade pat., sedan reglorne uteblifvit, med symptomer af perimetritis. Vid intagandet å hospitalet märktes vid undersökningen uterus stor som ett ankägg, hård och öm, straxt ofvan ossa pubis, och mellan denna och högra spina ilei en annan tumör, som sträckte sig uppåt i jemnbredd med crista ilei, men som i anseende till sitt djupare läge ej så noga kunde begränsas. Inre undersökningen visade uteri vaginalportion uppmjukad och belägen mera framåt än vanligt. Os uteri externum öppen så att pekfingret deri kunde införas. Os internum sluten. Med uterus-sond fanns lifmoderns längd ung. 3/4 tum längre än i normalt tillstånd. I laquear vaginæ kändes till höger en fast, öm, orörlig svullst, sträckande sig bakåt korsgropen. — Till följe häraf ställdes diagnosen: Graviditas extrauterina? eller abscessus pelvis post abortum? — Kort efter inkomsten å hospitalet fick pat. en stark diarrhée, hvarunder feber och ömhet aftogo, samt svullsten småningom höjde sig i stora bäckenet. Pat. tyckte sig redan blifva bättre, då hon åter anfölls af häftiga kräkningar, blödningar från lifmodren, äfvensom periodiskt återkommande smärtor i underlifvet, hvilka fullkomligt liknade födslovärkar. Äfven brösten blefvo småningom fylligare, under det lifmodren åter undanträngdes af den tillväxande tumören. Sedan frossskakningar, jemte svag fluktuation i nedre delen af tumören inställt sig, beslöts att medelst explorativ-sond göra en punktion, i ändamål att antingen döda ägget, eller ock att tömma den derstädes möjligen befindtliga abscessen. Punktionen gjordes den 18 dec., hvarvid ung. två uns af en ägghvitehaltig vättska, liknande svagt färgadt blodserum, uttömdes. Efter punktionen aftog tumören något i storlek. Pat. afled samma dag om aftonen under symptomer af inre blödning, blandade med de förut anmärkta af peritonitis. — Obduktionen visade: Uti nedre delen af peritonealhålan en mängd coagulerad blod, äfvensom fibrinösa exsudater på omentet och tarmarne derstädes. Mellan uterus och rectum något till höger låg ett 4 månaders qvinligt foster uti horizontalt läge med framsidan nedåt, hufvudet åt höger, och extremiteterne uppdragne mot buken. Fostret låg i en egen hylsa, som var sammanväxt med omentet, tunntarmarne, och öfriga kringliggande partier. På främre sidan af chorion befanns

en ruptur. Nafvelsträngen väl bibehållen. Af amniosvätskan hade det mesta afgått vid paracenthesen. Uterus något hyperthrophierad; på dess främre vägg tre olika stora fibroider, den största ung. af en en bönas storlek. Yttre modermunnen svullen, mjuk och öppen. Uti moderhalsen granulationer. Uteri slemhinna belagd med purulent slem och spår af löst fastsittande fibrincoagula. I början af högra tuben en liten abscess".

1855 redogjorde Pipping för fall af placenta praevia (N. bl. 1856 s. 47) och för de åtgärder, som böra företagas vid tvillingsförlossningar. Om dessa åtgärder har Pipping till F. L. S:s protokoll lämnat följande, icke publicerade, beskrifning:

„De hos oss mest begagnade handböcker i förlossningsläran afhandla merendels nog kort de åtgärder, som vid tvillingsbörd böra vidtagas, och torde detta ämne ej vara oförtjent af Sällskapets uppmärksamhet.

Såvida ofta nog icke ett hafvandeskap med tvillingar igenkännes förr än det första fostret blifvit framfödt, är man ense om att öfverhufvud behandla den första tvillingens förlossning efter samma reglor, som en förlossning med enkelt foster, dock anse vi att i de fall, der tvillingsbörden blifvit igenkänd eller förmodad, konsten tidigare än vid enkla förlossningar bör understödja naturens bemödanden att utdrifva fostret, på det qvinnans krafter icke helt och hållet måtte uttömmas. Dock bör secale cornutum härvid icke begagnas.

Deremot råder en stor olikhet i åsigterne om det rätta förfarandet vid det andra barnets förlossning. De la Motte lärde att vändning på fötterne och extraction vore en åtgärd, hvarigenom den sednare tvillingen omedelbart efter den första borde skaffas i dagen. Denna lära hyllades af de flesta accoucheurer i det adertonde seklet, till dess Mauriceau, mera förtröstande uppå naturens förmåga att hjelpa sig sjelf, föreskref att endast hinnorna skulle sprängas genast efter det första barnets framkomst, en åsigt som ännu äger anhängare i England.

Emedan erfarenheten lärt att ofta vid tvillingsförlossningar, som försiggått utan konståtgärd, den sednare tvillingen framfödts flere timmar, dagar, ja till och med veckor efter den första, hafva flere nyare barnbördsläkare iakttagit ett mera exspectativt förfarande och påyrka, att öfverhufvud den sednare tvillingsförlossningen helt och hållet bör öfverlemnas åt naturen. Men äfven detta torde lika litet få uppställas som regel, som de äldres förtidiga ingrepp. Ty ju längre den sednare förlossningen dröjer, desto mer utbildas i den, vid den första förlossningen mer eller mindre ansträngda och likasom vulnerabla lifmodren ett tillstånd, som medför anlag för barnsängssjukdomar och gör lifmodren alltmera oförmögen att sjelf utdrifva fostret.

Vi anse att vid den sednare tvillingsförlossningens behandling en medelväg emellan de anförda ytterligheterna bör hållas och följa härvid följande reglor:

Så snart värkar inställa sig efter det första fostrets framkomst, sprängas hinnorna, om icke efter ett par värkar dessa brista utan

konstens åtgärd. Detta är så mycket nödvändigare, som icke sällan blåsan vid den sednare förlossningen bildas af en dubbel hinna, antingen sålunda att den del af ägghinnorna, som utgjorde mellanväggen och åtminstone består af dubbel amnioshinna, nedprässas genom modermunnen, eller sålunda att en flik af det första äggets söndrade hinna lägger sig framför det andra.

Om icke sedan qvinnan något hvilat ut efter den första förlossningen värkar infinna sig, må man efter ungefär en half timmes förlopp söka att framkalla sådane genom lindriga friktioner af lifmodrens botten och sednare genom några doser secale cornutum a gr. x.

Skulle detta oaktadt lifmodren icke sammandraga sig bör sist efter en timmas väntan blåsan sprängas, hvarigenom vanligen värkarne ånyo frammanas. Endast i ett fall vilja vi rekommendera ett annat förfaringssätt, nemligen då den första tvillingen är ofullgången. Här kan stundom, isynnerhet om dennas moderkaka var skilld från den andra och äfven afgått, det sednare fostret qvardröja i lifmodren till dess det blir fullgånget, och må man för att befordra detta resultat afhålla sig från allt, som framkallar födslovärkar, ja till och med genom opium söka att motverka dem.

Hvad nu blifvit anfördt, gäller endast regelbundna förlossningar och måste naturligtvis, der oregelbundenheter vid den sednare förlossningen förekomma, isynnerhet om härvid fosterläget icke är normalt, förändras efter sig företeende omständigheter".

1856 redogjorde Pipping om accouchementsafdelningen under år 1855 (N. bl. 1856 s. 76), refererade ett af Huss i Hygiea beskrifvet fall af hydrops ovarii periodicus (N. bl. 1856 s. 119), beskref ett af Hüter iakttaget förlossningsfall, där fostret framföddes med hela hinnor, andades och skrek förr än dessa brustit (N. bl. 1856 s. 127), utlade Scanzonis lära om lifmoderböjningarnas natur och behandling (N. bl. 1856 s. 170).

1857 refererade han enligt franska journaler om behandlingen af ovarialcystor (N. bl. 1857 s 125).

I Notisbladet finnes af Pipping följande referat och meddelanden: 1849 N:o 5 referat af undersökning af lifmodren medelst sond (enl. Kiwisch' Vorträge) och i N:o 9 en uppsats om abortus af Tyler Smith (enl. Prager Vierteljahrsschrift 1849). 1850 N:o 1 meddelande om auskultationens nytta i förlossningskonsten enl. Clinton (enl. Dublin Journal 1847). Anmärkningar vid behandling af nedredelsförlossningen (ur Journal des connaissances med. 1849). 1850 N:o 6. 1857 N:o 11 o. 12 meddelande af Velpeaus yttrande i med. akademien i Paris om behandlingen af äggstockscystor.

I F. L. H. Bd VII 1858—60 s. 379—478 „Anteckningar om nafvelbråck", hvilket arbete var ämnadt till specimen för professionen i kirurgi och barnförlossningskonst och efter förf:s död i ännu ofullständigt skick af redaktionen för F. L. H. offentliggjordes.

Den efter Törnroths afsked den 18 mars 1857 lediga professionen i kirurgi och barnförlossningskonst ansöktes af Pipping,

men självskrifven till denna profession bortrycktes han af en tyfusfeber helt oförmodadt den 15 febr. 1858.

I nekrologen öfver Pipping i Helsingfors tidningar N:o 13 1858 står bl. a.:

„Detta namn — ett af de mest glänsande och förhoppningsfullaste, som någonsin prydt den finska läkarekonstens annaler — det finnes ej mer bland lefvandes antal. Professorn J. W. Pipping bortrycktes efter föga mer än en veckas sjukdom af tyfus, ådragen, enligt all sannolikhet, genom ansträngningar i sitt praktiska läkarekall. — — han var den mest aktade kirurg samt en af de högst aktade läkare i Helsingfors. — — högst få hafva vid sin bortgång efterlemnat en sådan saknad bland alla samhällsklasser. Underrättelsen om prof. Pippings sjukdom förstämde glädjen i alla sällskapskretsar; underrättelsen om hans död väckte allmän smärta — — — Ännu icke 40 år, hvad hade icke denne klart tänkande ande, denne bestämda karakter, denne varmhjertade, verksamme man kunnat än vidare blifva för vetenskapen och sitt land! Dock möjligheternas verld är oändlig; verkligheten visar oss endast en ny graf öfver en af landets och universitetets söner".

I N:o 14 af samma tidning skrifves:

„Prof. Pippings stoft ledsagades i dag e. m. af sörjande vänner till hans hvilorum. Studentkorpsen och mer än tusen personer, fattiga och rika, slöto sig sjelfmant till tåget. Der uttalades verser och minnesord och studenternas sång ljöd sorgsen men frisk i den stjernklara vinterqvällen.

Joachim Wilhelm Pipping

den 20 Februari 1858.

I hvarje öga tränger fram en tår,
En afskedssuck dig hvarje hjerta sänder;
Men intet echo stiger från din bår,
Ifrån hvars höjd din väg till djupet går,
Dit alla gå, där ingen återvänder.

Lugn sågs du förr; än mera lugn dock nu,
Du dväljs bland oss, från hvilka lugnet vikit;
En man, en trofast man var städse du:
Hvad svika heter du ej visste ju,
Fast alla löften du till slut dock svikit.

Vi trodde att din säkra mästarhand
Med hjelp än länge skulle gå till nöden
Och hejda farten, när den sista sand
Ur lifvets timglas rann — hopfästa band
På hvilka hårdhändt rycktes ren af döden.

Du tusende ha hulpit; återskänkt
Åt en dess helsas fröjd, som nederbrutits,
Till andras blick, som var i töcken dränkt,
Du återfört det hopp, som der ej blänkt,
Sen vid en älskads sjukbädd tåren gjutits.

Dig sjelf att hjelpa du dock ej förmått,
Dig tårar, böner, vänners konst ej räddat,
Dig tidigt gafs hvad endast få ha fått;
Men lika snart det också hädangått —
Och mer än det i grafven döden bäddat,

Den sänkte dit din rika framtidsverld,
Men allt likväl ej döden från oss tagit;
Ty minnet af en man, all ära värd,
Som fyllt sitt mått som menniska och lärd,
Det minnets dödsstund, såsom din, ej slagit.

Och ditt exempel lefver, lefva skall,
Att Finlands ungdom än, som hittils, mana.
Du öfverlefver så ditt bråda fall
Och fast din lefnadsdag blef tidigt all
Hvad godt du verkat har en gränslös bana.

F. C.(ygnæus)

(Helsingfors tidningar 1858 N:o 15).

Det var isynnerhet som kirurg Pipping gjorde sig ett namn; redan tidigt visade han fallenhet för denna gren af läkekonsten.

I minnesteckningen öfver Pipping i N. bl. 1858 N:o 3 af v. Willebrand säger denne:

„Som med. kandidat röjde Pipping en afgjord benägenhet för kirurgi. Denna sin förkärlek förklarade han sjelf hafva ingifvits honom deraf att den praktiska medicinens läror då ännu föredrogs något insvepta i mysticismen af det fordna naturfilosofiska åskådningssättet, hvilket för Pippings, för det exacta vetandet så afgjordt stämda håg, var nog motbjudande, för att icke låta honom tveka i valet af den sida han för sin praktiska bana företrädesvis skulle välja, churu väl hans af naturen finkänsliga sinne nog lät honom från början förutse, hvad äfven sjelfva den opererande kirurgen har att vid de blodiga förrättningarna utstå. Under sin tjenstgöringstid som amanuens vid kliniken fick han till följd af sitt lyckliga handalag vid operationers utförande af sina samtida kamrater det hedrande namnet Dupuytren, hvilken benämning han sedan i vännernas krets länge fick vidkännas“.

K. F. von Willebrand [1]), hvilken på 1840 talet i olika repriser hade studerat utomlands, i Sverige, Danmark, Ryssland, Tyskland, Österrike, Frankrike och England, deltog flitigt med föredrag vid läkaresällskapets möten och med uppsatser i Notisbladet.

1850 refererade v. Willebrand Grisolles arbete i archives gen. om det inflytande lungsot och hafvandeskap ömsesidigt utöfva på hvarandra (N. bl. 1850 s. 182). 1851 förelade han sällskapet till di-

K. F. von Willebrand.

(Bilden af v. Willebrand är gjord efter ett Finska läkaresällskapet tillhörigt fotogram).

skussion Semmelweis' påstående om puerperalfebern såsom förorsakad af kadaverös förgiftning från lik, elakartade sår hos lefvande, läkarens

---

[1]) Knut Felix von Willebrand, född i Uskela 1814, student 1831, med. lic. 1840, med. dr s. å. Adjunkt i medicin 1843. Professor i teoretisk och praktisk medicin den 26 nov. 1856, hvilket ämbete 1857 erhöll benämningen af profession i allmän patologi och medicinsk klinik. T. f. generaldirektor för medicinalverket i Finland den 24 mars 1863. Erhöll afsked från professionen som emeritus den 23 aug. 1874. (1875 bestämdes att professionen framdeles skulle benämnas professionen i medicinsk klinik). Erhöll afsked från generaldirektörsämbetet den 15 aug. 1890. Upphöjd i friherrligt stånd 1889. Död den 23 jan. 1893.

undersökande finger (N. bl. 1851 s. 175). Diskussionen uppsköts, då Pipping lofvade redogöra för de fakta, som af denna läras motståndare anförts mot densamma. S. å. meddelade han innehållet af en af C. von Haartman och Markusen i Bulletin phys.-math. de l'Academie imp. de S:t Petersbourg publicerad uppsats om en ovariecysta från en afliden 15 års flicka, i hvilken anträffats hår, tänder och ben (N. bl. 1851 s. 180). 1854 redogjorde v. Willebrand om Simpsons i Edinburg iakttagelse öfver tetanus och trismus hos hafvande, nyss förlösta och icke hafvande kvinnor (N. bl. 1854 s. 133) och refererade Brauns uppsats om eklampsi hos hafvande (N. bl. 1855 s. 41). Föredraget föranledde en diskussion, i hvilken Pipping, Åkesson, Ingman och v. Willebrand deltogo. 1854 föredrog han om Rostans åsikter om orsaken till apoplexier, hvilka inträffa kort före och efter partus (N. bl. 1855 s. 42). 1856 meddelade han ett i Paris under skendödt tillstånd inträffadt fall af barnsbörd och ett fall från Paris af superfoetation, som berott på en uterus bicornis (N. bl. 1856 s 186).

I Notisbladet finnas af v. Willebrand följande uppsatser: 1850 N:o 12 redogörelse om den inflytelse lungsot och hafvandeskap ömsesidigt utöfva på hvarandra (enl. Grisolles i Arch. gén.). 1852 N:o 10 referat af Simpsons arbete om afstannad och om för långt gången involution af uterus. 1854 N:o 9 redogörelse om eklampsi under graviditeten (enl. Braun), N:o 11 o. 12 redogörelse om uterusdeviationerna och om deras behandling på mekanisk sätt (enl. diskussion i academie de medecine i Paris).

Bland de många föredrag, hvilka, utom de förut nämnda, på 1840 och 1850 talet höllos på det finska läkaresällskapets möten, äro följande af Wirzén, Sanmark, Bonsdorff, Heyfelder [1]), G. Winter och Hjelt af obstetriskt, resp. gynäkologiskt intresse.

---

[1]) Johan Ferdinand Heyfelder, född i Küstrin 1798, professor i kirurgi och ögonsjukdomar i Erlangen 1841, gjorde sig där känd som en djärf operatör. Till följd af differenser med kollegerna såg han sig tvungen att lämna Erlangen och antog 1855 kallelsen till öfverkirurg för de ryska trupperna i Finland under det orientaliska kriget. Hans verksamhet i Helsingfors inföll under åren 1855 och 1856. Under sommaren 1855 intogs på kliniska institutets kirurgiska afdelning ett stort antal sårade ryska soldater från Sveaborg, hvilkas sjukvård leddes af Heyfelder, som snart blef så enväldig på kliniken, att dennes egentliga föreståndare Törnroth fann sig småningom skjuten åt sidan. Under det myckna opererande på kliniken under Heyfelders regemente konsumerades så mycket portvin, att institutets föreståndare, prof. Ilmoni, fann sig föranlåten att vid genomgående af sjukhusets räkningar till godkännande i marginalen teckna „vidi et obstupui". Under hösten 1855 öppnade Heyfelder en föreläsningskurs för medicine studerande.

Efter krigets slut fann han under en längre tid verksamhet i S:t Petersburg. Död i Wiesbaden 1869. Gurlt säger om H.: „Ein Polyhistor in der Medicin, von untrüglichem Gedächtniss und classischer Bildung; er war ein Charakter, wie sie immer seltener werden, mehr intressant als angenehm, mehr bedeutend als wohlthuend; dem Schlendrian, der Denkfaulheit, dem Coteriegeist, der frömmelnden Beschränkheit Feind und daher ein Stein des Anstosses, Tausenden Leidender ein Helfer. aufstrebenden Talenten ein Hort". (Biograph. Lexikon der hervorrag. Aerzte. Bd III, 1886 s. 199).

Wirzén redogjorde 1848 för ett nytt och enkelt speculum vaginæ, uppfunnet af Zeiss i Marburg (F. L. H. Bd IV, 1849 s. 79).

Sanmark refererade 1849 om en barnsängskvinna, hos hvilken efter en helt naturlig förlossning döden plötsligen inträffat och hvartill orsaken syntes honom dunkel. Flere af sällskapet ville i detta fall söka orsaken till döden i en genom uteblifven kontraktion i lifmodern eller s. k. eftervärkar föranledd inre blödning, till utredande hvaraf nekroskopi borde hafva blifvit gjord (N. bl. 1849 s. 94).

Bonsdorff meddelade 1854 fall af lifmoderlidanden: ante- och retroversio uteri samt descensus uteri, behandlade i Åbo med kallvattenkur (F. L. H. Bd V, 1853—56 s. 741).

1855 förärade Heyfelder sällskapet en af Schilling i München uppfunnen hysterophor. H. ansåg dock att detta instrument, lika litet som öfriga till samma ändamål gjorda, motsvarade de förhoppningar, man om detsamma gjort sig. Diskussion (F. L. S:s handskrifna protokoll).

Den 13 okt. 1855 meddelade Bonsdorff en kort redogörelse för de resultat som vunnits vid behandlingen af lifmoderns afvikelse från sitt normala förhållande. Vid ett fall af retroflexio uteri hos en medelålders fru, hvilken redan sommaren 1854 användt vattenkuren, kunde härigenom i hufvudsaken ingen förändring af uteri läge vinnas, utan blott en öfvergående lindring af de allmänna besvärande symptomen. Om våren var pat. intagen på allm. hospitalet i Helsingfors, den Simpsonska hysterophoren hade blifvit applicerad, därvid af dr Pipping särskildt blifvit anmärkt att den sjuka, utan annan olägenhet än något ökad blödning vid inträffande menses, uthärdat instrumentet. Sedan likväl vid dessa tillfällen detta blifvit aflägsnadt, hade uterus åter intagit sitt abnorma läge, så att den med fundus tryckte mot rectum. Vattenkur: uppstigande dusch, omedelbart efter allmän störtdusch, inverkade ej på lifmoderns läge.

Vid ett fall af hypertrophia uteri uppstod tydlig förbättring genom vattenkur: uppstigande dusch i förening med allmän dusch under 6 veckor.

v. Willebrand ansåg att åtminstone de till uterusdeplacementer ofta sig sällande plågsamma nervaffektionerna genom vattenkur kunna botas. Han hade haft under sin behandling ett gift fruntimmer, som jämte retroflexio uteri led af konvulsioner, stundom stegrade till epileptiska anfall. Tillika förekom värk i benen, tyngd i buken samt svår menstruation. Pat. hade aldrig haft barn. Under behandling med svettbad och därpå följande kalla duscher återvände menstruationen till sitt normala skick. Plågorna i benen försvunno, äfvensom de epileptiska anfallen, oaktadt retroflexionen kvarstod oförändrad. Senare då pat. under en vistelse i S:t Petersburg blifvit utsatt för behandling med uterussond och intrauterina pessarier, hade de nämnda störingarna inom nervsystemets funktioner återväckts till sin förra häftighet. (N. bl. 1856, s. 23).

I ett bref från Wien af den 7 nov. 1857 nämner Hjelt om iakttagelser i accouchement och gynäkologi i Prag och Wien. (N. bl. 1857 s. 180).

1858 redogjorde Winter för ett förlossningsfall, där placenta befanns vara kvarsittande några timmar efter partus och starka blödningar uppkommit, hvilka dock medelst kalla insprutningar upphörde samt genomgick de för sådana fall föreslagna medel (N. bl. 1858 s. 77). 1859 redogjorde Hjelt för socker i urin hos hafvande och ammande personer samt refererade ett fall af metrolymphangit från kl. institutets acc:afd. (N. bl. 1859 sidd. 74 och 141). I diskussionen deltogo Sanmark, Pippingsköld och Sirelius.

1859 meddelade Hjelt om hetsig inflammation i bukhinnan ss. följd af varbildning i äggledaren, enl. Wiener med. Wochenschrift 1859 N:o 44—45. (N. bl. 1859 s. 180).

I Notisbladet 1855 N:o 9 refererade A. Collan de förändringar, som lifmodren undergår vid menstruationsepokerna (enl. Judée i Gaz. des Hopitaux) och i N:o 1 1856 redogjorde han för hafvandeskapets statik (enl. M. Duncan, Edinb. med. Journal 1855) och för det lokala begagnande af alun vid behandlingen af fruntimmerssjukdomar (enl. Gautier i Revue medico-chirurgicale de Paris). I samma tidskrift 1858 N:o 3 publicerade Kilpinen (prov. läkaren W. S. Schildt i Jyväskylä): „Lyhyt kertomus eræstæ vaimosta jonka kohdussa oli rûmînmato eli koiska“ etc.

I en skrifvelse af med. fak. till cons. den 19 juni 1833 framhöll fak. den stora och väsentliga fördel, som vore att hoppas däraf att för acc:lärarebefattningen en särskild profession vid universitetet blefve inrättad samt olämpligheten af att kirurgin och barnförlossningskonsten varit å en och samma hand förenad, ty bland annat hade „erfarenheten långt för detta visat att skicklig och säker chirurgisk hand snart nog blir darrande, om den en tid sysselsatt sig med den physiska kraften djupt gripande åtgärder, som åligga den praktiska accoucheuren“. Professorn i „accouchementerna“ skulle åläggas undervisningen af med. kandidaterna och af barnmorskeeleverna. Skulle förslaget om en ny profession i acc:vetenskapen ej vinna på högsta ort bifall, ansåg fak. lämpligast att befattningen vid acc:inrättningen öfverlåtes åt adjunkten i kirurgi och barnförlossningskonst; hvilket ock skedde.

Den 30 januari 1836 föreslog i consistorium Ilmoni i ett längre, glänsande andragande inrättande af nya professioner i botanik, farmakologi och ästetik, samt i andra rummet i geologi, accouchementsvetenskap och allmän fysiologi. Han ansåg dock att då acc:vetenskapen redan ägde en egen underordnad lärare (adjunkten i kirurgi och barnförlossningskonst), kunde universitetet t. v. umbära en profession i ifrågavarande vetenskap. Detta förslag gaf anledning till en mycket lång och liflig behandling inom cons. från den 24 mars 1838 till den 18 juni 1839. De flesta consistorii medlemmar motsatte sig af flere skäl förslaget, hvilket icke

heller blef af kansler godkändt, ehuru välvilligt upptaget och förklaradt „vittna om ett varmt och berömligt nit för en lika omfattande som grundlig vetenskaplig bildnings befrämjande vid Finlands Högsta Läroverk.“

Genom kanslers bref af den 1 jan. 1845 tillkom en e. o. profession i farmakologi och farmaci, förenad med den förut inrättade botanices demonstratorstjensten. Denna e. o. profession blef likväl icke besatt, men blef enligt universitetets statuter af den 1 okt. 1852 gjord till ordinarie, då tillika adjunkterna i med. fak. indrogos, utom den i anatomi, hvars innehafvare skulle benämnas anatomie prosektor. Med. fak. ägde sålunda 4 ordinarie professorer, af hvilka enl. nämnda statuter 1:o den i anatomi och fysiologi (E. Bonsdorff [1]) ägde att föredraga dessa vetenskaper samt komparativ anatomi och medicinal lagfarenhet, 2:o den i teoretisk och praktisk medicin (I Ilmoni) skulle framställa, jämte medicinens teori, invärtes sjukdomarnas klinik samt medicinalpolisen, 3:o den i kirurgi och barnförlossningskonst (Törnroth) ägde att föreläsa utvärtes- och barnsjukdomarnarnas klinik, topografisk anatomi, barnförlossningskonst samt medicinens historia, och 4:o den i farmakologi och farmaci (sedan 21 jan. 1854 F. J. von Becker [2]) skulle undervisa i dessa vetenskaper samt i medicinsk kemi.

Efter Törnroths afsked från professionen i kirurgi och barnförlossningskonst gjordes ett försök af den alltid påpasslige gen. guvernören grefve Berg att fästa främlingen Heyfelder vid universitetet.

Med anledning af grefve Bergs hos universitetets rektor gjorda förfrågan, om icke för befordrande af undervisningen inom de vetenskaper, som tillhöra den med. fak., denna vore i behof af någon ny lärostol i de medicinska vetenskaperna och, i den händelse det skulle anses lämpligt, att kirurgin och barnförlossningskonsten fördelas på skilda lärare, huruvida icke f. d. professorn, dr Heyfelder med fördel skulle kunna anställas som professor i förstnämnda vetenskap vid universitetet, inhämtade rektor med. fak:s utlåtande i ämnet [2]). Medicinska fakulteten, „hvars

[1]) Evert Julius Bonsdorff, född i Åbo 1810, student 1826, med. lic. 1836. Adjunkt i anatomi och fysiologi samt anatomie prosektor, hvilken tjänst, länge ledig, anslogs till ansökan den 13 nov. 1836, den 16 aug. 1837. Bestred universitetets rektors, Ursins, föreläsningar i anatomi och fysiologi från h. t. 1839 t. o. m. v. t. 1846. Med. dr 1840. Professor i anatomi och fysiologi den 28 juni 1846. Erhöll afsked som emeritus den 27 april 1871. Död 1898.

[2]) Frans Josef von Becker, född i Åbo 1823, student 1839 med. lic. 1850. Professor i farmaci och farmakologi den 21 jan. 1854. Förestod professionen i kirurgi från febr. 1858 till slutet af 1859. Med. dr 1860. Förestod den nyinrättade professionen i oftalmologi från 14 juni 1870 till sitt afsked som emeritus den 34 juli 1885. Död 1890.

[2]) Jmf. med. fak:s protokoll 21 mars 1856.

käraste önskningar omfatta de medicinska studiernas utveckling och förkofran i fäderneslandet och hvilka i sednare tider på ett för fakulteten glädjande sätt gifvit sig tillkänna, mottog med synnerlig glädje detta tillfälle att med ledning af sin erfarenhet och speciella kännedom om den medicinska bildningens brister i vårt land, hvilka hon redan länge behjertat, utan att kunna afhjelpa desamma, uttala sin åsigt om det med hänseende till våra närvarande förhållanden mest ändamålsenliga sätt att befordra de medicinska studiernas flor vid Fakulteten". Fakulteten ansåg väl fördelningen af kirurgi och barnförlossningskonst jämte pädiatrik på skilda lärare, i anseende till det vidsträckta omfånget af dessa vetenskaper vara önskvärd, men hade dock kännbart saknat en egen lärostol för den patologiska anatomin, hvars fundamentalbetydelse för den medicinska vetenskapen öfverallt blifvit erkänd, och ställde inrättandet ef en dylik lärostol bland sina vigtigaste desiderater.

Fak. fann likväl med afseende å tidens fordringar en utvidgning i den praktiska undervisningen af behofvet påkallad och ansåg sig, på grund af att en mängd nya läkaretjenster blifvit inrättade genom den åter upplifvade indelta finska militären, af en ny och lämpligare indelning af provinsialläkare-distrikten i landet, hvarigenom ett länge kändt behof af förbättrad sjukvård å landsorterna blifvit afhjälpt, af att antalet af medicine studerande ökats och sålunda anspråken på fakultetens verksamhet mångdubblats, kunna tillika framställa det trängande behofvet af en särskild lärostol för barnförlossningskonsten och barnsjukdomarnas behandling, då nödvändigheten däraf är så mycket mer i ögonen fallande, som barnavården i andra länder begynnt allt mer fästa för sitt folks väl nitälskande regeringars uppmärksamhet, och statistiska uppgifter hos oss ådagalägga det bedröfliga förhållandet, att omkring hälften af de barn, som födas, aflida före sitt femte lefnadsår. Sedan adjunkturerna vid universitetet upphört, fann fakulteten sig likväl äga färre lärare än de som 1811 års stat upptager, ehuru medicine studerande i antal då utgjorde knappt en femtedel mot dem, som för det närvarande egna sig åt medicinens studium.

Hvad lämpligheten af prof. Heyfelders anställande såsom lärare i kirurgi beträffade, ansåg sig fakulteten i frågans närvarande skick icke befogad att häröfver yttra sig, men kunde likväl ej undertrycka den åsikt, att, då lofvande anlag af landets egna söner finnas anställda vid fakulteten, hvilkas förmåga att värdigt fylla en högre lärareplats icke kan dragas i tvifvelsmål, främlingars anställande, hvarigenom utsigt till befordran beröfvas de yngre lärarne i fakulteten, skulle i högsta måtto verka störande, ja t. o. m. förlamande på intresset för den vetenskapliga forskningen och den grundliga undervisningen inom fakulteten, då därjämte det främmande språket och bristen på insikt i de för vårt land egna förhållanden skulle utgöra ett mäktigt hinder för någon fruktbringande verksamhet å deras sida. Besättande af lärareplatser inom fakulteten ansåg densamma likväl bäst kunna vinnas genom utsträckt rättighet att ansöka dessa tjänster för såväl lan-

dets egna söner, som främlingar, om vid besättande af professorstjänster inom fakulteten detta sker i full öfverensstämmelse med universitetets statuter, då endast härigenom nödig garanti för nämnda tjänsters ändamålsenliga besättande kan vinnas, en princip, hvars noggranna iakttagande enligt fakultetens tanke utgjorde det enda och sanna villkoret för uppfyllande af dess viktiga bestämmelse: att uppamma i teoretiskt och praktiskt hänseende skickliga och moraliskt bildade läkare för fäderneslandets tjänst.

Fakulteten uttalade det hopp att, om på hennes nu uttalade önskningar afseende göres, hon ytterligare lämnas i tillfälle att inkomma med ett närmare förslag om lärareplatsernas fördelning och sammanhang med öfriga inom hennes område liggande vetenskaper, hvilkas grunddrag hon här endast kunnat framhålla.

Detta betänkande öfverlämnades af rektor till t. f. kansler grefve A. Armfelt, men föranledde icke till någon åtgärd hvad Heyfelder vidkom.

I memorial af den 5 nov. 1856 hade consistorium, i anseende till det af professorernas i juridiska och medicinska fakulteterna ringa antal uppkomna menliga förhållande att enhvar bland nämnde professorer haft en så stor mängd af läroämnen sig tilldelad, att undervisning i alla hufvudsakliga kunskapsstycken icke kunnat för de studerande samtidigt vara att tillgå, till följd hvaraf lärokurserna blifvit öfver höfvan förlängda, hemställt om behofvet af lärarepersonalens i hvardera fakulteten förökande med tvänne professorer, samt därjämte en ny, efter den nuvarande tidens vetenskapliga utveckling och behof lämpad fördelning af läroämnena. H. K. M:t förordnade den 13 maj 1857 att i juridiska fak. skulle inrättas en och i den medicinska tvänne nya professioner samt att universitetets stat skulle till följd häraf ökas med trenne nya professorslöner. Läroämnena inom den medicinska fakulteten fördelades sålunda:

Professorn i anatomi och fysiologi föreläser dessa vetenskaper samt komparativa anatomien.

Professorn i allmän patologi och medicinsk klinik framställer medicinens teori och invärtes sjukdomarnas klinik.

Professorn i kirurgisk klinik föreläser utvärtes sjukdomarnas klinik och topografisk anatomi.

Professorn i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik undervisar i dessa vetenskaper.

Professorn i fysiologisk kemi och farmakologi framställer nämnda läroämnen, och

Professorn i patologisk anatomi och statsmedicin meddelar undervisning i dessa vetenskaper.

Professionen i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnes klinik ansöktes allenast af E. A. Ingman, hvilken ock 1858 blef utnämnd till professor.

I skrifvelse af den 16 maj 1857 gaf v. kansler, baron Munck, consistorium tillkänna att H. K. M:t hade förbehållit sig att besätta den nya professionen i patologisk anatomi med en därtill kompetent tysk professor. Den 13 febr. 1858 föreslog med. fakulteten att anatomie prosektorn O. Hjelt skulle förordnas att bestrida nämnda profession jämte de med hans egen tjänst förenade åligganden. Consistorium biföll till förslaget. I skrifvelse af den 19 april 1858 meddelade v. kansler consistorium att professionen

J. A. Estlander.

(Bilden af Estlander är gjord efter ett Finska läkaresällskapet tillhörigt fotogram).

i pat. anatomi finge i vanlig ordning till ansökning anslås ledig, hvilket ock skedde den 28 april. Till professor i pat. anatomi och statsmedicin utnämndes den 13 maj 1859 O. Hjelt [1])

---

[1]) Otto Edvard August Hjelt, född i Åbo 1823, student 1839, fil. d:r 1847, med. kand. 1852. T. f. anatomie prosektor och docent i anatomi s. å., bestred professorns i anatomi och fysiologi föreläsningar h. t. 1852 och v. t. 1853. Med. lic. 1855. Anatomie prosektor 1856. Förordnad att bestrida professionen i pat. anatomi den 17 febr. 1858. Professor i patologisk anatomi och statsmedicin den 13 maj 1859. Med. d:r 1860. Afsked som emeritus den 30 jan. 1885 och tilldelades då arkiaters n. o. v.

Den 16 febr. 1858 föreslog med. fak. med anledning af Pippings död och Ingmans afsägelse i följd af sjuklighet att bestrida professionens i kirurgisk klinik åligganden att prof. v. Becker skulle därtill förordnas, hvartill consistorium biföll. Professionen ansöktes af prof. v. Becker, af med. dr. K. S. Sirelius och med. kand. J. A. Estlander. Sirelius fullföljde emellertid icke sin ansökan, v. Beckers specimen blef af med. fakulteten ogilladt och Estlander [1]) utnämndes den 22 febr. 1860 till professor i kirurgisk klinik.

Efter Ingmans död blef anatomie prosektorn O Hjelt, hvilken skötte professionen i patologisk anatomi, förordnad att hösten 1858 bestrida professionen i barnförlossningskonst o. barnsjukdomarnes klinik. Hjelt hade under sin vistelse utomlands 1857 åhört Scanzonis i Würzburg och Seyferts i Prag föreläsningar i gynäkologi och obstetrik (jmf. N. bl. 1857 sid. 48 och 180). På anmodan af med. fakulteten blef Hjelt åter den 20 jan. 1859 förordnad att t. v. bestrida sagda profession samt att förestå acc. afdelningen på det kliniska institutet. Den 27 juni blef docenten i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik K. S. Sirelius förordnad att bestrida professionen och vidtog h. t. med sin lärareverksamhet vid universitetet.

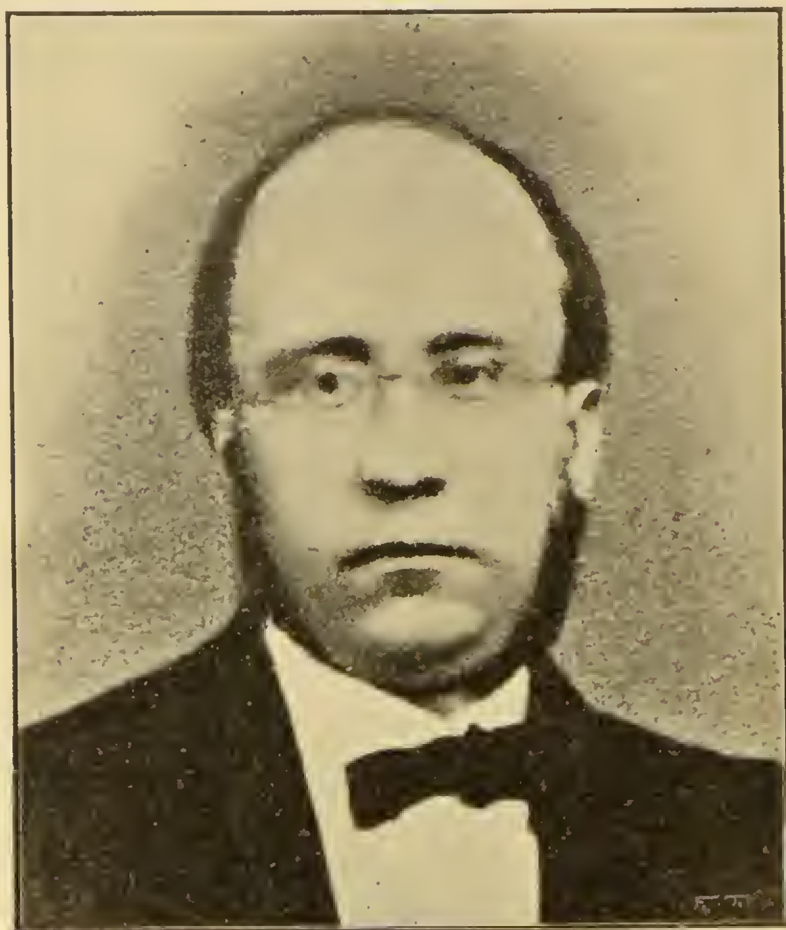
Knut Samuel Sirelius var född i Tavastehus den 9 febr. 1827, son till handlanden i samma stad Magnus Gustaf Sirelius och Eva Michaelsdotter. Student den 14 okt. 1842, fil. kandidat den 9 juni 1847, fil. magister den 22 juni s. å., medicine kandidat den 11 dec. 1850. T. f. extra läkare vid med. öfverstyrelsen den 16 april 1851. T. f. underläkare vid första finska sjöekipaget den 1 okt. 1851. Med. licentiat den 14 dec. 1852. Öfverläkare vid finska sjöekipaget den 22 febr. 1853. Stadsläkare i Tavastehus den 1 nov. 1853.

Från aug. 1856 till aug. 1858 studerade Sirelius vid universiteten i Wien, Prag, Berlin, vid sjukhus i Paris och besökte under kortare tid Montpellier och London. Hösten 1856 vistades han i Prag och Wien, där han följde med och studerade hufvudsakligen på Oppolzers klinik. Under vistelsen i Paris, en stor del af året 1857, åhörde han Nélatons föreläsningar, besökte under våren Becquerels afdelning på l'hop. Pitié, under juli och aug. månader l'hop. St. Antoine samt afreste från Paris i nov. I Berlin idkade han på det pat.-anatomiska institutet studier öfver de sjukliga förändringarna i lifmodern. V. t. 1858 var han åter i Prag. Stabsläkare vid finska kadettkorpsen i Fredrikshamn den 26 maj 1857, från hvilken tjänst han på begäran erhöll afsked den 16 sept. s. å. Utgaf 1858 för med. doktorsgrad specimen „Om uraemi".

---

[1]) Jakob August Estlander född i Lappfjärd 1831, student 1848, med. lic. 1858, idkade 1858—1859 kirurgiska studier i Paris och London, professor i kirurgisk klinik den 22 febr. 1860, erhöll adlig värdighet 1879, död i Messina den 4 mars 1881.

Tillika med prof. v. Becker och med. kand. J. A. Estlander ansökte Sirelius 1858 den lediga professionen i kirurgi. Han speciminerade dock icke, då hans håg i följd af Ingmans oförmodade och förtidiga död blef riktad åt professionen i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik, hvilken emellertid enligt consistorii beslut af den 19 maj 1858 stod ledig i anseende därtill att

K. S. Sirelius.

(Bilden af Sirelius är gjord efter ett på barnbördshuset i Helsingfors befintligt fotogram).

tvänne professioner inom den med. fakulteten (i kirurgi och pat. anatomi) redan förut hade till ansökning kungjorts.

Då J. Pippingsköld, hvilken efter Ingmans död hade blifvit den 2 juni 1858 ombetrodd med befattningen som barnmorskelärare och underläkare vid allmänna hospitalet, anmälte sig sinnad att under våren 1859 vistas utomlands, anhöll hos senaten gen. direktören Törnroth att Sirelius från den 1 jan. 1859 måtte anställas som t. f. acc. lärare och underläkare, så mycket hällre som Sirelius ägde grundlig kännedom af finska språket och af Törnroth redan förut, den 29 april 1858, rekommenderats vid

återbesättandet af underläkaretjänsten efter Pipping. Senaten biföll den 26 okt. 1858 hemställan.

För docentur i barnförlossningskonst utgaf Sirelius den 4 maj 1859 arbetet: „Om lägeförändringar och böjningar af lifmodern“, frukten af hans studier utomlands 1856—1858.

Då Sirelii arbete icke ådragit sig någon uppmärksamhet af dem, hvilka före mig (i Nord. med. arkiv 1900 och i Archiv f. Gyn. 1901) behandlat frågan om uterindeviationernas anatomiska och kliniska betydelse, vill jag här referera detsamma.

Sedan Sirelius framhållit de olika åsikter angående den patologiska betydelsen af lifmodrens lägeförändringar och böjningar, hvilka särskildt i Paris gjorde sig gällande, anser han deviationsteorien sådan den blifvit framställd af Simpson och Valleix förkastlig i den princip, från hvilken de utgått, nämligen att bedöma frågan i stöd af symptomen samt helt och hållet förbise de data sektionen kan gifva vid handen. Påpekande svårigheten att bedöma frågan från patologisk-anatomisk ståndpunkt, emedan man så sällan är i tillfälle att genom undersökning post mortem göra sig bekant med alla de förändringar, som i motsvarande fall finnas, redogör han för de undersökningar, han utfört på pat.-anatomiska institutet i Berlin samt på kliniker i Wien 1856 och Paris 1857. Sirelius anser, att uterus icke har någon s. k. normal riktning, och att något normalt förhållande i afseende å uteri riktning i och för sig icke häller existerar. Vid sektionen af puerperæ har han funnit, att uterus i ligg. utero-sacralia och utero-vesico-pubica har ett själfständigt stöd i bäckenet, hvilka dock medgifva den en viss rörlighet som nödvändig för dess normala funktioner. Slappheten i ligg. rotunda äfvensom den omständigheten, att cervix är intimare fästad vid blåsan, understöda bakåtstjälpningen, då blåsan fylles, och fæces uppifrån trycka på fundus uteri. Så uppkommer retroversion hos kvinnor, som födt flere barn, och, ifall bakåtsjälpningen icke är förenad med andra förändringar i lifmodern framkallar den vanligen inga plågor. Sirelius framhåller, huru han ofta vid retroflexionen funnit adhäsioner i bäckenet mellan genitalia och deras omgifning och anser dessa verka sterilitet och de symptom, hvilka man tillskrifvit deviationen; när de utbreda sig på tarmarna, gifva de anledning till de nutritionsstörningar, anämi, afmagring, hvilka man ofta påbördat deviationen af uterus. Sirelius håller före, att påståendet, att vid flexionen en förträngning af cervikalkanalen utgör ett hinder för menstruationsblodets fria aflopp, är falsk, ty man finner de mest utpräglade flexioner icke medföra dylika symptom. Sirelius har ej funnit atrofi i den delen af lifmoderväggen, mot hvilken flexionen förefinnes. I afseende på de patologiska förändringarna i slemhinnan, i lifmoderns substans och på vaginalportionen anser han, att dessa liksom deviationen af uterus i de flesta fall uppkomma efter förlossning eller abort, framkallade af en bristfällig involution; en ofullständigt återbildad lifmoder har benägenhet att sänka eller höja sig. Han påstår, att de symptom, hvilka de sjuka med uterusdeviation förete, framkallas af de

af ofullständig involution betingade texturförändringarna i uterus. Sålunda böra dysmenorrén och leukorrén tillskrifvas förändringarna i slemhinnan, metrorragien bero på att de finare blodkärlen genom fettvandling af väggen förlorat sin elasticitet. Utgående från patologisk-anatomisk synpunkt vill Sirelius söka ådagalägga bristen på verklig halt i teorien om deviationernas betydelse, men med stöd af några fakta från sjuksängen kan han dock icke såsom Depaul och Bennet i vissa fall frånkänna dessa allt inflytande. Slutligen anser Sirelius en del deviationer höra till en viss utvecklingsperiod hos kvinnan, och att i många fall en neuralgi utgör orsaken till i fråga varande symptom.

Sirelius kritiserar påståendet, att en devierad uterus genom mekaniskt tryck på blåsan eller rectum skulle framkalla symptom, ty först och främst visar det sig, att icke ett konstant förhållande mellan direktionen af deviationen samt arten af symptomen existerar, utan blott ett approximativt; iakttagelsen har icke bekräftat, att ju mer en deviation är utbildad, desto häftigare äro de motsvarande symptomen. Vidare finner han det otänkbart, att en retroflexion t. ex. skulle utöfva en sådan tryckning på rectum, att den förhindrade passagen af fæces, då man ofta finner stora fibrösa tumörer i bakre väggen af lifmodern icke framkalla några symptom från detta organ. En noggrann betraktelse af dessa symptom vid uteri lägeförändringar visar, att de äro desamma, som återkomma vid alla uterinlidanden: plåga och värk i korset och höfterna, stundom sträckande sig ned längs låren, plågor från stolgången och blåsan, menstruationsstörningar m. m., och framhåller Sirelius ännu en gång, att hvarje omdöme om deviationernas betydelse från en betraktelse af symptomen allenast är ensidigt och icke berättigadt.

Hjelt var e. o. opponent och afgaf följande utlåtande om arbetet:

„Förf. har väl ännu icke haft tillfälle att i sin framställning inlägga resultaterna af en egen större erfarenhet, ja man kunde till och med anmärka att han öfverskattat den som stått honom till buds, men genom kännedom af den hithörande litteraturen och studium af några intressantare sjukdomsfall har förf. likväl sökt belysa och kritiskt genomgå de olika åsigter hvilka öfver denna fråga blifvit uttalade liksom han sökt till deras anatomiska grund återföra de abnorma lifmoderlägen, hvilka hans afhandling omfattar“.

Till docent i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik blef Sirelius utnämnd den 11 juni 1859. Den 1 juni hade han blifvit förordnad att förestå acc. afdelningen och meddela barnmorskeundervisning vid allmänna hospitalet, den 27 juni s. å. blef han som docent i ämnet förordnad att bestrida professionen och h. t. 1859 vidtog han med sin lärareverksamhet vid universitetet.

Den 28 mars 1860 blef professionen i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnes klinik anslagen ledig och ansöktes af Sirelius och Pippingsköld. Den 4 juni bestämde cons. specimina-

tionstiden för Pippingsköld inom den 16:de och för Sirelius inom den 30 mars 1861. Sommaren 1860 vistades Sirelius åter i Wien.

Den 9 juli 1861 blef Sirelius utnämnd till professor i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnes klinik. Han vistades denna sommar utomlands och besökte i vetenskapligt ändamål Paris, London, Köpenhamn och Stockholm. Under denna tid sköttes acc. afdelningen (enl. förordnande af sj. styrelsen den 4 juni 1861) af t. f. ass. läkaren på kirurgiska afdelningen, G. W. Strömborg, tills amanuensen D. Forssman, som vistades utomlands, skulle återkomma och vara t. f. föreståndare. Den 26 okt. 1861 installerades Sirelius. Hans inträdesföredrag afhandlade om „barnsängsfeber och barnbördshus“ i hvilket han utlade sina åsikter om puerperalfeberns etiologi och natur (hvarom längre fram).

För professionen utgaf Sirelius den 30 mars 1861 arbetet: „Om placenta prævia, dess utveckling och behandling“.

Sirelius gifver först en öfversikt af placentas struktur och utveckling i allmänhet. Han meddelar en serie af egna, självständiga undersökningar öfver deciduabildningen. Han förklarar uppkomsten af den för placenta praevia egendomliga formen: tunn, membranartad öfver en stor del af chorion, biplacentor, fettomvandling af väfven, bero på en bristande utveckling af decidua på nedra segmentet af uterus, som icke lämnar någon näring åt villi, hvilka atrofierat och undergått bindväfsomvandling. Han anser på grund af läran om äggets vandringar och egna undersökningar öfver abortivägg att orsaken till placenta praevia ligger i förtidiga sammandragningar af lifmodren. Blödningarna vid placenta praevia bero på den gravida lifmodrens egen utveckling i det nedra segmentet, som vid denna anomali för placentas vidfästning begynner tidigare än normalt är fallet, och hvarvid blodkärlen tillika äro lättare utsatta för bristning, därigenom att det mjuka förbindande decidualagret här saknas eller endast i ringa mån är för handen. Han beskrifver äfven enl. ett af honom observeradt fall fettvandling i placenta som orsak till blödning hos hafvande. Han visar att det finnes en anatomisk gräns öfver hvilken blodflödet icke vidare fortfar och att denna gräns sammanfaller med den för utvidgningen af cervix erforderliga. Åt denna anatomiska princip har han gifvit en praktisk tillämpning, då han, upptagande den af Barnes och Cohen uttalade idén att skilja placenta endast partiellt, i en cirkel eller blott den ena delen, föreslår som en modifikation i de förra metoderna att, då placenta vid dess utveckling å os uteri ofta afdelar sig i en hufvud- och biplacenta, af hvilka mellanrummet ligger i os uteri, man bör söka lösa biplacentan, och att i de fall, där blott en än större, än mindre del genom en från randen mot centrum gående fåra är skild från hufvudmassan, man bör söka att lösa denna flik i en omkrets af 180° för att komma till ägghinnorna. Sedan man löst placenta bör man genom sprängande af hinnorna söka framkalla kontraktioner och därpå lämna förlossningen åt naturen. Sirelius för-

kastar accouchement forcé som våldsam och för modren farlig operation.

Detta Sirelii förträffliga, på egna undersökningar baserade, arbete publicerades äfven i Archives génèrales de medécine, sept. —oct. 1861 „De placenta praevia, sa nature et traitement“.

Hjelt, hvilken äfven nu var e. o. opponent, både mot Sirelius och Pippingsköld, afgaf om den förres specimen följande slutomdöme:

„Författarens hela arbete vittnar på det fördelaktigaste om hans förmåga att sjelfständigt bearbeta den vetenskap, som han valt till föremål för sina studier. Genom den lyckliga kombination han utvecklat emellan den anatomiska detaljforskningen och dess praktiska tilllämpning, genom det omsorgsfulla begagnandet af sina histologiska undersökningar och sin kliniska erfarenhet, har han kommit till resultater, hvilka icke blott förändra de hittils herrskande åsigterna i läran om placenta praevia, utan äfven inom andra områden af förlossningsvetenskapen måste blifva fruktbringande. Med afseende å den rikedom på egna forskningar och nya idéer, hvarigenom afhandlingen så fördelaktigt utmärker sig, kan jag icke allenast tillerkänna den ett högt vetenskapligt värde och anse den fullkomligt motsvara ändamålet med dess utgifvande, utan tror mig äfven för min del kunna tillika uttala det omdöme att detta arbete utgör en verklig prydnad för den nordiska medicinska litteraturen“.

Vid jämförande granskning af de sökandes arbeten gaf Hjelt Sirelii obetingadt ett öfvervägande företräde. Likaså med. fak:s öfriga medlemmar: Bonsdorff, v. Willebrand, v. Becker och Estlander.

Vid cons. sammanträde den 10 april 1861 åberopades barnmorskereglementet af 18 okt. 1859, hvilket föreskrifver föreståndaren för allmänna sjukhusets acc: afd. skyldighet att meddela barnmorskeeleverna undervisning äfven på finska språket. Consistorium ansåg Sirelius, hvilken under de två senaste åren lämnat eleverna undervisning på finska samt äfven utgifvit en lärobok på samma språk, uppfylla denna fordran, meu bestämde att Pippingsköld, om hvars förmåga att uttrycka sig på finska språket; consistorium saknade kännedom, skulle senast den 15 april tillförlitligen utreda att han ägde förmåga att muntligen uttrycka sig på finska språket.

Pippingsköld ingaf till consistorium ett af professorn i finska litteraturen E. Lönnrot den 11 april utfärdadt intyg om behjälplig färdighet att i tal begagna det finska språket.

Vid uppgörande af förslaget till återbesättande af professionen den 17 april ansågo consistorii ledamöter bägge de sökande vara behöriga att uppföras på förslaget; kanslirådet J. V. Snellman hade likväl en afvikande åsikt och utlät sig att, då med. fak. i dess i ämnet afgifna utlåtande tillerkänt Pippingskölds afhandling i bäckenläran egentligt vetenskapligt värde endast ur anatomisk synpunkt, hvaremot den praktiska förlossningsveten-

skapen däraf icke ansetts kunna hämta några fruktbringande resultater och det ej heller med afseende på den korta tid Pippingsköld ägnat sig åt accouchementsvetenskapens utöfvande, finge antagas att han däri ägde vidsträcktare erfarenhet, kunde han, ehuru erkännande Pippingskölds förtjänster om den anatomiska vetenskapen, likväl icke anse honom vara kompetent att uppföras på förslaget.

Consistorii ledamöter ansågo vidare det borde Sirelius vid förslagets upprättande tillerkännas företräde framför sin medsökande med afseende å med. fakultetens om Sirelii specimen afgifna särdeles hedrande vitsord och de förtjänster, han under de två sistförflutna åren i egenskap af lärare i acc:vetenskapen ådagalagt.

Närvarande ledamöter af consistorium acad. voro rektor, prof. Arppe, proff. Palmén, Gyldén, Schauman, Moberg, af Brunér, Baranowski, Cygnæus, Granfelt, v. Becker, Snellman, Lagus, Lindelöf, Liljenstrand, Nylander, Hjelt, Ehrström, Estlander och Rosenborg. Proff. Lönnrot och v. Willebrand voro frånvarande, men afgåfvo senare sina röster.

Som professor tillhörde det Sirelius att meddela undervisning både åt med. kandidaterna och delvis åt barnmorskeeleverna, han var tillika föreståndare för acc: afdelningen och de nyinrättade gynäkologiska och barnafdelningarna af det allmänna sjukhuset, hvilka samtliga från 1861 utgjorde universitetskliniker. Det kliniska materialet i dessa discipliner var numera större än någonsin förut, men inrymdt tyvärr i högst olämpliga och trånga lokaler i det allmänna sjukhusets byggnader. Barnsängsfebern härjade betydligt i byggnaden vid Nikolaigatan, där acc: afdelningen, i väntan på ett nytt barnbördshus, var inrymd. Med den uppfattning om barnsängsfeberns orsaker och natur Sirelius hade, kunde han icke blifva herre öfver densamma. Denna omständighet, jämte alla de ledsamheter han i följd däraf hade att utstå, ofta förekommande konflikter med kollegerna i sjukhusstyrelsen, en ansträngande lärareverksamhet och en tilltagande sjuklighet gjorde att han under de 8 år, han innehade professionen, icke kunde infria de rika löften hans tidigare vetenskapliga verksamhet hade gifvit.

Från nov. 1864 till april 1865 vistades Sirelius i Tyskland, Paris och London för studier hufvudsakligen i embryologi och pädiatrik, under hvilken tid professionen sköttes af Pippingsköld.

Sirelii lärareverksamhet vid universitetet var officiellt enl. föreläsningskatalogen följande: t. f. professor 1860—61 föredrager tvänne timmar i veckan gynäkologi och tvänne timmar klinisk accouchementslära, 1861—62: 2 timmar gynäkologi och pädiatrik, 2 t. barnförlossningskonst, 1862—63: 2 t. pädiatrik och läran om operativa förlossningar, 2 t. gynäkologi, 1863—64: 2 t. de operativa behandlingsmetoderna af förlossningen och gynäkologi, 2 t. föredrag i barn-

förlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik, 1864—65: 2 t. hafvandeskapets och förlossningens patologi och terapi, 2 t. kliniska och polikliniska öfningar i gynäkologi och pädiatrik, 1865—66: 2 t. kvinnans släktlifs sjukdomar, 2 t. barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik. 1866—67: 2 t. operativ förlossningskonst, 2 t. kliniska föredrag öfver kvinnans sexualsjukdomar och barnsjukdomar. 1867—68: 2 t. den oregelbundna förlossningen, 2 t. barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik. 1868—69: 2 t. förlossningsoperationer, 2 t. gynäkologi och pädiatrik. 1869—70: 2 t. läran om de puerperala sjukdomarna och gynäkologi, 2 t. kliniska föredrag i barnförlossningskonst och pädiatrik.

Utom redan nämnda arbeten voro Sirelii uppsatser och föredrag följande:

I Notisbladet 1858 n:ris 9, 10 och 11 publicerade han om hæmatocele retrouterina och meddelade ett af honom på hosp. S:t Antoine i Paris sommaren 1857 observeradt fall, där det „sällsynta" förhållandet ägt rum att bloden utgått från tuben; han ansåg sjukdomen stå i sammanhanhang med menstruationen.

På Finska läkaresällskapets möten gjorde Sirelius följande meddelanden: 1859 om ett fall af förtidsbörd, föregånget af gangrän i högra nedra extremiteten (N. bl. 1859 s. 126), om ett på acc:afd. förekommet ovanligare fall af tvillingsförlossning och om ett fall af läsion af clitoris (N. bl. 1859 s. 155). 1860 om ett på kliniska institutets acc:s afdelning förekommet förlossningsfall, där fostret företedde flere abnormiteter: hydrocephalus ext. och encephalocele, spina bifida, utgjutning af serum i venstra lungsäcken och pedes varii (N. bl. 1860 s. 174); om ett fall af intrauterin fraktur å högra parietalbenet, framkalladt genom yttre våld, i 8:de månaden af hafvandeskapet (N. bl. 1861 s. 24); om Bonnafonts inför Pariserakademien afgifna berättelse om metoden och resultaten af Simpsons behandling af retroversioner förmedelst intrauterint pessarium samt refererade den med anledning däraf fördra diskussion (N. bl 1861 s. 25); om den tillämpning Scanzoni gjort vid behandlingen af eklampsi af den hypodermatiska behandlingsmetoden (N. bl. 1861 s. 26); om några på grund af på acc:s afdelningen anställda observationer framgångna data, beträffande frekvensen och arten af hos oss förekommande bäckenförträngningar. Frekvensen af bäckenförträngningar i ringare grad är dock icke så sällsynt, som man möjligen vore hugad att förmoda. Under den tidrymd observationerna omfattade, förekom blott en gång så betydligt missförhållande vid snedt ovalt bäcken, att förlossningen efter fruktlöst använd tång måste fullbordas med perforation och crochette (N. bl. 1861 s. 42). Diskussion.

1861 om en inför obstetriska sällskapet i London behandlad fråga om den större fara ett första hafvandeskap, jämfördt med de följande, medför (N. bl. 1861 s. 169); om de väsentliga förändringar läran om prolapsus uteri undergått sedan Huguiers undersökningar. Han omtalade några fall, i hvilka han funnit en så beskaffad hypertrofisk för-

längning; i ett förefanns utsikter att genom resektion af portio vag. häfva prolapsen och därjämte lindra patientens plågor, mot hvilka dittils skarifikationer, blodiglar och kalla vaginalduscher förgäfves användts (N. bl. 1861 s. 170); presenterade en uterinpolyp, af hvilken en del spontant eliminerats från lifmodren, men största delen på operativ väg, genom excision, aflägsnats. Han tillade några reflexioner om de olika operationsmetoderna af uterinpolyper, äfvensom rörande orsakerna till blödningarna (N. bl. 1861 s. 174); refererade den s. k. amerikanska operationsmetoden för vesico-vaginala fistlar och demonstrerade densamma med förevisande af därtill hörande instrumentapparat (N. bl. 1861 s. 189), omtalade ett å acc: afdelningen inträffadt förlossningsfall, där en på fostrets säte befintlig tumör, sammanhängande med ett snedt skaft med os sacrum, något större än ett fosterhufvud, utgörande ett hygroma perineale, förorsakade hinder för fostrets fullständiga utveckling, hvilken dock skedde genom naturen: diskussion om tumörens natur (N. bl. 1861 s. 190); omtalade ett fall af retroversio uteri gravidi, där under fortskridande hafvandeskap en spontan reposition inträffat, sålunda talande emot den manuella repositionens nödvändighet, (N. bl. 1862 s. 12); meddelade en af Baker-Brown föreslagen och utförd operation af submukösa fibroïder i uterus, åsyftande att genom upphäfvande af tumörens integritet åstadkomma en suppuration och sålunda småningom skeende elimination af densamma. Han omtalade ett å gyn. afd. behandladt fall, där så beskaffad suppuration och elimination efter införandet af en pressvamp äfvensom sondering af uterinkaviteten, i ändamål att utröna tumörens vidfästning, spontant inträdde under symptom af pyämi och phlegmasia alba dolens (N. bl. 1862 s. 135). 1862 förevisade en af honom exstirperad fibrös uterinpolyp, befintlig i cervix, af 2 knutna händers storlek. Polypen skiljdes från sitt skaft genom torsion och extraktion med Museux' tång, efter flere incisioner i os uteri (N. bl. 1862 s. 138); redogjorde för några fall af bäckenförträngning observerade på acc:afd. och gaf en öfverblick af behandlingen af dylika fall i allmänhet under pågående partus (N. bl. 1862 s. 143); redogjorde för ett fall af placenta praevia på acc:afd. framgångsrikt behandladt genom att lossa en del af den föreliggande moderkakan (N. bl. 1862 s. 159); omtalade ett fall af membranös exfoliation af uteri slemhinna (N. bl. 1863 s. 18); redogjorde för ytterligare 3 fall af placenta praevia med framgång behandlade förmedelst lösande af placenta enligt Cohen-Barnes' metod (N. bl. 1863 s. 20); meddelade 4 fall af perforation och kephalotripsi, som förekommit på acc:afd. 1862. Med anledning af dessa fall omnämnde statsrådet v. Haartman (fr. Petersburg) ett fall från hans tjänstgöringstid vid barnbördshospitalet i London, där han på en kvinna, hvilken förut 3 ggr blifvit förlöst förmedelst perforation och kephalotripsi, genom förändring af fosterhufvudets ställning åstadkom spontan förlossning (N. bl. 1863 s. 30). 1863 om ett fall af kontinuerliga kräkningar under hafvandeskapet (N. bl. 1863 s. 124); om några fall af tvillingsförlossning från acc:afd.; i det första af dessa bjödo sig båda

fostren samtidigt med hufvudet i bäckenet och det högre belägna hufvudet förlöstes först; i det andra hade till följd af våldsamma förlossningsförsök på landet uterusruptur uppstått (N. bl. 1863 s. 140); om sin erfarenhet angående behandling af perinealrupturer, såväl recenta som äldre, grundad på omkring 30 fall, hvilka under loppet af par år förekommit på acc. och gyn. afd. I recenta fall ansåg han anläggande af den Dieffenbach'ska suturen lämpligast (serres fines hade han funnit otillräckliga) och i äldre fall sökte han på operativ väg åstadkomma läkning. Härtill anmärkte Pippingsköld att han sett per primam läkning ernås genom väl anlagda serres fines äfven då rupturen sträckte sig ända till sfinctern (N. bl. 1884 s. 31); förevisade präparat af en spontan ruptur i uterus hos en merföderska, (N. bl. 1864 s. 75).

1864 om tvänne af honom behandlade fall af molargraviditet, af hvilka i det ena en mola hydatida och i det andra en mola carnosa blifvit framfödd samt utvecklade de härrskande åsikterna om uppkomsten och beskaffenheten af dessa abnormiteter, (N. bl. 1864 s. 109); förevisade ett präparat af elephantiasis labii majoris sin, från en 23-årig kvinna opererad på acc. afd. (N. bl. 1864 s. 159); om tvänne fall af förtidig börd hos luetiska kvinnor, där mikroskopiska förändringar af decidua förefunnos, (N. bl. 1864, s. 186). 1865 om sina iakttagelser i gynäkologi gjorda under en nyligen företagen resa i Tyskland, Frankrike och England och framhöll särskildt clitoridotomin och ovariotomin, utförda i England af Baker-Brown, Spencer-Wells och Tyler Smith samt beskref förfarandet vid ovariotomin, (N. bl. 1865, s. 142); om 2 fall af placenta praevia till bevis att vid dylik abnormitet blödningen icke nödvändigt fortfar till slutet af förlossningen, (N. bl. 1866 s. 27); 1866 om ett fall af dysmenorré, där båda orificia uteri voro förträngda och lifmodern hypertrofierad; genom incisioner och inläggande af pressvamp hade smärtorna försvunnit och lifmodern reducerats (N. bl. 1866, s. 62). 1867 om ett förlossningsfall, där hufvudet var ovanligt stort och intog en abnorm ställning, men förlossningen fortgick senare spontant; modren dog på 7:de dygnet af förblödning från ett djupt sår i corpus uteri (N. bl. 1867 s. 67); förevisade ett instrument för utvidgande af cervix uteri, med tillhjälp hvaraf han på ett på acc. afd. intaget fall framkallat förtidsbörd. I diskussionen om sätt att framkalla förtidsbörd deltogo Pippingsköld, Estlander och Sirelius (N. bl. 1867, s. 104). Fallet gällde en gravida, hvilken vid inkomsten till kliniken led af pneumoni. I början fanns intet skäl att frukta för någon olycklig utgång, men en dag på eft. m. inträffade värkar, hvilka fortforo utan att förlossningsarbetet gick framåt. Emedan tillståndet blef allt svagare, ansåg S. sig böra påskynda förlossningen, hvilken äfven utan särdeles plågor för kvinnan på den korta tiden af 3/4 timme verkställdes förmedelst användande af ett med det förevisade likartadt instrument, konstrueradt af Behrens. Det bestod af en kautschukslang, hvars ena ända var försedd med en ventil och å den andra slutade blindt. Vid denna senare ända var kautschuken

tunnare än å slangen för öfrigt, hvarför, då i instrumentet insprutades vatten, dess främre del lät utvidga sig till en blåsa. Å slangens blinda ända fanns en tråd, hvilken drogs genom öglan på spetsen af en kateterformigt böjd sond, förmedelst hvilken den sig utvidgande delen af slangen inleddes och kvarlämnades uti cervix uteri. Denna metod att med en dilatator genom fluida utvidga cervikalkanalen ansåg S. erbjuda många fördelar framför de i detta afseende förut använda metoderna med pressvamp etc., där man vill inleda en förtidsbörd. Äfven ansåg S. instrumentet böra kunna vara af nytta vid flere fall af accouchement forcé och vid placenta praevia.

Pippingsköld anmärkte att det för honom, utan närmare kännedom af det omtalade förlossningsfallet, syntes möjligt att förlossningen genom att tillgripa starkare injektioner bort kunna bringas skyndsamt till ända. Han erinrade sig ett fall, der han varit nödgad att inleda en partus praematurus, hvarvid 7 timmar efter det vattenduscher af 35 à 36 graders temperatur blifvit (enl. Kiwisch) använda, sedan ägghinnorna äfven blifvit sprängda, ett 9 månaders gammalt foster lyckligen framföddes. Instrumentet ansåg han för öfrigt vara godt, men vid placenta praevia icke lämpligt om icke där endast en liten skild flik af placentan låge öfver modermunnen. Sirelius anmärkte härtill att de s. k. Kiwischska duscherna verka osäkert, att de ofta medföra fara för fostret, att det är bekant att vid framkallande af en partus praematurus på detta sätt ända till 50—60 procent af barnen dö. Dessa duscher vore redan därför farliga att mätningen af vattnets temperatur icke kan anförtros åt en hvar person. Angående det ifrågavarande instrumentets användande vid placenta praevia tillade han att det i sådan händelse ju är af vikt att påskynda det stadium, då blodflödet upphör och att det är viktigt att så hastigt som möjligt påskynda placentas aflösande. Estlander yttrade att man redan för långliga tider tillbaka varit betänkt på användande af dilatatorier genom fluida vid strikturer och ville för öfrigt hemställa till hrr specialister i förlossningskonsten huruvida icke det omtalade instrumentet lätteligen kunde ersättas af en elastisk kateter, öfver hvars spets man kunde spänna en elastisk blåsa. 1867 om ett ovanligare fall af ansiktsförlossning med hakan bakåt, där vid uteblifven rotation af hufvudet perforation genom pannbenet och kephalotripsi gjordes (N. bl. 1867 s. 179). Sirelius sökte bevisa omöjligheten af förlossningens fullbordande under sådana omständigheter, om icke hakan vänder sig framåt, och ville besvara frågan om perforation af ett lefvande foster i dessa fall vore berättigadt jakande, så mycket mera som med tång ett lefvande foster härvid icke kan erhållas. Han hade vid en dylik förlossning engång sett tång användas med en uterusruptur till påföljd. Pippingsköld ville uppkasta den fråga om icke vändning, åtminstone såframt fostret lefvat, där bort göras. För sin del ansåg han äfven att perforation af ett lefvande foster, då annan icke lifsfarlig utväg att rädda modren icke återstår, bör anses berättigad, hysande den åsikt att fostret, som i moderlifvet endast lefver

med och genom modren, icke är att betraktas som något självständigt väsende, utan endast som en, om ock högst viktig del af modren. Härtill anmärkte Sirelius att han i den för handen varande blödningen och i fostrets död fann indikation för perforation; 1867 om ett förlossningsfall vid en hittils sällan observerad bäckenform, Acanthopelys (N. bl. 1867 s. 181). Kvinnan hade efter 24 timmars födsloarbete hemma inkommit till acc. afd. Modermun var icke utplånad, hufvudet var inkiladt i öfre bäckenöppningen. Värkarna voro ytterst svåra, under desamma intog kvinnan alltid en framåt lutande ställning, hvilken hon på intet sätt kunde förmås att lämna. Då nafvelsträngen, hvilken nedfallit, genom hinnorna skulle reponeras, brusto dessa och emedan modermunnen då mera var utplånad, applicerades tång, hvilken dock icke kunde låsas. Sedan fostret dött, gjordes perforation och förlossningen fullbordades med kephalotrib under obetydlig blodafgång. Kvinnan dog. Å bäckenet förefunnos vid symph. os pubis samt längs crista pubis skarpa benartade utsprång, hvilka hade inträngt uti uterus och där åstadkommit rupturer, hvilka utifrån voro större än inifrån; 1867 om ett förlossningsfall, där död uppstod i följd af inre blödning, hvilken hade sin orsak i en fettvandlad placenta (N. bl. 1867 s. 185). 1868 om en förlossning vid en uterus duplex på acc. afd. Förlossningsarbetet hade pågått långsamt, lifmodren hade ett snedt läge, fundus till venster och vag. portionen till höger. Fostrets hufvud låg ned emot bäckenbottnen och tryckte emot de yttre födslodelarna. Till följd af bristande värkar applicerades tång. Då på 18:de dygnet p. p. en sondering af genitalia företogs, befanns icke allenast en dubbel vagina utan äfven en skiljovägg i uterus, hvilken delade densamma i tvänne olika hälfter, en större till venster och en mindre till höger. Skiljoväggen i vagina uppnådde icke fullkomligt vag. portionen, äfvensom i uterus sträckte den sig icke till nedersta delen af cervix, utan var därstädes antydd genom 2 långsgående upphöjningar. Sirelius fäste uppmärksamheten vid sådana händelser, då placentan fäster sig vid sådan skiljovägg, hvarvid svåra blödningar kunde uppstå (N. bl. 1868, s. 60); om ett förlossningsfall vid trångt bäcken samt om fosterhufvudets olikartade skapnad efter de särskilda fosterlägena (N. bl. 1868 s. 178).

Sirelius utgaf 1861 den första lärobok för barnmorskor på finska språket: „Oppikirja suomalaisille kätilöimille“, I vihko.

De under Sirelii presidium utgifna akademiska disputationer äro:

A. G. W. Dammert: „Om inversio uteri“, den 25 jan. 1862. Förf. redogör för ett fall från Serafimerlasarettet i Stockholm.

G. W. von Willebrand: „Om cephalhaematon hos nyfödda barn“, den 26 april 1862.

Alfred Heikel: Om inflammation i den omkring lifmodren befintliga cellväf“, den 28 maj 1864. Efter en historik enl. Nonats, Valleix, Bernutz och Goupils arbeten behandlar förf. sjukdomens etiologi, symptom, diagnos, utgång, prognos och behandling, hvilken i de

akuta fallen består i lokala bloduttömningar med kopphorn eller blodiglar på hypogastrium, utom hos anämiska eller klorotiska personer, kyliga drycker, afförande medel eller lavemang, stillhet, fuktiga omslag, kataplasmer, bad, narcotica, merkurialsalvor och -plåster på hypogastrium. Vid kr. fall rek. kopphorn eller iglar på hypogastrium och på portio vag., kataplasmer, vesikatorier, järn, tonica. Vid var göres incision. I de lindriga puerperala fallen rek. exspektativ behandling med vanliga kataplasmer på hypogastrium och ljumma slidinjektioner.

Nikolai Feodoroff: „Om ulcerationer på collum uteri", den 26 maj 1866. Förf. skildrar efter en historisk inledning olika slag af ulcerationer. Bland terapeutiska medel berömmes konc. ättiksyra, som af prof. Wendelin med fördel användts.

K. E. Inberg: „Om framfallen nafvelsträng", den 12 dec 1866.

Rent pädiatriska ämnen afhandla disputationerna: Herman Backman: „Tieteelliselle kannalle perustettu pienten lasten elanto ja hoito", den 22 okt. 1864. „Iakttagelser öfver meningitis tuberculosa hos barn", den 18 maj 1864 af F. V. Såltin och „Om behandlingen af inre barnsjukdomar", den 24 okt. 1866 af L. Runeberg.

Tvänne disputationer af gynäkologiskt och obstetriskt innehåll på 1860-talet äro: „Om vesikovaginal-fistel" af J. A. Hertzman, preses Estlander, den 16 maj 1860 och „Om förlossningens femte skifte" af M. G. Stenbäck, preses Pippingsköld den 22 mars 1865. I den förre framställes en kort historik, fistlarnas anat. förhållande, etiologi, symptom och behandling, särskildt den operativa enl. Jobert, Simon och Bozeman, hvarvid den direkta, amerikanska suturen ställes främst. I den senare skildras förlossningens normala och abnorma förhållande under det femte skiftet och nämnes om dettas behandling, särskildt om Credés grepp vid blödning. Dessutom utkom 1860, den 31 okt. „Vaimon synnyttimistä ja Raskauden tilasta", af E. Winter, preses O. Hjelt.

De obstetrik och gynäkologi behandlande föredragen vid Finska läkaresällskapets möten på 1860-talet äro följande:

1860 omtalade v. Willebrand ett inför Pariserakademien presenteradt lyckadt fall af symphyseotomi (N. bl. 1861 s. 26) och meddelade Wasastjerna ett fall af lungoedem plötsligt uppkommet efter en i 8:de mån. inträffad förtidsbörd hos en af insufficientia valv. mitr. besvärad fru samt ett fall, där en fru med albuminuri och oedem vid åskväder anfölls af svullnad i hela kroppen samt under ett annat en månad senare inträffadt åskväder fick en förtidsbörd (N. bl. 1861 s. 42). 1861 meddelade Bonsdorff ett fall af stark uterinblödning med tidtals inträdande delirier och hallucinationer vid närvaro af en cervixtumör, där under bruket af vattenkur blödningarna upphörde och tumören minskades i volym (N. bl. 1862 s. 136). 1862 redogjorde Estlander för ett med lyckligt resultat, säkerligen för första gången i Finland, enligt den s. k. amerikanska metoden, opereradt fall af vesico-vaginal fistel. I diskussionen deltogo Pippingsköld, Sirelius och Estlander (N. bl. 1862 s. 139). 1863 förevisade E. präparatet af en lifmoder, hvar-

ifrån vaginalportionen för kancer blifvit med ecraseur aflägsnad. Pat. dog af peritonit 3 dagar p. oper. (N. bl. 1864 s. 47).

Hjelt föredrog 1864 om vaginalkatarrer förorsakade af alger och svampar (N. bl. 1864 s. 104), refererade 1867 Kisch' arbete om korpulensens inflytande på kvinnans genitalorgan (N. bl. 1867 s. 70); 1869 ett fall af eklampsi utan albumin i urin och med kärlförändringar i hjärnan, 4 fall af puerp. difteri och förevisade en uterus bilocularis (N. bl. 1869 s. 191, 198).

Saltzman redogjorde 1869 för ett fall af ovariotomi och förevisade Spencer-Wells klämmare att insnöra pedunkeln vid ovariotomi, ett speculum och en hysterotom (N. bl. 1869 s. 182, 197). 1869 omnämnde v. Willebrand ett fall af kolossal ovarialcysta, som tömde sig genom vagina (N. bl. 1869, s. 187). Stenbäck beskref 1869 ett ansiktsläge med hakan bakåt, dör kephalotripsi utfördes och ett fall af akut anteversio uteri p. p. (N. bl. 1869 s. 195, 201). (Pippingskölds meddelanden längre fram).

Den 3 nov. 1869 dog Sirelius vid 42 års ålder efter en längre tids sjuklighet i följd af aneurysma aortae.

Jag har i min framställning af obstetrikens och gynäkologins historiska utveckling vid vårt universitet hunnit till 1870, till den tidsrymd, hvilken genom införande af aseptiken och antiseptiken i barnförlossningskonsten och kvinnosjukdomarnas operativa behandling betecknar äfven hos oss en vändpunkt i dessa disciplinerս praktiska tillämpning. Innan jag öfvergår till denna, särskildt inom förlossningskonsten, ljusa tid, då de mörka skuggor, hvilka puerperalfeberns härjningar sänkte öfver barnbördshusen, skingrades mer och mer, vill jag stanna och kasta en återblick på obstetrikens och gynäkologins ståndpunkt under det 19:de seklets början och midt.

Det 18:de århundradet var barnförlossningskonstens stora tidehvarf i Frankrike och England, om man betraktar obstetriken som en kirurgisk disciplin, som en praktisk färdighet, om man anser vändningen på fot och extraktionen med tång vara de högsta uttrycken för ackuschörens konst. Den prägel, Levret och Baudelocque i Frankrike, Smellie och Denman i England tryckte på obstetriken, bibehöll denna ännu långt efteråt. Man kan med fog säga att under början och midten af det 19:de seklet rådde inom barnförlossningskonsten ett visst stillestånd i afseende på nya framsteg i den rent praktiska delen af denna.

I Frankrike gjorde sig ännu långt efter Baudelocques död 1810 hans åsikter gällande och med den för fransmännen på flere områden utmärkande konservatism vidhöllo de efter honom i Paris tongifvande ackuschörerna de af mästaren uttalade och utöfvade teoretiska uppfattningar och praktiska åtgörande. I Tyskland skådade ackuschörerna upp till Baudelocque som den stora förebilden och en tysk obstetriker ansåg sig först efter en vistelse

i Paris utbildad i sitt fack. I Storbritannien lefde ännu Smellies ande, hans sunda konservatism och praktiska uppfattning; man inskränkte tångens användning och tog mycken hänsyn till modrens lif; de engelska ackuschörerna lyckades genom under och efter förlossningen vidtagna ändamålsenliga mått och steg minska den på kontinenten så härjande puerperalfebern, sålunda bibringande de England besökande läkarne öfvertygelsen om nödvändigheten af väl inrättade och skötta förlossningsanstalter. I Österrike var Boërs auktoritet enväldigt rådande och ännu långt efter hans död 1835 följde man vid de stora barnbördshusen i Wien och Prag hans lära att så mycket som möjligt lita på naturens egna krafter att i det längsta lämna förlossningen åt naturen själf att utföra.

Man skönjer dock hos ackuschörerna i medlet af århundradet en i flere hänseenden förefintlig sträfvan att afkasta auktoritetens tryckande börda och att bryta med gällande åsikter. Man sökte mer och mer att ställa förlossningskonsten, utbruten från den långvariga föreningen med kirurgin, på en självständig grund, att utbilda den till en särskild disciplin af läkekonsten. Man ansåg icke mera att blott den praktiska färdigheten, bestående i grepp med handen eller åtgärder med instrumenter utgjorde höjden af obstetrisk skicklighet och konst, man begynte att på förlossningskonsten tillämpa de nya upptäckterna på anatomins och fysiologins områden. Det stora, på alla trängande spörjsmålet om barnsängsfeberns natur blef dock nästan för alla olöst, samt bildade en hämmsko för den praktiska förlossningskonstens utveckling och ett hinder för allmänhetens rätta uppfattning af densamma.

De äldre ackuschörerna i Finland: Pipping(sköld), Törngren, C. D. von Haartman, Törnroth voro alla praktiska obstetrici. De hade inhämtat sin konst af egen erfarenhet och vid barnbördshuset i Stockholm och den svenska obstetriken var ju, som den tidens förlossningskonst annorstädes, af öfvervägande praktisk art. David Schulz hade icke förgäfves varit elev af Levret och bott i Smellies hus, Jakob Alm var hans lärjunge och P. G. Cederschiöld var en praktiskt anlagd natur. v. Haartman, den förste finska universitetslärare i den med. fak., hvilken efter Spöring hade sträckt sina vetenskapliga resor utom Sverige, hade dessutom i Storbritannien lärt sig att för den praktiske ackuschören verkligheten och erfarenheten betyda mera än teorin och spekulationen. Äfven den tidigt bortryckta Laurell hade utbildat sig i det land, där en sund, praktisk uppfattning i allmänhet gör sig gällande.

Det var först Ingman, som till Finland förde den mer vetenskapliga obstetriken, ehuru densamma egentligen först genom Sirelius vann burskap hos oss. Ingman gjorde sina studier utomlands på en tid, då ett nytt uppfattningssätt inom läkekonsten i allmänhet gjorde sig gällande.

I medicinen har det ena systemet följt efter det andra. Läkekonsten var under början af det 19:de århundradet ännu till hufvudsaklig del behärskad af den från Schellings filosofi utgående naturfilosofiska riktningen.

Från Frankrike utgick impulsen till medicinens vetenskapliga utveckling. Genom sin grundläggning af den allmänna anatomin och dennas tillämpning på sjukdomsläran gaf Bichat, denne snillrike man, som dog 1802 redan vid 30 års ålder och om hvilken Rochard i sin „Histoire de la chirurgie francaise au XIX:e siecle“ 1875 s. 11 så träffande säger: „il s'est éteint daus tout l'éclat de sa gloire et a été enseveli daus son triomphe“ — upphofvet till den n. v. medicinska forskningens strängt vetenskapliga riktning, en riktning som efter Bichats död uppbars och utvecklades af hans vänner och elever: Recamier, Bayle, Laennec, Dupuytren, Richerand, Roux, Beclard, Cruveilhier, utom Frankrike vann allmänt erkännande och utbildades vidare af Wienerskolan, särskildt af dess inflytelserikaste man, Rokitansky.

I den praktiska medicinen hade sjukdomarnas igenkännande och särskiljande tagit ett stort steg framåt genom perkussionens och auskultationens allmänna bekantgörande genom Corvisart och Laënnec.

Naturfilosofins odelade inflytande på den medicinska vetenskapen, hos oss representeradt förnämligast af prof. Ilmoni, upphörde, då denna gick in på den rent empiriska vägen. På grundvalen af de anatomiska, fysikaliska och kemiska undersökningsmetoderna uppstod den patologisk-anatomiska skolan, hvilken förklarade lifsyttringarna enligt resultatet af nämnda empiriska metoder. Man lämnade den spekulativa forskningsmetoden, som gaf flykt åt en rik fantasi oftast utan stöd af det verkliga förhållande. Uppställande af diagnosen med tillhjälp af perkussionen och auskultationen, af den fysikaliska undersökningen och den kemiska analysen, bekräftelsen af dess riktighet på grund af fyndet vid obduktionen och af bilden vid mikroskopin hade i de stora kulturländerna uppställts som säker grund för den vetenskapliga forskningen och som oafvislig fordran på den vetenskapliga läkaren.

Äfven vid universitetet i Helsingfors gjorde sig det nya åskådningssättet i sinom tid gällande. De nya ideerna och de nya framstegen i den vetenskapliga och i den praktiska läkekonsten hämtades till och vunno burskap hos oss genom några unga läkare, hvilka omkring det nyss förgångna seklets midt vistades i Frankrike, Tyskland, Österrike, särskildt i Paris och Wien. Det var isynnerhet Ingman, v. Willebrand, Pipping, på 1840-talet och Sirelius, Hjelt något senare, hvilka till Finland införde den empiriska metoden i läkekonstens utöfning och forskning.

Af min skildring af Ingmans vetenskapliga verksamhet framgår huru han intresserade sig för de anatomiska undersökningarna äfven på obstetrikens och gynäkologins områder, huru hans ve-

tande var mångsidigt och sträckte sig öfver flere områden af läkekonstens teoretiska och praktiska delar, hvarigenom hans insikter kommo till ganska olikartad användning. Ingmans något yngre samtida, C. v. Haartman och Pipping, gjorde sig gällande mera som praktiska läkare, ehuru de äfven stodo på höjden af den tidens vetenskaplig bildning, förvärfvad under lång vistelse i Europas förnämsta kulturländer. v. Haartman hade liksom hans fader förnämligast i Skottland utbildat sig till ackuschör och gynäkolog. Han hade förmånen att till lärare hafva i Edinburg 1840-talets förnämsta gynäkolog, James Simpson, och i London de på sin tid bekanta ackuschörerna Locock och Rigby; hans där förvärfvade kunskaper kommo väl till användning under hans praktiska verksamhet, först i Helsingfors, senare i S:t Petersburg. Pipping åter hade i Wien och Paris gjort sig förtrogen med bl. a. obstetrik och gynäkologi och senare i Berlin hos Graefe och Langenbeck studerat kirurgi.

Både v. Haartman och Pipping hade en afgjord riktning åt kirurgin. Hvarderas bana hos oss var lysande, men kort. v. Haartman fann icke i våra små förhållanden nog rum för sin verksamhetslust och sin ärelystnad. Pipping bortrycktes af döden i sin mannaålders fulla kraft från ett gagnande arbete och säkerligen stor framtid.

Som vetenskapsman bland våra ackuschörer och gynäkologer bör otvifvelaktigt Sirelius ställas främst. Under ofta förnyad och långvarig vistelse utomlands, i Prag, Wien, Paris, London och Berlin, hade han studerat både praktisk och teoretisk obstetrik samt gynäkologi. Hos Seyfert i Prag och C. Braun i Wien hade han lärt sig förlossningskonst, hos Nélaton, Becquerel och Aran i Paris inhämtade han kirurgi och gynäkologi, i London åsåg han gynäkologiska operationer och i Berlin sysselsatte han sig med pat. anatomi. Sirelii tvänne förnämsta arbeten: om uterusdeviationerna och placenta praevia utmärka sig för ett kritiskt åskådningssätt och förmåga att utveckla nya synpunkter i vetenskapliga frågor. Sirelius följdes dock af ett oblidt öde. Hans verksamhet som professor var full af motigheter, han erhöll icke under lifvet erkännande. Seende en ständigt härjande barnsängsfeber, hvars väsende han oaktadt sitt kritiska sinne ej förstod att fatta, kullkasta alla hans bemödanden att förbättra tillståndet på acc. afdelningen och öka allmänhetens förtroende för denna inrättning, utsatt för intriger af kolleger, hvilka slutligen utmynnade i tjänsteåtal inför domstol, nedsteg äfven han, bruten till kropp och själ, i en förtidig graf.

I medlet af 1860-talet utöfvade Prag och Wien en stor dragningskraft på de unga läkarne, särskildt på dem, hvilka önskade utbilda sig till ackuschörer och gynäkologer. I Prag hade Kiwisch 1842 blifvit chef för den nyinrättade gynäkologiska afdelningen och verkade därstädes med afbrott af en kortare anställning i

Würzburg till 1852, då han vid 38 års ålder dukade under i tuberkulos. Scanzoni, som snart skulle blifva Tysklands förnämste gynäkolog, blef 1840 docent i Prag, men kallades 1850 till Würzburg, sedan han kort förut hade utgifvit sin på en tid allmänt följda lärobok i obstetrik. Lange var en kortare tid i Prag, innan han flyttade till Heidelberg och Kiwisch' efterträdare blef 1854 Seyfert, hos hvilken Pipping, Sirelius, Hjelt, Pippingsköld o. a. inhämtade förlossningskonst.

I Wien hade C. Braun redan 1856 blifvit professor och förstod att genom tillgodogörande af det stora materialet, genom intressanta föreläsningar och ett vinnande sätt draga utlänningar till sig. Dessutom voro på 1850-talet i Wien verksamma Chiari, G. Braun och Späth, de tvänne senare ännu långt efteråt. I Tyskland voro barnbördshusen betydligt mindre än i Österrike och erbjödo sålunda icke närmelsevis så rikt undervisningsmaterial. Det var sålunda icke under att barnförlossningskonsten hos oss under medlet af 1800-talet i hufvuddrag var densamma som i Prag och Wien. Man tillgodogjorde sig all den rika erfarenhet ackuschörerna i Österrike förfogade öfver, men man gjorde äfven hos oss med samma envishet som där motstånd mot den dock från Österrike utgångna uppfattningen af barnsängsfebern som en kontagiös sjukdom.

Semmelweis lära framkallade den stora omhvälfning i barnförlossningskonsten, som slutligen ägde rum äfven hos oss. Under Sirelii fåfänga kamp mot barnsängsfebern brötos hans krafter och med honom gick det gamla åskådningssättet. Den nya uppfattningen och segern öfver den härjande fienden kom med hans efterträdare Pippingsköld.

Hvad gynäkologin beträffar hade den hos oss lika litet som i andra länder ännu på den tid, jag skildrat, utbildat sig till en särskild specialitet. Sjukdomarna i de kvinnliga genitalorganerna räknades ännu till inre medicinen eller kirurgin. Det var först sedan underlifskirurgin under antiseptikens mäktiga skydd utvecklade sig till förut oanad höjd, som gynäkologin bröt sig ut från beroende af andra läkekonstens discipliner och intog en själfständig ställning bland dem.

Gynäkologer, i den mening som nu, funnos icke i frågavarande tid. Medicinaren, kirurgen behandlade i mindre eller högre grad de kvinnliga genitalorganernas sjukdomar. Att äfven så förhöll sig i den tidens ledande medicinska kretsar hos oss, framgår af de meddelanden om gynäkologiska fall, hvilka gjordes på läkaresällskapets möten, ehuru företrädesvis kirurgerna och ackuschörerna behandlade dylika sjukdomar.

Den förste egentliga specialist i gynäkologi hos oss var Carl v. Haartman. Elev af J. Simpson, den förnämste ackuschören och gynäkologen i Storbritannien under medlet af seklet, följde han sin lärares åsikter i afseende å behandlingen af isyn. lifmodrens

sjukdomar. v. Haartmans hufvudsakliga verksamhet som gynäkolog ägde dock rum utom landet.

Det var förnämligast från Frankrike, som kunskapen om och behandlingen af de gynäkologiska fallen hämtades till oss af Ingman, v. Willebrand, Pipping, Sirelius, Pippingsköld. I Frankrike hade nämligen genom Recamiers inventering af speculum vaginae, genom ett allmännare användande af uterinsonden, genom konstruerande af vissa instrument möjliggjorts en lättare och framgångsrikare behandling af lifmodrens sjukdomar: abrasion, bränning, kauterisation, bloduttömning af portio vag,, curage af uterinkaviteten, applicerande af caustica i fast eller flytande form i lifmoderkanalen, redression af devierad uterus med sond eller pessarier, exstirpation af uterinpolyper, amputation af collum uteri. Alla dylika terapeutiska åtgärder voro på 1840 och 1850-talet mycket i bruk i Paris, på den tid de nämnda finska läkarne voro därstädes.

När speculum vaginae infördes hos oss vet jag icke, men uterussonden tyckes hafva blifvit allmännare bekant genom Pipping, hvilken 1849 redogjorde för den sond han hade lärt känna hos Kiwisch i Prag.

Behandlingen hos oss i medlet af seklet af de kvinnliga genitalsjukdomarna inskränkte sig till allmän och lokal medicinsk terapi samt till mindre operativa ingrepp per vaginam.

De stora gynäkologiska operationerna, buksnitten, kommo med undantag af v. Haartmans ovariotomi 1849, först senare, i slutet af 1860-talet, till första utförande.

Ehuru Mac Dowell i Virginien redan 1809, fullt medveten af sitt företag och med fullständig plan för sitt handlingssätt utförde den första ovariotomin (borttagning af äggstockssvulst) med lycklig utgång, dröjde det länge innan operationen blef allmännare erkänd och utförd. Det var i Storbritannien som ovariotomin först vann burskap inom kirurgin och under förra hälften af 18:de seklet utfördes därstädes flere ovariotomier, de flesta med lyckligt resultat. Det var i Storbritannien v. Haartman lärde sig att rätt uppskatta ovariotomin och taga mod på sig att vid tillfälle utföra densamma, hvilket han ock gjorde i Helsingfors, ehuru med olyckligt resultat.

I Frankrike, Tyskland och Österrike, i hvilka länder våra kirurger uppehöllo sig oftast och den längsta tiden, höllo sig kirurgerna länge afvärjande mot ovariotomin. „On peut sans hésiter placer l'hydropisie enkystée des ovaires parmi les maladies, auxquelles il ne faut pas toucher“ utbrast Richerand 1815 och alla de män, hvilka före seklets midt buro den franska kirurgins mest lysande namn voro eniga om att förkasta operationen. I den diskussion öfver ovarialcystor och deras behandling, som 1856 fördes i académie de médecine i Paris, och från hvilken Pipping 1857 på Finska läkaresällskapets möten meddelade notiser, för-

klarade Jobert exstirpationen af en ovarialtumör vara en farlig operation, Malgaigne och Huguier ansågo operationen nästan absolut förkastlig. Att öppna buken från bröst- till blygdbenet, uttaga svulsten och lösgöra den från de delar, vid hvilka den är fästad, ansåg Velpean vara något förfärligt och lyckönskade den franska kirurgin att icke häruti hafva följt utländska mönster. „Ovariotomin är fallen i en berättigad glömska“ utropade Becquerel 1859 och ännu 1860 frågade sig Aran till hvilken grad en läkare kan tillåta sig att tillmötesgå sina patienters önskan att utföra en operation, hvars fara är lika stor som kejsarsnittets och hvilken icke finner ett berättigande hvarken i nödvändigheten eller i det förtroende en läkare kan gifva en dylik operation.

Jobert, Becquerel, Velpeau och Aran voro ju Pippings och Sirelii lärare och det var ju icke under att äfven dessa betraktade ovariotomin som en om icke outförbar, så dock mycket farlig operation.

Äfven i Tyskland vann ovariotomin denna tid intet erkännande. Den berömde Dieffenbach i Berlin affärdade frågan om operationen med sina vanliga sarkasmer, G. Simon sökte statistiskt bevisa dess oberättigande och Scanzoni, flere finska läkares lärare, förklarade i början af 1860-talet exstirpationen af en ovarialtumör för ett oberättigadt kirurgiskt vågstycke. Tidigare nöjde man sig hos oss, liksom ock annorstädes, att helt enkelt lämna en ovarialtumör obehandlad eller att punktera och ibland injicera jodlösning i densamma, då man icke genom allehanda yttre och inre medel hoppades kunna bringa den till försvinnande.

Det var först sedan Spencer-Wells, Baker-Brown och Keith i Storbritannien, Nélaton, Koeberlé, Péan i Frankrike och Sven Sköldberg i Sverige visat det berättigade och möjliga i ovariotomins utförande, som operationen vann åter inträde i Finland.

Väl meddelade Sirelius efter återkomsten från sin sista resa till London 1865 på läkaresällskapet om de i England utförda ovariotomier, men själf vågade han icke utföra operationen. Det var först Estlander, hvilken, mera djärf och habil operatör, utförde den 12 juni 1868 i privatvåning en ovariotomi på en på kirurgiska kliniken intagen pat., men äfven denna andra ovariotomi hos oss gick olyckligt och verkade afskräckande på Estlander.

Året efter Estlanders operation kallades den bekanta svenska gynäkologen Sköldberg till Finland för utförande af en ovariotomi, hvilken han, assisterad af Saltzman och Forssman, med lyckligt resultat utförde. En egen tillfällighet gjorde att patienten, fru A. W. v. Haartman, född friherrinna Mellin, bar samma namn som den förste ovariotomisten i vårt land.

Det var först Saltzman och Pippingsköld förbehållet att genom lyckliga operationer göra ovariotomin allmännare utförd hos oss, ehuru äfven Saltzmans första ovariotomi 1869 gick till död.

Den andra stora underlifsoperationen på kvinnan, laparomyomotomin (uttagning af lifmodermyon genom buksnitt), äfven den först utförd i Nordamerika och Storbritannien, men metodiskt utvecklad i Frankrike af Koeberlé och Péan, infördes hos oss af Estlander den 15 april 1869, men äfven vid denna operation, exstirpation af ett pedunkuleradt myom och fixering af stjälken med klämmare i buksåret, lyckades det icke honom att få behålla pat. vid lif. Det var först Pippingsköld, hvilken något senare hade mer framgång i sina några myomotomier, utförda enligt den Koeberlé-Péanska metoden.

Åttonde Kapitlet.

Accouchementsinrättningen vid det kliniska institutet och allmänna hospitalet i Helsingfors 1834—1860. Acc. afdelningen vid det kliniska institutet 1855—1860 och vid det allmänna sjukhuset i Helsingfors 1861—1870. Stridigheter inom styrelsen för det allmänna sjukhuset med anledning af förhållanden inom acc. afdelningen. Tjänsteåtalet mot Sirelius.

I skrifvelse af den 28 jan. 1828 meddelade kansler consistorium att enligt H. K. M:ts reskript till generalguvernören af den 26 jan. 1828 den i Åbo stad befintliga acc. inrättning skulle förenas med det kliniska institutet och jämte universitetet flyttas till Helsingfors.

Enligt ritningar af C. L. Engel uppfördes på entreprenad af handlanden Gadd i Helsingfors i närheten af det kliniska institutet vid Nikolaigatan i nämnda stad ett särskildt hus för acc. inrättningen.

Enligt universitetsstatuterna af den 10 dec. 1828 bestämdes i § 143 att acc. inrättningen är förenad med det kliniska institutet under medicinska fakultetens enskilda och professorns i kirurgi och barnförlossningskonst närmaste inseende samt att med. kandidaterna äro pliktige att besöka äfven denna inrättning och begagna sig af undervisningen därstädes.

Den 18 jan. 1833 hemställde gen. direktören Törngren huruvida icke, då acc. inrättningens byggnad i Helsingfors blifvit till begagnande upplåten, denna inrättning kunde inom slutet af hyresåret från Åbo öfverflyttas samt om icke, till besparing af kostnad åtskilliga af inrättningens inventarier, såsom sängställen, stolar, bord, kökskärl m. fl. umbärliga persedlar kunde för kronans räkning i Åbo försäljas och endast inrättningens klädespersedlar samt instrumenter föras till Helsingfors [1]).

Den 26 febr. 1833 beslöt senaten att till H. K. M:t öfverlämna om icke acc. inrättningen i Åbo kunde sommaren 1833 upplösas, förläggas till Helsingfors och öfverlåtas till universitets inseende och förvaltning jämte de där befintliga inventarier med

---

[1]) Ekon. dep. B. D. 1833 N:o $^{4}/_{275}$.

nådig föreskrift att universitetet ägde jämväl ombesörja barnmorskeundervisningen emot erhållande af det å allmän stat för berörda inrättning upptagna årliga anslag af 2,767 r. 25 k. s:r, hvaraf aflöningen för d. v. accouchementsläkaren äfven borde bestridas, intill dess han med annan tjänst kunde förses.

Den 19 april 1833 meddelade kansler, att H. K. M:t på anmälan af den 12 april att acc. byggnaden vore färdig, funnit godt förordna, att den i Åbo befintliga acc. inrättningen instundande sommar skulle upphöra och de inrättningen tillhöriga effekter till consistorii disposition upplåtas samt att det anslag, som dittils af statsverkets medel för accouchementsinrättningens i Åbo underhåll utgått med 2,767 rub. 25 kop. därefter skulle till universitetet oafkortadt utbetalas för att bestrida kostnaderna vid den nya acc. inrättningen emot det att universitetet skulle godtgöra d. v. acc. läkaren i Åbo de löneförmåner han förut åtnjutit, intill dess han med annan motsvarande tjänst kunde förses samt för öfrigt besörja, att barnmorskeundervisningen jämväl vid den nya inrättningen fortsattes och handhafdes [1]). Consistorium blef anbefalldt att uppgöra förslag till instruktion för förvaltningen af acc. afdelningen.

Liknande var innehållet i Kejs. brefvet till t. f. generaldirektören för medicinalverket ang. acc. inrättningens förening med kliniska institutet af den 14 maj 1833, däri bl. a. stadgas, att denna lyder under consistorii allmänna och med. fak:s enskilda inseende.

Skrifvelsen remitterades till med. fak., hvilken i svaret, föredraget vid consistorii sammanträde den 19 juni s. å. föreslog, att för acc. lärarebefattningen en särskild profession vid universitetet blefve inrättad. Skulle förslaget om en ny profession i acc. vetenskapen ej vinna på högsta ort bifall, ansåg fak. lämpligast, att lärarebefattningen vid acc. inrättningen öfverlåtes åt adjunkten i kirurgi och barnförlossningskonst.

Vidare föreslog fak.: att föreståndarinnan vid inrättningen borde vara examinerad barnmorska, undervisa och handleda barnmorskeeleverna samt „på det att föderskans sedlighetskänsla ej alltför mycket skall lida, vara alltid närvarande, då medicine studiosi öfva sig i touchering“; att frisängarnas antal blefve 8, fyra i hvarje af 2 rum; att icke mera än 4 elever på engång borde åtnjuta undervisning på en tid, som af läraren bestämmes, dock vore det ej förment, att flere blifvande barnmorskor kunde vid inrättningen auskultera, hvilka då hade företräde att antagas till elever; att, om besparingar af de till universitetet nu öfverlåtna medel kunde göras, de till universitetets fördel bäst kunde användas så, att däraf anslås temporärt en större eller mindre summa för den unge ackuschör, hvilken vore villig att vid utrikes acc. anstalt utbilda sig till lärare i acc. vetenskapen; att acc. huset borde vara öppet för egentliga barnaföderskor och dem, som ho-

---

1) Jmfr Ekon. dep:s B. D. 1833 N:o $^{126}/_{17}$.

tas af missfall, men följder efter barnsäng, uterinlidanden, mjölkkastning, puerperalfeber, puerperalmani m. m. höra till kliniken och att prof. v. Haartman i Åbo skulle erhålla i uppdrag att försälja anstaltens därstädes inventarier.

Fak. öfverlämnade projekt till instruktion och stat, bifogade acc. husets gamla stat samt förteckning på de inventarier, som inrättningen i Åbo ägde, med uppgift på deras beskaffenhet.

Consistorium beslöt den 19 juni att förena sig om fakultetens förslag och till kanslers pröfning underställa detsamma. Skrifvelsen afgick den 28 juni.

I kanslers bref till cons. af den 5 okt. 1833 finnas instruktion och stat för acc. inrättningen. Enligt den förra var inrättningen egentligen ämnad att emottaga barnaföderskor och dem, som hotas af missfall, men kvinnliga sexualsjukdomar finge därstädes äfven behandlas. Antalet af frisängar för barnaföderskor bestämdes till 8 och för sexualsjuka till 4. Cacherade barnaföderskor kunde dessutom i särskilda rum åtnjuta vård mot lindrig afgift, (som den 7 dec. 1833 af consistorium bestämdes till 1 rub. 50 kop. om dagen). Professorn i kirurgi och barnförlossningskonst tillkom hufvudinseendet öfver inrättningen; honom ålåg icke allenast att vid förlossningsbädden i konstens utöfning handleda de med. studerande, hvilka vid inrättningen tjänstgöra, utan ock vid sjuksängen behörigen undervisa dem i „accouchements-cliniken“. Vården af de sjuka å acc. huset skulle handhafvas af adjunkten i kirurgi och barnförlossningskonst under professorns inseende. Den vetenskapliga undervisningen af barnmorskeeleverna skulle besörjas jämväl af adjunkten, med 4 timmars i veckan föreläsning, mot hyresmedel och arvode af 400 rubel årligen. En amanuens, tjänstgörande för en kortare eller längre tid, bör bo på stället. Den närmaste ledningen vid förlossningssängen tillhör, under adjunktens uppsikt, föreståndarinnan, som bör vara examinerad barnmorska; hon bör undervisa och handleda barnmorskeeleverna vid förlossningarna, vid de förlöstas och nyssföddas vård m. m. samt ovillkorligen vara närvarande, då med. studerande öfva sig i touchering. Någon enskild praktik är henne ej tillåten. Vaktmästaren och drängen på clinicum skulle mot särskildt arvode tjänstgöra äfven vid acc. inrättningen. En tvätterska antages. Flera än 4 barnmorskor få ej på engång vid inrättningen tjänstgöra, andra blifvande barnmorskor dock obetaget att vid inrättningen auskultera och antagas dessa framför nykomlingar till elever. Eleverna tjänstgöra 2 i sender hvarannan vecka. Under tjänstgöringsveckan bo de tillsammans med sjukvakterskorna, biträda vid sjukvården och erhålla hvardera 1 1/2 portion mat om dagen. Hvarje elev tillgodonjuter dessutom hushyresmedel ur accouchementsfonden enligt stat. Deras längre eller kortare lärokurs bestämmes af adjunkten i kirurgi och barnförlossningskonst, hvilken, på förekommande skäl, jämväl äger dem

innan slutad kurs från inrättningen skilja. All till inrättningen hörande betjäning äger att hörsamma, hvad professorn och adjunkten i tjänsten dem anbefalla. Kosthållningen bestrides af kosthållaren vid clinicum under kontroll af adjunkten efter spisordning, som med. fakulteten ägde att bestämma.

Med. kandidat är berättigad att å acc. huset tjänstgöra. Professorn i kirurgi och barnförlossningskonst ägde att bestämma antalet af tjänstgörande på en gång. Till de „cacherade rummen“ få hvarken barnmorskeeleverna eller med. kandidaterna tillträde, utan vården därstädes besörjes ensamt af adjunkten och föreståndarinnan under professorns uppsikt.

Det i staten till resestipendier för ackuschörer gjorda anslag besparas intill dess därigenom vinnes en tillräcklig summa till understöd för den eller de unge läkare, som vid någon utländsk större inrättning vilja utbilda sig till praktiska ackuschörer.

Den 14 sept. 1833 anmälte i consistorium med. fakultetens dekanus, prof. Ursin, att han, såvida fakulteten i brist af erforderligt antal ledamöter ej kunnat sammanträda till öfverläggning i ämnet, hade med t. f. generaldirektören v. Haartman uppgjort förslag till spisordning [1]) för acc. inrättningen, att v. Haartman åtagit sig att förestå nämnda inrättning t. v. emot åtnjutande af fria rum och ved på kliniska institutet, att adj. Sjöman, hvilken i egenskap af vikarierande föreståndare för med. afd. på kliniska institutet af nämnda förmån redan varit i åtnjutande, förklarat sig villig att afstå kvarteret till v. Haartman mot erhållande af fria rum och ved på acc. huset.

Consistorium fann skäl att till v. Haartman öfverlämna vården af acc. inrättningen med rättighet att begagna sig af de för den ena af föreståndarne bestämda rum jämte ved. Consistorium godkände spisordningen och bestämde, att acc. inrättningen skulle öppnas den 1 nov. och få begagna de från Åbo redan öfverförda effekter samt t. v. sådana kliniska institutet tillhöriga inventarii-

---

[1]) Denna spisordning var följande: „Söndag: middag: ölsupa af 1 $^3/_4$ qvarter svagdricka, $^1/_4$ qv. söt mjölk, $^1/_4$ jungfru sirap och 2 lod mjöl samt 1 mark färsk eller vattlagd fisk med smörsås af $^1/_2$ lod. Afton: 2 qv. gröt af 9 lod korngryn och 1 qv. söt mjölk. Måndag: middag: 2 kr. köttsoppa af $^1/_2$ mark färskt nötkött (utan ben), 4 lod korn- eller hafregryn och 10 lod potatis, afton: 2 qv. gröt af 9 lod hafregryn och 1 qv. söt mjölk. Tisdag: 2 qv. grynvälling af $^1/_2$ qv. korngryn och $^1/_2$ qv. söt mjölk samt $^1/_2$ mark färskt kött, stufvadt med potatis; afton: 2 qv. gröt af grofmalet rågmjöl och 1 qv. söt mjölk. Onsdag: middag och afton som om måndagen. Thorsdag: middag: ölsupa som om söndag samt $^1/_2$ mark kokadt salt kött med potatis och kalrötter; afton som om söndagen. Fredag: middag och afton som om tisdagen. Lördag: middag: ölsupa som om söndag samt $^1/_4$ mark oxsylta, kokad med en kålrot eller rofvor; afton, 2 qv. gröt af 9 lod bohvete och 1 qv. söt mjölk.

Dessutom gifves till frukost en smörgås af $^3/_4$ mark hårdt bröd och 2 lod smör jämte 2 stekta strömmingar samt middag och kväll $^1/_3$ mark hårdt bröd och $^1/_2$ stop svagdricka samt hafresoppa efter behof“.

persedlar, som därtill kunna användas, att efter förefallande behof finge anskaffas hvad som till inrättningen erfordrades, att annons om inrättningens öppnande samt om barnmorskeelevers antagande skulle i Finlands allmänna tidning införas. Prof. Ursin tillkännagaf, att föreståndarinnan för f. d. acc. inrättningen i Åbo (fru J. Grönholm) förklarat sig hugad att i samma egenskap antaga tjänst. Då v. Haartman intygat, att hon därtill ägde erforderlig skicklighet, antogs hon af consistorium. Till v. Haartman öfverlämnade cons., att med med. fak:s goda minne såväl om antagande af barnmorskeelever, som af nödig betjäning vid acc. huset efter omständigheterna gå i författning.

Förslaget till „Stat för Accouchements-Inrättningen i Helsingfors“ uppgjordt af med. fak. och den 5 okt. 1833, gilladt och fastställdt att tjäna till efterrättelse till den 1 nov. 1834 var följande:

Barnmorskeläraren, arfvode 300 Rub., hyresmedel 100 R. Föreståndarinnan lön 200 R., utom rum och ved. Två sjukvakterskor, hvardera i lön 16 Rub. 66 $^{2}/_{3}$ kop. 33 Rub. 33 $^{1}/_{3}$ kop. utom rum och ved samt en och en half portion mat om dagen hvardera. En tvätterska lön 16 Rub. 66 $^{2}/_{3}$ kop. utom rum och ved å clinicum samt en och en half portion mat om dagen. För sistnämnda 3 personer samt 2 lärande barnmorskor äfvensom 12 sjuka: 19 $^{1}/_{2}$ portioner mat om dagen à 13 $^{1}/_{2}$ kop., 949 Rub. Arvoden åt vaktmästaren och drängen å clinicum för den förra 16 Rub. 66 $^{2}/_{3}$ kop. och för den senare 5 Rub. 21 Rub. 66 $^{2}/_{3}$ kop. Medikamenter 133 Rub. 33 $^{1}/_{3}$ kop. Inventarier 150 Rub. Ved 100 Rub. Ljus 25 Rub. Hyresmedel för 4 Barnmorskeelever à 20 Rub. 80 kop. Till Resestipendier för blifvande accoucheurer 500 Rub. Till oförutsedda behof 158 Rub. 25 kop. Summa 2,767 Rub. 25 kop.

Anmärkning. „Sålänge professoren v. Haartman ur accouchementsfonden åtnjuter i lön 600 Rubel och i hushyresmedel 166 Rubel 66 $^{2}/_{3}$ kop., allt silfver, kommer anslaget till resestipendier icke att utgå, antalet af matportioner för sjuka minskas till åtta, nemligen för sex barnaföderskor och två sexualsjuka samt anslaget till oförutsedda behof utgöra endast 80 Rubel 25 kop. silfver“.

Den 23 nov. 1833 insände cons. till kansler kostnadsförslag, slutande sig å 4,830 rub. 5 kop., öfver nödiga inventarier för acc. huset. I skrifvelse af den 10 jan. 1834 gillade kansler förslaget. Cons. antog handlanden Silfverbergs anbud att för 5,300 rubel anskaffa dessa inventarier.

Från 1 nov. 1833 förestod v. Haartman acc. afdelningen och förrättade barnmorskelärarens åligganden. Han anhöll hos cons. om de för sagde lärare i staten uppförda anslag, „isyn. som hans flyttning till Helsingfors medfört särdeles betydliga förluster“. Conc. biföll den 14 juni 1834 till nämnda anhållan.

Cons. inhämtade med. fak:s mening och afgaf den 1 nov. 1834 till kansler en hemställan i afseende å instruktion och stat

för acc. inrättningen och förordnade kansler den 29 nov. s. å. [1]) på consistorii framställning, att den förra instruktionen skulle oförändrad gälla ytterligare till 1 nov. 1835, men staten däremot undergå den af cons. föreslagna ändring, att 1) antalet af sjuksängar för gratialister nedsättes från 12 till 10; 2) anslaget till inventarier förminskas till 75 rub.; 3) anslaget till oförutsedda behof nedsättes till 39 rub. 66 $^2/_3$ kop.; 4) veden bestämmes till 30 famnar björk samt 51 famnar gran- och tallved, hälften af hvardera, förslagsvis beräknadt till 186 rub.; 5) till tvål, mangling, vatten, granris, sand och renhållning af den del af gården och gatan, som hör till accouchementshuset, anslås 61 rub. 90 $^2/_3$ kop.; 6) en dreng antages för accouchementshuset med 25 rub. i årlig lön och 1 $^1/_2$ dagportion och 7) till årliga mindre reparationer anslås 50 rub. Den förra staten förändrades sålunda till en del, men slutsumman förblef 2,767 rub. 25 kop.

Vid inventering af de acc. huset tillhöriga persedlar och effekter, som gjordes den 31 mars 1836 i närvaro af prof. v. Haartman, inrättningens föreståndarinna J. Grönholm och consistorii amanuensen G. A. Uhlenius, upplyste v. Haartman, att inventariipersedlarna utgjordes dels af sådana, som tillhört fordna acc. inrättningen i Åbo, men vid denna inrättnings förflyttning till Helsingfors blifvit från Åbo dit transporterade, dels ock af sådana, som vid acc. husets organisation blifvit genom entreprenad anskaffade af handlanden G. Silfverberg. Bland dessa persedlar äro att märkas 2 „accouchementssoffor“ från Åbo och 2 nyanskaffade, 4 åderlåtningsskålar af bleck (nyanskaffade), 2 gamla och 4 nya modersprutor af tenn, 2 nya lavementsskålar af tenn, 2 gamla lavementssprutor af tenn. Tvättskålarna, the- och matskedarna, tallrikarna, soppskålarna, drickstopen voro af tenn, tvättfaten af messing. 2 tagelmadrasser till förl. sofforna hämtades från Åbo, likaså „4 pölar“, hvartill 4 nya anskaffades. Till 6 från Åbo medförda kalfskinn (att användas vid förlossningar) anskaffades 12 nya.

Acc. huset vid Nikolaigatan var af sten och uppfördt i tvänne våningar. Närstående bilder äro reproducerade från „Project till Accouchements Hus af Sten att uppföras vid Cliniska Institutet för Kejserliga Alexanders Universitetet i Helsingfors Stad. Helsingfors af Kejs. Intendents Contoiret den 23 jan. 1829. C. L. Engel“, hvilket förvaras i öfverstyrelsens för allm. byggnaderna arkiv. Den förra bilden visar byggnadens fasad mot gården, den senare en plan af 1:sta våningen.

„Första våningen: a förstuga, b tambour, c rum för dem, som vänta på sin förlossning, d rum för dem, som förlösas, e rum för sjuka, f rum för convalescenter, g rum för barnmorskan, h rum för sjuksköterskan och 4 elever, i lectionsrum.

---

[1]) Cancellers bref till Consistorium vid Alex. Universitetet i Finland ang. förändrad stat för accouchementsinrättningen i Helsingfors af den 29 nov. 1834.

Andra våningen: rummet motsvarande h i våningen I. för hemliga föderskor, rummet motsvarande g i vån. I. för accoucheuren, i, sal, d, e, rum, c kök, f domestique rum".

Föreståndare var väl professorn i kirurgi och barnförlossningskonst, men sjukvården samt undervisningen af barnmorskeeleverna sköttes af adjunkten i samma discipliner. Föreståndare voro 1835–1837 v. Haartman, 1838—1843 Törnroth.

Acc. inrättningen vid det kliniska institutet hörde dock icke länge under universitetet. Ursprungligen till följd af misshälligheterna mellan gen. direktören v. Haartman och clinici förestån-

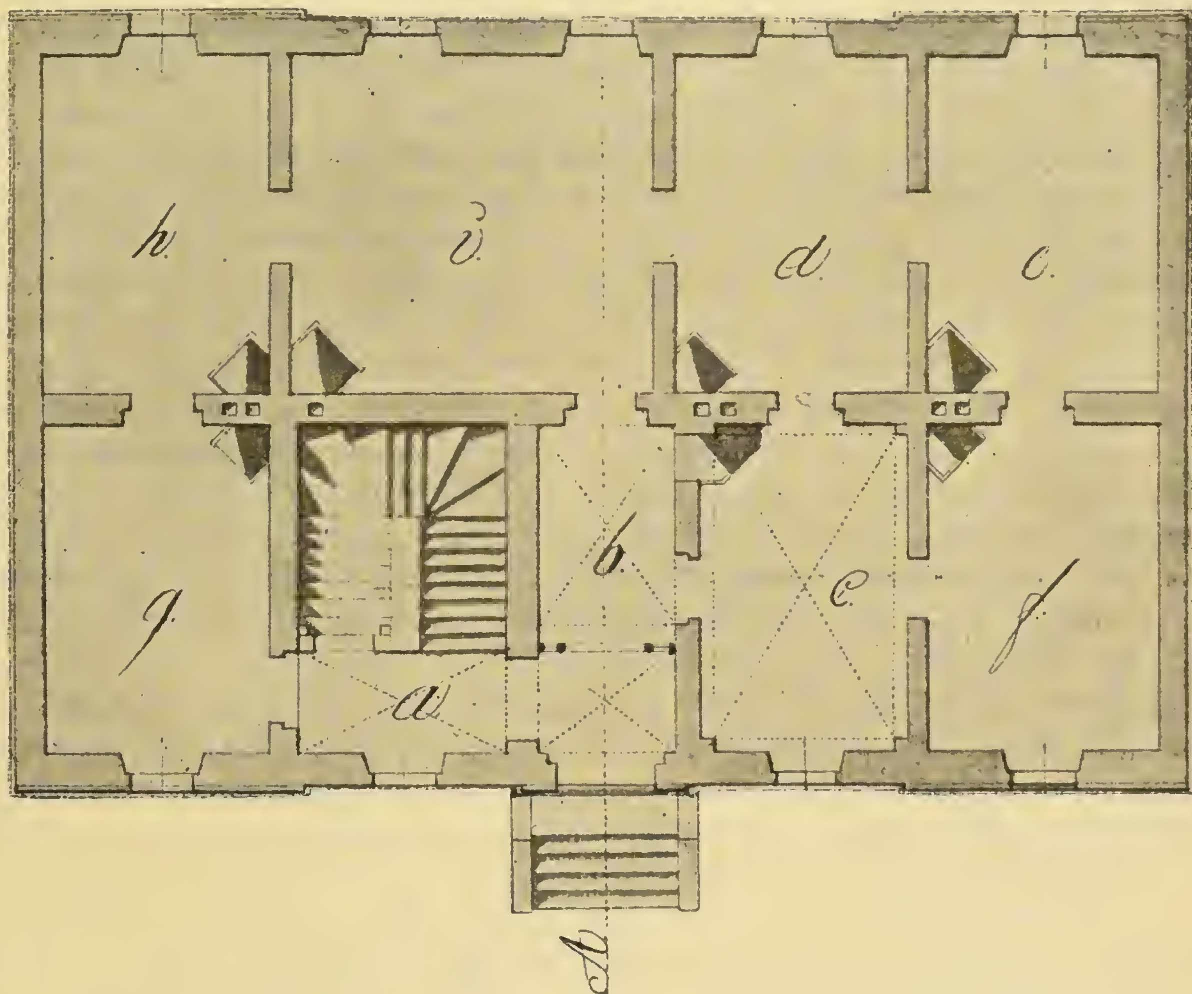
Facade af accouchementshuset vid kliniska institutet i Helsingfors enligt ritning.

darne Ilmoni och Törnroth bestämdes i skrifvelse af statssekreteraren för Finland af den 24 april 1841, att det 1838 inrättade lasarettet och kurhuset för Nylands län, hvilket s. å. hade förenats med universitetets kliniska institut och acc. inrättning, skulle jämte denna sistnämnda förblifva i de af dem upptagna byggnader (det utvidgade kliniska institutets) och ställas under medicinalstyrelsens öfverinseende (under namn af det allmänna hospitalet i Helsingfors) och att för universitetets kliniska institut ett särskildt hus för 30 sängar uppföras [1]).

[1]) Jmf. närmare: Heinricius: Det Cliniska Institutets historia. Finska Läkaresällskapets Handlingar 1901 N:o 8 och 9 samt Det Allmänna Hospitalets i Helsingfors historia. F. L.H. 1903 N:o 1.

Acc. afdelningen, hvilken sålunda kom att utgöra en del af det s. k. allmänna hospitalet och ställdes under medicinalstyrelsens öfverinseende, kvarstannade t. v. i sin förra lokal vid Nikolaigatan, men flyttades 1848, då universitetets nya kliniska institut öppnades, till några rum i den södra flygeln af det gamla klinikum, och huset vid Nikolaigatan blef upplåtet till boning åt vid det allmänna hospitalet anställda öfverläkaren och ordinatorn.

Det stora rum, som sedermera från 1861 var kirurgiska klinikens operationssal, blef föreläsningssal, det invid belägna rum, som

Plan af 1:sta våningen af accouchementshuset vid kliniska institutet i Helsingfors.

utgjorde nämnda kliniks instrumentrum, blef förlossningssal, medan 3 närbelägna rum upplätos för puerperae.

I den af H. K. M:t den 22 mars 1848 gillade och stadfästade stat för allmänna hospitalet voro upptagna bl. a. en underläkare, som tillika var lärare för barnmorskorna, åtnjutande utom fria rum och ved 500 r. s:r i lön, en föreståndarinna för acc. huset åtnjutande, utom fria rum, ved och 1 $1/2$ lp. ljus, i lön 200 r. s:r, samt stipendier för barnmorskeeleverna 60 r. s:r. I reglementets § 15 bestämdes att till underläkare, hvilken enl. § 14 utnämndes af senatens ekon. dep., må endast sådana läkare af gen. direktören

föreslås, hvilka utom öfriga förtjänster särskildt äga insikter i barnförlossningskonsten. I § 17 bestämdes, att föreståndarinnan för acc. huset utnämnes af gen. direktören på förslag af hospitalets öfverläkare. I § 2 står, att barnaföderskor emottagas alla tider på dygnet och få emottagas utan prestbevis, men böra, innan de lämna inrättningen, förete sådant; de åter, som önska blifva okända, måste genast vid inträdet medföra prestbevis, hvilket dock upptes endast för öfverläkaren och stannar i hans värjo.

I den af gen. direktor v. Haartman den 6 jan. 1849 (med. styr. exp. 1849 N:o 11) utfärdade instruktion för underläkaren vid allm. hospitalet, ansvarar denne i egenskap af föreståndare för acc. huset särskildt för vården af barnaföderskorna och de nyssfödda barnen; vid svårare förlossningsfall bör öfverläkaren tillkallas för att gå underläkaren med råd och dåd tillhanda. En timme om dagen under 4 veckodagar ägde underläkaren undervisa barnmorskeeleverna samt dessutom vid sjuksängen inplanta kännedom om barnaföderskans, barnsängskvinnans och det nyfödda barnets sjukdomar och deras behandling, så vidt denna senare kan tillåtas en barnmorska. Öfver 12 elever fingo icke antagas på en gång och öfver 4 terminer fick ingen elev vid inrättningen kvarstanna.

Gen. direktor v. Haartman föreslog väl i memorial af den 2 jan. 1846 [1]), att acc. afdelningen vid allmänna hospitalet skulle rymma 15 sängar, men i det den 22 mars 1848 af H. K. M:t gillade och stadfästade reglementet för allm. hospitalet i Helsingfors [2]) stadgades i § 12 att sjukhuset skulle innehålla 170 gratialistsängar och 10 dylika för barnaföderskor.

Senaten bestämde den 4 okt. 1842, att läkarevården på det provisoriska clinicum skulle äfven framgent bestridas af professorerna i kirurgi och medicin, men på acc. inrättningen (liksom på länelasarettsafdelningen och det veneriska sjukhuset) af en af generaldirektören tillförordnad läkare jämte erforderliga ordinatorer.

Sedan sekreteraren vid med. styrelsen, d:r A. E. Dahl, en kortare tid varit förordnad att besörja läkarevården på det allmänna hospitalet blef den 15 okt. 1843 adjunkten i kirurgi och barnförlossningskonst, A. E. Ingman, af med. styrelsen förordnad att bestrida läkare och barnmorskeläraretjänsten vid detsamma (Med. styr. exp. 1843 N:o 419), hvilket han gjorde till maj 1847. Under Ingmans tjänstledighet blef den 10 juni 1845 C. v. Haartman förordnad att på 2 månader bestrida befattningen (Med. styr. exp. 1845 N:o 165).

Den 26 juni 1847 blef lic. J. F. Blank förordnad att från den 1 juli s. å. handhafva sjukvården vid acc. huset. (Med. styr. exp. 1847 N:o 161). På anmodan af gen. direktören bestridde t. f. öf-

---

1) Ekon. dep:s B. D. 1846 N:o 1/395.
2) Gen. guvernörens B. D. 1848 N:o 145/15.

verläkaren C. v. Haartman sjukvården å acc. huset och barnmorskeundervisningen från den 19 juni 1848 till den 8 mars 1849. (Ekon. dep. B. D. 1848 N:o $^{23}/_{400}$). Härefter skötte Pipping underläkaretjänsten, tills han efter v. Haartmans definitiva afgång den 23 aug. 1850 utnämndes till innehafvare af tjänsten. (Ekon. dep. B. D. 1850 N:o $^{27}/_{402}$). Efter Pippings död 1858 hemställde gen. direktören Törnroth att i anseende till den ifrågasatta reorganisationen af allm. hospitalet med återbesättande af underläkaretjänsten kunde få t. v. anstå, hvartill senaten biföll den 29 juni 1858 (Ekon. dep. B. D. 1858 N:o $^{18}/_{391}$). Emellertid hade redan den 23 febr. 1858 H. K. M:t på anmälan tillåtit att acc. läraretjänsten under ledigheten finge bestridas af prof. Ingman (Med. styr. exp. 1858 N:o 82 o. 104). Efter Ingmans död den 14 maj 1858 hemställde den 18 maj Törnroth, att lic. Pippingsköld, hvilken gjort acc. vetenskapen till sitt specialstudium, finge med befattningen som underläkare och barnmorskelärare ombetros (Ekon. dep. B. D. 1858 N:o $^{26}/_{392}$), hvartill senaten biföll den 2 juni s. å. Då emellertid Pippingsköld hade anmält sig sinnad att under våren 1859 vistas utomlands och Sirelius ansökt att förestå tjänsten från 1 jan. 1859, anhöll Törnroth hos senaten den 16 okt. 1858 om tillstånd att anställa Sirelius t. v. som t. f. underläkare och acc. lärare. Törnroth rekommenderade Sirelius till tjänsten så mycket hellre som S. hade grundlig kännedom af finska språket och sålunda kunde meddela undervisning på detta språk, hvilket vore så mycket mer nödvändigt som ända till d. v. tid flertalet elever tagits från den svenska befolkningen i landet och således med högst få undantag icke kunnat användas som barnmorskor i de trakter af landet, där endast finska språket talas och behofvet af förlossningshjälp var mest trängande (Ekon. dep. B. D. 1858 N:o $^{57}/_{395}$). Senaten biföll den 26 okt. 1858 hemställan. Icke långt därefter blef Sirelius som docent i barnförlossningskonst den 1 juni 1859 förordnad att förestå acc. afdelningen och meddela barnmorskeundervisning vid allm. hospitalet och, sedan han blifvit professor i ämnet den 29 juli 1861, handhade han undervisningen vid allm. sjukhusets acc. afdelning (först ensam, men sedan den 1 aug. 1865 med biträde af assistenten).

Acc. inrättningens första föreståndarinna var barnmorskan, enkefru J. Grönholm, hvilken hade innehaft samma befattning i Åbo. För nitisk omvårdnad erhöll hon på v. Haartmans förord 1836 en gratifikation af 500 rubel från acc. fondens besparingar. Fru Grönholm dog d. 4 okt. 1847. Den 18 okt. 1847 blef af gen. direktör v. Haartman barnmorskan Vendla Serafia Emilia Husberg (f. 10 nov. 1819) förordnad att t. v. bestrida föreståndarinnebefattningen och erhöll den 10 mars 1848 konstitutorial å samma befattning. Husberg var föreståndarinna under hela den återstående tiden, tills allm. hospitalet ingick i det allmänna sjukhuset 1861.

Acc. inrättningens verksamhet från nov. 1833 till 1861 (i sammandrag efter dess på barnbördshusets arkiv förvarade journaler):

Den första barnaföderskan, tjänsteflickan Eva Åhl 27 år gammal, intogs den 19 nov. 1833, under hvilket år blott tre förlossningar ägde rum. År 1834 steg antalet förlossningar till 76; bland dessa förekommo tvänne fall, där fostret extraherades med tång och ett, där vändning utfördes. En barnaföderska hade eklamptiska anfall. Redan detta år gjorde puerperalfebern sitt intåg på den lilla förlossningsafdelningen; 3 barnaföderskor dogo, en af peritonit och två af ouppgifven sjukdom, men allt skäl finnes att antaga att dödsorsaken i dessa, liksom i senare fall, där denna icke särskildt är upptagen, utgjordes af puerperal infektion.

Redan 1835 steg förlossningarnas antal till 100 och höll sig med undantag af åren 1836, 1837 och 1838, öfver detta tal, uppgående åren 1846 och 1854 till öfver 200. Åren 1842—1846, 1848—1851 och 1853—1854 förekommo årligen mera än 150 förlossningar, de öfriga åren var antalet förlossningar under detta tal.

Den operativa verksamheten på afdelningen var jämförelsevis liten. Under tidsrymden 1833—1860 utfördes 86 tångförlossningar, alltså begagnades tång i 2,2 % af samtliga 3,894 förlossningsfall. Genom vändning förlöstes 33 barnaföderskor, således 0,8 %, medan embryotomi (kraniotomi) utfördes blott 3 ggr. 0,08 % och partus arte praematurus 2 ggr, 0,05 %.

Abnorma förlossningsfall af större betydelse inträffade icke heller ofta. Under dessa 28 år förekom eklampsi 16 ggr, 6,3 %, placenta praevia 14 ggr, 4.3 %, prolapsus fun. umbil. 12 ggr, 0,3 % och ruptura uteri 3 ggr 0,08 %.

Vid ett fall 1835 finnes antecknadt att tångförlossningen utfördes af adjunkten, d:r Törnroth. Hvem som utförde de 3 andra tångförlossningarna och vändningen framgår icke af journalerna.

1836 den 22 juli blef en kvinna förlöst med tång och uncus obtusus af med. kand. Laurell; hon ådrog sig en peritonitis och en vesico-vaginal fistel, „med hvilka hon laborerade“ till den 30 aug., då hon läkt utskrefs. Samma år förlöstes en barnaföderska från tvillingar, hvarvid det ena fostret utkom genom „skrufning“ och vidöppen fotförlossning, det andra genom nackförlossning. Efterbörden kunde i anseende till uteri starka sammandragning icke förr än på tredje dygnet förlösas, oaktadt flere försök ad removendas secundinas gjordes både af föreståndarinnan fru Grönholm och af Laurell. Afgång af stinkande locchier följde, modren fick en „sträng“ peritonitis puerperalis och dog.

1837 och 1838 förekommo inga operationer eller svårare förlossningskomplikationer.

1839 utfördes tvänne tångförlossningar, den ena för eklampsi, den andra för svaga värkar. Samma år gjordes den första embryo-

tomin (excerebration) på en andra tvilling, utan att därom närmare anföres i journalen, af adj. Laurell. Modren dog.

1840 anlades tången i två fall af tre af d:r Dahl och fru Grönholm gjorde vändningen.

1841 och 1842 utfördes tångförlossningarna dels af prof. Törnroth dels af Dahl; en gång extraherades af Törnroth ett foster, hvilket vägde 15 skålp. Det sistnämnda året förekom en trillingsförlossning (kvinnan var från Munksnäs i närheten af Helsingfors), där det första fostret föddes spontant i säteslåge, det andra vändes på fot och det tredje framföddes spontant i fotläge; alla fostren voro gossar, föddes och utskrefvos lefvande.

Kostnaderna för acc. afdelningen voro 1833 582: 30, 1834 3,203: 75, 1835 2,613: 93, 1836 2,390: 27, 1837 2,193: 61, 1838 3,232: 41, 1839 1,371: —, 1840 2,268: 09, 1841 2,747: 40 rub. s:r. (Enl. Rabbe: Kort historisk framställning om sjukvårdsinrättningarna i Finland. Finska Läkaresällskapets Handlingar Bd I. 1841—43 sid. 172 o. 265).

1843 utfördes två tångförlossningar af med. kand. Blank och den tredje af adj. Ingman, hvilken den 15 okt. blef barnmorskelärare och mot slutet af året öfvertog afdelningen. Ingman kvarstod såsom barnmorskelärare till maj 1847 och har under den tid han såsom sådan var fästad vid afdelningen fört dess journal och lämnat redogörelserna för densamma. Af dessa framgår, att kostnaderna för medikamenter under åren 1844—1847 stego till 75, 57, 34 och 43 rubel och några kopek. Närmare 20 barnmorskeelever undervisades årligen. 1844 förekommo 6 tångförlossningar, utan att det finnes antecknadt af hvem de utfördes, det första fallet af placenta praevia och framfallen nafvelsträng; kvinnan förlöstes genom vändning, både fostret och modren dogo, den senare af puerperalfeber. En annan vändning, utan angifven indikation, utfördes af fru Grönholm. Samma år öfvervakade C. von Haartman, då med. kand., en förlossning och gjorde följande år en tångförlossning; en annan dylik utfördes af Ingman. Två vändningar, den ena för placenta praevia, gjordes 1845 af fru Grönholm, hvilken äfven 1846 utförde två vändningar, den ena för placenta praevia. Detta års enda tångförlossning gjordes af med. kand. A. E. Bodén (biträdande underläkare).

1847 förekommo blott tre vändningar som obstetriska ingrepp; 2 af dem utfördes af fru Grönholm, den tredje af mamsell Husberg.

De fyra tångförlossningarna 1848 utfördes af Blank (3) och af C. von Haartman (1); de två vändningarna (en för placenta praevia) af Husberg. År 1848 utgör ett bemärkelseår i det afseende att kloroformen pröfvades första gången på acc. afdelningen, då v. Haartman uttog en mola styckevis med god framgång. I journalen finnes om fallet, N:o 157, antecknadt af Pipping: „molan uttogs styckevis under kloroformnarkos af dr von Haartman“.

1849 den 1 okt. gjordes för första gången hos oss, af Pipping, en artificiell förtidsbörd. I journalen N:o 134 finnes antecknadt blott att förlossningen inleddes genom varm douche och slutades genom

vändning af Pipping; fostret dödfödt. Kvinnan dog 16 dygn p.p. vid obduktionen upptäcktes en med tjocktarmen komunicerande bäckenabscess. Tre tångförlossningar utfördes, två af Pipping, hvaraf en vid bäckenträngsel, och 1 af Sanmark för eklampsi.

1850 den 4 juli inleddes af Pipping den andra förtidsbörden för eklampsi, likaledes med varm douche. Fostret, dödt, uttogs efter vändning och modren dog efter ett dygn under eklamptiska symptom. Vid ett andra fall af eklampsi gjordes vändning och vid ett fall af placenta praevia sprängdes blåsan och extraherades fostret vid fötterna, hvilka bjödo sig. 5 tångförlossningar gjordes af Pipping, vid ett af dessa var bäckenet trångt i nedre öppningen, „pelvis infundibuliformis“.

1851 utfördes 3 tångförlossningar, en gång vid eklampsi. I ett fall af framfall af nafvelsträng framföddes spontant ett dödt foster

1852 förekommo 2 fall af placenta praevia; i hvardera gjordes vändning och i ett anlades tång på det efterföljande hufvudet; bägge fostren dödfödda. 5 ggr anlades tång, däraf 2 ggr på efterföljande hufvud. I ett tvillingsfall framföll nafvelsträngen och fostret föddes lefvande spontant.

Åren 1853—1858 utvecklades af Pipping fortsättningsvis en efter förhållandena liflig verksamhet. Under nämnda 5 år utfördes 23 tångförlossningar (hvaraf 2 på efterföljande hufvud), 7 vändningar och 1 embryotomi (excerebration och kephalotripsi) på en kvinna, vid hvars första förlossning äfven excerebration af Ingman utförts, efter hvilken partus kvinnan hade en stor vesico-vaginalfistel, som nu förstorades. Före intagningen hade tångförsök gjorts. En tångförlossning gjordes af Sanmark, en vändning af Husberg, de öfriga antagligen af Pipping. Eklampsi och placenta praevia förekommo 2 ggr, prolaps af nafvelsträng 3 ggr och uterusruptur 3 ggr. I alla dessa sistnämnda fall förekom bäckenträngsel, i 2 af dem förlöstes kvinnan med tång, i det tredje gjordes vändning på fot. Alla tre mödrarna dogo. I det sista fallet utfördes tångförlossning „enligt uppdrag och under ledning af dr Sanmark“ af med. kand. Pippingsköld.

Under 1858 gjordes 5 tångförlossningar och 2 vändningar samt förekommo 3 fall af eklampsi, 2 af placenta praevia och 2 af framfallen nafvelsträng.

År 1859 blef jämförelsevis rikt på operativa ingrepp. Då förekommo 8 tångförlossningar, 1 vändning och 1 embryotomi (perforation och crochet). Mindre vanliga förlossningskomplikationer voro eklampsi 1 gång, placenta praevia 1 gång, framfall af nafvelsträng 3 ggr; 1 gång reponerades under partus en ovarialcysta och 1 gång uttogs en mola hydatinosa, efter dilatation af modermun.

Det sista året, 1860, af verksamheten på allmänna hospitalets förlossningsanstalt var däremot fattigt på ovanliga fall likasom ock förlossningarnas antal detta år (115) var mindre än sedan 1838. Två gånger gjordes vändning för tvärläge, 1 gång kephalotripsi, 1 gång perforation, 1 gång förekom placenta praevia, 1 gång framföll nafvel-

strängen. I ett fall observerades självutveckling af fostret. Under året vårdades på afdelningen 10 kvinnor med underlifslidanden.

Totaldödligheten 1834—1860 har varit 164. Af dessa dödsfall voro 147 förorsakade af puerperalfeber under olika former såsom af anmärkningarna i journalerna framgår. Man har allt skäl att antaga att i de fall, där sjukdomens beskaffenhet icke särskildt är angifven, dödsorsaken varit infektion; likaså voro antagligen de fall 1836, hvilka uppgifvits hafva dött af „pneumoni" och „nerffeber" och de 1856, där sjukdomen benämnes „frossa, typhus", puerperalfeber. Läggas till dessa fall 3 dödsfall efter ruptura uteri, bland hvilka ett erbjöd exsudat i buken, och 1 fall af akut gul lefveratrofi, blir hela antalet dödsfall förorsakade af infektion 151. Tvänne af kvinnorna afledo hemma. De dödsfall, kvilka icke förorsakats af infektion, voro 5, där döden inträffade under fortfarande eklamptiska symptom, 2 genom haemorragia uteri, 1 af arachnitis, 1 af pneumonia croupsa, 1 af tuberkulos i lungorna, 3 af typhus.

Dödligheten i puerperalfeber bland de förlösta var i procent 1834—1860 följande: 1834 3.9, 1835 4.0, 1836 13.1, 1837 12.3, 1838 4.0, 1839 2.5, 1840 3.9, 1841 0.7, 1842 1.7 (totaldödlighet 2.9), 1843 1.6, 1844 2.7, 1845 0.4, 1846 3.5, 1847 4.8 (totald. 5.5), 1848 2.4, 1849 2.9 (totald. 3.6), 1850 2.9 (totald. 4.1), 1851 9.4 (totald. 10.1), 1852 6.7 (totald. 7.5), 1858 4.5, 1854 1.4 (totald. 1.9), 1855 3.4 (totald. 4.1), 1856 5.7, 1857 4.6 (totald. 5.6), 1858 1.3, 1859 6,3 (totald. 7.8), 1860 5.2.

Morbiditeten på acc. inrättningen är obekant, emedan journalerna sakna uppgifter därom.

Med. kandidaterna inhämtade undervisning i barnförlossningskonst vid det kliniska institutets acc. afdelning af professorn i ämnet, men, då det förordnades att acc. afdelningen skulle skiljas från institutet och läggas under med. styrelsens öfverinseende, föreslog beträffande frågan om blifvande läkares tjänstgöring på allmänna hospitalet den för organisationen af detta 1841 tillsatta komité ett stadgande, att ingen finge som läkare i statens tjänst anställas, innan han med öfverläkarens och öfverkirurgens samt lärarens vid acc. huset bevis kunde styrka, att han efter aflagd med. licentiat- eller kirurgiemagister examen genomgått en fullständig praktisk kurs i berörda inrättning. Denna komiténs framställning blef emellertid icke af H. K. M:t till pröfning upptagen[1]), ej heller då reglementet för det allm. hospitalet fastställdes.

Enligt skrifvelse från senaten af den 11 april 1848[2]) borde consistorium med coll. med. öfverlägga om och fastställa sättet att bereda med. studerande tillfälle att å accouchementshuset inhemta nödiga insikter i barnförlossningskonsten. Törnroth blef

---

1) Bref fr. ministerstatssekreteraren till t. f. generalguvernören af den 24 aug. 1842.

2) Jmfr äfven generalguvernörens B. D. 1848 N:o 145/15.

den 21 jan. 1849 utsedd att å consistorii vägnar med coll. med. i ämnet samråda och besluta.

Den 14 mars 1849 anförde Törnroth i consistorium, att sedan acc. afd., som förut tillhört universitetet och varit med dess kliniska institutet förenad, blifvit därifrån afskild och som en afdelning af det allmänna hospitalet ställd under generaldirektörens för medicinalverket inseende, det egna förhållande inträffat, att läraren i barnförlossningskonst vid universitetet helt och hållet saknade en klinik för sin rent praktiska verksamhet, „ett exempel så ovanligt att det ingenstädes, der en profession i accouchementerne finnes inrättad, står att igenfinnas". Ehuru genom reskriptet af den 11 april 1848 cons. och coll. med. voro förpliktade att öfverlägga om och fastställa sättet att bereda med. studerande tillfälle att i det allmänna barnbördshuset inhämta nödiga insikter i barnförlossningskonsten, och denna befallning hade ock ledt till öfverläggningar från bägge dessa myndigheters sida, ehuru ämnet icke ännu var slutligt afgjordt och då antagas kunde att, oaktadt allt medgifvande från medicinalstyrelsens sida, med. studerandena likväl skulle mötas af så många hinder för deras praktiska studier vid sistnämnda anstalt, som egentligen vore en barnmorskeskola och hvars styrelse var ställd under inseende af en annan läkare, syntes det Törnroth nödvändigt att föreslå en egen, mindre acc. klinik, såsom bihang till det kliniska institutet vid universitetet. Törnroth föreslog en hemställan om ett årligt anslag af allmänna statsmedel till bestridande af utgifterna till en sådan klinik för 4 sängar att inredas i rum af det kliniska institutet.

Han hade uppgjort följande förslag till stat.

En barnmorska, utom husrum, ved och ljus, lön . .	Rub.	100: —
En sjuksköterska „ „ „ „ „ „ . .	„	30: —
Kosthållning för 4 barnaföderskor, 1 portion mat dagligen, in summa 1,460 portioner om året à 12 kopek	„	175: 20
Portionspengar åt ett tjänstehjon à 15 kopek . . .	„	54: 70
Medikamentskostnad för 4 sängar à 30 rubel . . .	„	120: —
Lysningsämnen	„	25: —
Klädtvätten och därtill hörande vedpenningar . . .	„	30: —
Inventariers årliga uppköp och reparation	„	40: —
Begrafningskostnader	„	10: —
Diverse oförutsedda utgifter	„	30: —
	Summa Rub.	614: 90

Consistorium remitterade frågan till med. fakulteten.

Detta Törnroths förslag hade äfven med. fakulteten den 26 april haft till granskning, men ville af orsak, att öfverläggningarna mellan cons. och coll. med. med anledning af reskriptet af den

11 april 1848 icke ännu ledt till bestämdt resultat, icke skrida till speciell granskning däraf, ehuru den väl ansåg en dylik afdelning vara i högsta grad af behofvet påkallad. Consistorium beslöt den 19 maj att med afgörande af frågan borde anstå, tills den anbefallda öfverläggningen hunnit försiggå.

Den 3 mars 1849 hade frågan förebragts i coll. med. och upptogs till diskussion den 31 maj; härvid blef öfverenskommet att professorn i kirurgi och barnförlossningskonst skulle äga rätt att från 15 sept. till 15 juni af de i acc. huset intagna förlossningskvinnorna utvälja halfva antalet eller högst fyra, hvilka i särskildt rum af professorn och hans amanuenser skulle vårdas, dock med villkor att i händelse professorn af oförutsedda omständigheter vore hindrad att biträda dessa sjuka, acc. läraren då vore pliktig att lämna dem den för tillfället erforderliga hjälpen. Dessutom skulle med. studerande berättigas och förpliktigas att under sin tjänstgöring å den på förenämndt sätt bildade kliniska afdelningen af acc. huset äfven tjänstgöra å den icke kliniska afdelningen under acc. lärarens ledning, till hvilken senare afdelning professorn ägde äfven rätt att infinna sig för att meddela med. studerande för tillfället lämpliga demonstrationer i acc. vetenskapen, likväl utan att med de å ifrågavarande afdelning befintliga sjukas vård och behandling sig vidare befatta. Sjukskötseln vid hvardera afdelningen skulle bestridas af föreståndarinnan och barnmorskeeleverna [1]). I skrifvelse af den 10 nov. meddelade coll. med. consistorium resultatet af denna öfverläggning och fann cons. den 1 dec. 1849 inrättandet af en egen acc.klinik vid universitetet icke vara af nöden.

Emellertid hade i enlighet med reskriptet af den 11 april 1848 införts ett sådant arrangement att medicinalöfverstyrelsen upplät på allm. hospitalet ett mindre rum med 4 sängar för den kliniska undervisningen i acc. konsten under ledning af professorn i ämnet med biträde af en eller flere medicine studerande, hvilka i egenskap af amanuenser borde därstädes tjänstgöra. Läget af detta rum, omöjligheten för amanuensen att bo på stället, liksom hela detta arrangement gjorde, att Törnroth på fakultetens sammanträde den 9 februari 1850 anhöll att fak. ville till pröfning upptaga och rekommendera hans förslag om en egen acc. klinik på det kliniska institutet. Han ansåg 4 sängar tillräckliga, alldenstund de barnaföderskor, som möjligen efter förlossningen behäftas med någon sjukdom kunde genast öfverföras på den medicinska och kirurgiska afdelningen af institutet och därstädes behandlas — „en stor fördel, som gör ej allenast denna lilla anstalt svarande mot sitt ändamål, utan ock tillika lemnar åt klinikerna på institutet de intressantaste patienter af barnsängsqvinnor och dibarn."

---

[1]) Med. styrelsens expeditioner N:o 417, 1849.

Fak. fann, att en för ändamålet tjänlig acc. klinik ej kunde hållas i den därtill nu använda lokal, utan förenade sig fak:s medlemmar om Törnroths förslag om en separat acc. afdelning för universitetet.

Den 13 febr. 1850 beslöt consistorium hemställa om inrättande af en acc. afdelning på kliniska institutet på sätt med. fakulteten föreslagit, samt om att för ändamålet en summa af 614 rub. 90 kopek af finska statsverkets tillgångar årligen skulle till universitetet utbetalas. Då ärendet kommunicerades frånvarande prof. af Ursin, afgaf denne den 6 mars ett skriftligt yttrande, däri han ansåg att, för att en fullständig undervisning i barnförlossningskonst må vinnas, de inrättningar, som därför anses nödvändiga, böra hafva en vida större utsträckning än den föreslagna. Han ansåg en egen acc. byggnad, såsom integrerande del af det kliniska institutet med alla de inrättningar och bekvämligheter, som sakens stora vikt det fordrade, vara oundgängligen nödvändig, om på fullt allvar den medicinska bildningen åt det hållet skall befordras. Tvänne acc. inrättningar i Helsingfors kunde enligt hans mening icke bestå. På grund af uppgifter från lutherska församlingen i staden och från accouchementshuset för åren 1844—1848 uppvisade af Ursin att under nämnda fem år i Helsingfors blifvit födda i medeltal 600 barn om året, af hvilka ungefär 186 d. v. s. en tredjedel blifvit födda på acc. huset. Då man icke kunde förmoda att i ett så bildadt samhälle som Helsingfors mer än en tredjedel af barnaföderskorna komme att söka sin tillflykt i acc. huset, fann Ursin icke någon väsentlig nytta af en särskild acc. inrättning vid nya klinikum, innan tillräcklig garanti därför kunde uppställas, att ett tillräckligt antal barnaföderskor erbjuda sig för inrättningens behof, utan ansåg tvärtom en dylik komma att hafva ett menligt inflytande på barnmorskebildningen. Detta yttrande kommunicerades med med. fakulteten, som skulle afgifva utlåtande, huruvida fak. fann af Ursins åsikt föranleda till någon förändring i fakultetens förslag.

I fakulteten afgaf den 18 mars 1850 Törnroth skriftligen ett andragande. Han ansåg väl en så inskränkt acc. anstalt som den af fakulteten föreslagna äga, så framt den isolerades, icke någon betydelse för sitt ändamål, men betraktad såsom en sektion af en större sjukvårdsinrättning finge den en helt annan betydelse.

Under förutsättning af att hvarje långvarigare patologiskt fall af barnsäng och sjukdomar hos de nyfödda blefve behandladt på institutets tvänne kliniska sektioner, skulle afdelningen väl kunna emottaga 60 à 80 barnaföderskor om året, en summa som för det d. v. antalet medicinestuderande och för hvarje presumtiv tillväxt af dem han ansåg tillräcklig — ity att de med praktisk medicin sysselsatta studerande, hvilka alla bo uppå det sjukhus, där acc. anstalten är, finna sig satta i tillfälle att under deras $1\frac{1}{2}$ åriga vistelse på institutet observera hvarje förekommande för-

lossning. Ej heller utomlands på flere orter voro acc. anstalterna större; så förekommo på anstalten i Erlangen endast 20, i Jena 40—50, i Halle 50, i Königsberg 50, i Landshut 50, i Tübingen 50, i Leipzig 100 förlossningsfall årligen.

Något menligt inflytande på barnmorskeutbildningen ansåg Törnroth afdelningen icke komma att hafva, då acc. huset komme att disponera öfver tillräckligt antal barnaföderskor för barnmorskeundervisningen och höll han fortfarande på vikten för med. studerande att i eget land erhålla undervisning i förlossningskonsten.

Fakulteten ansåg, att visserligen ändamålet med med. studerandenes bildning som med barmorskeundervisningen bättre kunde ernås om, såsom förut varit fallet, en gemensam under universitetet lydande acc. anstalt skulle finnas. Men om sådant icke blefve möjligt, vidhöll fak. sitt förra förslag om inrättande af en separat acc. klinik i universitetets kliniska institut och ansåg en dylik klinik vara fullt tillräcklig för med. studerandenas praktiska bildning, utan att å andra sidan utöfva menligt inflytande på barnmorskeutbildningen i Finland.

Cons. beslöt den 20 mars att betänka sig på saken och uppsköt dess afgörande. Den 13 april ansåg consistorium sig böra hos kansler utverka H. K. M:ts tillåtelse därtill, att acc. huset åter finge med kliniska institutet förenas, såsom förut varit fallet. Skulle H. K. M:t icke finna skäl till bifall till denna anhållan, hemställde cons. om, att en särskild acc. afd. vid kliniska institutet blefve på sätt med. fak. föreslagit. inrättad. Ursin biträdde icke det senare alternativet, hvilket blef af H. K. M:t bifallet.

Under namn af „Cliniska institutets accouchementsafdelning" blef sålunda i några rum på det kliniska institutet (Nya klinikum) en liten acc. afdelning, under inseende af professor Törnroth, inrättad. Till föreståndarinna antogs barnmorskan fru M. L. Klingenberg. Afdelningen var i verksamhet från den 8 nov. 1855 till den 9 jan. 1861, då den på grund af inrättande af acc. afdelningen vid det allmänna sjukhuset blef onödig. Föreståndare för afdelningen voro succesivt Törnroth, Ingman, Hjelt och Sirelius.

Antalet förlossningar och arten af förlossningsfallen framgår af nedanstående tabell:

	1855	1856	1857	1858	1859	1860
Hjässförlossning	7	25	83	46	54	43
Ansiktsförlossning	—	—	1	—	—	—
Sätesförlossning	—	2	1	—	2	—
Fotförlossning	—	—	1	—	—	1
Snedlägen	—	—	—	—	1	—
Obekanta lägen	1	2	1	3	3	3
Tvillingsförlossning	2	1	—	—	2	—
hjässförlossning	2	1			2	

	1855	1856	1857	1858	1859	1860
sätesförlossning . . .	1	1				
fotförlossning	1	—				
Antalet förlossningar . . .	10	30	87	49	62	47 = 285
„ foster	12	31	87	49	64	47 = 290

På denna afdelning utfördes 7 ggr. tångförlossning (däraf 1 gång på efterföljande hufvud), 2 ggr vändning och 2 ggr embryotomi (kephatotripsi, perforation), 1 gång förekom framfall af nafvelsträngen.

Ända till 1859 förekom intet dödsfall och synes hälsotillståndet bland de förlösta varit godt. 1859 dogo i puerperalfeber 4 och 1860 lika många barnaföderskor. I ett 9:de fall insjuknade kvinnan i peritonit, men det framgår ej af journalerna, om hon afled. Mortaliteten i puerperalinfektion alltså 2,8 %.

På denna afdelning tjänstgjorde med kand. W. af Ursin, Forsberg, Flodin, Lundman från 1855, Pippingsköld, Edgren fr. 1856, Ringbom, Gråberg, Vasastjerna, Estlander, J. Björksten, Olsoni, Hahl fr. 1857, Frankenhäuser, Hornborg, E. Nylander, G. Strengell, Strömborg, Linsén, Trapp, Sivén fr. 1858, Törnroth, Hagfors, Forssman, Roschier, Poppius, Bonsdorff fr. 1859, J. Forstén, Emeleus, A. Forstén, Palmberg, Soldan, W. Dammert, v. Willebrand fr. 1860.

Då den med kliniska institutet förenade accouchementsafdelningen var alldeles otillräcklig i förhållande till det stora antal med. studerande, som önskade genomgå den för vinnande af licentiatgrad föreskrifna praktiska kursen i barnförlossningskonsten, hemställde med. fakultetens dekanus, prof. E. Bonsdorff, den 27 sept. 1859, huruvida det icke kunde tillåtas de, som sådant önskade, att i stället tjänstgöra vid allmänna hospitalets accouchementsafdelning, hvartill tillfället vore så mycket lämpligare, som Sirelius förestod hvardera afdelningen. Fakulteten ansåg sig därtill kunna bifalla, då sådant icke var stridande mot § 160 i universitetets statuter, hvilken bestämmer de praktiska kurser, som för vinnande af licentiatgrad äro nödvändiga. Emellertid förföll denna fråga, då kort därpå det allmänna sjukhuset med klinisk undervisning inrättades.

Enligt Kejs. brefvet till gen. direktören för med. väsendet af den 19 juni 1860 angående det allmänna hospitalets förening med det kliniska institutet till ett allmänt sjukhus bestämdes, att för acc. afdelningen ett nytt hus af sten på hospitalets tomt skulle uppföras med medel från universitetets byggnadsfond. Acc. afdelningen blef t. v. inrymd i sin ursprungliga lokal, byggnaden vid Nikolaigatan, hvarest densamma i följd af flere omständigheter kom att kvarstanna ända till 1878, då det n. v. barnbördshuset vid Bergmansgatan blef färdigt.

Detta barnbördshus vid Nikolaigatan skulle snart förvärfva sig en sorglig ryktbarhet genom de härjningar barnsängsfebern

därstädes på 1860-talet utöfvade och vid detsamma är förknippadt minnet af flere stridigheter under denna tid emellan dess föreståndare, Sirelius, och hans ämbetsbröder i styrelsen för det allmänna sjukhuset, i collegium med., i med. fakulteten och i själfva inrättningen, stridigheter, hvilka kasta ett allt annat än vackert ljus på den tidens kollegiala förhållanden bland läkarekårens främsta män,

Acc. huset vid Nikolaigatan
(n. v. ögonkliniken)
Bilden tagen i slutet af 1800-talet.

hvilka gåfvo anledning till polemik i tidningar och slutligen ledde till ett tjänsteåtal mot Sirelius.

Acc. husets fullkomliga olämplighet till förlossningsanstalt, den höga puerperala morbiditeten och mortaliteten, många andra ogynnsamma omständigheter samt motigheterna för uppförande af ett nytt barnbördshus underläto icke att göra ett djupt intryck på Sirelii annars ock tunga lynne, föranledde honom till icke väl-

betänkta ord och handlingar samt brakte honom ur den nödvändiga sinnesjämvikten.

Innan jag går att skildra ofvannämnda misshälligheter, vill jag lämna en kort öfversikt af acc. afdelningens verksamhet 1861 t. o. m. 1869.

Antalet förlossningar var 1861 131, 1862 181, 1863 204, 1864 191, 1865 140, 1866 175, 1867 265, 1868 284, 1869 213, s. 1,784.

Under tidsrymden 1861—1869 utfördes 73 tångförlossningar, 14 vändningar, 16 embryotomier, 1 sectio caesarea; förekommo 13 fall eklampsi, 2 fall placenta praevia, 2 fall ruptura uteri och 15 fall prolaps af nafvelsträngen.

Dödligheten till följd af puerperalfeber, resp. den totala mortaliteten var i procent 1861 9,9, 1862 7,7 resp. 8,2, 1863 6,9 resp. 7,9, 1864 7,8 resp. 8,3, 1865 7,8 resp. 8,5, 1866 6,8 resp. 7,4, 1867 4,9 resp. 6,0, 1868 3,8 resp. 5,2, 1869 10,8 resp. 11,7.

Sjukligheten utan dödlig utgång var mycket hög, men exakta uppgifter kunna till följd af ofullständiga journaler icke lämnas.

I följd af den stora sjukligheten och dödligheten i acc. huset, upphyrdes i närheten däraf s. k. auxiliärlokaler, i hvilka de födande emottogos och vårdades, medan acc. huset undergick vädring och rengöring. Journalerna fördes gemensamt för de olika inrättningarna.

I reskriptet af den 19 juni 1860 ang. inrättande af det allmänna sjukhuset i Helsingfors bestämdes, att föreståndarinnan på allm. hospitalets acc. afdelning borde jämte ackuschörskan vid kliniska institutet anställas vid det blifvande allmänna sjukhuset med rättighet för hvardera att uppbära sina förra löner, tills endera af dem afgår. Husberg bestred föreståndarinnebefattningen vid acc. afdelningen blott några månader från dess öppnande den 1 jan. 1861; den 27 april s. å. inlämnade hon anhållan om afsked för sjuklighet med anhållan om pension för sin återstående lifstid. Törnroth föreslog pensionen till 100 rubel s:r årligen d. v. s. hälften af lönen på stat, men senaten afprutade hälften.[1]). Husberg fick afsked den 2 maj med pension från den 1 juni s. å. och dog 1870.

Enligt staten för det allm. sjukhuset (jmfr kansliexp:s i senaten bref till gen. direktören för med. verket af den 18 maj 1861) hade föreståndaren för acc. afd. hyresmedel 350 rub., instruktionsbarnmorskan arvode 300 rub. jämte fria husrum, ved och 2 lp. ljus, 4 barnmorskeelever utspisning à 27 kop. dgl., 394 r. 20 k.

Enligt H. K. M:ts bref af den 18 juli 1865 blef en assistentläkaretjänst vid acc. afd. med arvode af 2,400 m. och 600 m. hyresmedel inrättad. Ass. läkare blef från 1 aug. 1865 F. J. E. Sivén, hvilken efterträddes den 1 jan. 1867 af Alfred Heikel. Efter Heikels död i exanth. tyfus den 10 maj 1868 antogs 18 maj till assistent stadsläkaren i Fredrikshamn M. G. Stenbäck.

---

[1]) Ekon. dep. B. D. 1861 N:o $^{19}/_{288}$.

Instruktionsbarnmorska vid acc. afdelningen var fru Maria Lovisa Klingenberg (f. Blomqvist), som, född 1813, hade tagit sin examen 1839 och den 1 jan. 1853 blifvit föreståndarinna för det kliniska institutets acc. afd. Hon skötte sin befattning från 30 maj 1861 till 1875 samt handhade därjämte vården af barnaföderskorna i de upphyrda filialerna, för hvilken hon erhöll en gratifikation af 400 resp. 300 m. för 1866 resp. 1867.

Från acc. afdelningens journaler under Sirelii tid kunna några upplysningar om behandlingen af patologiska förlossningar erhållas.

Så nyttjade Sirelius vid eklampsi 1859 kloroforminhalationer, varma bad och åderlåtning. Sedan blåsan blifvit sprängd och modermunnen oblodigt utvidgad, förlöstes med tång. 1861 gaf han dessutom opium i stora doser, jalappa, mysk och kamfer. 1867 begagnade han morfin, 0,02—0,03, pulv nitrosus, kloroforminhalationer, is på hufvudet, sinapismer på vadorna, stärkelselavemang med opium, varma vaginalinsprutningar.

Vid långsam utvidgning af modermunnen och vid oeftergifliga yttre födslodelar gåfvos varmt karbad, ljumma vaginalduscher, opium; vid rigida modermunsläppar gjordes incisioner. I ett fall 1861 fördes en bougie af vax mellan hinnorna och uterus för att uppmjuka de oeftergifliga läpparna. I ett annat fall, 1863, insmordes vaginalportionen med fett och extr. belladonnae. Vid smärtsamma, täta värkar gåfvos karbad, sittbad eller ångbad; då fosterdelen var lågt, gafs inv. secale. För att framkalla värkar och påskynda förlossningen gåfvos varma vaginalduscher af 37° under 25 min. hvarje gång och varma bad; äfven secale inv. Vid blödning post partum gjordes insprutningar med kallt vatten och gafs secale inv. Vid blödning i efterbördsstadiet uttogs efterbörden, gjordes kalla insprutningar och gafs secale; upphörde icke blödningen, aflägsnades coagula från uterus och fördes is i vagina; ibland insprutades kallt vatten genom nafvelsträngen. Vid kollaps efter blödning ordinerades opiumdroppar, secale och starkt vin. Kvarstannade hinnor uttogos. Perinealrupturer förenades med sutur.

Barnsängsfebern, dess orsaker, natur och behandling, var den stora fråga, som på 1860-talet mest trängde sig på ackuschörerna till lösning. Sirelii ställning till denna skall af mig längre fram beskrifvas.

Acc. afdelningens instrumentsamling tyckes hafva varit ganska bristfällig. Sirelius hemställde 1863 i sj. styr. om ett anslag till instrumenter, då samlingen däraf på långt när icke motsvarade den operativa förlossningskonstens och gynäkologins ståndpunkt. Med undantag af ett mindre anslag af cons. 1860 hade afd. på 10 år icke disponerat öfver några medel till ändamålet och vid förefallande operationer hade Sirelius ofta tvungits dels att låna instrumenter, dels att använda egna.

År 1863 tyckas stridigheterna inom sjukhusstyrelsen mellan Sirelius och dess andra medlemmar, främst Estlander, hafva börjat.

Den 25 sept. 1863 ingaf Sirelius med anl. af den af H. K. M:t sj. styrelsen beviljade rättighet att 3 år efter sjukhusets organisation inkomma med förslag till förändringar i reglementet och staten för detsamma, en längre motiverad skrift, däri han föreslog anställande af en assistentläkare vid acc. afdelningen. Han påpekade att vid inrättningen voro anställda blott föreståndare och en amanuens, ett förhållande hvilket var vådligt och kunde medföra stora olyckor, då föreståndaren icke är till hands, när ögonblicklig hjälp fordras. Anförande några fakta ville han ej öka deras antal, „då man ogerna antecknar händelser, vid minnet af hvilka ett menniskooffer är fästadt". Han ansåg en assistent nödvändig äfven som biträde vid gynäkologiska operationer samt vid barnmorskeundervisningen. Assistenten skulle åtnjuta samma lön som öfriga assistenter, hyresmedel och vara skyldig att bo i omedelbar närhet af inrättningen.

Detta förslag af Sirelius gaf anledning till meningsskiljaktighet inom styrelsen. Direktorn för den syf. afd. Wendelin ansåg väl anställande af en assistentläkare vid samtliga afdelningar vara gagneligt, men att utrymmet f. t. icke tillät det.

Prof. Estlander ansåg sig ej kunna tillstyrka anhållan om en ass. läkare för acc. afd., sålänge antalet barnaföderskor därstädes var så lågt, att det t. ex. under sista året utgjorde icke mera än 6 à 7 i medeltal om dagen. Ett så ringa antal kunde väl vårdas med biträde af en amanuens och en instruktionsbarnmorska, så mycket mer som förlossningen är en fysiologisk akt, hvilken i de vida vägnar flesta fall ej behöfver någon ingripande åtgärd. Estlander ansåg, att denna fråga borde få hvila, till dess det nya acc. huset blefve uppbyggdt. Prof. Hjelt tillstyrkte förslaget, isyn. då afseende borde fästas vid att ass. läkaretjänsterna afsågo äfven utbildande af specialister. Likaså ansåg prof. v. Willebrand prof. Sirelius hafva anfört giltiga skäl för sin hemställan.

Enligt H. K. M:ts bref af den 18 juli 1865 blef en assistentläkaretjenst vid acc. afd. mot arvode af 2,400 m. och 600 m. hyresmedel inrättad. Till assistentläkare föreslog Sirelius d:r F. J. E. Sivén, som från den 1 aug. antogs.

Snart nog såg man sig tvungen att i följd af bristande utrymme i acc. huset och därstädes ofta härskande puerperalfeber upphyra lokal i närheten af detsamma. Den 20 juli 1865 anmälte Sirelius i sj. styr., att i anseende till målning och reparation en provisorisk lokal om 5 rum upphyrts i Andsténs gård vid Elisabetsgatan. Den 8 sept. s. å. anmälte han om behofvet af en utvidgad lokal för barnmorskeelevernas fortgående och oafbrutna undervisning, hvilken lokal, bestående af 5 rum, kunde på 1 år erhållas för 1,400 m. årligen i enkan Pletschikoffs gård i Kronohagen.

Den 17 mars 1866 anmälte Sirelius hos med. styrelsen, att från 10 jan. till 6 mars af 26 barnaföderskor 6 dött i barnsängs-

feber, att många angripits af peritoniter och lymphangiter samt att många barn tillsatt lifvet af peritonit och eklampsi, hvilket enligt hans tanke vittnade om ett inom afd. rådande puerperalmiasma af svåraste art. Då den i enkan Pletschikoffs gård hyrda lokalen var så upptagen, att blott en plats var disponibel, föreslog han upphyrande af ny lokal. Om detta ej skedde, blefve han tvungen att afvisa barnaföderskor. Sjukhusstyrelsen, till hvilken skrifvelsen remitterades, uppdrog åt proff. Bonsdorff och Estlander att taga kännedom om förhållandena vid de då för acc. afd.

F. J. E. Sivén.

(Bilden är tagen efter ett Finska Läkaresällskapet tillhörigt fotogram).

disponibla lokalerna. Dessa afgåfvo följande skrifvelse, hvilken jag anför delvis in extenso såsom belysande tillståndet på acc. afd.:

„Acc. inrättningen innefattar f. n., utom en redan från äldre tid för detta ändamål upplåten, staten tillhörande stenbyggnad af två våningar, en i enkan Pletschikoffs gård förhyrd lokal, hvilken utom tambur och kök innehåller 5 rum, af hvilka 4 befunnos upplåtna för barnaföderskornas behof. Då man sålunda med fästadt afseende derå, att hvardera våningen i stenhuset utgör en särskild lokal, kan skilja mellan 3 sådana, befunnos dessa innehålla utom förlossningsrum med säng-

platser för elever, som äro sysselsatta att sköta de sjuka i hvarje af dessa afdelningar, tillsammans 27 sängplatser sålunda fördelade, att i öfra våningen af stenhuset finnas 11 sängar, i den nedra 9 och i den förhyrda lokalen 7 platser. Hela öfre våningen är likväl f. n. uttömd i ans. dertill att rummen vädras, hvarmed enl. uppgift begyntes d. 7 dennes. I nedra våningen deremot funnos vid vårt besök derstädes d. 18 dennes, 8 sjuka, af hvilka 5 äro barnaföderskor, 2 gynäkologiska fall och 1 en omkr. 6 år gammal gosse. Då samma dag en barnaföderska utskrefs, var de sjukas antal 7. I den förhyrda lokalen med 7 platser fanns 6 barnaföderskor med 4 barn. Medeltalet barnaföderskor för dagen var 1864 7,47 samt 1865 7,05. Medeltalet för vistelsen på inrättningen utgjorde för 1864 15 dagar".

Sirelius androg till protokollet följande:

„Afse vi till en början från den upphyrda lokalen, som blott är temporär och hålla vi oss till den för barnförlossningar och sexualsjukdomar bestämda byggnad vid Nikolaigatan, så uppgifves den af de delegerade innehålla 11 sängplatser i öfre och 9 i den nedre våningen, då förlossningsrummen icke inberäknas. Uti det för det nya acc. huset gjorda förslag är medgifvet, att hvarje barnaföderska behöfver minst 2,000 kubikfot luft, hvilket på 20 barnaföderskor skulle utgöra 40,000 kub. fot. Vid anstäld mätning af dessa lokaler befinnas de innehålla blott 34,300, men så ojemnt fördelade på de särskilda rummen att somliga innehålla 3,042 och andra 4,914, hvarigenom svårighet uppstår att i desamma vårda ens det mot kubikinnehållet svarande antal af 17. Gå vi åter till granskning af sjelfva lokalerna, så är den i öfre våningen till sitt yttre temligen klanderfri; dock hafva i densamma hvarje vår flere dödliga fall af puerperalfeber inträffat. Deremot motsvarar den nedre så litet äfven de moderataste anspråk på en förlossningsanstalt, att jag efter en bedröflig erfarenhet på senare tider tvekat att der mottaga förlossningsfall. Huru otjenlig den är för sagda ändamål bevisas deraf, att våren 1861, då den allena, ty den öfre våningen upptogs då af d:r Sanmark, dertill användes, af 19 i densamma från den 17 januari till den 13 maj vårdade barnaföderskor dogo 6, således nära nog hvar tredje. Vid anmälan om detta förhållande för d. v. generaldirektören Törnroth omtalade han, hurusom den tid han var föreståndare för den i samma lokal förlaggda förlossningsanstalt dödligheten var så stor, att presterskapet ansåg sig böra intervenera och fordra anstaltens tillslutande. Jag har derföre allt sedan denna tid haft en panisk förskräckelse för att emottaga barnaföderskor i denna lokal och de senare årens erfarenhet har visat, att den alltid, men isyn. om våren är fullkomligt olämplig, emedan barnsängsqvinnorna tillfriskna mycket långsammare och flere dö. En af sjukhusstyrelsens medlemmar, som bebott denna lokal, kan intyga, att vårtiden luften derstädes är i högsta grad täppt och fuktig, hvilket sannolikt härrör af ansamling af vatten under byggnaden. — Men frågan gäller nu huru många barnaföderskor den inrymmer under en svår puerperalfeberepidemi, sådan som den nuvarande, då döden tills

i dag skördat 10 offer, af hvilka 9 dött i puerperalfeber samt utaf de 60 sedan årets början förlösta kvinnor dessutom 18 lidit af puerperalfeber, och utaf de nyfödda barnen 20 dött, dels till följe af eklampsi, dels af blodintoxikation genom umbilicalphlebit. Under sådana förhållanden måste hvarje sjuk isoleras och, då någon med döden kämpande ligger i de inre rummen, måste det framföre belägna rummet tömmas, ty att transportera lik genom ett rum, der en barnsängsqvinna ligger, vore alltför barbariskt, och för hennes tillfrisknande menligt. Under sådana förhållanden blir det svårt att utan åsidosättande af all humanitet vårda mer än 5—6 i öfre våningen samt 4 i den nedra, ifall den förstnämnda någonsin bör användas till detta ändamål. Jag har bättre trott mig använda den genom att dit förlägga konvalescenter från barnsängsfebrar samt betalande, af sexualsjukdomar lidande patienter — — —

Den af de delegerade uttalade förmodan det de i våningen placerade gynäkologiska patienter skulle hafva ett menligt inflytande på barnsängsqvinnorna, kan jag icke begripa, ty för mig är det fullkomligt obegripligt, att en af retroflexio uteri eller pruritus pudendorum et vaginae eller metritis chr. besvärad patient skulle kunna bidraga till framkallandet af puerperalfeber. — — Både nedre våningen och lokalen i enkan Pletschikoffs gård voro fullt besatta. Det återstår blott öfre våningen, men det är just i denna lokal döden nyligen skördat så många offer, så att det synes mig i högsta grad vådligt att der mottaga barnaföderskor, ifall man nemligen antager, att väggar och kläder kunna inpregneras med smittämne. Ett skäl för beredande af mer utrymme genom upphyrandet af en ny lokal är, att vi detta år haft en tredjedel mer barnaföderskor än åren förut. Men anser sjukhusstyrelsen sig icke kunna bifalla dertill, i anseende till den dermed förenade kostnaden, föreslår jag att, såsom förut skett vid äfven mindre vådliga utbrott af puerperalfebrar inom anstalten, tillsluta densamma och purifiera den, ty i intet fall kan det vara anstaltens ändamål att utgöra en mördarkula för barnsägsqvinnor och nyfödda barn, såsom den detta år varit.“

Sj. styr. ansåg den 19 mars 1866 att något trängande behof att för acc. afd. hyra ytterligare lokal icke var för handen. Detta beslut föranledde Sirelius att den 26 april s. å. anhålla om utdrag af det den 17 mars gjorda protokollet för att utgifva det i tryck. Sirelii anhållan bifölls.

I Helsingfors Dagblad 1866 N:o 80 hade Sirelius publicerat en uppsats „Om barnsängsfebern vid härvarande förlossningsanstalt“ däri han, framhållande acc. afdelningens ytterst bristfälliga tillstånd, som omöjliggjorde hvarje åtgärd att förebygga de härjande utbrotten af barnsängsfebern, redogör för barnsängsfeberns härjningar här och annorstädes på förlossningsanstalterna samt huru fruktlösa åtgärderna däremot varit. Han säger: „Det finnes i ett land, som räknar sig till den civiliserade världen, ett barnbördshus, der till följe af de mest misslyckade hygieniska anord-

ningar hvar 6:te af de förlösta kvinnorna dör i barnsängsfeber och minst hvarannan insjuknar; men ännu mer för samma barnbördshus finnes ett reglemente, som stadgar, att hvarje i barnsbörd stadd qvinna skall mottagas, men besynnerligast är, att det finnes auctoriteter, som utan medlidande för barnaföderskorna och de nyssfödda barnen vilja, att sagda reglemente vid tjänsteansvar skall bokstafligen tillämpas. Statens rätt eller intresse att hålla öppen en sådan mördarkula för barnsängsqvinnor och nyfödda barn kan dock med rätta betviflas". Sirelius anser det för sin plikt att upplysa allmänheten om detta förhållande och uppmanar enhvar, som är i behof af inrättningens hjälp, att under barnsängsfeberepidemier icke tränga sig till densamma, utan låta förlösa sig hemma.

I samma tidning, N:o 85, införde v. Willebrand ett bemötande under titel: „Vår förlossningsanstalt, en mördarkula", däri han uppvisar, att barnsängsfeber äfven förut funnits på acc. anstalten, samt äfven förekommit bland hemma förlösta kvinnor, att man icke kan tillskrifva den olyckan, att barnsängsfeber på inrättningen utbryter blott och bart rummens konstruktion, att acc. anstalten dock är en tillflyktsort för hem- och skyddslösa, hvilka icke kunna vägras mottagning, att myndigheterna icke kunna lämna obeifradt en vägran att emottaga dessa olyckliga, att i tjänsten vänskap bör vika för plikten, att den väckta officiella granskningen väl kommer att afgöra det verkligt passerade och att orsaken till, att ett nytt barnbördshus ännu icke blifvit uppfördt, ej bör sökas hos sj. styrelsen ensamt, då föreståndaren för acc. anstalten, oaktadt en femårig betänketid, ännu icke till vederb. arkitekter inlämnat ett detaljeradt projekt öfver den blifvande inrättningens desiderata.

Den 2 maj 1866 inlämnade Sirelius till senaten en längre skrifvelse, däri han, då erfarenheten visat, att i förlossningsanstalten, till följd af lokalens otjänliga beskaffenhet och dess läge i en dalsluttning, där vår- och hösttid flödvatten samlas samt i närheten af en stor latrin och tvätthuset, årligen härjande barnsängsfeberepidemier uppträdt — anhöll, att ett förändradt arrangement vid vården af barnaföderskor måtte införas. Han rättade några oriktigheter i de delegerades uppgifter, hvilka af sj. styrelsen hade ombetrotts att med anledning af hans skrifvelse till denna undersöka förhållandet vid acc. anstalten, påpekande, att barnaföderskornas antal betydligt öfversteg det belopp af 2,000 kub. fot luft för hvarje, som utrymmet medgifver. Han föreslog, att Pippingskölds såsom fackman tanke måtte inhämtas öfver såväl antalet barnaföderskor, som under d. v. förhållanden kunde vårdas på anstalten samt huruvida det vid utbruten puerperalfeber vore rådligt att fortfarande emottaga barnaföderskor. Han förklarade sig sinnad att genom afsändande af planer och beskrifningar öfver ifrågavarande byggnader till de gynäkologiska sällskapen i

S:t Petersburg och Berlin inhämta dessa af fackmän bestående sällskaps utlåtande i frågan. Då Sirelius förklarade sig, när puerperalfeber utbrutit, icke kunna emottaga alla de sig anmälande barnaföderskorna, men enligt reglementet för allm. sjukhuset dock dem, hvilkas förlossning är oregelbunden, hvilka komma från landet eller fordra ögonblicklig hjälp, föreslog han upphyrande i staden af en supplementärlokal. Han anhöll: 1:o att icke anses förpliktad att å inrättningen emottaga flere barnaföderskor än utrymmet beräknadt efter 2,000 kub. fot luft för hvarje barnaföderska samt med iaktagande af ett vexelsystem medgifver, 2:o att vid utbrott af barnsängsfeber på anstalten sj. styrelsen måtte anbefallas att upphyra supplementärlokaler i staden eller ock att han måtte bemyndigas att tillstänga lokalen antingen helt och hållet eller till enskilda delar såsom han för godt finner, 3:o att den nedre våningen af acc. huset eller kanske hela byggnaden i framtiden icke måtte begagnas till förlossningsanstalt. Till skrifvelsen bifogade Sirelius utdrag af sj. styrelsens protokoll för den 19 mars 1866.

Den 16 juni 1866 företogs inom sj. styrelsen till slutlig handläggning den af Sirelius ofvan anförda till senaten inlämnade och till sj. styrelsen remitterade skrift angående de efter hans tanke nödiga förändringar i gällande bestämningar rörande vården och förvaltningen af acc. afdelningen.

Beträffande först prof. Sirelii gjorda anhållan att icke anses förpliktad att å inrättningen mottaga flere barnaföderskor än utrymmet beräknadt efter 2,000 kub. fot luft för hvarje medgifver, enligt hvilken beräkning endast 17 barnaföderskor samtidigt kunde intagas i den för acc. afdelningen upplåtna stenbyggnaden af två våningar, så ville sj. styrelsen icke mera än förut ålägga Sirelius att öfverskrida detta antal, hvars bestämmande äfven dittils helt och hållet berott af hans godtycke. Då därjämte Sirelius ansett, till förekommande af barnsängsfebers utbrott, lokalerna i de skilda våningarna endast vexelvis böra begagnas, sålunda att alltid den ena våningen uttömdes och rummen däri renades, hvarigenom det befintliga sängantalet minskades till hälften eller 8, öfverlämnade sj. styrelsen åt Sirelius att genom sjukhusets sysloman låta anskaffa i stället för lokalen i Pletschikoffs gård, som d. 1 juni afträdes, en supplementärlokal för 8 barnaföderskor, efter förut godkänd beräkning af 2,000 kub. fot luft för hvarje, så att ständigt $^1/_3$ af acc. afd:s disponibla lokaler omvexlande kunde stå lediga, åliggande Sirelius att till sj.styrelsen inberätta om de af honom vidtagna åtgärder. — Med afseende å den af Sirelius yrkade rättighet att efter eget godtfinnande tillstänga anstalten, så ålåg enl. § 6 af reglementet för allm. sjukhuset honom liksom hvarje annan afd. föreståndare att därom anmäla hos sj. styrelsen, på hvilken det ankom att, om skäl därtill förefanns, för allmänheten tillkännagifva om afdelningens tillslutande till större eller

mindre del. Vidkommande åter Sirelii hemställan att icke i framtiden alls behöfva till förlossningsanstalt använda nedre våningen af stenhuset i anseende till dess af honom uppgifna olämplighet, så lämnade sj. styr. åt honom nu som förut fritt att utbyta denna våning mot den för gynäkologiska patienter i f. d. kliniska institutet anvisade lokal, hvars företräden han själf framhållit. — Slutligen uttalades den önskan, att uppförande af ett nytt acc.hus måtte påskyndas, emedan de olägenheter, som voro förenade med den d. v. provisoriska inrättningen, endast sålunda i en framtid kunde afhjälpas; och tillkännagafs härå, att sj. styrelsen icke fann Sirelii ofvanberörda skrift föranleda till vidare tillgörande.

Härefter uttalade prof. Estlander till protokollet:

„Då professorn Sirelius, medveten om de lumpna konstgrepp, genom hvilka han vid arkiater Bonsdorffs och prof. Estlanders besök i acc. afd. den 19 sistlidne mars sökt leda dessa bakom ljuset, hade bort erkänna den humanitet, som blifvit prof. Sirelius visad uti rapporten öfver detta besök, förvånade det prof. så mycket mera att nu finna det prof. Sirelius i sin till Kejs. Senaten inlemnade skrift påbördat prof. ett resonement om kubikfot luft, hvarom han ej nämnt ett ord“.

Sirelius inlämnade till protokollet ett andragande, som begynner:

„Då prof. Estlander ansett sig böra till Sj. st.s protokoll intaga ett loford öfver den humanitet, hvarmed han såsom delegerad uppträdt vid sitt besök å acc. huset den 18 mars, samt dertill bifogat ett af de för honom egendomliga invektiver, det jag skulle sökt föra de delegerade bakom ljuset beträffande antalet sängar för barnaföderskor, så torde en belysning af såväl den ena som andra omständigheten ej vara ur vägen“.

Efter lämnande af dylika reserverade han sig mot sj. st:s beslut att flytta barn- och gynäkologiska kliniken till nedre våningen af acc. huset, emedan därigenom de nyfödda barnen skulle utsättas för de kontagiösa sjukdomar, hvilka nästan alltid förekomma på en barnklinik och hvilka, som den dagliga erfarenheten visar, med största lätthet öfverföras å späda barn. Äfven närheten af de pat., som lida af kräfta och ulcererande uterusfibroïder vore för barnaföderskorna i högsta grad vådlig. Icke heller kunde han dela sj. st:s mening om vexelsystemet och uppmanade, då sj. styrelsen icke hade fäst afseende vid hans betänkande rörande acc. byggnadens olämplighet, enhvar, som hyste något tvifvel därom, att om aftnarna efter solnedgången och isyn. de aftnar, då den i närheten af acc. byggnaden befintliga stora kloak för orenlighet och latrinen tömmas, göra en promenad förbi nämnda byggnad, för att öfvertyga sig om de exhalationer, som från nämnda härdar utgå.

Den 1 juni 1866 aftrăddes emellertid supplementärlokalen i Pletschikoffs gård, men i anseende till reparation och målning af acc. huset beslöt sj. styrelsen den 18 juni, att en lokal bestående

af 8 rum vid Konstantinsgatan 17 (Stolpes gård) skulle upphyras till juni 1867 för 2,000 m.

Den 18 aug. 1866 anhöll Sirelius om en i barnförlossningskonsten erfaren läkare och en i vården af barnaföderskor kunnig barnmorskas anställande vid denna upphyrda lokal. Sj. styrelsen resolverade, att, då vid acc. afd. finnas anställda en assistent och en amanuens och då den supplementära lokalens upphyrande ej afsåge en utvidgning af acc. afdelningen utan blott tillfälle att emottaga och vårda barnaföderskor utom sjukhuset, den ansåge behofvet icke nog motiveradt. Sirelius genmälte att åt amanuensen icke kunde ombetros vårdande af förlossningar på egen hand och att assistentläkaren, dr Sivén äfven var läkare vid Helsingfors—Tavastehus järnväg och sålunda ofta var frånvarande och försummade sin tjänst. Han yrkade på sitt förslags antagande, då han ss. professor ej hade tid öfrig att vårda de i supplementärvåningen intagna. Sj. styrelsen ansåg läkarevården vid acc. afd. med dess d. v. inskränkta antal barnaföderskor böra kunna tillräckligt medhinnas af den å stat därtill anslagna; men fann styrelsen den af Sirelius framställda anmälan om ass. läkarens försumlighet i tjänsten af allvarsam art och fann det nödigt, att Sirelius skulle skriftligen anmäla därom och om det förhållande, som han uppgaf lägga hinder i vägen för honom att med den vid acc. afd. då anställda personal behörigen ordna äfven förlossningsvården på den supplementära lokalen.

Vid justeringen af protokollet anmärkte Sirelius, att hans uttalande ej borde uppfattas som en tillvitelse mot Sivén om försumlighet i tjänsten, men gick ut på att uppvisa möjliga vådor af anordningen.

Då vid sj. styrelsens sammanträde den 5 sept. 1866 dess protokoll af den 18 aug. justerades, anmälte Sirelius en skriftlig diktamen af följande innehåll:

„Reglementet för allmänna sjukhuset stadgar i dess § 9, att det ankommer å gen. direktören för med. verket att så anordna uppvaktningen vid sjukvården å afdelningarna, att erforderligt läkarebiträde aldrig må saknas. Då nu t. f. gen. direktören förklarat mig skyldig att öfvertaga läkarevården öfver vid den afd. af förlossningsanstalten, som blifvit inrättad i lektor Stolpes gård, så får jag härhos anmäla att jag med det läkarebiträde acc. afd. f. n. erbjuder omöjligt kan ikläda mig ansvarigheten för sjukvården å denna så långt från de öfriga afdelningarna belägna förlossningsanstalt. Den n. v. assistentläkarens, såsom varande tillika läkare vid jernvägen, tid är till största delen upptagen af sistnämnda befattning och till följe af de resor denna tjenst påkallar kan hans biträde vid afd. aldrig med bestämdhet påräknas. Amanuensen åter, som blott är med. kand., har för liten erfarenhet att sjelfständigt uppträda på egen hand. Jag skulle således blifva tvungen att ensam handhafva sjukvården på 3 från hvarandra vidt skilda afdelningar, neml. gynäkologiska och barnkliniken i

klin. institutets lokal, förl. anstalten i den n. v. acc. byggnaden samt förl. anstalten i lektor Stolpes gård, hvilket snart sagdt är omöjligt, då man besinnar att vid en förl. anstalt ofta inträffa fall, som fordra ögonblicklig hjelp. — Tänkbart vore det ännu om jag uteslutande kunde egna min tid åt vården af dessa sjukafdelningar; men då föreståndarebefattningen vid sjukhuset blott är en underordnad del af min tjenstemannaverksamhet och min egentliga tjenst såsom professor vid universitetet och consistoriiledamot, vidare såsom medlem i Collegium med. och barnamorskelärare, redan förut upptagit min tid så att en kollision mellan dessa funktioner knappast kan undvikas, så inser enhvar omöjligheten för mig att utan att hafva biträde af en i barnförlossningskonst erfaren läkare, på hvilken jag bestämdt kan räkna, åtaga mig ansvarigheten för sjukvården vid denna så långt från min bostad belägna förl. anstalt. Att detta försök af t. f. gen. direktören att sålunda yttermera betunga mig med ansvar och tjenstepligter utöfver hvad i min förmåga står, icke heller är dikteradt af rättvisa och billighet, framgår ur följande: Från 1 dec. sistlidne år tills dato d. å. under 9 mån., har t. f. gen. direktören, såsom föreståndare för med. afd. icke skött nämnda afd. under föga mer än fyra månader. De öfriga 5 mån. har han fritagit sig från vården af nämnda afd. Under samma nio månader har jag såsom föreståndare för acc. afd. med undantag af 3 veckor under januari för sjuklighet, oafbrutet vårdat sistnämnda afd. och dervid icke allenast hvarje dag utan äfven ofta om natten tvungits att besöka afd., ja under rådande barnsängsepidemier två à tre gånger om dagen, samt dessutom skött den i förening med acc. och barnafdelningen stående poliklinik, under det att denna inrättning å medicinska afd. vårdats af assistenten. Dock vill jag äfven nu icke undandraga mig vården af den i Stolpes gård inrättade förl. anstalt, men måste då hafva en assistent, på hvars biträde jag alltid kan räkna, hvarför jag hos t. f. gen. direktören härhos får anhålla det åtgärd blefve vidtagen, att till ass. läkare antages en pesson, som odeladt egnar sin tid åt nämnda afd. hvilket äfven är öfverensstämmande med det urprungliga ändamålet med ass. läkarebefattningarne, alldenstund de äro inrättade att utbilda specialister i de vetenskaper en hvar af dem egnat sig åt, och icke äro att betrakta såsom bibefattningar till andra läkaretjenster. Den n. v. ass. läkarens antagande skedde med det vilkor, att hans befattning skulle fortfara tills någon yngre i barnförlossningskonsten kunnig läkare hunne blifva färdig och emedan ingen annan mera lämplig person dåförtiden anmälte sig till nämnda befattning. Numera torde kompetente aspiranter till nämnda tjenst icke saknas."

Sjukhusstyrelsen beslöt låta affordra dr Sivén förklaring däröfver, huruvida han tilläfventyrs vore villig att afstå från bestridande af endera af de af honom nu innehafvande läkarebefattningar.

Den 14 sept. 1866 påminde Sirelius, att, då termin begynt, den af honom påyrkade regleringen af sjukvården å acc. afd. måtte ju förr dess hellre genomföras.

Den 24 sept. 1866 upplästes Sivéns förklaring, hvari han anhöll att till slutet af året varda bibehållen vid ass. läkarebefattningen, förbindande sig, att hvarje gång det blefve nödigt för läkaren att göra resor på järnvägen, hvilket högst sällan torde inträffa, låta dessa resor verkställas af annan därtill vidtalad läkare. Han upplyste om, att ingeniör G. Strömberg hade förklarat sig belåten med ett dylikt arrangement.

Den 12 nov. 1866 framhöll Sirelius inom sj. styrelsen olämpligheten af, att ass. läkaren Sivén därjämte innehade tjänst som läkare vid järnväg. Ass. läkaretjänsten hade inrättats för att unga läkare skulle utbilda sig till specialister. Sivén hade antagits, då ingen annan fanns att tillgå. Vid Strömbergs förklaring kunde Sirelius icke fästa något afseende, ty denne kunde icke anses auktoriserad att suspendera giltigheten af föreskriften i reglementet för järnvägsförvaltningen. Sirelius yrkade på, att ass. läkaretjänsten nu omedelbart skulle besättas med annan, därtill lämpligare person.

Sj. styrelsen beslöt emellertid, att Sivén skulle bibehålla tjänsten till 1 jan. 1867, men att densamma skulle anslås ledig att ansökas inom den 13 dec. 1866.

Sökande till tjänsten blefvo Sivén, d:ne K. P. Malmgren och Alfred Heikel.

Vid sj. styrelsens sammanträde den 19 dec. 1866 yttrade Sirelius, uppfordrad att afgifva yttrande om de sökandes lämplighet, följande: „Med fästadt afseende derå att jernvägsläkaren dr Sivén, hvilken 1865 blifvit t. v. anstäld ss. ass. läkare vid acc. afd. af allm. sjukhuset förklarat sig villig att med årets utgång lemna denna befattning, hvilken han dock nu, drifvande gäck med sj. styrelsen, ånyo ansöker, äfvensom att dr Sivén vid sjukvården å afd. ej lemnat det biträde honom ss. ass. läkare åligger, samt han dessutom under den tid han ss. sådan varit vid afd. anstäld, gjort sig skyldig till grofva förseelser såväl mot vetenskapens som humanitetens fordringar och äfven klagomål mot honom blifvit anförda af eleverna vid barnmorskeskolan, finner jag mig befogad att förklara honom inkompetent att vid ass. läkaretjenstens besättande nu komma i fråga, hvaremot ja anser de två andra sökandene fullt och lika kompetente att vid besättandet af denna tjenst komma i åtanke.

Vid därpå följande omröstning protesterade Wendelin mot Sirelii behörighet att mot dr Sivén i sj. styrelsen andraga för honom sådana förklenande obevisade beskyllningar, men då han fann betänkligt att yttermera förlänga de kollisioner och den strid, som befinnes hafva uppstått mellan Sirelius och Sivén, gaf han sitt förord åt Heikel. Estlander ville tillbakavisa Sirelii beskyllningar mot Sivén, emedan han hade sig bekant att dessa berodde på förvrängda och vanställda fakta; han kunde icke underlåta att fästa behörigt afseende å det berömliga nit och utmärkta sätt, hvarpå barnmorskeundervisningen vid acc. anstalten blifvit af Si-

vén handhafd under den tid han meddelat denna; för sin del ville han till tjänsten utnämna Sivén ss. den härtill både mest lämplige och förtjänte. Hjelt förenade sig med prof. Wendelin. Prof. v. Willebrand, som icke kunde fästa sig vid de af Sirelius mot Sivén gjorda beskyllningarna och fästande vikt vid barnmorskeundervisningen samt med kännedom, att Sivén gjort sig känd ss. en särdeles lämplig och nitisk lärare i detta yrke och äfven författat en lärobok, hvilken snart var färdig att läggas under pressen, utnämnde för sin del till tjänsten dr Siven. Sirelius gaf sitt förord åt dr Heikel, som sålunda blef utnämnd, dock t. v., från den 1 jan. 1867.

Denna utnämning af ass. läkare hade ett ledsamt efterspel, i det Sirelius vid sj. styrelsens sammanträde den 6 febr. 1867 inlämnade till protokollet för 19 dec. 1866 en skriftlig diktamen på grund af att hans yttrande vid mötet den 19 dec. 1866 blifvit oriktigt återgifvet så till vida, att han anfört till grund för sitt utlåtande vissa fakta med uppgift på datum och personer utan att inlåta sig i så beskaffade reflexioner, som protokollet upptager och hvilka han icke godkände och af att proff. Estlander och Willebrand förklarat dessa fakta ogrundade.

„Den 24 jan. 1866 blef jag på morgonen kallad till förl. anstalten, dit jag äfven omedelbart begaf mig och fann på en för operationer tillredd kortsäng en qvinna, som nyss dragit det sista andetaget, oförlöst och med ett par tångbrancher, å hvilka Sivén utfört traktioner, ännu inom födslodelarna. Jag förfrågade mig huruvida fostrets hjertljud nyligen förnummits, hvilket besvarades jakande, hvarför jag skred till kejsarsnitt efter döden för att möjligen rädda fostret. Vid operationen utvecklades ett dödt foster, hvars nafvelsträng var missfärgad, antydande att detsamma redan några timmar varit dödt och fann jag derjemte en nyss inträffad remna i halsdelen af lifmodren såsom närmaste orsak till qvinnans död, hvilket äfven vid obduktionen konstaterades. De nämnda omständigheter ådagalägga att tångoperationen blifvit utan behöriga indikationer utförd. Qvinnan hette Maria Lovisa Löfgren och var torparehustru fr. Helsinge.

Icke många dagar derefter, 7 febr., anstälde dr Sivén en tångoperation, hvarvid på qvinnan, Erika Sofia Rönndahl, sönderrefs hela mellangården så att slidan och ändtarmen kommunicerade med hvarandra. Äfven de för upphjelpande af skadan nödvändiga perinealsuturer åsidosattes.

Såsom ass. läkare är dr Sivén satt mig till biträde vid sjukvården. Emellertid har han sedan början af nov. 1865 icke biträdt vid sjukvården flere än tre veckor i jan, 8 à 9 dagar i slutet af mars samt ungefär 3 veckor i oktober. Att mycket i sjukvården till följd af bristande biträde icke kunnat ske med önskvärd noggrannhet och omsorg, därpå får jag anföra såsom exempel barnsängsfeberepidemin under febr. och mars månader; vidare hustru Agneta Ekholms förlossning 9

jan. 1866, der efterbörden qvarblef längre än tillbörligt och gaf anledning till blodflöde, med flere tillfällen."

På grund af dessa skäl ansåg han dr Sivén icke kunna komma i fråga vid besättande af ass. läkarebefattningen.

Lokalen i Stolpes gård blef uppsagd till 1 juni 1867 och annan lokal upphyrd i f. d. auktionskassören Schagers gård, Estnäsgatan 11, för 2,000 m.

Den 6 dec. 1867 föreslog Sirelius, att en särskild barnmorska för filialen skulle anställas, hvilket förslag icke föranledde från sj. styrelsens sida till någon åtgärd.

Den 4 febr. 1867 inlämnade Sirelius en skrifvelse så lydande:

„Då nu åtminstone en barnsängsfeberepidemi utbrutit å härvarande usla acc. anstalt och sedan flere dödsfall inträffat, får jag härhos anhålla det till förebyggande af sjukdomens vidare utbredning skyndsam åtgärd om sagda anstalts icke allenast tillslutande och utrymmande utan äfven derpå följande desinfektion och rening måtte vidtagas, och då derjemte uti den i Schagers gård upphyrde supplementärlokal 2 dödsfall i barnsängsfeber inträffat och sagde lokal i följe deraf icke kan betraktas ss. fullkomligt fri från smittämne samt dessutom allena för sig är otillräcklig för vårdande af alla de barnaföderskor, som söka inträde, bör äfven skyndsam åtgärd om upphyrande af en ny lokal för emottagande af barnaföderskor vidtagas".

Sj. styrelsen fann nödigt att t. v. inställa emottagning af barnaföderskor å anstalten, hvarom annons skulle utfärdas, och att Sirelius ant. skulle bibehålla lokalen i Schagers gård eller genom syssloman upphyra annan lokal.

Den 11 dec. 1868 inlämnade Sirelius till sj. styrelsen en så lydande skrift:

„Då nu åter en svårartad, smittosam barnsängsfeber utbrutit i den ytterst bristfälliga och usla acc. afd. samt jemväl inom kort flere dödsfall uti nämnde sjukdom inträffat, och då derjemte i den vid Estnäsgatan befintliga auxiliärlokal flere fall af likartad feber förefinnes, får jag anhålla om vidtagande af skyndsam åtgärd icke allenast med de nämnda lokalernas uttömmande, rening och befriande från smittämnen, utan äfven med upphyrande af en ny lokal, der fattige hjelpsökande barnaföderskor kunna mottagas, utan att deras lif och helsa blefve blottställde."

Sj. styrelsen beslöt att tillstänga anstalten till utgången af 1868 och att därom annonsera.

Till protokollet för den 11 dec. 1868 afgaf Sirelius skriftligen: „T. f. generaldirektörens (v. Willebrand) förmenande det föreståndaren för acc. afd. under den tid, afd. enligt sjukhusstyrelsens förordnande är tillsluten, vore förpligtad att polikliniskt sköta barnaföderskor ute i staden, får jag tillbakavisa ss. icke allenast obefogadt och olagligt, utan äfven utgörande ett af t. f. generaldirektörens försök att tracassera min verksamhet ss. föreståndare för acc. afd." Han vidhöll sitt

yrkande om nödvändigheten att upphyra en supplementärlokal samt reserverade sig följaktligen mot beslutet om acc. anstaltens totala tillslutande.

Om ytterligare misshälligheter med anledning af acc. afdelningen förekommo under år 1869, känner jag icke, ty sj. styrelsens protokoll för detta år saknas. Jag tror det dock icke, ty Sirelii hälsa var då redan bruten och han dog mot slutet af året.

De ofvan skildrade förhållandena ledde till ett tjänsteåtal mot Sirelius. T. f. generaldirektören v. Willebrand aflät den 13 mars 1866 till guvernören öfver Nylands län en så lydande skrifvelse (vissa ord äro af mig förkortade och oväsentligheter bortlämnade):

„Emot föreståndaren för acc. afdelningen af härvarande allmänna sjukhus professorn K. S. Sirelius har den klagan ingått att han, tvertemot det den 18 maj 1861 för sagde sjukhus i Nåder fastställda reglemente, i hvars § 20 stadgas att i barnsnöd stadd qvinna skall derstädes hvarje tid af dygnet emottagas, understundom skolat vägra intaga dylika hjelpsökande, och det sålunda befinnes att ogifta qvinnan Maria Lovisa Sjöström från Esbo socken, stadd i svår barnsnöd den 5 mars detta år inhemtad från sagde landsort till härvarande accouchementsanstalt och framkommen klockan 10 före middagen samma dag inom porten till sjukinrättningen framfödande barnet, vägrats inträde derstädes, hvarigenom hon, medan underhandling härom pågått med prof. Sirelius, nödgats under sträng vinterköld ligga ute i detta bedröfliga läge öfver en timmas tid, tills att ass. läkaren Sivén tillkommen af medlidande på sin bekostnad skaffat henne ett tarfligt herberge i staden. Sammalunda har händt med ogifta qvinnan Klara Sofia Rönnberg, ifrån denna stad, att hon den 7 innevarande mars klockan 4 efter middagen låtit föra sig till accouchementshuset för att, stadd i barnsnöd, der emottagas, men icke insläppts, utan också hon under pågående underhandling nödgats å trappan till accouchementshuset i köld och i åsyn af en kringstående folkmassa framföda sitt barn och der fått ligga tills att medlidsamma menniskor skaffat henne ett herberge i staden, hvarefter, då såväl Rönnberg som Sjöström lifsfarligt insjuknat, hvardera af doktor Wasastjerna emottagits till vård å allmänna sjukhusets invärtes afdelning.

Och som det befinnes att vid samma tid såväl uti sjelfva accouchementsanstalten af sjukhuset, som ock uti den lokal, hvilken belägen tvärs öfver gatan uti Pletschikoffs gård upphyrts för undvikande af trängsel inom den förra, tillräckligt rum för ifrågavarande sjuka icke saknats, utan dessas intagande vägrats blott på den grund, att de sig icke på förhand der anmält, så, och då sådan föreskrift icke finnes i sjukhusreglementet, samt föreståndaren icke är berättigad att efter eget behag detta förändra, synes bemälde föreståndare, Sirelius, i ofvanberörd måtto hafva gjort sig skyldig till en förseelse i sin tjenst, hvarigenom icke allenast meniskolif varit nära att förspillas, utan ock i de nämnde fallen offentelig skandal vållats, och sluteligen det sjuk-

anstaltens ändamål att tjena till barmhertighets inrättning för dessa inom Helsingfors och dess närmaste omgifning förekommande olyckliga hemlösa och skyddslösa ogifta barnaföderskor, förfelas. Men som min enskildt till prof. Sirelius gjorda föreställning härom icke haft den verkan att häraf någon ändring i detta hans fattade beslut står att vänta, återstår mig intet annat än att om förhållandet hos Guvernören anmäla, med anhållan att genom utsedd lämplig aktor i målet prof. Sirelius blefve inför vederbörande domsol tilltalad för ifrågavarande lagstridiga förfarande, på det dylika den allmänna känslan upprörande fall må framdeles förekommas."

T. f. stadsfiskalen Boijer blef af kämnersrätten, dit handlingarna af guvernören remitterats, förordnad att målet i egenskap af aktor utföra. Vid rättegången upprepade gånger under hösten 1866, 1867, 1868 biträddes Sirelius af professor juris J. W. Rosenborg. Som orsak, hvarför barnaföderskan Sjöström icke emottagits på barnbördshuset anförde Sirelius, att då Sjöström sökt inträde å accouchementsanstalten, någon ledig plats icke funnits uti de bägge lokalerna å allmänna sjukhuset, dels af orsak att en del af rummen allaredan varit disponerade af personer, behäftade med barnsängsfeber, och vädring af en mängd andra kamrar, hvarest dylika patienter kort förut varit intagna, just då försiggått, samt slutligen, emedan de återstående disponibla rummen blifvit samma dag upptagna af patienter från filialen, N:o 23 vid Nikolaigatan, hvilka i sådant afseende och af förekommen anledning blifvit till allmänna sjukhuset öfverflyttade; att uti den upphyrda lokalen sagde dag visserligen funnits rum, som icke varit af patienter upptagna, men att han ansett skurning och vädring af hela lokalen vara ytterst af behofvet påkalladt. Som emellertid några lämpliga platser för barnföderskors emottagande å anstalten då icke funnits, och den utanför väntande kvinnan, enär hennes förlossning allaredan försiggått, förty icke kunde anses vara stadd i barnsnöd eller behäftad med någon för lifvet vådlig åkomma, samt endast personer i nästnämnda belägenhet finge å anstalten emottagas, hade Sirelius ansett sig såväl skyldig som berättigad att vägra den omnämnda kvinnan tillträde till anstalten, så mycket mera som denna i motsatt fall skulle blifvit utsatt för ögonskenlig lifsfara, hvilket det naturligtvis ålegat honom att afvärja. I stället hade han låtit barnföderskan, hvilken sedermera upplysts vara Sjöström, jämte barnet, inkvarteras hos en enskild person ute i staden, hvarest efterbörden sedermera Sjöström frångått, och där hon erhållit såväl läkarevård som mat och kläder från inrättningen alldeles på samma sätt som de å själfva inrättningen intagna personerna, så att någon nöd gått på hvarken modren eller barnet.

Aktor anmärkte, hurusom Sirelii påstående, det Sjöström vid det uppgifna tillfället icke varit stadd i barnsnöd, vore så mycket mera sanningslöst, som efterbörden då ännu icke blifvit aflägsnad. Hvad åter den omnämnda barnsängsfebern anginge, ansåg aktor det stanna Sirelius till last att icke därom hafva hos sjukhusstyrelsen anmält, på

det nödiga åtgärder kunnat vidtagas till allmänhetens underrättande och lämplig lokals upphyrande annorstädes i staden, hvilken uraktlåtenhet, jämte den belägenhet, hvaruti de nu ifrågavarande två barnföderskorna genom förbudet att emottaga några nya patienter å anstalten, blifvit utsatta, måste anses hafva varit i ena fallet mera eller mindre vållande till barnets och i det andra till modrens död.

Häröfver hörd bestred Sirelius, det han meddelat något absolut förbud för emottagande af barnföderskor, icke ens under de tider, då barnsängsfeber varit därstädes rådande, utan hade han tvärtom, i enlighet med den för anstalten gällande instruktion, utfärdat befallning därom att äfven i sistnämnda fall alla från landet inkommande barnföderskor äfvensom såkallade oregelbundna förlossningar, eller sådana, där barnet icke kan framfödas ensamt med naturens tillhjälp, borde å inrättningen intagas. Och upprepade han därjämte, att hans vägran att mottaga Sjöström å anstalten endast grundade sig därpå, att hon, enär förlossningen enligt uppgift redan försiggått, icke mera varit stadd i barnsnöd, hvarjämte han bestred, det han på något sätt varit vållande till de bägge dödsfallen.

Hvad barnaföderskan Rönnberg beträffade, förmälte Sirelius, det någon anmälan rörande hennes nödställda belägenhet och hennes önskan att varda å sjukhusanstalten emottagen blifvit af hvarken henne eller någon annan till honom framförd, samt att han först tre dagar efter det Rönnberg skulle sitt foster framfödt blifvit af direktionen för medicinalstyrelsen härom underrättad; vid hvilket förhållande och som Rönnberg redan den 9 sistlidne mars, fullkomligt frisk, blifvit till allmänna sjukhusets medicinska afdelning öfverflyttad, men därstädes i barnsängsfeber insjuknat och den 13 i samma månad uti samma sjukdom aflidit, yrkade Sirelius, att åtalet jämväl uti nu ifrågavarande afseende måtte, såsom alldeles foglöst, af kämnersrätten förkastas.

Till stöd för sitt förbud att nämnda tid, de tvänne barnaföderskorna sökte inträde på anstalten, emottaga dylika, hade Sirelius anskaffat utlåtande af bl. a. Pippingsköld. Från hvardera parten framfördes vittnen. Af ass. läkaren Sivéns vittnesmål och Sirelii bemötande framgår den misshällighet, hvilken var rådande mellan dessa bägge personer. Sirelius nämner Sivén som allmänna åklagarens nitiske medhjälpare under ransakningen i målet och anser hela rättegången vara en af Sivén uppgjord tillställning att skada honom.

Den 16 mars 1868 yrkade aktor slut i saken samt laga ansvar å Sirelius, för det han, i sin ofvanberörda egenskap, tvärtemot det för acc. afdelningen af allmänna sjukhuset härstädes gällande reglemente, skulle lämnat absolut förbud mot intagning i acc. huset af i barnsnöd stadda kvinnor samt dymedelst i förevarande två fall vållat, i det ena modrens och i det andra barnets död.

Den 6 april bemötte Sirelius aktors slutpåstående och uppställde sina egna motpåståenden. Sirelius yrkade ansvar å Sivén för af honom, af Sirelius under rättegången framhållna, ådagalagda fel och förseelse i tjänsten samt för deltagande med aktor i att om Sirelius

utsprida för hans goda namn klenliga rykten. Han fordrade vidare, att aktor måtte dömas att utgifva skadeersättning för Sirelii i och för rättegången hafda kostnader och utgifter med minst 1,000 m.

Den 27 april 1869 afkunnade rådstufvurätten, dit målet öfverlämnades till afdömande, utslag i saken. Sirelii påstående att Sivén måtte förklaras för återgångsvittne ansågs sakna stöd af lag, hvarför detsamma ogillades. Likaså blef yrkande å ansvar å Sivén för falskt vittnesmål (hvilket Sirelius aldrig yrkat på) ogilladt. Likaså blefvo ansvarspåståenden i afseende å aktor, som Sirelii ersättningsanspråk förkastade. Sirelius blef frikänd från å honom yrkadt ansvar för att hafva utfärdat ovillkorligt förbud mot sjukas intagande och vållat de dödsfall, hvarom i saken var fråga. Men emedan Sirelius, enligt hvad af ransakningen framgått, underlåtit både att, såsom ske bort, affordra instruktionsbarnmorskan Klingenberg fullständig uppgift om Sjöström och hennes fosters tillstånd vid tillfället och att, sin plikt såsom läkare och föreståndare för inrättningen likmätigt, genom egen undersökning skaffa sig nödig visshet i nästnämndt hänseende, pröfvade rådstufvurätten rättvist att för sådant tjänstefel, med tillämpning af 7 § 1 kap. U. B., dömma Sirelius att af hans innehafvande lön å stat mista lönen för en månad, Helsingfors' stads fattigas ensak, hvarutom Sirelius kändes skyldig att, äfven till en del sådant honom icke redan ålagts, ersätta de målsegande och vittnen, som därom påstående gjort, dem genom förevarande rättegång ådragna kostnader och tidspillan.

Rättens orförande, ass. Öhrnberg, var i allt öfrigt ense med de andra ledamöterne utom att han ansåg Sirelius icke kunna ådömmas straff för ofvannämnda underlåtenheter.

Sirelius besvärade sig till Åbo hofrätt i en lång skrift, däri han gendref de mot honom gjorda anklagelserna, bestred rådstufvurättens rätt att upptaga målet och dess lagtillämpning och yttrade sig särskildt skarpt mot v. Willebrands påståenden i saken. Han ansåg v. Willebrand såsom angifvare i målet och yrkade ansvar å honom för falsk angifvelse och annan ärekränkning. Äfven aktor besvärade sig till hofrätten och yrkade fortfarande för Sirelius ansvar för dödsförvållande. Hofrätten pröfvade den 6 sept. 1869, dock med meningsskiljaktighet, rättvist låta vid rådstufvurättens utslag bero i allt annat, utom att Sirelius för de honom tillräknade förseelser dömdes att böta 288 mk. De Sivén gjorda tillvitelserna förkastades såsom obefogade och klagan å v. Willebrand föranledde icke till någon åtgärd.

Den 3 nov. afled Sirelius, men hans änka fullföljde talan i målet medelst en till senatens justitiedepartement ingifven skrift, däri hon anhöll, att H. K. M:t ville pröfva, huruvida hennes man i detta mål gjort sig till kriminellt ansvar förfallen, hvarjämte hon förband sig att erlägga de böter, med hvilka han för hans förhållande i tjänsten kunde, emot hennes förmodan, beläggas. Skriften voro bifogade intyg af ass. läkaren M. Stenbäck, med. kand. G. Smirnoff, Emil Heikel och K. K. Walle samt föreståndarinnan för gyn. och barnafdelningarna E. W.

Schaelé öfver, att afl. Sirelius med nit, omtanke och ömhet vårdat de på allmänna sjukhusets acc., gyn. och barnafdelningar intagna patienter.

Sedan aktors och målsegandernes förklaringar infordrats, fann senaten den 6 dec. 1870 skäl icke vara anfördt till ändring i hofrättens utslag, såvidt felaktigt förfarande i omförmäld måtto Sirelius tillräknats, men, som prof. S. emellertid aflidit, förföll utlåtande angående ansvaret för nämnda förseelse; i följd hvaraf uttagande af de honom ådömda böter ej heller skulle äga rum.

Förhandlingarna i processen mot Sirelius utgåfvos af hans änka, (Tjensteåtalet mot prof. K. S. Sirelius etc. Helsingfors 1872).

Nionde Kapitlet.

Gynäkologiska fall i sjukhusen i Finland till 1870: det kliniska institutet, det allmänna hospitalet, acc. inrättningen, den gynäkologiska och kirurgiska afdelningen af det allmänna sjukhuset i Helsingfors, länelasarettet i Åbo. Vattenkuranstalten vid Kuppis. Den operativa behandlingen af kvinnliga genitalsjukdomar i Finland före 1870

År 1828 förordnade H. K. M:t, att det vid universitetet i Åbo inrättade kliniska institutet skulle jämte universitetet flyttas till Helsingfors och erhålla enahanda omfång, som för detsamma i Åbo varit föreslaget och att för det kliniska institutet och för den därmed förenade acc. inrättningen nödiga byggnader skulle å kvarteret Geten vid Unionsgatan uppföras.

Det kliniska institutet (en del af det n. v. Gamla klinikum) öppnades den 15 jan. 1833. Det omfattade en medicinsk och en kirurgisk afdelning med tillsammans 30 sängar under consistorii allmänna och med. fakultetens speciella inseende. År 1835 förordnades, att Nylands länslasarett (förut befintligt i Tavastehus) och kurhus skulle förenas med det kliniska institutet. Sedan tvänne större flygelbyggnader vid institutet blifvit uppförda och ändringar vid inredningen af hufvudbyggnaden gjorda, öppnades den 15 juni 1838 det sålunda utvidgade sjukhuset, hvilket ställdes under consistorii allmänna och med. fakultetens speciella inseende, oberoende af länestyrelsen.

Knappt hade det kliniska institutet blifvit förenadt med länelasarettet och kurhuset och sålunda materialet för undervisningen i hög grad blifvit ökadt, innan mellan gen. direktorn v. Haartman och clinici föreståndare proff. Ilmoni och Törnroth uppstodo misshälligheter, hvilka hade genomgripande och för den medicinska undervisningen ödesdigra följder. År 1841 bestämdes bl. a., att lasarettet och kurhuset för Nylands län skulle jämte acc. inrättningen förblifva i de af dem upptagna byggnader och ställas under medicinalstyrelsens öfverinseende och att för universitetets kliniska institut ett särskildt hus skulle uppföras. Det kliniska institutet blef i förening med de öfriga sjukinrättningarna likväl under med. styrelsens öfverinseende till den 1 nov. 1848, då institutets nya

hus vid Unionsgatan (det n. v. s. k. Nya klinikum), inrymmande en kirurgisk och en medicinsk afdelning med tillsamman 30 sängar, blef färdigt till begagnande. Länelasarettet, kurhuset och acc. inrättningen kvarstannade under namn af det allmänna hospitalet i Helsingfors i den förra lokalen.

Då emellertid den medicinska undervisningen vid universitetet blef i hög grad lidande genom att allm. hospitalet med dess jämförelsevis rika sjukmaterial var undandraget denna, genomfördes 1860 en sammanslagning af det allm. hospitalet med det kliniska institutet.

Enligt förordningen af den 19 juni 1860 angående „Allmänna Hospitalets i Helsingfors förening med Universitetets Kliniska Institut till en gemensam inrättning för såväl vården af sjuka från Nylands län som medicine studerandes praktiska undervisning under namn af „Allmänna sjukhuset i Helsingfors“, bestämdes bl. a., att allmänna sjukhuset skulle utgöras af 5 afdelningar: a) en medicinsk, b) en kirurgisk, c) en accouchements afdelning omfattande äfven sexual och barnsjukdomar, d) en syfilitisk och e) en patologisk-anatomisk för sådana sjuka, som kunna afgifva material för kemisk eller mikroskopisk undersökning och undervisning, — att sjuksängarnas antal blefve 350, däribland 25 för barnaföderskor och sexualsjukdomar samt 10 för barnsjukdomar — att sjukhuset ställdes, hvad den ekonomiska och administrativa förvaltningen angår, under inseende af en sjukhusstyrelse bestående af generaldirektören för medicinalverket ss. ordförande och samtliga föreståndare för de särskilda afdelningarna såsom ledamöter.

Den 1 jan. 1861 började det allmänna sjukhuset, hvilket, omfattande universitetsklinikerna, ännu äger bestånd, ehuru utvidgadt med nya byggnader, sin verksamhet [1]).

Jag har genomgått det kliniska institutets och det allmänna hospitalets journaler och sjukförslag för utredande af de fall af kvinnosjukdomar, hvilka vårdades i nämnda sjukhus samt af den behandling desamma undergingo. Tyvärr finnas inga eller mycket sparsamma anteckningar i journalerna. Dock framgår af dessa, ehuru ofullständigt, arten af den terapi, hvilken på 1830 t. o. m. 1860-talet inslogs för nämnda sjukdomar.

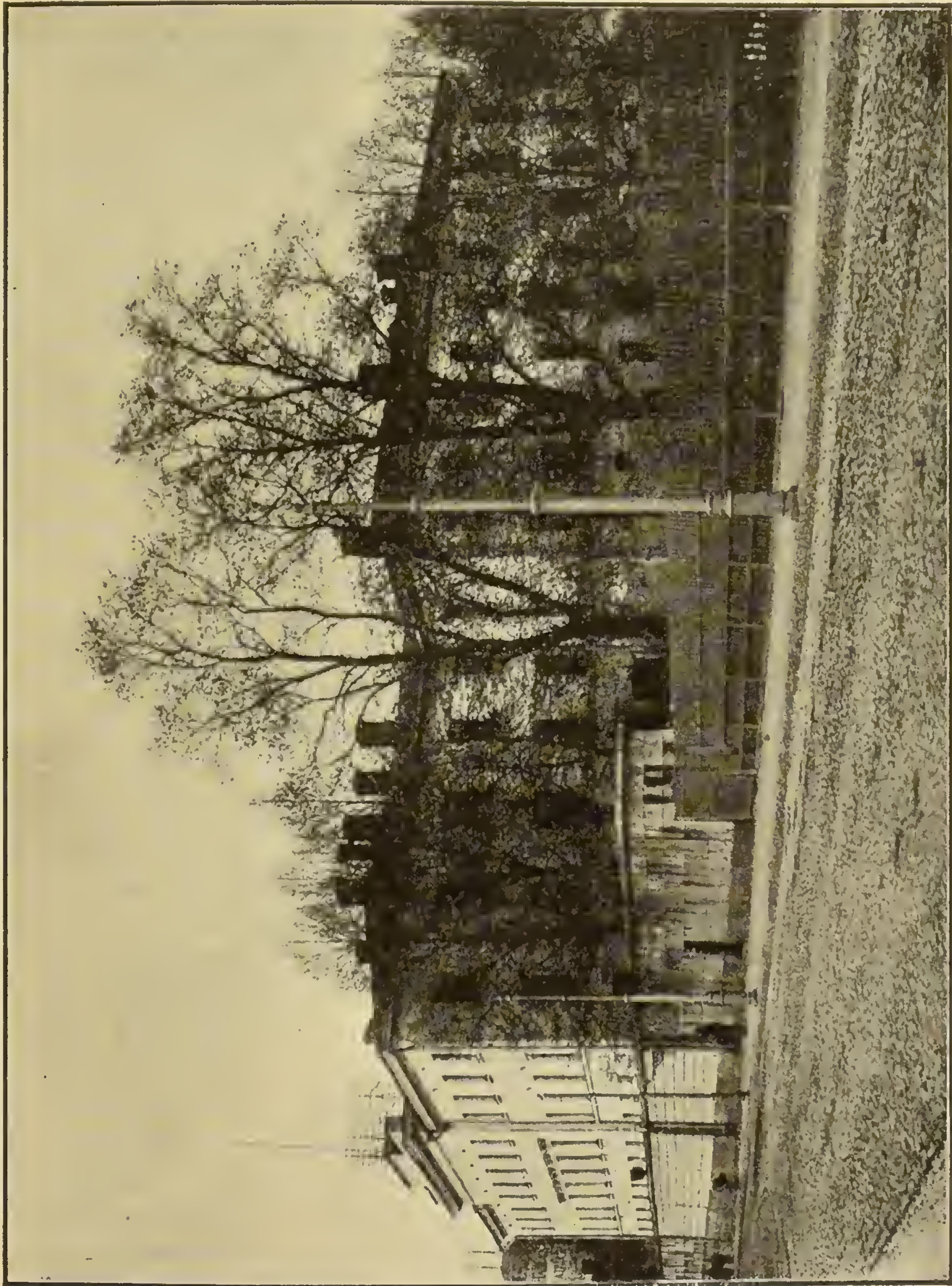
Det kliniska institutet i Helsingfors 1834—1860.

Vid genomgående af journalerna (hvilka förvaras i n. v. kirurgiska sjukhusets arkiv) för kliniska institutets kirurgiska afdelning, där syfilitiska, kirurgiska och oftalmologiska fall behandlades, har jag för åren 1834 till 1838 icke funnit intagna fall af de kvinnliga genitalorganernas sjukdomar. År 1839 blef en 22-årig torparedotter från

---

[1]) Jmfr närmare Heinricius: Det Kliniska Institutets historia. Finska Läkaresällskapets Handlingar 1901 N:o 8 och 9 samt Det Allmänna Hospitalets i Helsingfors historia. F. L. H. 1903 N:o 1.

Sjundeå med atresia hymenaica intagen, opererad den 15 mars och utskrifven frisk. 1840 förekom ett fall af amenorrhoe; pat. utskrefs frisk. 1841 intogs en 49 år gammal mamsell Lethin från Helsingfors

Gamla klinikum i Helsingfors på slutet af 1800-talet.

med hydrops ovarii saccatus, men öfverfördes till acc. huset. Dit öfverfördes ock Maja Lisa Loo, intagen för prolapsus uteri. Dessutom förekom ett fall af haemorrhagi auteri; pat. utgick frisk. Sjukjournalen vid länelasarettet i Helsingfors för 1834 (äfven den befintlig i kir. sjukhusets arkiv) upptager hvar sitt fall af menses parci, menses nimiae leucorrhoe, amenorrhoe och prolapsus uteri utan vidare anteckningar.

Journalen för 1843—1847 upptager:

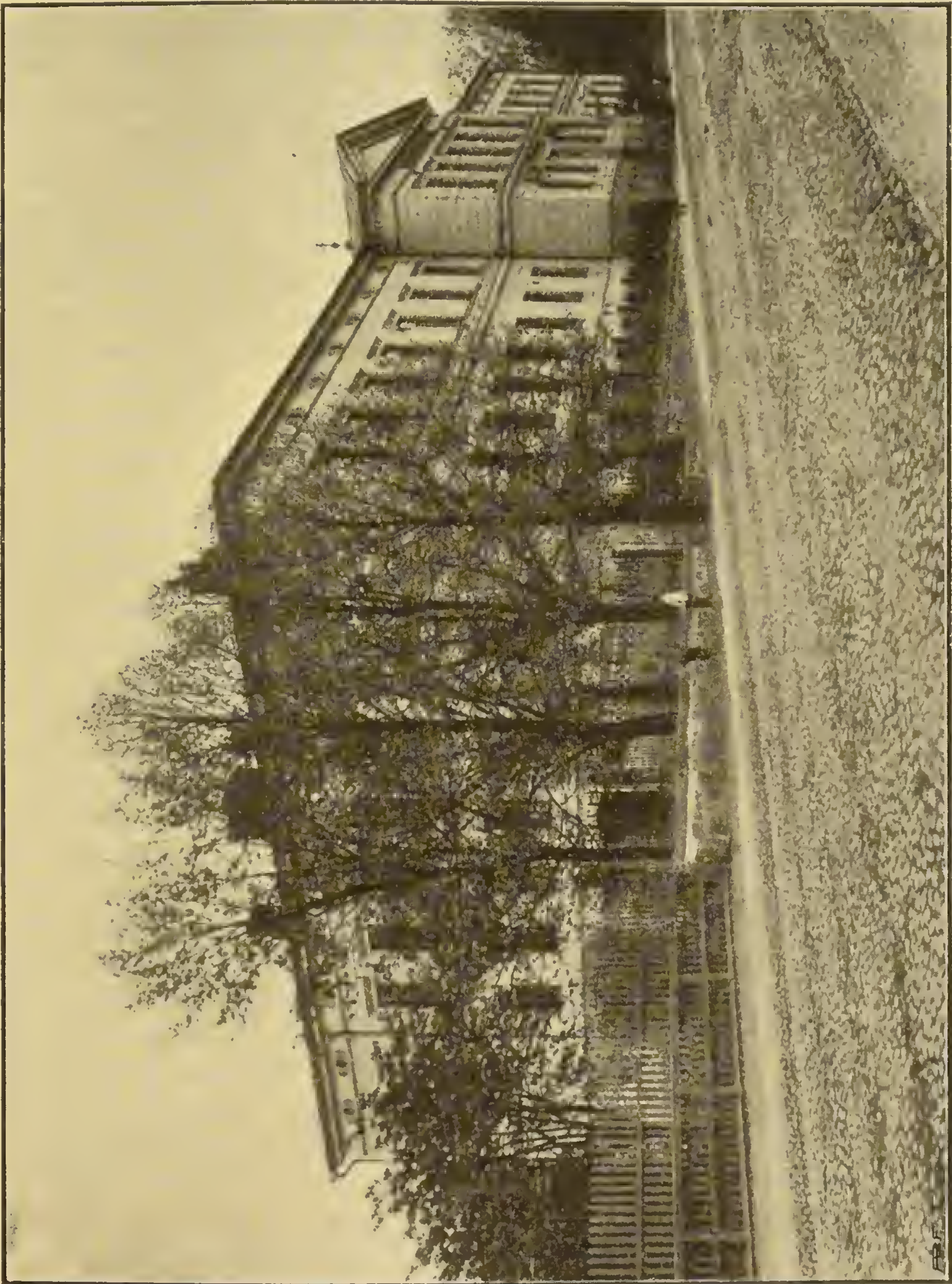
1843: 1 Tumor insignis in regione iliaca dextra ex degeneratione ovarii exartus; pat. förbättrad. 1 Tumor ovarii sin.; pat. förbättrad. 1 Metrorrhagia uteri: pat. frisk. 1844: 1 Metritis parenchymatosa chr.; pat. frisk. 1 Amenorrhoea. 1845: 1 Peritonitis puerperalis; pat. frisk. 1 Amenorrhoea. 1846: 1 Atresia vaginalis. Hustru från Nurmijärvi, opererad, utskrifven förb.

Journalerna från det nya kliniska institutets kirurgiska afdelning åren 1848—1860 lämna följande upplysningar om de på denna afdelning intagna gynäkologiska fall. 1849: 1 Cancer colli uteri; obotlig. 1 Menostasia. 1 Cancer colli uteri; collum uteri exstirperades den 30 mars. Pat. var en soldathustru från Helsingfors, född 1806, utskrefs som frisk. 1 Dislocatio uteri; obotlig. 1 Prolapsus vaginae; obotlig, men opererad. 1 Cysta ovarii; obotad. 1 Retroversio uteri; obotad. 1850: 1 Cancer uteri, obotlig. 1851: 1 Cancer uteri (uterus fibroïd) obotlig. 1 Haemorrhagia uteri. 1 Antroversio uteri. 2 Cysta ovarii; obotade. 1852: 1 Polypus uteri; hustru från Kymmene, opererad, förbättrad. 1853: 1 Prolapsus uteri, Tumor cysticus labii ext. pudendi; frisk. 1 Fistula vesico-vaginalis. 1 Retroversio uteri. 1854: 1 fistula vesico-vaginalis. 3 Retroversio uteri. 1 Metroperitonitis; frisk. 1 Scirrhus uteri c. haemorrhagia; frisk. 1 Leucorrhoea p. partum. 1856: 1 Prolapsus uteri; frisk. 1 Cancer uteri. 1857: 1 Retroflexfo uteri c. prolapsus vaginae. 1 Fistula vesico-vaginalis. 1 Prolapsus uteri; opererad genom episioraphi af labii maj. 1 Prolapsus ani et vaginae, anteflexio uteri; obotad. 1 Metritis beh: kalla inspr. secale, järn: ac. p. partum. 1 Vaginitis chr., beh: slidsköljningar med alun, os uteri kauter. med lapis. 1 Antroflexio uteri c. metrorrhagia. 1 Cancer vulvae. 1858: 1 Polypus uteri af $^{3}/_{4}$ tums diameter, ett hypertrofiskt ovulum Nabothi; ett speculum föres i vagina, portio inpassas och polypen afklippes med sax. 1 Amenorrhoea. 1 Haemorrhagia uteri. 1859: 1 Fistula vesico-vag. opererad den 4 nov. efter Simons metod; obotad. 1860: 2 Metritis chr. 1 Cancer vaginae, obotlig.

Följande förteckning utvisar antalet och beskaffenheten af genitalsjukdomar, hvilka förekommo fr. 1843 t. o. m. 1860, på länelasarettet, (1843—1847), resp. allmänna hospitalets i Helsingfors afdelning för icke veneriska kvinnor, (1848—1860), hvilken stod under underläkarens vård. Förteckningen är gjord dels enligt de på statsarkivet förvarade sjukförslagen, dels enligt de i barnbördshusets arkiv befintliga journaler för allmänna hospitalets afd. för icke veneriska kvinnor. (1852—1860). Antalet patienter på sistnämnda afdelning var 1848 283 1849, 222, 1850 248, 1851 266, 1852 296, 1853 272, 1854 316, 1855 286, 1856 288, 1857 249, 1858 224, 1859 233, 1860 202.

Suppressio mensium 1, Menses parci 1, Menostasia 16, Metrorrhagia 11, Amenorrhoea 11, Dysmenorrhoea 15, Catarrhus uteri (Leucorrhoea) 21, Metritis 18, Retroversio (flexio) uteri 17, Antroversio

(flexio) uteri 12, Prolapsus uteri 20, Descensus uteri 5, Granulationes port.vag. 5, Blenorrhoea uteri 3, Pruritus vaginae 1, Cancer vaginae 3, Vaginitis blenorrhagica 10, Catarrhus vaginae 4, Prolapsus vaginae 1,

Nya klinikum i Helsingfors på slutet af 1800-talet.

Cancer vulvae 2, Atresia hymenaica Haematometra 1, Perimetritis 6, Abscessus pelvis 5, Metroperitonitis 3, Metrophlebitis 3, Phlegmasia alba dolens 1, Polypus fibrosus uteri 4, Fibroma uteri 8, Cystosarcoma ovarii 4, Hydrops ovarii (cysta s. tumor ovarii) 6, Scirrhus uteri 2. Carcinoma uteri 19, Ovaritis 5, Haematocele retrouterina 1, Fistula recto-

vag. 1, Fistula vesico-vaginalis 3, Graviditas extrauterina 1, Puerperium 1, Graviditas 4.

Tyvärr finnas högst sällan i sjukjournalerna anteckningar om behandlingen af patienterna på det allm. hospitalets afdelning för icke veneriska kvinnor. Kvinnan med extrauterin graviditet (änkan M. Chr. Friberg från Helsingfors), hvilken var intagen 1854, finnes af Pipping beskrifven (se sid. 206). 1855 förekommo 2 och 1857 1 fall af vesicovaginalfistel. Om dessa finnas några anteckningar (se längre fram). Om en hustru med retroflexio uteri 1855 finnes antecknadt: „Simpsons supporter bars ännu af pat., då hon afreste till vattenkuranstalten vid Åbo för att därstädes begagna uterus doucher". Fallet är antagligen det, som Bonsdorff beskrifvit på läkaresällskapets möte den 13 okt. 1855 (se sid. 213). 1858, en hustru med prolapsus uteri hade med fördel begagnat ring (ant. af Pippingsköld). En kvinna med retroflexio uteri och ovarialtumor utskrefs frisk med oförändrad tumör och skulle fortsätta med kalla doucher (ant. af Pippingsköld). Ett fall af abscessus pelvis p. part. 3 kvarter var tömdes genom omotomi å sätet den 25 okt. och uttömdes å annat ställe den 28 okt. nära labium ext. maj 4 kv. var.

Redan i kanslers brefvet af 1833 bestämdes, att på acc. inrättningen äfven kvinnliga sexualsjukdomar skulle vårdas.

I barnbördshusets arkiv finnes en gammal journal, hvars titelblad är förstördt, så när som på en liten del, på hvilken är skrifvet „1834—1841". Efter jämförelse af stilarna i denna och i acc. inrättningens journaler, på grund af att det i journalen på några ställen står antecknadt att patienter öfverfördes till det kliniska institutets afdelningar och efter granskning af på statsarkivet förvarade samtidiga sjukförslag, har jag kommit till den slutsats, att nämnda journal innehåller förteckningen på de patienter med kvinnliga sexualsjukdomar, hvilka reglementsenligt intogos på acc. inrättningen 1834—1841. Journalen sträcker sig till 1842, det år, då det kliniska institutet i förening med Nylands länslasarett kom under med. styrelsens inseende, och kvinnliga patienter med sexualsjukdomar blefvo intagna på lasarettsafdelningen. Journalen börjar den 12 aug. 1834, således icke fullt 3 månader före intagningen af barnaföderskor på acc. inrättningen. Bland de vårdade personer finnas flera med andra sjukdomar än genitalorganernas. Här och där finnas anteckningar om sexual sjukdomarnas behandling. De gynäkologiska fallen äro följande:

1834: 1 Prolapsus uteri, frisk. 12 patienter. 1835: 1 Fistula vesico-vag, 1 Prolapsus vaginae (öfverförd till kurhuset), 1 atresia vaginae, 21 år gammal, opererad den 6 mars, 1 Prolapsus uteri incompl., frisk, 1 Dysmenorrhoea, frisk, 5 Ammorrhoea (4 friska, 1 förbättrad), 1 Retroversio uteri gravidi. 51 pat. 1836: 1 Amenorrhoea, fr. 2 Inflammatio uteri, fr. 1 Metrorrhagia atonica, förb., 1 Peritonitis puerp. fr., 1 Prolapsus uteri, fr. 50 pat. 1837: 1 Fluor albus, fr., 1 Haemorrhagia uteri, förb., 22 pat. 1838: 3 Metritis (1 fr., 1 förb., 1 död),

2 Amenorrhoea (1 förb. 1 fr.), 1 Prolapsus uteri et ani fr., 1 Haemorrhagia uteri, fr., 28 pat. 1839: 5 Amenorrhoea, fr., 2 Leucorrhoea, fr., 4 Prolapsus uteri (2 fr., 1 förb., 1 obotad), 1 Carcinoma uteri, obotlig, 1 Ruptura perinei opererad, obotad, 1 Hydrops ovarii, förb., 1 Tumor abd., obotad, 1 Scirrhus lab. oss. uteri, förb., 1 Fistula urethro-vag. obotad, 31 pat. 1840: 2 Prolapsus uteri förb., 1 Scirrhus uteri obotlig, 2 Amenorrhoea (1 fr., 1 förb.), 1 Polypus uteri, opererad, död. 42 pat. 1841: 4 Hydrops ovarii (2 opererade, friska, 1 paracentes, 1 död), 1 Peritonitis, död, 1 Cancer uteri obotlig, 2 Leucorrhoea (1 fr. 1 förb.), 1 Atresia vaginae, opererad, 3 Prolapsus uteri (1 fr., 1 förb., 1 död), 2 Metrorrhagia (1 fr., 1 obotlig), 38 pat.

Några anteckningar om behandlingen:

Amenorrhoea behandlades med fotbad, iglar på perineum och regio sacralis, halfbad och piller med sabina. Metritis: blodtömning, nitrum, kina. Haemorrhagia: adstringerande insprutningar, mineralsyror. Prolapsus uteri: pulv. nitrosus, pessarier, svamp, alun inspr., zinksulfat inspr.; i ett fall gjordes episiorraphi. Carcinoma uteri: inspr. af jod, jodkali, aq. Invärtes järn, extr. conii. Hydrops ovarii: paracentes, åtskilliga inv. medel, utvärtes ung. hydrarg, blodiglar, koppning. Fistula urethro-vag.: kauterisation med lapis, sutur kunde i ans. t. fistelns höga läge ej anläggas. Haemorrhagia uteri: secale, acid. Halleri. Inspr. af ekbarksdekokt, järn, cort. cinnamoni inv.

Den gynäkologiska afdelningen af allm. sjukhuset.

Den 12 okt. 1861 beslöt sj. styrelsen, att lokal för barn- och sexualsjukdomar skulle inredas i f. d. kliniska institutet i den af med. afdelningens föreståndare dittils bebodda våning. Den 28 i samma månad föreslogs, att för denna barn- resp. gynäkologiska afdelning en särskild föreståndarinna med 50 rubels lön skulle antagas. Till denna plats antogs den 8 mars 1862 enkefru A. Lindgrén. Enligt K. brefvet till med. styr. af den 13 juli 1865 bestämdes åt en föreståndarinna vid barnafdelningen arvode 200 mark och utspisning 1,08 om dagen = 394 m. 20 p. Till tjänsten utsågs på förslag af Sirelius från den 31 juli 1865 barnmorskan C. H. Johansson, hvilken den 1 okt. 1866 efterträddes af barnmorskan E. W. Schaelé.

Antalet patienter med gynäkologiska lidanden 1861—1869 var 1861 32, 1862 56, 1863 71, 1864 66, 1865 72, 1866 65, 1867 45, 1868 38, 1869 26.

Sjukdomarna voro denna tid följande till beskaffenhet och antal:

Descensus uteri 17, Prolapsus uteri 25, Endometritis s. catarrhus uteri 42, Hypertrophia uteri 23, Infarctus uteri 2, Metritis chr. 35, Neuralgia uteri 1, Pyometra 1, Polypus uteri 7, Sarcoma uteri 1, Carcinoma uteri 19, Fibroma uteri 18, Tumor uteri 2, Inversio uteri 1, Haemorrhagia uteri 7, Fluor albus 7, Amenorrhoea 15, Dysmenorrhoea 13, Oophoritis 5, Parametritis 15, Perimetritis 20, Pelveoperitonitis 12, Peritonitis ac. 6, Peritonitis chr. 3, Abscessus pelvis 3, Phlegmone extrauterina 1, Tumores periuterinae 6, Tumor, resp. cysta ovarii 17, Haematoma ovarii 2, Haematocele retrouterina 8, Abscessus

labii maj. 1, Elephantiasis lab. maj. 1, Neuralgia pudendorum 1, Pruritus 1, Thrombosis vulvae et vag. 2, Ruptura perinei 3, Atresia vaginae compl. 1, Fistula recto-vag. 2, Fistula urogenitalis 6, Excrescentia vaginae 2, Cysta vaginae 1, Haematoma vaginae s. vulvae 1, Neuralgia vaginae 1, Vagina duplex 1, Vaginitis 5, Ruptura vesico-vag. et recto-vag. 1, Prolapsus s. descensus vaginae 3, Cystocele vag. 3, Catarrhus vesicae 10, Atresia vag. incompl. 1, Anteflexio uteri 6, Retroflexio ut. 8, Retroversio ut. 7, Papilloma labii inf. oris ut. 1, Polypus cerv, ut. 4, Strictura can. cerv. 1. — Graviditas 5, Status puerp. 8, Abortus 6, — Chlorosis 1.

Arten af behandlingen framgår till en del af de, likväl ofullständiga, anteckningarna i journalerna. Endometritis: insprutning af tannin + alunlösning. Metritis: iglar på portio vag., ångbad, dusch, secale, kalla insprutningar. Hypertrofi af portio vag.: blodiglar eller skarifikation. Erosioner på port. vag.: baciller af zink. sulfat i cerv. kanalen, pensling med lapislösning. Dysmenorrhoe: Sittbad, 30°, blodiglar på port. vag., ljumma insprutningar; vid d. med elongatio port. vag.: incision med hysterotom. Carcinoma port. vag.; secale, tamponering, inspr. i vagina af järnkloridlösning. Oophoritis: blodiglar på buken och portio vag. Descensus uteri: blodiglar, kalla insprutningar, dusch, pessarier. Perimetritis: stillhet, grötbaddning. Vaginitis: inspr. af ekbarksdekokt, tamponer beströdda med pulv. ekbark. Cysta vaginae och ovarii: punktion, injektion af jodlösning. Ruptura perinei: operation. Tumor uteri: partiell exstirpation enl. Baker-Brown. Fistula recto-vag. (2 fall): operation, en frisk, en förb. En inversio uteri 1862 blef behandlad med repositorier.

Anteckningarna i journalerna äro för bristfälliga för att en fullständig utredning af de operationer, hvilka utfördes på den gyn. kliniken 1861 t. o. m. 69 kunde erhållas. Sirelius själf uppgifver i en inlaga till sj. styrelsen att 1862 utfördes på gynäkologiska afdelningen följande operationer: incision och uttömning af en större cysta i lacunar vaginae, fullständig exstirpation af en rund uterusfibroïd, partiell exstirpation af en platt uterusfibroïd, exstirpation af fungösa exkrescenser i vagina med kauterisation, blodig dilatation af en atresia incompleta orificii uteri interni, 2 fall af perineoplastik enl. Langenbeck, exstirpation af en uteruspolyp, punktion af en ovarialcysta och efterföljande jodinjektion, tenotomi af Achillessenan, reposition af inverterad uterus, operation af en vesico-vaginalfistel enl. den amerikanska metoden, 2 fall af kauterisation af portio vag. med ferrum candens.

Kirurgiska afd. af allmänna sjukhuset 1861—1870:

1861 1 prolapsus uteri (som öfverfördes till acc. afd.), 1 metritis chr. + hypertrophia port vag., 1 metritis chr, 1 descensus uteri + metritis chr., 2 tumor cysticus ovarii, hvardera „opererade“ (paracentes), den ena dog, den andra utskrefs oförbättrad. 1862 förekom intet gyn. fall (enl. journalerna). Enligt „årsrapporterna för kirurgiska afd.“ för 1864 (N. bl. 1866 N:o 2) förekommo 1 ovarialcysta (punktion), 1 fi-

stula vesico-vag. (opererad enligt den amerikanska metoden); för 1865 (N. bl. 1866 N:o 4) 4 ovarialcystor (3 punktioner, en pat. afled i peritonitis 5 dygn efteråt, 2 utskrefvos som botade, 1 som obotad), 1 fistula vesico- et recto-vag.; för 1866 (N. bl. 1867 N:o 3) 1 fistula vesico-vag. operation; för 1867 (N. bl. 1868 N:o 3) 1 fall af tumor fibrosus ovarii dextri, utskrefs obotad; för 1868 (N. bl. 1869 N:o 1) 2 ovarialcystor, på hvardera gjordes ovariotomi, den ena utskrefs obotad, den andra död; (rätteligen var den ena cystan det uterusfibrom Estlander opererade); för 1869 (F. L. H. 1871 s. 19) 1 ovarialcysta (Saltzman opererade).

Allmänna sjukhus inrättades efter 1809 ett för hvarje län, i Åbo, Tavastehus, Viborg, Heinola, Kuopio, Vasa och Uleåborg, således 7. För Nylands län 1838. Sjukhus tillkommo: för Björneborg och Åland 1841 och för Sordavala 1843.

För vården af häktade och i landet inneslutna personer blefvo särskilda läkare s. k. slottsläkare anställda i 11 af landets städer.

I anledning af en på landet uppkommen smittosam sjukdom blef 1758 på Kejsarinnan Elisabets befallning i Viborg inrättadt ett länelasarett med ett årsanslag af 2,000 rubel. I åtlydnad af guvernementsförfattningen af den 1 dec. 1775 och sedan det befunnits, att länelasarettet icke mera motsvarade ändamålet, blef ett rymligare s. k. „Landt- och Stads Hospital“ i Viborg anlagdt, i början för 26, men senare för 46 sängar. Kretsläkaren i Viborg besörjde sjukvården på lasarettet till 1809. I städerna i Gamla Finland utom i Villmanstrand funnos sjukhus för militären.

Af länelasaretten har jag genomgått Åbo lasaretts journaler från 1824 t. o. m. 1869. Här och där anträffas anteckningar om fallen. Antalet pat. utgjorde årligen på kronoafdelningen 1824—29 något under 100, 1830—31 något öfver 100, 1832—53 något under 100 och därefter åter något öfver 100. På enskilda afdelningen 1824—1859 voro något öfver 100 pat. årligen intagna.

Kronoafdelningen 1824—1839: Menostasis 4, Hysteralgia 2, Dysmenorrhoea 5. Scirrhus uteri 2, Amenorrhoea 10, Atresia vaginae uteri 1 (en piga fr. Bjerno, opererad 1828), Metrorrhagia 2, Prolapsus uteri 1 (en piga fr. Kimito, läkt). 1840—1859: Menostosis 6, Hysteralgia 3, Dysmenorrhoea 4, Amenorrhoea 20, Atresia vag. uteri 1 (hustru fr. Ikalis, läkt) Metrorrhagia 2, Haemorrhagia uteri 2, Febris puerperalis 1, Tumor labii pudendorum 1 (piga fr. Lemo 1843, obotad), Cancer uteri, Menses difficiles 1, Metroperitonitis 1.

Enskilda afdelningen 1824—1839: Menostasis 6, Hysteralgia 1, Dysmenorrhoea 1, Amenorrhoea 7, Menorrhoea 1, Hydrops ovarii 1 (obotelig), Tumor cysticus (bondehustru fr. Bjerno; int: i april 1825 växten utskalades från venstra lab. ext. vulvae, vägde 2 skålp, utskrefs frisk (v. Haartmans stil); Leucorrhoea 1, Haemorrhagia uteri 1, Fistula vaginae (obotelig), Abortus, febris puerp. 1, Suppressio mensium 1. 1840—1859: Menostasis 9, Hysteralgia 2, Dysmenorrhoea 1, Amenorrhoea 10, Prolapsus uteri 1 (hade i 20 år förtegat sitt lyte, hvarigenom

det antagit obotelig beskaffenhet. 1841), Fistula vesico-recto-vaginalis (förbättrad), Carcinoma vulvae (förbättrad).

1860 sammanslogs länelasarettets hvardera afdelning. De gynäkologiska åkommorna voro 1860—1869 på följande sätt:

Amenorrhoea 7 fall, Menostasis 2, Metritis 6, Motrorrhagia 1, Haemorrhagia uteri 3, Prolapsus uteri 5 (utskrefvos 2 friska, 1 förbättrad), Hydrops ovarii 10 (1860 voro fem ovarialtumörer intagna, alla från Kimito och utskrefvos de samtliga ss. förbättrade; på 3 af dem gjordes paracentes; 1863 en från Kimito förbättrad efter paracentes; 1863 d:o, 1864 en från Kimito, „opererad" den 10 maj, död den 1 juni; 1866 en från Åbo, död, 1867 en från Mietois, död), Cancer uteri 1, Antroversio uteri et hydrops 1, Antroversio uteri 2, Peritonitis exsudativa p. partum 1, Peritonitis 1, Oophoritis 1, Metritis 1. Patienternas antal var 1860—1865 omkring 250 per år, 1866 329, 1867 254, 1868 444 och 1869 324.

Hvad de öfriga länesjukhusen till 1870 beträffar voro de gynäkologiska fallen enligt dels af mig gjorda forskningar dels mig gjorda meddelanden, mycket sparsamma och utan särskildt intresse. Anteckningar om dem saknas nästan alltid.

Vid vattenkuranstalten vid Kuppis källa i närheten af Åbo, hvilken under ledning af prof. E. Bonsdorff en tid var mycket anlitad, förekommo till behandling äfven kvinnliga genitallidanden. Nedanstående förteckning är uppgjord enligt de sjukförslag, hvilka af Bonsdorff 1851—1863 lämnades till med. styrelsen och nu förvaras å statsarkivet:

Catarrhus uteri 18 fall, Hypertrophia uteri 38, Induratio lab. uteri 1, Menses parcae 4 M. nimiae 16, M. irregulares 6, Dysmenorrhoea 22, Amenorrhoea 6, Retroflexio uteri 11, Antroflexio uteri 15, Hypertrophia uteri c. antroflexio 9, Emollitio ovul. Nabothi 1, Descensus uteri 5, Leucorrhoea 14, Prolapsus uteri 5, Carcinoma uteri 1, Ovaritis chr 1, Perturbationes climactericae 3, Metrorrhagiae climact. 1.

Af samtliga behandlade pat. från 1853 t. o. m. 1862 blefvo utskrifna som friska 1331, ss. förbättrade 328, ss. obotade 127, ss. afbrytande kuren 42, ss. döde 10. Dessutom finnes af Bonsdorff i N. bl. 1865 s. 115 och 1866 N:o 3 redogörelse för beskaffenheten af de gynäkologiska fallen för 1864 och 1865.

Det framgår ur journalerna från sjukhusen i Finland före 1870, såvidt de sparsamma anteckningarna i desamma upplysa förhållandet, liksom af våra läkares skrifter och meddelanden, att sjukdomarna i de kvinnliga genitalorganen sällan behandlades på kirurgiskt sätt.

Behandlingen af de inflammatoriska lifmodersjukdomarna var mest den som brukades i Frankrike och England under medlet af seklet. Endometritis och metritis behandlades med adstringerande och kalla insprutningar och lokala bloduttömningar med

iglar [1]). Uterindeviationerna bakåt korrigerades med redresseur och intrauterina stift, en behandlingsmetod, som nyttjades af v. Haartman, men äfven af andra.

Behandlingen af gyn. åkommor med vatten, genom bad och duscher hade en varm förespråkare i anat. professorn Bonsdorff, hvilken en följd af år förestod kallvattenkuranstalten vid Kuppis i närheten af Åbo.

På slutet af 1860 talet voro några finska läkare hos den bekante gynäkologen Sven Sköldberg i Stockholm och hemförde därifrån en rik erfarenhet och nya behandlingsmetoder, särskildt användande af zinkalunstängerna vid endometrit.

Prolapsus uteri behandlades vanl. med kalla och adstringerande insprutningar och med pessarier. 1839 gjordes på acc. inrättningen episiorraphi (Laurell?). 1849 „opererades" på klin. inst. en prolapsus vaginae, men pat. utskrefs obotlig.

Både på klin. institutet och acc. inrättningen „opererades" atresia hymenaica (klin. inst. 1839) och atresia vaginae (acc. inr. 1835 och 1841, kl. inst. 1846).

Polypus uteri opererades på acc. inr. 1840 med dödlig utgång och 1852 på klin. inst. med förbättring. Fibrösa uterinpolyper exstirperades per vaginam särskildt af Pipping, Sirelius och Pippingsköld.

Cancer uteri upptages oftast som obotlig. Behandlingen var vanligen symptomatisk, adstringerande insprutningar. Det första fallet af operation för lifmoderkräfta skedde mig veterligen 1849 på kir. afd. af klin. inst., då Törnroth vid cancer colli uteri exstirperade collum. Pat. utskrefs som frisk.

1863 aflägsnade Estlander med ecraseur vag. portionen för kancer. Pat. dog af peritonit 3 dagar p. oper.

De kvinnliga urogenitalfistlarnas behandling var redan tidigt föremål för våra kirurgers omsorg; i ett land som Finland med så litet antal läkare och barnmorskor långt in på 19 århundradet förekommo ju dessa läsioner jämförelsevis ofta.

På acc. inrättningen intogs 1835 ett fall af fistula vesico-vag., men inga anteckningar finnas i journalen. Om ett 1839 vårdadt fall af fistula urethro-vag. står det i journalen: „23 aug. kauterisation med lapis. N. B. sutur kunde ej i anseende till fistelns höga läge anläggas". (Laurell hade kort förut blifvit utnämnd till adjunkt; möjligen har han behandlat fallet).

Den förste hos oss, som nämner om vesico-vaginala fistlar var Törnroth. 1852 relaterade han på läkaresällskapet om Joberts autoplastic par glissement. Hans föredrag 1853, af mig sid. 177 anfördt

---

[1]) Jag har hört berättas att C. v. Haartman engång på en äldre förnäm fru i Helsingfors hade applicerat en igel på portio vag. och underlåtit att tillstoppa modermunnen. Följden blef att igeln kröp in i uterus och framkallade en mycket häftig lifmoderkolik. Det kostade v. H. mycken möda att få ut igeln.

från F. L. H. och N. bl., gäller det af Ingman året förut beskrifna fallet (se sid 188). I F. L. H. uppgifves, att läkning (på hvilket sätt är icke anfördt) ej stått att erhållas, utan att pat. blifvit försedd med urinrecipient; i N. bl. står, att fisteln behandlades med förnyade kauterisationer och var stadd i läkning. I journalen för 1853 åter är antecknadt, att kvinnan blef opererad, men utgick obotad.

1854 intogs en kvinna från Uskela med ves.-vag. fistel sedan 3—4 mån., hon utskrefs som förbättrad, men behandlingsmetoden är icke angifven. 1857 intogs på samma klinik en kvinna från Nykarleby. Fisteln var icke stor eller illa belägen, men i brist på ändamålsenligt speculum svårt tillgänglig. Den var belägen i lacunar vaginae, af par liniers diameter och hade uppstått efter en tångförlossning 1854. Fisteln behandlades af Törnroth med lapis och t:ra cantharid. samt därefter med Lallemand's sonde érigne. Ingen läkning. Pipping, som efter Törnroth öfvertog kliniken, kauteriserade med ett glödgadt knoppjärn 2—3 ggr fistelkanterna. Bougie á demeure fördes i blåsan och stillhet iakttogs. Pat. fick en cystit. Då behandlingen icke hade önskad verkan, gjordes hvarje dag kauterisation med lapis. Pat. utskrefs förbättrad; ehuru fisteln ej var fullkomligt läkt, kunde pat. vara i rörelse, utan att någon urin afgick. (Fisteln blef 1866 opererad af Estlander med lyckligt resultat).

På allmänna hospitalet förekommo 1855 två fall af vesico-vag. fistel. Den ena pat., hustru från Esbo, blef „opererad“ den 18 sept., men utskrefs obotad; den andra, en hustru från Nurmijärvi, utskrefs på egen begäran, sedan några kauterisationer utan framgång blifvit gjorda och operationen redan blifvit besluten. Ang. fallet 1857, en hustru fr. Helsingfors, står antecknadt, att hon utskrefs förbättrad. Dessa 3 fall behandlades af Pipping. Pippingsköld anser (Om urogenitala fistlar. Univ. program 1885) att hvarken Törnroth eller Pipping uppfriskat fistelränderna för att förena dem med sutur. Man bör således antaga att uttrycken „operation“, „opererades“ gälla kauterisation af fisteln.

Den första egentliga operation af en vesico-vaginal fistel försöktes af v. Becker, då han förestod den kirurgiska kliniken. 1859 intogs näml. en kvinna från Borgå med en 2 mån. förut uppkommen ves.-vag. fistel. Denna opererades af v. Becker med uppfriskning och sutur efter Simons metod, men utskrefs obotad.

Det var först Estlander, som lyckades tillsluta ves.-vaginala fistlar. Han opererade före 1870 tre fistlar: 1863, pat. utskrefs frisk, 1864, pat. utskrefs läkt, kunde hålla urin 3 timmar, 1866 samma pat., som 1857 var intagen på kliniken; fisteln läckade p. oper. men helnade senare per granulationem. Estlander opererade efter den amerikanska metoden i sidoläge med Sims speculum; han begagnade silfvertråd.

På gynäkologiska kliniken under Sirelii tid förekommo 6 fall af vesico-vag. fistel. Af dessa förblef 1 obotad, ej opererad, emedan pat. var gravid. 1863 sökte Sirelius förgäfves att enligt den amerikanska

metoden operera en fistel, hvilken redan Pipping hade behandlat med cauterium act. och lapis. Först 1874 blef den med framgång opererad af Pippingsköld.

En 1867—69 intagen pat. blef af Sirelius 3 ggr opererad, så att slutligen en hårfin fistel kvarstod.

Från landsorten känner jag icke af någon annan operation af ves.-vag. fistel före 1870, än den, som utfördes af Strömborg 1869 på länelasarettet i Viborg: uppfriskning af sårkanterna och silkesutur; partiell läkning [1]).

---

[1]) Pippingsköld: Om urogenitala fistlar. Univ. program 1885.

Tionde Kapitlet.

Obstetriska och gynäkologiska händelser från läkarnes i landsorten, särskildt provinsialläkarnes, ämbetsberättelser 1828—1870. Från tvänne läkareböcker på finska språket.

Collegium medicum i Finland inrättades genom kungörelsen ang. förbättring af medicinalverket af den 26 nov. 1811. Åt denna myndighet blef vården och inseendet öfver medicinalväsendet anförtrodt „på de grunder, som enligt gällande Författningar äro för Collegium Med. och Seraphimer Ordens Gillet i Sverige utstakade och fastställde". Ordförande i coll. med. blef äldste professorn i med. fak. vid akademien i Åbo och de 4 ledamöterna utgjordes af de 2 återstående med. professorerna samt historiae naturalis och kemie professorn i filosofiska fakulteten. Enligt kungörelserna af den 26 juni 1827 och den 7 april 1830 inrättades därjämte en öfverstyrelse för medicinalverket i Finland. (Den 29 jan. 1878 indrogs coll. med. och infördes medicinalstyrelsen i Finland).

I manifestet af den 14 nov. 1811 hade H. K. M:t ålagt coll. med. att insända projekt till bestämmande af storleken och gränserna för provinsialläkaredistrikten i Finland. Den 11 april 1812 [1]) föreslog kollegiet inrättande af följande prov. läkaredistrikt: Åbo, Nystad, Björneborg, Åland, Tammerfors, Ekenäs, Helsingfors, Tavastehus, Christinestad, Vasa, Nykarleby, Gamlakarleby, Brahestad, Uleåborg, Torneå, Kajana, Heinola, Lovisa, Savolaks och Karelen.

I hufvudsak enligt detta förslag blefvo prov. läkaredistrikten i landet anordnade. Genom det Gamla Finlands återförening med det öfriga Finland tillkommo 1816 distrikten Viborg, Fredrikshamn, Kexholm, Sordavala och Nyslott. År 1820 bildades Saarijärvi distrikt, och i Finland, hvars befolkning då utgjordes af 1,177,546 personer, funnos nämnda år 24 prov. läkaredistrikter, med hvilka under de följande 37 åren ingen annan förändring inträffade än att 1840 tillkommo Villmanstrand och Jakobstad, men bortföllo

---

[1]) Ekon. dep:s B. D. 1812 N:o $^{19}/_{491}$.

Gamla- och Nykarleby samt Fredrikshamn, 1844 tillkommo St. Michel och Jyväskylä i st. f. Saarijärvi och 1853 delades Karelen i 2 distrikt: Kuopio och Nurmis samt Torneå i lika många distrikt: Torneå och Kittilä, hvilket dock i brist på sökande en längre tid sköttes af prov. läkaren i Torneå.

Gen. direktor v. Haartman blef af senaten den 25 nov. 1845 anbefalld att afgifva ett förslag till prov. läkaredistriktens i landet reglering, hvarom redan 1820 varit med coll. med. fråga. Senaten godkände emellertid icke den 26 april 1853 ett af v. Haartman den 6 april 1850 ingifvet förslag, utan anbefallte gen. direktören att uppgöra ett nytt förslag. v. Haartman svarade den 29 dec. 1853, att han var i behof af att skaffa upplysningar på ort och ställe och att han senare skulle insända förslag [1].

v. Haartmans efterträdare, Törnroth, uppgjorde ett nytt förslag till ökande af prov. läkaredistrikten från 26 till 48. Genom Kejs. kungörelsen af den 21 april 1857 tillkommo distrikten Lojo, Rimito, Ikalis, Hvittis, Salo, Tammela, Kangasala, Hollola, Jämsä, Mohla, Kronoborg, Salmis, S:t Andreæ, Jorois, Rautalampi, Idensalmi, Tohmajärvi, Ny- och Gamlakarleby, Kuortane, Kalajoki och Pudasjärvi.

I prov. läkarnes och öfriga läkares ämbetsberättelser till öfverstyrelsen för med. verket i Finland finnas följande obstetriska och gynäkologiska händelser anförda.

Från Åland berättar P. J. Granberg, att 1828 och 1830 fyra förlossningar, som fordrat hans åtgärd, inträffat, att mödrarna och fostren blifvit vid lif; att vid tvänne förlossningar af placenta incarcerata 1830 mödrarna någon vecka efter partus med döden afgått; att 1833 7, 1834 en och 1835 6 förlossningar fordrat hans biträde.

Prov. läkaren i Saarijärvi J. Sundius skrifver i sin berättelse för 1831, att vattnet från den af allmänheten i många år nyttjade hälsokällan i Hocka by i Kangasniemi socken är utomordentligt verksamt mot invetererade lymphatiska stockningar och contracturer af arthritiskt eller rheumatiskt ursprung eller efter barnsängar, mot chr. hudåkommor och maskar, äfven taenia.

C. D. v. Haartman omnämner i ämbetsmemorial från Åbo den 23 jan. 1831, att på hösten, ungefär samma tid som koleran nalkades S:t Petersburg, yppades i Åbo allmänt mag- och tarmstöringar samt att missfall och oordningar i menstruationen visade sig allmänt jämte magsjukan.

A. W. Dammert i Villmanstrand för 1833: „På spinnhuset härstädes framföddes sistlidne höst en qvinnlig anencephalus af en häktad ziguenarqvinna. På samma ställe finnes ännu för det närvarande häktade ziguenarqvinnan Lena Hedman, mor för tvänne barn och försedd med dubbel vagina ända upp till orificium uteri, hvilket lik-

---

[1] Ekon. dep:s B. D. 1850 N:o 16/401 och 1853 31/401.

väl endast enkelt fullkomligen lika tydeligt kännes genom bägge canalerna“.

F. J. Rabbe i Uleåborg för 1833: „Qvinnornas drägt lämnar äfven underlifvet och benen blottställda för samma fientligheter (årstidens alla skiften), hvilka här medföra ofta rubbning af sexualsystemets vigtiga förrättningar“.

Dammert i Villmanstrand för 1834: „En andra operation verkstäldes på en 13 årig vallflicka, som under fall i skogen instött en s. k. pukoknif i bukhålan under venstra bröstet, straxt nedanom 9:de refbenets främre ända så att genom såret framträngt en betydlig del af omentum, till utseende och storlek som en mans knytnäfve. Emedan hela denna massa var likasom hoplimmad och adhärent så aflägsnades den hel och hållen genom knifven, en sutur anlades och flickan tillfrisknade inom 9 veckor så att inga olägenheter nu mera kännas.“

J. F. Ticklén i Brahestad skildrar i berättelse för 1837 ett fall af religiöst vansinne från Ylivieska, där pat., en 20 årig flicka, förklarat sig vara Christi brud. Ticklén, som ställde sjukdomen i sammanhang med oordningar i menses, skickade pat. under rubrik af nymphomania religiosa till länelasarettet i Uleåborg, hvarifrån hon senare hemkom betydligt förbättrad. „Denna casus i förening med några andra mindre markerade fall af mania religiosa torde kunna anses såsom ett factum af pietismens hälsosamma inflytande på folklynnet och sedligheten“.

J. Ascholin i Viborg skrifver den 31 jan. 1838: „Härjämte anser jag mig böra inberätta om det egna förhållande som i Rautas socken eger rum till följe af granskapet med S:t Petersburg och dervarande Barnhusinrättningars vidtagna förfarande att till kringboende allmoge mot betalning utlemna dibarn till underhåll. Modermjölken har nemligen här blifvit en vara och denna vara så stegrad i pris, att dess produktion redan drifves på sedlighetens bekostnad, hvarjemte utförseln deraf så tilltagit, att en ringa del återstår till consumtion inom egen socken. Vid missväxt eller andra inträffade oeconomiska missöden, dels äfven redan af häfdvunnen sed vandra nemligen manbara qvinnor till staden, söka der dem, som åtaga sig besväret att förvandla dem till ammor, återvända med barnhusbarn och, sedan de i sin hemort aflemnat sina egna, vända de uteslutande sin omvårdnad till de barn, genom hvilkas trefnad de sjelfva se sig tryggade vid en rikelig bergning. Sedan de i det längsta underhållit mjölkbildningen och slutligen sina af, förnya de samma operation och ofta så länge åldern det medgifver — och denna födkrok är inom fattigare hushåll så vanlig att på många ställen inom samma hus träffas flere barn från barnhusen. Deras egna barn, som sålunda äro mödrarna till last och vårdas af fremmande, dö vanligen innan de hunnit till några månaders ålder och de få, som genomgå denna tidiga nöd, uppvexa vanligen sjukliga och svaga. I den förhoppning att det för barnhusinrättningarna i S:t Petersburg torde vara obekant, huru skadligt detta

deras förenämnda förfarande inverkar på sedlighet och populationsbestånd i Rautas socken till följe af dervarande allmoges armod och fattigdom, har jag uppå prästerskapets och flere ståndspersoners å orten anmodan trott mig böra hos Generaldirekteuren och Riddaren härom anmäla samt tillika i ödmjukhet hemställa huruvida genom Herr General Directeuren och Riddarens åtgärd dessa olägenheter kunde afhjelpas och för framtiden förebyggas."

Den 31 jan. 1839 gifver K. H. Ringbom i Tammerfors följande „Beskrifning öfver en hermaphroditisk bildad Qvinna. Inhysesqvinnan Johanna Michelsdotter, född år 1794 och boende i Sydenmaa by af Ikalis socken, skall i längre tid å dess hemort varit misstänkt för hermaphroditisk bildning, och har af sådan anledning blifvit slagen och misshandlad af någon Bonde i Ikalis, då hon funnits liggande tillsammans med dennes dotter eller annan närmare anförvandt. På grund af väckt rättegång vid häradsrätten utfördes besiktning af Johanna och befanns personen vara försedd med incompletta manliga äfvensom med qvinliga yttre födslodelar. Penis, omkring 2 $^{3}/_{4}$ tum lång samt tjock som en vanlig manstumme, hade, med undantag af de bristfälligheter och appendices, som straxt skola beskrifvas, alldeles samma utseende som en vanlig manslem. Isynnerhet voro corpus, glans och corona glandis i öfrigt normalt bildade och af naturlig skapnad, med den olikhet allenast att glans var imperforerad och saknade urinrörsmynning. Äfven praeputium fanns. — — — Frenulum praeputii var dubbel och bildades af 2:ne hudfållar, som började å vanligt ställe invid corona glandis, fortgingo bakut och bildade labia minora. Härigenom böjdes membrum virile lökformigt med nedåt spänd glans och kunde obetydligt aflägsnas från partes genitales muliebr. — Intet scrotum fans, men väl förekommo tvenne tydliga testikelformiga bildningar, af hvilka den högre satt i en form af en svulst straxt under huden invid roten af penis; men den andra lägre ned och utgjorde labium majus sinistrum till vulva. På venstra sidan vid roten af penis befanns en mjuk upphöjning, motsvarande den testikelformiga bildningen på högra sidan och, såsom mig syntes, bestående af en ansamling af fett. Labium vulvae majus dextrum utgjordes af en lika beskaffad adipös bildning. — Rima pudendi var kortare än vanligt och vagina så trång att jag blott med möda och obetydligt kunde införa pekfingret deri. Urinrörets mynning syntes belägen såsom vanligt hos qvinnor. Någon clitoris kunde ej märkas. Commisurerna voro såsom vanligt beskaffade. Öfre kommissuren låg en god half tum nedanom penis och detta mellanrum af en naturligt beskaffad hud var liksom öfriga omgifningen af dess partes genitales rikeligen hårbeväxt. Mons Veneris var glatt och föga upphöjd.

För öfrigt var Johanna Michelsdotter af vanlig längd och mager. Brösten voro ihopfallne, men skola enligt hennes egen berättelse i yngre åren varit temmeligen betydligt upphöjda. Rona voro ihopdragna, så att Truncus ej hade öfver dessa delar den för qvinnor vanliga afrunde och fylliga form, utan föreföll alldeles jemntjock;

haken var besatt med ett glesväxt men ganska sträft skägg; struphufvudet var starkt framstående och rösten af en grof manlig baston: korteligen det yttre utseendet erbjöd en fullkommlig habitus virilis. I yngre år skall hon, efter egen uppgift, menstruerat ehuru alltid sparsamt.

Och då jag till allt detta slutligen får tillägga att vid rättegången inlupit, att Johanna Michelsdotter städse skall utvisat mycken appetitus coëundi med qvinnfolk, så att hon stundom till fots nattetid tillryggalagt långa vägar för att på en kortare tid sammanträffa med henne tillgifna qvinnspersoner".

I årsberättelser skrifva.

K. R. Ehrström i Torneå för 1839: „Under årets lopp hafva fall förekommit af den härstädes bland barnaföderskor epidemiskt gängse inflammation i bröstet med mjölkstockning — en sjukdom, hvilken oftare än den låtit fördela sig — hvilket någon gång lyckats med omslag af solutio subcarbonat. kalici — öfvergått i vargöring".

K. H. Lindeqvist i Lovisa för 1839 om fyra fall: „1:sta Barnaföderskan hade legat 6 dygn; fostret befanns i nedre bäckenet i naturlig ställning; alla värkar hade sedan 24 timmar upphört; genom tången framtogs ett dödt foster.

2:dra Qvinnan hade ännu värkar på 5:te dygnet; undersökningen tillkännagaf ett för stort foster i normalt läge; genom perforation uttömdes vatten tillika med hjernan; också den af vatten utspända buken måste puncteras, innan ett halft ruttit foster kunde utfås.

3:dje En ytterst svår vändning på 3:dje dygnet af förlossningsarbetets början för onaturligt foster läge.

4:e. Tångförlossning för inträffade convulsioner.

Alla dessa qvinnor voro unga, raska bondhustrur, 3:ne förstföderskor, hvarföre ock alla lyckligen blefvo återställda".

„Barnaföderskor behandlas af allmogen på ett helt och hållet förvändt sätt. Man låter den sjuka under förlossningsarbetet oupphörligt vara i rörelse; man arbetar med henne och låter henne sjelf arbeta vida öfver sin förmåga, man skakar och rullar henne och då hon ej mera har krafter att gå, tvingas hon att krypande släpa sig omkring rummet; så att hos en af ofvannämnda qvinnor hade derigenom huden på knäna blifvit afskafvad, så att stora blodsår uppkommit. Under en sådan behandling skola krafterna slutligen uttömmas och naturens verksamhet alldeles upphöra. Allt detta onda kunde en upplyst barnmorska förekomma och mången olycka sålunda undvikas".

Ticklén i Brahestad för 1840 anser orsaken till de i distriktet allmänt förekommande fall af prolapsus uteri vara den allmänna osed hos allmogen att öfverlasta sig med svårsmält och otjänlig föda samt därefter företaga tunga och med svår ansträngning förenade arbeten, äfvensom okunnig och grof behandling vid svårare förlossningar.

Ehrström i Torneå skrifver för 1840: „Bland hydropiska lidanden vill jag anföra en qvinna med Hydrops ovarii och Ascites acuta omkring 30 år gammal. Hennes sjukdom hade börjat för 2 år sedan efter en

svår barnsäng och var temligen långt gången. Bukvattsoten hade nyligen börjat. De mest besvärande symptomerna voro: spändt, doft värkande och mycket ömt underlif isynnerhet i ingvinal trakten samt kyla derstädes, störd digestion och menstruation, svårighet att andas, hvilket kunde ske endast i sittande ställning och Feber med lindrigt synochal karakter. Curen började med en mindre åderlåtning, locala bloduttömningar å underlifvet, isynnerhet ljumsken, repeterades och efter dem användes ung. Hydrargyri och varma badningar med Spec. emollientes. Invärtes gafs endast då och då caffe, infusion på Fol. Sennae och Bacc. Juniperi, hvilket gaf såväl mycken lindring som omstämde den felaktiga reproductionen. Slutligen gafs såsom Diureticum Digitalis och Tart. boraxatus. Med denna behandling återställdes patienten på omkring 24 dagar och befinner sig nu fullkomligen frisk".

Ringbom i Tammerfors berättar, att han 1840 fyra gånger varit nödsakad att använda forceps, en gång efter partiell excerebration af hydrocefaliskt foster.

„En vändning gjord 4 dygn efter armens framfall gick lyckligt, fostret däremot var dödt. Orsaken till så sent påkallande af mitt biträde skall varit, att föderskan — en till åren kommen arbetskarls hustru härstädes, som för något mer än ett år sedan vid dess dåvarande första accouche förlösts af mig med forceps och tillika, då hon tillkallat såsom Barnmorska en rå bondqvinna, derför af mig skarpt tilltalades — nu, då återigen ett lika olämpligt biträde blifvit anlitadt, sjelf och än mera hennes man fruktade ytterligare tilltal af mig eller möjligtvis ansvar". För 1842 anmäler Ringbom, att några få gånger tångförlossningar varit af nöden.

A. M. Lilius i Ekenäs anmäler för 1840, att under loppet af sommaren flere svåra förlossningar, hvilka påkallat hans biträde, förefallit, bland hvilka en encephalotomi, den han, i anseende till en alltför stor disproportion mellan bäckenets diametrar och hufvudets, nödgats företaga för att rädda modren, hvilket äfven lyckades.

J. P. Granberg på Åland meddelar för 1840, att särskilda blodflöden, men isynnerhet metrorrhagier utom hafvandetillståndet icke sällan förekommit.

G. Asp i Uleåborg underrättar för 1842, att „sjukdomar, mot hvilka allmogen här vanligen söker råd, äro bl. a. lifmoderfall, framkalladt af okunnig och oförnuftig behandling vid förlossningar".

A. M. Höglund i Heinola anmäler för 1842, att „I Joutsa socken hafva blifvit framfödda 2 foster med organisations afvikelser, det ena utan anus, med en pennlik öppning af rectum i vagina m. m., det andra med en lika stor vext som hufvudet fäst med en pedunkel vid bakre sidan af hufvudet, båda hafva lefvat en kort tid".

K. N. A. Tapenius på Åland skrifver för 1843: „Fem instrumentalförlossningar föreföllo och ehuru min härvaro ännu varit för mycket kort för att kunna stadga någon bestämd öfvertygelse om orsaken till den täta apparitionen af svåra partus på Åland, har jag likväl tyckt mig finna, att, då i total saknad af examinerade barnmorskor, fördoms-

fulla gummor måste vid förlossningar anlitas, dessa för att påskynda fostrets afgång och lindra den makliga och ömtåliga Åländskans plågor, i förtid spränga blåsan och sålunda tillvägabringa en torr förlossning. Detta har åtminstone vid fyra af mig gjorda instrumentalförlossningar varit fallet och sannolikt äfven orsakat de 2 fall af incarcererad placenta som jag haft till behandling".

J. F. Elfving i Ekenäs gjorde 1843 en embryotomi på dödt foster vid tvärläge; då modren några dagar därefter ansåg sig rask nog att förrätta sina vanliga göromål, ådrog hon sig genom denna oförsiktighet döden. År 1844 gjorde han embryotomi vid tvärläge och dödt foster hos en rakitisk kvinna, som afled samma dag.

N. J. W. Idman upplyser från Kexholm för 1843, att svåra förlossningar tyckas sällan förekomma. 1843, 1844 och 1846 utförde Dammert i Willmanstrand tvänne och 1845 en instrumentalförlossning, och Ringbom i Åbo 1846 blott en sådan.

Abr. Frosterus (stadsphysicus och t. f. prov. läkare) i Nykarleby anser, att de 1844 i Nykarleby socken ofta förekommande svåra barnsbörderna bland allmogen förorsakats genom ett oförståndigt förhållande af de vid sådana tillfällen närvarande s. k. hjälperskor, hvilka af obetänksam välmening i förtid och innan fostret ännu hunnit behörigen framskrida och intaga den naturligaste ställningen i bäckenet söka att påskynda förlossningen, därvid användande ofta de absurdaste åtgärder för att med våld draga eller pressa fram fostret, hvarunder icke sällan modren och fostret tillsätta lifvet.

Tapenius på Åland gjorde 1845 sex tångförlossningar och en embryotomi vid onaturligt missförhållande mellan fostrets och bäckenets dimensioner. „Att ett förtidigt sprängande af blåsan, hvarigenom torr förlossning orsakats och hvarjehanda andra, af tillkallade gummor öfliga konstgrepp, för att påskynda partus, kanske ock något den hafvandes makliga lefnad, bidraga till dessa tröga förlossningar, har jag tyckt mig märka. Där examinerad barnmorska i tid varit tillkallad, har barnsängen förlupit normalt".

Asp i Tammerfors skrifver för 1846: „I senare tider hafva äfven menstruationsfel och oordningar blifvit ganska allmänna och höra nästan till ordningan för dagen, hvartill orsaken synes vara dels den riktning, man vid första uppfostran gifvit sina barn, dels också deraf att den stigande välmågan i många afseenden tillbakasätter naturens enkla och okonstlade vanor och behof; åtminstone tror jag mig hafva gjort den observation, att de som lefva för dagen, mindre lida af förenämnda fel än de, som äro i tillfälle att tillbringa ett sorgfriare lif".

Ehrström i Torneå nämner 1847 om, att af den lokala folksjukdomen, kräfta, försports ett ytterligare fall af kräfta i lifmodren i Öfver Torneå socken och att hittils inga till upplysning i afseende å sjukdomens orsak ledande lokalförhållanden kunnat upptäckas.

J. E. Sourander, stadsläkare i Björneborg skrifver för 1847: „Bland märkligare sjukdomsfall förtjena att omtalas en konstig förlossning af efterbörden hos en fru F. i slutet af okt. 1847. Fostrets förlossning

hade aflupit lyckligt, men efterbörden dröjde, hvarunder fruktlösa försök sades ha blifvit gjorda att uttaga den. Jag tillkallades fyra timmar efter fostrets framfödande, då efterbörden ännu var oförlöst, modermunnen redan betydligt sammandragen och stark metrorhagi, i anledning hvaraf varma oleösa insprutningar och narcotiska insmörjningar å modermun anordnades, hvarunder modermun så mycket relacherades, att jag med möda kunde slippa in med handen och uttaga efterbörden, hvarefter metrorhagien äfven upphörde. Härefter uppstod en puerperalfeber under form af metroperitonitis, som dock lyckligtvis häfdes efter några veckor genom tätt anställda locala bloduttömningar och insmörjning af Unguent. Hydrargyri å buken, invärtes Calomel + opium ända till salivation. Emot all förmodan och utan känd orsak utbildades under convalescensen en melancholi, som periodiskt visar sig som monomani och hvaremot medicinsk åtgärd föga synes kunna uträtta".

Tapenius på Åland anmäler för 1849 en trillings- och en tvillingsförlossning; stadsläkaren i Kuopio L. O. Thuring för samma år om en förlossning med placenta praevia, där forcerad vändning utfördes och moder samt foster dogo.

G. V. Hirn i Kexholm för 1850 om en vändning på fot vid profus blödning i 8:de gr. månaden och tvärläge af fostret med framfallen arm. Fostret dog kort p. p. Dammert i Villmanstrand för 1851 om 4 och för 1852 2 instrumentala förlossningar och P. Ph. Lindfors i Nyslott för 1851 om tvänne tångförlossningar. Hirn i Kexholm beskrifver för 1850 ett fall af eklampsi hos en 36-årig omföderska hafvande i 5:te mån. Behandling: starkare åderlåtning, användande af efterhand 24 iglar på tinningarna bakom öronen samt längs venae jugulares, is på hufvudet, lavemang försatt med tinct. colocynthidis + t. asae foet., sinapismer och slutligen ett vesicatorium i nacken, nitrum mixtur och däremellan calomel gr. 2 några gånger dagligen invärtes. Tillståndet förbättrades och efter 4 dagar afgick fostret dödt. Pat. blef frisk.

G. D. Grönlund i Godby uppgifver sig 1852 blifvit kallad till 5 förlossningar och blott en gång behöft anlita tång och derjämte äfven excerebration, emedan det ovanligt stora och benvuxna fosterhufvudet, sedan hinnorna i otid blifvit sprängda, under fyra dygn legat så inkiladt i det för öfrigt äfven trånga bäckenet, att denna operation ej kunde undvikas. Kvinnan afled på 9:de dygnet uti peritonitis.

V. S. Schildt i Jyväskylä skrifver för 1852: „Torparedottren Maria Kuivikko från Laukas. Hon hade vid 5 års ålder lidit af inflammation i födslodelarna, till följe hvaraf de sammanvuxit så att endast en öppning af en pennas caliber återstod invid blygdbenet. Ur denna öppning uttömdes med mycken smärta menstruationen. Hennes hågllösa mor var för öfrigt den enda, som kände förhållandet. Flickan, blyg och oskuldsfull, vågade icke yppa för någon sin ställning, utan sörjde tyst deröfver. Hon hade nu uppnått 20 år: då gaf blygheten vika. Hon opererades af mig; endast de yttre läpparne voro sammanvuxna och genomskuros. Blomman var nu utslagen och felfri.

Efter någon vecka blef såret läkt och hon den 9 okt. utskrifven, sprittande glad och lycklig".

J. A. Friman på Åland anmäler för 1853, att han kallad till 4 förlossningar en gång användt forceps; K. H. Ringbom i Åbo för samma år om 2 tångförlossningar och en vändning med lyckligt resultat för mödrarna och fostren; J. M. af Tengström i Kexholm för s. å., att han gjort 1 vändning med extraktion och 1 tångförlossning på en 35-årig kvinna, som hade legat 6 dygn i förl. arbete; Ringbom i Åbo för 1854, att han blott 3 gånger användt tång vid afstannade värkar med lycklig påföljd för moder och foster. Dammert i Villmanstrand för 1854 om 2, för 1855 om 4 och 1856 om 1 tångförlossning; Friman på Åland för 1855, att han 3 ggr utfört instrumental förlossning.

Ehrström i Torneå skrifver för 1853: „Till ovanligare sjukdomsfall höra: tvenne fall puerperalfeber bägge bland ståndspersoner i Torneå stad. Första fallet föreföll den 1 febr. hos en fru, IV-para. Ryggmärgs- och rheumatiska lidanden hade en längre tid föregått sjukdomen. Förlossningen (sätesförlossning) försiggick med någon svårighet, dock utan behof af instrumenter. Sjukdomen antog chr. förlopp med intermittent, dock icke regelbunden typ. De mest utvärkande symptomerna voro våldsamma kräkningar med trög afföring och starka frossskakningar. En phlebitis chr. utbildades och döden följde i medlet af juni. Det andra fallet inträffade i slutet af april månad hos en I-para af nervös constitution och sannolikt genom smitta ådraget under täta besök hos den nyssnämnde. Causa occasionalis var en lindrig förkylning kort efter förlossningen, hvarpå följde svårt stygn i högra sidan af bröstet. Lochierna minskades abnormt, mjölkafsöndringen i brösten upphörde snart alldeles. Åderlåtning, iglar, koppning samt lämpliga ansedda inre och yttre medel (bland de förra kräkmedel i anseende till rheumatisk karakter hos sjukdomen, hvilket medel orätt begagnadt dock icke gjorde åsyftad verkan), gåfvo lindring, men stygn och feber påkallade förnyad bloduttömning. Stygnet gaf vika, men de hämmade afsöndringarna stodo icke att återkalla. Ömhet, jemte uppdrifning af buken, dock icke stark, med stor nedslagenhet, likgiltighet för sin omgifning, sömnlöshet, cyanotisk ansigtsfärg med insjunkna ögon och andra puerperalfebern utmärkande symptom infunno sig. Calomel och terpentin samt litet opium användes och voro hufvudmedler jemte yttre behandling. Feber och öfriga symptomer gåfvo småningom vika och pat. tillfrisknade cirka 3 veckor efter insjuknandet. Svettning var den enda tydliga crisis, hvarigenom sjukdomen resolverade sig".

Dammert i Villmanstrand skrifver för 1856: „Den 12 juli hade jag det sällsynta tillfället att genom operation förlösa en medelålders qvinna från Taipalsaari socken från ett extrauterint befintligt foster, som hon burit i nära 6 år; qvinnan tillfrisknade fullkomligt".

H. G. Hällström gifver följande skildring från S:t Michel för 1859 och 1860:

1859. „Jag vill ännu nämna några ord om allmogens sätt att vårda sina barnsängsqvinnor. Under grossesstiden bemötes qvinnan

vanligen med mera grannlagenhet och ömhet än annars. Då hon känner tiden för förlossningen nalkas, eldar hon badstugan, breder halm öfver badstugugolfvet (ty här skall hon tillbringa hela sin barnsängstid) och mannen tillkallar närmaste grannqvinnor till hjelp. För att stärka hennes mod nödga dessa henne att taga en god klunk vin eller brännvin. Under värkarna, isynnerhet om dessa äro svaga, tar man barnaföderskan under armarna, lyftar upp henne och skakar henne duktigt eller ock gnider och stryker man henne flitigt öfver magen i riktning uppifrån nedåt. Har man anledning att befara oriktigt läge, så händer till och med (efter hvad man berättat mig, att hon upphänges med fötterna uppåt och hufvudet nedåt. — Sedan förlossningen är förbi, vistas den förmögna gårdsvärdinnan ännu 6 veckor i badstugan utan att aflägsna sig derifrån. Hon besökes nu af sina grannqvinnor och andra bekanta qvinnor, hvilka undfägna henne med allt det läckraste de kunna tänka sig. Hufvudsakligast trakteras hon med vin och kaffe samt färskt bröd, stekt med fläsk och färskt dricka, hvaraf hon egentligen bör förtära så mycket, som hon genom barnets framfödande förlorat i vigt. — Allt detta oaktadt skall högst sällan inträffa, att en bondqvinna dör i barnsäng. Deremot ådrar hon sig så mycket oftare följdsjukdomar, isynnerhet moderfall och urinfistlar förorsakade af den forcerade förlossningen. Isynnerhet är detta fallet med den fattigare befolkningens qvinnor och framför allt med de oäkta barnaföderskorna, hvilka ofta under sjelfva våndan måste undvara all hjelp och inom några dagar återgå till arbetet. Det är otroligt, hvad en sådan stackars qvinna kan uthärda; exempel finnas att sådan genast efter förlossningen gått till fots flere verst ut på arbete".

1860. „En gren af läkarens verksamhet tages af allmänheten här nästan aldrig i anspråk, neml. hans hjelp i förlossningsfall och deraf beroende sjukdomar. Man anser dem knappast höra läkarevetenskapen till. Granngårdsqvinnorna äro i dessa ofta kritiska fall barnaföderskans enda räddningsplanka. Få äro de, som söka en barnmorska, ännu färre en läkare. Under de trenne år jag på denna ort handhaft läkarevård, har jag endast tvenne gånger varit kallad till förlossningsbädden, bägge gångerna under vintern 1860. Det ena fallet gällde en äldre förstföderska, för hvilken värkarne totalt upphört 4 dygn, innan man tillkallade mig. Vid undersökning befanns urinblåsan fylld och utspänd till storleken af ett manshufvud. Sedan denna medelst katheter blifvit uttömd, kändes det illa macererade fosterhufvudet nere i lilla bäckenet, men alla värkar voro försvunna. Tång applicerades genast och fostret extraherades utan svårighet, dödt och angripet af röta. Ingen bäckenförträngning var för handen, intet abnormt läge, ej heller var fostret ovanligt stort, men under hela förlossningen hade värkarna varit ytterst svaga och deri, äfvensom i den enormt utspända urinblåsan, torde orsaken böra sökas i den olyckliga utgången. Modren dog följande dag.

Det andra fallet var en eclampsia puerperalis. Qvinnan en förstföderska, som redan hunnit slutet af grossessen hade plötsligt öfver-

fallits af hufvudvärk och svindel, hvartill snart kom häftiga konvulsioner. Detta fortfor ett halft dygn, men hade vid min ankomst redan öfvergått i djup coma, ur hvilken den sjuka omöjligt kunde väckas. Svaga värkar hade inställt sig; för att påskynda dessa infördes en elastisk katheter med den påföljd att efter tvenne timmar tång kunde anläggas och fostret extraherades med lätthet. Modren, som under hela proceduren var utan medvetande, dog samma dag på aftonen, utan att komma till sans. Fostret var dödt förut".

O. E. Dahl i Ekenäs anmäler för 1860 om följande fall: 1) En dagsverkarehustru i Tenala socken, mångföderska, men utan lefvande barn, emedan de vanligen dött under förlossningen. Vid min ankomst befanns högra armen framfallen, tvärläge, barnvattnet afgånget 8 timmar före min ankomst, lifmodren temligen hårdt sammandragen. Vändning verkställdes, hvarigenom fostret framföddes dödt, men modren blef vid lif.

2) En verkmästarhustru i Fiskars hade tvänne dagar lidit af stark blodgång, hvilket af den tillstädesvarande barnmorskan ganska riktigt igenkändes bero af moderkakans föreliggande och lossnande vid förlossningens början. Vid min ankomst befanns blödningen för tillfället stillad och modermunnen öppen till omkring 1 silfver rubels vidd, och inga värkar. Detta var om qvällen, qvinnan kände sig mycket svag, hvarför beslöts att låta henne hvila öfver natten, derest ej blödningen skulle återvända. Detta skedde; hon hvilade öfver natten, emedan ingen blödning inträdde. Om morgonen undersökte jag henne noga, hvarvid modermun befanns täckt med moderkakan, men tillika så mjuk eller lös, att man kunde förmoda, det fostrets hufvud icke tryckte deremot. Efter ankomsten af nödigt biträde och sedan jag genom införandet af några fingrar förbi moderkakan öfvertygat mig, att fostret låg på tvären, gjordes således genast vändning och fostret extraherades, samt genast derefter moderkakan. Blödningen härvid var högst obetydlig och modren repade sig småningom ifrån sin svaghet, men fostret befans dödt och macereradt.

3) En knekthustru, boende i Lojo socken och förstföderska, förlöstes i anseende till otillräckliga värkar med tång. Modren och barnet blefvo vid lif".

Hällström i S:t Michel anmäler för 1861, att man sällan hör af svårare förlossningar och att han 2 ggr användt tång.

Ehrström i Brahestad skildrar för 1861 ett missfoster: „Ett tvillings missfoster framföddes under hösten i Brahestad af äkta säng. Tvillingparet var fullgånget och väl utbildadt till det yttre, men hade blott en lunga hvardera och gemensamt hjerta. Sammanväxningen ägde rum sida vid sida långs truncus från skuldran till sätet. Fostren dogo under förlossningen, som försiggick utan särdeles svårighet. Modren hade födt barn förut, är 36 år gammal och frisk".

af Tengström i Kexholm berättar för 1862: „I närheten af staden föreföll ett särdeles svårt fall af förlossning, der absolut bäckenträngsel vid närvaro af en metroperitonitis gjorde tångens användande

på ett i röta öfvergånget foster omöjligt. Perforation uträttade äfven intet, utan qvinnan (förstföderska) dukade under för den sig hastigt och vidt utbredande bukhinneinflammationen på 6:te dygnet".

A. Palmberg, bruksläkare på Fiskars, anmäler, att han 1863 biträdt vid 3 förlossningar och vid ett af dem användt forceps vid i conj. förträngdt bäcken; att han 1864 kallats till 2 fall; i ett af dem kvarhölls efterbörden af en spastisk kontraktion af uterus.

Dahl i Ekenäs skrifver för 1864, att i 10 fall påkallats konstens biträde; bland dessa användes tång 6 ggr, vändning och extraktion gjordes 3 ggr, extraktion vid sätesläge 1 gång. Indikationerna för vändning voro placenta praevia, eklampsi och tvärläge.

H. A. Hällström i Sortavala berättar för 1864, att han kallats till allmogen blott vid svårare förlossningar; 3 ggr hade han anlagt tång, 2 ggr extraherat fostret lefvande, 1 gång dödt i följd af hydrocephalus. Mödrarna blefvo vid lif.

„Jag må slutligen icke förtiga, att jag engång kallades till en bonde någon verst från staden att förlösa hans sto, hvilken utgjorde hans dyrbaraste egendom och höll på att stryka med. Fostret var dödt och hufvudet framme, men framfötterna hade antagit felaktig ställning och så insnärjts af de tjocka hinnorna, att de först efter mycken ansträngning kunde lösgöras. Stoet var förloradt gifvet och endast motvilligt lemnades mig biträde, men lefver ännu. Häraf synes, att man vid förlossningstillfällen börjat rådfråga läkare, likasom äfven barnmorska, men med hvilken råhet barnaföderskan här ännu behandlas, bevisar det i år inträffade fall, hvilket jag annorstädes fullständigare omnämnt, der man förmedelst en betsman, instickande kroken genom hufvudsvålen, sökte extrahera fostret. Som förberedande åtgärd hade man släpat qvinnan kring rummet med hufvudet nedåt. Presten, till hvilken hon slutligen i båt hemtades att skriftas, befallte att den sjuka skulle föras till lasarettet. Der framföddes utan instrumenters tillhjelp ett barn, som hade en flik af hufvudsvålen lösryckt. Barnet kom sig och modren lefver".

J. A. Hertzman i Hvittis för 1864. Sju operativa förlossningar under året; „men emedan allmogen biträdd af sina kloka gummor, hvilka tro sig i hvarje fall komma till rätta, gerna i det längsta uppskjuta att söka bättre biträde, har det i alla dessa fall händt endast två gånger att jag träffat fostret vid lif, när jag anlände till barnaföderskan och hvardera gången kunde med tång fostret förlösas lefvande. En af mödrarne dukade under för perimetrit; hon hade vid min ankomst redan fyra dygn legat i födsloarbete och led, efter ett förutgånget våldsamt frossanfall, af häftig feber; det redan illa stinkande fostret kunde först efter hufvudkrossning utvecklas".

S. V. von Willebrand i Jämsä för 1864: 3 tångförlossningar med gynnsamt resultat för både mödrar och foster. „Dessutom kan förtjena anmärkas att uti Längelmäki socken den 22 nov. detta år föddes ett felaktigt flickebarn, som saknade begge öfre extremiteterna

från armbågsleden nedåt samt ena nedra extremiteten från knäleden; det afled dagen efter födelsen“.

Hertzman i Hvittis biträdde 1865 i 10 förlossningsfall; i 7 fall blefvo barnen lefvande förlösta; mödrarna tillfrisknade. I ett af dessa fall hade modren sedan 15 timmar före hans ankomst lidit af täta eklamptiska anfall och var fullkomligt medvetslös; ett dygn efter förlossningen återkom hon till sans; barnet, som förlöstes asfyktiskt, kom till lifs, men dog 10 timmar efter födelsen. I ett annat fall förekom placenta praevia.

von Willebrand i Jämsä använde 1865 tvänne ggr. tång; i det ena fallet var fostret dödfödt, i det andra blef det vid lif. Bägge mödrarna tillfrisknade hastigt. Dessutom förekom ett fall af eklampsi i 7:de månaden af hafvandeskapet, hvarvid kvinnan, en I para., sedan hon i medvetslöst tillstånd framfödt det döda fostret, snart nog tillfrisknade.

K. E. von Bonsdorff i Kangasala verkställde 1865 3 tångförlossningar. Vid ett fall förekom hydrocephalus congenitus med tvärläge och nedfallen arm. Vid hans ankomst hade födsloarbetet redan fortfarit i par dygn och lifmoderkrampen var så stark, att alla försök för verkställande af vändning aflupo fruktlöst; först efter ingifvande af stora doser opium häfdes omsider krampen. För hufvudets framkomst måste verkställas punktion, därvid ansenlig mängd vätska utrann. Modren, som var af ovanligt stark kroppsbyggnad, tillfrisknade inom kort.

A. E. Hirn t. f. i Salo omnämnde för 1865 „bland intressantare operationsfall“ endast en kraniotomi hos en I-para.

von Willebrand i Jämsä verkställde 1866 tvänne operativa förlossningar: i ett fall extraktion med tång samt i ett fall af fotläge jämte placenta praevia lateralis och prolaps af nafvelsträngen manuel extraktion. Det förra fallet aflopp lyckligt för såväl moder som foster. I det senare afled modren genom kraftuttömning till följd af ytterst profusa blödningar såväl före som under förlossningen; fostret var redan före förlossningens början utan lif.

J. V. Roschier i Rautalampi skrifver för 1865: „Tvenne operativa förlossningar hafva ock förekommit, hvaraf den ena med lycklig utgång för moder och barn. Vid det andra framföddes ett stort, fullgånget, dödt foster och inträffade efter förlossningen en länge räckande urininkontinens för modren. Då jag ej var i tillfälle att undersöka orsaken härtill, kan jag ej säga om denna berodde af läsion af blåsan. Jag skulle dock gerna vilja betvifla detta, emedan instrumentet användes med ytterst möjliga försigtighet och emedan hela olägenheten sedermera upphörde utan något vidare tillgörande. Eller skulle här verkligen varit en spontan naturläkning, som stundom torde förekomma“.

von Willebrand i Jämsä utförde 1867 i två fall extraktion med tång samt i ett fall af tvärläge med framfallen arm vändning på fötterna och extraktion. Alla tre fallen aflupo lyckligt för mödrarne, men af fostren voro tvänne redan före operationens början utan tecken till lif.

F. Flodin i Heinola skrifver för 1869: „Tvenne förlossningar hafva af mig verkställts. Fostret, som hvardera gången befanns aflidet, uttogs i det ena fallet genom excerebration och extraktion med trubbig hake, i det andra medelst vändning till fotläge och extraktion. I det förra af dessa fall kom sig modren efter en påföljande långvarig och svår frossa, hvartill likväl inga symptom af metrophlebit sällade sig; i det senare dog modren dagen efter förlossningen till följe af en oförsigtigtvis företagen färd till badstuga“.

På 1830-talet utkommo 2 medicinska arbeten, hvilka äfven innehålla något obstetrik och gynäkologi. Det ena är: Terweyden opetus kirja yhteiselle kansalle K. Nordbladilta (Sundhetslärobok för menige män af C. Nordblad), suomennettu J. H. Keckmannilta. Turkku 1837.

I tredje kapitlet, som afhandlar de hafvande kvinnornas och barnaföderskornas vård (sid. 25—39), gifvas i § 1 och 2 allmänna förhållningsregler och råd; såsom sjukliga tillstånd under grossessen upptagas: uppstötningar, matleda, kräkningar, halsbränna, obstipation (mot hvilket rekommenderas rhabarber, magnesia eller engelskt salt), hufvudvärk, domning i armarna, svullnad i benen, ofrivillig urinafgång, blödningar, missbildade vårtor. I § 3 omnämnas förberedelserna till förlossningen, hvarvid alltid, om möjligt, ett examineradt förlossningsbiträde bör vara närvarande, skötseln under denna samt under barnsängen. Störingar under denna tid äro blödningar (mot hvilka rekommenderas stillhet, frisk luft i rummet, kalla omslag, sura drycker, insprutning af ättikshaltigt vatten); om efterbörden är kvar, uttages den och en med kallt vatten fuktad, med sand fylld, 15 à 20 skålpund vägande påse lägges öfver bukens nedre del), konvulsioner (hvarvid man genom att lägga en träsked mellan tänderna bör tillse att kvinnan icke biter sig i tungan; om kvinnan är stark, slås åder i handleden och uttagas 1—2 kvarter blod, senapsdegar appliceras på tinningarna), svimning (frisk luft, vin, luktvatten), eftervärkar (mot hvilka gifvas engelskt salt, lavemang, ljumma omslag), svullnad i yttre födslodelarna (behandlas med blyvattenskompresser; vid gangränösa sår: omslag med tyskt vin eller med uppkok af Johannisblommor eller med pilbarksdekokt blandad med brännvin; djupa sår i genitalia fyllas med fint pulver af Johannisblommor eller med små lappar, dränkta i dekokt af samma blomma; vid illaluktande flytning göras insprutningar af kyligt vatten eller dekokt af ekbark, pilbark eller Johannisblommor), haemorrhoider (hvilka reponeras, eller behandlas med blyvattenkompresser; hjälper ej detta, appliceras några iglar), urinstämma (varma omslag med uppkok på Johannisblommor, ingnidning af buken med varm olja och kamfer; blir det ej bättre, användes kateter), omkrängning eller framfall af lifmodren, (då läkare alltid bör tillkalles), mjölkfeber, som vanligen förgår efter svettning (annars gifvas afförande medel och barnet lägges ofta till bröstet), barnsängsfeber (sura drycker och afförande medel, tills läkare anländer), bröstböld (i början gifvas kräkmedel och afförande medel, ljumma omslag af uppkok på bolmörtsblad eller med salmiak,

gnidning af hårdnader i bröstet med bomolja och brännvin, kompresser med brännvin i axelhålan; grötbaddning för att bringa hårdnaden till mognad), sår och sprickor i bröstvårtan (behandlas med en blandning af sperma coeti, vax och brännvin; hjälper icke detta, fuktas fissuren flere dagar med viktrillösning; efter hvarje digifning täckas vårtorna med blyvattenskompresser; äfven kan begagnas en blandning af kalkvatten och bomolja).

Fjärde kapitlet (s. 39—57) afhandlar de späda barnens skötsel och sjukdomar.

Det andra arbetet, äfven det en bearbetning af Nordblads sundhetslärobok: Suomalaisen talonpojan kotilääkäri, af E. Lönnrot, Helsingfors 1839, innehåller sid. 31—46 i hufvudsak det i föregående arbete anförda.

Elfte Kapitlet.

Barnmorskeväsendet i Finland 1828—1870: Redogörelser om barnmorskor och barnmorskeväsendet i prov. läkarnes ämbetsberättelser. Fördelningen af barnmorskorna i landet 1857—1870. Förslag att använda barnmorskor vid veneriska besiktningar. Åtgärder till förbättrande af barnmorskeväsendet. Användande af barnmorskor vid vaccinationen. Barnmorskeundervisningen.

I H. K. M:ts förordning ang. öfverstyrelsen för medicinalverket i Finland af den 7 april 1830, genom hvilken coll. med. befriades från befattningen med alla de ekonomiska och administrativa ärenden, hvilka dittils varit detsamma uppdragna, stadgades i § 2 att generaldirektören jämte berörda collegium bör besörja barnmorskors legitimation, i § 7 att barnmorskorna för generaldirektören böra sina privilegiibref och bevis öfver aflagd tjänsteed förete och att deras namn böra i collegii matrikel införas och i § 18 att generaldirektören bör vara angelägen därom, att landet varder försedt med skickliga barnmorskor, hvilka i öfrigt, och sedan de blifvit för deras yrke behörigen legitimerade, stå under gen. direktörens öfverinseende.

Olika myndigheters bemödanden att söka förmå landskommunerna att aflöna examineradt förlossningsbiträde voro i allmänhet fruktlösa. De flesta städer aflönade väl barnmorska, men på landsbygden dröjde det länge, innan behofvet af dylik blef uppskattadt.

I sin berättelse om med. väsendets tillstånd i landet för 1838 (Med. styrelsens exp. N:o 122, 1839) säger v. Haartman:

„Med barnmorskeväsendet i landet äro samma dåliga förhållanden som hittils. Städerna i allmänhet äro öfverflödigt försedda med barnmorskor, men på landet finnas få af dem, då socknarne icke velat förena sig om en billig aflöning för sådana personer, utan åtnöja sig med vanliga jordgummor“.

Förslag att staten skulle bidraga till barnmorskornas aflöning gjordes redan 1843, ehuru utan påföljd.

I en till senaten den 18 april 1843 inlämnad skrift [1]) ansåg

---

[1]) Ekon. dep. B. D. 1843 N:o $^{14}/_{367}$.

v. Haartman att „bland annat det kraftigaste medlet till minskande af den bland allmogen i Österbotten rådande oseden att med sur mjölk uppföda sina späda barn vore att i socknarne funnes dugliga pålitliga, accrediterade och genom en statens lön i en oberoende ställning satta barnmorskor, hvilka skulle söka inverka på mödrarna“ och föreslog att dylika skulle aflönas i socknarna, om icke i alla genast, så successivt i den ena efter den andra ty „långsamt skall det dock gå att få en gammal osed utrotad hos den lugna och envisa finnen, då enda tvånget för allmogen att begagna dessa barnmorskor borde blifva det straff, som skulle drabba den olärde, under hvars behandling en barnaföderska varit, i händelse en olycka för tillfället skulle hända henne sjelf eller hennes barn, men hvarom då en närmare instruktion och en förordning borde utfärdas“.

Enligt med. styrelsens årsberättelse för 1854 funnos 1847 i landets samtliga 219 församlingar endast 105 examinerade barnmorskor. Den hufvudsakliga orsaken därtill att hvarje församling i landet ännu icke jämlikt förordnandet därom af den 26 juli 1827 ägde sin egen examinerade barnmorska låg i den hos de flesta socknar rådande likgiltighet och ovilja att anlita eller aflöna en examinerad barnmorska, emedan allmogen ansåg sig lika väl betjänad af de s. k. kloka gummorna. Emellertid hade under året landets städer varit med legitimerade barnmorskor försedda i tillräckligt antal och i det åländska häradet blef äfven en barnmorska anställd med underhåll af allmänna medel.

På anmälan af prov. läkaren på Åland, K. N. A. Tapenius, den 6 nov. 1848, hemställde v. Haartman den 20 nov. 1848 [1]) om årligt understöd åt 2 barnmorskor på Åland, hvilka icke åtnjuta lön af församlingarna „ehuru erfarenheten i landet för öfrigt visat att nyttan af slika sockenbarnmorskor mycket bör sättas i fråga“. Senaten afslog [2]).

Kommendanten på Åland hade hos t. f. generalguvernören hemställt om behofvet af en barnmorskas anställande å Skarpans fästning, hvarför denne senare afsände den 2 mars 1853 en skrifvelse därom till generaldirektören v. Haartman. Denne upplyste i en svarsskrifvelse af den 6 mars 1853 [3]) att i Finland icke funnos några af staten aflönade barnmorskor, utom en enda i Viborgs län, hvilken ännu åtnjöt pension enl. Kejs. förordningen af den 5 nov. 1816 samt att nästan alla försök, som till följd af Kejs. brefvet till Finlands landshöfdingar af den 26 juni 1827 af dem blifvit gjorda såsom och allt hvad generaldirektören och provinsialläkarne försökt i afseende å församlingarnes förmående att aflöna barnmorskor, felslagit. v. Haartman föreslog, att han under en blifvande inspektionsresa till Åland skulle med kommendanten på Skarpans och ortens befolkning söka öfverenskomma om anstäl-

---

1) Med. styrelsens expeditioner 1848, N:o 382.
2) Med. styrelsens expeditioner 1848, N:o 420.
3) Med. styrelsens expeditioner 1853, N:o 50.

lande af en barnmorska på berörda ort, hvilken, om det henne tilläfventyrs där lämnade bidraget vore för litet, möjligen kunde af staten erhålla något arvode. Den 31 dec. 1853 [1]) utnämnde v. Haartman på grund af honom i reskriptet af den 4 april 1848 gifna förordnande barnmorskan C. Rosengren att vara t. f. barnmorska på Åland, med station i Skarpans, mot lön af 60 rubel s:r för att kunna till anställande af veneriska besigtningar förordnas och tillhandagå de å orten vistande militära familjer och andra besökande med barnmorskebiträde.

I provinsialläkarnes ämbetsberättelser 1828—1870 finnas följande redogörelser för barnmorskeväsendet i landet. Flera af dem utvisa, huru bristen på barnmorskor, isyn. på landsorten, gjorde sig gällande och hvilka svårigheter för anställande af barnmorskor förefunnos.

För 1828 inberättar S. M. Schjerfbeck från Ekenäs „att mot ortens 3 barnmorskor han intet har att anmärka, utom att tvänne börja blifva gamla och att nästan öfverallt visas föga hog att antaga nya". För åren 1831—35 upplyser han att mot ortens 2 barnmorskor ingen anmärkning ägt rum. För 1834 meddelas att af distriktets tvänne barnmorskor den ena bor i Ekenäs och den andra sjuklig och ålderstigen vid Fagervik. 1838 inberättar han att förut funnos blott 3 barnmorskor i distriktet: en i Ekenäs, en vid Fiskars bruk och en gammal orklös i Ingå, men att hösten 1837 kom en från Sverige i hopp att finna någon plats för sitt yrke. „Hon medför ganska vackra betyg. Uti det af professor Cederskölds för henne uthändigade Läro-Bref utmärkes för ovanlig flit och skicklighet och ett af d:r Philipson uthändigadt extractum protocolli tillägges henne samma epithet öfver undergången examen i Coll. med. i Sthlm med förklarad rättighet att använda instrument hvarmed hon äfven är försedd. Ännu lär hon intet gjort här någon förlossning, men det vet jag att hon snällt öppnar åder, applicerar iglar m. m. samt för öfrigt uppför sig stilla och anständigt".

1841 anmäler A. Lilius från Ekenäs: „De inom districtet bosatta Barnmorskor hafva fullgjort sina åligganden; anmärkas bör dock att Ekenäs stad, efter det härifrån afflyttat till Christinestad en Barnmorska, den der varit härstädes några år bosatt och vunnit mycket förtroende i sitt yrke, för närvarande eger blott en nog ålderstigen för att i svåra fall vara användbar. Detta är en brist, som torde bli svår att afhjelpa, i anseende dertill att Stadsboarne icke anse sig skyldige att aflöna tvänne Barnmorskor liktidigt".

För 1842 inberättar J. F. Elfving från Ekenäs att „två af distriktets barnmorskor, den ena i Ingå, den andra i Ekenäs äro i följd af sin höga ålder mindre lämpelige. Stadsboarna hafva hittils icke velat pensionera den härvarande och aflöna en ny, men jag hoppas kunna förmå dem dertill, om just ej för ögonblicket, dock inom kort". 1843 blef i Ekenäs en ny barnmorska antagen (Elfvings berättelse för 1843).

[1]) Med. styrelsens expeditioner 1853, N:o 448, 449 och 450.

För 1836 anmäler J. Edgren i Lovisa att barnmorskor finnas i Borgå och Lovisa. 1843 inflyttade till Lovisa stad barnmorskan Ulrika Svahn (från Kuopio), för att där „utöfva sin konst“ (Berättelse för Lovisa distrikt för 1843 af K. H. Lindeqvist). 1844 flyttade examinerade barnmorskan Ch. Blomqvist, hvilken någon tid varit bosatt i Pernå socken, till S:t Michels stad (Lindeqvists' berättelse för 1844).

Från Åland inberättar K. N. A. Tapenius för 1843 att mången skef behandling vid förlossningar blefve förebyggd, om barnmorskor funnos; men att blott Finströms församling, som bekostar en lärling vid acc. inrättningen i Helsingfors, har med anskaffandet af jordegumma gjort början. 1850 funnos på Åland 2 examinerade barnmorskor, den ena i Hammarland, den andra i Lemland. 1851 tillkommo ytterligare tvänne, af hvilka den ena bosatte sig i Finström, den andra i Skarpans, så att bristen på dessa „behöflige“ personer, utom i skärsocknarne Kumlinge och Föglö, var afhäjlpt (Berättelser för 1850 och 1851 af Tapenius). I redogörelsen för Godby (Ålands distrikt) för 1852 skrifver t. f. prov. läkaren G. D. Grönlund: „Sedan Oktober månad har barnmorskan Margareta Laggnäs under förbidan att blifva antagen i någon af de socknar, hvilka ännu äro i saknad deraf, bosatt sig i Finströms socken, och med undantag af skärgårdssocknarna äfvensom Saltviks och Jomala socknar å fasta Åland, har denna besynnerligen här så behöfliga brist på dessa personer till någon del blifvit afhjelpt, så att numera fem examinerade barnmorskor finnas inom distriktet“. 1855 funnos i distriktet 6 examinerade barnmorskor (J. A. Frimans berättelse för 1855).

Från Kajana skrifver E. Lönnrot för 1833: „Bristen af sockne chirurger och barnmorskor är nog kännbar och för allmänna helsovården menlig. Jag skulle hafva ett förslag för bildande af barnmorskor, äfven utan egentlig lön, men af mera betänklig art. Det bestode deruti att årligen några af de till spinnhusarbete dömda qvinnor, hvilka förutom visad moralisk förbättring äfven kunde äga fallenhet för yrket, befriades från sitt ådömda straff med vilkor att, sedan de vid accouchementsinrättningen i Helsingfors fått tillräcklig handledning, tjena som barnmorskor vid orter, dit de blefvo bestämde. Den återvunna friheten skulle ofelbart vara en tillräcklig lön för dem. Risquen att förlora den igen, skulle lära dem ordentlighetens dygd“, och för 1843 „Någon examinerad barnmorska har ej kunnat anskaffas till orten, kan troligen ej heller framdeles med annat vilkor än att någon tjenlig person härifrån kunde öfvertalas att inresa till Helsingfors, för att der lära sig konsten, såvidt sådant med kännedom af endast Finska språket kunde låta göra sig“. I redogörelsen för disriktet för 1844 beklagar sig A. Lindh öfver att någon examinerad barnmorska icke ännu kunnat anskaffas, men 1850 hade Kajana en af ståndspersonerna aflönad barnmorska, fru Svedelin, som „ordenteligen och med visad skicklighet fullgjort sina skyldigheter samt derigenom tillkommit sig ett välförtjent förtroende så hos ståndspersoner som allmoge“ (Lönnrots

redogörelse för 1850). 1855 anslogs en barnmorskebefattning i Kajana ledig, men ännu 1856 praktiserade Svedelin i staden (P. Erwasts redodörelse för 1856).

För Kexholms distrikt rapporterar P. U. Florin för 1839: „Då man åter reflekterar till det betydliga antal dödfödde, som årligen inom distriktet födas och som under loppet af 10 år eller ifrån år 1829 till 1838 utgjort ett medeltal af 4 proc. af de föddas antal och man icke kan finna något annat skäl dertill än antingen brist på rationel hjelp under förlossningen eller ett verkligen skadligt intrång i naturens gång, borde nödvändigheten och nyttan af antagna examinerade barnmorskor lätt kunna inses; men att afhjelpa denna brist torde vara förbehållet en upplystare framtid, då så många fördomar och andra svårigheter för det närvarande lägger hinder häremot“. I Kexholms distrikt funnos 1843 tvänne i staden boende examinerade barnmorskor, af hvilka den ena var ålderstigen (N. J. W. Idmans redogörelse för 1843). För 1844 anmäler A. Cajander att barnmorsketjänsten i Kexholm, som genom förre innehafvarinnans död blifvit ledig, ännu icke var besatt, men för 1846 rapporterar G. W. Hirn att barnmorskan Carolina Mechelin med skicklighet och nit skött sina värf.

Lindeqvist i Lovisa skrifver för 1839: „Den stora mängden af olyckligt aflöpande förlossningar och barnsängar torde ock till betydlig del vara följd af brist på examinerade barnmorskor i landsorten. Ingen enda socken inom detta distrikt underhåller en sådan. Jag vågar derföre hos Herr General Directeuren och Riddaren ödmjukast hemställa om icke någon Författning till afhjelpande af denna brist kunde vidtagas. Möjligtvis är nu, då så många olyckliga exempel kunna framdragas, rätta tiden inne att öfvertyga allmogen om nyttan och nödvändigheten af Barnmorskors antagande i deras aflöning, hvilken sistnämnda omständighet utgör det svåraste hindret för framgången af denna vigtiga angelägenhet“.

Under förra hälften af 1820-talet antogs till barnmorska i Sordavala förafskedade underofficershustrun Herman, hvilken ännu 1835 „ehuru gammal och sjuklig, jemväl bevist nödig skicklighet vid barnförlossningar och oförtrutenhet utan egennytta“. (P. H. Maconis berättelse för 1835). I sin redogörelse för Sordavala distrikt för 1842 nämner dock Maconi att „ortens enda barnmorska, skräddarehustrun Anna Törnros i mera än 20 års tid med särdeles lycka, skicklighet och oegennytta handhaft sitt yrke och oaktadt gammal och sjuklig biträdt de fattiga, såväl uti staden som ock på landet vid svåra och i början vårdslösade förlossningar utan att räkna på ersättning, samt till och med försedt de lidande och å det nödvändigaste utblottade barnföderskor icke allenast med nödiga förlossningsbehofver, utan ock med styrkande föda och dryck å egen bekostnad; då hon endast har att påräkna ett litet understöd från staden, vågar jag härmed ödmjukast rekommendera i höggunstig åtanke, för att till upplifvande af hennes mod och krafter till fortfarande verksamhet blifva hugnad med någon hedrande uppmuntran“.

Enligt Maconis redogörelse från Kuopio för 1830 funnos i nämnda stad tvänne barnmorskor, de enda i hela länet, „hvilka städse sina skyldigheter klanderfritt uppfyllt och iakttagit ett sedligt och beskedligt uppförande“.

1837 bosatte sig i Kuopio barnmorskan Ulla Svahn och då den förra barnmorskan, madame Nordfors, ännu fortfor med sin verksamhet, funnos i staden två examinerade barnmorskor. Dessutom åtnjöt hos allmänheten stort förtroende oexaminerade barnmorskan, Aron Väänänens hustru. (M. J. Lindfors' berättelse för 1837). Svahn tyckes dock följande år hafva lämnat Kuopio, ty i sin berättelse för 1838 upplyser Lindfors att blott en enda barnmorska, madame Nordfors, som redan var 70 år gammal, fanns i distriktet, men att där funnos flera oexaminerade, „hvilka äro i full värksamhet och credit“. 1841 voro i Kuopio tvänne barnmorskor, madame Nordfors och fru Wigell verksamma (Lindfors berättelse för 1841). Madame Nordfors dog sommaren 1846 (Lindfors berättelse för 1846).

Från Joensuu inberättar S. Roos 1837 att han icke kunnat åstadkomma någon förening till en barnmorskas aflönande hvarken bland ståndspersoner eller bland allmogen, ehuru han ganska ofta vid därtill sig yppande tillfällen föredragit ämnet. 1853 nedsatte sig i Joensuu en examinerad barnmorska, kvartersmanshustrun Streng (L. Thurings berättelse ang. Karelens prov. läkare distrikt för 1853).

I Nyslott funnos 1852 tvänne barnmorskor, Beckman och Värman, hvilka bägge haft ständig sysselsättning inom distriktet och uti Karelen samt inom Viborgs län (P. Ph. Lindfors' berättelse för 1852).

Från norra Karelens (Nurmis distrikt) berättar A. K. G. Lundenius 1854: „Ingen examinerad barnmorska, ehuru af behofvet på det högsta påkallad, finnes; hvarför jag med största ifver arbetat på att förmå Nurmis, Pielis och Juuga allmoge att förena sig om en gemensam barnmorska, som skulle bosätta sig i Nurmis kyrkoby och då bo midt uti distriktet. Men denna sak måste först bearbetas och sinnesstämningen gemensamt stämmas därför förrän saken vid särskildt utlysta bolagsstämmor i alla tre socknarna kan komma till afgörande“.

Mot slutet af året 1845 nedsatte sig i Jyväskylä en barnmorska Maria Grönlund, utan att erhålla någon årlig lön (V. S. Schildts redogörelse för 1845), men kunde icke bibehållas längre tid „i anseende till dess stora flygtighet“. Mot slutet af året nedsatte sig i staden en annan barnmorska, Albertina Cavén, (Schildts berättelser för 1846), hvilken bortflyttade hösten 1856. Vårsommaren förut antog Jyväskylä stad en barnmorska med 30 rubels lön, näml. verkmästarehustrun Holmgren, „som dertill hade gjort sig omtyckt“ (Schildts redogörelse för 1856).

1835 i maj månad antogs Didrica Lagergren till examinerad barnmorska i „Residenset“ Heinola med 150 rub. b:co ass. i årlig lön. Någon annan examinerad barnmorska fanns icke i Heinola prov. läkare distriktet (berättelse för 1835 af A. J. Lille). 1840 inberättar A. M. Höglund att barnmorskan i Heinola berömvärdt fullgjort sina ålig-

ganden och i sin redogörelse för 1845 påpekar han att några accouchementsfall af svårare art torde i den del af distriktet, som är beläget omkring S:t Michel, icke komma till läkarens kännedom, emedan allmogen i sådana fall håller sig endast till sina kloka gummor. 1848 anmäler han att de i distriktet bosatta barnmorskorna utan anmärkning fullgjort sina åligganden. 1856 funnos i distriktet 3 examinerade barnmorskor, en i S:t Michel, en i Heinola och en i Hirvensalmi socken (Höglunds redogörelse för 1856).

1840 flyttade jungfru Catharina Ljungstedt från Vasa, dit hon 1839 hade anmält sig som praktiserande barnmorska till Gamla Karleby (J. E. Sabellis i Vasa berättelse för 1840).

I berättelsen för Brahestads distrikt för 1846 förmäler P. Ervast att endast tvänne barnmorskor funnos inom distriktet tjänstgörande: en aflönad i staden Brahestad, fru Hybinette, och en i Kalajoki, jungfru Brunberg, hvilken af privata personer erhöll sin lön. Dessutom fanns i Brahestad en barnmorska, Beata Helene Lundahl, som dog 1848 vid 86 års ålder. Hon var troligen aflönad af staden, ty efter hennes död anslogs tjänsten ledig och antogs till denna 1849 Sofia Amnell (Ervasts berättelse för 1848). I redogörelsen för distriktet för 1854 upplyser Ervast att trenne examinerade barnmorskor tjänstgjort i distriktet: tvänne i staden och en på landet. Af dessa dog i okt. 1854 efter en längre tids sjuklighet den äldre barnmorskan i staden, H. Hybinette.

Angående Vasa skrifver i redogörelsen för 1854 Sabelli: „Barnmorskorna, dem jag allt sedan branden icke afvetat, hafva förlorat sin veteran, fru Hedman i Vasa, hvilken blifvit ersatt af en fru Lindbom“.

För 1857 skrifver Elfving från Åbo: „Högst nödvändigt vore att åtminstone en barnmorska funnes i hvarje socken, ty de s. k. kloka gummorna (pirtinvaimot), hvilka nu af allmogen begagnas vid förlossningen, misshandla barnaföderskorna. Ruptura perinei och prolapsus vaginae och uteri äro bland finska allmogen mycket vanliga följder efter förlossningen, hvartill ej blott almogens vana att redan få dagar efter förlossningen arbeta, utan ock dessa kloka gummors plägsed att under förlossningen med bägge händerna uttänja genitalia, bidraga. Barnmorskorna på landet borde helst vara af allmogen, ty denna vill ej hafva några „fruar eller mamseller“, som ofta fordra mera uppassning än den sjuka. I Kimito finnes för närvarande en jungfru, som är en prototyp för en dylik på landet“.

L. I. Ahlstubbe för Tammerfors' distrikt anmärker för 1857 att „de 4 i Tammerfors bosatta barnmorskorna klaga öfver att obehöriga personer mycket fuska i deras yrke. Någon felaktig åtgärd från de fuskandes sida hafva de likväl icke anmält“.

K. Steven för Viborg berättar för 1857: „Utom de i staden Viborg anstälda och praktiserande barnmorskorna finnas ej några andra barnmorskor i distriktet, hvilket är en nog beklagansvärd omständighet, emedan derföre så många mödrar dö i barnsnöd“.

A. K. G. Lundenius i Karelens norra distrikt (Nurmis) skrifver för 1857: „Barnmorska finnes ej någon examinerad i distriktet, utan brofogen Holländers hustru fungerar såsom sådan, både hos ståndspersoner och äfven hos allmogen vid svårare fall, då den ej mera får hjelp af sina jordegummor. Fru Holländer, sjelf född ståndsperson, har inhemtat accouchementsvetenskapen af någon äldre svensk barnmorske lärobok, äger ett godt naturligt förstånd och har fullgjort sina funktioner till allas belåtenhet. Önskligt vore att hon kunde komma till Helsingfors för att der blifva undervisad och examinerad barnmorska; tillsvidare så länge sådant är för henne omöjligt, skulle jag aller ödmjukast anhålla hos General Direkteuren om erhållande för fru Holländer af den nu vid barnmorskeundervisningen i Helsingfors begagnade läroboken i barnförlossningskonsten".

K. E. Soldan i Torneå för 1857. „Barnmorskepersonalen består af en gammal, svag barnmorska, fru Kohre, och en arbetskarlshustru, Walleniusskan, som anlitas af allmogen. Så ofta verkeligt behof af barnmorska uppstår, anlitas den väl accrediterade barnmorskan från Haparanda. Denna gör äfven resor till Nedertorneå och Kemi, då hennes hjelp påkallas. En examinerad barnmorska vore af nöden i hvarje moderförsamling. Kemi socken vore förmögen att underhålla egen barnmorska och den kunde förmås att anskaffa en sådan".

I sin berättelse öfver förhållandena i Lappmarken 1858 skrifver Soldan: „Barnmorskor finnas inga. Bland nybyggare finnas kloka gummor, som kommit i utrop för insigt i förlossningskonsten, men skada vetterligen mera än de gagna".

K. A. Neovius förmäler från staden Nyslott för 1858: „Stadens barnmorskor klaga öfver att deras praktik är ringa, emedan en stor mängd kloka gummor fuska i deras yrke", och F. D. Wilenius på Åland berättar för 1859 att mångengång påkallas den examinerade barnmorskan först då, när de kloka gummorna redan uttömt hela sin förmåga och marterat barnaföderskan på mångfaldigt vis.

Från 1860-talet finna vi följande berättelser rörande barnmorskeförhållandena.

Wilenius på Åland skrifver för 1860: „Föglö och Kumlinge äro isynnerhet vid menföre under förefallande behof beröfvade all hjelp af läkare och barnmorskor, hvarför barnaföderskorna nödgas underkasta sig de „kloka gummornas" ofta råa behandling. I Kumlinge t. ex. går den födande qvinnan under hela förlossningen på sina knän i framlutande ställning, stödande sig på händerna. Förlöper ej förlossningen efter önskan nog fort, knådas och strykes den födande med händerna å magen, hvilket ofta har en mot den åsyftade motsatt verkan. Derföre äro lifmoderfall och sänkningar m. fl. svåra följder icke så sällsynta inom dessa socknar".

J. A. Friman i Tammela för 1860: „Beklagligen existerar mycken liknöjdhet i dessa (barnmorskornas) dock så nödiga personers antagande i socknarna. Allmogen vänder sig oftast i sådant afseende till första bästa käring. Presterskap och Herremän äro ofta icke klokare. — —

Såsom en nödvändighet i vårt med läkare så glest försedda land anser jag mig här böra anmärka att barnmorskor borde inöfvas och tillåtas göras simpla tångförlossningar, der läkare ej snart står att tillgå. Jag har under det förflutna året haft tvenne fall, som nogsamt tillkännagifva denna nödvändighet. Det ena var på en mils afstånd från min station, och, ehuru jag mycket skyndsamt inträffade å stället, hade qvinnan redan hunnit dö en timme förut, fosterhufvudet stod synligt i de yttre födslodelarna; en mycket lätt gjord tångoperation hade der sannolikt räddat mor och barn; det andra fallet var alldeles i närheten af min station, men jag råkade vara på en embetsresa; der stod fostrets hufvud äfven uti nedre bäckenöppningen, men brist på värkar gjorde att qvinnan sålunda fick pinas ut tvenne dygn tills jag hemkom och med tång förlöste henne från ett dödt foster; en i tid gjord tångoperation hade här sannolikt äfven räddat barnet.

O. E. Dahl i Ekenäs skrifver för 1861: „Inom distriktet finnes endast 3 examinerade barnmorskor, neml. 1 i Ekenäs stad, 1 å Fiskars bruk och en i Ingå socken. Den förstnämnda är uteslutande sysselsatt med praktik i staden, den andra engagerad för brukets räkning, der hon är bosatt, ehuru hon någongång äfven anlitas af närboende ståndspersoner och finnes således för den öfriga delen af distriktet endast en barnmorska, hvilken tillhandagår allmogen på landet med förlossningshjelp. Om man antager att denna sistnämnda skulle medhinna att biträda helst fjerdelen af årliga föderskor inom den socken der hon vistas, så återstå i alla fall öfver 700 mödrar i distriktet, som få hjelpa sig fram utan barnmorskebiträde. Dermed är dock icke sagdt att de nödgas föda sina barn i ensamhet eller utan all hjelp. Enligt plägseden å orten kallas nemligen vid begynnande barnsbörd en eller tvenne qvinspersoner i granskapet, alltid af högre ålder, till barnsängsqvinnan, för att lemna henne den hjelp hvaraf hon för tillfället är i behof. Dessa qvinnor benämnas ock ofta af allmogen alltid helt enkelt för barnmorskor, ty examinerade barnmorskor synes man antingen ignorera, eller ock hysa betydligt misstroende till deras konst. Till dessa s. k. barnmorskors beröm måste dock medgifvas att de oftast lemna qvinnan i ro och låta förlossningen avancera enligt naturens ordning, intill dess fostret framfödes, då de bestyra om dess fullkomliga afskiljande från modern, nafvelsträngens underbindning, fostrets badande och påklädning samt slutligen föderskans befriande från förorening eller tvättning med ljumt vatten, hvarpå hon lemnas i sin säng. Önskar hon någon dryck till vederqvickelse, så gifvas vanligen kaffe, som alltid finnes till hand, äfven i de uslaste kojor; vid stor svaghet pläga några dessutom tillsätta litet rhum, hvaraf vid dylika tillfällen jemväl någon ringa qvantitet pläges hållas i beredskap. Att föderskorna för öfrigt öfverallt i hela distriktet genomgå hela förlossningen uti sina boningsrum och i vanliga sängar behöfva knapt tilläggas.

Sålunda framfödas de flesta af allmogens barn och ganska sällan inträffar dervid en olycka. Enligt den erfarenhet jag hittills varit i tillfälle att vinna i ofvannämndt afseende, kan antagas att knappt i ett

fall af 100:de läkarebiträde erfordras för förlossningens fullbordan. Det är sålunda ej att undra öfver om församlingarne underlåta att åt sig anskaffa examinerade barnmorskor, då barnföderskorna så sällan äro i behof af dem. Allmogen inser nemligen temligen riktigt, att om en sockenbarnmorska antages, så kommer hon hufvudsakligen att stå endast till de i socknen boende herrskapens tjenst. Ty vill man att barnmorskan skall vara tillgänglig för hvarje föderska, så borde i hvar socken finnas omkring 3 barnmorskor. Och att nödtorfteligen aflöna dem alla torde för mången synas medföra stor utgift."

Wilenius inberättar för 1861 från Åland: „Barnmorskornas (4) antal är alltför otillräckligt, för att alla de behöfvande på ett ändamålsenligt sätt skulle kunna af dem betjenas. Deremot finnes god tillgång på s. k. „kloka gummor", hvilka mycket anlitas och det mången gång till stort mehn både för mödrar och barn. Emedan intet ansvar finnes stadgadt, som skulle drabba dem, hvilka beträdas med en slik otillbörlig sysselsättning, såvida de ej kunna öfverbevisas om att hafva åstadkommit någon skada, och detta torde mången gång vara ganska svårt, så fortfara desamma att göra intrång i de legitimerade barnmorskornas både skyldigheter och rättigheter."

I sin berättelse för Tammela distrikt för 1861 föreslår J. A. Friman att „då barnmorskorna af allmogen blott i svårare fall anlitas och i anseende till de långa distanserna till läkare borde barnmorskorna erhålla undervisning i och tillstånd till lättare tångförlossningars och vändningars utförande, så mycket mer som detta skulle förskaffa dem anseende och förtroende framför sina oexaminerade medtäflarinnor; under nuvarande omständigheter uträtta de examinerade barnmorskorna uti slika förlossningsfall lika litet som de oexaminerade, emedan läkare måste alltid då tillkallas, hvilken ofta kommer för sent för att rädda moder och foster."

M. J. Lindfors i Nurmis berättar för 1862: „Vahlström är ensam barnmorska i distriktet. Detta är dock otillräckligt, såvida härstädes icke blott okunnighet, utan äfven de skadligaste fördomar råda angående förlossningen och såväl mödrarnas som de nyssfödde barnens behandling. Jag kan därför ej undgå att gillande omnämna Pielisjärvi sockenboars sträfvan att skaffa sig en egen barnmorska, äfvensom att, då det befunnits omöjligt att i den fattiga församlingen sammanbringa medel, tillräckliga att förmå en skicklig person af detta yrke att bosätta sig i socknen, rekommendera den af dem utsedda barnmorskan Magdalena Kortilainen, född 1821 i Juuga socken, till samma anslag af allmänna medel, som Maria Vahlström åtnjuter, eller 60 rubel om året, åtminstone under dessa nödår." (Samma anhållan förnyar Lindfors i berättelsen för 1863).

O. E. Dahl i Ekenäs skrifver för 1862: — — — „Under årets lopp tillkom en barnmorska till Tenala socken. Hvad denna uträttat hittills, vet jag ej, men säkert är att flere månader efter hennes ankomst till socknen och som jag tror intill årets slut, hade hon blifvit anlitad i ett enda fall. Detta må på sitt sätt gälla som bevis på all-

mogens här i trakten konservativa anda, men för ingen del är dermed sagdt att förhållandet alltid skall blifva enahanda. Ty blir allmogen engång öfvertygad om att hjelp på något håll är att hoppas, så söka de äfven upp den, blott de ej tvingas till kontant erkänsla.

Sålunda är nu, utom Ekenäs stad, tre socknar försedda med enhvar sin barnmorska. Jag anser det sannolikt att alla dessa tillsammans årligen kunna bispringa c. $^{1}/_{12}$:del af de i distriktet förekommande barnaföderskor samt att de återstående $^{11}/_{12}$:delarne med eller mot sin vilja äro hänvisade till de aldrig trytande kloka gummorna. Huru stor förlusten är för allmogen genom barnmorskornas fåtalighet, vill jag ej åtaga mig att utreda, men såsom något till saken hörande vill jag bifoga en uppgift om olycksfall i barnsbörd, tagna ur mortalitetstabellerna:

År 1854—1860. Dödfödda barn: i staden 22, på landet 207. Döda mödrar i barnsbörd: i staden 5, på landet 73. Man ser att summan af olyckliga barnsbörder ej är särdeles stor, och ehuru det kan tagas för afgjordt att ett och annat af de olyckliga fallen kunde genom skickliga barnmorskor förekommas, så skulle vinsten deraf säkerligen icke vara öfverraskande stor, helst olyckor vid barnsbörd äfven med den bästa vård och behandling icke alltid kunna afvärjas.

För 1863 skrifver A. L. Linsen i Ikalis: „Förlossningarna ske alltid på golfvet i dragfulla badstugor med tillhjelp af i hög grad okunniga biträden, hvilka äfven stundom ingripa i naturens gång och sålunda framkalla dåliga resultater".

N. J. V. Idman i Tammerfors: „Barnmorskor på landet saknas och visar sig allmogen föga böjd för deras aflönande; likväl är förhållandet sådant, att der examinerad barnmorska engång blifvit af någon bland allmogen anlitad, sökes hon också fortfarande af densamma".

J. A. Hertzman i Hvittis: „En enda barnmorska, vaccinatrisen Helenius, är bosatt i distriktet; så vidt jag känner har hon ej en enda gång under året varit anlitad som barnmorska, hvarken af ståndspersoner eller allmoge; de kloka landtgummorna anses af alla vara i det afseende dugligare än hon. I några få svårare förlossningar har jag varit anlitad".

G. V. v. Willebrand i Jämsä: „Vaccinatrisen i Jämsä distrikt anlitas såsom barnmorska af allmogen tillsvidare endast undantagsvis. Af s. k. kloka gummor, hvilka gå allmogen tillhanda i detta afseende, finnas deremot en stor mängd".

O. A. Grönvall i Lojo berättar för 1863: „Barmorskeyrket öfvas i alla socknarna af gamla, okunniga käringar, hvilka ej sällan bispringa barnaföderskorna omildt och hårdt, hvarigenom ofta framtida sjuklighet grundlägges. Någon ändring häri är svår att åstadkomma. Förslag om aflönande af examinerade barnmorskor mötes tillochmed af personer, som måste räknas till de mera upplyste, med största likgiltighet".

Friman i Tammela skrifver för 1863: „Barnmorskor hafva under året funnits, liksom tillförene, tvenne, den ena bosatt å Forssa i Tammela socken, den andra å Notsjö i Urdiala socken. Huru föga de i

allmänhet anlitas, inses klarligen deraf att af 283 förlossningar inom Tammela socken under året, den examinerade barnmorskans hjelp endast sökts vid 20; likaså uti Urdiala af 227 förlossningar endast uti 24. Allmogen vänder sig vanligen till närmast boende „pirti muori", endast i svårare fall till den examinerade barnmorskan, hvilken ofta nog ej heller kan hjelpa, emedan hon ej fått lära sig att göra vändning och ej heller att begagna tång. Den oftast långt aflägsne läkaren måste dertill sökas. Jag anser detta såsom en brist i vår barnmorske undervisning och är öfvertygad om att mycket godt skulle uträttas genom barnmorskornas undervisande uti enkla och oftast förekommande obstetriska operationer samt deras bemyndigande att sådane i saknad af läkare förrätta. Der läkare äro så spridda och der äfven barnmorskorna äro glest sådda vore enligt min åsigt denna förändring ganska ändamålsenlig och skulle utom annat godt äfven verka att uti allmogens ögon höja den examinerade barnmorskan öfver de vanliga by-gummor, framför hvilka de, såsom förhållandet nu är, uti allmogens tycke icke synnerligen utmärka sig. Häraf motviljan att aflöna och anlita den examinerade barnmorskan".

För 1864 utlägger J. V. Roschier i Rautalampi: „Det gifves tvenne funktionärer, hvilka förete flere analogier i sin verksamhet. Hvardera stå de såsom väktare vid lifvets yttersta gräns; den ena har att sörja för att individen utan fara inträder i lifvet, den andra att hon utan yttre olägenhet kommer från lifvet d. v. s. öfverlemnas i jordens sköte. Jag menar barnmorska och dödgräfvare. Hvardera äro lika nödvändiga och ingendera borde saknas i en kommun. Nu är dock fallet i verkligheten att den ene finnes öfverallt, och att den andre saknas nästan öfverallt. Så ock i Rautalampi".

J. O. Strömberg i Ikalis skrifver för 1864: „Det torde i sinom tid åter blifva fråga om examinerad barnmorskas antagande i distriktet, då ett missförstånd af denna art slutligen dock torde kunna häfvas. Något som jemväl utvisar att denna fråga ej mera lärer så helt och hållet förfalla, är det att en examinerad barnmorska och vaccinatris, Hustru Hellén, hemma från Tavastland, under loppet af hösten hitflyttat och bosatt sig tillsvidare i Kilvakkala ej långt från Ikalis köping belägna by, på försök om någon praktik och verksamhet till en början samt sedermera någon ordentlig anställning vore att påräkna och emotse. Henne, såsom väl documenterad, har jag till att begynna med genom kungörelser till distriktets kyrkor recommenderat hos den hennes åtgärd och hjelp behöfvande allmänheten".

Dahl i Ekenäs berättar för 1865: . . . „Barnmorskorna hafva här såsom troligen i hvarje distrikt att kämpa en hårdnackad strid med en väldig skara oexaminerade barnmorskor, hvilka stödjande sig på en mångårig praktik göra dem terrängen stridig. I allmänhet äro också barnmorskornas lönevilkor så fabulöst små att de flesta tjenstehjons ställning måste anses i ekonomiskt afseende vara fördelaktigare".

Fr. Hellström i Gamlakarleby anmäler för 1865: Barnmorskan Boström i Kronoby socken har icke mycket befattat sig med utöfnin-

gen af sitt yrke, men deremot sysslat med qvacksalveri och bedragit den okunnige allmogen, som likväl småningom kommit under fund med att „hon ger för alla sjukdomar ur samma flaska“, något som ej bidrager att stärka förtroendet för hennes konst och kunskaper.

J. J. Staudinger i Uleåborg inberättar för 1867 att barnmorskan i Limingo har på församlingens bekostnad en mindre „förlossningsstuga“ för de fattigaste och mest nödställda barnaföderskorna i kommunen.

För 1868 anmäler Dahl i Ekenäs: „Allmogen gör ingen skillnad mellan examinerade och oexaminerade barnmorskor, hvilka senare benämnas helt enkelt barnmorskor, liksom äfven qvacksalvare på landet hedras med namnet landsdoctorer. Detta får väl i främsta rummet tillskrifvas Nylänningens kända böjelse för artighet i samlifvet“.

Friman i Tammela: „Barnmorskan Pelander har under året verkställt 25 förlossningar, deribland en tångförlossning“.

L. Runeberg i Nyslott: „En allmän orsak till cardialgierna är äfven uterinlidanden vanligast följden af okunnigt biträde vid barnsbörd, emedan få examinerade barnmorskor finnas och de gummor, som på landsbygden biträda barnaföderskorna, ofta äro lika så våldsamma som okunniga. Dessutom hvarken kunna eller vilja de fattiga qvinnorna iakttaga nödig stillhet efter förlossningarna“.

Dahl i Ekenäs skrifver 1869: „Barnmorskeyrket hör till de tjenster, hvilka icke tyckas ha någon framtid för sig i landsbygden. Sedan flere år tillbaka finnes i distriktets landskommuner barnmorskor antagna och aflönade endast i tvenne. Deras antal har icke ökats och alla finna de sina förhoppningar svikna. Man ställer i allmänhet bland allmogen orimliga fordringar på barnmorskan. Det fordras nemligen att hon i hvarje fall nödvändigtvis bör kunna förlösa en qvinna lyckligt, hon får aldrig misslyckas, aldrig tröttas och för all hennes möda anser man henne tillräckligt ersatt om hon blott härunder har sitt dagliga bröd. Detta kan väl ock anses nog så länge hon är i stånd att sköta sin tjenst, men på ålderdomen och när krafterna svika, hvem gifver väl henne då det dagliga brödet? Icke anlitas heller barnmorskan just alltför ofta. Detta inträffar nemligen endast i de mest förtviflade fall, der det varit bättre att genast efterskicka en läkare. I dylika fall är det klart att barnmorskan, äfven om hon vore den bästa, sällan skall kunna uträtta något, och detta nedsätter henne ännu mera i allmänhetens omdöme, ty allmogens tanke är den att der barnmorskan icke kan rätt och slätt förlösa qvinnan är hon oduglig. I lättare fall deremot begagnas vanligen någon oexaminerad äldre qvinna, ifall ej barnmorskan bor alldeles nära intill. Barnmorskornas inkomster måste till följd häraf hopkrympa nära nog till ett intet“.

Från Viborg anmäler A. E. Åkesson 1869: „I socknarna har man ej antagit någon barnmorska, oaktadt sådant vore nödvändigt, emedan man ofta råkat i förlägenhet och är mig bekant att i Björkö socken 6 qvinnor aflidit i barnsbörd“.

Från 1857 innehålla provinsialläkarnes redogörelser fullständigare uppgifter öfver barnmorskornas antal och fördelning i landet. En exakt uppgift på huru många af dem, som voro af kommunerna aflönade, kan dock icke af dessa rapporter erhållas, dock synas de flesta städer omkring seklets midt hafva aflönat en eller flere barnmorskor. Helsingfors, Åbo, Björneborg, Tammerfors, Vasa, Gamlakarleby, Kristinestad, Nystad aflönade 2, Viborg 4 barnmorskor: de öfriga städerna åtnöjde sig med en barnmorska på stat. 1858 aflönade Helsingfors 3 och från 1859 4 barnmorskor; för åren 1857—1862 uppgifvas för nämnda stad „ett större antal fripraktiserande barnmorskor“ utom de af staden aflönade; de förras antal var 1863 28, 1864 34, 1865 34, 1866 42, 1867 40, 1868 40, 1869 40. Från 1859 hade Borgå 2 barnmorskor på stat. Torneå hade åren 1860—1862 ingen barnmorska, utan betjänade sig Torneå- och Nedertorneåboarna af barnmorskan i det närbelägna Haparanda i Sverige, likasom befolkningen i Öfvertorneå och Karunki socknar anlitade barnmorskan på svenska sidan om Torne älf.

På Åland funnos redan tidigt jämförelsevis flera barnmorskor. 1860 voro barnmorskorna i Jomala och Lemland aflönade af kommunen, den i Godby erhöll sin lön från fonden för de veneriska sjukdomarnas bekämpande, medan de i Saltvik och Hammarland voro fri praktiserande. 1861 dog barnmorskan i Jomala och därefter funnos på Åland en längre tid blott 4 exam. förlossningsbiträden.

Följande tabeller, uppgjorda enligt prov. läkarnes ämbetsberättelser från 1857, visa antalet och fördelningen af barnmorskorna i landet från 1857 till 1870, så vidt dessa berättelser äro tillförlitliga och fullständiga. Dessutom upptages ofta de af staten aflönade vaccinatriserna, hvilka vanligen voro barnmorskor, som sådana.

Städerna 1857—1870.

	1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1869	1870
Helsingfors [1])	2	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Åbo	10	10	12	14	17	19	18	18	17	17	19	13	13	13
Borgå	4	1	2	4	2	2	2	2	5	5	5	5	4	4
Lovisa	1	1	1	1	1	1	2	2	2	3	4	4	3	2
Ekenäs	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1	1
Björneborg	4	4	6	6	?	8	8	7	7	7	6	6	6	6
Tammerfors	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3
Tavastehus	3	3	3	3	?	?	?	?	?	?	3	3	?	3
Viborg	7	10	10	9	8	8	7	7	7	7	7	?	?	7
Villmanstrand	2	2	3	3	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Fredrikshamn	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	3	2	3	3
Kexholm	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Sordavala	1	1	1	2	1	1	1	2	2	2	2	2	2	3
S:t Michel	1	1	1	1	1	1	2	2	3	3	3	4	3	3

[1]) Af staden aflönade barnmorskor.

	1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1768	1869	1870
Heinola	1	1	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	2	1
Nyslott	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2
Kuopio	4	3	2	3	3	3	3	3	3	4	5	5	5	5
Joensuu	1	1	1	1	1	2	2	1	2	2	2	2	2	2
Vasa	5	5	5	5	6	6	6	5	7	7	7	6	6	5
Kristinestad	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1	3	3	3	3
Kaskö	1	1	?	?	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1
Gamla Karleby	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2	?
Ny Karleby	1	1	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3
Jakobstad	3	2	2	2	2	?	?	3	3	3	2	2	2	2
Jyväskylä	1	1	0	2	2	2	2	3	3	3	3	2	2	2
Uleåborg	3	5	2	2	3	3	4	4	4	4	5	4	7	4
Brahestad	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Kajana	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Torneå	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Nystad	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Raumo	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Nådendal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

Landsorten 1857—1869.

	1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1869
Helsingfors distrikt	5	4	5	5	5	-	-	-	-	-	-	2	-
Helsinge	-	-	-	-	-	1	1	2	2	2	2	1	2
Esbo	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Kyrkslätt	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Sibbo	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1
Thusby	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1
Nurmijärvi	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1
Mäntsälä	-	-	-	-	-	-	1	-	1	?	?	?	?
Strömfors bruk	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	?	?	?
Ingå	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Fiskars bruk	1	1	1	1	1	1	-	1	1	1	1	1	1
Kimito	1	1	2	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1
Salo	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Dalsbruk	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Åland	6	6	6	5	4	4	4	4	5	6	6	6	6
Reso	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	?	1	1
Närpes	2	2	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1	1
Limingo	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Pieksämäki	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Kides	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Idensalmi	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	-
Rautalampi	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nurmis	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ilmola	-	-	1	1	1	1	1	?	?	1	1	1	1
Virmo	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nagu	-	-	-	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Tammela (Forssa)	-	-	-	1	1	1	1	-	1	1	1	1	1
Urdiala (Notsjö)	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
Iitti	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-
Hvittis	-	-	-	-	1	1	1	1	?	?	?	1	1
Alavo	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Tenala	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1
Vichtis	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1
Ilomants	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	-	-	-

	1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1869
Jämsä	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1
Ijo	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
Kalajoki	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1
Siikajoki	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Bjerno	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1
Snappertuna	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Rantasalmi	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-
Pedersöre	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-
Kronoby	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1
Ikalis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	?
Varkaus bruk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1
Pernå	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	?
Fredriksfors bruk i Kulla	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	?
Padasjoki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1
Pälkäne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1
S:t Karins	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Savitaipale	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Kerimäki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Keuru	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Pyttis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	?
Akkas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Kangasala	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Mohla	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Muhos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Mot slutet af 1840-talet väcktes inom styrelsen förslag om anställande äfven af barnmorskor till förekommande af den veneriska smittans spridning.

Hos H. K. M:t hade senaten anmält om angelägenheten af nödiga åtgärd i ändamål att förekomma den i Finland tilltagande veneriska smittans vidare spridande. H. K. M:t förklarade bl. a., att medlen för tillvägabringande af ändamålsenlig besiktning af personer, misstänkta för venerisk smitta, borde förbättras genom anställande af nödigt antal läkaremedhjälpare och för kvinnokönet af barnmorskor med pålitliga medhjälperskor samt anbefallte, att denna senare åtgärd skulle utan uppskof bringas till verkställighet. Senaten infordrade den 17 aug. 1847 af gen. direktören för medicinalverket fullständigt förslag, ej mindre till slika läkaremedhjälpares, barnmorskors och deras medhjälperskors antagande och aflöning än till de öfriga stadganden och föreskrifter, som i berörda afseenden kunde blifva af nöden [1]).

Sedan v. Haartman genom cirkulär den 30 aug. till samtliga prov. läkare infordrat upplysningar i fråga, afgaf han den 8 dec. 1847 [2]) ett längre yttrande, däri han anser det alldeles ändamålslöst och förenadt med ofantliga kostnader att öfver hela landet anställa ifrågavarande personer, utan tror att den med reformen åsyftade afsikten kunde vinnas, genom att personer utan fixerad station af gen. direktören, prov. läkarne eller andra i statens

1 Jmfr Gen. guvernörens B. D. 1848 N:o 127/13 (statssekretariatets för Finland bref af den 15/27 mars 1848 N:o 203).

2) Med. styrelsens exp. 1847 N:o 323.

tjänst varande läkares anmälan finge förordnas att anställa besiktningar, där behofvet sådant skulle påkalla.

Vidkommande barnmorskorna, hvilka utom kännedom af sitt yrke borde vara väl underkunniga i ven. sjukdomars igenkännande under alla dess mångfaldigt olika former, och hvilken kunskap de framdeles under sina läroår vid barnmorskeskolan genom längre eller kortare tids tjänstgöring å det med densamma förenade allm. hospitalet få inhämta, ansåg han att åtminstone till en början tjugo sådana skulle för behofvet vara tillräckliga, och att de borde antagas på e. o. stat, hvarutom dem borde tilldelas rätt, att där så erfordrades på anmälan hos gen. dir. få sig till biträde förordnade vederbörliga i samma kunskap undervisade pålitliga medhjälperskor. Dessa personers åliggande skulle då blifva att efter icke allenast undfånget förordnande vid anbefallda besiktningar, utan äfven då de därom enskildt anlitades, å den kvinnliga befolkningen på det noggrannaste söka utröna och uppdaga en hos densamma möjligen sig företeende syphilis samt att, då en sådan sjukdom skulle af dem upptäckas, därom underrätta ej mindre enskildt den sjuka än officiellt såväl ortens kronobetjäning, på det den sjuka måtte på sätt förut stadgadt finnas komma under vård, som densammas prov. läkare, på det att han må komma i tillfälle att vaka däröfver, att en sådan vård ock blefve i afseende å allmän säkerhet ändamålsenlig, hvarutom det blefve dem vid vite icke allenast af tjänstens förlust utan äfven af dryga böter på det strängaste förbjudet att på ett eller annat sätt med de sjuka annars sig befatta; hvilket allt borde närmare genom utfärdad instruktion varda bestämdt.

I afseende å läkares biträde eller medhjälpare ansåg v. H. dessa nödvändigt böra vara legitimerade läkare och föreslog att utöfver de tre på stat antagna extra ord. läkarne ytterligare fem skulle få antagas för att till undersökningar och vården af extra kurhus, där sådana kunna komma att anses nödiga, användas.

Kostnaderna för dessa personer beräknade v. Haartman till 60 rub. arfvode för 20 barnmorskor = 1,200 rub., 257 rub. 20 kop. lön för 5 extra ord. läkare = 1,386 r. eller in summa 2,586 rub. s:r. De förra skulle dessutom få 30 kop. i dagtraktamente samt skjuts för en häst, då de äro förordnade till besiktningar utom deras boningsort.

Senaten biföll till gen. direktörens förslag och anhöll hos H. K. M:t om tillstånd att från början af 1848 låta af allm. medel utbetala 2,586 r. om året i nämndt ändamål. H. K. M:t biföll och bestämde den 15 mars 1848, att aflöningen skulle afgå från den tid ifrågavarande personer blefve anställda [1]).

---

[1]) Jmfr äfven Kejs. brefvet till gen. dir. för med. verket, ang. anställande af fem extra läkare och tjugu barnmorskor för hämmande af venerisk smitta i landet, af den 4 april 1848. (Med. styr. exp. N:o 156. 1848).

Gen. direktören ansåg i circulär till vissa prov. läkare i landet af den 26 maj 1848 [1]), att dylika barnmorskor borde anställas i Helsingfors, Lovisa, Ekenäs, Åbo, Björneborg, Nystad, Tammerfors, Tavastehus, Viborg, Villmanstrand, Sordavala, Kuopio, Nyslott, S:t Michel, Vasa, Jakobstad, Jyväskylä, Uleåborg och Torneå prov. läkare distrikten och uppmanade resp. prov. läkare utse någon sådan person, som vore lämplig och hugad att på omförmälda villkor emottaga den ifrågavarande barnmorskebefattningen samt kunde styrka sin kompetens genom barnmorskebref och intyg om kunskap i igenkännandet af de veneriska sjukdomarna efter minst ett års tjänstgöring vid något länesjukhus. Till lasaretts- och sjukhusläkarna i landet skickades den 26 maj 1848 af gen. direktören ett circulär af ungefär enahanda innehåll [2]).

Emellertid tyckes dylik åtgärd att använda barnmorskor till besiktning af veneriska sjukdomar icke blifvit vidtagen. Några läkare, Asp och Sabelli, anhöllo väl hos med. styrelsen, att barnmorskor finge i sjukhus inhämta nödig kännedom i diagnostiken af de veneriska sjukdomarna [3]) och Palmros nämner i sin ämbetsberättelse från Uleåborg 1849, att under loppet af året hade tvänne barnmorskor, den ena från Uleåborg, den andra från Torneå, på länets allmänna sjukhus åtnjutit undervisning i veneriska sjukdomars diagnostik, men hela denna fråga tyckes snart hafva förfallit.

Bristen på barnmorskor på landsbygden väckte omsider styrelsens uppmärksamhet och åtgärder vidtogos att afhjälpa densamma.

Vid genomläsning af gen. direktör Törnroths berättelse för 1857 hade gen. guvernören, grefve Berg funnit det särdeles viktigt att afhjälpa den i åtskilliga delar af landet, isynnerhet på landsorten, rådande kännbara brist på barnmorskor, därvid för allmogens betjänande barnmorskor borde bildas företrädesvis af personer tillhörande bondeståndet. Gen. guvernören anhöll den 30 juni 1858, att senaten ville anmoda gen. direktör Törnroth att inkomma med framställning om de åtgärder, han ansåg nödvändiga för en bättre organisation af ofvanberörda delar af med. verket. Senaten resolverade den 20 okt. 1858, att senaten den 4 aug. hade i ofvannämnda syfte afsändt en skrifvelse till Törnroth [4]).

Den 4 aug. hade näml. senaten med anledning af gen. direktörens för med. verket memorial af den 21 juni med berättelse om medicinalvården och hälsotillståndet i landet för 1857, af hvilken

---

1) Med. styrelsens expeditioner N:o 156. 1848.

2) Med. styrelsens expeditioner N:o 157. 1848.

3) Med. styrelsens expeditioner N:ris 320 och 338. 1848.

4) Gen. guvernörens B. D. 1858 $^{573}/_{58}$.

senaten inhämtat bl. a., att blott i ett högst ringa antal socknar examinerade barnmorskor funnos anställda, och att allmogen vid förefallande fall merändels betjänades af i yrket alldeles okunniga personer, till förebyggande i möjligaste måtto af de menliga följder ett dylikt förhållande ovilkorligen måste medföra — genom bref till gen. direktören öfverlämnat att, efter inhämtande närmare upplysningar i ämnet, hos senaten uppgifva, hvilka åtgärder lämpligast borde vidtagas, för att bereda kommunerna tillfälle att förse sig med skickliga barnmorskor.

Med anledning af detta bref och till åtlydnad af H. K. M:ts bref af 12 dec. 1856 angående reorganisationen af vaccinationsverket i Finland afgaf Törnroth den 6 dec. 1858 ett utlåtande [1]) med följande inledning:

„Oaktadt Styrelsens redan härförinnan åt Barnmorskeverkets förbättring egnade uppmärksamhet och behjertande, lider landet allt ännu af det för befolkningens tillväxt menliga förhållande, som uppstår genom brist på sakkunnigt förlossningsbiträde och en icke ändamålsenlig vård af de nyfödde barnen, ibland hvilka derföre dödligheten under de första lefnadsåren är större än den vid ett annat sakernas skick kunde och borde vara. De tid efter annan utgångne anmaningarna till kommunerna att vara betänkta uppå antagandet af examinerade barnmorskor hafva icke ledt till åsyftade resultater påtagligen af orsaker, som hafva sin grund i allmogens fördomar och liknöjdhet om sin helsa, i omöjligheten hos den fattiga befolkningen och obenägenheten hos den förmögnare delen deraf att med utgifter bidraga till ett ändamål, som den ej sjelf ansåg magtpåliggande samt slutligen i fattigdomen hos dem, som höra till den klass, ifrån hvilken barnmorskelärlingar vanligen utgå jemte brist på utsigter till vinnande af bergning genom konstens utöfning, sedan de om demsamma sig beflitat. Detta bevisas bäst deraf att under den tid af mer än trettio år som förgått sedan en accouchementsanstalt i landet inrättades, ej mer än omkring 170 barnmorskor blifvit derstädes bildade, af hvilka för det närvarande något mer än 100 personer väl äro anstälda i städernas och kommunernas tjenst, men olyckligtvis så fördelta att flertalet af dem, som vistas uppå landsbygden äro antagna och aflönade af de svenska församlingarna på kustorterna, då deremot den finska befolkningen i det inre af landet, hvarest i alla fall behofvet af skickligt förlossningsbiträde i anseende till lokalförhållanden och öfriga omständigheter ostridigt är störst, på ett par eller tre undantag när icke äger någon examinerad barnmorska och troligen ej heller genom förnyade anmaningar kan förmås dertill, alldenstund den finska allmogen i det längsta hänger vid hvad förfädren haft och pröfvat och ogerna går in på ett nytt, äfven bättre förhållande, särdeles om det medför någon utgift.

Jag ville af dessa anledningar derföre tro att ibland utvägar Styrelsen kan äga att genom landets förseende med barnmorskor inleda

---

[1]) Med. styrelsens expeditioner N:o 532. 1858.

ett annat skick, hvilket uppå öfvertygelsens väg skall efterhand skingra fördomarna och bryta liknöjdheten, den bästa vore att en af Statsverket aflönad och derigenom mot näringsomsorger betryggad barnmorskestam, bestående af 76 medlemmar, i egenskap af en missionärkorps placerades i landets läkaredistrikter för att genom jämn beröring med allmogen vinna dess förtroende och komma i tillfälle att utöfva barnmorskekonsten, hvars välgörande frukter förr eller senare, jag tviflar ej derpå, skall af folket till sitt rätta värde uppskattas. Denna första stam kunde visserligen ej blifva så stor, att den komme att emotsvara landets verkliga behof af barnmorskor, för hvilket i förhållande till kommunerna ett mångdubbelt större antal vore erforderligt, men initiativet vore emellertid taget och äfven denna ringa korps skulle i alla fall uträtta mycket godt samt öppna vägen till ett bättre förhållande i framtiden.

För att åt dessa barnmorskor gifva en så mångsidig verksamhet som ske kan och icke belasta Statsverket med en ny utgift, kunde enligt mitt underd. förmenande desamma syttelsättas äfven med förrättandet af vaccinationen i landet och det Statsanslag, som enligt Nådiga Förordningen af 17 febr. 1825 är anvisadt för vaccinationen, användas till dessas aflönande. Vaccinationsgöromålen äro af den art att de särdeles väl lämpa sig till den stilla verksamhet, som är den med det späda barnets vård hemmastadda sakkunniga qvinnan förbehållen och böra alltid, om god framgång skall kunna väntas, verkställas uppå den confidentiela vägen och en reglementarisk leder sällan till målet. Af denna orsak har ock vaccinationen i Frankrike och andra länder blifvit företrädesvis anförtrodd åt barnmorskor. — — — —"

I afseende å förbättring af barnmorskeverket och därmed sammanhängande reorganisation af vaccinationsväsendet föreslog gen. direktören:

a) För förlossningskonstens och vaccinationens handhafvande i landet antagas barnmorskor, hvilka af staten aflönas.

b) Dessa barnmorskor stå, hvad utöfningen af förlossningskonsten angår, under vederbörande distriktsläkare och medicinalöfverstyrelsens inseende och äga ställa sig till ofelbar efterrättelse det för landet gällande barnmorskereglementet.

c) Vaccinationen i landet utöfvas under inseende af medicinalöfverstyrelsen, vederbörande distriksläkare och församlingarnas presterskap af examinerade barnmorskor, hvilka i mån af de d. v. vaccinatörernas afgång och därigenom inträffad ledighet antagas till ett antal af 76.

f) Antalet aflönade barnmorskor, hvilka jämte barnmorskeyrkets utöfvande hafva sig ålaggda vaccinationsgöromålen, fastställes t. v. till 76, fördelade på läkaredistrikterna i landet, med arfvode för hvar en af dem af 60 rubel s:r årligen samt skjutspenningar 20 rubel. Dessutom äger barnmorskan rättighet att för hvarje af henne vaccinerad person, med undantag af allmoge och menige man, uppbära 15 kop. s:r.

Följden häraf blef reglementet för barnmorskor i Finland af den 18 okt. 1859, hvilket upphäfde barnmorskereglementet af den 14 okt. 1777, samt kungörelsen om vaccinationen i Finland af den 18 okt. 1859, hvilken förändrade vissa delar af kungörelsen om vaccinationen af den 17 febr. 1825 och öfverlämnade vaccinationen i landet åt t. v. 76 på stat aflönade barnmorskor mot ett arfvode af 60 rubel samt respenningar 20 rubel för en hvar om året; klockare och andra sakkunniga personer dock obetaget att privatim befatta sig med vaccination.

Någon synnerlig förbättring af barnmorskeväsendet på landsbygden erhölls emellertid icke genom denna nya anordning af detsamma.

Gen. direktören för med. verket blef anbefalld att inkomma med utlåtande om förbättrande och utvidgande af barnmorskeundervisningen i Finland samt upplysningar om merahanda förhållanden angående enahanda undervisning samt barnmorskeväsendet i landet för öfrigt. Han yttrade den 27 febr. 1865 bl. a. [1]):

„Af 39 utexaminerade barnmorskeelever 1860—64 blefvo 28 anställda som vaccinatriser i de den 2 okt. 1860 fastställda vaccinationsdistrikten. I anseende till lönens knapphet sökte dock 7 snart om afsked, så att vid utgången af 1864 endast 21 återstodo och de öfriga 55 vaccinationsdistrikten bestredos af vaccinatörer. Vaccinatriserna hade föga anlitats som förlossningsbiträden. De utexaminerade barnmorskorna hade vunnit anställning egentligen blott vid bruk och i städerna.“ — — — — „Det är att förmoda att vid allmogens stigande upplysning och sedan ett större antal barnmorskor, kunniga i allmogens språk och hemma från dess egen ståndsklass, hunnit bildas och sprida sig i landsorterna, tillräcklig anledning väl skall förekomma till den förmodan och det hopp, att befolkningen i landet efterhand skall visa allt större benägenhet att vid behof anlita ett kunnigt förlossningsbiträde framför de okunniga jordegummor, hvilka nu såsom nära tillhands och med en ringa ersättning afspisade ännu allmänt anlitas, ehuru på vissa orter deras metoder att behandla den i barnsnöd stadda qvinnan vittna om den gröfsta okunnighet och det råaste barbari, hvarigenom icke sällan såväl modrens som fostrets lif och helsa äfventyras.“ — — — „Barnmorskeyrket drifves i flere fall endast såsom en biförtjenst och inläres sällan att tjena till endast en uteslutande födokrok för en ensam person.“

Då i Helsingfors fanns ett större antal barnmorskor än kommunen behöfde och flere af dem önskade erhålla anställning i landsorten, uppmanade med. styrelsen 1867 genom annons i Finlands Allmänna Tidning att de kommuner, hvilka önskade barnmorska, kunde i sådant afseende vända sig till med. styrelsen [2]).

---

1) Med. styrelsens expeditioner N:o 70. 1865.
2) Med. styrelsens expeditioner N:o 194. 1867.

Barnmorskeundervisningen meddelades i Finland vid acc. inrättningen, först i Åbo 1816—1833 och därefter i Helsingfors.

I consistorii förslag till reglemente och stat för kliniska institutet och acc. inrättningen [1]) 1840 står i § 107, att acc. läraren äger att i samråd med föreståndaren pröfva, hvilka och huru många barnmorskeelever kunna på inrättningen mottagas. De, hvilka anmäla sig, skola vara sedliga och välkända, de böra kunna väl läsa och skrifva. Vid inträdet, som helst bör ske i början af den akademiska läseterminen, skola eleverna inlämna prestbevis om sin härkomst, ålder och fräjd med intyg därjämte, huruvida de möjligen vore kallade af någon stad eller socken att efter erhållen legitimation där blifva som barnmorska anställda — och i § 109 bestämmes, att den vetenskapliga undervisningen, som äfven af med. studerande och af acc. husets amanuenser får bivistas, verkställes under de akademiska läseterminerna, en timme hvarje söcknedag genom offentliga föreläsningar på acc. huset. Därvid föredrager acc. läraren allt, hvad som hörer till den lägre förlossningskonstens teori och praktik, enligt den metod han anser vara för barnmorskeeleverna den bästa, och bör han till förtydligande af sitt föredrag såväl använda phantom i afseende å förlossningsverket som ock på kadaver anställa demonstrationer öfver kvinnans könsorgan. I § 129 bestämmes, att eleverna skola ovillkorligen förse sig med handbok för barnmorskor och genom läsning däraf söka inhämta noga kunskaper i förlossningskonsten. De böra flitigt besöka acc. lärarens föreläsningar samt med uppmärksamhet begagna den praktiska handledning, som af läraren och föreståndarskan dem under lärotiden meddelas.

Barnmorskeundervisning vid acc. inrättningen i Helsingfors meddelades i regeln af adjunkten i kirurgi och barnförlossningskonst, resp. underläkaren vid det allmänna hospitalet. Om undervisningen på dessa ställen har jag sidd. 242 och 248 redogjort. Kursen omfattade vanligen tvänne år och undervisningen gafs blott på svenska språket till 1858, då Sirelius, hvilken, fullt mäktig det finska tungomålet, började undervisa på landets hvardera språk, hvilket bestämdes äfven i § 1 i barnmorskereglementet af den 18 okt. 1859. Efter afslutad examen inför collegium med. erhöllo eleverna ett barnmorskebref, hvilket berättigade dem till utöfvande af praktik. Ordalydelsen af barnmorskebrefven var under denna tid, på 1840-talet, följande

---

[1]) Universitets registratur för 1840, s. 95.

WI
Carl von Haartman
General Directeur för Medicinalwerket i Finland
Riddare af Kejserliga S:t Wladimirs Ordens Fjerde Class
så och
Ledamöter
i
Kejserliga Collegium Medicum
Professorer och Ridare

Göre weterligt: att som Barnmorske Eleven, N. N., efter inhemtad undervisning samt förvärfvad erfarenhet i Barnförlossningskonsten vid Accouchements inrättningen härstädes, uti det med henne inför Oss i dag anställda förhör ådagalaggt nöjaktiga prof på insigt och erfarenhet i denna konst; ty warder hon, N. N., genom detta öppna Bref för examinerad Barnmorska förklarad samt berättigad att, under troget uppfyllande af sina pligter, både såsom Barnmorska och undersåte, sin konst obehindrad utöfva och dervid åtnjuta det hägn och rättigheter som henne enligt Höga Stadgar och Författningar tillkomma; och hafva Wi låtit henne inför Oss vanlig Barnmorske-ed aflägga. Till yttermera visso varder detta af Oss egenhändigt underskrifvet och med Kejserliga Collegii Medici Sigill bekräftadt; Helsingfors den 15 December 1841.

Carl von Haartman.

N. A. Ursin.
J. Ilmoni. L. H. Törnroth.
J. M. af Tengström. E. J. Bonsdorff.
O. E. Dahl.

Vid barnmorske undervisningen följdes väl i början samma lärobok som vid undervisningen i Stockholm, men från 1821 begagnas v. Haartmans handbok och från 1843 Törnroths lärobok. Då undervisningen enl. reglementet af den 18 okt. 1859 skedde på landets hvardera språk, utgaf Sirelius 1861 „Oppikirja Suomalaisille Kätilömille, 1 Vihko, Säännöllisestä synnytyksestä ja sen käytännöstä“, 31 sid. Tryckningskostnaden för denna bok uppgick till 17 rub. och föreslog gen. direktör Törnroth den 11 jan. 1862, att denna skulle af allmänna medel beviljas [1]). Senaten beslöt den 21 jan. att medel skulle utbetalas af allm. sjukhusets stat för diverse utgifter. Utom Sirelii lärobok begagnades det af E. Winter 1860 utgifna specimen: „Waimon synnyttämistä ja raskauden tilasta“. Då dessa arbeten omfattade blott en del af förlossningskonsten, föredrogs väl resten muntligen, tills senare en fullständig lärobok på finska språket utkom.

---

1) Ekon. dep:s B. D. 1862 N:o $^{2}/_{259}$.

I staten för allm. sjukhuset i Helsingfors, gillad den 19 juni 1860, bestämdes anslaget till stipendier för barnmorskeeleverna vid acc. afdelningen till 60 rub. men ökades detta till 260 mark från den 1 juli 1869 [1]).

Följande var antalet af inskrifne barnmorskeelever 1833—1869: 1833 2, 1834 8, 1835 13, 1836 7, 1837 9, 1838 10, 1839 6, 1840 11, 1841 5, 1842 7, 1843 8, 1844 8, 1845 12, 1846 3, 1847 11, 1848 7, 1849 9, 1850 6, 1851 7, 1852 8, 1853 9, 1854 5, 1855 8, 1856 10, 1857 9, 1858 8, 1859 14, 1860 11, 1861 10, 1862 6, 1863 9, 1864 10, 1865 10, 1866 8, 1867 21, 1868 9, 1869 9 = 323.

För bristande utrymme på acc. afd. hade 1860—1864 icke mer än 10 elever på en gång kunnat till undervisning emottagas, hvarför gen. direktör v. Willebrand, då fråga blef väckt om denna afdelnings utvidgning, ansåg att därmed borde förbindas förslag att utvidga barnmorskeskolan därhän, att därstädes minst 20 eller 25 elever kunde på engång mottagas och erhålla undervisning af särskild lärare, hvarigenom ock den tvååriga lärotiden kunde förkortas [2]).

Kanslersreskriptet om inrättande af och de åligganden som äro förenade med professionen i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik nämner icke med ett ord om skyldigheten för professorn att undervisa barnmorskeelever, och consistorium hade i memorialet af den 5 nov. 1856 vid frågan om professuren fäst en hufvudsaklig vikt vid studiet af barnsjukdomar, framhållande att „läran om barnsjukdomar vuxit till den hufvudsakliga betydenhet att den ovillkorligen påkallar särskild lärares anställande i detta ämne“. Ursprungligen var sålunda barnmorskeundervisningen fullkomligt främmande för ifrågavarande profession. I barnmorskereglementets af den 18 okt. 1859 § 1 heter det emellertid att i den vid allm. sjukhuset inrättade läroanstalt för barnmorskor meddelar föreståndaren för sjukhusets acc. afdelning undervisning i barnmorskeyrket från den 1 jan. till den 1 juni, samt från den 1 sept. till den 15 dec. Det allm. sjukhuset tillkom dock senare genom kungörelsen af den 19 juni 1860. Cons. hade ej blifvit tillfrågadt, huruvida professorn i barnaförlossningskonst tjänsteåliggande som universitetslärare tilläte honom att handhafva barnmorskeundervisningen.

Sirelius föreslog den 25 sept. 1863 i sjukhusstyrelsen att vid acc. afdelningen skulle anställas en assistent, föreståndaren till biträde vid såväl sjukvården som barnmorske undervisningen, hvarvid likväl föreståndaren fortfarande skulle leda barnmorskeeleverna i vården af barnsängen, igenkännande af de därvid förekommande sjukdomar samt hålla föredrag öfver de å inrättningen inträffade

---

[1]) Kejs. bref till medicinalöfverstyrelsen i Finland, ang. tillökning i anslaget till stipendier för barnmorskeelever af den 4 juni 1869.

[2]) Med. styrelsens exp. N:o 70, 1865.

oregelbundna förlossningarna. Han skulle erhålla samma lön som de andra assistenterna, hyresmedel och vara skyldig att bo i omedelbar närhet af inrättningen.

Sj. styrelsen föreslog den 22 dec. 1863 [1]) bl. a., att vid acc. afd. en särskild assistentläkare, som tillika skulle deltaga i undervisningen för barnmorskeelever, skulle anställas. Styrelsen trodde sig kunna till detta förslag så mycket mera hoppas bifall, som ända från den tid barnmorskeundervisning infördes i landet, en särskild barnmorskelärare i detta ämne funnits anställd och det likväl på en tid, då denna undervisning meddelades blott på svenska språket. Nu då undervisningsskyldigheten på två språk blifvit öfverförd på ord. professorn i barnförlossningskonst hade utbildningen af barnmorskor sålunda på visst sätt hopblandats med de honom såsom universitetslärare förekommande göromål.

Senaten förordnade den 29 nov. 1864, att ärendet borde senaten framdeles åter föredragas, men den 13 juli 1865 blef ass. läkaretjänsten vid acc. afdelningen inrättad. Tjänsten besattes den 1 aug. s. å med d:r Sivén.

Emellertid blef förhållandet mellan Sirelius och Sivén allt annat än godt, hvilket framgår redan af min skildring af stridigheterna i sjukhusstyrelsen och ytterligare bevisas af de försök inom collegium med., hvilka 1866 gjordes, att fråntaga Sirelius undervisningsskyldigheten i afseende å barnmorskeeleverna och öfverföra densamma på ass. läkaren.

Vid coll. med. möte den 27 nov. 1866 föreslog Estlander, att, emedan i sj. styrelsen fråga uppstått om ett noggrannare bestämmande af assistentläkarens å acc. afdelningen tjänsteåligganden, barnmorskeundervisningen skulle t. v. åläggas denne, hvilken för detta ändamål finge intaga och på eget ansvar vårda barnaföderskor i den auxiliärlokal, som under hela året 1866 varit hyrd för acc. husets behof och äfven fortfarande torde kunna påräknas. Estlander tillade:

„Föreningen af med. studerandes och barnmorskeelevers undervisning på samma ställe och med begagnande af samma material är i många afseenden olämplig, men hufvudsakligast i afseende å barnaföderskorna, för hvilka de flere gånger upprepade undersökningarne af flere skilde personer äro ytterst plågsamma och dessutom alltid äfven medföra ökad fara. Denna svårighet skulle genom ofvan framställda förslag undvikas och barnmorskeundervisningen derjemte, då en man odeladt kunde egna sig deråt, äfven blifva bättre och gå snabbare än hittills varit fallet. Denna sistnämnda omständighet isynnerhet är för baromorskeeleverna af yttersta vigt, ty, såsom Collegii medlemmar nogsamt hafva sig bekant, afskräcka de dryga lefnadskostnaderna i hufvudstaden och den långa lärotiden af tvenne år och stundom mera,

---

[1]) Ekon. dep:s B. D. 1864 N:o 5/344.

mången från att egna sig åt detta yrke, som ännu har så fåtaliga representanter i vårt land. Dessutom skulle sålunda säkert flere elever än hittills på engång kunna åtnjuta undervisning, hvilket just i ofvannämnda § af barnmorskereglementet särskildt framhålles.

Till alla dessa omständigheter, hvilka påkalla en förändring i barnmorskeundervisningen, tillkommer sluteligen ännu det minskade förtroende för accouchementsafdelningen på allmänna sjukhuset, som på senare tider utbildat sig hos allmänheten och till följe deraf antalet barnaföderskor derstädes aftagit så att det, såsom veckorapporterna till Medicinalstyrelsen utvisa, till exempel under oktober ej utgjort mera än fem. Huru länge ett så beklagligt förhållande kan komma att fortfara är omöjligt att förutse och derföre är det för Collegium nödvändigt att nu vidtaga sådana åtgärder, som tillförsäkra barnmorskeundervisningen en oafbruten gång. Det ofvan framställda förslaget är enligt min åsigt i sådant afseende det bästa, så mycket hellre som det på samma gång är ett godt sätt att hos allmänheten åter höja förtroendet för accouchementsinrättningen".

Då Sirelius förbehöll sig betänketid, anmodade coll. med. Sirelius att vid nästskeende sammanträde i egenskap af föreståndare för sjukhusets acc. afdelning, vid hvilken befattning det med stöd af § 1 i barnmorskereglementet af den 18 oktober 1859 ålåg honom att meddela de vid läroanstalten till bildande af barnmorskor inskrifna elever undervisning i barnmorskeyrket så väl på svenska som finska språket, afgifva skriftligt utlåtande angående det nu väckta förslaget.

Vid coll. med. sammanträde den 7 dec. 1866 anmälte först Estlander, att numera till hans kännedom kommit, att utom de fem barnaföderskor, hvilka enligt veckorapporterna till med. styrelsen för okt. blifvit under månaden vårdade å acc. afdelningen, äfven fyra barnaföderskor varit under samma månad intagna å auxiliärlokalen för nämnda afdelning i Kronohagen.

Framhållande coll. med. som en administrativ myndighet, med rätt att besluta och handla blott inom gränserna af hvad lagar och författningar medgifva och uppvisande att enligt barnmorskereglementet af den 18 okt. 1859, reglementet för allm. sjukhuset och H. K. M:ts reskript till med. verket af den 15 juli 1865 föreståndaren och ass. läkarens vid acc. afd. åligganden äro med lika så stor noggrannhet bestämda som för de öfriga afdelningarna, yttrade Sirelius: „Icke utan förvåning har jag sett en af Collegii medlemmar icke allenast väcka ett förslag, som står i strid med ofvan anförda Hans Kejs. Maj. Nådiga förordning, utan äfven påyrka dess antagande tills vidare. Som skäl härtill anföres att i styrelsen för allmänna sjukhuset fråga uppstått om ett noggrannare bestämmande af assistentläkarens i accouchements afdelningen tjensteåliggande, men detta inskränker sig till några lösligt utkastade ord, hvarom i protokollerna intet förefinnes, och vid hvilket samma tillfälle framhölls nödvändigheten att äfven noggrannare bestämma assistentläka-

rens å kirurgiska och medicinska afdelningarna åligganden. Professor Estlander åberopade vidare såsom skäl för sitt uppträdande § 2 uti Hans Kejs. Maj. Nåd. Reglemente för barnmorskor af den 18 oktob. 1859, men huru ur nämnda paragraf skall hemtas, att det är professorn i kirurgi, som uppgör förslag rörande barnmorskeundervisningen, är för mig obegripligt, då det uttryckligen heter i nämnda paragraf: „angående antalet af elever vid läroanstalten, dessas inskrifning samt tiden och sättet för undervisningens meddelande derstädes utfärdar Collegium Medicum på föreståndarens för accouchements afdelningen förslag tid efter annan föreskrifter".

Jag tviflar icke på att motionärens nit för barnmorskeundervisningen stödjer sig på en rik erfarenhet uti denna gren af undervisningen i allmänhet, men vågar dock ifrågasätta hans insigt i några väsentligare bristfälligheter rörande denna undervisning hos oss, alldenstund han icke nånsin bevärdigat mina föreläsningar med ett besök. Men utan afseende härå samt utan afseende på om initiativet utgått från den det enligt Hans Kejs. Maj. Nådiga förordning tillkommer eller icke, får jag nu gå till sjelfva förslaget och de grunder på hvilka det stödjes, sedan jag med det anförda blott velat antyda den synpunkt, ur hvilken jag kunnat taga detsamma i öfvervägande.

Professoren Estlander föreslår att assistentläkaren skulle få intaga och på eget ansvar vårda barnaföderskor i den auxiliär-lokal som är hyrd för accouchements afdelningens behof. Men detta förslag står genast i strid med hvad sjukhusstyrelsen vid sammanträdet den 18 augusti innevarande år fastställde, nemligen, såsom det i protokollet för nämnda dag heter, „att den ifrågavarande supplementära lokalens upphyrande icke afsåg utvidgning af accouchements afdelningen, utan tillfälle att emottaga och vårda barnaföderskor utom sjukhuset, då förhållanden inom detsamma icke härtill lämpa sig". Inrättningen skulle således knapt hunnit efter många omvägar få en tillflyktsort för barnaföderskorna undan de å densamma uppträdande barnsängsfebrar, till hvilka, enligt hvad äfven Professor Pippingsköld intygat, sjelfva anstalten genom sin konstruktion och sitt läge ger uppkomst, innan Prof. Estlander hade ett förslag i beredskap att fråntaga inrättningen denna fördel, egnad att ingifva densamma förtroende, och sålunda utsätta föreståndaren för att antingen taga in barnaföderskor för att dö eller afvisa dem. Man kunde häremot invända att barnaföderskor då skulle anvisas plats i den supplementära lokalen, men under tiden skulle ju undervisningen för medicine studerande måsta helt och hållet upphöra och sålunda det genom föreningen af allmänna sjukhuset med kliniska institutet åsyftade ändamål förfelas, oaktadt Hans Kejs. Maj. i Nåd. förordningen af den 19 juni 1860 statuerat, „att för medicine studerandes praktiska undervisning skall å allmänna sjukhuset upplåtas en accouchements afdelning med tjugufem sängar för barnaföderskor och sexualsjukdomar. Det är ganska lätt insedt att om bredvid denna oändamålsenliga anstalt inrättas en annan genom sitt läge mera gynnsam, der blott qvinliga individer åtnjuta undervisning, skall denna

senare föredragas och den praktiska undervisningen i accouchement vid vårt universitet blifva omöjlig samt sålunda det intresse, som på senare tider vaknat för dessa studier, åter slockna. I hvarje fall borde Kej. Alexanders Universitets Consistorium Academicum höras öfver en med studierna vid universitetet så nära sammanhängande omständighet. Med nuvarande anordning deremot har materialet blifvit fördeladt sålunda, att de fall som egna sig för medicinestuderandes undervisning, det vill säga de operativa, öfverlemnats åt dem, och de som egna sig för barnmorskeundervisningen öfverlemnats åt barnmorskeeleverna och i sjelfva verket inser jag icke skilnaden om barnmorskeeleverna inhemta undervisning turvis på den ena och andra anstalten, allt eftersom omständigheterna påkalla, eller ensamt i supplementärlokalen. Professoren Estlander omnämnde såsom en olägenhet för barnaföderskorna af denna anordning de flere gånger upprepade undersökningarna af skilda personer, men denna klagan har icke skäl för sig, alldenstund instruktionsbarnmorskan, hvilken det enl. § 8 uti instruktionen för accouchements inrättningen af år 1833 tillkommer att vaka öfver undersökningarne, gjort det med största samvetsgrannhet så att utan ändamål inga undersökningar blifvit gjorda. Huru olägenheten af undersökningar deremot skulle försvinna derigenom att i supplementlokalen barnaföderskor skulle intagas oberoende af de i accouchementsanstalten, finner jag icke; ty skola barnmorskeeleverna öfverhufvud lära sig något, måste äfven de göra undersökningar. Såsom vidare skäl anföres att barnmorskeundervisningen skulle blifva bättre och gå snabbare än hittills varit fallet, och vill jag särskildt taga i närmare betraktande hvardera af dessa af Professoren Estlander supponerade fördelar.

På hvad skäl Professoren Estlander bryter stafven öfver den nuvarande barnmorskeundervisningen inser jag icke, då han aldrig gjort sig möda att taga kännedom derom och icke engång på de inför Collegium Medicum anställda examina till de anmälda ställt några frågor. Af de 8 år jag varit barnmorskelärare falla 4 $^1/_2$ år på den tid Statsrådet Törnroth var Generaldirektör. Han hade såsom bekant sjelf varit barnmorskelärare och intresserade sig för denna undervisning genom att tid efter annan inspektera föreläsningarne, och jag kan försäkra att hans vitsord om resultaterna af barnmorskeundervisningen under denna tid utföll vida fördelaktigare än hvad Professoren Estlander låtit påskina. Och att barnmorskeundervisningen skulle blifva bättre ifall den öfverlemnades åt assistentläkaren ensam, fattar jag icke heller, ty ingalunda kan den omständighet, att han är ensam derom bidraga dertill; i sådant fall skulle man icke vid Materniten i Paris, den första barnmorskeanstalt i verlden, låtit utmärkta fakultetslärare och celebriteter i accouchement, såsom Dubois, Danyau, vara föreståndare för barnmorskeundervisningen samt jemte dem anställt andra yngre lärare. Likaledes är förhållandet i Wien och Prag, der jemte föreståndaren ännu ytterligare tvenne lärare finnas. Också finner enhvar med ringaste eftertanke, att förhållandet i detta afseende måste

vara motsatsen af hvad Professoren Estlander framställt, ty ju flere och större förmågor sysselsätta sig med undervisningen, desto fullständigare och mångsidigare måste den blifva. Det ges inom barnmorskevetenskapen ämnen, som äro lättare inhemtade, såsom anatomin af bäckenet, hafvandeskapets physiologi och dietetik samt läran om den naturliga förlossningen och dess behandling, andra deremot till erfarenhet hvarom längre tid fordras, såsom läran om oregelbundna förlossningar, ty lyckligtvis för qvinnoslägtet inträffa många af dessa oregelbundna förlossningar, såsom förliggande moderkaka, ej oftare än en gång å 3,000 förlossningar. Det fordras således många års erfarenhet för att hafva kommit till en sjelfständig insigt om arten och behandlingen af sådana förlossningar, och en sådan erfarenhet är ju nödvändig för en lärare, ifall hans föredrag skall blifva lefvande och icke blott ett inpreglande af hvad handboken innehåller. Vid barnmorskeundervisningen, mera än vid någon annan, måste åskådlighet i främsta rummet åsyftas, och detta sker ju genom framställning af fakta. Det är derföre som jag vid undervisningen åt assistentläkaren öfverlemnat de mera preliminära delarne af barnmorskeundervisningen och sjelf föredragit läran om den oregelbundna förlossningen i sammanhang med de regelbundna samt om barnsängen och oregelbundenheterna dervid, äfvensom qvinnans sexualsjukdomar och det nyfödda barnets sjukdomar.

Hvad åter den andra af prof. Estlander supponerade fördelen, nemligen barnmorskekursens afkortande beträffar, så har den redan genom en assistentläkares anställande till en del vunnits, ty af de senaste termin utexaminerade 6 elever hade blott 2 varit vid inrättningen inskrifna 20 månader, 5 i 18 månader samt 2 blott 16 månader, och är jag öfvertygad om att ifall vid accouchementsafdelningen anställes en assistentläkare, hvilken icke af andra befattningar och sjuklighet är förhindrad att egna sin tid odeladt åt accouchementsafdelningen, ty den nuvarande har under mera än ett år, med undantag af 3 à 4 veckor i januari, 9 à 10 dagar i slutet af mars samt några veckor i okt. helt och hållet fritagit sig från befattningen med sjukvården, så skall ännu mycket kunna göras i nämnda afseende. Framför allt måste vid denna fråga tagas i betraktande, att assistentläkaretjänsten å accouchementsafdelningen är först helt nyligen tillkommen, nemligen i augusti 1865, så att det efter 16 månaders erfarenhet är omöjligt att bedöma resultaterna och ändamålsenligheten af den nuvarande anordningen, helst den nuvarande innehafvaren, som nämndt, derjämte innehaft en annan tjenst och derigenom varit hindrad att egna sin tid åt accouchements afdelningen.

Hvad beträffar den sist anförda omständigheten, som skulle påkalla en förändring uti barnmorskeundervisningen, nemligen det minskade förtroende för accouchementsinrättningen, som på senare tider skulle utbildat sig, och att detta förtroende genom nämnda förändring skulle höjas, så fattar jag icke riktigt sammanhanget af orsak och verkan emellan dessa två omständigheter. Icke heller har jag vid genom-

gåendet af journalerna för de senaste fem åren funnit klagan öfver det minskade förtroendet motsvarande, alldenstund enligt hvad hosföljande utdrag ur journalerna utvisar, vi i början af dec. för detta år hafva en journalsumma af 173, eller om 4 under okt. månad i supplementärlokalen förlösta barnaföderskor, hvilka ursprungligen blifvit å accouchementsinrättningen anmälda, men för befarad sjuklighet der icke emottagits, läggas härtill, 177, således ett antal vida öfverstigande det för år 1865 och i det närmaste uppgående till samma antal som de år inrättningen varit talrikast besökt. Med full tillförsigt kan jag derför säga, att accouchementsinrättningens förtroende under detta år varit oförminskadt.

Med anledning af hvad jag sålunda anfört, kan jag icke omfatta det af prof. Estlander uppgjorde förslag till förändring af barnmorskeundervisningen, så mycket mindre Hans Kej. Maj. Nåd. förordning af den 18 okt. 1861 § 2 ombetrott föreståndaren för accouchementsafdelningen uppgörandet af förslag rörande nämnda undervisning".

Då vid ärendets handläggning stridiga åsigter uttalades af collegii ledamöter skreds till omröstning, därvid Sirelius, med åberopande af sitt här ofvan intagna utlåtande i saken, yrkade att något afseende icke borde fästas vid det af Estlander väckta förslag att åt ass. läkaren vid acc. afdelningen ensam öfverlämna barnmorskeundervisningen i landet, hvilken borde enligt gällande författningar äfven framgent handhafvas af föreståndaren för afdelningen med biträde af assistentläkaren. Estlander ansåg Sirelii statistiska uppgifter hafva ringa värde och framhöll att just genom ass. läkaren, d:r Sivéns oförtrutna bemödanden för barnmorskeundervisningen, denna kunnat medhinnas på mindre än två år. Han uppräknade fakta, bevisande Sivéns intensiva lärareverksamhet och påvisade med stöd af ett intyg af barnmorskorna Holmqvist och Engeström, att Sirelius på senare tider hållit mycket få föreläsningar för barnmorskeeleverna. Han vidhöll sitt den 27 nov. 1866 gjorda förslag. Hjelt tillstyrkte den föreslagna anordningen och ansåg, att vården och emottagande af patienter borde så ställas, att den för med. kandidaterna och barnmorskeeleverna afsedda undervisningens bästa befordrades och allt missförstånd i afseende å de skyldigheter, hvilka åligga föreståndare och assistent måtte kunde undvikas. v. Becker ansåg, att om icke en egen lärare för barnmorskeundervisningen kunde anställas, assistentläkaren borde ombetros denna i särskild lokal, då likväl under professorns öfverinseende, då dennes tid är tillräckligt upptagen af den vetenskapliga undervisningen åt blifvande läkare; dock borde sättet för patienternas intagande m. m. noggrannt reglementeras, på det ej för undervisningen i sin helhet menliga konflikter måtte kunna inträffa.

Bonsdorff ansåg, med fästadt afseende å de upprörande fakta, hvilka i staden utkommande tidningar offentliggjort från acc. anstalten, ärendet vara af den beskaffenhet, att coll. med.,

som har vården om barnmorskeundervisningen i landet sig ombetrodd, är förpliktadt omedelbart reglera denna undervisning sålunda, att densamma bringas i öfverensstämmelse med prof. Estlanders motion.

Ordföranden, v. Willebrand, dikterade till protokollet följande: „Sedan särskild assistentläkare den 13 febr. 1865 anställts föreståndaren för accouchementsafdelningen till biträde, och det är mig bekant att i afseende å arbetsfördelning emellan dem vidtagits den anordning, att allt sedan denna tid assistentläkaren nästan uteslutande handhaft barnmorskornas undervisning jemte delvis vården om undervisningsmaterialet, finner jag numera, i likhet med hvad prof. d:r Estlander och arkiatern d:r Bonsdorff i saken yttrat, anledning hafva förekommit att, till undvikande af redan uppkomna förvecklingar, godkänna berörda anordning, hvarigenom altså föreståndaren herr prof. Sirelius vore tillsvidare frikallad från berörda undervisnings skyldighet och egde assistenten, intill dess annorlunda af collegium blefve förordnadt, handhafva ensam och under föreståndarens tillsyn berörda undervisning jemte vården af undervisningsmaterialet uti den för detta ändamål nu upphyrda auxiliärlokal. Och emedan föreståndarens för accouchements afdelningen åligganden äro, att derjemte ge medicinestuderande undervisning i barnsjukdomarne, qvinnokönets speciella sjukdomar och i barnförlossningskonsten, och en mängd olägenheter uppkomma ej mindre deraf att medicinestuderande och barnmorskeelever gemensamt undervisas, än deraf att de senare, hvilka icke nått den ståndpunkt att kunna bedöma olika åsigters inom konsten relativa värde, lida en onödig tidspillan och möjligen till säkerheten i sina kunskaper genom att af skilda lärare i sitt yrke inöfvas och instrueras, anser jag nödigt af Collegium Medicum hos Hans Kej. Maj. i underdånighet hemställer om icke till förebyggande af hvarjehanda stridigheter och deraf härflytande förvecklingar och obehag, sjukhusstyrelsen kunde för framtiden bemyndigas att angående fördelningen af de föreståndaren å accouchementshuset och hans assistent åliggande göromål vidtaga de af omständigheterna påkallade anordningar, då dessa på intet vis kunna beröra de undervisnings skyldigheter, hvilka bemälda föreståndare i egenskap af Universitets professor åligga“.

Följden af denna omröstning blef nedanstående skrifvelse från coll. med. till H. K. M:t:

„På framställning derom, att sedan en särskild assistentläkare under den 13 juli 1865 blifvit anställd föreståndaren för acc. afd. af allmänna hospitalet i Helsingfors till biträde och att i afseende å arbetets fördelning emellan föreståndaren och assistentläkaren vidtagits en anordning hvarigenom allt sedan dess assistentläkaren för det mesta handhaft undervisningen af barnmorskeeleverna både på svenska och finska språket, jemte vården om en del af undervisningsmaterialet, har Collegium med., som i Nådiga instruktionen af den 8 febr. 1816 § 19 fått sig landets förseende med skickliga barnmorskor ålagdt, af förekommen anledning och till undvikande af redan uppkomna för-

vecklingar, godkänt berörda anordning samt förständigat, det egde assistenten intill dess annorlunda af Collegium förordnades, under föreståndarens tillsyn handhafva ensam omförmälda undervisning jemte vården om undervisningsmaterialet i den nu för accouchements afdelningen i staden upphyrda auxiliärlokal, hvaremot föreståndaren, prof. Sirelius alltså vore tills vidare från berörda undervisning frikallad. Och emedan föreståndaren för accouchementsafdelningen åligganden äro, att i de trenne honom inom sjukhuset upplåtna lokalerna föreläsa öfver barnsjukdomarna, qvinnokönets speciella sjukvård och öfver barnförlossningskonsten och en mängd olägenheter uppkomma ej mindre deraf att medicinestuderande och barnmorskeelever på samma afdelning undervisas, än deraf att dessa senare, hvilka icke innehafva den ståndpunkt att de kunna bedömma olika lärors relativa värde, lida tidspillan och möjligen till säkerhet i sina kunskaper genom att i sitt yrke af olika lärare instrueras, har Collegium med. sett sig föranlåtet hos E. K. M:tet i underdånighet hemställa om icke till förebyggande af hvarjehanda stridigheter och deraf härflytande förvecklingar och obehag, sjukhusstyrelsen kunde för framtiden bemyndigas att angående fördelningen af de föreståndaren för accouchementsafdelningen och hans assistent åliggande göromålen vidtaga af omständigheterna påkallade anordningar, hvilka icke komma att beröra de skyldigheter, bemälda föreståndare såsom professor vid universitetet tillkomma. Och som vid behandlingen af detta ärende stridiga åsigter blifvit i Collegium uttalade, anhåller Collegium att härhos få närsluta dess i målet förda protokoller. Helsingfors, den 7 dec. 1866.

Felix v. Willebrand.

E. J. Bonsdorff. F. J. von Becker.
Otto Hjelt. J. A. Estlander.
K. S. Sirelius.

Frans Johan Rabbe.

Den 12 jan. 1867 insände Sirelius till H. K. M:t en skrift, däri han i hufvudsak i enlighet med sitt i coll. med den 7 dec. 1866 afgifna yttrande redogjorde för den af honom vidtagna anordningen af barnmorskeundervisningen, hvilken han ansåg på ett fullt tillfredsställande sätt kunna lämnas blott af en person, som har tillräcklig erfarenhet i förlossningskonsten och icke af en ung assistentläkare, som tillsättes utan föregående prof på lärdom i facket. Han påvisade coll. med. haltande bevisföring och brist på förslag till ordnande af sjukvården på de olika afdelningarna. Han uppgjorde ett förslag till undervisningens ordnande för med. kandidater och barnmorskeelever, men ansåg det vara bäst att uppskjuta med alla nya anordningar i slikt afseende, tills ett nytt barnbördshus blefve uppfördt.

Slutligen anmärkte han att coll. med. i denna fråga gått utöfver sin befogenhet i det sagda coll. ej allenast ansett sig berättigadt att disponera öfver en till allmänna sjukhuset hörande lokal, hvilket endast tillkommer sjukhusstyrelsen, utan ock i strid med förordningen af den 18 okt. 1859 att förständiga assistentläkaren att omhändertaga barnmorskeundervisningen, ehuru han på intet sätt är en under kollegiet subordinerad tjänsteman, utan af H. K. M:t enligt reskript af den 13 juli 1865 tillsatt att biträda honom ej allenast vid barnmorskeundervisningen utan äfven vid sjukvården i accouchements afdelningen, äfvensom att coll. med. i strid med gällande lag förklarat arkiater Bonsdorff ojäfvig att, ehuru besvågrad med ordföranden, deltaga i kollegii öfverläggningar och beslut. Han bifogade ett intyg af 5 barnmorskor öfver de tider samt öfver hvilka delar af förlossningskonsten han meddelat undervisning åt barnmorskeeleverna.

Frågan föredrogs i senaten den 18 juni, men uppsköts till den 29 okt. 1867, då det skreds till omröstning, hvarvid senatorn Norrmén yttrade, att han, hvilken i likhet med coll. med. ansåg föreningen af medicine studerandes och barnmorskeelevers undervisning vara i flere afseenden olämplig, för den skull och äfven från moralisk synpunkt trodde denna undervisning böra skiljas; och, ehuru coll. med., enligt hans mening, icke varit berättigad att, på sätt som skett, emot stadgandet i § 1 af barnmorskereglementet af den 18 okt. 1859 utan därtill utverkadt tillstånd befria föreståndaren för acc. afdelningen från barnmorskeelevers undervisning, ville han likväl för sin del tillåta det nästnämnda elever må framdeles, intill dess därom annorlunda förordnas, särskildt undervisas och denna undervisning handhafvas af ass. läkaren vid acc. inrättningen i en särskild lokal dock under föreståndarens för afdelningen öfverinseende; vid hvilket förhållande ass. läkarens skyldigheter i afseende å nämnda undervisning äfvensom sättet för patienters intagning såsom material för med. studerande och barnmorskeelevers undervisning borde af sj. styrelsen genom utfärdande närmare föreskrifter noggrant bestämmas, på det förvecklingar i berörda afseende måtte för framtiden undvikas. Senatorn Antell afgaf ett så lydande skriftligt yttrande:

„— — — En egendomlig mystifikation uppenbarar sig i denna strid (mellan collegium med. och Sirelius). Det vill synas som skulle densamma föranledts af några vissa beklagliga omständigheter, de där förefallit om våren 1866 vid intagningen af barnaföderskor; af en rättegång, hvilken i anledning häraf entamerats vid stadens domstolar, har allmänheten också försatts i tillfälle att kasta en blick i dessa mysterier, hvilka ingalunda framställa accouchements afdelningens föreståndare i en alltför ljus dager. Möjligt är äfven att prof. Sirelius i denna sin egenskap brustit i sina både menskliga och läkare åligganden, och derjemte icke heller ådagalagt den omsorg och flit vid barnmorskeelevernas undervisning som varit önskligt — men om allt detta

omförmäles i de tillkomna handlingarna ej ett ord och man stannar i den största villrådighet om hvad man skall tänka om motiverna till den vidtagna förändringen med än nämnda undervisning. Om försumlighet å föreståndarens sida ägt rum, hade det väl tillkommit generaldirektören, som jemlikt § 1 i reglementet för allmänna sjukhuset af den 18 maj 1861 har öfverinseendet öfver inrättningen, att i tid tillvägabringa erforderlig rättelse härutinnan och således förekomma ett oskick, som möjligen inrotat sig inom inrättningens administration, hvilket torde varit så mycket lättare, som enligt § 6 i berörda reglemente, föreståndaren ensam är ansvarig för de i hans afdelning intagna sjukas behöriga vård och skötsel. Då nu jemlikt § 1 i reglementet för barnmorskor af den 18 okt. 1859 föreståndaren för accouchementsafdelningen åligger att ensam meddela undervisning åt barnmorskeeleverna och collegium med. endast på föreståndarens förslag tid efter annan kan utfärda närmare föreskrifter om tiden och stället för undervisningens meddelande i inrättningen samt i § 5 af reglementet af den 18 maj 1861 uttryckligen stadgas att assistentläkaren blifvit anstäld föreståndaren till biträde endast vid sjukvården och i sådan egenskap äger ställa sig till efterrättelse de förordnanden och föreskrifter honom af föreståndaren kunna meddelas, anser jag collegium med. icke haft stöd i författningarna att utan uppgifven orsak anordna om fördelningen af undervisningsämnerna vid accouchementsafdelningen och dymedelst skilja föreståndaren från hans undervisningsskyldighet samt öfverflytta dessa på assistentläkaren; och kan jag för den skull icke gilla denna af collegium med. i strid häremot vidtagna åtgärd. Beträffande åter kollegii hemställan om bemyndigande för sjukhusstyrelsen att för framtiden vidtaga af omständigheterna påkallade anordningar i ofvan omförmäldt syfte anser jag att med alla förändringar rörande undervisningens meddelande i accouchements afdelningen borde t. v. få anstå. Deremot ville jag hafva generaldirektören anbefaldt att låta föreståndaren för nämnda afdelning upprätta förslag till instruktion, upptagande ej allenast fördelningen emellan föreståndaren och hans assistent af åligganden, hänförande sig till inrättningens administration äfvensom till sjukvården, utan ock, om deraf göras behof, till undervisningsämnenas fördelning på bestämda timmar dem emellan, hvilket förslag derå skall underställas generaldirektörens granskning och godkännande; åliggande generaldirektören att inom loppet af ett år i K. Senaten anmäla, huruvida anledning må förekomma till ändring af nu gällande författningar i hithörande ämnen".

Senatorn Knut Furuhjelm godkände det af coll. med. vidtagna förfarandet och förslag.

Senatorn Victor Furuhjelm yttrade att som coll. med. jämlikt 2 § i reglementet för barnmorskor af den 18 okt. 1859 ägde att efter omständigheterna utfärda närmare föreskrifter angående undervisningens meddelande vid den med acc. inrättningen förenade läroanstalt för barnmorskor, ansåg han för sin del allt utlåtande rörande den af collegium redan vidtagna åtgärd, hvarigenom sagde

undervisning öfverlämnats till assistentläkaren vid nämnda inrättning under föreståndaren för densamma tillsyn, böra förfalla så mycket hellre som denna åtgärd icke blifvit af collegium underställd K. senatens pröfning och bemälde föreståndare ej varit befogad att, på sätt som skett, däröfver i K. senaten anföra klagan, hvaremot Furuhjelm beträffande kollegii framställning att sjukhusstyrelsen måtte bemyndigas att framdeles vidtaga af omständigheterna påkallade anordningar i afseende å fördelningen af göromålen emellan föreståndaren för acc. afdelningen och hans assistent fann skäl icke förekomma att därtill bifalla, enär denna framställning afsåge att på sj. styrelsen öfverflytta en rättighet, som på grund af gällande författningar ej tillkommer sistnämnda myndighet. Senatorn Nordenheim var ense med senatorn Norrmén. Senatorerna Cronstedt, Indrenius och v. ordföranden, friherre Nordenstam voro ense med senatorn V. Furuhjelm.

Då senatorn V. Furuhjelms mening sålunda delades af flertalet af senatens medlemmar, skulle skrifvelse i enlighet därmed från kansli exp. afgå till collegium med. till svar och efterrättelse [1]).

Emellertid vidtogos icke några vidare åtgärder i denna fråga.

Vid Finska Läkaresällskapets möte i Tammerfors den 2 och 3 juli 1866 förekom en diskussionsfråga: Hvad kan för barnmorskeyrkets i landet höjande tillgöras? Friman, Elfving, Estlander, v. Willebrand, v. Bonsdorff ansågo att barnmorskorna borde inläras och erhålla rättighet att i vissa fall begagna tång; Sirelius däremot ansåg att en sådan tillåtelse komme att anstifta mycket ondt, då tidpunkten när och de fall, i hvilka applikation af tång är påkallad, förutsätter mera insikter, än kan komma på våra barnmorskors lott; i hvilken mening Idman, Linsén och Blåfield förenade sig. Mötet förklarade sig för att barnmorskorna finge rättighet att i fall af behof göra bruk af en kort tång, då läkarebiträde ej stode att erhålla, på det villkor att de först praktisera några år och därefter underkastas ny examen i läran om instrumental förlossning.

Som ledande till barnmorskeyrkets i landet höjande framhölls hufvudsakligen tvänne momenter: en bättre ekonomisk ställning för barnmorskorna och höjande af deras undervisning. Estlander ansåg det vara af vikt för att förse landet med tillräckligt antal kunniga barnmorskor att en annan läroanstalt i Uleåborg eller Kuopio blefve inrättad.

---

[1]) Hela denna nu relaterade fråga är beskrifven enligt handlingarna i Ekon. dep. B. D. 1867 N:o $^{3}/_{344}$ och Ekon. dep:s protokoll den 18 juni och 29 okt. 1867.

Tolfte Kapitlet.

Frågan om inrättande af hittebarnshus i Finland. Förlossningsanstalterna vid länelasaretterna, deras uppkomst och verksamhet 1865—1890. Acc. inrättningen i enskilda feberlasarettet i Åbo 1837—1890.

Frågan om uppförande af förlossningsanstalter i landsorten i Finland uppkom med anledning af ett på högsta ort uttaladt bekymmer öfver antalet i Finland begångna barnamord och därifrån utgånget förslag att i vårt land införa en för detsamma fullkomligt främmande, men i Ryssland och i många andra af Europas länder rotfästad institution, näml. hittebarnshus, efter förebild af de i slutet af 1600-talet i Frankrike inrättade dylika anstalter.

Då detta förslags behandling inom våra styrelseverk har ett visst kulturhistoriskt intresse, vill jag något utförligare redogöra därför.

Sedan H. K. M:t med bekymmer funnit att antalet af de i Finland begångna barnamord stode i ett bedröfligt förhållande till folkmängden [1]) uppdrog H. K. M:t i bref till gen. guvernören af den 29 jan. 1858 [2]), åt senaten att inkomma med yttrande, genom hvilka förfoganden dessa brott kunde förekommas; och som erfarenheten ådagalagt att å orter, såväl inom Ryssland, som i öfriga europeiska stater, där hittebarnhus finnas inrättade, barnamord endast sällan förekomma, förklarade H. K. M:t sin vilja vara, att senatens yttrande i ämnet jämväl borde innefatta huruvida införandet i Finland af dylika anstalter eller ock af någon annan däremot svarande inrättning, som med ringaste kostnad kunde inom kommunerna tillvägabringas, skulle bidraga till förebyggande af meranämnda brotts utöfvande i framtiden, i hvilka händelser sena-

---

1) 1848—1857 blefvo i Finland för barnamord och fosters lönnläggning sakfällda: på landet 549, i städerna 51 kvinnor = 600 (enligt prokuratorsexp:s i senaten handlingar. Senator Dahls yttrande i Åbo hofrätt).

I Nylands län föddes 1837—1856 100,329 barn, hvaraf 10,636 oäkta. Antalet barnamord under denna tidrymd utgjorde i hela länet 187, i Sveaborg och Helsingfors 27. På nämnda orter föddes 12,924 barn, hvaraf 2,882 oäkta. (Guvernörens i Nylands län utlåtande af den 23 okt. 1858).

2) Gen. guvernörens B. D. 1858 N:o $^{95}/_{10}$.

ten jämväl ägde afgifva förslag huru dylika inrättningar lämpligast och på det för staten eller kommunerna minst kostsamma sätt må kunna organiseras — — —

Den 15 febr. remitterades skrifvelsen till senaten, där den upplästes den 22 febr., hvarefter senator Peterson förbehöll sig densamma till närmare genomgående. Den 1 mars ansåg nämnde senator nödigt inhämta hofrätternas, guvernörernas och domkapitlarnas i landet yttrande i ärendet, hvarom senaten förenade sig.

Åbo hofrätt, som infordrat vederbörande häradshöfdingars och rådstufvurätters utlåtanden, ansåg den 2 dec. 1858, erkännande att hittebarnshus i allmänhet varit nyttiga och välgörande, sig likväl böra afstyrka inrättande af dylika i Finland på grund af att de genom den lätthet de erbjuda föräldrarna att alldeles afskudda sig omsorgen om sitt oäkta barn, uti ej ringa grad befordra självsvåld och osedlighet samt genom det menliga inflytande de i så måtto utöfva på befolkningen, verka ett ondt till sina följder oberäkneligt större, än det de kunde förebygga. Hofrätten föreslog att hvarje kommun på landet och i städerna utsåge tvenne eller flere på skilda orter inom kommunen bosatta, för gudsfruktan och sedlig vandel kända hustrur eller enkor, hvilkas åliggande det blefve att emot skälig vedergällning af kommunen i sitt hus emottaga dit i och för barnsbörd ankommande kommunen tillhöriga ogifta kvinnor, med sorgfällighet vårda och sköta dem ej allenast under förlossningen utan ock därefter så mycket omständigheterna fordrade samt jämväl om det nyfödda barnets ans och skötsel vidtaga nödiga mått och steg. Prästerskapet i församlingen borde vara förpliktadt att minst tvenne gånger i månaden infinna sig å slikt barnhus för att döpa barnen, med råd och dåd gå föreståndarinnan tillhanda samt vid behof vidtaga åtgärd om barnets inackorderande inom församlingen.

Viborgs hofrätt afstyrkte äfven den 9 juni 1858 inrättande af hittebarnshus i hufvudsak på samma grunder som Åbo hofrätt. Dock skulle tilläfventyrs sådana inrättningar efter utländskt mönster på försök kunna organiseras i två eller tre af landets folkrikaste städer, där den oafbrutna tillsynen om dem, som dessa anstalter påkalla, jämväl bättre och lättare än på en landsbygd, förmådde handhafvas, samt den erfarenhet, hvilken däraf vunnes sedermera efter omständigheterna i framtiden tillämpas äfven på andra orter i landet.

Vasa hofrätt tvekade ej den 12 april 1858 att, då hittebarnshus i de länder, där de finnas, utöfvat en välgörande verkan till förekommande af barnamord, förorda, det dylika anstalter äfven blefve i Finland på allmän bekostnad inrättade; men för de dryga kostnadernas skull icke flere än två eller tre sådana i Finlands större städer. Vidare ansåg hofrätten att i kommunerna borde tillsättas examinerade och edsvurna jordegummor, hvilka, utom deras befattning i öfrigt åtföljande göromål, borde vara förpliktade att hos sig härbergera och förlösa ej allenast sådana barnföderskor, som önskade vara okända, utan ock, emot lämplig ersättning af kommunerna, fattiga eller af sina anhöriga öfvergifna lägrade

kvinnor; äfvensom att dessa jordegummor skulle vara skyldiga att emot åtnjutande ersättning antingen af allmänna medel eller af kommunerna emottaga alla till dem aflämnade uppfödda barn samt med biträde af någon äldre, sedlig och pålitlig kvinna vårda dem till dess desamma, utan men för deras hälsa, kunde genom vederbörande kronobetjäntes försorg uppå allmän bekostnad befordras till närmaste uti orten befinteliga hittebarnshus.

Prokuratorn i senaten C. E. Gadd, hvars yttrande af senaten den 7 mars 1859 infordrades, förenade sig den 9 april 1859 i hufvudsak om de af guvernören i Åbo län och af Åbo hofrätt framhållna synpunkter, men ansåg likväl att kommunerna icke kunde åhvälfvas inrättande och underhållande af sådana asyler för barnaföderskor hofrätten föreslagit.

Coll. med., som af H. K. M:t medelst reskript af den 2 maj 1859 anbefallts att inkomma med yttrande, ansåg den 1 okt. 1859 att hittebarnshus icke lämpa sig efter vårt lands lokal- och befolkningsförhållanden.

Däremot ville kollegiet tro att ändamålet i möjligaste mått skulle vinnas därigenom att kommunerna anbefalldes att inom sig bilda frivilliga välgörenhetsföreningar, hvilka af staten skulle förses med ett årligt penningeanslag, som af dessa föreningar tilldelades fattiga barnaföderskor för att dymedelst sätta dem i stånd att vårda sina späda barn, eller, om detta icke vore görligt, skulle de späda barnen öfverlämnas åt några välkända, helst barnlösa familjer på landsbygden, hvilka det ålåge att under tillsyn af föreningarna emot ersättning vårda dessa barn.

Slutligen föreslog kollegiet att, sedan hemställdt blifvit att förse läkaredistrikterna i landet med examinerade barnmorskor, och i händelse detta förslag vunne bifall och stadsfästelse, dessa barnmorskor skulle åläggas att åt hjälpbehöfvande, torftiga kvinnor utan ersättning lämna erforderligt förlossningsbiträde, hvarigenom månget människolif ofelbart blefve räddadt och flere olyckor, härrörande af brist på hjälp i nödens stund, förebyggda.

Guvernören i Nylands län, S. H. Antell, afgaf den 23 okt. 1858 ett längre motiveradt utlåtande och förslag. Han inleder detta med följande allmänna betraktelser: „För att kunna angifva de medel, som i möjligaste måtto förmå förekomma ifrågavarande onaturliga brott, torde vara nödigt att först utreda de orsaker, som i Finland hufvudsakligen vålla desamma. Af det anförda synes framgå att företeelserna af årligen födda oäkta barn och begångna barnamord betingas af helt olika orsaker inom folkets sedliga samhällslif. De förras antal skulle, genom sitt ständigt normala förhållande till folkökningen likasom häntyda på en alldeles egen naturlag för populationens tillväxt i landet, hvilken djärft och emotständligen bryter sig väg utöfver de gränser, som samhällslagarna och öfriga sociala förhållanden för densamma sökt utstaka. Icke så barnamorden. Dessa såsom stående i strid med den högsta naturlag, moderskänslan, följa icke och kunna icke följa någon bestämd lag; de hänföra sig derför också till helt andra individuella

orsaker hos de olyckliga varelser, som begå dessa brott — känsla af skam, nesa och moralisk förnedring, hjelplöshet och förtviflan. — — — Deremot synes den hos kvinnan nedlagda starka blygsamhetskänslan, särdeles hos en ung ogift och af sin trolösa älskare öfvergifven barnaföderska, finna sig djupare gripen af tanken på det vanrykte, som väntar henne i det allmänna omdömet — och öfverväldigad af denna tanke, hjelplös och förskjuten, drifves den olyckliga, för att dölja sin vanära, att begå det onaturligaste alla brott, barnamord. — Må dock denna starka blygsamhetskänsla hos den finska qvinnan icke obetingadt fördömas, lika litet som det allmänna omdömet, som ännu förstår hålla denna känsla i helgd. Onekligen utgör den hennes dyrbaraste egendom, hennes skönaste prydnad, likasom det allmänna omdöme, som hos oss vet uppskatta hennes värde, bär det ojäfaktigaste vittnesbörd att det Finska folket ännu står på en fast sedlig religiös grund."

Guvernören ansåg att hittebarnshus icke vore för Finland hvarken af behofvet påkallade eller ändamålsenliga. Till förekommande af barnamord i Finland skulle vara tillfyllestgörande om i hvarje läneresidensstad inrättades barnbördshus, för Helsingfors stad i sammanhang med acc. huset vid allmänna hospitalet eller universitets klinikum för högst 30 sängar och i hvarje af de öfriga residensen i förening med länesjukhusen för högst 10 sängar. I sammanhang åter med dessa barnbördshus skulle inredas en särskild lokal under benänining af barnhusafdelning, i Helsingfors för högst 50 och i de öfriga residensstäderna för högst 20 barn. Dessa inrättningar skulle ställas under närmaste tillsyn, i Helsingfors af öfverläkaren vid allmänna sjukhusinrättningen och i de öfrige af nämnda städer under direktionen för länens allmänna sjukhus, men alla stå under med. styrelsens högsta inseende. Där intagna ogifta kvinnor skulle erhålla biträde och vård under förlossningen samt äfven därefter och vara skyldiga att därstädes kvarstanna, åtminstone sex månader, för att själf sköta och amma sitt barn och med lämpligt arbete sysselsättas för att ersätta hela eller någon del af sin underhållskostnad. Efter förloppet af nämnda tid skulle kvinnan tillåtas att lämna inrättningen samt medtaga sitt barn, såframt hon ägde att detsamma försörja. I motsatt fall skulle barnet kvarstanna i inrättningen och bestyrelsen vara pliktig att draga försorg om detsammas vård och uppfostran genom öfverenskommelse därom med välkända familjer, helst bosatta på landsbygden, på det underhållskostnaden blefve för dessa barn så billig som möjlig, hvarefter bestyrelsen ålåge att, efter det barnet fyllt 14 år, anskaffa detsamma stadig tjänst antingen hos dess fosterföräldrar eller hos andra ordentliga personer emot erhållande endast af föda och kläder, intill dess flickebarn uppnått 16 och gossebarn 18 år, då de ägde att betinga sig jämväl lön.

Vidare föreslog guvernören att i hvarje socken blefve anställd en examinerad barnmorska med erhållande bestämd lön af staten och skyldighet att, utom andra hennes befattning åtföljande åligganden, i sitt hus ständigt hålla åtminstone tvänne sängar i beredskap för emottagande af ogifta barnaföderskor, som anlitade hennes biträde vid för-

lossningen, i hvilket afseende hon jämväl vore pliktig att noga göra sig underrättad om tillvaron af ogifta barnaföderskor inom distriktet. Efter förlossningen ålåge barnaföderskans föräldrar eller husbondefolk taga henne till sig och därå vårda henne i nio månader, på det hon blefve i tillfälle att själf amma sitt barn, men därunder hållas i tjänligt arbete för att dymelst ersätta sin underhållskostnad. Skulle barnaföderskan därefter icke kunna draga försorg om sitt barn, ägde bestyrelsen för socknens fattiggård ombesörja barnets öfverantvardande till pålitliga fosterföräldrar till uppfostran.

Utan tvifvel skulle de omnämnda barnmorskornas anställande i hvarje socken föranleda till stora uppoffringar å statens sida. Men om dessa barnmorskor finge sig uppdraget att jämväl ombesörja vaccinationen, enhvar inom sitt distrikt, och de nu befintliga vaccinatörsbefattningarna, såsom i ringa mån svarande mot behofvet, kunde indragas, så torde genom denna reform redan betydligt tillskott kunna vinnas för de föreslagna barnmorskornas aflönande, enär en sådan torde erhållas för en årlig lön af circa 60 rubel s:r. Om hon därjämte finge sig ålagdt att, under sina besök inom distriktet, äfven vaka öfver barnavården i allmänhet, skulle hon tvifvelsutan i väsentlig mån förmå verka hämmande på den öfverklagade, stora dödligheten bland allmogens barn, som genom vanskötsel och otjänlig föda vållas.

Guvernören i Åbo, S. Ekbom, ansåg hittebarnshus enligt utländskt mönster i Finland icke tidsenliga och efter all sannolikhet endast framkalla ovilja och bedömmande såsom en af styrelsen sanktionerad lockelse till otukt och barnens förskjutande af föräldrarna. Han föreslog anställandet af barnmorskor i landsorterna, inrättandet af förlossningsanstalter såväl på landet som i de flesta städer för den medellösa folkklassen samt af uppfostringsanstalter, en för de tre nordliga och en för de återstående fyra länen, i likhet med den enligt reglementet af den 17 nov. 1829 i Wiborgs län organiserade. De principer som äro antydda i Kgl. brefvet af den 17 okt. 1778 [1]) borde särskildt hos domare och präster till iakttagande inskärpas.

Guvernören i Tavastehus, friherre O. Rehbinder, ansåg den 8 april 1858 det vara önskligt att hittebarnshus, som enligt i andra länder vunnen erfarenhet i betydlig grad förekomma barnamord om ock

---

[1]) I Sverige utfärdades Kgl. brefvet af den 17 okt. 1778, som föreskrifver att, när häfdad kvinna upptäcker sitt tillstånd för fader eller moder, husbonde eller matmoder, den eller de böra vid ansvar dölja hennes tillstånd äfvensom att kvinna, som vill å okänd ort framföda sitt foster, må lämnas ostörd utan någons atal eller efterfragan.

Senare tillskref man nämnda stadga förnämsta orsaken till det tilltagande sedeförderfvet, och prästerskapet sökte upprepade gånger dess upphäfvande eller förändring. Vid 1786 års riksdag yttrade ståndet sitt bekymmer däröfver att den välgörande afsikten icke blifvit vunnen, utan fastmer att de för sederna skadligaste följder däraf uppstått. Men genom Kgl. resolutionen på ståndets besvär den 20 nov. samma år lämnades framställningen utan afseende. Vid 1793 års jubelfest och 1800 års riksdag förnyade ståndet sin anhållan om upphäfvandet af författningen, dock med lika liten framgång.

antalet af oäkta barn anses tillväxa, kunde på kronans bekostnad inrättas till en början i hvarje residensstad, hvarjämte han uttalade den förhoppning att växande och manbara ogifta kvinnors uppförande med större uppmärksamhet följdes af vederbörande husmödrar och -bönder äfvensom af äldre personer i byalagen.

Guvernören i Viborgs län, B. Indrenius, höll den 28 april 1858 före att antalet oäkta barn på landet och i mindre städer icke var så betydligt att inrättande därstädes af hittebarnshus eller andra dylika anstalter kunde anses behöfligt, men att det däremot vore ganska gagneligt om i hvarje församling skulle anställas en barnmorska, hos hvilken ogift hafvande kvinna kunde erhålla råd.

Guvernören i S:t Michel, friherre S. W. v. Troil, afstyrkte den 7 maj 1858 inrättande i länet af hittebarnshus och därmed förenad förlossningsanstalt, emedan „sådana i alltför mäktig måtto komme att lägga hyende under och befrämja den tanklösa lättsinnigheten liksom den ohejdade lösaktigheten samt undergräfva de lagliga äktenskapens grundvilkor, som i nödvändig följd af sakens natur måste betingas af makarnes ömsesidiga tillit till och aktning för hvarandra, framför allt af kvinnans okränkta sedlighet“ och emedan dylika asyler för barnaföderskor och deras afkomma därjämte komme att öfverstiga landets tillgångar. Guvernören ansåg att Kgl. brefvet af den 17 okt. 1778 borde upplifvas till ovilkorlig eftersyn.

Guvernören i Kuopio, K. Furuhjelm, ansåg den 26 maj 1858 inrättande af hittebarnshus befordra sedefördärfvet och vara förenadt med alltför dryga kostnader samt trodde att antalet af barnamord bäst minskades, om föräldrar och husbondefolk strängeligen tillhöllos att ej allenast söka förmå den ogifta hafvande kvinnan att erkänna sitt tillstånd utan äfven vaka öfver att tillfälle till en hemlig förlossning kunde kunna betagas.

Guvernörsämbetet i Vasa län ansåg den 26 april 1858 att barnamord otvifvelaktigt skulle verksammast förekommas genom sådana åtgärder, som beredde ogift barnaföderska utväg att utan menliga följder för sig sjelf, kunna öfverlämna barnet till vård och underhåll åt andra; att inrättande af hittebarnshus vore förknippadt med alltför stora kostnader och föreslog att det blefve ogift barnaföderska tillåtet att hemligen eller uppenbarligen aflämna barnet hos ledamot eller uppsyningsman i fattigvårdsstyrelsen eller annan i sådant afseende utsedd person, för att anförtros åt lämplig och välfrejdad person till vård och underhåll, hvilket till en början borde helt och hållet gäldas af kronan.

Guvernören i Uleåborgs län, R. Cygnæus, trodde den 14 maj 1858 att i vårt land hittebarnshus skulle utgöra „en uppmuntran för en lösaktig kvinna att, fri från alla band, fortgå på lastens och utsväfningarnas bana“ och ansåg det dessutom ur legislatif synpunkt vara en oformlighet att staten gör större uppoffringar för en sjunken kvinna och hennes barn än för ärbara hustrur, hvilka möta svårighet att försörja sina i laga äktenskap framfödda barn. Hittebarnshus skulle i Finland komma att tillskynda statsverket utomordentliga kostnader, utan

att dock sådant oaktadt lämna annat än högst osäkra garantier för ändamålets vinnande.

Domkapitlet i Åbo afstyrkte, sedan det hört stiftets prästerskap, den 6 okt. 1858 inrättandet af hittebarnshus dels på grund af de dryga kostnaderna för dylika, dels emedan dessa komme att befordra osedlighet och föreslog 1:o att hvarje kommun blefve ålagd att anställa en eller flere barnmorskor med rättighet och skyldighet att, då ogift kvinna, som skäligen misstänkes att vara rådd, inför föräldrar, husbonde- eller värdsfolk nekar därtill, genom i några välkända kvinnors närvaro anställd undersökning utröna förhållandet och, ifall misstanken finnes grundad, därom hos vederbörande anmäla och tillika meddela uppgift om tiden för nedkomsten, såvidt densamma kan bestämmas; 2:o att domare och domstolar anbefallas tillämpa det för husbönder och matmödrar eller andra, som hafva kunskap om rådd kvinnas tillstånd, härförinnan stadgade ansvar för försumlighet att undanrödja hvarje tillfälle för henne att i enslighet framföda sitt foster; 3:o att hvarje kommun ålägges att inom sig utse ett eller flere välkända hushåll, hos hvilka ogift rådd kvinna, som sådant åstundar eller däraf finnes vara i behof, kunde emottagas till erhållande af nödig hjälp och omvårdnad, såväl för sig, vid och efter nedkomsten, som ock för sitt barn, emot skälig ersättning af barnaföderskan, om hon äger tillgång därtill, eller i annat fall af kommunen.

Domkapitlet i Kuopio, enligt hvars öfvertygelse vården om sedligheten i landet närmast borde tillhöra den kyrkliga styrelsen, ansåg den 21 april 1858 att barnamord lämpligast kunde förekommas genom en kraftigt ingripande kyrkopolis, hvartill endast fordrades att de inom kommunen anställda s. k. kyrkosexmäns och byauppsyningsmäns verksamhet blefve mot ersättning utvidgad och deras anseende sålunda i allmänna tänkesättet höjdt. Hittebarnshus blefve för kostsamma att inrätta och vore i sedligt afseende icke gagneliga.

Domkapitlet i Borgå ansåg den 7 april 1858 att den i de nordliga delarna af landet företrädesvis i smyg drifna landthandeln genom s. k. arkanglare samt den från sydöstliga delarna däraf alltför vanliga temporära utflyttningen af yngre personer till kejsaredömet — för den i Finland relativt högt stående sedligheten mångenstädes haft ganska bedröfliga följder. Botemedlet mot det onda borde sökas i en förbättrad folkundervisning, i en allt vaksammare själavård, i större omsorg åt den enskilda uppfostran, i fattigvårdens ändamålsenliga handhafvande, i välgörenhetsanstalter och kommunala inrättningar, i en efter nutidens bildning lämpad, på laga väg tillkommen lagstiftning och lagskipning, särdeles rörande de lägre folkklasserna.

Hittebarnshus ansåg domkapitlet åstadkomma lika mycket ondt som godt. Huru olyckliga de äro äfven för närliggande landsorter syntes tydligen i Viborgs läns östra församlingar, där moderskärleken och vården om egna barn nära nog försvunnit genom barns emottagande till uppfostran emot betalning från hittebarnshuset i Petersburg.

Domkapitlet föreslog ett tillägg till Kgl. brefvet angående barnamord af den 17 okt. 1778 afseende att möjliggöra större kontroll öfver misstänkt hafvande ogift kvinna, att förbudet mot barnamord måtte årligen från predikstol uppläsas, att fri landthandel kunde med vissa villkor finska undersåter beviljas, att 16 kap. af missgerningsbalken i allmänna lagen jämte dithörande senare lagstadganden måtte underkastas en sorgfällig granskning, att ett lämpligt pris af statsmedel för den bästa och grundligaste afhandling i ämnet stiftades.

Den 24 okt. 1859 företogs frågan till afgörande i senaten. Senatorn Edelheim ansåg de egentligen verkande orsakerna till barnamord i Finland vara dels den utom äktenskapet häfdade kvinnans fruktan för förlust af allmän aktning, dels hennes bekymmer öfver svårigheten att underhålla sig och sitt barn. Han afstyrkte inrättande af hittebarnshus i hufvudsak på de af de tillfrågade myndigheterna framhållna skäl och trodde att barnamordens antal skulle minskas genom sorgfälligare religionsundervisning och allmännare bildning, genom fästande af vederbörandes uppmärksamhet på de fel och misstag, som vid försök att af den hafvande kvinnan själf utröna sanningen äro vanliga, genom att församlingarnas barnmorskor skola med råd och dåd biträda, då de därom anlitas och utan vedergällning tillhandagå fattiga barnaföderskor, genom att församlingens fattigvårdsstyrelse ägde om nödställda barnaföderskors härbärgerande och underhåll under förlossningstiden öfverenskomma med en eller flere i församlingen bosatta välkända hustrur eller änkor, hvilka skulle i sitt hus emottaga och vårda barnaföderskorna och deras foster vid behof äfven framdeles emot ersättning af de medel, som enl. förordningen af den 22 mars 1852 äro anslagna till fattiga barns uppfostran.

Med senator Edelheim förenade sig senatorerna Granlund, Trapp, Peterson, Munck, Furuhjelm, Bergbom och Born.

Senator Clas Nordenheim afgaf ett längre yttrande, däri han föreslog fullkomlig ansvarsfrihet för lägersmål för den ogifta kvinnan, som i tid gifver pastor i församlingen sitt hafvande tillstånd tillkänna; att, såsnart ogift kvinna upptäckes vara hafvande, därom anmäles hos pastor, hvilken förmanar kvinnan att ej fela i sina plikter mot det barn som skall födas; att pastor bör söka förmå lägersman till äktenskap eller försörjning af barnet; att i hvarje läneresidensstad på fattig- och arbetshusfondens bekostnad inrättas och underhålles en barnförlossnings- och försörjningsanstalt för ogifta kvinnor och deras barn, där modren förblir för att själf amma sitt barn; att modren därefter antingen tillåtes hålla barnet hos sig emot åtnjutande af understöd från fattigkassan eller att barnet inackorderas hos främmande välkänd person; att så ofta som hafvande misstänkt ogift kvinna inför pastor nekar härtill, oaktadt besiktning af läkare eller barnmorska, hon insändes till nämnda vårdanstalt för att där förbida sin förlossning.

Senatorerne M. W. Nordenheim, Langenskiöld, Federley, Törnqvist, Cronstedt, Sackléen och Nordenstam instämde i senator Edel-

heims yttrande, i öfverensstämmelse med hvilket skrifvelse skulle upprättas och till H. K. M. insändas [1]).

Den 24 april 1861 lät H. K. M:t, äfven på grund af hvad gen. guvernören i ämnet yttrat, frågan om inrättande af hittebarnshus i Finland förfalla, men på det att de orsaker, som vanligast föranleda till barnamords begående i Finland måtte så vidt möjligt aflägsnas, meddelade H. K. M:t några dels af senaten, dels af gen. guvernören föreslagna förordnanden, gående ut på att lämna skydd åt nödställda barnaföderskor under deras hafvandeskap och förlossning samt vård åt det nyfödda barnet. För bestridande af kostnaderna för därmed i sammanhang stående förfoganden bestämde H. K. M:t att en viss andel af de medel, hvilka jämlikt förordningen af den 22 mars 1852 ang. allmänna hälsovården i Finland voro anslagna till fattiga barns uppfostran, skulle användas till fattiga barnaföderskors underhåll och att dessutom 300 r. skulle tilldelas hvarje län till berörda ändamål. Slutligen anbefalldes senaten att afgifva yttrande, huruvida icke i hvarje länelasarett, med undantag af det i Nylands län, sjuksängarnas antal kunde ökas med tre frisängar för barnaföderskor och att inkomma med förslag till de ytterligare anslag å hvarje lasaretts stat, som för ändamålet kunde vara behöfliga [2]).

I reskript af den 28 maj 1861 anbefallde H. K. M:t gen. direktören för med. väsendet att inkomma med yttrande om inrättande vid samtliga länelasarett, utom det i Nylands län, af 3 frisängar för barnaföderskor samt om kostnaderna för en dylik utvidgning af lasaretten. Gen. direktören Törnroth svarade den 17 juni 1861 att till första genomförande af utvidgningen erfordrades 90 r. till inventarier för 3 sjuksängar för hvarje säng vid hvarje länelasarett, in summa 1890 r. för alla 7 lasarett, och att tillökningen i årliga utgiftsstaten för hvarje lasarett skulle betinga sig en summa af 3145 r. 80 k., hvilken kostnad emellertid ansågs komma att utgå med blott $66\,{}^2/_3$ %, då dessa frisängar icke hela året komme att tagas i anspråk [3]). Coll. med. hvars yttrande äfven infordrades, förenade sig i hufvudsak med gen. direktören, utom att utgiftsstaten borde upptagas till fullt belopp, då sängarna antagligen hela året skulle vara besatta.

Senaten hemställde den 30 april 1862 [4]) att H. K. M:t täcktes tillåta senaten, såvidt sjukhusbyggnadernas dåvarande utrymme och inredning medgåfve samt i den mån byggnaderna i de län, där utrymme då saknades, i framtiden kunde komma att genom tillbyggnader utvidgas eller för öfrigt till sin inredning undergå nödiga, efter behofvet lämpade förändringar eller ock i det senare

---

1) Jmfr. Gen. guvernörens B. D. 1858 N:o $^{95}/_{10}$.
2) Gen. guvernörens B. D. 1861 N:o $^{185}/_{17}$.
3) Med. exp. 1861 N:o 307.
4) Gen. guvernörens B. D. 1862 N:o $^{397}/_{37}$.

fallet, om sådant blefve i afseende å utgiften för kronan förmånligare genom upphyrande af några rum i sjukhusens närhet, efterhand vid länesjukhusen i samtliga länen, med undantag af Nylands län, utöfver det fastställda och för den vanliga sjukpersonalen behöfliga antalet frisängar, inrätta 3 dylika sängar för barnaföderskor, samt att af allmänna medel ej mindre utanordna kostnaden för beredandet af det för sådant ändamål vid sjukhusen erforderliga utrymmet än använda till omförmälda sängars första uppsättning i ett för allt högst 2000 rubel och till betäckande af de med deras underhåll förenade utgifter årligen jämväl högst 3500 r. s:r, hvarvid det äfven skulle bero af senatens pröfning att bestämma, huruvida och till hvad belopp arfvodena för den vid hvarje sjukhus anställde läkaren och präst borde med afseende å sig företeende omständigheter utgå.

Den 30 juli 1862 anbefallte H. K. M. senaten att vidtaga åtgärd därom att två eller tre af de för den vanliga sjukpersonalen vid landets samtliga lasarett, med undantag af det i Nylands län, upplåtna sjuksängar tillsvidare, såframt lokala förhållanden och omständigheter i öfrigt sådant medgifva, anvisas för barnaföderskor, äfvensom att af allmänna medel utanordna de anslag, som utöfver det för omförmälda sängar förut beviljade bidrag erfordras för de ifrågavarande frisängars första uppsättning och framtida underhåll, samt till lämpligt arfvode åt den barnmorska, som vid hvarje sjukhus komme att biträda. H. K. M:t bemyndigade senaten att, sedan det erfarits att dessa frisängar blifva af barnaföderskor anlitade och såvidt statsverkets dåvarande tillgångar medgifva större anslag för ifrågavarande ändamål, i enlighet med hvad senaten föreslagit, vidtaga författning om inrättandet af tre nya frisängar för barnaföderskor vid ofvannämnda lasaretter samt att af statsmedlen utanordna de i sådant afseende äfvensom till sängarnas underhåll och öfriga nödiga utgifters bestridande erforderliga anslag.

Senaten beslöt den 7 okt. 1862 anbefalla samtliga guvernörer, utom den i Nylands län, att inkomma med uppgifter därom, huruvida två eller tre sjuksängar i länets allmänna sjukhus kunde t. v. anvisas för barnaföderskor samt föreslå arfvode åt barnmorska samt uppgifva beloppet af anslaget utöfver stat, som kunde erfordras för dessa frisängars första uppsättning och framtida underhåll.

Sedan svar och uppgifter från guvernörerna ankommit, anbefallde senaten den 21 april 1863 t. f. gen. dir. för med. väsendet att inkomma med yttrande, om han ansåge ifrågavarande disposition af 2 eller 3 sängar för barnaföderskor vid länelasaretten kunna vidtagas samt att föreslå uppsättningskostnad och tillökning i stat, hvarjämte senaten ansåg de föreslagna arfvodena åt läkare, präst och syssloman icke vara af behofvet påkallade.

Den 24 augusti 1863 svarade gen. direktören att vid samtliga sjukhus möjlighet väl fanns för två eller tre barnaföderskors

placerande i särskildt rum jämte plats för en barnmorska med undantag af sjukhuset i Kuopio, hvarest däremot sysslomannens rum t. v. kunde upplåtas samt i Åbo, där likväl i flygelbyggnaden i den provisionella sjukhuslokalen lämpligt utrymme härtill vore att tillgå. Att dock vid länesjukhuset i Vasa, beläget 6 verst från residensstaden, öppna en acc. inrättning, ansåg han vara för det afsedda ändamålet alldeles förfeladt. Men då detta nya tillgörande komme att minska möjligheten af att i dessa sjukhus kunna intaga det slags sjuke, hvilka därintills därstädes vårdats, med minst 6 till 8 sängar, och då sängantalet redan dittills varit för knappt för länets behof, syntes honom en dylik förändring i länesjukhusens inredning blifva för dessa allmänna ändamål menlig. Dessutom anmärkte gen. direktör att erfarenheten i alla länder, på grund af den inom allmänna sjukhus ohjälpligen i mer eller mindre grad förekommande puerperalfeber, utdömdt det förut någongång förekomna sättet att emottaga barnaföderskor inom sjukhus. Då näml. därstädes sjuka med smittosamma utdunstningar ofta förekomma, har dödligheten ibland barnaföderskorna varit så stor att dylika illa placerade födselstiftelser blifvit benämnda mördarekulor. På grund af detta afstyrkte gen. direktören hvarje dylik inrättning inom själfva sjukhusbyggnaderna vid länelasaretterna i landet. Men då inrättande af en tillflyktsort för de genom förförelse i olycka bragta värnlösa barnaföderskorna vore i högsta grad behjärtansvärdt, föreslog han uppförande invid länesjukhusen, utom i Helsingfors och Vasa, af ett särskildt mindre hus för 3 sjuksängar, hvilket vore billigare och bekvämare än att i städerna upphyra skilda lokaler. För nödiga inventarier till första uppsättningen af dessa inalles 18 sjuksängar beräknades kostnaden för hvarje säng till 360 m. eller inalles 6480 m., för barnmorska till 300 m. per år eller inalles 1800 m., samt för det årliga underhållet för hvarje säng, för en sköterskas lön och inberäknad kost, till 440 m. eller inalles 7920 m. Årliga tillskottet till lasaretternas stat blefve sålunda 9720 mark [1]).

Den 24 nov. 1863 anbefallde senaten gen. direktören att af lasarettsläkarna infordra upplysning icke allenast om och till hvad pris tjänlig lokal i närheten till sjukhuset eller lasarettsläkarens bostad kunde upphyras, för inrymmande samtidigt af endast 2 barnaföderskor jämte en för dem erforderlig sköterska, utan ock på hvad vilkor öfverenskommelse med någon på orten bosatt, pålitlig barnmorska kunde träffas om förbindelse för denna att till uppehälle, vård och skötsel under förlossningen och barnsängen hos sig emottaga en eller två barnaföderskor, hvarjämte borde uppgifvas särskildt beloppet af hushyran och godtgörelse för barnmorskans besvär, beräknade hvardera för år, samt särskildt ersättningen för de vårdade barnaföderskornas uppehälle per dag.

---

[1]) Med. styr. exp. 1863, N:o 318.

Efter infordrande af sjukhusläkarnas uppgifter meddelade gen. direktören som lämpligaste sättet för de berörda förlossningssängarnas ordnande och underhåll samt för deras totalkostnad den 8 juli 1864, att i Åbo kunde t. v. en lämplig lokal upplåtas för 2 förlossningssängar i en afskild flygelbyggnad till länesjukhuset, och beräknades dessa sängars årliga underhåll till 1,900 m.; att i Tavastehus rum hos lasarettsläkaren kunde hyras för 400 m. om året, och, då det årliga underhållet för 2 förlossningssängar torde kunna påräknas ur en härtill anslagen fond, donerad 1800 af apotekaren Svahn, hvilken fond var ställd under Finska hushållningssällskapets i Åbo förvaltning, syntes detta underhåll kunna besparas kronan; att i Viborg kunde rum för 2 sängar upphyras för 400 mark och anstalten underhållas med inalles 2,300 m. för året; att i S:t Michel uppgick det beräknade årliga underhållet för 2 sängar till inalles 2,100 m.; att i Kuopio måste årliga utgiften för 2 sängar beräknas likasom i S:t Michel; att i Vasa, där en barnmorska för en förhöjd kostpenning för dagen förser vårdanstalten med erforderliga möbel samt äfven bestrider all diverseutgift, kunde underhållet för året beräknas till endast 1,550 m.; att i Uleåborg det årliga underhållet beräknades lika med det för S:t Michel och Kuopio.

Beträffande åter kostnaden för den första uppsättningen beräknades den för vårdanstalten i Åbo till 1,078 m. 98 p., i Tavastehus, Viborg och S:t Michel till 1,018 m. 4 p. för hvarje, i Kuopio till endast 271 m. 76 p., emedan barnmorskan där lämnar en del inventarier för ett förbehållet högre kostpris, och i Uleåborg till 957 m. 10 p. eller inalles 5,361 m. 96 p. I Vasa kunde ifrågavarande kostnad inbesparas, emedan där en barnmorska åtager sig att jämte kosten för angifvet pris af en mark för dagen äfven tillhandahålla inventarier.

Det årliga underhållet af 2 förlossningssängar i sju residensstäder komme att drabba kronan med ett statsanslag af 12,450 m. [1]).

Den 11 april 1865 [2]) öfverlämnade senaten till gen. direktören att gå i författning om anordnande på försök och på blott 2 års tid af en särskild lämplig vård- och förlossningsanstalt för tvänne barnaföderskor vid de länelasarett, hvarest en sådan anstalt vore af behofvet företrädesvis påkallad och kunde utan större omkostnader och andra olägenheter tillvägabringas. Senaten erinrade, att som inventarier vid dessa förlossningsanstalter, hvilka i allmänhet borde endast nödtorftligen därmed förses, skulle så vidt möjligt användas lasarettsinrättningarnas egna persedlar och om nödigt äfven de för framtida behof möjligen besparade äldre sjukhuseffekter.

---

[1]) Gen. guvernörens B. D. 1862 N:o $^{397}/_{57}$.

[2]) Kansli-Expeditionens i Kejs. Senaten för Finland Bref till t. f. Generaldirektören för Medicinalverket ang. förlossningsanstalter vid läne-allmänna sjukhusen i landet, af den 11 april 1865.

Den 8 nov. 1865 [1]) anmälde gen. direktören hos senaten, att genom läkarne i residensstäderna, utom i Helsingfors, kontrakter blifvit afslutade dels på ett, dels på två år med pålitliga och kunniga barnmorskor om vården hos dem af högst 2 medellösa barnaföderskor i sender samt att kostnaderna för samtliga 7 ifrågavande anstalter förslagsvis belöpte sig till 9,472 mark om året, i händelse samtliga 14 sängar vore under året ständigt upptagna. Därjämte tillkännagaf generaldirektören, att den mindre utgift, som för återstoden af dåvarande år för anstalterna behöfdes, sannolikt kunde betäckas af de för allmänna sjukhusen i landet å stat anslagna medel.

Den 28 nov. 1865 förordnade senaten, att gen. direktören ägde att för åren 1866 och 1867 ifrån landtränterierna rekvirera de för ifrågavarande acc. anstalter nödiga medel, likväl sålunda att den förslagsvis beräknade kostnaden i ingen händelse för året öfverskreds. Gen. direktören anbefalldes, att tid efter annan låta till allmänhetens kännedom kungöra om sagda anstalters tillvaro äfvensom att under oktober månad 1867 angående resultaterna af dessa anordningar till senaten inberätta [2]).

Medicinalstyrelsen anmälde den 25 febr. 1867 [3]) om resultatet af de inrättade förlossningsanstalterna. Dessa hade öppnats under fjärde kvartalet af år 1865 i privata lokaler dels längre, dels kortare väg från länesjukhusen. Antalet af de till utgången af 1866 intagna och vårdade barnaföderskorna utgjorde 129 och kostnaderna för anstalternas underhåll var 6,014 m. 83 p., för hvarje barnaföderska i medeltal 46 m. 63 p. Styrelsen hemställde om icke dessa anstalter kunde på ytterligare 2 år från den 1 okt. 1867 bibehållas och med. styrelsen tillåtas att med godkända barnmorskor på platserna afsluta kontrakter för nämnda tid om anstalternas underhåll på enahanda vilkor som dessförinnan, alldenstund dessa anstalter visat sig vara icke blott ändamålsenliga utan ock för staten minst kostsamma. Styrelsen hemställde ock huruvida icke läkare och sysslomän för deras besvär med dessa anstalter utöfver deras egentliga tjänsteåliggande kunde för det förflutna året samt för framtiden erhålla arfvode.

Senaten biföll den 12 mars 1867 till med. styrelsens förslag utom att läkare och sysslomän icke skulle erhålla särskild ersättning. Det förut fastställda anslaget af 9,472 m. för året finge icke

---

[1]) Med. styrelsens erpeditioner N:o 594, 1865. Jmfr äfven Med. styrelsens exp. N:ris 478—484 o. 543, 1865.

[2]) Kansli-Expeditionens i Kejs. Senaten för Finland Bref till t. f. Generaldirektören för Medicinalverket ang. förlossningsanstalter för medellösa barnaföderskor vid vissa läne allmänna sjukhus i landet af den 28 nov. 1865.

[3]) Ekon. dep:s B. D. 1867 N:o $^{3}/_{250}$.

öfverskridas [1]). Med. styrelsen uppmanade den 2 april 1867 [2]) resp. lasarettsläkare, att ant. förlänga de kontrakt, hvilka mot slutet af 1865 beträffande dessa förlossningssängar med vederb. barnmorskor blifvit gjorda eller göra nya dylika. De med barnmorskorna förut gjorda kortrakterna å alla lasarett, utom vid det i S:t Michel, där i stället för barnmorskan F. V. Müller antogs från den 7 juni 1867 [3]) barnmorskan H. G. Forsgren, förnyades till den 1 okt. 1869.

Då senaten på grund af medicinalstyrelsens berättelse af den 11 maj 1868 och guvernörernas härförinnan inkomna anmälanden inhämtat att i förl. anstalterna intagits och vårdats jämväl gifta kvinnor, anbefallde senaten öfverstyrelsen för med. verket att, enär afsikten med dessa anstalters inrättande egentligen varit att bereda fattiga ogifta barnaföderskor lättnad vid förlossningen och därigenom söka i möjligaste måtto förebygga barnamord och med fästadt afseende jämväl å det högst ringa antalet sjukplatser uti ifrågavarande anstalter — tillse det framdeles endast ogifta kvinnor af den fattigare folkklassen blefve i dessa anstalter intagna och vårdade [4]).

Den 22 mars 1869 [5]) hemställde med. styrelsen om, att förl. anstalterna, på samma sätt som dittils organiserade, kunde från den 1 okt. 1869 tillsvidare hållas öppna, samt att anslaget 9,472 m., som visat sig tillräckligt, kunde få bibehållas. Senaten bestämde den 27 april 1869 [6]) att anstalterna skulle ytterligare för en tid af 3 år, räknadt från den 1 okt. 1869, på försök bibehållas samt till deras underhåll under sagda tid användas i ett för allt högst 7,000 m. om året. Med. styrelsen uppmanade den 18 maj 1869 [7]) lasarettsläkarne, att med lämpliga barnmorskor på orten uppgöra kontrakt om underhåll af dylika provisionella förlossningsanstalter.

Senaten biföll till med. styrelsens förslag att för 3 år framåt uppehålla förl. anstalterna den 14 maj 1872, den 10 juni 1875 och den 19 febr. 1878.

Den 21 maj 1881 hemställde medicinalstyrelsen huruvida icke, sedan H. K. M:t den 19 febr. 1878 tillåtit, att nämnda förlossningsanstalter finge intill den 1 okt. 1881 bibehållas med

---

[1]) Ekon. dep:s protokoller för den 12 mars 1867 och Kansli Expeditionens i Kejs. Senaten bref till t. f. generaldirektören för medicinalverket ang. förlängning på två år af anslaget till underhåll för sju provisionella förlossningsanstalter i landet af den 12 mars 1867.

[2]) Med. styr. exp. 1867 N:o 130—136.

[3]) Med. styr. exp. 1867 N:o 297.

[4]) Kansli Exp:s i Kejs. Senaten Bref till Öfverstyrelsen för medicinalverket ang. endast ogifta barnaföderskors emottagande å förlossningsanstalterna vid länesjukhusen i landet af den 23 maj 1868.

[5]) Ekon. dep:s B. D. 1869 N:o $^{16}/_{250}$.

[6]) Kansli Exp:s i Kejs. Senaten Bref till Medicinalöfverstyrelsen ang. fortfarande af förlossningsanstalterna för medellösa barnaföderskor i Finland till den 1 okt. 1872 af den 27 april 1869.

[7]) Med. styrelsens expeditioner N:o 285—291 1869.

ett anslag af högst 6,000 m., dessa finge bibehållas i ytterligare 3 år till den 1 okt. 1884 och anslaget höjas till 7,000 m. om året [1]). Senaten tillät den 1 juni 1881 anstalternas bibehållande till den 1 okt. 1884, men bestämde anslaget till 6,000 m. Emellertid anmälde med. styrelsen den 5 nov.att resp. barnmorskor icke kunnat uppgöra kontrakt, då de i följd af den stigande frekvensen af barnaföderskorna icke åtnöjt sig med så ringa ersättning för sitt besvär, som tidigare varit förhållande, samt föreslog, att anslaget skulle höjas till 8,000 m. om året, så mycket hellre som anslaget för dessa anstalter tidigare varit fastställdt till 9,000 m. [2]) Senaten biföll den 13 dec. 1881 förslaget.

Den 6 sept. 1884 afgaf med. styrelsen redogörelse för förl. anstalternas verksamhet och föreslog deras uppehållande på 3 år framåt från den 1 okt. 1884 med ett anslag af 8,000 m. årligen [3]). Senaten biföll den 9 sept. s. å. förslaget.

Liknande förslag gjorde med. styrelsen den 22 jan. 1887 [4]) och biföll senaten den 15 febr. s. å. anstalternas vidmakthållande till den 1 okt. 1890.

Gen. direktören hemställde den 12 febr. 1890, att dessa anstalter, utom den i Åbo, som enligt senatens beslut den 12 mars 1889 skulle indragas, finge än vidare öppenhållas med ett anslag af 6,500 m. om året från den 1 okt. 1890 till samma dag 1893 eller den tid därförinnan, då de provisionella förlossningsanstalterna till äfventyrs blefve med permanenta dylika ersatta. Senaten biföll den 20 maj 1890 förslaget [5]).

I Björneborgs allmänna sjukhus inrättades 1875 [6]) en särskild barnbördsafdelning med 4 platser främst för ogifta, obemedlade kvinnor, men sedan 1888 [7]) äfven för betalande patienter efter föreståndarens pröfning.

Guvernören i Åbo och Björneborgs län föreslog i sin ämbetsberättelse för 1886 i underd. skrifvelse af den 12 april 1887 inrättande af en allmän förlossningsanstalt i Åbo stad. Den 14 jan. 1888 anbefallde senaten med. styrelsen, att inkomma med yttrande i anledning af detta förslag. Med. styrelsen ansåg den 15 febr. 1888 inrättande i Åbo af en barnbördsafdelning, i hvilken företrädesvis obemedlade barnaföderskor skulle få intagas, i hög grad behjärtansvärdt, isynnerhet som i de provisionella barnbördsafdelningarna vid länelasaretterna allenast ogifta barnaföderskor intogos och ansåg med. styrelsen att för ändamålet särskild inrättad lokal i allmänna sjukhusets närhet skulle anskaffas eller uppföras [8]).

---

1) Ekon. dep:s B. D. N:o 13/229 1881.
2) Ekon. dep:s B. D. N:o 37/231 1881.
3) Ekon. dep:s B. D. N:o 38/231 1884.
4) Ekon. dep:s B. D. N:o 5/225 1887.
5) Civil exp:s bref till Med. styr. af den 20 maj 1890.
6) Civil exp:s bref till Med. styr. af den 20 april 1875.
7) Civil exp:s bref till Med. styr. af den 7 febr. 1888.
8) Jmfr Med. styrelsens expeditioner 1888 N:o 160.

I skrifvelse till med. styrelsen hade emellertid d:r C. G. v. Heideken i Åbo förklarat sig villig att i sagda stad på egen bekostnad låta uppföra lokal för en dylik inrättning, afsedd att kunna emottaga högst 15 barnaföderskor samtidigt, samt upplyste om, att stadsfullmäktige i Åbo tillförsäkrat honom fri tomtplats för sjukhuslokalen och ett årligt bidrag af 3,000 mark till inrättningens underhåll emot skyldighet för honom att städse upplåta 5 sjukplatser i förlossningsanstalten för barnaföderskor från Åbo stad. v. Heideken anhöll om, att för upprätthållande af nämnda anstalt af allmänna medel vara tillaggd ett årligt understöd af 8,000 mark, samt, därest ett sådant understöd blefve honom förunnadt, förpliktade han sig bland annat att af de återstående 10 sjukplatserna i anstalten upplåta 6 åt icke betalande patienter.

Med. styrelsen föreslog den 14 nov. 1888 [1]) i skrifvelse till H. K. M:t, att det af v. Heideken gjorda förslaget blefve på de af honom föreslagna villkoren godkändt. Jämlikt senatens den 12 mars 1889 meddelade föreskrift uppgjorde med. styrelsen den 23 i samma månad kontrakt med v. Heideken [2]). Med. styrelsen hemställde den 8 mars 1890, att den provisionella förlossningsanstalten vid länelasarettet i Åbo skulle hållas öppen till den 1 okt. 1890 [3]). Den 26 febr. 1889 tilldelades af allmänna medel ett bidrag af 8,000 m. årligen under 5 års tid till underhåll af förlossningsanstalten i Åbo [4]), (hvilket bidrag förnyades på 5 års tid från den 1 mars 1895 [5]).)

Vid 1888 års landtdag inlämnades i prästeståndet af prosten Frans Nordlund den 27 jan., i borgareståndet af d:r K. F. Walle den 1 febr. och i bondeståndet af K. W. Hollmén, Kaarlo Wärri och J. Suutarla den 1 febr. petitioner, att i länesjukhusen måtte med allmänna medel uppställas och underhållas en barnbördsafdelning, där i främsta rummet medellösa barnaföderskor, både gifta och ogifta, skulle intagas, äfvensom att sjukbäddarnas antal i dessa skulle bestämmas efter behofvet på hvarje ort, men minst till 6 à 8. I enlighet med allmänna besvärsutskottets betänkande af den 20 april anhöllo Ständerna den 31 maj hos H. K. M:t, att i länens residensstäder, och, där nödigt synes, äfven på andra orter barnbördsanstalter blefve underhållna i främsta rummet för medellösa, såväl gifta som ogifta barnföderskor, med efter behofvet på hvarje ort lämpadt antal sjuksängar [6]).

I häröfver affordradt utlåtande hade med. styrelsen den 13 maj 1889 tillstyrkt bifall till berörda petition med framhållande

---

[1]) Med. styrelsens exp. 1888 N:o 1 053.
[2]) Med. styrelsens exp. 1889 N:o 349 och 1890 N:o 231.
[3]) Med. styrelsens exp. 1890 N:o 335.
[4]) Kejs. Bref till Med. styrelsen af den 26 febr. 1889.
[5]) Kejs. Bref till Med. styrelsen af den 15 okt. 1894.
[6]) Handlingar tillkomna vid Landtdagen i Helsingfors år 1888 H:fors 1889. Del V. Petitionsbetänkande N:o 26.

tillika att jämte det dylika inrättningar icke skulle anläggas i städerna Helsingfors och Björneborg, i hvilka orter stadigvarande förlossningsanstalter redan funnos, åtgärd för åstadkommande af sådan inrättning i Åbo stad ej skulle vidtagas, enär ett dylikt sjukhus genom enskild försorg vore under uppförande[1]. (Genom kungörelsen af den 26 april 1892 beviljades för åvägabringande af dylika anstalter ett årligt anslag i 10 års tid till belopp af 50,000 m.)

Uppgift om antalet barnaföderskor, intagna i de provisionella förlossningsanstalterna 1866—1883 samt kostnaderna för dessas underhåll aflämnades af medicinalstyrelsen den 27 febr. 1867 och 11 maj 1868 (för 1866 och 1867), den 21 mars 1870 (för 1868 och 1869), den 22 april 1872 (för 1870 och 1871), den 28 maj 1875 (för 1872—1874), den 10 febr. 1878 (för 1875—1877), den 21 maj 1881 (för 1878—1880), den 6 sept. 1884 (för 1881—1883)[2].

Kostnaden årligen för dessa anstalter var närmare 6,000 m. 1866—1868; omkring 5,500 m. 1869—1878; något öfver 6,000 m. 1879—1881; något öfver 7,000 m. 1882—1884; något öfver 7,500 m. 1885.

Nedanstående tabell utvisar antalet vårdade på förl. anstalterna vid länelasaretterna i Finland från 1866 t. o. m. 1889 samt i Björneborgs förl. anstalt från 1884. Uppgifterna för 1866 t. o. m. 1883 äro hämtade från med. styrelsens under olika år gjorda hemställan till senaten, (uppgifter på antalet vårdade på de skilda orterna 1881—1883 saknas), för 1884 t. o. m. 1889 från med. styrelsens årsberättelser.

	1866	1867	1868	1869	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877
Åbo	40	40	48	24	29	25	21	33	17	16	22	25
Tavastehus	20	22	20	17	14	17	28	18	13	15	12	13
Viborg	17	25	20	25	26	17	18	20	12	11	18	20
S:t Michel	7	16	9	19	12	15	11	16	12	11	15	6
Kuopio	16	15	22	22	17	13	12	19	12	20	11	17
Vasa	8	13	8	7	6	10	7	10	5	4	9	2
Uleåborg	21	25	26	22	24	24	25	13	13	9	10	14
Björneborg	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	129	158	153	136	128	121	122	129	84	89	97	97

1) Med. styrelsen exp. N:o 212 1890.

2) Ekon. dep. B. D. 1867 N:o $^{3}/_{250}$, 1868 N:o $^{21}/_{251}$, 1870 N:o $^{13}/_{251}$, 1872 N:o $^{5}/_{250}$, 1875 N:o $^{28}/_{241}$, 1878 N:k $^{7}/_{236}$, 1881 N:o $^{13}/_{229}$, 1884 N:o $^{38}/_{231}$.

	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889
Åbo	26	40	45	—	—	—	49	63	57	58	47	48
Tavastehus	11	13	11	—	—	—	13	16	16	24	12	22
Viborg	22	20	23	—	—	—	37	28	33	47	40	36
S:t Michel	5	14	12	—	—	—	10	10	14	12	15	25
Kuopio	8	9	7	—	—	—	17	20	31	26	16	15
Vasa	3	7	13	—	—	—	8	11	8	15	11	10
Uleåborg	13	10	14	—	—	–	18	22	19	22	21	10
Björneborg	—	—	—	—	—	—	26	23	17	24	21	26
Summa	88	121	125	135	185	148	178	193	195	228	183	192

Af de på de provisionella förl. anstalterna 1884—1890 vårdade kvinnor afledo 1884 1, 1885 5, 1886 2, 1887 2, 1888 3, 1889 2 (enl. med. styrelsens årsberättelser).

D:r K. W. Nyberg i Åbo har benäget meddelat mig att på länesjukhusets i Åbo förlossningsafdelning 1866—1890 (antalet barnaföderskor se tabellen) utfördes tångförlossning 1866 1, 1868 1, 1878 3, 1679 3, 1882 2, 1885 1, 1889 2, 1890 2; embryotomi 1879 1, 1886 1, (hvardera mödrarna dogo), vändning 1889 1. På afdelningen dogo i puerperalfeber 3, i ej antecknad sjukdom 3, i njurlidande 1, efter embryotomi 2. 6 puerperae blefvo som sjuka öfverförda till lasarettsafdelningen.

Då år 1833 fråga väcktes om det privata kolerahospitalets i Åbo förändring till ett hospital för fattiga febersjuka, framhölls redan, huruvida ej, i anseende till den med universitetets kliniker förenade acc. inrättningens flyttning till Helsingfors och oumbärligheten af denna nyttiga och nödvändiga anstalt, en acc. inrättning för stadens behof kunde med hospitalet förenas. Någon sådan kom dock i följd af hospitalets begränsade tillgångar icke förr än den 8 dec. 1837 till stånd. Under mera än ett halft sekel ägde denna inrättning, i afseende å sina tillgångar inskränkt till det minsta möjliga, bestånd samt frekventerades årligen af i medeltal 41,74 barnsängkvinnor [1]).

Läkare vid denna inrättning var först Chr. F. Melart till 1847, därpå stadsläkarne A. W. Wallenius till 1853, F. W. Avellan till 1858, B. G. Hahl till 1886, K. Kynberg tills v. Heidekens förl. anstalt öppnades.

Enligt benägen uppgift af d:r B. G. Hahl i Åbo var antalet barnaföderskor följande:

---

[1]) Jmfr v. Heideken. Barnbördshuset i Åbo. Finska Läkaresällskapets Handlingar 1890 N:o 9 s. 576.

1837 1, 1838 18, 1839 14, 1840 19, 1841 11, 1842 30, 1843 39, 1844 35, 1845 44, 1846 46, 1847 49, 1848 39, 1849 54, 1850 52, 1851 41, 1852 74, 1853 81, 1854 54, 1855 47, 1856 35, 1857 54, 1858 69, 1859 41, 1860 54, 1861 54, 1862 58, 1863 50, 1864 44, 1865 51, 1866 30, 1867 19, 1868 23, 1869 21, 1870 33, 1871 16, 1872 22, 1873 24, 1874 24, 1875 26, 1876 32, 1877 53, 1878 50, 1879 48, 1880 48, 1881 41, 1882 64, 1883 54, 1884 48, 1885 45, 1886 32, 1887 51, 1888 41, 1889 41.

Under perioden 1837—1858 gjordes tångförlossning 1 g. 1846, och 2 ggr 1857; vändning 1 g. 1854 (för tvärläge). Tvillingsförlossningar förekommo 17 ggr. I puerperalfeber dogo: 1843 2, 1849 3, 1852 1 barnaföderska. Dödfödda voro 29 foster.

Om inrättningen 1858—1886 har d:r Hahl benäget meddelat följande:

„1858 t. o. m. 1886 förlöstes 1,194 kvinnor — i medeltal 41 per år i anstalten med 1,222 foster, 28 (= 2,3 %0 hvar 42 föderska) med tvillingar. Föderskorna vårdades i regeln i 9 dygn efter förlossningen i anstalten. Af dem dogo der inalles 23: h. e. hvar 52 föderska = 1,9 %. Döden förorsakades af särskilda, oftast medhafda, sjukdomar. I egentliga „puerperala affektioner“ dogo 10 = 0,8 %. Konstens biträde vid förlossningen erfordrades 46 ggr, h. e. å hvarje 26 barnaföderska = 3,6 %, 27 ggr användes tång, 17 ggr vändning, samt 2 ggr andra smärre ingrepp. Härvid förlöstes 25 lefvande (tång 17, vändning 8), 21 döda foster (tång 10, vändning 9, 1 embryotomi 1860 1 kefalotripsi 1863 å döda foster), 4 mödrar dogo efter konstförlossningen, 3 jemte fostren, 1 kvarlemnade lefvande foster. Döda foster äro talrika nog 98 = 8 %. De ogynsamma yttre förhållanden, hvari det öfvervägande stora antalet af föderskorna, som anlitade anstalten för förlossningen, lefde under hafvandeskapet, förklara dock denna dödlighet. Någon nämnvärd antiseptik användes den tiden ej vid skötseln af barnsängskvinnorna, de lemnades i fred för alla manipulationer. Endast renlighet, så vidt möjligt, användes i de luftiga, sällan öfverfulla två accouchements rummen. En liten isolerad badstugukammare stod dock till buds i trängande misstänkliga fall.

Anmärkningsvärdt är dock förhållandet att under två elfvaårs perioder, åren 1860—1870 med 437 barnaföderskor, och åren 1874—84 med 478 föderskor, således inalles 913 kv., ingen dog i puerperala affektioner, oaktadt denna afdelning var i samma byggnad och stod i öppen kommunikation med de öfriga lasarettsrummen, där alla möjliga smittosamma sjukdomar vårdades. Särskild sköterska hade väl barnsängskvinnorna, men hon deltog nog i de febersjukas vård, när så passade och behöfdes. Efter nutids åsigter hade inrättningen bordt vara en mördarekula“.

Trettonde Kapitlet.

Universitetet i Helsingfors 1870—1890.

J. A. J. Pippingsköld, hans lefnadslopp, verksamhet och betydelse för obstetriken och gynäkologin i Finland. Det vetenskapliga arbetet vid universitetet och i Finska läkaresällskapet under denna tid.

Sirelii efterträdare som professor i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik vid Helsingfors universitet blef Josef Adam Joakim Pippingsköld. Son af possessionaten Jost Joakim P. och Edla Magdalena Zidbäck, sonson till Josef Pipping(sköld), föddes han i Lemo den 5 nov. 1825, blef student den 22 juni 1844, fil. kand. den 2 maj 1850, med. kand. den 2 maj 1855, tjänstgjorde som t. f. biträdande läkare vid indelta finska skarpskyttebataljonernas lasaretter i Åbo 1855 till 1856 samt som t. f. läkare för lifgardets finska skarpskyttebataljons och öfningsskarpskyttebataljons manskap i Helsingfors under en del af året 1857.

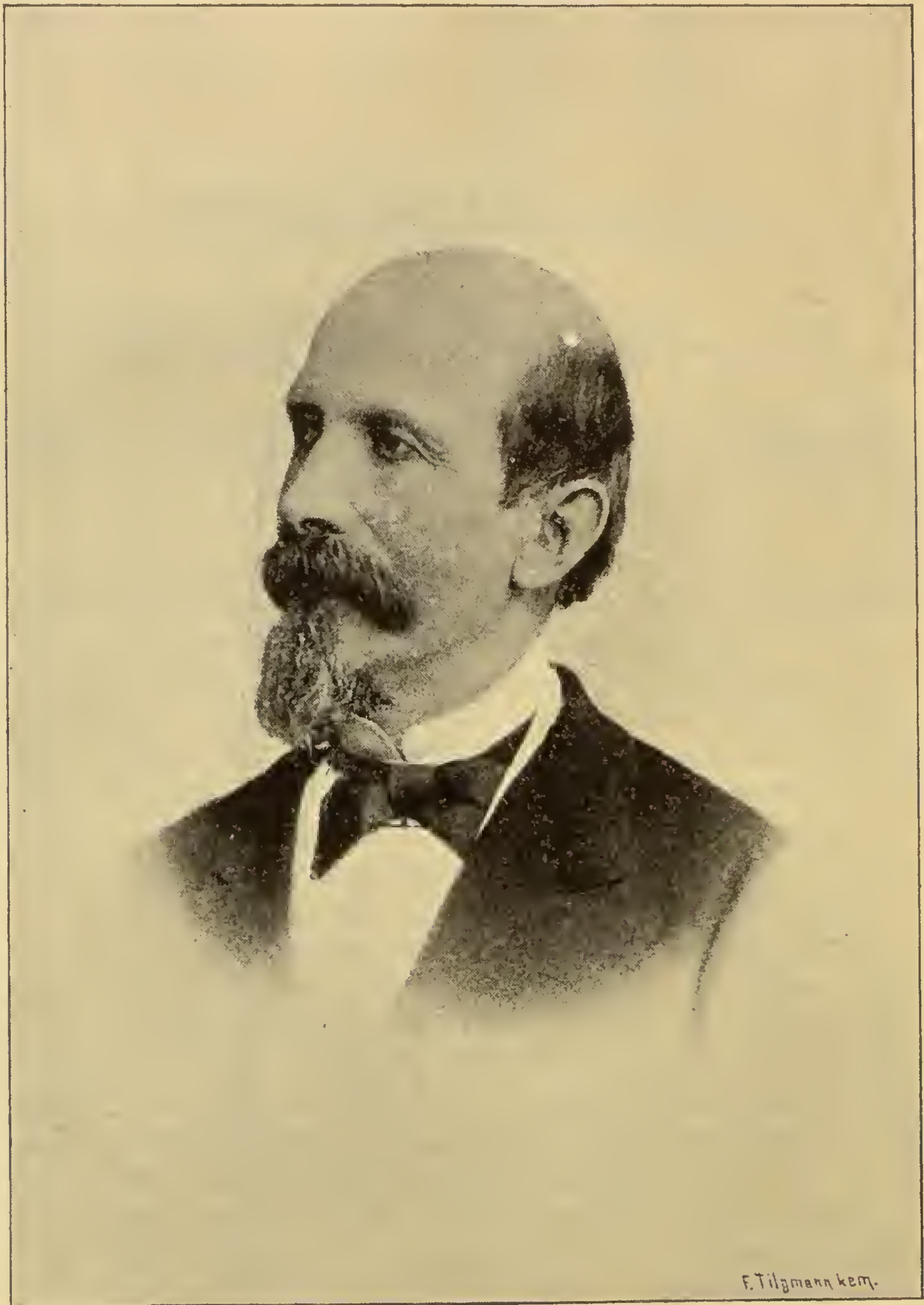
För med. doktorsgrad utgaf han den 5 dec. 1857 „Studier i kretsloppets och de organiska musklernas dynamik“ (under inseende af E. J. Bonsdorff). Arbetet innehåller om 1:o tyngdkraften och blodets kretslopp, 2:o lufttrycket och dess inflytande på kretsloppet och hjärtats läge, 1:o elasticitet och kontraktilitet. Pippingsköld anser, att redan den elastiska spänningen i lifmodrens muskulatur är tillräckligt irritament för lifmodrens sammandragningar och att, när spänningen nått sitt maximum, partus inträder.

Prof. v. Becker, e. o. opponent afgaf den 15 dec. sitt utlåtande:

„Förf., som hufvudsakligen baserar sin afhandling på Donders senaste undersökningar, har likväl ej försummat att begagna sig af andra nyare och nyaste ämnet rörande arbeten. Det hela vittnar om särdeles flit och noggrannhet vid utarbetandet, äfvensom det tillkännagifver goda förstudier uti naturvetenskaperna, jemte klar uppfattning af de inom organismen försiggående physikaliska processer. Särskildt bör ännu framhållas, att förf. dessutom genom några egna anställda försök bekräftat Krauses uppgifter angående dödsstelheten uti artererna“.

Pippingsköld blef med. lic. den 23 april 1858, förestod underläkare och acc. läkaretjänsten vid allm. hospitalet i Helsingfors

från den 30 mars till den 13 dec. 1858. Under denna tid hyllade han redan de grundsatser och vidtog de åtgärder, hvilka senare,

J. Pippingsköld.

(Bilden af Pippingsköld är gjord efter ett mig tillhörigt fotogram).

mer utvecklade, skulle leda honom vid uppfattningen och behandlingen af barnsängsfebern och göra hans betydelse för obstetrikens utveckling i vårt land så stor.

Blefven läkare hade Pippingsköld lyckan att hos den så tidigt bortgångne J. W. Pipping finna det välvilliga understöd, som så ofta för den unge läkaren underlättar de första stegen på den praktiska läkekonstens bana. Pipping visade Pippingsköld det stora förtroende att under sin sista utrikesresa lämna flere af sina patienter under hans vård; när Pipping dog 1858, öfvergick en stor del af hans klientel till Pippingsköld. Då lades grunden till Pippingskölds stora praktik i hufvudstaden.

Då professionen i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik genom E. A. Ingmans i maj 1858 inträffade död blef ledig, beslöt Pippingsköld att söka densamma och företog för samlande af material till specimen samt för att på ort och ställe lära känna och följa med samtidens förnämsta ackuschörer, sin första utrikesresa, hvilken räckte från maj 1859 till febr. 1861. Under denna tid vistades han i Sverige, Tyskland, Österrike och Frankrike, hufvudsakligen i Berlin, Prag, Wien och Paris. E. Martin var den tiden professor i barnförlossningskonst i Berlin och omfattade med mycken välvilja Pippingsköld. Hos Pragerskolans d. v. representant Seyfert, liksom i de stora barnbördsafdelningarna i Wien fullkomnade Pippingsköld sina obstetriska insikter, på samma gång han arbetade på sin afhandling. I Paris var han i tillfälle att se och höra det andra kejsaredömets mest celebre läkare: kirurgerna Malgaigne, Velpeau, Nélaton, Jobert de Lamballe, ackuschörerna Paul Dubois, Cazeaux, gynäkologen Aran, klinikerna Trousseau, Rayer, m. fl. I Paris ägnade sig Pippingsköld jämförelsevis mindre åt studier i obstetrik, än åt iakttagelser i operativ gynäkologi. Mera än af Malgaignes af många beundrade dialektik och bitande sarkasmer, mera än af kirurgens på modet Nélatons elegant utförda operationer, tycktes Pippingsköld hafva anslagits af Jobert de Lamballes egendomliga personlighet och operativa habilité.

Hos Jobert, de urogenitala fisteloperationernas mästare, hvars metod „par glissement", med enkel trådsutur efter bred uppfriskning af fistelöppningens kanter och deras omgifning var epokgörande på dithörande område, väcktes Pippingskölds intresse för de urogenitala fistlarnas operativa behandling, i hvilken han själf senare skulle erhålla så lyckliga resultat. Likaså lärde Pippingsköld af Jobert brännjärnets användning vid vissa uterinsjukdomar och det är ju bekant, att han allt sedan dess hyste en stor förkärlek för brännjärn. Jobert, denne slutne, skenbart kalla och högdragna kirurg, hvilken knappt hade en hälsning till svar för mången läkare med berömdt namn, som vid en sjukrond presenterade sig, visade Pippingsköld en oväntad välvilja. Ännu långt efter Joberts 1867 inträffade död brukade Pippingsköld gärna berätta om dennes personlighet och operationer och huru han själf den tiden, „torftigt klädd och utan alla rekommendationer", genom att upp-

märksamt besöka Joberts sjukafdelning rönte den sällsynta äran att anvisas att assistera vid några af hans fisteloperationer.

En af frukterna af denna långa vistelse i utlandet var Pippingskölds för professionen i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik utgifna specimen: „Om bäckenets mekanism och variabla former“, den 16 mars 1861. Arbetet innehåller 1:o om bäckenets allmänna mekanik enl. bröderna Weber och Naegele, 2:o om det rakitiska och osteomalakiska bäckenets formvarieteter, skolioser, 3:o utkast öfver de mekaniska förändringar i bäckenet, hvilka äro förenade med och en följd af spondylarthrocace och hydrorrhachis, (spina bifida och spondylolisthesis), 4:o om bäcken med öfverflödig eller bristande bildning af flygelutskottet (öfvergångskota) i lumbo-sakral delen. I ett bihang finnas några måttbestämningar, gjorda å patologiskt missbildade bäcken, hvilka delvis legat till grund för afhandlingen; bäcken från Wiens och Prags path. museum, Wien, Berlins och Leipzigs förlossningsanstalter, Prags Kinderspital, Musée Dupuytren i Paris, Hyrtls museum i Wien och anat. museum i Halle.

Hjelt, e. o. opponens, afgaf om arbetet ett utlåtande, däri han bl. a. säger:

„Förf:s afhandling vittnar öfverallt om noggrannhet och klar uppfattning af alla de olika omständigheter, hvilka vid beskrifningen af bäckendeformiteter böra tagas i betraktande, han genomför konseqvent den idé om de mekaniska orsaksmomenter, i hvilka han ser grunden för deras uppkomst, men han har, såsom mig synes, äfven derigenom utsatt sig för en viss ensidighet i sin framställning, ty säger Virchow: „man bör ej förvexla det lefvande benet med det macererade“. Då förf. uteslutande betraktar båckenets form från en mekanisk synpunkt, saknar man nästan hvarje tilfämpning deraf på sjelfva förlossningsvetenskapen. Hans studier öfver bäckenläran hafva skett endast på de anatomiska museerna, icke tillika vid sjukbädden eller i sammanhang med den kliniska iakttagelsen. Förf:s arbete blir derigenom rent anatomiskt, men det sjelfva den praktiska förlossningsvetenskapen icke torde deraf kunna draga viktiga resultater, lär man nödgas erkänna. Att genom de af författaren anstälda bäckenmätningarna några nya synpunkter i bäckenläran skola kunna vinnas är att hoppas, men, såsom de nu äro framställda, träda de icke öppet i dagen“. Hjelt anser arbetet hafva vetenskapligt värde, vara själfständigt, moget och noggrannt.

Professionen tillföll denna gång Sirelius (se sid. 224 och 225). Pippingsköld blef den 26 aug. 1861 utnämnd till docent i barnförlossningskonst. Den 31 maj 1860 hade han blifvit med. doktor. Under Sirelii vistelse utomlands förestod Pippingsköld professionen från nov. 1864 till april 1865. Han erhöll professors namn o. v. den 16 april 1865.

Under tiden mellan 1861 och 1870 sysselsatte sig Pippingsköld hufvudsakligen med den praktiska utöfningen af läkekonsten

och erhöll då den stora läkarepraktik, han under en lång följd af år bibehöll; han tog dock lifligt del i läkaresällskapets möten, än meddelande egna iakttagelser, än refererande utländska arbeten, än deltagande i diskussionen. Hans mindre uppsatser, referat och öfversättningar beröra de mest olikartade ämnen, sålunda utvisande, huru de specialiteter han ägnat sig åt, icke uteslutande upptogo hans vetenskapliga intresse och praktiska verksamhet.

Den 6 nov. 1869 blef i följd af Sirelii död professionen i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik anslagen ledig och Pippingsköld förordnad att t. v. förestå densamma.

Pippingsköld på 1860-talet.
Efter ett Finska läkaresällskapet tillhörigt fotogram.

Den 22 jan. 1870 remitterade rektor till med. fakulteten Pippingskölds ansökan den 19 jan. om rum å förslaget till återbesättande af professionen utan speciminationsskyldighet. Denne framhöll, att han 1861 vid besättande af samma tjänst varit på förslag uppförd på grund af sitt specimen „om bäckenets mekanism och variabla former“, hvilket arbete 1865 blifvit i tidskriften Schmidts Jahrbücher der gesammten Medicin fördelaktigt bedömdt. Med. fak., bestående af proff. v. Becker, Hjelt, doc. Wasastjerna och anat. prosektor Asp, ansåg den 25 jan. s. år, då enligt § 211 af universitetets statuter för legitimation för professorstjänst bland annat fordras en för detta ändamål utgifven och offentligen försvarad vetenskaplig afhandling och § 213 icke tillerkänner ett sådant godkändt specimens giltighet för längre tid än 3 år, sig icke böra genom tillstyrkande af bifall till nämnda anhållan förorda något undantag af detta, enligt fakultetens tanke, väl betänkta stadgande, emedan endast genom upprätthållande däraf kunde förekommas den osäkerhet och godtycklighet, som så lätt gör sig gällande, om man utan en objektiv bestämd grund vill försöka att uppskatta en sökandes vetenskapliga eller andra förtjänster. Den 2 febr. kom frågan före i consistorium. Prof. v. Willebrand, hvilken icke hade deltagit i fak.s beslut, ansåg liksom v. Becker disputationsväsendet antikveradt och höll före att profes-

sioner skulle besättas genom direkt val. Cons. biföll emellertid icke till Pippingskölds anhållan och utsatte speciminationstid till den 19 febr.

Efter omröstningen i consistorium den 2 febr. 1870 inlämnade Pippingsköld en skrift, däri han meddelade, att i början af året honom vederfarits den äran att blifva utnämnd till utländsk ledamot af den obstetriska societeten i Berlin och bifogade till denna skrift ett af honom 1869 utgifvet mindre arbete med titel: Några iakttagelser och rön i Obstetrik I. Consistorium beslöt emellertid den 19 febr. att icke bifalla till ansökan om dispens, utan utsatte speciminationstiden till senast den 25 febr. 1871. I en till kansler ställd skrift anhöll Pippingsköld, att med upphäfvande af consistorii omförmälda förordnande honom måtte förunnas att utan specimens afläggande vid besättande af ifrågavarande profession komma i nådig åtanke. H. K. M:t befriade Pippingsköld från skyldigheten att speciminera [1]). Consistorium beslöt den 1 juni, att Pippingsköld skulle till erhållande af den lediga professionen föreslås. Han utnämndes till professor den 12 okt. 1870. Den 8 mars 1871 tillträdde Pippingsköld ämbetet. Hans installationsföredrag hade titeln: „Om dödligheten bland barnsängsqvinnor företrädesvis i Finland och om de allmänna medlen att inskränka densamma“.

Pippingsköld hade nu nått målet för sina sträfvanden; som professor i barnförlossningskonst och föreståndare för accouchementsafdelningen af allmänna sjukhuset i Helsingfors blef han i tillfälle att praktiskt genomföra de reformer i obstetriskt hänseende, hvilka han med vaken blick på tidens kraf ansåg oundgängligt nödvändiga. Pippingskölds verksamhet som ackuschör och gynäkolog sammanfaller med den tid, då nya banor brötos och de största framstegen under det 19:de århundradet inom dessa discipliner gjordes. Den uppfattning af barnsängsfebern som ett af infektion framkalladt sjukligt tillstånd, hvilken väl gjorde sig gällande först i Nordamerika och England, men dock egentligen genom Semmelweis' långvariga, rastlösa och förbittrade kamp mot det vetenskapliga högmodet, det slentrianmässiga förfarandet och den oberättigade liknöjdheten gick till seger, vann redan tidigt en varm anhängare i Pippingsköld. Det var naturligt, att en person med så utpräglade åsikter om nyttan och behöfligheten af luftombyte och renlighet, som Pippingsköld, skulle anslås af de Semmelweisska lärorna. Det länder Pippingsköld till evärdeligt beröm att han hos oss var den förste, som definitivt bröt med den åsikten, att barnsängsfebern vore en epidemisk sjukdom, hvilken oafvändbar, härjande gick fram, icke blott öfver barnbördshus, utan öfver hela länder och folk; han böjde ej hufvudet för den ännu då ganska allmänt gängse tron på tillvaron af en ofattlig, hemlig-

[1]) Jmf. Consistorii acad. protokoll d. 1 juni 1870 § 2.

hetsfull genius epidemicus, „quid divinum aut diabolicum“, hvilken lik en mordengel på ett gifvet ögonblick slog ned på barnsängskvinnorna.

Redan 1861 refererade han vid läkaresällskapets möte Semmelweis' lära om barnsängsfeberns uppkomst genom infektion och under den tid han i stället för Sirelius förestod accouchementsafdelningen samt sedermera, då han själf var den ledande mannen därstädes, sökte han praktiskt tillämpa de läror han i teorin hyllade (därom längre fram).

Sirelii sträfvande att erhålla ett nytt barnbördshus kröntes icke med framgång; det var Pippingsköld förbehållet att genom sin okufliga energi, sitt stora anseende och sina relationer på samhällets höjder utverka uppförande af det nya barnbördshuset vid Bergmansgatan, hvilket, färdigt 1878, stod under hans öfverinseende till slutet af år 1887. Under helt andra förhållanden och hygieniska villkor kunde han där genomföra sina principer i förlossningens och barnsängens behandling.

Som ackuschör stod Pippingsköld på konservativ ståndpunkt; hans stora erfarenhet lärde honom, att naturen själf mycket ofta, där man trott dess krafter redan vara uttömda, kunde bringa en förlossning till lyckligt slut; utan att underskatta konstens betydelse, varnade han för tidigt ingripande; hans betänksamma natur lät honom vänta länge i fall, där en annan hade med instrument slutfört förlossningen.

Det obstetriska arbete, som gjort Pippingskölds namn mest bekant utom Finlands gränser är „Die manuelle Umwandlung einer Gesichtslage in eine entsprechende Schädellage ist in einzelnen Ausnahmsfällen empfehlenswerth“ i Beiträge zur Geburtshülfe und Gynækologi 1870, hvarigenom han bidrog till återinförandet i obstetrisk praktik af det Baudelocque'ska, nästan förglömda sättet att genom kombinerade yttre och inre grepp öfverföra ett ansikts- till ett hjässläge. Anhängare af applikation af tång på sätet under vissa förhållanden anlade han ogärna tång på högt stående hufvud. 1873 uppgifves i barnbördshusets journaler, att tång försöktes på dylikt hufvud. 1879 begagnades därstädes Tarniers tång. Vid trångt bäcken gjordes hellre vändning.

I barnbördshusets arkiv finnas anteckningar af Pippingsköld för en kurs i obstetrik. Jag anför några ställen från dessa nu redan gulnade papper, ss. karakteriserande Pippingskölds uppfattning af obstriken i allmänhet.

„Min kurs praktisk, kort, efter förmåga, utan något jägtande efter det modernaste, men med framställning af det som mig synes grundadt och af värde.

Kirurgins och obstetrikens methoder äro väsendtligen olika: den förra, om ock konservativ, är i allm. vida vägnar aktivare, den senare förfar i hög grad afvaktande, tills att ögonblicket för operationen är inne, hvarefter, vid sträng indikation, operationen icke kan uppskjutas,

ty i de flesta fall är åtminstone ett lif på spel. Högst få motsvarigheter härutinnan uti kirurgin, — så godt som aldrig mer än ett lif i fara — (Siamesiska tvillingar). Fullkomlig motsvarighet icke heller möjlig, ty den del, som från modren på operativ väg skall afskiljas, är ämnad att utom henne fortsätta ett oberoende lif och emedan det organ, inom hvilket operationerna mest göras, är kontraktilt, icke kan hindras i sin kontraktion och äfven derföre under operationen lättare läderas. Endast sectio caesarea delvis och operationerna på redan dödt foster äro rent kirurgiska. Några af de förnämsta obst. operationer äro endast förberedande o. s. v. Derföre mest öfverallt i verlden kirurgin och förlossningskonsten skilda från hvarandra. Förlossningskonsten har varit afvaktande och konservativ långt före kirurgin (Boër).

Penetrerande uterusrupturer äro ofta direkt dödande, senare indirekt såsom ingångsöppningar för infektionen.

Mången brillant operation, på kort tid utförd, blir farlig redan genom dessa slemhudsläsioner, hvilka icke uppkommit, om man följt den här riktiga regeln: „Sakta kommer långer väg", en gyllene regel i förlossningskonsten. Direkt infektion genom handen eller instrumenter, ju farligare, desto djupare i uterus de blifvit införda.

Biresultater med afseende å operatören. Det kan synas onyttigt att härom orda, vill dock nämna följande: 1) Familjens tillgifvenhet blir stor om operationen lyckats och, äfven om den misslyckats, blott operatören med förutseende och lugn säkerhet utfört sitt värf. 2) De ekonomiska resultaterna stå derföre något lägre, emedan de finaste, bäst utförda obstetriska operationer i sjelfva verket blifva osynliga och till sitt värde derföre icke kunna uppskattas af omgifningen; — emedan de dessutom ofta måste utföras långsamt, liksom sonderande, par tatonnement och alldeles icke hafva utseende af kirurgernas tours de maitre. 3) Utan att här fästa afseende vid accoucheurens af nattvak och ansträngningar ofta hårdt medfarna krafter och hotade helsa — blottställes genom den ofta långvarigare och nära beröringen kanske lättare än andra utöfvare af läkarens yrke för purulent septisk och syfilitisk infektion — lymfangiter och lues — (difteriter). — Hvarje liten rispa på hans hand eller arm kan för honom blifva lifsfarlig. 4) Accoucheuren löper fara att öfverbringa infektion till alldeles sunda barnaföderskor. Denna fara är äfven en strängt anlitad hospitalskirurg utsatt för, men infektionsämnena hafva på barnaföderskorna en ännu mera oemotståndlig verkan än på den egentliga kirurgens patienter".

I början af Pippingskölds bana som vetenskapsman och verksamhet som läkare befann sig den operativa gynäkologin på en ganska låg ståndpunkt; man anade då ännu icke den utomordentliga utveckling densamma genom antiseptikens tillämpning inom kort skulle genomgå.

Ehuru Pippingsköld redan på 1860-talet var landets mest anlitade läkare för de kvinnliga underlifsåkommorna, inskränkte sig hans verksamhet under detta och något in på det följande decenniet företrädesvis till den s. k. lilla gynäkologin, där den allmänt hygie-

niska och särskildt medicinska behandlingen spelade den största rollen. Men redan då ställdes på den praktiska gynäkologen fordran, att han äfven skulle vara åtminstone något kirurg. De mindre gynäkologiska operationerna voro icke heller främmande för Pippingsköld.

Redan tidigt ägnade han sig åt den operativa behandlingen af de i vårt land jämförelsevis ofta förekommande kvinnliga urogenitalfistlarna. Hos Jobert de Lamballe lärde han sig dessa operationer, hvilka ställa så stora fordringar på uthållighet och minutiös noggrannhet, just de egenskaper, hvilka voro utmärkande för Pippingsköld som operatör. Han inventerade äfven en s. k. galvanisk sutur, då han anlade omvexlande koppartråd och järntråd, för att genom en dylik anordning framkalla en galvanisk inverkan och dymedelst höja läkningskraften hos operationssårets föga lifskraftiga omgifning.

Intresserad af elektricitetens användning i läkekonstens tjänst, i hvilket afseende han särskildt framhöll, huru den finska läkaren G. S. Crusell bör anses vara upphofsmannen till galvanismens begagnande inom den operativa kirurgin, brukade han med förkärlek utföra amputation af cervix, resp. portio vag. uteri samt exstirpation af nybildningar i vagina med den galvanokaustiska slingan. Redan 1869 använde han Middeldorpfs galvanokaustiska slinga vid resektion af portio vag.

För att underlätta fingrets införande i urinblåsan till förekommande af dennas läsion vid ingripande operationer, särskildt på lifmoderhalsen, slidans hvalf och främre vägg, föreslog och utförde han en preliminär utvidgning af urinröret genom laminariastift.

En af Pippingskölds förtjänster som gynäkolog är den, att han redan 1872 använde curette vid hyperplastisk endometrit, alltså på en tid, då detta engång så beprisade instrument ännu på de flesta ställen i Europa var i vanrykte och ännu icke genom Olshausens uppsats 1875 hade återfått sitt berättigade anseende.

Pippingsköld var ej heller främmande för massagens, särskildt den Brandtska, användande vid behandlingar af de kvinnliga underlifsåkommorna, äfven om han själf icke utöfvade densamma. I ett af honom affordradt „yttrande öfver majoren Thure Brandts genitalgymnastik“ synes det honom att med afräkning af öfverdrifterna i metodens tillämpning och frånsedt öfverskattningen af behandlingens resultater, i ifrågavarande gymnastiska metod finnes ett innehåll, hvilket såsom särskild gynäkologisk specialitet förtjänar vidare pröfning och att af en eller annan läkare icke endast studeras, utan äfven inöfvas.

Pippingskölds största förtjänst som gynäkolog är, att han som den förste i vårt land i större utsträckning utförde laparotomi för tumörer i de kvinnliga genitalorganerna. Väl var han icke den förste, som hos oss gjorde ovariotomier, men han blef

till följd af sin ställning som gynäkologins främste målsman och genom sina lyckliga operationsresultat likväl den, hvilken på 1870 och 1880 talen hade att uppvisa det största antal af dessa operationer. Pippingskölds första ovariotomier ägde rum i början af 1870-talet på det i sanitärt hänseende så illa beryktade gamla klinikum.

Däremot har Pippingsköld till först i Finland utfört supravaginal exstirpation af fibromatös uterus. Väl hade den bekante Strassburger kirurgen Koeberlé, en af kontinentens främste ovariotomister, 1863 utfört sin första hysterektomi, men det var egentligen Nélatons celebre lärjunge, Pariserkirurgen Péan's djärfva operationer vid uterusfibrom i början af 1870-talet, hvilka väckte ett stort och berättigadt uppseende. För att på ort och ställe lära känna dessa operationer reste Pippingsköld 1873 till Strassburg och Paris. Hos Koeberlé lärde han sig flere detaljer inom ovariotomin, hos Péan inhämtade han den extraperitoneala behandlingsmetoden af pedunkeln vid myomotomi, hvilken han sedan begagnade vid dylika operationer.

Pippingsköld var i gynäkologin liksom i obstetriken konservativ. Väl vetande att han saknade en naturlig begåfning för operativa ingrepp och utan att i sina yngre år hafva haft nog öfning i operativ verksamhet, betänkte han sig ofta, såsom det tycktes för länge och grundligt, innan han skred till en mer ingripande operation, liksom han, om densamma erbjöd mycket stora tekniska svårigheter, icke gärna fullföljde densamma. Men hans stora noggrannhet i alla operationens detaljer och den konsekvent genomförda renlighet han iakttog under densamma verkade, att resultaten blefvo mycket gynnsamma.

Hans förkärlek för cauterium actuale gjorde, att han vid ovariotomier gärna med brännjärn eller termokauter befriade tumören från adhärenser och isynnerhet i början af denna sin verksamhet behandlade pedunkeln med Baker-Browns brännklamp.

För operationer, hvilka han icke i tillräcklig grad sett utföras, förblef han främmande, liksom han äfven strängt ställde indikationerna för det operativa ingreppet. Så t. ex. utförde han blott 2 ggr. den Schröderska supravaginala myomotomin, aldrig salpingotomi, lika litet som totalexstirpation af uterus per laparotomiam eller per vaginam.

Som pädiatriker utöfvade han en omfattande praktisk verksamhet och hade stor erfarenhet i barnsjukdomar.

Pippingskölds förtjänster om barnmorskeväsendet skola af mig längre fram beskrifvas.

Pippingskölds föredrag, meddelanden och referat af obstetriskt och gynäkologiskt innehåll i Finska läkaresällskapet före 1870 äro följande:

1859 omtalade han några med framgång behandlade fall af eklampsi på acc. afd. (N. bl. 1859, s. 102). Pippingssköld behandling af eklampsi

1858: Tinct. opii 30 dr., pulvis nitrosus och dryck försatt med svafvelsyra; på hufvudet iskalla fomentationer. Kloroformnarkos, inledning af partus med elastisk bougie, använd 1858 i ett fall, eller Kiwisch' dusch (föreslagen, men ej använd). Pippingsköld anser, att blodförgiftning i följd af störing i njurarnas sekretoriska verksamhet är det förnämsta orsaksmomentet, men att eklampsi kan framkallas äfven genom en reflexkramp, i följd af en periferisk retning af uteri sensibla nerver och genom störing i hjärnans funktion och dess moderatoriska inflytande på ryggmärgen. 1861 meddelade han Semmelweis' framställning om orsakerna till puerperalfeber (N. bl. 1861, s. 191). 1862 omnämnde han att han sedan 1858 varit i tillfälle att observera fyra fall af eklampsi hos barnaföderskor; i ett af dessa förekom i lungorna starkt oedem, som par timmar efter tångförlossningen försvann (N. bl. 1863, s. 20); omtalade ett fall af intrauterin fibroïd, där partiell exstirpation med framgång blifvit gjord med Siebolds sax (N. bl. 1863, s. 26). Efter operationen uppstodo symptom af pyämi och phlebit; pat. tillfrisknade. 1864 anförde några af honom iakttagna fall af locchial- och menstruationsflödets plötsliga afstannande hos kvinnor, i följd af sinnesrörelse samt meddelade 7 af honom iakttagna fall af haematocele retrouterina, uppkommet vid menstruationen (N. bl. 1864, s. 107); anförde Blots observation af förlångsammad puls under puerperium, jämväl af honom konstaterad på acc. afd. (N. bl. 1865, s. 73); refererade de af Winckel i Rhentrakten utförda kejsarsnitt (N. bl. 1865, s. 78); 1865 meddelade ett fall af morbus maculosus Werlhoffii, där dödsorsaken var haemorrhagia uteri och lifmodern samt tuberna voro fyllda af blodcoagula (N. bl. 1865, s. 90); meddelade ett fall af intrauterin fibroïd, hvilken dels genom excision, dels genom torsion och slitning aflägsnades. Pat. afled på 14:de dygnet i följd af häftig diarré. Obduktionen utvisade ytterlig blodtomhet i alla organer såsom närmaste dödsorsaken (N. bl. 1865, s. 95); omtalade Stamms förslag att förekomma puerperalfeberns härjningar på barnbördshus genom flyttning af puerperae hvarje dag från ett rum tilll ett nytt vädradt och förevisade ett af honom gjordt utkast till ett acc. hus i Helsingfors (N. bl. 1865, s. 191); anförde ett fall af höggradig morfinism, där kvinnan vid förlossning hade intagit 2 gran, men, då värkarna afstannade, förnyade dosen, hvarefter partus försiggick hastigt (N. bl. 1866, s. 30); omnämnde enligt referat från annan ort ett dödsfall sannolikt af akut lefveratropi 3 dagar p. partum (N. bl. 1866, s. 31); 1866 förevisade han ett präparat af fibroïd och kancroïd i samma lifmoder, uttagna vid obduktion (N. bl. 1866, s. 57); förevisade ett präparat af uterus och dess adnexa från en kvinna, död i följd af inkoercibla kräkningar under graviditeten (N. bl. 1866, s. 125); omnämnde Braxton-Hicks vändning, hvilken han med framgång användt i ett fall af placenta praevia och demonstrerade moderkakan från fallet (N. bl. 1867, s. 16); 1867 meddelade han om en på operativ väg aflägsnad uterinfibroïd med intermittent apparition (N. bl. 1867, s. 189); 1868 refererade han ett förlossningsfall med svårighet att extrahera skuldrorna, där fostret vägde 17 skålpund, förevisade ett abortivägg af

4 veckors ålder och omtalade ett fall af partus arte praematurus för osteomalaci och djupt sjunket allmänt tillstånd genom cancer mammae (N. bl. 1868, ss. 61, 143); nämnde om heta bad som orsak till trismus neonatorum (N. bl. 1868, s. 176); 1869 demonstrerade ett uterinkarcinom med dubbelsidig hydronephros och dislocerad lefver, hvars förlopp liknat det af ett ulcus rodens phagedaenicus (N. bl. 1869, s. 179); nämnde om 2 fall af akut retroversio uteri uppkommen oberoende af hafvandeskap genom starkare ansträngning (N. bl. 1859, s. 200); omtalade huru han förvandlat ett ansiktsläge till ett hjässläge (N. bl. 1869, s. 196).

Pippingskölds publikationer i Notisbladet äro följande:

Redogörelse för sjukvården vid allm. hospitalets i Helsingfors barnbördsafdelning 1858. 1859 N:o 3. Om haematocele retrouterina 1859 N:o 4, med 2 fall från allmänna hospitalet, där blodet befanns bakom lifmodren (i cellväfven) emellan denna och ändtarmen och under exspektativ behandling hade tömt sig genom ändtarmen. Utdrag ur Semmelweis' arbete om barnsängsfeberns uppkomst etc. (Pesth 1861) 1861 N:o 7. Partiel excision med Siebolds sax under menstruation vid en modermun af 1 tums diam. af en intrauterin fibroïd med bred basis, 1862 N:o 7. Tvänne fall af hyperemesis gravidarum behandlade med nutrierande lavement 1866 h. 4. Huru pulsfreqvensen under barnsängen är minskad (enl. Blot) 1867 h. 4. Om intrauterina fibroïders intermitterande apparation (under menstruationen) och behandling (medelst excision) 1867 h. 6. Obstetriska studier och iakttagelser: I. Beskrifning öfver ett inom fullständig decidua inneslutet abortiv ägg af 4 veckors ålder etc., II. Om tvänne fall förtidig börd framkallade vid laryngitis crouposa och carcinoma mammae (et osteomalacia incip?) etc. 1868 h. 6. I det förra fallet 1858 användes den Kiwisch'ska duschen med framgång, och ägghinnorna sprängdes; efter incisioner i modermunsläpparna användes Naegeles tång på högt stående hufvud (grossessen i 9:de månadens slut). Modren dog efter utförd tracheotomi och barnet afled några dagar p. partum af erysipelas. I det andra fallet 1868 inleddes förlossningen med införande i uterus af en engelsk kateter 20 cm djupt, hvarefter barnet inom kort lefvande framföddes.

Pippingskölds föredrag i läkaresällskapet sedan 1870 äro följande (enl. F. L. H.):

1870 redogjorde han för cystiter uppkomna till följd af vanvård under och efter förlossning genom uraktlåtenhet att tömma blåsan (1870, s. 244); framhöll några af de olägenheter, som vid behandlingen och diagnosen af uterinsjukdomar kunna härflyta af en vidgad tub (1870, s. 270); redogjorde för en partus arte praem. genom införande af en gummikateter i uterus (1870, s. 277); redogjorde för ett fall af akut retroflexio uteri gravid. uppkommet efter stark kroppsansträngning (1871, s. 35); 1871 redogjorde han för några fall af puerperalfeber, erbjudande ett visst intresse i afseende å etiologin (smittan tillförd af barnmorska) (1871, s. 257); för en för sjette gången hafvande fru, lidande af hydrorrhoea uteri (1871, s. 257); för ett fall af botad osteomalaci, för tvänne fall af spontan vändning och evolution efter

barnvattnets fullständiga afgång, för en amputation af portio vag. med den galvanokaustiska slingan vid prolapsus uteri (1872 I, s. 28, 34 och 40); 1872 förevisade han ett i tvära mätningen förträngdt bäcken och en bäckenmätare, redogjorde för 2 förlossningar, vid hvilka han med tången förändrat ett vidöppet hjässläge till ett vanligt sådant (1872 I, s. 62); redogjorde för 2 falf af perityphlit under hafvandeskapet (1872 IV, s. 55); förevisade ett missfoster, notencephalus (1872 IV, s. 63); 1873 redogjorde han för sjukdoms- och dödlighetsförhållandena på acc. afd. 1871 och 1872 (1873, s. 251); redogjorde för ett sällsynt fall af thrombus vaginae och nekrotisk förstöring af fundus uteri, uppkommen efter en förlossning från en större mola hydatidosa (1873, s. 255); förevisade en kvinna med lumbal kyphos, hängbuk och trattformigt förträngdt bäcken, som blifvit förlöst medelst kephalotripsi (1873, s. 256); omnämnde ett fall af vesico-uterin fistel, där occlusion af modermunnen åstadkommits och där menses utan olägenhet afgått genom blåsan och urinröret (1873, s. 260); meddelade bl. a. obstetriska och gynäkologiska iakttagelser, gjorda under en resa från S:t Petersburg, Warschau, Wien, Strassburg och Paris samt förevisade af Koeberlé och Péan vid laparatomier inventerade och begagnade instrument (1873, s. 274); redogjorde för fall, där han för uterinblödningar användt curette för aflägsnande af fungositeter (1873, s. 280); 1874 förevisade han en pat., på hvilken han exstirperat en ovarialcysta, hvilket fall, liksom en kort därefter verkställd annan ovariotomi, gått till hälsa, oaktadt bägge blifvit opererade på det i sanitärt hänseende så illa beryktade gamla klinikum (1875, s. 18); omnämnde att han till vinnande af större säkerhet vid utförande af vissa svårare operationer i några fall dilaterat urinröret så, att fingret kunnat införas i blåsan (1875, s. 25); demonstrerade ett mänskligt ägg i 3:dje veckan (1875, s. 53); förevisade en pat., på hvilken han amputerat collum uteri samt gjort kolporraphi (1875, s. 61); beskref en tumor, hvilken från portio vaginalis aflägsnats med galvanisk slinga och knif (1895, s. 61); omtalade ett fall af uterus bipartitus (1875, s. 29), samt ett af honom med framgång medelst galvaniska suturer opereradt invetereradt fall af vesico-vaginal fistel (1875, s. 29); redogjorde för tvänne förlossningar medelst kranioklast (1875, s. 38) samt ett opereradt fall af epispadi (1875, s. 49); omnämnde ett fall af supravaginal amputation af en starkt förstorad portio vag., af kolporraphia ant. et post. jämte perineorraphia (1875, s. 61); 1875 beskref han trenne med lyckligt resultat behandlade fall af erysipelas hos barnsängskvinnor (1875, s. 191); 1876 meddelade han biografiska notiser om prof. E. Martin i Berlin (1876, s. 38); afgaf statistiska uppgifter om dödligheten på acc. afd. 1859—1875 (1876, s. 47); förevisade och beskref en på gyn. afd. exstirperad ovarialsvulst, bestående af flerrummiga dermoïdcystor med talrika benbildningar, samt förevisade och redogjorde för ett fall af en 12 år gammal vesico-vaginalfistel, lyckligt opererad (1877, s. 116); redogjorde för trenne på gyn. afd. med framgång utförda ovariotomier (1877, s. 117); förevisade och beskref ett i 5:te månaden framfödt foster (1877, s. 128); 1877 förevisade han en

Lüers kephalotrib och beskref ett fall, där mellan sakral- och lumbalkotorna fanns en s. k. öfvergångskota, hvars fogning såväl med os sacrum som med nedersta lumbalkotan bildade hvar sitt promontorium (1877, s. 263); 1878 förevisade han en af F. Cederschiöld tillsänd; fotografi af ett acephaliskt foster, framfödt i Jämtland (1878, s. 341); meddelade ett fall af fortgående utveckling af ägget i en flera månader retroverterad uterus (1878, s. 342); förevisade en dubbelmissbildning, ett bifoster med bröst och buk, fästadt och inväxt i fostrets bröst och epigastrium, saknande synligt hufvud (1879, s. 298); förevisade ett af d:r Gahmberg tillsändt myofibroma uteri (1879, s. 305); yttrade några ord om Freunds totalexstirpation af uturus (1879, s. 385); beskref ett fall af inversio uteri och redogjorde för en af honom utförd vesicovaginalfistel operation (1879, s. 140); 1879 omnämnde han ett fall af ovariotomi med påföljande gravidetet, ehuru i det andra kvarlämnade ovariet flere små cystor blifvit med bränjärnet förstörda (1880, s. 285); omnämnde ett fall af interstitiell uterus fibroïd, hvilken han per vias naturales exstirperat (1880, s. 287); redogjorde för två fall af carcinoma medullare portionis vag. (1880, s. 295); omnämnde ett fall af uterus septus seu bilocularis, som vid efterbördsskiftet af honom blifvit diagnosticerad och omtalade, att han observerat ett foster, som vägde 17 skålp. (1880, s. 299); förevisade en kvinna, på hvilken han utfört laparohysteromi för kystofibroïd, där genom gangrän i pedunkeln och yttre blåsväggen uppkom en uretero-abdominal fistel och redogjorde för den operation, hvarigenom han lyckats återbringa ureteren i kommunikation med blåsan (1880, s. 410); omtalade en frontalförlossning, där ett lefvande foster extraherats efter 20 traktioner med tång (1880, s. 421); 1880 redogjorde han för behandlingen af den kr. endometriten med skarp curette (1880, s. 444); meddelade några data om de af Péan verkställda hysterotomier samt redogjorde för några af honom utförda gyn. operationer (1880, s. 448); redogjorde för tvänne kystofibrom och ett fibromyon från uterus, hvilka blifvit exstirperade af honom per laparotomiam (1881, s. 31); meddelade om de tvänne första af finska barnmorskor självständigt utförda tångförlossningar; förevisade de förlossningsinstrument, hvilka af svenska barnmorskor få användas, och de, hvilka finska barnmorskor få begagna (1881, s. 52); redogjorde för barnbördshusets verksamhet 1879 (1881, s. 57); föreslog till diskussion frågan om asyler för späda barn (1881, s. 61); yttrade några ord om den italienska kirurgen Rizzoli från obstetrisk synpynkt (1881, s. 68); förevisade Tarniers förlossningstång (1881, s. 73); förevisade ett antal per vaginam exstirperade uterinfibroïder (1881, s. 132); förevisade en enrummig ovarialcysta af malign natur och nämnde om några fall af maligna ovarialtumörer (1881, s. 135); förevisade präparat af en tidigt exstirperad kancer i uteri vaginalportion (1881, s. 143),; 1881 meddelade han sin erfarenhet om metoden att genom indoppning i hett vatten uppväcka nyfödda till lif (1881, s. 176); redogjorde för exstirpation af intrauterina tumörer, där han hämmat blödning genom kompression af art. uterina per vaginam (1881, s. 279); refererade ett fall af rup-

tura uteri med lyckling utgång (1881, s. 290); redogjorde för två laparotomier, den ena för karcinomatöst degenererad ovarialcysta, den andra för ett malignt kystom med sannolikt ursprung från nätet (1881, s. 429); 1882 förevisade han en af medfödd rachitis missbildad barnaföderska, hos hvilken han i anl. af ves.-vag. och vag.-rectalfistel tillslutit vulva (1882, s. 176); omtalade en tångförlossning vid sätesläge samt extraktion vid sätet med trubbig hake och kephalotrib (1882, s. 372); 1883 förevisade han åtskilliga gyn. instrument (1883, s. 255); refererade ett fall af långvarig retention i uterus af ett abortiv ägg (1883, s. 257); omnämnde ett fall af häftig blödning från en under partus uppkommen perinealruptur (1883, s. 326); förevisade en pat., å hvilken han i följd af en ves.-recto-vag. fistel tillslutit vulva (1883, s. 392); ref. 5 fall af colloïddegeneration af peritoneum vid ovariotomi (1884, s. 186); förevisade en pat., med operativt nybildad urethra (1884, s. 256); 1884 omnämnde han några fall af laparotomi, där han tvungits att afstå från operation (1884, s. 260); refererade ett fall af ovariotomi med läsion af urinblåsan (1884, s. 384); omnämnde ett fall af placenta aflossning under partus, där död genom blödning inom uterus inträffat (1884, s. 417); förevisade en pat., opererad för en sannolik dermoïdcysta (1885, s. 96); 1885 redogjorde han för extraktion vid sätet med kephalotrib och outredd infektionsart (1886, s. 100); redogjorde för operationsåtgärder vid förl. fall och dödt foster, bestående i användning af Dubois sax (1886, 119); förevisade en kvinna, som han opererat för ves.-vag. fistel (1886, s. 336); redogjorde för ett fall af uteruskarcinom, behandladt med brännjärn (1886, s. 337); för ett fall af amputation för inverterad uterus (1886, s. 349) samt för en myomotomi per vaginam (1886, s. 350); 1886 gjorde han ett meddelande om en öfverraskning vid afsedda ovariotomier jämte fall af unilokulära cystor (1886, s. 386); omnämnde tvänne fall af uterusfibroïder (1886, s. 407); meddelade om galvanokaustik vid operation af cancer uteri (1886, s. 426); förevisade en förlossningstång för barnmorskor (1886, s. 437); meddelade om blödningar vid interstitiella uterusmyomer (1886, s. 461); 1887 demonstrerade han ett fall af extrauterint hafvandeskap (1887, s. 148); meddelade Carl Schroeders död (1887, s. 152); förevisade två tumörer (den ena från nätet, den andra från ovariet), exstirperade medelst laparotomi (1887, s, 223); redogjorde för en svår kephalotripsi vid ackvirerad vaginal striktur samt omnämnde 4 fall af strikturer eller atresier (1887, s. 225); omtalade en af honom gjord laparotomi vid cirkumskript varig peritonit och refererade ett fall af trillingsförlossning (1887, s. 545); föredrog om den trubbiga förlossningskroken som konserverande förlossningsinstrument (1887, s. 601); förevisade en pat., som undergått ovariotomi vid cirkumskript varig peritonit (1887, s. 672); 1888 meddelade han om de tidigaste vändningarna vid trångt bäcken i vårt land (1888, s. 654) och om ett fall af hysterektomi utförd kort tid efter en phlebit (1889, s. 53); föredrog om kloroformens införande i Finland, yttrande minnesord öfver C. v. Haartman (1889, s. 153); 1889 förevisade han pessarier och föredrog om följden efter vanvård

af dem (1889, s. 276); 1890 meddelade han en metod för behandling af kvinnlig genitalprolaps (1890, s. 296); 1891 meddelade han ett på en resa till landet iakttaget förlossningsfall (1891, s. 1086).

Pippingskölds publikationer af obst. och gyn. innehåll i F. L. H. och utländska tidskrifter äro följande: Om dödligheten bland barnsängskvinnor i Finland och om de allmänna medlen att inskränka densamma (1871, s. 129). Redogörelse för resultaten af sjuk- och helsovården vid allm. Sjukhusets Barnbördsafd. åren 1871 och 1872 (1873 s. 133). Om galvaniska suturer, använda vid operation af urogenitalfistlar (1874 h. I s. 20). Om dilatation af urinröret (1874 h. II s. 103). Gynaekologisk och obstetrisk kasuistik (1874 s. 115). Tvenne i gyn. afd. observerade Inversiones uteri completae (1879 s. 93). Förlossning och hafvandeskap kort efter ovariotomier etc. (1880 s. 99). Berättelse i sammandrag öfver gyn. kliniken i Helsingfors för 1879 (1880 s. 216). Kort redogörelse för sjuk- och helsovården vid allm. sjukhusets acc. afd. 1873 o. 1874 (1880 s. 349). Redogörelse för det nya Barnbördshusets första verksamhetsår 1879 (1880 s. 366). Yttrande om majoren Thure Brandts genitalgymnastik (1881 s. 107). Quelques mots de supplement de la discussion des asiles d'allaitement (1881 s. 412). Note sur l'extraction de l'extremité pelvienne en cas d'insufficence des forces expulsives ou des doigts de l'accoucheur (1883 s. 126). Om aflägsnandet af en fullständigt intrauterin tumör samt haemostasen därvid (1886 s. 365). Om arten af de olika förlossningsredskap, hvilka ingå i den instrumentalt befogade finska barnmorskans armamentarium 1887. Om urogenitala fistlar, observerade i Finland. Univ. program 1885.

Ueber das Puerperalfieber nach Beobachtungen im allg. Hospital in Helsingfors. Monatsschrift f. Geburtskunde und Frauenkrankheiten, Bd. 15, 1860. Die manuelle Umwandlung einer Gesichtslage in eine entsprechende Schädellage ist in einzelnen Ausnahmsfällen empfehlenswerth. Beiträge zur Geburtshülfe v. Gynäkologie 1870. Über galvanische Suturen, d:o 1874. Ueber Erweiterung der Harnröhre. d:o 1874. Two cases of pregnancy and parturition shortly after single ovariotomy and cauterization of cystic follicles in the other ovary; and one case of ovariotomy during pregnancy near term. American Journal of Obstetrics 1880. Zwei Fälle von Hyperemesis gravidarum, behandelt mit Nährklystieren. — Krit. Bericht über zwei Fälle von vorzeitiger Niederkunft etc. — Beschreibung eines innerhalb vollständiger Decidua eingeschlossenen Abortiv-Eies etc. Berliner kl. Wochenschrift 1860. De l'asepsie des accouchements en général et telle quelle s'est developpée dans la pratique journalière en Finlande depuis une vingtaine d'années. Commentationes variae in memoriam actorum CCL annorum edidit Universitas Helsingforsiensis (och Communication donnée au Congres périod. internat. d. sciences médicales à Berlin 1890). Helsingfors 1890.

Pippingsköld gjorde flere gånger resor till utlandet i vetenskapligt syfte. Från aug. 1870 till jan. 1871 besökte han Stockholm, Köpenhamn, Kiel, Marburg, Giessen, Göttingen, München,

Wien, Berlin och Königsberg. 1873 vistades han Wien, Heidelberg, där han gjorde G. Simons bekantskap, Strassburg och Paris, där han åsåg Koeberlés och Péans operationer. Äfven senare var han några gånger under kortare tider utomlands.

Pippingsköld var ledamot af: Finska läkaresällskapet 1858, (dess ordförande 1870 o. 1886); Finska litteratursällskapet 1861; Gesellschaft für Geburtshülfe in Berlin 1870; Svenska läkaresällskapet 1872; Gynecological society of Boston 1879; Societé d'hygiène de l'enfance i Paris 1888.

Den 31 dec. 1887 erhöll Pippingsköld som emeritus afsked från professionen med statsrådstitel. Bosatt fortfarande i Helsingfors afled han, i följd af skleros i koronarartererna, den 12 mars 1892.

Såsom af det föregående framgår rörde sig Pippingskölds vetenskapliga verksamhet hufvudsakligen på den praktiska obstetrikens och gynäkologins områden. Den omständigheten, att under Pippingskölds studietid de vetenskapliga forskningsmetoderna hos oss voro föga kända eller utöfvade, samt hans af vidtomfattande praktik och af så många olikartade sysselsättningar upptagna tid gjorde, att han var främmande för exakt vetenskaplig forskning, för hvilken han äfven saknade tillräcklig håg och fallenhet.

I egenskap af praktiserande läkare eftersökt, värderad och aktad som få, förstod han i hög grad att ingifva förtroende på samma gång som respekt; den sjuka och hennes omgifning hängåfvo sig åt den skicklige läkaren med obetingad tro på hans konst, men fruktade ock mera än för någon annan att genom ohörsamhet eller försummelse framkalla hans misshag.

Då Pippingsköld stod på höjden af sitt anseende som läkare, nästan den ende ackuschör och gynäkolog i landets hufvudstad, var han van att se publiken böja sig för hans auktoritet.

Pippingsköld förenade hos sig många af de egenskaper, som åstadkomma den praktiserande läkarens anseende; han var ytterst bestämd i sitt sätt, mycket noggrann i sin undersökning, särdeles förtrogen med behandlingens detaljer.

Han höll alltid på läkareyrkets värdighet och bidrog mycket till befästande af det stora anseende läkekonstens utöfvare i vårt land ännu hafva lyckan och fördelen att åtnjuta. Under en ofta sträf yta ägde han ett deltagande sinne. Ganska originell till sitt väsende var han själfständig i sina åsikter.

Det tillhör icke mig att i detta arbete utförligare skildra Pippingskölds verksamhet på det politiska, sociala eller andra områden.

Varmt intresserad för alla fosterländska frågor af hvad natur de än voro var Pippingsköld en framstående och verksam medlem i ridderskapet och adeln under 1863, 1872, 1877, 1882, 1885 och 1891 års landtdagar. Flere gånger hedrad med sitt stånds förtroende både som elektor och utskottsmedlem, var han sedan

1882 ledamot af riddarhusdirektionen. Åren 1882 och 1885 var han medlem af delegationen för Alexandersmonumentet samt suppleant i ständerhusdelegationen 1882.

Af styrelsen hedrades Pippingsköld med flere uppdrag. Så inkallades han som ordförande i komitén för uppgörande af förslag till skyddkoppympningens ändamålsenliga ordnande 1875 och för reglerande af prostitutionens öfvervakande 1888, hvarjämte han var medlem i den år 1889 nedsatta komitén för uppgörande af förslag till ny spritdryckslagstiftning. Pippingsköld valdes till inspektor för vestfinska studentafdelningen 1883 och fungerade som dekanus för medicinska fakulteten 1884—1886 [1]).

Pippingsköld var ogift. Han testamenterade största delen af sin under en lång lifstid och genom verksamt arbete förvärfvade stora förmögenhet till välgörande ändamål. Universitetet erhöll 200,000 m. till upprättande af en profession i tillämpad fysik (den n. v. „Pippingsköldska professionen"), barnafdelningen af allm. sjukhuset tilldelades 100,000 m., den af honom stiftade fonden för värnlösa mödrar och späda barn förökades med 80,000 m. och åt finska läkaresällskapet donerades 20,000 m. till bibliotekets förkofran.

Universitetet lät på Pippingskölds graf uppresa ett monument med hans bröstbild i basrelief. Vid aftäckningen af denna grafvård, den 25 maj 1896, i närvaro af universitetets lärare och en talrik menighet, hölls, på uppdrag af consistorium, af mig nedanstående minnestal:

Ärade medborgare och medborgarinnor.

„Af Finlands universitet har jag erhållit i uppdrag att ägna några ord åt hågkomsten af den man, öfver hvars stoft denna minnesvård blifvit upprest. Det behöfves icke många ord för att framhålla afl. professor Pippingskölds ädla lifsgärning. Pippingskölds värksamhet som läkare och vetenskapsman inföll på en tid, då nya banor brötos, då stora framsteg gjordes, då andra åskådningssätt sågo dagen, då nya sanningar segrade öfver sekelgamla villfarelser inom den disciplin af läkekonsten han hade ägnat sig åt. Det länder Pippingsköld till evärdeligt beröm, att han, med vaken blick på tidens kraf, var den förste i norden, ja en bland de förste i Europa, som anslöt sig till de åsikter om barnsängsfeberns kontagiösa natur och tillämpade de medel att förebygga denna sjukdom, hvilka först uttalades och föreslogos af den österrikiske läkaren Semmelweis, denne vetenskapernas martyr, som, misskänd och förföljd under lifvet, först efter döden erhöll rättvisa och erkännande.

Genom att på sin klinik och i sin praktik konsekvent genomföra renlighet på alla områden, lyckades det Pippingsköld att i betydlig grad inskränka antalet fall af denna sjukdom, hvilken i det mänskliga lifvet så ofta hade utbredt förintelse, skräck och sorg och genom hvars framgångsrika bekämpande tusentals unga kvinnor blefvo räddade och

---

[1]) Beskrifningen af Pippingskölds lefnadslopp och verksamhet är delvis i öfverensstämmelse med min i F. L. H. N:o 3 1892 publicerade nekrolog öfver honom.

återgifna sina hem och sina barn. Genom sitt föredöme och sina läror var Pippingsköld den man, som här i Finland brutit udden af barnsängsfebern, denna förut så härjande sjukdom.

Det var läkarens ädla men mödosamma kall, Pippingsköld hade valt till sin lifsuppgift. Som läkare var han eftersökt, värderad och aktad som få, hans erfarenhet, skicklighet och råd eftersträfvades af hög och låg, af rik och fattig; i förtviflade fall sökte man hos honom räddning och man fann den ofta. Under en kärf yta dolde han ett varmt hjärta, han kände ofta djupt den sorg, som lidandet och döden framkallar; han tog uppriktigt del i den glädje hälsan och lifvet skänker.

Pippingsköld höll alltid på läkareyrkets värdighet, han var varmt intresserad af alla fosterländska frågor, han var själfständig i sina åsikter, han lät aldrig böja sig af en tillfälligt härskande opinions vindkast, han dagtingade icke med sin öfvertygelse, han var af en omutlig rättskänsla, — han var en sann riddersman utan fruktan och tadel.

Då han märkte, att döden nalkades äfven honom, såg han med lugn denna an; han hade ju så ofta sett döden utan skonsamhet släcka det mänskliga lifvet, vare sig i ungdomens förhoppningsfulla vår eller i ålderdomens sena höst. Han visste ock med sig, att han på jorden hade väl fyllt sin plats.

Genom Pippingskölds verksamhet som läkare och vetenskapsman skall hans namn för alltid häfda sin plats i den finska medicinens historia.

Nästan allt det, som han under ett långt, ansträngande och sträfsamt arbete förvärfvat, skänkte han, ovanligt för våra förhållanden, till ändamål, afsedda att befrämja vetenskapen och hjälpa mänskligheten. Genom sin stora donation till en professur i experimental fysik har Pippingsköld för alltid gjort sig förtjänt om Finlands universitet, om vetenskaplig odling; genom den stora summan till en fond för fattiga barnaföderskor och till ett barnsjukhus skall han för alltid bevaras i ett tacksamt och välsignadt minne.

Det fans en tid, då Pippingskölds namn var bekant öfverallt kring Finlands bygder. då Pippingskölds person var känd af flere tusende i detta land.

Den generation, som känt den aflidne, skall snart vara utplånad, nya släkten skola uppstå och åter försvinna, men minnet af allt det goda och ädla Pippingsköld gjort och verkat skall icke förgå. Liksom hvarje år vårens första grönska skall spira upp och med all sin fägring omgifva denna minnesstod, skall hvarje år, som kommer, bära med sig minnet af hans fruktbringande lifsgärning.

Må denna minnesvård för alltid gifva ett uttryck af det finska universitetets tacksamhet och erkännande."

Efter talet afsjöngs en af Jean Sibelius komponerad hymn till af professor F. Gustafsson författad latinsk text. Texten därtill var i öfversättning af följande lydelse:

Född till vedermöda är mannen, i högsinnad ifver sköter han sitt värf under brännande sol; ej ens under nattens hvila nekar han, fastän uttröttad, de lidande sin hjälp.

Han spänner muskler och hjärna till det yttersta, aldrig skonande sig själf. Knappt hinner han värmas af lyckans smekande fläktar eller smaka lifvets ljufhet.

Blott de efterkommande njuta liknöjda frukten af mödan, som ändtligen kämpats ut; blott i minnet prisa de handen, som redan kallnat i döden, och hjärtat som brustit.

Den efter Pippingsköld 1888 lediga professionen i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik ansöktes af docenterna O. I. Engström och G. Heinricius samt af d:r A. J. Törngren, hvilken sistnämnde dock icke fullföljde sin ansökan. För nämnda profession utgaf Heinricius den 2 mars 1889 specimen: „Experimentelle und klinische Untersuchungen über Cirkulations und Respirationsverhältnisse der Mutter und Frucht“ och Engström den 9 mars s. å. specimen: „Förlossningens inverkan på fostrets respiration. Kliniska och experimentella studier“.

M. G. J. Stenbäck.
Bilden af Stenbäck är gjord efter ett barnbördshuset tillhörigt fotogram.

Till professor i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik blef den 16 jan. 1890 G. Heinricius utnämnd.

Docent i barnförlossningskonst blef den 5 jan. 1871 M. G. J. Stenbäck [1]), sedan han den 23 nov. 1870 försvarat sitt specimen: „Om ansigtsförlossningar“. Sedan Hjelt som e. o. opponent och med. fak. godkänt afhandlingen, hemställde fak. den 5 dec. om Stenbäcks utnämning, hvartill cons. den

[1]) Matthias Gustaf Joakim Stenbäck var född i Lovisa den 18 nov. 1837. Student den 18 sept. 1856. Med. kand. den 12 dec. 1862. Med. licentiat den 16 maj 1866. T. f. provinsialläkare i Fredrikshamn den 9 maj 1868. Assistentläkare vid accouchementsafdelningen den 1 juni 1868. Docent i barnförlossningskonst den 5 jan. 1871. Första assistentläkare och underläkare vid barnbördshuset den 1 juli 1878. Förestod åren 1877, 1878, 1879, 1882, 1885 och 1886 under längre eller kortare tid professionen i barnförlossningskonst och barnsjukdomarnas klinik. Professors namn och värdighet den 28 mars 1885. Underackuschör och barnmorskelärare vid barnbördshuset i Helsingfors den 15 maj 1888. Död den 21 april 1891. Gjorde 1867 en resa till Tyskland, Frankrike och Danmark samt sedermera kortare besök i Stockholm och S:t Petersburg.

7 dec. biföll. Stenbäck var under en lång följd af år Pippingskölds närmaste man och trogna medhjälpare i vården af barnbördshuset.

Den 3 juni 1884 utnämndes till docenter: O. I. Engström i gynäkologi och G. Heinricius i barnförlossningskonst. Den 2 juli 1889 blef J. A. Törngren utnämnd till docent i barnförlossningskonst, sedan han den 30 mars 1889 specimineratmed afhandlingen: Recherches sur l'echange de substances entre le liquide amniotique et le sang maternel.

Akademiska disputationer 1870—1890 af obstetriskt eller gynäkologiskt innehåll äro, utom de förut nämnda, följande:

O. I. Engström: „Om eclampsia gravidarum, parturientium et puerperarum" den 14 jan. 1882. G. Heinricius: „Om endometritis fungosa" den 29 nov. 1882. O. I. Engström: „Om vaginal totalexstirpation af uterus för maligna nybildningar" (för docentur) den 1 dec. 1883. G. Heinricius: „Om pannlägen och pannförlossningar" (för docentur) den 17 dec. 1883. J. A. Törngren: „Studier öfver primära nedre-delslägen och förlossningar den 30 nov. 1887. C. G' von Heideken: „Om ålderns inflytande på hafvandeskap, förlossning och barnsäng hos förstföderskor" den 3 april 1887.

Publikationer i F. L. H. af obstetriskt och gynäkologiskt innehåll 1870—1890 äro följande:

1870 v. Willebrand: Fall af graviditas extrauterina (s. 133). 1871 Stenbäck: Redogörelse för acc. afd. af allm. sjukhuset i Helsingfors verksamhet 1870 (s. 103). Forssman: Några besök uti d:r Sköldbergs i Stockholm polyklinik (s. 235). 1872 Smirnoff: Strödda iakttagelser under en vistelse i Stockholm och London (innehållande bl. annat iakttagelser i gynäkologi) (h. IV. s. 8). Saltzman: Utdrag ur bref innehållande bl. a. iakttagelser i gynäkologi, gjorda i Paris, London, Edinburg (h. III. s. 28). 1873 Saltzman: Tvänne fall af ovariotomi med lycklig utgång (s. 118). 1874 Stenbäck: Om Ritgens grepp att förlösa medelst tryck (s. 212). Wahlberg: Mikroskopisk undersökning af tvänne tumörer (sarkom från portio vag. och från vagina) (s. 240). 1877 Saltzman: Sju ovariotomier jämte strödda meddelanden i frågor rörande ovariotomins närvarande ståndpunkt (s. 215). 1878 Nessler: Två fall af placenta praevia (s. 260). 1880 Blomberg: Ett fall af ovariotomi 1880 (s. 203). 1882 Engström: Stort interstitielt fibromyom i corpus uteri med bibehållen cervikalportion (s. 250). Heinricius: Plötslig död under förlossning (ruptura aortae). Extraktion efter döden af lefvande foster (s. 141). Bäckvall: En ovariotomi, utförd på länelasarettet i Uleåborg (s. 230). Engström: Två fall af Exstirpatio uteri totalis per vaginam (s. 272). Engström: Från en obstetrisk-gynäkologisk studieresa till Tyskland 1882 I. (s. 280). Heinricius: Menstruationens statistik (s. 330). 1883 Engström: Från en obstetrisk-gynäkologisk studieresa till Tyskland II. 1882 (s. 184). Heinricius: Från barnbördshusen i Prag och Wien (s. 263). Timgren: Statistisk tablå öfver före-

komsten af blenorrhoea neonatorum i barnbördshuset och äldre accouchementshuset i Helsingfors under förloppet af 13 år (s. 352). 1884 Engström: Om myotomi (s. 54). Engström: Några iakttagelser beträffande prolaps af vagina och uterus (s. 215). Engström: Två ovariala dermoidcystor (s. 243). Engström: Om expression af det föregående fosterhufvudet (s. 308). Heinricius: Den moderna obstetriken i Paris (s. 314). 1885 Sievers: En ovariotomi utförd på länelasarettet i Kuopio (s. 71). Engström: Om tångextraktion af efterföljande fosterhufvud (s. 139). Heinricius: Ett fall af supravaginal myomotomi (s. 336). Engström: Fall af död efter intrauterin injektion (s. 346). 1886 Heinricius: Om den profylaktiska drainagen af peritonealhålan vid ovariotomi. Kliniska och experimentala undersökningar (s. 203). Engström: Till frågan om den operativa behandlingen af dilatatio urethrae hos qvinnan (s. 243). Heinricius: Bidrag till kännedom om endometritens mikroskopiska anatomi (s. 283). 1887 Engström: Bidrag till kännedom af anomalierna i de qvinliga bröstkörtlarnas utveckling och funktion (s. 509). Engström: Om förlossning vid karcinom i lifmoderhalsen (s. 573). 1888 Heinricius: Om prolaps af den qvinliga urethralslemhinnan (s. 346). Heinricius: Experimentela undersökningar öfver äggets yttre öfvervandring (s. 695). 1889 Appelberg: Provocerad abort i ett fall af vomitus gravidarum (s. 419). Clopatt: Några fall af vaginalstriktur såsom förlossningshinder (s. 475). Engström: Ett kejsarsnitt med lycklig utgång för mor och barn (s. 30). Engström: Ett fall af vesico-utero-cervikal fistel (s. 344). Engström: Om ovariotomi under pågående hafvandeskap (s. 539). Heinricius: Experimentela undersökningar öfver extr. fluid. Hydrastis canad. inverkan på cirkulationen, respirationen, uterin- och vaginalkontraktionerna (s. 121). Heinricius: Studier öfver fostrets näring (s. 173, 303). Heinricius: Om respirationens typ hos nyfödda (s. 247). Heinricius: En metod att grafiskt återgifva kontraktioner hos en icke gravid lifmoder (s. 349). Törngren: Ett fall af vesico-vaginal fistel i följd af tuberculos (s. 41). Törngren: Om ovario-salpingiter och ovario-salpingectomier (s. 721).

Föredrag af obstetriskt och gynäkologiskt intresse vid Finska läkaresällskapets möten från 1870.

1870 förevisade och beskref Hjelt ett fall af myxoma ovarii med adenoïdbildning. (F. L. H. 1870 s. 269). Saltzman omnämnde ett fall af ytterst profus och långvarig blödning, förenad med en lindrig metrit, framkallad genom begagnande af symaskin under menses (1871 s. 35).

1871 redogjorde Stenbäck för 2 förlossningar vid trångt bäcken, där vändning utfördes (1871 s. 118), meddelade v. Willebrand en tvillingsförlossning, hvarvid det ena barnet var nästan fullgånget, det andra däremot endast 5 mån. gammalt (1871 s. 255).

1872 förevisade Florin en abscess i symfysen å bäckenet hos en kvinna, död efter partus (1872, III. s. 46), förevisade Saltzman en 18-årig flicka, på hvilken han utfört ovariotomi med lyckligt resultat (1872, IV. s, 46).

1873 delgaf Smirnoff obd. fyndet af det af Pippingsköld förut meddelade fallet af thrombus vaginae och nekros af fundus uteri (1873 s. 260).

1874 beskref Estlander ett af honom opereradt fall af vesico-vag. fistel (1875 s. 55), förevisade Hjelt ett fragment af ett mjukt fibrom från vagina hos ett 1 1/2 års gammalt barn samt ett präparat af atresia vaginae med kolossalt förstorad uterus och tuber samt haematomer i omgifningarna (s. 63).

1875 meddelade Aspelin beskrifning om ett af honom med amylnitrit behandladt fall af eklampsi (1876 s. 3), redogjorde Saltzman för af honom utförda ovariotomier (1876 s. 3).

1876 beskref Hjelt en ovarialsvulst af ovanlig storlek (1877 s. 3), redogjorde för en uppsats af Haussmann om ett abortivfall af ett dödt foster i 5:te mån., där fostrets död skulle framkallats af i barnvattnet förekommande bakterier, hvilka inkommit i lifmodren möjligen genom vaginalsekretets införande medelst laminarier, pressvamp, m. m. (s. 127), förevisade ett medullärt karcinom i äggstocken hos en 16-årig flicka, (s. 117), förevisade ett fall af fibromyoma uteri gravidi submucosum (s. 129).

1877 redogjorde Saltzman för ett fall af långvarig uterinblödning, beroende på slemhuds excrescenser, där denna upphörde efter begagnande af Simons skarpa sked (1877 s. 259), och redogjorde för en operation af en ves.-vag. fistel (1878 s. 319).

1878 förevisade Saltzman en från cavum uteri aflägsnad fibrös polyp (1879 s. 292) och Bäckwall förevisade ett af Pippingsköld från uterinkaviteten aflägsnadt fibromyom (N. bl. 1879 s. 301), Hjelt meddelade ett fall af ovanligt stort myofibrom i uterus af 17 kilos vikt (1879 s. 304).

1879 omnämnde Appelberg ett fall af ruptura uteri och ett fall af sclerema noenatorum (1880 s. 432).

1880 förevisade Bäckwall en af Pippingsköld exstirperad ovariesvulst med mortifikation af väggen (1880 s. 445).

1881 förevisade Homén en svulstkomplex från gen. apparaten af en äldre kvinna (1881 s. 923).

1882. Engström redogjorde för en enukleation af ett stort interstitielt fibromyom från corpus uteri vid bibehållen cervikalportion (1882 s. 53), Heinricius förevisade ett från lifmodren utgående, med kephalotrib aflägsnat stort fibromyom (1882 s. 58), omtalade ett fall af aortaruptur under förlossning, där han omedelbart efter döden med tång extraherat ett lefvande foster (1882 s. 185), förevisade ett Zwanck-Schillings pessarium, hvilket i 15 års tid varit i vagina och slutligen verkat defekter i vesico-vaginal och recto-vaginal väggarna (1882 s. 185), Engström redogjorde för en total uterusexstirpation per vaginam för kancer i cervix (1882 s. 373), Heinricius relaterade en ovariotomi med dränage af bukhålan och omtalade en af honom verkställd beräkning af medelåldern vid menstruationens inträdande i Finland (1882 s. 380), Saltzman redogjorde för en ovariotomi, där den i riklig mängd

närvarande ascitesvätskan intog endast venstra hälften af bukhålan (1882 s. 383).

1883. Engström refererade ett fall af död efter intrauterin injektion af jodlösning (1883 s. 255), Qvist omnämnde ett fall af häftig blödning under puerperium (1883 s. 325). Heinricius beskref ett fall af kongenitalt bildningsfel i den kvinnliga genitalapparaten (1882 s. 192), Saltzman refererade en laparotomi för en cysta i lig. latum (1884 s. 199).

1884. Engström ref. ett fall af kongenital ringformig stenos af vagina, ett fall kongenital defekt af v. bröstet, 2 fall af dermoïdcysta, redogjorde för ett förl. fall vid trångt bäcken, där fosterhufvudet genom tryck utifrån passerade det förträngda stället, förevisade Tarniers förl. tång, meddelade 2 opererade fall af intrauterin polyp och 2 fall af myomotomi enl. Schröder (1884, ss. 271, 273, 282, 403, 417, 1885 s. 119). Pipping förevisade en i hög grad förkalkad uetrinfibroid (1884 s. 281). Saltzman demonstrerade ett från cervix uteri aflägsnadt myofibrom (1884 s. 410). Heinricius förevisade teckningar af Tarniers couveuse pour enfants och redogjorde för de med dessa erhållna resultat (1885 s. 126).

1885. Engström meddelade en ovariotomi utförd på en gravida, 2 fall af tångs anläggande på efterföljande hufvud, ett af honom med Homén observeradt fall af puerperaleklampsi, ett fall af opereradt uterusmyom, ett fall af på samma person utförd myomotomi och ovariotomi, några data rörande endometritis exf., en ovariotomi under hafvandeskap, 2 fall af spontan gangrän af uterusfibroïder (1885 ss. 189, 208, 262, 388, 390, 1886 s. 119, 192, 357). Heinricius ref. ett fall af uterusfibroïd, där tumören undergått en ovanligt hastig och betydlig skrumpning, ett fall af gangränescerande fibrös uteruspolyp, som på operativ väg aflägsnats, redogjorde för ett fall af supravaginal myomotomi, för bruk och åtgärder vid förlossningar, hvilka utföras af jordegummor i vissa trakter af Ryssland, för ett fall af menstruationsblodens passage genom urinblåsan i följd af en operation för defekt af septum ves.-vag. (1885 s. 386, 397, 1886 s. 176, 179, 356). Upplästes en af Relander insänd uppsats om kephalotomier och embryotomier utförda med Dubois sax (1886 s. 329) och af Leopold insända uppsatser om en ovariotomi och om en kraniotomi utförd vid platt bäcken (1886 s. 332).

1886 redogjorde Heinricius för af honom utförda undersökningar om den hypertrofierande endometriten (1886 s. 406), nämnde Engström om ett fall af blåsmola, om 4 vaginala uterusexstirpationer, om defekter af bröstkörteln hos kvinnor samt om anomalier i bröstkörtelns funktion, förevisade en kvinna med en öfvertalig bröstvårta (1886 s. 415, 436, 469, 472.)

1887 förevisade Engström 2 ovarialtumörer, den ena sarkom, den andra en dermoïdcysta, aflägsnade på samma pat., redogjorde för 2 exstirpationer af en ovarialcysta och en parovarialcysta, för en förlossning vid cancer uteri (1887 ss. 162, 166, 593). Cedercreutz omtalade en

trillingsförl. (1887 s. 337). Engström förevisade en patient med öfvertaliga bröstvårtor, en papillär fibroïd aflägsnad från uterus, två karcinomatösa ovarialtumörer, (1887 ss. 669, 671, 676), präparat från en totalexstirpation af uterus per vaginam (1888 s. 43). Saltzman meddelade ett fall af ovariotomi (1887 s. 677). Engström och Cedercreutz förevisade präparat af en hydrosalpinx (1888 s. 45, 47).

1888. Engström meddelade ett fall af ovariotomi hos en ännu ej menstruerad flicka, redogjorde för ett fall af anus vulvalis och förlossning därvid, för 2 opererade fall af ovarialsarkom, för en ovariotomi under pågående af pedunkeltorsion förorsakad peritonit, för ett fall af död i tarmparalysi efter föregående laparotomi, för 2 med Dubois sax utförda perforationer, för 2 myomotomier enligt Martins metod, för en af honom utförd sectio caesarea, delgaf några kasuistiska bidrag till kännedomen om prolaps af den kvinnliga uretralslemhinnan, refererade tvillingsförlossningar och omtalade förl. hinder i följd af den delvis prolaberande placenta (1888 ss. 152, 231, 374, 495, 497 503, 651, 710, 724, 1889 s. 49, 51). Heinricius redogjorde för ett fall af intrauterin polyp af 10,750 gm vikt, för ett fall af grossess och förlossning vid cancer uteri, för en ovariotomi vid kolloïddegeneration af cysta och peritoneum, för en totalexstirpation af uterus per vaginam, för en ovariotomi hos en 12-årig flicka, demonstrerade en metod att grafiskt återgifva uteri kontraktioner, redogjorde för experiment ang. äggets yttre öfvervandring kos kaniner, för af honom verkställda undersökningar öfver invärkan af hydrastis canad. på uteri kontraktioner (1888 ss. 163, 164, 364, 376, 493, 654, 724, 804). Johnsson redogjorde för sätt att desinficera obstetriska instrument (1888 s. 502). Clopatt meddelade ett fall af extraktion med tång på efterföljande hufvud, förevisade Tarniers basiotrib och Ribemonts larynx insufflateur (1888 s. 641, 717). Törngren meddelade ett fall af genital tuberkulos hos en kvinna (1888 s. 723).

1889. Heinricius föredrog om placentas uppkomst hos hundar, meddelade 3 fall af perforation af fosterhufvudet med Dubois sax, ett fall af primär kancer i vagina, ett fall af exstirpatio uteri totalis per vaginam, 2 fall af myomotomi per laparotomiam, om bildningen och strukturen af hundens placenta, ett fall af sten i urinblåsan hos en kvinna, demonstrerade en metod att grafiskt återgifva kontraktionerna i den icke gravida lifmodren, förevisade en kvinna, som han opererat för en parovarialcysta, meddelade ett fall af normal partus hos en höggradig morfinist, (1889 ss. 161, 258, 259, 275, 285, 286, 365, 428, 506, 510). Clopatt meddelade ett fall af förl. hinder i följd af ascites och fylld urinblåsa hos fostret, och 2 fall af pannläge (1889 s. 259, 428). Engström redogjorde för ett fall af hämatokolpos med ackvirerad stenos af vagina, för en operation af en fistel mellan urinblåsan och cervix, för en ovariotomi under hafvandeskap, för ett 7:de fall af ovariotomi nnder grossess, för några fall af perforation af fosterhufvudet med Dubois sax, för en ny metod för operation af vaginalprolaps, förevisade Apostolis apparater för behandling af de kvinnliga

gen. organernas sjukdomar med elektricitet (1889 s. 279, 364, 425, 507, 1890 s. 58, 65). Upplästes af Leopold insändt meddelande om ett fall af eklampsi hos en barnaföderska (1889 s. 364).

I „Skrifter utgifna på Finska läkaresällskapets femtioårs fest II 1885“ ingå af Heinricius: Till frågan om de qvinliga urogenitalfistlarnas operativa behandling och af Engström: Till frågan om hafvandeskapets inflytande på blodcirkulationen.

Jag slutar nu min framställning af obstetrikens och gynäkologins historia vid universitetet i Finland. Det tillhör icke mig att redogöra för och bedömma den del jag själf och andra nu lefvande läkare tagit i dessa medicinska discipliners utveckling i vårt land. Under det gångna seklets sista decennium har gynäkologin, i följd af anti- och aseptikens tillämpning vid operationer, tagit ett uppsving, förut icke anadt, nu i hög grad värdt beundran. Äfven hos oss har den operativa gynäkologin vunnit en utveckling och en framgång, fullt jämförlig med de i de stora kulturländerna. Obstetriken har genom aseptikens tillämpning på förlossningarna att uppvisa resultat öfverträffande dem förut med antiseptiken erhållna. Den rent vetenskapliga forskningen i obstetrik och gynäkologi har, tack vare de fysiologiska, histologiska, pat.-anatomiska, kemiska och bakteriologiska metodernas större fullkomlighet, äfven hos oss kunnat med framgång bedrifvas. Det vetenskapliga arbetet och den praktiska företagsamheten inom obstetriken och gynäkologin närmast vid universitetet, i dess kliniker och i andra sjukhus i landet, har från 1890 till seklets slut varit mycket intensivt och delvis gått i andra banor än före denna tid var fallet.

Fjortonde Kapitlet.

Sträfvandena att åstadkomma ett nytt barnbördshus i Helsingfors. Deras slutliga förverkligande. Det nya barnbördshuset vid Bergmansgatan. Acc. och gyn. afdelningarna vid allm. sjukhuset 1870 till 1878, resp. 1890.

Enligt förordningen af den 19 juni 1860 förenades allm. hospitalet med det klin. institutet till det allmänna sjukhuset i Helsingfors och bestämdes att föreningen skulle ske den 1 jan. 1861. Acc. afdelningen kom sålunda åter i afseende å undervisningen att lyda under universitetet.

I H. K. M:ts bref till consistorium af den 19 juni 1860 bestämdes, att den medicinska afdelningen skulle inrymmas i d. v. kliniska institutet (nya klinikum), kirurgiska och syfilitiska afdelningarna i d. v. allmänna hospitalets byggnader (gamla klinikum), hvaremot för acc. afdelningens behof ett nytt hus af sten borde på hospitalets tomt uppföras, hvartill kostnaden, beräknad förslagsvis till 18,000 rub. s:r, skulle bestridas af universitetets nybyggnadsfond. I senatens bref till gen. direktören för med. verket s. d. bestämdes, att med uppförande af det nya acc. huset skulle få anstå till sommaren 1861, då de infordrade kostnadsförslagen skulle af gen. direktören till senaten insändas. Vid sj. styrelsens sammanträde den 8 jan. 1861 öfverlades om fördelningen af sjukrummen t. v. och intill dess nybyggnaden för acc. afdelningen kunde hinna uppföras. Därvid beslöts bl. a. att acc. afd. skulle till 1 juni s. å. inrymmas i nedre våningen af det kliniska institutets byggnad samt i ordinators våningen i förra allmänna hospitalet.

Vid sj. styrelsens sammanträde den 9 febr. 1861 framställde gen. direktör Törnroth nödvändigheten att ju förr dess bättre tänka på grundläggande af det nya acc. huset, men anmälde, att med anledning af vederbörande arkitekts, konduktören vid intendentkontoret H. Dahlström, sjukdom ritningar och kostnadsförslag ännu icke blifvit färdiga. Sj. styrelsen beslöt, att hemställan skulle göras icke allenast att få placera det nya acc. huset i norra linien af det förra klin. institutets tomt, utan ock om rättighet för sj. styrelsen att om grundvalens anläggning under instundande sommar

gå i skyndsam författning på det med husets fulländande icke måtte alltför länge på tiden fördröjas, äfvensom att ur universitetets nybyggnadsfond för sådant ändamål få rekvirera erforderliga medel [1]).

Ofvannämnda hemställan blef i skrifvelse af den 2 mars 1861 från senatens kansliexpedition bifallen. Senaten anbefallde att under sommarmånaderna grundvalen skulle uppmuras, hvarefter uppförande af självfva byggnaden skulle öfverlämnas åt pålitlig entreprenör. Särskildt förordnande om byggnadens placering skulle meddelas, sedan intendentkontorets yttrande blifvit aflämnadt. Af consistorium skulle 3,000 rubel utbetalas, hvarom sj. styrelsen i bref till universitetets rektor af den 2 mars anhöll [2]).

Emellertid ansåg sj. styrelsen att, då acc. afd. måste, tills det nya huset hunne uppbyggas, hvartill ansågs åtgå flere år, provisoriskt organiseras, hela byggnaden vid Nikolaigatan måtte upplåtas för barnsängskvinnor, med rum för instruktionsbarnmorskan, medan rum för sexual- och barnsjukdomar borde inrättas i f. d. kliniska institutet.

Då emellertid d:r Sanmark ej genast kunde afflytta, lät prof. v. Willebrand acc. afd. sommaren 1861 erhålla en mindre lokal på nya klinikum.

Den 21 dec. 1861 hemställde sj. styr. om att intendenten för allm. byggnaderna blefve anmodad att i samråd med prof. Sirelius utarbeta ett nytt projekt till acc. inrättning på därtill utsedd och gillad plats [3]). Senaten biföll den 15 jan. 1862. Intendenten Lohrmann insände den 12 febr. 1864 ett af Sirelius uppgjordt program i ämnet och en på grund däraf uppgjord tablå, utvisande en byggnad i 3 våningar, bland annat med dubbel lokal för 25 barnaföderskor, för hvilket allt kostnaderna approximativt beräknades uppgå till 226,760 mark, oberäknadt utgifterna för nödiga planeringsarbeten. Därvid anmärktes likväl att platsen blefve för trång för ett hus af sådan utsträckning [4]).

Sedan senaten i remiss af den 3 maj 1864 anbefallt consistorium att inkomma med utlåtande öfver ofvannämnda program och kostnadsberäkning, hade cons. infordrat den 23 i samma månad med. fak:s utlåtande i ämnet. Den 19 sept. godkände fak. i hufvudsak programmet och förslaget samt afgaf ett utlåtande, som

---

1) Jmfr äfven Ekon. dep:s B. D. 1861 N:o $^{12}/_{387}$.

2) Af de lyftade medlen utbetalades 217 r. 72 kop. för uppköp af byggnadstimmer till det ifrågasatta barnbördshuset och 65 rubel för nivelleringar och planprojekter. Som emellertid byggnadsmaterialerna efter hand blefvo använda vid remontarbeten å allmänna sjukhuset, återbetalades återstoden, 2,935 rubel eller motsvarande 11,740 m. till universitetet, som den 17 april 1875 hade återfordrat summan af 3,000 rubel (Sjukhusstyrelsens protokoll 1875 d. 24 april, § 3), då universitetet blef ålagdt att med 100,000 m. bidraga till barnbördshusets vid Bergmansgatan uppförande.

3) Ekon. dep:s B. D. 1861 N:o $^{108}/_{396}$.

4) Ekon. dep:s B. D. 1872 N:o $^{66}/_{351}$.

låg till grund för consistorii nedanstående skrifvelse tiil H. K. M:t. Consistorium ville dock först hafva utredt, huru stor lokal och äfven i öfrigt, hvilka behof den pat.-anatomiska inrättningen vid universitetet påkallade [1]), hvarför frågan i detta afseende återremitterades till med. fak. Den 26 okt. svarade fak. att den fann behofvet af egen lokal för pat.-anat. institutionen nödvändigt och lämnade program till en dylik lokal. Cons. afgaf den 2 nov. till H. K. M:t ett utlåtande [2]), däri det framhöll att programmet till acc. byggnaden blifvit gjordt i enlighet med de principer, hvilka vid uppförandet af förl. anstalter allmänt gjort sig gällande samt att antalet af rum, som föreslagits böra i byggnaden ingå, öfverhufvud icke öfverskred det oundgängligen nödvändiga för att densamma skulle kunna tillfredsställande motsvara alla därmed afsedda ändamål, så mycket mindre, som från det föreslagna antalet af sängar, eller 50, måste afräknas 8 till 10 i författningarna föreskrifna sängplatser för gynäkologiska patienter, hvilka ej blifvit i programmet särskildt upptagna. Likväl ansåg cons. någon minskning i rummens antal kunna åvägabringas därigenom, att de förslagsvis upptagna konvalescentrummen och föreläsningssalen, hvilka lätt kunde ersättas af rum i den för tillfället ledig stående afdelningen, skulle bortfalla, såsom ock att tvänne af de föreslagna fyra latrinerna kunde vid byggnadsföretagets realiserande utelämnas och dimensionerna äfven för de återstående, en i hvardera våningen, icke obetydligt minskas.

Den 22 nov. 1864 anbefalldes sj. styrelsen af senaten [3]) att inkomma med yttrande angående en af intendenten Lohrmann uppgjord tablå med kostnadsförslag öfver en ny stenhusbyggnad för acc. afdelningen samt att uppgöra ett nytt program lämpadt efter acc. afdelningens oundvikliga behof af utrymme och uppgjordt äfven med möjligaste besparing i kostnaderna för husets uppförande.

Den 19 dec. 1864 inlämnade Estlander ett af honom i samråd med arkitekten Brander uppgjordt förslag till ett acc. hus i Helsingfors, hvars kostnad beräknades till 141,600 mark, med bl. a. 28 sängar, fördelade i 14 isolerbara rum med 2,000 kub. fot luft för hvarje säng samt 2 sängar i hvar sitt rum för barnaföderskor, som önskade förbli okända. Huset skulle uppföras i 3 våningar på bergssluttningen i dälden mellan sjukhusets tvänne hufvudbyggnader, med för de andra afdelningarna gemensam kosthållning.

---

1) Af den för allm. hospitalets omorganisation tillsatta komitén blef föreslaget att acc. huset skulle öfverlämnas åt universitetet till en blifvande patologisk-anatomisk inrättning emot en ersättning från dess fonder af 18,000 rubel till uppbyggandet af ett nytt acc. hus, hvilket förslag cons. äfven antog och den 2 nov. 1864 hemställde till senaten.

2) Universitetets registratur 1864 N:o 147.

3) Jmfr Ekon. dep:s B. D. 1872 N:o 66/351.

Vid diskussionen härom förenade sig Wendelin med Estlander med den anmärkning att i förslaget de i sjukhusets stat bestämda sängar för sexualsjukdomar icke voro afsedda. Doc. Pippingsköld afgaf ett längre yttrande (Sirelius vistades utomlands). Han godkände i allm. Sirelii program, ansåg 30 sängar fördelade på 2 växelvis begagnade afdelningar vara tillräckliga för 300 à 400 förlossningar årligen på en stadsbefolkning af 30,000—40,000 personer. Han ansåg 4—6 konvalescentsängar i ett eller två större rum vara högst nödvändiga och att dessa rum böra vara utan sammanhang med de egentliga barnsängslokalerna, men väl möjligen utgöra en del af en skild gyn. afd. Tvänne instruktionsbarnmorskor voro nödvändiga. Förslaget om ett hus i 3 våningar kunde blott ur ekonomisk, men ej ur sanitär synpunkt försvaras. Pippingsköld föreslog att i en hufvudbyggnad om 2 våningar skulle inrymmas den gynäkologiska och barnafdelningen för 15 sängar jämte lokaler för sjukpersonalen och ekonomen m. m. Tvänne envånings flyglar i en sträckning med hufvudbyggnaden för 12—15 platser och förenade med denna endast genom ett kort galleri borde upptaga rummen för puerperae, deras sköterskor, förlossnings- och badrum. Sålunda blefve, enligt hans mening, de skilda afdelningarna bäst skyddade för ömsesidig infektion.

Pippingsköld anmärkte om att i Sirelii och Estlanders förslag icke fanns upptagen en gyn. afdelning och framhöll att vid den planerade nybyggnaden äfven den gyn. afdelningens behof skulle afses och att minst 12—15 platser kunde inrymmas i en särskild afdelning och icke upptagas på de egentliga accouchementsrummen. En sammangyttring af en acc.-, en gynäkologisk och en barnafdelning gjorde af det hela en sjukinrättning, hvarigenom hufvudändamålet med byggnaden, ett i sanitärt hänseende godt acc. hus, blefve förfeladt.

Pippingsköld framhöll olägenheterna af den plats, som föreslagits i närheten af större sjukhus i midten af staden, på olämplig terräng, utan solljus och frisk luft.

Pippingsköld slutade: „Min innerliga öfvertygelse är att en vis regering, lika ömsint som upplyst, skall behjerta den läroanstalts behof, vid hvilken såväl läkare som barnmorskor skola bildas för det viktiga kallet att bistå Finlands kvinnor, så höga som låga, i den svåra stund, då så ofta tvenne menniskolif bero af en skicklig hjelp. Ur en högre ekonomisk synpunkt blir kostnaden icke för hög, der det är fråga om menniskolif".

Hjelt förenade sig fullkomligt i Pippingskölds „väl motiverade" förslag. v. Willebrand var ense med Estlander hufvudsakligen på den grund att, om endast genom reduktion till en mindre skala denna lifsfråga för barnmorskeundervisningen kunde lösas, denna utväg vore att föredragas framför ett kvarblifvande uti en provisorisk ställning. Om vid den reducerade skalan det

skulle visa sig att gynäkologiska patienter icke kunde inrymmas, kunde väl några rum för detta behof finnas att tillgå i öfra våningen af allm. sjukhusets medicinska afdelning, under förutsättning att den nya lokalen för barnaföderskor sålunda anlägges att tillbyggnad däraf, då förhållandena sådant medgifva, kunde utan hinder verkställas. Då pluraliteten sålunda förenat sig om Estlanders förslag, kom sj. styr:s yttrande den 19 aug. 1864 att i enlighet därmed afgifvas. Den 3 april 1865 anhöll sj. styr. hos H. K. M:t att få framlägga program till ett acc. hus i reducerad skala under förutsättning att det framdeles kunde utvidgas. Detta program upptog endast en hel lokal för barnaföderskorna, medan rummens storlek och antal voro något minskade. Kostnadsförslaget beräknades till 141,600 m.

Den 16 maj 1865 fingo intenden Lohrmann och Sirelius af senaten i uppdrag att efter samråd med hvarandra afgifva utlåtande öfver det senare programmet och de anmärkningar sj. styrelses minoritet uppställt emot detsamma, hvarvid de äfven uppmanades att anmäla och föreslå annan lämpligare tomt än den på allmänna sjukhusets område.

Emellertid hade sj. styrelsen den 29 mars 1866 inkommit med framställning därom, att kronan skulle för allm. sjukhusets behof och särdeles för att vinna en rätt lämplig plats för det nya acc. huset tillösa sig studentkorpsens tomt N:o 1 vid Fredsgatan i kvarteret Geten (den plats, som nu intages af statsarkivet), hvilken studentkorpsen därtill erbjudit emot vederlag af kronans obebyggda tomt N:o 27 vid Alexandersgatan och en mellanafgift 12,012 m. [1]) Byggnadsstyrelsen blef af senaten den 18 april förständigad att i sammanhang med sistberörda, då ännu icke aflämnade utlåtande, jämväl yttra sig om det projekterade tomtbytet. Den 15 dec. 1866 hade byggnadsstyrelsen, utan att egentligen lämna något yttrande öfver sj. styrelsens program, insändt ett tredje af Sirelius motiveradt ytterligare program med tablå, upptagande ett kostnadsförslag af 340,000 mark för ett barnbördshus i 2 våningar, lokal för barnklinik likaledes i 2 våningar, ekonomibyggnad, uthusbyggnad och inhägnader, planteringar m. m., hvarjämte byggnadsstyrelsen ansåg, att inrättningen lämpligen kunde förläggas antingen till det ställe, där gula villan på Broholmens södra udde fordom stod eller ock till Skatudden, hvarest frisk luft i rikligt mått kunde erhållas. Mot utbytet af studentkorpsens tomt, för att därpå uppföra acc. huset, uttalade sig nämnda styrelse.

Föredraganden i senaten, G. H. Sjöstedt, ansåg att några nybyggnader till det omfång och med den af byggnadsstyrelsen föreslagna afsides placeringen icke böra förordas, emedan därigenom såväl byggnadskostnaden som acc. afd:s förvaltning och framtida underhåll i högsta måtto skulle fördyras, hvarjämte under-

---

[1]) Ekon. dep. B. D. 1866 N:o $^{20}/_{345}$.

visningen skulle lida genom acc. afd:s afskiljande alltför långt från sjukhusets öfriga afdelningar. Han föreslog tomtutbyte med studentkorpsen.

Senaten [1]) ansåg den 23 okt. 1867 den studentkorpsen tillhöriga tomten böra för allm. sjukhusets framtida behof reserveras och biföll att det af sj. styrelsen förordade tomtutbyte, såframt studentkorpsen afstode från alla anspråk på mellanafgift, måtte utan vidare omgångar afslutas. Guvernören i Nylands län erhöll i uppdrag att höra Helsingfors' stads äldste och magistrat om, huru många sängar eller sjukplatser i den blifvande nya acc. inrättningen staden för dess del åtog sig att underhålla emot löfte från kronans sida, att den för anstalten erforderliga byggnaden skulle till denna del bekostas af statsverket, därest staden utan ersättning uppläte en för ändamålet lämplig tomt å Skatudden. Beträffande planen för den tillämnade byggnaden öfverlämnade senaten åt cons. att inkomma med fullständigt förslag därtill, uppgjordt med ledning af Pippingskölds i sj. styrelsens protokoll den 19 dec. 1864 influtna yttrande därom, men inskränkt blott till det omfång, som ansågs oundgängligen nödigt, med uppfyllande af det med acc. anstalten förenade ändamål att lända till gagn för med. studerandes praktiska undervisning.

Senatens skrifvelse föredrogs den 16 nov. 1867 i cons., hvilket beslöt remittera handlingarna till med. fakulteten. Denna uppdrog den 23 nov. 1867 åt Sirelius och doc. O. Wasastjerna att uppgöra ett fullständigt förslag, men ansåg att till förekommande af den vid barnbördshus vådliga puerperalepidemin det icke vore ändamålsenligt att sexuala och barnsjukdomar skulle inhysas i samma lokal, som upplåtes för barnaföderskor. Sirelius hemställde den 7 dec. till consistorii bepröfvande huruvida icke, då ett så beskaffadt fullständigt förslag, äfven om därmed afsågs uppgörande af blott det första preliminära utkastet, icke kunde uppgöras utan biträde af en i byggnadskonsten erfaren arkitekt, förste arkitekten H. Dahlström, som förut varit anlitad för ifrågavarande nybyggnad, kunde erhålla i uppdrag att mot skälig ersättning vara honom behjälplig vid uppgörandet af nämnda förslag. Consistorium biföll till förslaget.

Den 2 april 1868 förekom i med. fakulteten frågan om den nya acc. byggnaden. Sirelius förklarade sig stanna vid det af Dahlström uppgjorde projektet. Fakultetens öfriga medlemmar, Bonsdorff, Hjelt och Wasastjerna, beslöto att till följd af de högt tilltagna kostnaderna ett nytt förslag skulle uppgöras, hvari man likväl, under den förutsättning att det d. v. acc. huset skulle upplåtas till gynäkologisk och pädiatrisk klinik, skulle följa den princip att ett hus i 2 våningar skulle på sjukhuset tomt uppföras och upp-

---

[1]) Ekon. dep:s i senaten protokoll för den 29 okt. 1867, 11⁰.

manades Sirelius och Wasastjerna att utarbeta ett nytt i detta syfte utfördt, detaljeradt förslag.

Till följd af Wasastjernas sjukdom uppdrog fakulteten, bestående af Bonsdorff, v. Becker, Hjelt, Estlander och Sirelius, den 14 maj 1868 åt Pippingsköld att i samråd med Hjelt uppgöra förslag till nytt accouchementshus.

Desse afgåfvo den 28 maj 1868 till fak. ett muntligt meddelande om de principer, enligt hvilka efter deras mening det nya acc. huset för fyllande af universitetets oundgängligaste behof skulle uppföras: en växellokal om 12 sjuksängar i 2 skilda flyglar, hvardera innehållande 4 sjukrum, beräknade för 3 sängar, 1 förlossningsrum, 1 badrum med kök, 1 rum för biträdande barnmorska och lokal för amanuens. Fak. beslöt till cons. inlämna de alternativa förslagen samt därvid uttala sig för det af Sirelius och Dahlström uppgjorda projektet såsom det hygieniskt bästa, men som realiseringen af detta, med afseende på längden af därtill erforderlig byggnadstomt ansågs möta oöfvervinnerliga svårigheter, höll fak. för nödigt att flyglarna uppfördes i 2 våningar i rak sträckning med hufvudbyggnaden. Under förutsättning att det d. v. acc. huset skulle t. v. upplåtas till gynäkologisk och pädiatrisk klinik, hvilket förhållande dock endast för en kortare tid kunde fortfara, emedan sjukhusets öfriga afdelningar och universitetets patologiska museum saknade nödigt utrymme och att det nya huset byggdes på sjukhusets tomt, så att vid möjligen inträffande febersjukdomsfall patienterna kunde till afdelningen för invärtessjuka därifrån öfverföras, ansåg fak. följande rum oundgängligen nödvändiga för med. studerandenas praktiska utbildning: 12 sjuksängar, fördelade i minst 12 rum, 1 kansli- och 1 förlossningsrum, 1 rum för biträdande barnmorska, 1 rum för amanuens, 1 persedelrum, 1 badrum och 1 rum för praktikanter.

I detta beslut förenade sig fakultetens ledamöter utom Sirelius, som afgaf en reservation hufvudsakligen i afseende å inrättande af och planen för byggnaderna.

Fakultetens beslut af den 28 maj blef den 3 juni insändt till cons., som bordlade ärendet. Den 25 sept. 1868 föredrogs det för cons., som beslöt att i stöd af hvad pluraliteten i med. fakulteten yttrat om förslaget till H. K. M:t afgifva förslag i öfverensstämmelse med fak:s mening [1]).

Den 8 dec. 1868 förordnade senaten, i anledning af det afböjande svar, som emellertid hade från stadens myndigheter på ofvannämnda i okt. 1867 uppställda fråga ingått, att Helsingfors stadsförsamling skulle genom guvernören höras, huruvida denna ville åtaga sig vissa sängars underhåll, ifall ett större barnbördshus inrättades.

---

[1]) Consistorii acad. protokoll den 26 sept. 1868 § 9 och Universitets brefregistraturet för 1869 N:o 26.

Vid allmän kyrkostämma den 14 april 1869 meddelade Sirelius till ådagaläggande af behofvet af en acc. inrättning i större omfång en allmän öfversikt af det antal barnaföderskor, som under senaste fem år sökt och vunnit inträde å acc. afdelningen. v. Wlllebrand framhöll nyttan och behofvet för Helsingfors kommun af ifrågavarande inrättnings anordnande i större omfång samt ansåg frågan vara af den mest ömmande beskaffenhet, som i mänskligheténs namn ställdes till församlingen. Andra församlingsmedlemmar ansågo, med afseende ej mindre å de stora utgifter, som under senaste nödår drabbat Helsingfors kommun, än de dryga kostnader, som förestode genom utgifterna för fattighusets och feberlasarettets uppförande, församlingen icke kunna ikläda sig ifrågavarande ansvarighet. Stämman förklarade emellertid sig villig att lämna ett årligt bidrag af 2,000 m. i ett för allt för 5 sängplatser.

Sirelius dog 1869 och efterträddes af Pippingsköld. Frågan om uppförande af barnbördshuset upptogs af denne med mera framgång.

Med anledning af cons. förslag af den 26 sept. 1868 hade coll. med. af senaten den 31 maj 1870 blifvit anbefaldt att inkomma med fullständigt förslag om det tillskott i byggnadernas omfång, som i och för barnmorskeundervisningens tillgodoseende kunde vara oeftergifligen nödigt utöfver den af cons. den 26 sept. 1868 framställda plan, hvarmed afsågs endast det med acc. anstalten förenade ändamål att lända till gagn för med. studerandenas praktiska undervisning. Pippingsköld blef af collegium med. anmodad att uppgöra ett program för uppförande och anordnande af ett nytt barnbördshus. Han inlämnade den 15 maj 1871 ett program för en dylik inrättning. Programmet innefattade en anstalt för 300 à 350 förlossningsfall under året, 6—10 hafvande kvinnor, 10—15 äldre elever samt 4 med. studerande, på en tomt så vald, att den lätt medgaf tillbyggnader, nödiga sannolikt redan i en snar framtid. Med ett sådant antal fall ansåg han det blifva möjligt att årligen färdigbereda 30 barnmorskor. Åtminstone öfre våningen af d. v. acc. huset, i hvars nedre våning assistentläkarne skulle få några rum, skulle upplåtas till en gynäkologisk afdelning och lokalen inom det fordna kliniska institutets hus, upptagen af barn- och egentliga kvinnosjukdomar, skulle disponeres endast för den förra kategoriens patienter. Pippingsköld ansåg platsen mellan kvarteret Geten i norr, Nikolaigatan i öster, Narinktorget i söder och fordna kliniska institutets tomt i väster (den plats, på hvilken n. v. statsarkivet är uppfördt) lämpligare än den plats lågt mot dälden i norr, som man åren 1863—1865 uppsökte för acc. huset. Han föreslog i enlighet med sitt förslag af den 19 dec. 1864 två skilda växellokaler eller afdelningar, det ena huset placeradt utåt mot Narinktorget (platsen för n. v. Finlands bankhus), det andra ett godt stycke mot norr, hvardera med façaden mot söder. Tomt-

planen mot Nikolaigatan skulle reserveras för en blifvande nybyggnad för gynäkologiska och barnafdelningen. I hvardera växellokalen skulle finnas 2 salar med tillsammans 16 platser: 14 för barnsängskvinnorna och deras barn, 2 för de tjänstgörande eleverna, och 3 rum för enskilda barnaföderskor. Salarna skiljdes från hvarandra genom ett rymligt förlossningsrum, kommunicerande med en varm tambur och genom denna med de tvänne salarna; utanför tamburen följde en kall förstuga och trappa. Pippingsköld frångick sålunda sitt tidigare 1864 gjorda utkast af cellsystemet med långa korridorer. De öfriga för anstalten erforderliga rum skulle inrymmas i hvardera byggnaden. Pippingsköld föreslog vidare nedsättande af en komité för att uppgöra den omständliga planen, pröfva konstruktionsritningar, kostnadsförslagen m. m. samt inkallande af den danske teknologen Krarup, hvilken skulle pröfva och bedöma eller själf uppgöra tekniska detaljer, främst ventilationssystemet [1]).

Detta program antogs enhälligt af coll. med. och låg till grund för kollegii den 15 maj 1871 afgifna yttrande och förslag. Vid ärendets föredragning den 5 dec. 1871 godkände senaten i hufvudsak Pippingskölds program, jämväl beträffande placeringen af de afsedda nya byggnaderna och tillsätta en komité, bestående af t. f. generaldirektören för medicinalverket v. Willebrand såsom ordförande, proff. A. Moberg och Pippingsköld, ingeniör E. Bergroth och arkitekten H. Dahlström (sekreterare d:r F. J. Rabbe), för uppgörande af ett fullständigt förslag till ett nytt hus för acc. afdelningen vid allm. sjukhuset, hvilket enl. brefvet af 19 juni 1860 borde uppföras.

Denna komité afgaf sitt yttrande den 2 okt. 1872 och ansåg att platsen österut om nya klinikum var högst oländig och att byggnaderna å denna icke kunde uppföras för mindre än förslagsvis 300,000 m. Komitén föreslog därför uppbyggande af ett barnbördshus på den då obebyggda platsen mellan Bergmansgatan och katolska kyrkan, hvilken plats komitén ansåg äga fördelen af tillräckligt utrymme för att i framtiden, då förhållandena sådant kunde medgifva, tillåta uppförande af en särskild byggnad för gynäkologiska och barnafdelningarna, hvilkas vård tillkom läraren i barnförlossningskonsten och hvilka byggnader lämpligast borde vara ställda i sammanhang med acc. inrättningen. För att i en framtid acc. inrättningen icke skulle hafva en olägenhet däraf att enskilda personer möjligen komme att uppföra mycket höga stenhus i dess omedelbara närhet, hemställde komitén, huruvida icke H. K. M:t täcktes anbefalla, att den obebyggda platsen mellan katolska kyrkan, Brunnsparken och Jungfrustigen finge endast bebyggas med villor i likhet med sådana i Brunnsparken med en- eller tvåvåningshus.

---

1) Jmfr Ekon.-Dep:s B. D. 1872 N:o $^{66}/_{351}$.

Kostnaden för den nya förlossningsanstalten upptog komitén förslagsvis till 230,000 m. samt öfverlämnade till H. K. M:t att utse någon af de föreslagna platserna. Senaten anbefallde den 22 okt. 1872 cons. att inkomma med yttrande om komiténs förslag. Cons. hade den 4 dec. 1872 mot detta förslag intet annat att anmärka än att inrättningen i händelse den endast afsåge tillfredsställandet af med. studerandenas behof af praktisk undervisning kunnat tilltagas i betydligt mindre skala, men då den jämväl var afsedd för barnmorskeundervisningen i landet äfvensom för vården af sjuka från Nylands län, kunde någon minskning af de ifrågasatta lokalerna icke med skäl förordas[1]). Cons. erbjöd 100,000 m. som ett bidrag till uppförande af det tillämnade barnbördshuset motsvarande behofvet för den medicinska undervisningen. Med anledning af senaten den 14 jan. 1873 affordrat yttrande och efter det stadens äldste blifvit i ärendet hörda, afstod magistraten i Helsingfors den 1 mars 1873 ofvannämnda tomtplats till kronan, men uttalade som önskningsmål att staden såsom vederlag skulle erhålla kronan tillhöriga tomten N:o 1 vid Hagasundsgatan.

Komitén afgaf den 23 mars 1874 till H. K. M:t konstruktionsritningar och förslag till uppförande af acc. inrättningen samt fullständigt kostnadsförslag, slutande sig detta till följd af de då högt uppdrifna priserna till 340,000 mark. Den 12 maj s. å. insände senaten till H. K. M:t dessa ritningar och kostnadsförslag till byggnaderna, bestående af en hufvudbyggnad af sten, 2 förlossningsbyggnader och 2 enskilda sådana af trä, feberlasarett af trä samt uthusbyggnad och likhus af sten. Senaten anhöll om tillåtelse att anordna den förändring i byggnadsplanen att antingen alla förlossningsbyggnader eller ock endast några af dem blefve uppförda af sten, i hvilket fall ett tillskott till kostnadsförslaget af 340,000 m., erfordrades.

I bref till generalguvernören af den 4 dec. 1874[2]) tillät H. K. M:t att för nya byggnader för acc. afd. af allm. sjukhuset ur finska statsmedel utbetalades en summa af 340,000 m. Den 15 dec. 1874 anbefallde senaten byggnadsstyrelsen att inkomma med förslagsberäkningar till förhöjning i kostnaden, därest en större och en mindre förlossningsbyggnad uppfördes af sten i stället för af trä. Byggnadsstyrelsen beräknade förhöjningen till 30,180 m. Senaten beslöt den 26 jan. 1875 uppförande af stenhusbyggnader och anbefallde byggnadsstyrelsen att uppgöra fullständiga ritningar och kostnadsförslag, hvilka nämnda styrelse i skrifvelse af den 8 maj insände. Enligt dessa blef kostnaden för bägge byggnaderna af sten 94,100 mark eller 31,000 m. mera än kostnaden för dylik af trä (63,100). Senaten beviljade den 19 maj 1875 till acc. hus byggnadernas uppförande 235,000 m., hvartill kom universitets bidrag af 100,000 m.

---

[1]) Universitetets brefregistratur 1872, N:o 185.
[2]) Gen. guvernörens B. D. 1874, $^{533}/_{39}$.

Civilexpeditionen anbefallde cons. i skrifvelse af den 26 jan. 1875 att meddela senaten, när universitetets bidrag till barnbördshusets uppförande, 100,000 m., blefve ur universitetets byggnadsfond disponibelt. Den 17 febr. beslöt cons. svara att beloppet vore disponibelt att i mån af behof utbetalas, men då enligt brefvet till gen. dir. för med. verket af den 19 juni 1860 universitetets bidrag bestämdes till 18,000 rubel = 72,000 mark ansåg cons. sig böra af kansler begära tillstånd till utbetalningen af återstående 28,000 m. Den 28 april föredrogs i cons. kanslers den 22 april lämnade bifall till utanordnande ur universitetets byggnadsfond af ifrågavarande summa och den 2 juni anmältes i cons. att summan blifvit utbetalad. Den 30 aug. 1876 anhöll den bestyrele för acc. inrättningens uppförande, hvilken, bestående af Pippingsköld, univ. kamreraren N. K. Westermarck och arkitekten G. Wilenius, senaten den 26 jan. 1875 hade tillsatt, om ett tillskottsanslag af 80,000 m. för kompletteringsarbeten [1]). Senaten biföll den 27 sept.

I skrifvelse af den 28 jan. 1878 anmälde samma bestyrelse att anslaget af 415,000 mark vore otillräckligt samt att till likviderande af särskilda räkningar och närmast behöfliga kompletteringsarbeten ännu erfordrades ett tillskott af 15,937 m. 64 p., i anseende hvartill bestyrelsen anhöll om utanordnande af detta tillskott, uti hvilket likväl icke inberäknats vissa afgifter, hvilka bestyrelsen förmodat komma att påföras acc. inrättningens blifvande stat, hvarhos bestyrelsen framhöll att för särskilda arbeten såsom brädfodring och oljemålning m. m. ännu ytterligare komma att erfordras c. 15,000 m. [2]). Med anledning häraf hemställde senaten den 5 febr. 1878 om ett ytterligare tillskott af 60,000 m. jämte det senaten som förskott uppå detta anslag utanordnade 22,000 m. H. K. M:t medgaf den 18 april 1878 att ända till 60,000 finge användas till acc. afdelningens bringande i fullständigt skick och utförande af alla därtill hörande arbeten [3]).

Den 30 jan. 1877 anbefallde civilexpeditionen sj. styrelsen att inkomma med förslag till stat för allmänna sjukhuset och acc. inrättningen. Den 31 okt. s. å. insände sj. styrelsen förslaget. Antalet barnaföderskor per år beräknades till 400, men ansågs att antalet inom 10 år skulle gå upp till 450. Det högsta antal som för anstalten ur strängt hygienisk synpunkt ansågs tillåtligt var 600. För skötseln ansågos 10 elever behöfliga, då 30 om året skulle utdemitteras (förut utgingo omkring 10 elever årligen). Kostpriset beräknades till 1 m. 10 p. per dag, emedan erfarenheten hade visat att kostnaden för de friska barnsängskvinnorna under år 1876 varierat mellan 90 p. och 1 m. 33 p. per dag. Den 19 juli 1878 blef af H. K. M:t staten gillad och fastställd att gälla från den 1 juli s. å. och uppgick densamma till 61,744 m.

---

1) Ekon. dep. B. D. 1876 N:o 54/351.
2) Ekon. dep. B. D. 1879 N:o 28/328.
3) Gen. guvernörens B. D. 1878 N:o 211/18.

Den 2 aug. 1878 öppnades det nya barnbördshuset vid Bergmansgatan.

Det förra acc. huset vid Nikolaigatan föreslogs väl till gyn. och barnafdelning, men blef öfverlåtet till den kirurgiska afdelning, (efter denna afdelnings öfverflyttning till det nya kirurgiska sjukhuset 1888, blef byggnaden apterad till oftalmologisk klinik). Den gyn. och barnafdelningen öfverfördes 1873, då dess lokal på nya klinikum inrättades till ögonafdelning, till den lokal i södra flygeln af gamla klinikum, som ännu, ehuru utvidgad, intages af den förra.

K. V. Sacklén.
(Bilden tagen efter ett Finska läkaresällskapet tillhörigt fotogram).

Efter A. Heikels 1868 inträffade död blef M. Stenbäck ass. läkare vid acc. afdelningen och efterträddes den 23 aug. 1873 af K. V. Sacklén, hvilken anhöll om afsked den 31 juli 1875. Sacklén blef fripraktiserande läkare i Helsingfors och erhöll en efter d. v. förhållanden mycket stor praktik, men dog redan den 16 mars 1877. Ass. läkaretjänsten ansöktes af slotts- och lasarettsläkaren i S:t Michel R. Salingre, hvilken från den 1 okt. 1875 var t. f. assistentläkare. Salingre ansökte om entledigande efter mars månads utgång 1876. Sedan A. W. Saxbäck en kortare tid skött tjänsten, blef O. A. Heikel ass. läkare och innehade tjänsten tills afd. flyttades till den nya lokalen vid Bergmansgatan. Vid denna anställdes tvänne assistent läkare, af hvilka den andra hade att sköta äfven sjukvården på den gyn. afd. Den 19 dec. 1883 inrättades vid sistnämnda afd. med senatens bifall en ass. läkaretjänst, hvilken genom H. K. M:ts reskript af den 2 dec. 1884 definitivt bestämdes.

Sj. styrelsen hemställde den 30 april 1887 om inrättande af en barnmorskelärare och underackuschörtjänst vid barnbördshuset och om doc. Stenbäcks utnämning till tjänsten. Enligt civil exp. skrifvelse till sj. styr. af den 10 april 1888 ombildades 1:sta ass. läkaretjänsten vid acc. huset till barnmorskeläraretjänst, till hvars första innehafvare utnämndes 1:sta ass. läkaren vid barnbördshuset, doc. Stenbäck.

Föreståndarinna på acc. afd. var till 1875 fru Klingenberg, men sedan 1 april 1870 var dessutom fr. J. Schroeder biträdande barnmorska.

Efter fru Klingenbergs afsked 1875 blef Schroeder 1:sta och fr. F. Nyberg 2:dra instruktionsbarnmorska. Schroeder erhöll afsked på begäran den 14 april 1876, hvarefter Nyberg blef 1:sta och fru A. H. Wahlroos 2:dra instr. barnmorska, i hvilken egenskap de blefvo anställda äfven vid det nya barnbördshuset. Föreståndarinna på den gyn. och pädiatriska afd. blef efter fru Dyhr (f. Schaele) den 1 sept. 1877 fru Fr. Rieger, hvilken sedermera blef stadsbarnmorska i Lovisa och efterträddes den 1 juni 1880 af fru E. Renholm. Från den 15 jan. 1878 var hoffuriren C. G. Pihlman syssloman på barnbördshuset.

Antalet förlossningar (oberäknadt aborterna) på acc. afd. var 1870 213, 1871 238, 1872 227, 1873 255, 1874 243, 1875 259, 1876 248, 1877 249, 1878 (till 2 aug.) 153, s:a 2,100.

Mortalitetsprocenten, den totala, resp. den på infektion beroende var 1870 5,6, 1871 4,6 resp. 3,3, 1872 2,2 resp. 1,7, 1873 2,4 resp. 1,9, 1874 2,0 resp. 1,6, 1875 1,5 resp. 0,7, 1876 3,0 resp. 1,9, 1877 2,4 resp. 1,6, 1878 2,6 resp. 0,6.

Af sällsyntare förlossningsfall förekommo 1870 t. o. m. 1878 placenta praevia 3 ggr., prolapsus funiculi umb. 11 ggr., eklampsi 26 ggr., ruptura uteri 5 ggr.

Af obstetriska operationer utfördes 1870 t. o. m. 1878 tångförlossning 117, vändning 38 (däraf 1 på hufvudet) kraniotomi 29, dekapitation 2, partus arte praematurus 7, abotus provocatus 1, repositio inversio uteri 2.

På gynäkologiska afd. var antalet pat.: 1870 35, 1871 52, 1872 67, 1873 46, 1874 70, 1875 58, 1876 78, 1877 61, 1878 71, 1879 66, 1880 75, 1881 91, 1882 103, 1883 96, 1884 116, 1885 92, 1886 123, 1887 150, 1888 190, 1889 222.

På gynäkologiska kliniken gjordes 1873 t. o. m. 1889 följande operativa ingrepp (enl. journalerna): Abrasio membr. muc. uteri 282, Evacuatio uteri p. abortum 8, Excochleatio et cauterisatio uteri carcinom. 42, Exstirpatio polyp. fibr. uteri 26, Operatio plast. p. fiss. port. vag. 6, Excisio cystae vag. 1, Kolporraphia 41, Kolpo-perineorraphia 16, Perineorraphia 25, Operatio plast. pro fistula (s. defectus) ves. (urethro) vag. 66, d:o recto-vag. 1, Excisio carcin. vulvae 4, Episio (kolpo) kleisis 4, Exstirpatio uteri pr. vaginam 7 (1887—1889), Hysterectomia per laparot. (enl. Péan) 1 (1877), Ovariotomia 12 (29 fall ovarialtumörer intagna), Punctio cystae ovarii 23, Laparotomia expl. 3, Operatio atresiae vulvae 1, d:o vaginae 3, Exstirpatio lipom. praep. clitoridis 1, Extractio calculi vesicae 1, Operatio fist. perineo-vag. 1, Operatio kolpoplastica 1, Incisio can. cerv. 7, Amputatio port. vag. (cervicis uteri) 54, Amp. supravag. uteri 10, Excisio lab. port. vag. 14, Enucleatio tumoris fibr. uteri 5, d:o port. vag. 1, Amputatio uteri inversi 1 (1885), Operatio pro haematometra 4, Punctio kystomyomat. uteri 1, Exstirpatio tumoris teleang. vaginae 1. Excisio mucosae port. vag. uteri 4, Extractio et exstirpatio tumoris fibr. uteri 1, Operatio fistulae ani 1, Op. extrophiae vesicae urinariae 1, Excisio polyp.

urethreae 1, Exst. lipom labii maj. 1, Kolpotomia 1, Oper. urethroplastica 1, Incisio pro haematokolpos 1.

1879 t. o. m. 1889 utfördes på barnbördshusets för gyn. operationer inredda afdelning 91 ovariotomier, 1 parovariotomi, 16 myomotomier, 5 myomektomier, 3 myomenukleationer, 8 ovariosalpingektomier, 9 castrationer, 21 explorativ laparotomier, 3 punctio abd., 1 punctio cystae ovarii, 1 exstirpation af en cysta af obekant ursprung, 1 exstirpation af fibrom i bukväggen, 1 herniotomi. Af dessa utfördes 82 af Pippingsköld, de öfriga af t. f. föreståndarne Engström och Heinricius, samt af ass. läkarne Stenbäck, Heinricius, Cedercreutz, Törngren och Clopatt. Af de opererade dogo 10 p. oper.

Under h. t. 1887 och sedermera 1888 och 1889, tills professionen i barnförlossningskonst åter blef besatt 1890, förestodo och ledde undervisningen vid barnbördshuset och gyn. afdelningen under läseterminerna omvexlande på hvardera afdelningen d. v. docenterna Heinricius och Engström, medan underackuschören Stenbäck under ferierna innehade prefekturen på nämnda afdelningar. Sedan kirurgiska afdelningen inrymts i ny lokal vid Kaserngatan, utkom ny stat för allm. sjukhuset 1889 (K. brefvet till gen. direktören för med. verket af den 28 maj 1889), däri den årliga staten för barnbördshuset bestämdes till 55,155 m. 50 p.

Om det nya barnbördshusets verksamhet 1878—1887 finnes af Stenbäck en redogörelse i F. L. H. 1891 N:o 1. En utförligare redogörelse för dess verksamhet under de första 25 åren (till aug. 1903) skall af mig snart utgifvas.

Femtonde Kapitlet.

Barnsängsfebern. Uppfattningen i Finland af dess natur. De mot densammas uppkomst hos oss vidtagna åtgärder. Barnsängsféberns aftagande på förl. inrättningen i Helsingfors. Behandlingen af sjukdomen. Dödligheten i puerperalfeber i Finland.

Innan jag lämnar en skildring af den i Finland under olika tider rådande uppfattningen af barnsängsfeberns natur, af dess förebyggande och behandling, vill jag gifva en kort framställning af den historiska utvecklingen af läran om puerperalfebern.

Sedan århundraden har frågan om barnsängsfebern, dess härjningar, väsen och förebyggande, utgjort föremål för läkarnes iakttagelser, forskningar och åtgärder. Fåfängt sökte de lösa gåtan, länge famlade de i teoriernas mörker. Under förra hälften af det 19:de seklet var den åsikt rådande, som lärde, att barnsängsfebern uppstod under inflytande af allmänna atmosfäriska och meteorologiska orsaker, att den spred sig genom en luftsmitta, ett miasma, gynnades i sin utbredning af öfverfyllnad i de trånga sjukhusen, af försummelse i iakttagande af de hygieniska åtgärderna. Följden af denna uppfattning blef att ofta utrymma sjukhuslokalen och underkasta den ett allmänt rengörande. Man hoppades, då lokalerna åter öppnades, att hälsotillståndet framdeles skulle vara bättre, men denna förhoppning blef snart nog besviken, ty det dröjde icke länge, innan barnsängsfebern åter uppträdde, lika häftig och mördande.

Redan långt innan teorin om barnsängsfeberns miasmatiska natur vann allmän utbredning och anslutning, uttalades i Storbritannien åsikten om sjukdomens kontagiösa natur, om dess uppkomst icke genom förmedling af luften, utan genom direkt öfverförande af ett smittämne. I slutet af 18:de seklet förmodade några engelska ackuschörer, White och Johnsson, att barnsängsfebern förorsakades af något smittämne, och den framstående engelske ackuschören Denman, liksom skotten Gordon uttalade åsikten, att barnsängsfebern kunde genom läkare eller barnmorskor, hvilka behandlade fall af denna sjukdom, öfverföras på andra friska barnsängskvinnor. Snart hopade sig i England bevisen, att barnsängsfebern kunde uppstå genom direkt öfverföring från

en sjuk barnsängskvinna, ja äfven från personer lidande af ros, koppor, skarlakansfeber, sår, varbildningar.

Man iakttog ock, huru barnsängsfebern följde en och samma barnmorska eller läkare i deras praktik, medan andra, i närheten befintliga, samtidigt förlösta förblefvo friska. Öfvertygade om barnsängsfeberns smittande egenskap, om dess kontagiositet, vidtogo de engelska läkarna mått och steg att förebygga sjukdomen, i det de genomförde den s. k. profylaksen. Om de hade utfört en obduktion, öppnat en varhärd, varit i beröring med en af barnsängsfeber eller af andra smittande sjukdomar lidande patient, tvättade de händerna med klorkalklösning och bytte om kläder, ja de gingo ännu längre i sin försiktighet, i det de för en tid upphörde med förlossningspraktik, om någon af de under deras vård stående barnsängskvinnorna insjuknat. Följderna af dessa försiktighetsmått visade sig ock snart; dödlighetssiffran i barnsängsfeber var betydligt lägre än på kontinenten.

Den 13 febr. 1843 förelade Oliver Wendell Holmes Boston Society for Med. Improvement en uppsats om öfverförande af barnsängsfeber. Han uppvisade, att åtminstone den epidemiska formen af puerperalfebern alltid kunde härledas af en brist på nödig försiktighet hos läkaren eller sköterskan och uppställde vissa regler för förebyggande af sjukdomens uppkomst och utbredning, regler, hvilka öfverensstämde med de i England iakttagna och sedermera af Semmelweis föreslagna. Ehuru Holmes lära ifrigt bekämpades af Nordamerikas då inflytelserikaste ackuschörer, Meigs och Hodge, vann den likväl snart erkännande och banade i Amerika vägen för den anti- och aseptiska behandlingen af förlossningen. Den riktiga uppfattningen af barnsängsfeberns orsaker var därstädes rådande några år innan Semmelweis' uppträdande i Europa 1861.

Emellertid förblefvo dessa i Storbritannien och Nordamerika uttalade åsikter om barnsängsfeberns kontagiösa natur och genomförda åtgärder att förebygga sjukdomen utan efterföljd; man var annorstädes ännu för starkt fången i föreställningen om barnsängsfeberns miasmatiska natur; icke heller amerikanarna och britterna kunde af de riktiga iakttagelserna draga fullt ut slutsatserna.

Den man, som i Europa först uppvisade puerperalfeberns kontagiösa natur, dess öfverförande genom smitta, och föreslog åtgärder till hämmande af dess uppkomst och förhindrande af dess spridning, var österrikaren I. Ph. Semmelweis. Som assistentläkare på ett af de större barnbördshusen i Wien insåg Semmelweis snart, att de gängse åsikterna om orsaken till barnsängsfebern icke höllo sträck för sakförhållandena och kritiken. Han uppställde 1848 den lära, att efter obduktioner vid händerna häftande likgift och förruttnelseprodukterna från animaliska väfnader, öfverförda på en födande kvinna, samt under vissa omständigheter den med dessa mättade luften kunde framkalla sjukdomen. Emellertid rönte Semmelweis läror ett starkt motstånd från ackuschörernas sida, både i Wien och annorstädes. Blifven pro-

fessor i Pest utgaf han 1861 sitt stora arbete: „Die Etiologie, der Begriff und die Prophylaxe des Kindbettsfiebers".

Semmelweis' åsikter om barnsängsfebern sammanfattas här i följande påståenden: barnsängsfebern är en resorptionsfeber, uppkommen därigenom, att i sönderfall stadda animaliska ämnen, antingen härstammande utifrån och tillförda kvinnan med den undersökande personens orena händer, instrument, svampar, klädespersedlar, luften, eller alstrade inom organismen själf, intränga genom de sårnader och bristningar i väfnaderna, särskildt i lifmodren, hvilka alltid vid en förlossning i större eller mindre grad och utsträckning uppstå, upptagas i lymf- och blodkärlen och på denna väg förgifta hela organismen. Semmelweis skiljer sålunda mellan en självinfektion, då organismen själf producerar de giftiga ämnena, och en infektion tillförd utifrån. Den förra ansåg han mycket sällsynt, den senare däremot ofta förekommande. Semmelweis bestrider barnsängsfeberns uppkomst genom atmosfäriska, miasmatiska inflytanden. Han anser den icke såsom någon särskild, blott barnsängskvinnan angripande eller för henne egendomlig sjukdom; han uppfattar den såsom en resorptionsfeber, en sårfeber, liksom den för kirurgerna välbekanta så kallade sepsis eller pyämin, hvilken uppstår genom förorening af sår och förskämning af blodet. Barnsängsfebern är icke en kontagiös sjukdom i sådan mening, att den, liksom koppor, skarlakansfeber, mässling, själf alstrar det smittämne, genom hvilket den vidare fortplantar sig, utan kan framkallas genom alla sådana sjukdomar eller förändringar i organismerna, främst i lik, vid hvilka i sönderfall stadda animaliska ämnen produceras.

För att förebygga barnsängsfebern, för att hindra införande i organismen af dessa sönderfallande animaliska, infekterande ämnen, föreslog Semmelweis inrättande af sundt belägna, väl ventilerade, renliga barnbördshus och uppställde framför allt den fordran, att alla de vid dessa anställda eller den födande kvinnan bistående personer böra afhålla sig från alla sådana sysselsättningar och undvika berörandet af sådana föremål, hvilka kunna åstadkomma en förorening af händerna, såsom lik, illaluktande sår, orena afsöndringar, att de ytterst omsorgsfullt desinficera sina händer, instrument och alla öfriga föremål, hvilka komma i beröring med den födande kvinnan.

Vid sidan af denna objektiva framställning af barnsängsfeberns orsaker och medlen att förebygga densamma finnas i Semmelweis' bok ett skarpt bedömande och en mördande kritik af hans motståndares åsikter och bevisföring, men han begagnar tillika ett skrifsätt, där häftiga utfall blandas med personliga invektiv, där en nervös ton förenas med svulstigt uttryckssätt. Hans lära, utropar Semmelweis, finnes icke till för att multna i bibliotekernas dam, utan för att verka välsignelserikt i det praktiska lifvet, för att från barnbördshusen förjaga deras skräck, för att låta maken återfå sin maka, barnet sin moder.

Semmelweis' läror, hvilkas riktighet efter en tid skulle erkännas af alla, vunno dock mycket litet erkännande, de blefvo antingen ignorerade eller, när de kommo under debatt, helt enkelt förkastade.

I följd af alla dessa motgångar och orättvisor blef Semmelweis' sinnesstämning alt mer nervös och retad. Han grep ännu engång till pennan och utgaf „ett öppet bref“ till sina värsta motståndare, Siebold, Scanzoni och Späth, samt till samtliga professorer i förlossningskonsten. I dessa bref gaf Semmelweis luft åt hela den förtviflan, som intog honom, då han såg, huru hans människovänliga läror icke blefvo nog beaktade, åt hela den förtrytelse han kände, då han fann huru inbilskhet, afvoghet och afundsjuka hindrade deras allmänna erkännande. Han kallar hvar och en, som icke tror på hans lära, en mördare. „Mördandet måste upphöra“, utropar han, „och för att det må upphöra skall jag hålla vakt, och hvar och en, som vågar utbreda farliga läror om barnsängsfebern skall i mig finna en verksam motståndare. För mig gifves det icke annat medel att förhindra mördandet, än ett skoningslöst blottande af mina motståndare; de, hvilka hafva hjärtat på rätta stället skola icke klandra mig, då jag använder detta medel. För att barnsängskvinnorna må hållas friska, böra barnbördshusen rifvas ned och alla de professorer i förlossningskonsten förgöras, hvilka tro på barnsängsfeberns epidemiska natur“.

Tecken till en abnorm sinnesbeskaffenhet hos Semmelweis visade sig snart; han blef intagen på ett dårhus i Wien och dog där den 13 aug. 1865, blott 47 år gammal.

Semmelweis var den förste, hvilken alldeles bestämdt, klart och tydligt uppfattade barnsängsfebern som en sårinfektionssjukdom, uppkommen allenast och uteslutande genom resorption af ett organiskt ämne i sönderfall.

Hans upptäckt gick öfver hans samtidas idékrets, hvilka icke förstodo att uppskatta dess stora bärvidd, dess egenskap att omgestalta en viktig del af den obstetriska vetenskapen och att i sig innesluta den tanke, som legat till grund för den moderna kirurgins glänsande framgångar. Däraf kom det sig, att Semmelweis, då han offentliggjorde sin teori, nästan öfveralt stötte på motståndare och blef invecklad i en vetenskaplig strid, hvilken icke lät honom komma till ro.

Semmelweis blef förföljd och misskänd, hans lära blef missförstådd och afsiktligt förvrängd, men själfva kärnan däri hade tillräcklig lifskraft för att slutligen med fördubblad kraft skjuta upp och bära riklig frukt.

Efter Semmelweis' död gjorde sig en märkbar förändring i åskådningssättet om barnsängsfebern gällande; det ser ut som om Semmelweis' person hade varit hindret för hans lärors seger. På början af 1860-talet hade några yngre achuschörer antagit Semmelweis' åsikter och åtgärder mot barnsängsfebern. Under senare hälften af 1860-talet hade man på många ställen vidtagit anordningar, grundade på Semmelweis' erfarenhetsrön, utan att man dock alltid ville erkänna det för sig själf eller inför offentligheten.

Med den franske kemisten Pasteurs forskningar öfver den roll, hvilken bakterierna spela vid förruttnelsen och de sjukliga processerna, med den skottska kirurgen Listers experiment öfver sårläkningen vid

utestängande af dessa, inkom frågan om barnsängsfeberns natur och förebyggande på en ny bana, rik på resultat i vetenskapligt och humanitärt afseende.

Utgående från andra synpunkter än Semmelweis hade Lister på andra vägar kommit till samma tanke som Semmelweis redan tidigare uttalat och gjort praktiskt nyttig för förlossningskonsten. Listers antiseptiska sårbehandling hvilar ju på samma princip som Semmelweis' metod att förebygga barnsängsfeber, nämligen att från såren afhålla sjukdomsämnen; för Semmelweis var det i sönderfall befintliga organiska ämnen, för Lister de bakterier, som just förorsaka detta sönderfall, hvilka böra hindras att inkomma i organismen.

Då ackuschörerna begynte på obstetriken tillämpa Listers antiseptiska sårbehandlingsmetod, grundad på resultaten af Pasteurs iakttagelser 1867, minskades i hög grad fallen af puerperalfeber på barnbördshusen och under vidare utveckling af de anti- och aseptiska metoderna har procenten af den i följd af puerperal infektion uppkomna sjukligheten och dödligheten både på barnbördshusen och i de privata hemmen blifvit inskränkt till obetydlig i jämförelse med den förut rådande [1]).

Den uppfattning af barnsängsfeberns natur och den behandling af densamma, som ägdes och utöfvades den tid v. Haartman var föreståndare för acc. huset, framgår af den disputation, hvilken 1840 utgafs af sedermera provinsialläkaren i Torneå distrikt, C. R. Ehrström. Denne var amanuens vid sagda afdelning i slutet af 1836 och i början af 1837.

Ehrström uppgifver, att barnsängsfebern i Finland vanligen förekommit sporadisk; åtminstone har den icke, så vidt bekant är, blifvit såsom epidemisk antecknad före 1836 och äfven då hufvudsakligen inskränkt till acc. huset i Helsingfors. Emellertid visade sjukdomen sig redan förut därstädes; år 1334, första året efter det acc. huset öppnades, förekommo tre och år 1835 fyra fall. Ehrström framhåller såsom anmärkningsvärdt, att sjukdomen återkommit nästan regelbundet vid samma årstid, näml. under höstmånaderna okt. och nov. samt upphört mot våren och anser, att den omvexlande kalla och fuktiga väderleken varit gynnande för dess uppkomst. Ehrström gifver följande framställning af den barnsängsfeber, som förekom på acc. huset åren 1836 och 1837. Sjukdomen uppträdde hos en del individer inom samma dygn, som börden försiggått; vanligen dock på andra eller tredje dygnet därefter och i några fall äfven senare. Han delar den i trenne stadier: a) stadium prodromorum, b) st. inflammationis och c) st. exsudationis. Det första stadiet utmärktes af vanliga feberprodromer: matthet, olust, hufvudvärk, orolig, hastig puls o. s. v., ibland kräknin-

---

[1]) En utförligare framställning af puerperalfeberns historik, natur och profylaks finnes af mig införd i Finsk Tidskrift 1896 T. 41 H. I och II„ Barnsängsfebern och kampen mot densamma."

[1]) Anteckningar om puerperalfebern å accouchementshuset i Helsingfors åren 1836 och 1837. Helsingfors 1840.

gar. Stundom började sjukdomen med ett eller flere frossanfall, hvarpå följde hetta, törst och svettningar. Det andra stadiet började med smärtor i underlifvet, buken blef öm, isyn. i dess nedre del. Ansiktets uttryck utvisade inre lidande, oro, nedslagenhet; pannan fårades, ögonen syntes insjunkna, blicken var dyster. Febern stegrades mot aftonen, flygande smärtor uppstodo, locchierna och mjölkens afsöndring minskades. Det tredje stadiet, hvilket inträdde på 4—5 dygnet, utmärkte sig hufvudsakligen genom bildande af exsudat, dels å tarmkanalens slemhinna, då diarré och meteorism uppstodo, dels i kaviteterna, företrädesvis i bukhålan. Febern förändrade härunder sin karaktär, blef asthemisk eller adynamisk och remissionerna blefvo mindre tydliga eller uteblefvo alldeles. Ansiktet förändrades, kinderna bleknade och blefvo infallna, tungan var torr, pulsen blef ojämn och liten, och dessa symptomer ökades, ju mera döden nalkades. Locchierna aftogo mer och mer, voro mörka, dock sällan stinkande. Den sjuka anade sällan sin förestående död, förklarade sig ofta må fullkomligt väl. Döden inträffade på 6—12 dygnet efter börden.

Den nekroskopiska undersökningen visade vaginas och uteri insida betäckt af fula, mörkgrå, ichorösa excreta. Buken var alltid i betydlig grad uppdrifven, dels af exsudat, dels af gaser i magen och tarmarna; i lilla bäckenet ofta varigt exsudat.

Af beskrifningen af några enskilda fall framgår den behandling af svåra fall af puerperalfeber, som denna tid var bruklig. En ung förstföderska öfverfölls kort efter partus af starka frosskakningar, hvarpå följde hufvudvärk med stark hetta, brännande hud och plågor i underlifvet och därpå en stark svett. En ymnig åderlåtning anställdes och invärtes gafs en emulsion med nitrum, å magen ingneds linim. volat. med ung. hydrarg. Då buken var uppdrifven och starkt ömmande, applicerades 20 blodiglar; frotteringar och lavemang användes. Dagen därpå en förnyad åderlåtning, laxans: ol. ricini, sal. angl., calomel och lavemang. Insprutning i vagina af inf. chamomill.

På en annan barnaföderska med liknande symptom och stark smärta i buken anställdes en åderlåtning, på buken ingneds ung. hydrarg. och därefter applicerades en stor spansk fluga. Invärtes gafs calomel med nitrum + aq. laurocerasi. På eftermiddagen applicerades 40 blodiglar på buken och insprutningar i vagina gjordes. Då efter 2 dagar en häftig exacerbation inträffade, applicerades 33 blodiglar, vesikatorier och lavemang. Då dagen därpå ögonen blefvo insjunkna, pulsen tätare, respirationen försvårad, gjordes en åderlåtning på 6 uns.

På en tredje kvinna med smärtor i ljumsken, lindrig feber och ömhet anställdes en åderlåtning, på magen applicerades blodiglar och isbaddningar, invärtes gafs calomel med opium, hvilken behandling repeterades tvänne dagar. På 4:de dagen, då pat. icke kunde fördraga isbaddningarna, och starka kolikplågor besvärade henne, ingneds ung. hydrargyr. + ol. hyoscyami; injektioner i vagina gjordes med inf. hyoscyami + conii; lavemang och invärtes calomel + opium. Da-

gen därpå visade sig tecken till lindrig hydrargyros och kvinnan tillfrisknade.

I några fall förefunnos komplikationer: en phlegmasia alba dolens, en putrescentia uteri med afsöndring af en illaluktande, giftig vätska, så att den vid förlossningen tjänstgörande barnmorskan, som på högra handen hade en liten rispa i huden, fick å detta ställe en inflammation, som snart spridde sig öfver hela handen och uppåt armen, åtföljd af stark svullnad, värk och ett kliande utslag.

Af 19 fall af puerperalfeber slutade 17 med döden. Ehrström tillägger, att alla åtgärder, som till förekommande af sjukdomens fortplantning vidtogos, såsom användande af chlor o. d. apparater, ombyte af såväl säng- som sjukkläder, husgeråd voro utan framgång, och då, i afseende å den alltid inom inrättningen härskande snygghet och de födandes ordentliga betjäning, intet var att ändra eller tillägga, så återstod endast att genom inrättningens tillslutande, för någon tid sätta en gräns för sjukdomen — ett medel, som dock snart utbyttes mot det att endast ett ringare antal på en gång intogs.

Ehrström uppräknar bland orsaksmomenterna till barnsängsfebern atmosfäriska förhållanden och rådande sjukdoms konstitution. Han anmärker, att vid tidpunkten för epidemins uppkomst inträffade ett mer än vanligt stort tillopp af barnaföderskor, hvilket, vid en tid af året, då den kalla väderleken försvårade luftvexlingen i rummen, i sin mån måste, om ej gifva sjukdomen uppkomst, åtminstone lätta möjligheten för densamma att slå rötter och utbreda sig. Den andra källa, hvarifrån puerperalfeberns uppkomst härledes, är fortplantning eller smitta. Utan att uppehålla sig med bevisande af tillvaron af ett contagium eller miasma i sjukdomen, hvilket han anser genom nog många rön allaredan vara bragt utom allt tvifvel, undersöker Ehrström, huruvida de fakta, sjukdomen in concreto erbjudit, bestyrka denna erfarenhet. Det första sjukdomsfallet, en fullkomligt frisk ung kvinna med normal förlossning, insjuknade hastigt och dog på tredje dagen. Sjukdomen hade antagligen uppkommit genom smitta, meddelad från den andra i samma rum liggande och samtidigt förlösta barnaföderskan, hvilken genom vändning förlöstes från ett macereradt foster i stinkande barnvatten. Ehrström anser det mer än sannolikt, att här alstrades ett sjukdomsgift, som, all försiktighet oaktadt, genom undersökningen, genom de vid bägge sängarna tjänstgörande barnmorskorna o. s. v. kunde blifva till den andra fortskaffadt; att förtiga, det icke ens ett omedelbart vidrörande eller öfverbringande af ett synligt sjukdomsgift till denna sjukdoms fortplantning alltid befunnits behöfligt. Ehrström anser sig berättigad till den slutsats, att ifrågavarande epidemi, af den gynnande luftkonstitutionen och den däraf beroende genius morborum epidemicus framkallad, sedermera fortplantat sig genom framalstrande af contagium.

Denna slutsats af Ehrström, grundad på ett rätt iakttaget och bedömdt fall, visar, att man hos oss redan på 1830-talet hyst uppfattningen om barnsängsfeberns spridande genom ett smittämne,

att den nu gällande åsikten om denna sjukdoms kontagiositet redan då uttalades, ehuru man då ännu icke kunde frigöra sig från den allmänt gängse uppfattningen, att barnsängsfebern framkallades af metereologiska inflytanden och däraf beroende genius epidemicus. Af Ehrström arbete synes, att behandlingen af puerperalfebern i dess då oftast uppträdande form, allmän sepsis med peritonit, varit enligt tidens sed heroisk: ymniga åderlåtningar, talrika blodiglar, spanska flugor, kvicksilfveringnidningar, laxantia voro de medel, hvarmed man ville kufva sjukdomen. Det framgår äfven, att is på buken redan på 1830-talet brukades, likaså tyckes calomel hafva haft en vidsträckt användning.

Puerperalfebern förekom på acc. inrättningen i Helsingfors ofta och ibland i hög grad, ss. jag sidd. 253, 260 visat. I sin årsberättelse för allm. hospitalet för 1852, 1853 och 1859 skrifver Sanmark:

För 1852: „På accouchementshuset inträffade under den förra hälften af året nog många fall af metroperitonitis, hvilken bortryckte flere offer. Med anledning häraf tillslöts efter anmälan hos generaldirektören inrättningen på 2 1/4 månad, räknadt från den 7 april och verkställdes under denna tid den sorgfälligaste purification af hela localen, hvarvid såväl tak, golf och väggar, som meubler ånyo öfverströkos. Anstalten öppnades åter den 14 juni. Derefter hafva fallen af metroperitonitis mera sällan förekommit. Dödligheten bland barnaföderskorna har väl ej varit ringa, ty den har uppgått till 6 1/3 procent, men ändock mindre än förlidet år, då den var 8 procent“. För 1853: „Af den metroperitonitis, hvilken de föregående åren så ofta visade sig på acc. afd., hafva endast få fall inträffat“. För 1859: „Dödligheten inom accouchementshuset, hvilken går till något mer än 6 procent, har beklagligtvis varit nog hög. I de flesta fall har dödsorsaken varit en metroperitonitis, hvilken under de första 2/3 delar af året varit ganska malign. Mot slutet af året antog den en benignare character. Anledningen till sjukdomens frequence måste väl sökas hufvudsakligen uti epidemiska förhållanden; likväl vill jag ej lemna onämnt, att härtill äfven kunnat bidraga en större latrins närhet till accouchementslokalen, derifrån mephitiska dunster alltför ofta intränga“.

Tillståndet 1858 skildras af Pippingsköld [1]) som följer: „Af 40 under hösten 1858 vårdade barnsängsqvinnor angrepos hvar 3:dje af puerperalfebern. I hvart och ett af dessa fall uppträdde sjukdomen såsom endometrit, dock så att en häftig frosskakning med feberhetta och ömhet å hypogastrium voro de första tecken, som fästade läkarens uppmärksamhet. Då sjukdomen fick utveckla sig till högre styrka, följde svårare frätsår å slidan och blygden och genom perkussion bestämbart exudat kring lifmodren eller dess adnexer; alltid aftog eller

[1]) Pippingsköld. Redogörelse för sjukvården vid Allmänna Hospitalet i Helsingfors barnbördsafdelning under året 1858. Notisbladet för Läkare och Pharmaceuter 1859 N:o 3.

rent af upphörde afslaget i början, men blef sedan stinkande och frätsamt; lifmodren återbildades långsamt o. s. v.

Under juli månad herrskade således företrädesvis en peritonitis puerperalis och sjukdomen kunde kallas autochton, uppkommen genom ett inom sjelfva sjukdomsanstalten sig bildande miasma; hvaremot den under årets 3 sista månader berodde på allmänna atmosfäriska förhållanden. Den om ock ytliga iakttagelsen var lätt att göra, att vid grått och dimmigt väder den ena efter den andra insjuknade, då deremot vid kall väderlek och särdeles under klar himmel, temperaturen må sedan hafva varit högre eller lägre, helsotillståndet genast förbättrades och kunde vara alldeles godt."

Hos oss följde man inom läkaresällskapet nog med de i utlandet gällande äldre och uppkastade nya åsikter om barnsängsfeberns natur. Semmelweis' läror voro icke obekanta för de finska läkarne. 1849 afgaf Törnroth redogörelse för Pragerskolans forskningar öfver puerperalfebern och 1851 förelade v. Willebrand läkaresällskapet till diskussion Semmelweis' lära om puerperalfeberns orsaker. Pipping lofvade redogöra för de fakta, som anförts mot denna lära, men någon diskussion tyckes icke hafva ägt rum.

I den diskussion, hvilken med anl. af Hjelts referat af ett fall af metrolymphangitis på klin. institutets acc. afd. uppstod den 11 mars 1859 inom Finska läkaresällskapet, trodde sig Sanmark böra antaga, att lokalen för allm. hosp:s acc. afd. i hög grad disponerade för uppkomsten af puerperalfeber, då den låg ofvanom latrinerna, hvaremot Rabbe erinrade om, att barnsängsfeber likaså ofta förekom inom det förra barnbördshuset, ehuru dess läge i det afseende var sundare. Pippingsköld ansåg, att ett för stort antal på engång af barnsängskvinnor i de små rummen var i hög grad menligt, hvarmed äfven Hjelt öfverensstämde, tillika omnämnande det vid de större utländska acc. inrättningarna vanliga förfarande att efter förlossningen öfverflytta de förlösta kvinnorna till andra rum. Sirelius ansåg sig icke under vintern hafva funnit någon fördel af oupphörliga kalla baddningar. Hjelt erinrade om, att begreppet puerperalfeber var ganska växlande, allt efter som man betraktade den från pat.-anat. eller från rent praktiskt synpunkt samt omnämnde den af Seyfert i Prag så ofta uttalade åsikt, att densamma helt och hållet är en inom blodet förlöpande process, som alldeles icke behöfver lokalisera sig. Seyferts behandling bestod alltid i laxantia och ansåg han prognosen mycket bättre, om man i tid kunde framkalla en starkare tarmuttömning. Sirelius medgaf, att han vid närvaro af diarré sett fallen förlöpa lättare. (N. bl. 1859, s. 143).

1861 meddelade Pippingsköld (N. bl. 1861, N:o 7) utdrag ur Semmelweis' arbete om barnsängsfeberns uppkomst etc., Pest 1861, och 1865 omtalade han Stamms förslag att till förekommande af puerperalfeber flytta barnsängskvinnorna dagligen från rum till rum.

Törnroth, Ingman, Pipping och Sirelius hyste den under deras verksamhetstid rådande uppfattningen af barnsängsfebern som en s. k. essentiell febersjukdom. Men ansåg hos oss, liksom äfven, ss. nämndt, annorstädes, att sjukdomen spred sig genom en luftsmitta, en miasma, hvilket isynnerhet vid vissa årstider, vid särskilda väderleksförhållanden på olika orter uppträdde som en „genius epidemicus". Ett dylikt miasma kunde bilda sig i ett sjukhus, isynnerhet vid öfverfyllnad, dålig luftväxling o. s. v. Inträffade detta i ett barnbördshus, uppstod barnsängsfeber. Konsekvensen af denna uppfattning blef att ofta utrymma sjukrummen och underkasta dem en allmän rengörning och inrökning.

Det finnes mig veterligen icke i tryck några uppgifter om förfarandet vid förlossningen och barnsängen under den tid, Ingman och Pipping förestodo acc. afdelningen. Sannolikt vidtogos icke några åtgärder, med undantag af dem mot infektion med likgift, för att förebygga puerperalfebern. Enligt uppgift af en barnmorska, hvilken var elev 1855—57, då acc. inrättningen under Pippings ledning var inrymd i det gamla klinikum, tvättades de undersökandes händer icke före, men väl efter undersökningen af de födande; på fingret ströks fett. Ingen tvättning af den födandes födslodelar ägde rum, men under förlossningen baddades mellangården med i chamomillinfusion dränkta flanellappar. Förlossningen skedde på hudar, öfver hvilka ett lakan utbreddes; efter partus aftvättades de förra. Post partum tvättades genitalia med ljumt vatten med svamp. Vid förlossningar biträdde blott barnmorskeelever, men till tångförlossningar eftersändes med. kandidater att närvara.

Sirelius drog, utom i frågan om likgiftet, aldrig konsekvenserna af Semmelweis' lära om barnsängsfeberns uppkomst. I läkaresällskapet 1861 opponerade han sig emot den. Han tilllämpade väl samvetsgrannt de ur denna lära nödvändigt härflytande hygieniska föreskrifterna, dock mera för att icke försumma något, än af en verklig öfvertygelse, ty han hyllade åsikten om barnsängsfeberns miasmatiska natur, såsom det äfven framgår af hans installationsföredrag. Däri uttalade han den åsikt, att den första och främsta orsaken till puerperalfeber inom förlossningsanstalten är ett öfverhopande af barnsängskvinnor i icke ventilerade rum. Har sjukdomen engång fått insteg i en så beskaffad anstalt, blir den enda utvägen att antingen isolera de sjuka eller att tillsluta anstalten; en sådan luft kan så inpregnera själfva väggarna i rummet, att de under en längre tid och tills de blifvit fullkomligt purifierade utveckla smittämne. Tillräckligt utrymme och frisk luft anser Sirelius utgöra grundvillkoret för ett barnbördshus; utrymmet bör vara tillräckligt för att införa ett fullkomligt växelsystem, genom hvilket allenast en inpregnering af väggarna kan förekommas. Huset bör dessutom vara fördeladt i grupper af mindre sjukrum, hvilka kunna fullkomligt isoleras från hvarandra, och rummen

böra vara försedda med en efter klimatet lämpad ventilation. Sirelius håller före, att likgiftet och de i samma kategori med detta fallande sönderdelade organiska ämnen hafva väl betydelse vis à vis uppkomsten af barnsängsfeber, men att, ss. Semmelweis velat, söka på denna väg förklara uppkomsten af hvarje barnsängsfeber med förbiseende af alla såväl epidemiska som lokala inflytanden (dålig ventilation, öfverhopande af sjuka m. m.) därtill syntes honom de anförda fakta icke berättiga. Han anser, att med varbildning och stinkande sårnader förbundna åkommor kunna framkalla barnsängsfeber, likaså klädespersedlar, lakan, bolster m. m., hvilka varit förorenade med i sönderdelning stadda animala ämnen. Därför införde han tvättning med klorvatten och rena kläder.

Sirelius hade väl redan lyckats genomföra ett växelsystem mellan de skilda små lokalerna; praktikanterna fingo icke syssla med anatomi och elakartade sårnader m. m. samt måste, så godt sig göra lät, desinficera sina händer; men nödig luftväxling saknades i rummen, och den enda öfverbarnmorskan var tvungen att dagligen lägga hand vid skötseln af de svåraste barnsängsfeberfall och äfven hvarje ögonblick skyldig att biträda och instruera vid de förekommande förlossningarna, så att det för henne var så godt som praktiskt omöjligt att icke öfverföra infektion. Barnmorskeeleverna, hvilka äfven voro anstaltens egentliga sjuksköterskor, måste fungera som sådana och tillika instrueras vid förl. bädden. Han lät samma barnmorska fortfarande liksom förr sköta barnaföderskorna och de friska barnsängskvinnorna liktidigt med de verkligen sjuka; samma elever fingo mången gång biträda vid förlossningarna, oaktadt de äfven vårdade barnsängskvinnor, af hvilka ofta ingen var fullt frisk, d. v. s. genomgick en normal barnsäng. Själf ömtålig för förkylningar fruktade han att i de med barnsängskvinnor besatta rummen under vintern låta öppna fönstret. Han tillämpade väl i öfrigt samvetsgrant de ur Semmelweis lära nödvändigt härflytande hygieniska föreskrifter; dock mera för att icke försumma något, än af verklig öfvertygelse, ty från början af sin obstetriska bana hyllade han åsikten om puerperalfeberns epidemiska natur. Senare, då han kanske ändrat sin åsikt och antagit infektionsteorin, var hans kraft bruten. Då han icke under sin lifstid lyckades att genomdrifva uppförande af ett rymligt acc. hus, för hvilket Dubliner Rotundan föresväfvade honom som bästa exemplet, förtviflade han icke utan skäl att i den dåvarande lokalen tillkämpa sig några varaktigt verksamma förbättringar (enl. Pippingskölds installationsföredrag 1871).

När en födande inkom, erhöll hon rena kläder, men undergick hvarken allmän tvättning eller särskild rengörning af genitalorganen. Ett afförande lavemang gafs och urinen aflägsnades med kateter ofta under partus. Under denna gjordes hvarken tvättning eller vaginalinsprutning, men efter partus aftvättades de yttre genitalia och deras omgifning med ljumt vatten och svamp; samma

svamp begagnades för flera kvinnor efter hvarandra. Före hvarje undersökning tvättade eleverna händerna med tvål och vatten samt klorkalk; det undersökande fingret besmordes med cerat. Rummen i acc. huset vädrades ofta, väggarna skrapades med borste, golfven tvättades, täckena fördes ut i fria luften. Ibland utrymdes hela huset, hvarunder barnaföderskorna mottogos i auxiliärlokalen.

Det var Pippingsköld, hvilken här i Finland först uppfattade barnsängsfeberns kontagiösa natur och hela vikten af den Semmelweiska läram om bekämpandet af denna sjukdom. Häri ligger hans största betydelse för vårt land i allmänhet och för barnbördshuset i Helsingfors särskildt. Redan 1858, då Pippingsköld efter Pippings död större delen af året var t. f. föreståndare för acc. afdelningen, kunde han genom energiska mått och steg få mortalitetsprocenten att nedgå till 1,27 %. Genom att isolera de sjuka barnsängskvinnorna så mycket utrymmet medgaf och tilldela dem skilda vårdarinnor samt genom att söka åstadkomma den friaste möjligaste luftväxling, lyckades det honom att bringa dödsfallens antal till mindre än under något af de tio föregående eller efterföljande åren. Dock synes han ännu denna tid hafva tilldelat metereologiska förhållanden en stor rol vid uppkomsten af puerperalfeber, ty i sin 1860 publicerad uppsats [1]) säger han: „Veränderungen in der Witterung übten einen offenbaren Einfluss auf die Krankenzahl an".

Pippingsköld var en af de första ackuschörer i Europa, hvilken omfattade Semmelweis' läror. På en skriftlig förfrågan af Semmelweis svarade han „att äfven från denna vrå af verlden stöd antagligen kunde vinnas för hans lära om barnsängsfeberns uppkomst genom infektion med likgift". Några exakta uppgifter kunde Pippingsköld icke lämna Semmelweis, emedan han för tillfället icke ägde tillgång till de nödiga sjukjournalerna; Semmelweis själf insjuknade kort därefter och dog (se Pippingskölds installationsföredrag).

Då Pippingsköld 1870 efter Sirelii död blef föreståndare för barnbördshuset och snart professor i barnförlossningskonst, inträdde en afgjord vändpunkt i den dittils fruktlösa kampen mot barnsängsfebern. Han kunde nu i verkligheten tillämpa sina åsikter om de bästa sätten att förebygga uppkomsten af barnsängsfebern. Pippingskölds uppfattning af puerperalfeberns natur och af medlen att förebygga dess uppkomst och hindra dess spridning framgår af det af honom 1871 hållna inträdesföredraget. De däri uttalade åsikterna äro enligt hans vana nog vidlyftigt och detaljeradt framstälda, men de utvisa hans ståndpunkt i frågan om puerperalfeberns natur och profylax.

Sedan 1870, då Pippingsköld blef föreståndare för allm. sjuk-

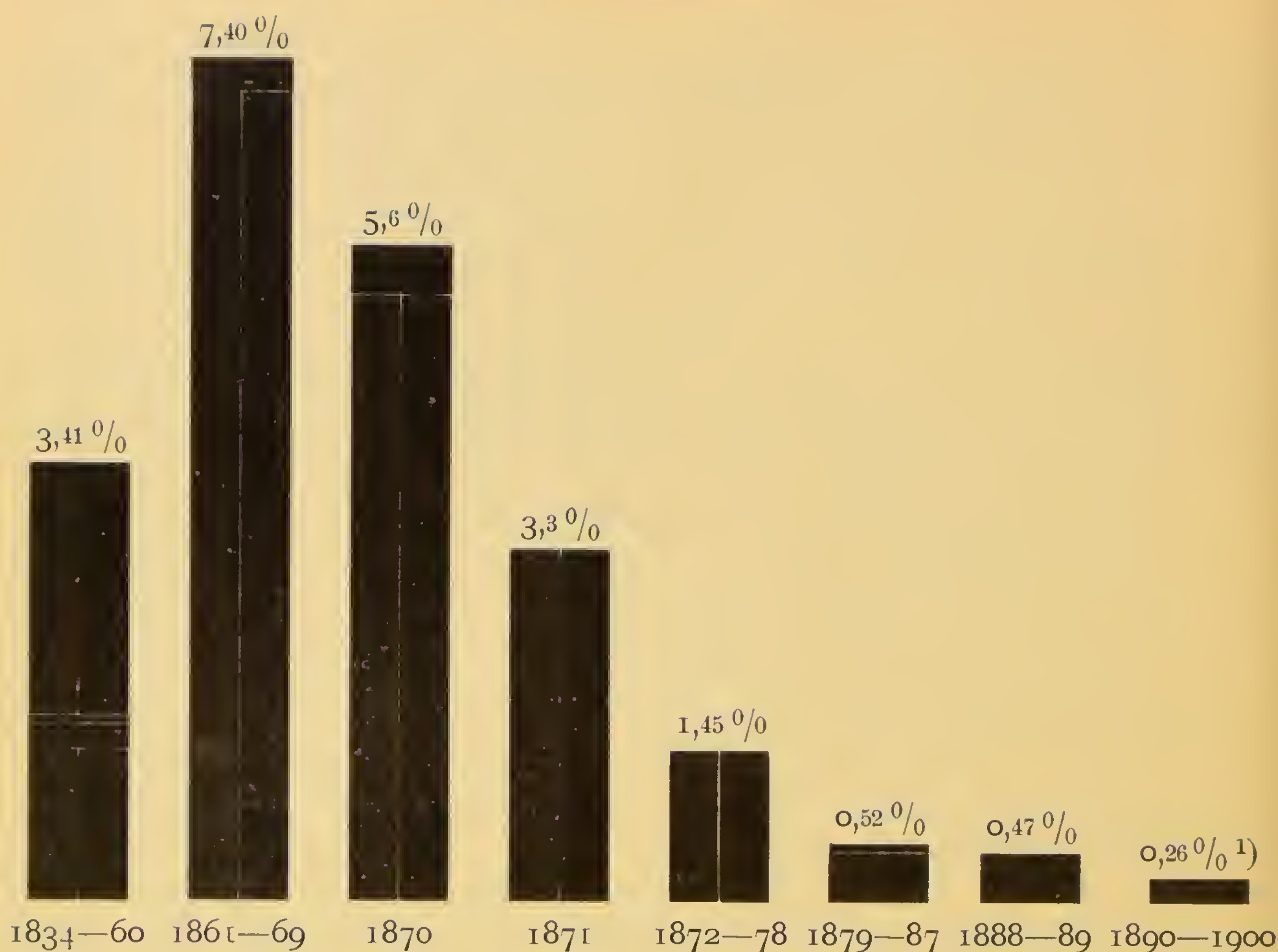
---

[1]) Ueber das Puerperalfieber nach Beobachtungen im allg. Hospital zu Helsingfors. Monatsschrift f. Geburtskunde u. Frauenkrankheiten 1860.

husets i byggnaden vid Nikolaigatan inrymda acc. afdelning, iakttogs, på denna konsekvent renlighet i afseende på allt, som kom i beröring med den födande eller i barnsäng befintliga kvinnan. Dessutom ventilerades genom fönstren rummen flitigt, t. o. m. vid c:a 20° köld, en öfverfyllnad af barnsängsrummen undveks så godt omständigheterna tilläto det, de insjuknade barnsängskvinnorna afskildes genast från de friska, arbetet fördelades på två öfverbarnmorskor, den ena för förlossningarna, den andra för barnsängskvinnorna, intagning af de födande kvinnorna inskränktes så att öfverfyllnad undveks, barnmorskeeleverna, hvilka alltid voro iklädda rena tvättkläder, fördelades på de skilda afdelningarna.

Pippingsköld ansåg, att såväl på barnbördshusen som i enskild praxis aseptiken d. v. s. ren luft, hett vatten, tvål och tvättning bör göra antiseptiken så mycket som möjligt öfverflödig. På en tid, då man utomlands på barnbördshus sökte med antiseptiska medel, ofta till öfverdrift använda och med resultat icke motsvarande förväntningarna, hindra uppkomsten af barnsängsfeber, lyckades det Pippingsköld att genom konsekvent genomförd renlighet på alla områden i betydlig grad minska antalet af på infektion beroende sjukdomsfall.

På det nya barnbördshuset vid Bergmansgatan, uppfördt efter hans anvisningar, kunde Pippingsköld ännu bättre genomföra aseptiken, resp. antiseptiken under förlossningen och barnsängen. Han har i sina skrifter detaljeradt delgifvit de profylaktiska mått och steg mot infektion, hvilka under hans tid vidtogos på barnbördshuset. Jag kan i detta arbete icke närmare ingå på dessa, utan lämnar redogörelsen för dem samt för de åtgärder, hvilka af mig vidtagits på samma klinik, till den redogörelse för barnbördshusets 25-åriga verksamhet, jag hoppas att snart kunna lämna och af hvilken skall framgå, huru barnsängsfebern under slutet af det föregående och början af innevarande sekel blifvit mer och mer med framgång bekämpad. Nedanstående grafiska framställning visar dödlighetsprocenten i barnsängsfeber på acc. inrättningen i Helsingfors 1834—1900.

I korthet framställdt har det profylaktiska förfarandet vid barnbördshuset i Helsingfors varit följande:

Perioden 1870—1882: Yttre asepsis. Genomförande af konsekvent renlighet af allt, som kommer i beröring med den födande. Ingen särskild tvättning eller antiseptik af den födande; blott på I para en vaginalirrigation med svag karbolsyrelösning post partum. Antiseptik af den undersökande. Perioden 1883—1887: Tvättning af de födandes yttre genitalia; annars som under föreg. period. Perioden 1888—1890: Antiseptik af den födande och undersökande. Perioden 1891—1892: Delvis anti- och aseptik af den födande. Perioden 1893—1900: Aseptik af den födande.

Det återstår mig ännu att redogöra för den behandling af barnsängsfeber, hvilken under tidernas lopp varit rådande hos oss före 1890.

I det fall af eklampsi, hvilket von Haartman beskrifver i sin 1823 utgifna dissertation, uppstod på 7:de dagen p. p. puerperalfeber med uppdrifning af buken, frekvent puls, torr hud och tunga, blekt och förfallet ansikte, upphörd mjölkafsöndring. Han ordinerade mixtura salina, 3 drachmer salis ammoniaci dep. i 1 liber infus. flor. chamomill. och emuls. camphor. hvarann timme; på buken torra baddningar af resolverande specier, i vagina infusion af conium, och på aftonen

[1]) Frånräknas dödligheten i infektion efter obstetriska buksnitt och efter lifmoderbristning, blir procenten blott 0,16.

ett ljumt bad. Då på 8:de dygnet symptomen blefvo svårare, applicerades dessutom på buken ett vesicatorium af 5 tums diameter och gafs ett irriterande lavemang. På 10:de dygnet, då tillståndet förbättrades, fortsattes behandlingen; efter öppnandet af blåsan efter spanska flugan insmordes öfver stället ung. sabinae. På 11:te dygnet inträffade stark svettning, smärtorna i buken upphörde, pulsen blef normal. Vesikatorsåret behandlades fortfarande med retande salva, invärtes gafs inf. valerianae omvexlande med inf. cort. cinchonae.

Opium och det kalla våtvärmande omslaget på buken, enligt Malmsten i Stockholm, vid behandlingen af puerperalfeber infördes omkring 1850 af v. Willebrand.

Den hufvudsakliga behandlingen af puerperalfeber under Pippings [1]) tid bestod i lugn, sträng diet, kalla omslag på buken (sedan 1856 allmänt i bruk) och opium energiskt användt i början af sjukdomen. Från början af 1857 begynte han att gifva åt hvarje förstföderska secale cornut. pulv. 0,60 2 à 3 ggr. dagl. från den första timmen efter förlossningen. Denna behandling hade ett profylaktiskt ändamål, ty, ledd af den erfarenhet att företrädesvis förstföderskor falla offer för puerperalfebern och antagande, att dessa vanligen sakna eftervärkar, trodde han sig genom nämnda medel kunna gynna lifmodrens sammandragningsförmåga och thrombosbildningen i venerna, hvilkas frånvaro ansågs delvis gynna uppkomsten af de sjukliga puerperalprocesserna. Secale cornutum hade redan förut lifligt rekommenderats af v. Willebrand, hvilken ansåg secale verka dels direkt, dels genom retning af ganglienervernas sammandragning af hela den organiska muskelapparaten och därför använde medlet i de flesta sjukdomar, där han önskade inverka på musklerna, bl. a. äfven vid lifmoderinfarkt, oophoritis chr. Han trodde ock, att t. o. m. puerperalfebern kunde i de flesta fall afvärjas genom en hastigt åvägabragdt involution af uterus p. partum. Han gaf secale genast efter förlossningen eller redan i den sista perioden däraf.

Pippingsköld uppgifver 1860, att lokala och allmänna bloduttömningar sedan flere år utdömts från behandlingen af puerperalfebern.

Puerperalfebern behandlades under Sirelii tid på olika sätt vid olika symptom. Vid frossbrytning gafs chinin med morfin, pulvis nitrosus. Vid partiell ömhet i buken applicerades ett antal, 10—20—28, blodiglar; vid parametritiskt exsudat ingneds med ung. hydrarg. och anbragtes varma grötar eller penslades jod. Vid feber: chinadekokt med opium eller syra, pulvis nitrosus, kermes mineralis med opium; äfven gafs bad. För puerperala sår och oedem i yttre genitalia föreskrefs baddning med chamomillvatten och aq. chlori. Vid stinkande afslag gjordes vaginalinsprutningar med klorvatten i chamomillthe. Vid meteorism anbragtes terpentinomslag och applicerades lavemang med 30 droppar t. asae foetidae. Mot kräkningar: ispiller

---

[1]) Jmf. Pippingsköld: Ueber das Puerperalfieber nach Beobachtungen im allg. Hospital in Helsingfors. Monatsschrift f. Geburtsk. u. Frauenkr. 1860.

och vin. Mot hufvudvärk och delirier: is på hjässan och kloroforminhalationer. Vid diarré: stärkelselavemang med opium, nitras argent. eller decoctum columbo; kamfer som stimulans. Vid peritonit applicerades kalla omslag och senapsdegar, invärtes gafs calomel 0,60, opium, vin. Vid erysipelas penslades med jodtinktur och gafs inv. tinct. martis. Vid lymphangitis penslades collodium. Vid början de mastit ingnidning med glycerin och extr. belladonnae (enl. journalerna).

Pippingsköld [1]) gaf 1858, då han efter Pippings död förestod accouchementsafdelningen af allmänna hospitalet, åt hvarje barnsängskvinna chinin sulph. 0,50—1 gram inom 24 timmar, alltid tillsammans med opium. I motsats till de franska läkarne ansåg han chininet att rekommenderas. I tre svåra fall af puerperalfeber begagnade han med framgång calomel, sedan opium förut gifvits, som laxans 0,60—0,90 en gång. Efter verkan af calomel gafs opium enbart eller med chinin. Äfven andra interna medel ss. mineralsyror, ol. terebinth. och insprutningar med ljumt vatten eller svag alunlösning hade, bekanta sedan flere år, användts. Profylaktiskt använde han, utom secale, blott allmänt hygieniska och desinficerande medel.

Pippingsköld har i redogörelsen för barnbördsafd. 1871 o. 1872 F. L. H. 1873 h. 3 redogjort för sin behandling af puerperalfebern: Kalla omslag på buken [2]), emedan kölden minskar och motarbetar lokalt den aktiva hyperämin, utan att liksom bloduttömningarna beröfva organismen ett dyrbart material; inflammationens utbredning förebygges verksamt, processen fördröjes och blir från akut subakut; sjukdomsgiftet arbetar långsammare och uttömmer sin verkan inom ett mera begränsadt område. Ju mera barnsängsfebern har inflammatorisk karakter, desto verksammare visar sig isen; men emot en svårare sepsis är den så godt som overksam, om ock den äfven då kan något fördröja dennas fortgång och den dermed förenade exsudationsprocessen. Cingula Neptuni „det kall-våtvärmande vattenomslaget" öfver buken i lättare fall, i de svårare, så snart under isen feber och smärta aftagit. Varma kataplasmer sällan i de subakuta fallen, men i stället ofta öfver indolenta exsudater. Ville man enligt den äldre terapin föreskrifva dessa äfven i akuta fall med hög feber, så bör, enligt regeln, hos blodfulla, kraftiga subjekter en tillräcklig bloduttömning föregå samt calomel och ung. hydrarg. komplettera behandlingen. Men alla bloduttömningar för puerperala underlifsinflammationer göras af isen och neptunsgördeln, minst sagdt, umbärliga; de blifva rent af ruinerande för anämiska subjekter och vid puerperala inflammationer af mera septisk na-

---

[1]) Ueber das Puerperalfieber etc. Monatsschrift f. Geb. u Frauenkr. 1860.

[2]) Pippingsköld säger sig hafva varit den första, som 1858 här på barnbördsafdelningen vid svara puerperalinflammationer begynte använda i isvatten uppvridna och flere gånger i timmen ombytta mångdubbla kompresser, hvilka applicerades på underlifvet. Emellertid framgår af Ehrströms ofvan anförda disputation, att isbaddningar på underlifvet vid puerperalfeber redan 1837 begagnades på acc. inrättningen.

tur. Terpentinbaddningar icke sällan applicerade mellan ombytena af vattenomslagen eller jämte isen. Antiseptiska intrauterina injektioner, i några fall med konsekvens och ihärdighet utförda, hafva visat sig förtjäna det loford, man gifvit dem. Svårigheten är dock den, att läkaren, som måste verkställa dem, blir absolut förhindrad från annan accouchements- eller gynäkologisk praktik för den infektions skull, som under tiden oförstörbar vidlåder händerna. Digitalis, icke overksam i stora doser, delar med isen egenskapen att vara användbarast i de mera inflammatoriska formerna. Är pulsen liten och mera frekvent, användas „de i sin mån ganska pålitliga“, om ock mindre markeradt verksamma mineralsyrorna (acid phosph. dil. 10 dr. i timmen) jod (sol. Willebrandi: jod 0,30, jodkali 0,60, aq. dest, 3,75) 10 à 15 dr. hvarannan timme, chlor (liq. chlori 1 à 1,50: 8,00 aq. dest. syrup) en matsked hvarannan timme. Dessa ämnen verka antiseptiskt (genom minskningen af blodets alkalinitet?). Chinin (0,30—0,90—1,20—1,80 pro die) är såsom ett tonicum nervinum icke utan betydelse. Godt är att i första början af sjukdomen gifva en laxerande dosis ol. ricini, eller, om pat. är mera blodfull, t. ex. sal. angl. och i de mest akuta fallen calomel i en enda större dos (0,60) eller några få mindre doser. Genom fortsatta laxermedel blir anämin stor och pat. repa sig med svårighet, de sjukas och dö under inflytande af långsam sepsis. Såsom laxans har ock användts hyposulphis natricus (0,60 4 à 5 ggr dgl.). Bland stimulantia var vin, mest det vanliga portvinet, hufvudmedlet. På barnbördsafd. i Helsingfors hade opiaterna en längre tid spelat hufvudrolen bland behandlingsmetoderna af puerperalfebern, emedan man där liksom annorstädes betraktade hvarje ömhet och hvarje exsudat vid lifmodern hos en puerpera såsom en partiell peritonit, hotande att blifva allmän. Däraf fruktan för att väcka tarmens peristaltiska rörelse äfven genom lindriga laxantia och lätta födoämnen, men i stället användande af opiater i full dosis, — en behandling, hvilken Pippingsköld i början af sin praxis accepterade. Han anser dock att denna terapi, i förening med svält, som därjämte hörde till kuren mot peritoniten, utarma pat. i lika hög grad som en och annan lokal bloduttömning. Behandlingen med opiater, jämte abstinents och Neptunigördel var ett verkligt framsteg, men låter ej mera försvara sig, sedan parametritens extra peritoneala lokalisation anatomiskt och dess relativa benignitet kliniskt är bevisad. Pippingsköld har icke så sällan sett puerperala exsudater i bäckencellväfven vid denna behandling öfvergå till vargörning och anser hvarje för mycket nedstämmande behandling disponera det parametritiska exudatet till öfvergång i abscessbildning. Pippingsköld håller före att alla de puerperala peritoniter, hvilka man ansett för allmänna och vare sig med bloduttömningar, opiater, spirituosa, collodium, is eller andra medel lyckligen häft, endast varit diffusa parametriter; mot en peritonit af väsentligen puerperalt-septiskt ursprung vågar han tro att hittils ingen läkemetod är känd.

På Finska läkaresällskapets möte den 30 aug. 1851 föredrog Rabbe (N. bl. 1851 s. 172) om dödligheten i puerperalfeber i Finland.

Barnaföderskornas	antal	1830	49,412	döda	i barnsäng.	413	1:120
»	»	1841	48,807	»	»	417	:117
»	»	1842	54,117	»	»	419	:129
»	»	1843	52,734	»	»	473	:112
»	»	1844	52,194	»	»	403	:129
»	»	1845	54,071	»	»	426	:127
»	»	1846	50,671	»	»	452	:112
»	»	1847	52,240	»	»	470	:111
»	»	1848	56,975	»	»	448	:127
»	»	1849	59,322	»	»	433	:137

Dessa uppgifter gälla blott den protestantiska befolkningen, som 1841 var 1,445626 och 1849 1,553456. Förhållandena inom den grekiska delen, som 1849 utgjordes af 43,704 personer, var obekant.

Enligt v. Heideken (om den puerperala dödligheten i Finland. F. L. H. 1893 sid. 760) var mortaliteten i barnsängsfeber i vårt land (uppgifterna äro hämtade ur Befolkningsstatistik för Finland) 1859—1864 0,91 $^0/_0$, 1865—1889 1,01 $^0/_0$, 1870—1874 0,79 $^0/_0$, 1875—1879 0,88 $^0/_0$, 1880—1884 0,55 $^0/_0$, 1884—1889 0,74 $^0/_0$. Ända t. o. m. 1879 var dödsprocenten i städerna större än på landet och utgjorde under åren 1859—1889 i medeltal i städerna c. 1,04 mot c. 0,88 på landet, men var den i städerna 1880—1884 0,57, 1885—1889 0,53, medan den på landsbygder samma tider var 0,68, resp. 0,77 $^0/_0$.

Sextonde Kapitlet.

Den operativa gynäkologin i Finland 1870—1890. Föredrag af obst. och gyn. innehåll inom läkareföreningar i landsorten 1870—1890 och publikationer i Duodecim 1886—1890. Obstetriska och gynäkologiska händelser från prov. läkarnes årsberättelser 1870—1890. Barnmorskeväsendet 1870—1890.

Under tidsrymden 1870—1890 blef äfven i Finland grunden lagd till den utveckling af särskildt den operativa gynäkologin, hvilken under det 19:de seklets slut nått en så hög ståndpunkt. I följd af den anti- och aseptiska metodens tillämpning vid den operativa behandlingen af de kvinnliga genitalorganernas sjukdomar och af en mera utvecklad teknik vid deras utförande, kunde dessa med mindre risk och med större framgång än förut göras. De genom kommunikationernas utveckling underlättade resorna till utlandet och den tätare beröringen med de därstädes, särskildt i Tyskland, uppblomstrande gynäkologiska klinikerna, gjorde sitt till att läkarne hos oss i större utsträckning vågade sig på dylika operationer, hvilka förut nästan uteslutande hade utförts på universitetets kliniker. Det ökade antalet fall på dessa kliniker och på andra under nämnda tid inrättade sjukhus i hufvudstaden gjorde att man äfven i eget land blef i tillfälle att mera än förr åse och utföra större gynäkologiska operationer.

Förut är redan nämndt, att acc. afdelningen af allm. sjukhuset i Helsingfors 1878 öfverfördes till det nya barnbördshuset vid Bergmansgatan. År 1885 beslöts uppförande af ett nytt kirurgiskt sjukhus vid Kaserngatan ock öfverfördes den kirurgiska afd. till detta h. t. 1888. Kirurgiska afd:s förra lokal på gamla klinikum uppläts åt de utvidgade syfilitiska, gynäkologiska och barnafdelningarna, medan medicinska afd. i nya klinikum erhöll ökadt antal platser genom den oftalmologiska afd:s förflyttning till det förra acc. huset vid Nikolaigatan. I kungörelsen af den 28 maj 1889 bestämdes antalet sjuksängar och stat för det sålunda utvidgade allm. sjukhuset.

Till 1890 funnos i Finland, utom länelasaretterna och sjukhusen på Åland samt i Sordavala, allmänna sjukhus i Tammerfors 1847, Jyväskylä 1850, Joensuu 1863, Kajana 1872, Björneborg

1875, Torneå 1878, Nurmes och Lovisa 1889. Förordningen af den 5 aug. 1875 ang. organisationen och förvaltningen af allmänna civila sjukhusen innehåller grunderna för sjukvårdsanstalternas organisation. Äfven på det 1867 inrättade diakonisshuset i Helsingfors sköttes sjukdomar i de kvinnliga genitalorganen och utöfvades operativ gynäkologisk verksamhet af läkare i hufvudstaden. Mot slutet af 1880-talet inrättade d. v. docenten Engström sin privatklinik för hufvudsakligen gyn. fall.

Bland de större gynäkologiska operationerna intog ovariotomin främsta rummet på 1870-talet; på 1880-talet utfördes laparomyomotomin enl. Schroeder och totalexstirpationen af uterus per vaginam (först af Engström.) Det var Pippingsköld och Saltzman, [1]) hvilka egentligen införde ovariotomin, ehuru v. Haartman och Estlander förut hade gjort operationen. Pippingsköld utförde sina första, 12, ovariotomier på gamla klinikum, i den del däraf, som upptogs af den gyn. afd.; sedan 1879 gjorde han dem på barnbördshusets för gynäkologiska operationer inrättade särskilda pavillon. Saltzman hade under en vistelse i London och Edinburg 1869 varit i tillfälle att närvara vid ovariotomier, hvilka utfördes af Spencer-Wells och Keith. Från 1880-talets början blefvo ovariotomier i allt större utsträckning utförda i Helsingfors, dels på universitetsklinikerna, dels i privata sjukhus. På kirurgiska kliniken i Helsingfors förekommo (enl. de i F. L. H. publicerade öfversikterna af sjukvården) fr. 1870 t. o. m. 1882 7 ovarialtumörer, 5 förblefvo oopererade (4 1872 och 1 1881) och 2 opererades (1882). Saltzmans första ovariotomi skedde 1869 och från 1872—1883 har han utfört, dels på diakonisshuset i Helsingfors, dels på kir. kliniken 14 ovariotomier.

På diakonisshuset utfördes 1872—1889 17 ovariotomier.

På sin privatklinik utförde Engström 1886 t. o. m. 1889 27 ovariotomier. Utom de ovariotomier, han utfört på sjukhus, har han före 1890 gjort 5 sådana i privata hus, hvaraf 1 i Vasa. (Jmfr. Pat.-anat. o. klin. studier öfver ovarialtumörer. Akad. afh. af A. R. Limnell. Helsingfors 1898 sid. 247 o. f.)

I landsorten utförde Blomberg i Fredrikshamn 1879 en ovariotomi (med försänkning af pedunkeln), i Viborg på diakonisshuset 3 ovariotomier (2 fullständiga 1884, 1886 och 1 ofnllständig 1886) i privatboning i staden 1 ovariotomi. Sedermera gjorde Blomberg i Åbo några laparotomier. I Tammerfors utförde R. Idman 1885 en och 1886 två samt K. Leopold 1885 en ovariotomi.

Enligt medicinalstyrelsens årsberättelser utfördes på de civila sjukhusen i landet ovariotomier 1875 en, 1876 fem, 1878 en och 1882 en (de från 1883 gjorda ovariotomierna finnas upptagna i nedanstående tabell) samt operationer för myoma uteri 1878 fyra, för cancer uteri 1878 fyra, för prolapsus uteri 1878 två, amputatio colli uteri

[1]) Fredrik Saltzman, född 1839, med. d:r 1867, docent i kirurgi 1871, professor i kirurgi 1883, gen. direktör för med. verket 1890, erhöll afsked på begäran 1902.

1876 fem, kolporraphia 1875 en, abrasio uteri 1878 två, punktion af ovarialcystor 1878 sex.

Nedanstående tabell utvisar antalet och beskaffenheten af de gynäkologiska operationer, hvilka enl. medicinalstyrelsens utförligare uppgifter i årsberättelserna utfördes på landets civila sjukhus (utom gyn. kliniken i Helsingfors) från 1883 t. o. m. 1890.

	Kirurgiska kliniken	Lasarettet i Åbo	Björneborg	Tavastehus	Tammerfors	Viborg	Sordavala	S:t Michel	Kuopio	Joensuu	Vasa	Jyväskylä	Uleåborg	Kajana	Torneå
Exstirpatio cancer. lab. majoris (et clitor.) seu vulvae	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	1	—	—
Operatio fistulae ves. vag. . . .	—	1	—	—	2	1	—	3	—	—	2	—	2	—	—
Kolporraphia	—	1	—	—	2	—	—	—	-	—	—	—	8	—	—
Kolpoperineorraphia	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	5	—	—
Perineorraphia	2	1	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	-	—	—
Kolpokleisis	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Exstirpatio fibrom. lab. pudend.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Operatio pro atresia vulvae . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Episiorraphia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Abrasio membranae mucosae uteri	1	4	5	11	2	1	4	—	3	—	—	—	10	—	4
„ membranae deciduae .	—	1	—	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	—
„ cancer. uteri	—	1	—	1	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—
Canterisatio cancer. uteri	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Amputatio p. vag. uteri	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
Exstirpatio fibr. cerv. uteri . . .	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—		—	—	—
Exstirpatio polyp uteri	1	1	—	1	2	2	—	—	1	—	1	1	1	1	—
Exstirpatio tumor. fibr. uteri . .	—	1	—	1	3	—	—	1	—	—	—	—	1	2	—
Hysterotomia	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—
Hysterokleisis	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Exstirpatio totalis uteri per vaginam	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hysterectomia sacralis	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—		—	—	—	—
Ovariotomia	15	4	—	—	5	2	1	—	1	-	1	—	17	—	—
Exstirpatio cystae lig. lati	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Punctio tumor. ovarii	—	—	2	—	1	—	1	4	—	—	—	—	1	1	—
Incisio haematocele	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—

Anm. Hysterotomierna utfördes på kirurgiska kliniken 1889 och 1890, på länelasarettet i Åbo 1886 och 1888 (2), i Uleåborg den första 1885. Totalexstirpationerna af uterus för kancer (per laparotomiam) gjordes i Åbo 1888 och 1889, i Tammerfors 1890. Hysterotomia sacralis utfördes i Tammerfors 1890. Ovariotomierna utfördes i Åbo 1886—1890, i Viborg 1883 o. 1886, i Kuopio 1884, i Vasa 1888, i Tammerfors 1885, 1886 o. 1889 (3), i Sordavala 1886, i Uleåborg från 1882.

På diakonisshuset i Helsingfors utfördes enl. med. styrelsens årsberättelser från 1886 t. o. m. 1889 1 myomotomi (1886), 3 amputatio colli uteri, 1 exstirpatio carcin. uteri et vaginae (1889), 3 salpingektomier (1889), 3 exstirpatio polypi uteri, 1 operatio fistulae urethro-vag., 2 perineorraphia, 1 exstirpatio hymenis, 1 cauterisatio cancer. uteri, 14 abrasio uteri.

Operation för urogenitala (oftast vesico-vaginala) fistlar utfördes efter 1870 på kirurgiska kliniken 1872 af Estlander, 1875, 1876 af A. A. Hårdh, 1877 af Saltzman. På länelasarettet i Vasa gjorde med. kand. O. Heikel 1874 med framgång en operation, och L. Runeberg 1879 (2), 1880, 1883 och 1884, fem operationer, 4 med läkning, 1 med förbättring som följd. På lasarettet i Uleåborg opererade v. Fieandt med framgång 1883 och 1884, två fall. E. Bonsdorff i Åbo utförde 1872, 1874 och 1881 med framgång tre operationer, Rosina Heikel i Vasa 1879 med förbättring en, Bäckwall i Uleåborg 1883 och 1884 med framgång två (B. gjorde 1890 tre fisteloperationer med läkning till följd; enl. skriftligt meddelande till mig 1896), Engström i Helsingfors 1881 en med framgång. Fr. Nylander i Uleåborg gjorde 1879 en operation med förbättring och Linsén i Kristinestad på 1870-talet två utan resultat, (enl. Pippingsköld: Om urogenitala fistlar etc. Univ. program. Helsingfors 1885). Kyrklund i Åbo gjorde 1887 två operationer med framgång.

Föredrag rörande obstetrik och gynäkologi vid läkareföreningars sammanträden i landsorten äro följande: 1887 meddelade Blomberg i Viborg ett fall af puerperalfeber (F. L. H. 1887 s. 228). I Åbo väckte Paqvalin fråga om behofvet af en förl. anstalt i Åbo för gifta kvinnor från kringliggande landsorter. Kyrklund meddelade ett fall af atresia vaginae compl. c. haematometra (F. L. H. 1887 s. 618, 619). 1888 i Åbo relaterade Sirén en myomotomi enl. Schroeder (F. L. H. 1888 s. 165). Blomberg uppläste ett förslag till instruktion för barnmorskor (d:o s. 175), v. Essen meddelade ett fall af ruptura vaginae och ett fall af ruptura cervicis uteri in partu (d:o s. 177), Blomberg redogjorde för en ovariotomi (d:o s. 445), v. Essen framhöll några nya synpunkter i frågan om special instruktion för barnmorskor (d:o s. 727). 1889 uppläste i Åbo Kynberg ett förslag till regler för barnmorskor (1889 s. 57), Kyrklund meddelade ett fall af öfvertalig bröstvårta och redogjorde för ett med framgång krönt försök att behandla puerperalfeber med heta bad (1889 s. 59), v. Essen omnämnde 2 fall af placenta praevia lat. (1889 s. 519). I Viborg framkastade Wallgren frågan: kunna och böra några anmärkningar göras mot barnmorskornas verksamhet för såvidt den sträcker sig utöfver naturliga och oregelbundna förlossningar.

I den på finska språket utgifna tidskriften Duodecim finnas före 1890 följande uppsatser af obst. resp. gyn. innehåll:

A. E. Hypospadia, jonka takia on erehdytty sukupuolesta 1885 N:o 10. v. Fieandt: Hysterotomia kohtaus etc. 1886 N:o 1, 2. Virtsarakkofisteli parannettu episioraphialla 1886 N:o 10, Naisen fysiologiaa

koskevaa 1887 N:o 3. K. Relander: Tukkiminen placenta praevia'n hoidossa 1887 N:o 12. Kyrklund: Kaksi virtsarakkofisteli-operatsionia 1887 N:o 11. V. Starck: Eräs embryotomia tapaus 1888 N:o 10. J. Collan: Antipyriinistä lapsivuode-kuumeessa 1888 N:o 2 och Eräästä maalaiskuntain ja niitten kätilöitten välisestä suhteesta 1889 N:o 6.

I det medico-gymnastiska institutet, hvilket på 1870-talet inrättades af prof. G. Asp, behandlades äfven gyn. åkommor. I berättelsen om med. verket i Finland år 1875 sid. 307 finnes af Asp en redogörelse om massagens användande vid sjukdomar i de kvinnliga genitalorganen.

Till förut befintliga prov. läkaredistrikt tillkommo under tidsrymden 1870—1890 Ruovesi, Tyrvis, Haapajärvi och Rovaniemi. I st. f. Nurmes distrikt tillkom Pielisjärvi och Kangasala distrikt bortföll 1870.

I prov. läkarnes ämbetsberättelser efter 1870 finnas jämförelsevis sällan obstetriska eller gynäkologiska händelser omnämnda.

G. A. Gråberg i Mohla gjorde 1870 en tångförlossning på en I-para med nephrit och tvillingar. F. Flodin i Heinola anlade 1870 tång vid ett fall af lindrig bäckenträngsel. O. F. Hornborg i Nyslott gjorde 1870 vändning och extraktion på en andra tvilling, hvilken var i tvärläge; modren i följd af blodförlust nästan döende före vändningen afled 1/2 timme därefter. I ett fall af retentio placentae uttogs denna 3 dygn p. p.

S. Hällström i Jorois skrifver för 1870 att han blott två ggr vid förlossningar gjort operativt ingrepp; ett fall af ansiktsläge förbättrades efter 4 timmars förl. arbete med tång och fostret extraherades, i det andra fallet, urämisk intoxikation, förlöstes kvinnan med tång, hvarefter följde häftiga blödningar, hvilka upphörde först efter insprutning af chlorzinklösning, fostret var macereradt och modren dog. — Vid ett tillfälle var fosterkroppen framfödd och hufvudet kvarhölls till följd af spastisk striktur i modermunnen; efter ett par doser morfin löstes denna och hufvudet afgick spontant; det macererade fostret i 8:de månaden företedde en sällsynt missbildning, bestående däruti att hela ryggraden saknades, så att man bakifrån kunde se lungorna, hjärtat, lefvern och den utfallna tarmkanalen; hufvudet var hopfallet och visade en rudimentär utveckling af pann- hjäss- och nackbenen. Samma mor hade förut födt ett då treårigt barn med spina bifida i lumbaltrakten, som dock var af sådan beskaffenhet, att säcken utan olägenhet kunde underbindas.

J. V Roschier i Rautalampi förlöste 1870 med tång en kvinna från tvillingar.

J. Edgren i Kittilä skrifver för 1870: „Tvenne kvinnor afledo i barnsäng sannolikt i följd deraf att de genast efter förlossningen släpades för att badas till en långt aflägsen badstuga. En har dött af blödning efter partus. En afled derigenom att hon ej kunde framföda fostret. En lider sedan halftannat år af utomqveds hafvandeskap. Hos

en, som i följd af fosterhufvudets starka förbening, ej kunde framföda fostret, styckades detta, och, ehuru efterbörden qvarblef och småningom af sig sjelf försvann (slidan rengjordes 3 à 4 gånger dagligen med ljumt chamomillthé) tillfrisknade dock qvinnan".

A. V. Blomberg i Fredrikshamn för 1872: „Ett enda operativt förlossningsfall under året, bestående i aflösandet af en placenta praevia centralis hos en merföderska; modren räddades, fostret dog under partus. — Ett mera egendomligt fall, som mig veterligen ej tillförene förekommit här i landet eller åtminstone icke blifvit anfördt. En gift qvinna härstädes, som 1871 lyckligen öfverstått ett extrauterint hafvandeskap af 6 månader, hvarvid en inre blödning, uppkommen af modrens fall mot golfvet, gjorde slut på fostrets lif och föranledde en svår peritonit, som slutades med fostrets incapsulering och skrumpning till ett mindre barnhufvuds storlek, nedkom lyckligen under sommaren 1872 med ett fullgånget, lefvande flickebarn och conciperade ånyo under hösten, medan den gamla fosterklumpen, qvarliggande i bukhålan invid venstra sidan af lifmodren, förändrade läge allt eftersom lifmodren till- eller aftog i volym. Något svårare men hade berörda qvinna icke under det senare hafvandeskapet".

Blomberg i Fredrikshamn gjorde 1873 fem tångförlossningar och en vändning vid tvärläge; två ggr löste han „delvis hårdt fastsittande placenta".

F. Flodin i Heinola utförde 1874 med trubbig hake en dekapitation vid tvärläge, där fostret var dödt och skuldran jämte bröstet orörligt nedpressadt i lilla bäckenet; 1875 två tångförlossningar, den ena för svaga värkar , den andra för stort hufvud; 1878 excerebration och extraktion af ett dödt foster på grund af stort hufvud och ringa grad af bäckenträngsel samt extraktion vid sätet med trubbig hake vid lefvande foster, där fraktur af lårbenet uppstod, hvilken dock läktes i tredje veckan p. p.

H. Hällström i Joensuu lämnade 1874 biträde i 4 svårare förl. fall (tång). A. F. Procopé i Kajana verkställde 1875 en tångförlossning; J. Edgren i Kittilä använde 1875 å ett långvarigt förl. fall med fördel det Ritgen'ska greppet att genom tryck per rectum utbefordra fosterhufvudet. A. J. Zetterman i Salo hade 1878 fyra operativa förl. fall: 1 fastsittande hufvud vid sätesläge, 2 svaga värkar, 3 oeftergifvande os uteri, 4 art. förtidsbörd vid höggradigt förträngt bäcken, där vändning dessutom utfördes; 1879 utförde han 7 tångförlossningar, 1 perforation och 1 vändning. A. L. Linsén i Kristinestad omnämnde för 1879 bland märkvärdigare fall en förlossning, som erbjöd synnerliga svårigheter i följd af fosterhufvudets rigida, oeftergifliga beskaffenhet. F. W. Westerlund i Tyrvis utförde 1879 tre tångförlossningar och två vändningar, bland hvilka i ett af fallen fostrets arm var framfallen, svåra ärrbildningar i vagina och en vesico-vag. fistel uppkommo p. p. A. G. Domander i Tavastehus verkställde 1879 sju operativa förlossningar, bland dem en tångförlossning i 5:te dygnet för eklampsi, där placenta löstes med handen och kvinnan dog på 3:dje

dygnet under fortsatta eklamptiska anfall. A. E. Åkesson i Viborg utförde 1878 fem tångförlossningar och en styckning af fostret. A. Fabritius i S:t Andreae gjorde 1878 tre svåra tångförlossningar, bland dem en gång på efterföljande hufvud och en vid eklamptiska anfall och 1880 en tångförlossning, där fostret dog, „i följd af flere sammanstötande ogynnsamma konjunkturer för dess framfödande“.

S. Hällström i Jorois skrifver för 1875: „I förlossningsfall har mitt biträde varit anlitadt oftare än något föregående år. De anmärkningsvärdaste bland dessa voro: ett tvärläge hos en IV-para, med framfallen nafvelsträng och så djupt nedpressad arm att denna beqvämt kunde exarticuleras, hvarefter fostret måste styckas, emedan rum icke fanns för handens införande till vändning. Efter en nog alvarsam peritonit tillfrisknade modren; — ett tvärläge inom trångt och snedt bäcken, där det döda fostret var dubbelviket sålunda att den bjudande delen utgjordes af bröstet och hufvudet jemte alla fyra extremiteterna intogo den krampaktigt sammandragna lifmoderbotten; modren, utmattad genom långvarigt förlossningsarbete, dog under de fåfänga försöken att åtkomma fötterna och göra vändning; — snedt bäcken hos en I:para med mycket svaga värkar, som af inga andra medel kunde förstärkas, än genom blodig dilatation af modermunnen, hvarpå tång och manuel aflossning af den inom en strictur inneslutna efterbörden fullbordade förlossningen; moder och barn friska; — tångförlossning hos en gammal I:para med trångt bäcken, betydlig ruptur i perineum, som dock läktes godt; — tångförlossning hos en ung I:para; i det ögonblick hufvudet skulle glida öfver perineum afsvimmade det ena biträdet och släppte sitt tag i qvinnans venstra ben, hvarvid detta föll ned och stötte till tången, så att perineal- och vaginalruptur uppkom, hvilken väl sent omsider läktes, men med qvarlemnande af en betydlig strictur i slidan; — hos en förstföderska var fosterkroppen framfödd och af vederbörande kloka gummor afsliten vid halsen från det i bäckenet qvarblifna hufvudet, nacken belägen bakåt, hakan tryckt emot symfysens öfra rand, fara för slidan att läderas af de blottade och skarpa halskotorna, omöjligt att vrida om hufvudet, tången slant ständigt, kefaloklast fanns ej till hands; men efter det qvinnan fått hvila några timmar, instälde sig på nytt goda och kraftiga värkar, genom hvilka hufvudet spontant utvecklades. En annan qvinna hade man under väntan på mig hjelpt sålunda, att den framfödda fosterkroppen likaledes på ett eller annat sätt afskiljts och det qvarblifna hufvudet utdragits förmedelst ett därvid fasthakadt gädd-drag. Det var ett litet tvillingsfoster, hvars hufvud sannolikt skulle framfödts utan en sådan radikal åtgärd“.

A. Fabritius i S:t Andreae använde 1877, tillkallad på 5:te dygnet efter förlossningens början, tång efter ytterst svårt utförd blodig dilatation af en ärrigt rigid, endast för en fingerända öppen och ovanligt långt bakåt riktad yttre modermun, hvars främre läpp var i fara att brista af det påträngande, redan relativt lågt i bäckenet stående fosterhufvudet. Modren och fostret friska. Tre gånger uttog han manu-

elt placenta, i ett af fallen uppstod sepsis med metastatisk pneumoni, emedan efterbörden först på 3:dje dagen p. p. uttogs och då redan hade antagit en putrid, illa luktande beskaffenhet.

K. A. Ringbom i Hollola styckade 1878 å ett fall af tvärläge med framfallen arm fostret; modren dog 3 dagar p. p. „tillföljd af den förvända behandling allmogen vanligtvis lemnar åt barnaföderskor dels under, dels straxt efter förlossningen. Efter genomgående af en så svår kris som en barnförlossning, anser man det helt naturligt att barnaföderskans medtagna krafter böra på allt sätt stärkas och upprätthållas. Derför hålles också för hennes räkning i beredskap ostar, pannkakor och andra dylika kraftiga födoämnen, utom att den alltid oundgängliga badstugan dessutom äfven genast skall anlitas“.

K. Bergstedt i Torneå för 1880. „Vid en förlossning påkallades mitt bistånd och var jag då nödsakad att verkställa excerebration för att rädda modrens lif, hvilket äfven lyckades. Fostret var allaredan dödt vid min ankomst till förlossningsstället och kunde ej med tång extraheras, till följd af förträngdt bäcken. Operationen utfördes med Naegeles perforatorium.“

J. Collan i Pielisjärvi beskrifver för 1880 följande fall: ett fall af eklampsi hos en 17 år gammal fru, tångförlossning, lefvande foster. Efter förlossningen 5 anfall, hvarefter han under 48 timmar administrerade 18 uns chloroform med den påföljd att anfallen uteblefvo. Efter tre månader var patientens urin ännu albuminhaltig. Ett fall af rigiditet i modermunnen hos en 27 år gammal I-para, lifmodermunnen med tjocka, oeftergifliga läppar och tillgänglig endast för 3 finger, 3 grunda incisioner gjordes med bråckknif. Efter 2 timmar var lifmodermunnen utplånad och kvinnan kunde med tång förlösas från ett dödt foster. Hos en öfver 30 år gammal merföderska, hvilken två gånger förut blifvit förlöst genom vändning, presenterade sig ett tvärläge med fostrets buk såsom bjudande del. Genom barnmorskans försök att förmedelst hvass krok draga ut det lilla fostret dubbelt hade dess buk blifvit söndersliten och de stinkande tarmarne lågo i vulva. Sedan tarmarna blifvit afklippta, och särskilda insprutningar af karbolsyrelösning verkställda, gjorde han under djup chloroformnarkos lätt vändning och extraktion. Den redan vid hans ankomst ytterst medtagna kvinna afled påföljande dag i barnsängsfeber. För 1881 skrifver O. Hornborg i Ekenäs: „En barnsängsfeber var på god väg att utvecklas i Snappertuna i mars, där 3 barnaföderskor afledo i sjukdomen, antagligen öfverförd af barnmorskan, som hade biträdt vid en förlossning af ett dödt, förruttnadt foster. Sedan denna förständigats att i 6 veckor afhålla sig från all praktik, har intet fall vidare försports“. A. F. Procopé i Tammela undersökte 1881 „en qvinna för utredande om hon födt barn samt henne åtföljande s. k. efterbörd, hvilken dock förefanns vara en mola hydatidosa“. H. G. Hällström i S:t Michel omnämner att under en tid af 1 $^1/_2$ år under hans behandling kommit 2 fall af placenta praevia, 4 fall af tvärläge och 1 tångextraktion på ovanligt hufvudläge. „Utgången i sådana svåra fall beror till stor del deraf att läkaren tillkallas i behörig tid;

då det rätta tillfället vanligen försummas är det med en viss ängslan man beger sig åstad att förlösa qvinnor, som legat i barnsnöd 2-3-4 dagar med framfallen fosterarm och tvärläge eller med säteslåge eller jems armarne framfödd fosterkropp m. m.“. K. Bergstedt i Torneå gjorde en tångförlossning och en vändning. J. Collan i Pielisjärvi anmäler för 1882 att han kallats till en 26-årig omföderska med placenta praevia totalis, hvilken, redan nästan pulslös, dog under försök till vändning. Z. Valmari i Haapajärvi gjorde 1882 med godt resultat förtidsbörd på en kvinna, hvilken han 1881 hade förlöst med instrument och hvilken förut framfödt 7 döda foster. K. E. Inberg i Kajana utförde 1882 tre excerebrationer: en vid allmänt förträngt bäcken, en vid lågtstående stort hufvud och förefintlig infektion, en vid abnormt fylld urinblåsa, där katetrisering ej lyckades, och ansiktsläge.

P. S. Sulin i Mohla utförde 1883 fyra instrumentala förlossningar. I ett af dessa föddes tvillingar. I ett fall förekom tvärläge, där det döda fostret med svårighet kunde vändas och extraheras.

A. E. Åkesson i Viborg skrifver för 1884 att han kallades den 31 maj till Nykyrka till en hemmansägares hustru, som låg i födsloplågor. I grannens gård var barnmorskan sysselsatt med vaccinering, utan att blifva kallad till barnaföderskan; då Åkesson trädde i rummet, där denna låg, möttes han af en starkt asartad lukt, fostrets arm var framfallen och af förruttnelse så angripen, att han med fingrarna kunde lösgöra armen i axelleden och därefter utan möda och instrument framdraga fostrets hufvud och förruttnade kropp. Kvinnan afled efter 2 dagar.

G. Appelberg i Torneå berättar för 1884 att ett fall at trillingsförlossning förekommit.

J. Collan i Pielisjärvi berättar för 1884 om ett förl. fall: „jag anträffade qvinnan i starkt febertillstånd med ett i förruttnelsetillstånd öfvergånget foster i lifmodren i tvärläge och fostrets stinkande tarmar hängande ut från födslodelarna, en följd af barnmorskans förtviflade försök att skaffa ut fostret. Sedan jag aflägsnat tarmarna och desinficerat åtkomliga fosterdelar, aflägsnade jag under chloroform fostret förmedelst vändning på fötterna, men qvinnan dog ett par dagar därefter i puerperalfeber“.

A. E. Bodén i Vasa gjorde 1885 tre resor för instrumentala förlossningar. M. Calonius i Tohmajärvi skrifver för 1885 att han gjort 4 resor för att lämna hjälp åt barnaföderskor; i 3 fall hade lefvande foster extraherats med tång och i det 4:de fallet uttogs ett dödt foster efter vändning; tången användes 2 ggr för svaga värkar, 1 gång vid ansiktsläge; vändningen gjordes för tvärläge. A. Fabritius i S:t Andreae utförde 1885 en gång evisceration och dekapitation å dödt foster vid försummadt tvärläge med framfallen arm och nafvelsträng, en gång vändning på fot vid placenta praevia ock tvärläge, där modren i följd af föregången häftig blödning kallaberade och dog under de första försöken att nå fostrets fötter. H. A. Hällström i Sordavala beklagar för 1885 bristen på barnmorskor i hans distrikt, så att hans

biträde 9 ggr påkallats, medan förlossningshjälp utom stadens område af stadens 3 barnmorskor 11 ggr erhållits. I Uguniemi hade en ung förstföderska legat flere dygn i förl. arbete, tills fostret dödt framföddes; kvinnan själf fick så svåra läsioner i genitalia, att hon blef en leda för sig själf och omgifningen; tillkallade bondgummor hade i all välmening användt mer än vanlig våldsamhet.

J. M. af Tengström i Lojo gjorde 1886 två instrumentala förlossningar. G. Avellan i Ekenäs uttog 1886 ett foster i tvärläge styckevis. K. Bergstedt i Fredrikshamn utförde 1886 två tångförlossningar, en vändning, i par fall punktion vid hydrocephalus, där hufvudet hade storleken af en mycket stor melon. I Kotka inträffade ett fall af placenta praevia centralis, två fall af manuel lösning af efterbörden, i ett fall hade partus framkallats i 9:de månaden genom modrens och andra personers medverkan, med fostrets död till påföljd. 1887 anlade Bergstedt tång 3 ggr och gjorde perforation 1 gång. 1888 tång 3 ggr, och 1889 2 ggr för eklampsi.

A. af Ursin skrifver från Åland för 1887 att uterinlidanden äro mycket allmänna hufvudsakligast enl. hans mening förorsakade af det tunga ansträngande arbete, som kvinnorna på Åland måste företaga, medan karlarna äro ute på seglats, eller på väg till Amerika!

Flodin i Heinola gjorde 1888 en svårare tångförlossning vid något trångt bäcken.

Avellan i Ekenäs omnämner för 1889 att ett foster med framfallen nafvelsträng och arm förlöstes själfmant, sedan armen exartikulerats och hufvudet blifvit tömdt.

I ett till prästeståndet vid 1872 års landtdag ingifvet petitionsmemorial hade kyrkoherden i Pieksämäki, A. E. Berner, föreslagit bl. a. att acc. inrättningen i Helsingfors blefve utvidgad och erhölle förhöjdt anslag, så att fattiga barnmorskeelever därstädes kunde erhålla fria husrum med värme och ljus. Berörda petitionsmemorial hänsköts den 19 febr. till ståndets enskilda besvärsutskott, som den 21 mars föreslog en petition till H. K. M:t därom, att acc. inrättningen i Helsingfors blefve med det snaraste utvidgad i den mån statsverkets tillgångar sådant medgåfvo samt de examinerade barnmorskorna berättigade att vid förlossningar begagna tången, hvarigenom förtroendet för dem utan tvifvel skulle tilltaga och allmogen oftare än dittils anlita deras biträde. Den 3 april godkändes utskottets betänkande af prästeståndet [1]).

Coll. med., hvars utlåtande af senaten infordrades, förordade den 29 juli 1873 ofvan relaterade syfte. Med afseende å prästeståndets petition och senatens hemställan om uppförandet af nya byggnader för acc. inrättningen till sådant omfång, som föreslagits af den för ändamålet nedsatta komitén, anbefallde senaten den

[1]) Presteståndets protokoll vid landtdagen i Helsingfors år 1872. H:fors 1896 Del I sid. 478 o. 528.

12 maj 1874 coll. med. att i det af preståndet antydda och af coll. med. förordade syfte omarbeta barnmorskereglementet af den 18 okt. 1859. Coll. med. afgaf den 23 april 1875 förslag till reglemente, uppgjordt hufvudsakligen af Pippingsköld.

Då 1859 års reglemente genom den med barnbördshuset i Helsingfors förenade läroanstaltens för barnmorskor utvidgning samt jämväl i följd af andra inträffade förhållanden befanns för ändamålet mindre lämpligt, utfärdades efter senatens framställning och förslag i ämnet ett nytt reglemente för barnmorskor i Finland af den 6 maj 1879.

Den 19 dec. 1878 anmodade med. styrelsen prov. läkarena att inkomma med förteckning öfver alla barnmorskor i deras distrikt samt att framdeles tillkännagifva förändringar i berörda afseende (med. styrelsens exp. N:o 861—909 1878).

I cirkulär af den 21 nov. 1885 uppmanade med. styrelsen provinsial- och stadsläkarne att jämte årsberättelserna till med. styrelsen insända resp. barnmorskors inom distiktet i af med. styrelsen fastställd blankett affattade uppgifter om deras verksamhet.

Med. styrelsen föreslog den 25 sept. 1886 att §§ 3, 4 och 29 af barnmorskereglementet skulle ändras så, att ett understöd af 200 m. anslogs för barnmorske-elev för de i nämnda §§ fastställda villkor samt att ett understöd af samma belopp fingo under 2 år åtnjutas af barnmorskor, hvilka förbinda sig att enligt eget val bosätta sig i någon af de kommuner, som sakna examinerad barnmorska. Senaten erföll den 19 okt. förslaget (Ekon. dep:s B. D. 1886 N:o $^{28}/_{227}$).

I § 2 af barnmorskereglementet bestämmes att undervisningen i barnmorskekonsten meddelas af barnbördshusets föreståndare, biträdd af underlärare och instruktionsbarnmorskor, att lärotiden varar, enligt regeln, från 10 till 12 månader (förut omkr. 2 år) och att undervisningen sker på landets bägge språk. I § 8 stadgas att utexaminerade, edsvurna barnmorskor, hvilka gjort sig särdeles välkända för kunskap och färdighet jämte pålitlighet och hedrande uppförande, må efter föreståndarens pröfning åtnjuta undervisning jämväl i nödiga delar af den i instrumentala förlossningskonsten. Enligt instruktionen för barnmorskeläraren och underackuschören af den 10 april 1888 äger denne att efter samråd med professorn i obstetrik meddela barnmorskeundervisningen.

De förlossningsinstrument, hvilka barnmorskorna få använda, äro en kort tång, en modifikation af J Simpsons, en trubbig större krok och en halftrubbig mindre krok på samma skaft, Dubois' dekapitationssax (äfven för perforation af fosterhufvudet), och en bentång (numera är bentången ersatt af Brauns kephalotrib och samma persons dekapitationshake har tillkommit).

Vid barnbördshuset i Helsingfors voro barnmorskeelever inskrifna 1870 12, 1871 22, 1872 17, 1873 15, 1874 13, 1875 16, 1876 16, 1877 20, 1878 24, 1879 24. Elever utexaminerades

1880 24, 1881 41, 1882 28, 1883 30, 1884 39, 1885 34, 1886 36, 1887 38, 1888 43, 1889 34.

Några barnmorskeelever hade hos H. K. M:t gjort anhållan om vidtagande af sådan åtgärd att för barnmorskeelever och barnmorskor, hvilka tala det finska språket, erforderliga undervisningsböcker på detta språk måtte varda på statsverkets bekostnad utgifna såväl i acc. vetenskapen som i vaccinationskonsten, då i den senare skrifter i nämnda språk icke funnos och i den förra allenast de af prof. Sirelius och d:r Winter utgifna ofullständiga läroböcker. H. K. M:t anbefallde den 22 dec. 1869 coll. med. att inkomma med utlåtande. Coll. med. anmälde den 22 jan. 1870, att redan 1814 utgafs af pastor Melartopæus [1]) en undervisningsskrift i vaccinationskonsten på finska och att de till finskan öfversatta läroböckerna i den mindre kirurgien, författade af Mayor och Rinman, lämna erforderliga föreskrifter för förfarandet vid koppympningen. I afseende å finska läroböcker för barnmorskeundervisningen hoppades coll. inom 1871 eller senast 1872 emotse utgifvandet af en ny lärobok för barnmorskor, hvilken genast därpå kunde öfversättas till finskan. Då läroböckerna i vaccinationskonsten voro närmast utsålda, föreslog kollegiet en ny upplagas utgifvande. Vidkommande de finska talande barnmorskeelevernas dåvarande behof af en finsk lärobok ansåg kollegiet detta t. v. kunna afhjälpas sålunda, att den af Törnroth utgifna lärobok skulle öfversättas till finskan från pag. 167 till pag. 281 såsom supplement till de af Sirelius och Winter utgifna böcker. Öfversättningen och tryckningen af den nämnda delen af Törnroths lärobok beräknades förslagvis till 500 m. Den 22 febr. 1870 anbefallde civilexpeditionen coll. med. att genast låta ombesörja en finsk öfversättning af Törnroths lärobok och att sedan anmäla om anordnande af nödiga medel till ersättande af kostnader därför. Coll. med. anmälde den 19 sept. 1870 att den låtit verkställa och trycka denna öfversättning, att kostnaden för en upplaga af 500 exx. stigit till 571 m. 90 p. samt hemställde om att boken finge försäljas i bokhandeln för 50 p. [2])

Sedan Sirelii lärobok ur bokhandeln utgått år 1873, hade Pippingsköld ombesörjt en tillökt upplaga af densamma under titel: „Suomalainen oppikirja kätilöimille“ till 600 exemplar, för hvilken kostnaden uppgått till 712 m. 61 p. hvarå dock för försålda exemplar influtit 130 m. 61 p. och anhöll Pippingsköld 1876 att vara ersatt med 582 m. Behöfligheten af en särskild lärobok på svenska språket förefanns icke, emedan vid undervisningen af de svenska talande eleverna hade användts Cederschiölds lärobok, 1873 års upplaga. (Med. styrelsens exp. N:o 114, 1877.)

---

[1]) Melartopæus' från ryskan till finskan öfversatta bok om vaccinationen är: „Neuvo eli Ojennus, kuinga Warjelus Ruhdoa eli Rokkoa pandaman pidä“. Åbo 1814. (M. född den 14 nov. 1781, var pastor i Lembola i Ingermanland och dog den 30 juli 1830.)

[2]) Med. styrelsens expeditioner 1870 N:o 17 och 538.

Långsamt försiggick antagandet af barnmorskor i landsorten, beroende på att vederbörande kommuner dels icke voro öfvertygade om nyttan af examineradt förlossningsbiträde, dels understundom icke funno sig äga tillgångar att anställa barnmorskor eller ock aflönade desamma så knappt, att de sågo sig nödsakade att annorstädes, företrädesvis i städer, söka sig en bättre och mera säker utkomst.

Pippingskiöld uppgifver i sitt installationsföredrag att Finland 1871 hade c. 200 högst ojämnt fördelade barnmorskor, hvaraf öfver 50 i Helsingfors och att icke en $^1/_4$ del af kommunerna hade sin egen barnmorska. Enligt prov. läkarnes ämbetsberättelser var 1880 antalet och fördelningen af barnmorskorna utom i Helsingfors denna: i Helsinge 1, i Sibbo 2, i Thusby 2, i Nurmijärvi 1, i Mäntsälä 1, i Borgå 6, i Lovisa 1, i Iitti 1, i Elimä 1, i Anjala 1, i Ekenäs 1, i Hangö 1, i Bromarf 1, i Tenala 1, i Pojo 1, i Snappertuna 1, i Ingå 1, i Esbo 1, i Lojo 1, i Kyrkslätt 1, i Wichtis 1, i Åbo 20, i Nådendal 1, i Reso 1, i S:t Mårtens 1, i Nystad 3, i På Åland 9, i Björneborg 5, i Nakkila 1, i Räfsö 1, i Raumo 2, i Tyrvis 1, i Uskela 1, i Halikko 1, i Kimito 1, i Bjerno 1, i Dalsbruk 1, i Hvittis 1, i Kumo 1, i Tavastehus distrikt 7, i Hollola distrikt 1, i Tammela 1, i Somero 1, i Tammerfors 5, i distriktet 3, i Jämsä 1, i Korpilahti 1, i Ruovesi 1, i Viborg 17, i Säkkijärvi 1, i Fredrikshamn 4, i Kotka 2, i Sippola 1, i Pyttis 1, i Willmansstrand 1, i Jääskis 1, i S:t Andreæ 1, i Mohla 1, i Kexholm 3, i Parikkala 1, i Sordavala 2, i Ruskeala 1, i Salmis 1, i S:t Michel 3, i Heinola 2, i Jorois 1, i Nyslott 2, i Kerimäki 1, i Kuopio 5, i Pielavesi 1, i Karttula (Souru bruk) 1, i Rautalampi 1, i Idensalmi 1, i Nurmes 1, i Pielisjärvi 1, i Värtsilä (Tohmajärvi) 1, i Joensuu 2, i Kides 1, i Vasa 6, i Laihela 1, i Lillkyrö 1, i Kristinestad 4, i Kaskö 1, i Ilmola 1, i Närpes 1, i Lappfjärd 1, i Nykarleby 4, i Vörå 1, i Lappo 1, i Jakobstad 2, i Pedersöre 2, i Kronoby 2, i Teerijärvi 1, i Lohtea 1, i Gamla Karleby 3, i Soini 1, i Etseri 1, i Jyväskylä 3, i Pihtipudas 1, i Petäjävesi 1, i Saarijärvi 1, i Uleåborg 7, i Limingo 1, i Kalajoki 1, i Pudasjärvi 1, i Haapajärvi 1, i Kajana 1, i Rovaniemi 1, i Kemi 1, i Torneå 1, i Nedertorneå 1, i Brahestads distrikt 5.

Enligt med. styrelsens årsberättelse var antalet och fördelningen af barnmorskorna i Finland 1889 denna:

Städerna: Helsingfors 69, Lovisa 1, Ekenäs 2, Åbo 19, Nystad 4, Mariehamn 1, Björneborg 6, Tavastehus 8, Tammerfors 14, Viborg 19, Fredrikshamn 5, Willmanstrand 1. Kexholm 2, Sordavala 3, S:t Michel 3, Heinola 1, Nyslott 2, Kuopio 7, Idensalmi 1, Joensuu 8, Vasa 8, Kristinestad 5, Nykarleby 3, Gamlakarleby 7, Jyväskylä 2, Uleåborg 12, Brahestad 3, Kajana 1, Torneå 1. — På landsbygden i distrikten Helsingfors 9, Lovisa 8, Ekenäs 7, Lojo 8, Åbo 8. Nystad 5, Rimito 0, Godby 8, Björneborg 8, Ikalis 2, Tyrvis 3, Salo 10, Hvittis 6, Tavastehus 5, Hollola 3, Tammela 5, Tammerfors 6, Jämsä 3, Ruovesi 4, Viborg 3, Fredrikshamn 3, Willmanstrand 3, S:t Andreæ

5, Mohla 2, Kexholm 3, Kronoberg 4, Sordavala 1, Salmis 1, S:t Michel 3, Heinola 3, Jorois 3, Nyslott 3, Kuopio 3, Rautalampi 5, Idensalmi 4, Pielisjärvi 3, Tohmajärvi 7, Joensuu 2, Vasa 4, Kristinestad 3, Nykarleby 4, Gamlakarleby 12, Kuortane 3, Jyväskylä 4, Uleåborg 3, Pudasjärvi 1, Brahastad 1, Kalajoki 4, Haapajärvi 4, Kajana 1, Torneå 5, Rovaniemi 1, Kittilä 3.

Af 442 barnmorskor voro 220 bosatta i städerna och 222 i landsbyggden. Förlossningshjälp lämnades enl. ingångna förteckningar åt 4612 barnafödelskor.

Enl. med. styrelsens årsberättelser var antalet barnmorskor i städerna och på landsbyggden 1886 224 resp. 169, 1887 227 resp. 191, 1888 228 resp. 197, 1889 220 resp. 222. Enl. insända rapporter hade förlossningshjälp lämnats af barnmorskor vid 4064 förlossningar 1886, 3969 1887, 4322 1888 och 4612 1889. Af barnmorskor utfördes tångförlossningar 1886 4, 1887 32, 1888 25 och 1889 38.

Mot slutet af 1880-talet begynte styrelsen att tilldela vissa kommuner understöd till aflönande af barnmorskor.

I en skrifvelse af den 14 febr. 1885 till guvernören i Uleåborgs län framhöll prov. läkaren i Kittilä behofvet af en barnmorska i Muonioniska socken med Enontekis kapell. Guvernören anhöll om statsbidrag af 500 m. för barnmorska till Muonioniska. Senaten tilldelade den 2 febr. 1886 (Civilexp. bref till Med. styr. den 2 febr. 1886) 300 m. på 3 år för en barnmorska gemensam för Muonioniska och Enontekis eller ock endast för endera af dem. Den 26 nov. 1886 hemställde guvernören i Uleåborgs län om ett bidrag åt barnmorska i Kuhmoniemi socken. H. K. M:t tilldelade socknen den 17 jan. 1888 (Kejs. bref till Med. styr. den 17 jan. 1888) 100 m. för hvarje af åren 1887 och 1888. Den 28 jan. 1888 föreslog guvernören i Uleåborgs län anställande af en barnmorska på statsverkets bekostnad i Enare socken. Med. styrelsen tillstyrkte förslaget den 15 febr. 1888 (Med. styr. exp. 1888 N:o 143). Den 4 aug. 1889 hade H. K. M:t af allmänna medel anslagit för Kolari socken 250 m. årligen i 5 års tid från den 1 jan. 1889 (Civil exp. bref t. Med. styr. den 8 okt. 1889).

Under de sista tio åren af 19:de seklet har antalet barnmorskor på landsbygden i betydlig grad tilltagit, beroende på att befolkningen mer och mer lärt sig inse nyttan af examinerade förlossningsbiträden, att styrelsen lämnat landskommuner bidrag ur statsmedel till aflönande af barnmorska, att antalet utexaminerade barnmorskor tilltagit, att vederb. myndigheter och läkare arbetat för anställande af barnmorskor. [1])

[1] Om barnmorskeväsendets i Finland utveckling efter 1890 jmfr. Heinricius: Om barnmorskeväsendet i Finland och dess förbättrande; föredrag vid Finska läkaresällskapets allmänna möte den 23—25 sept. 1897, Saltzman: Medicinalverkets i Finland utveckling 1891—1901. F. L. H. 1902 N:o 11 och Civil exp:s bref t. Med. styr. af den 30 april 1900.